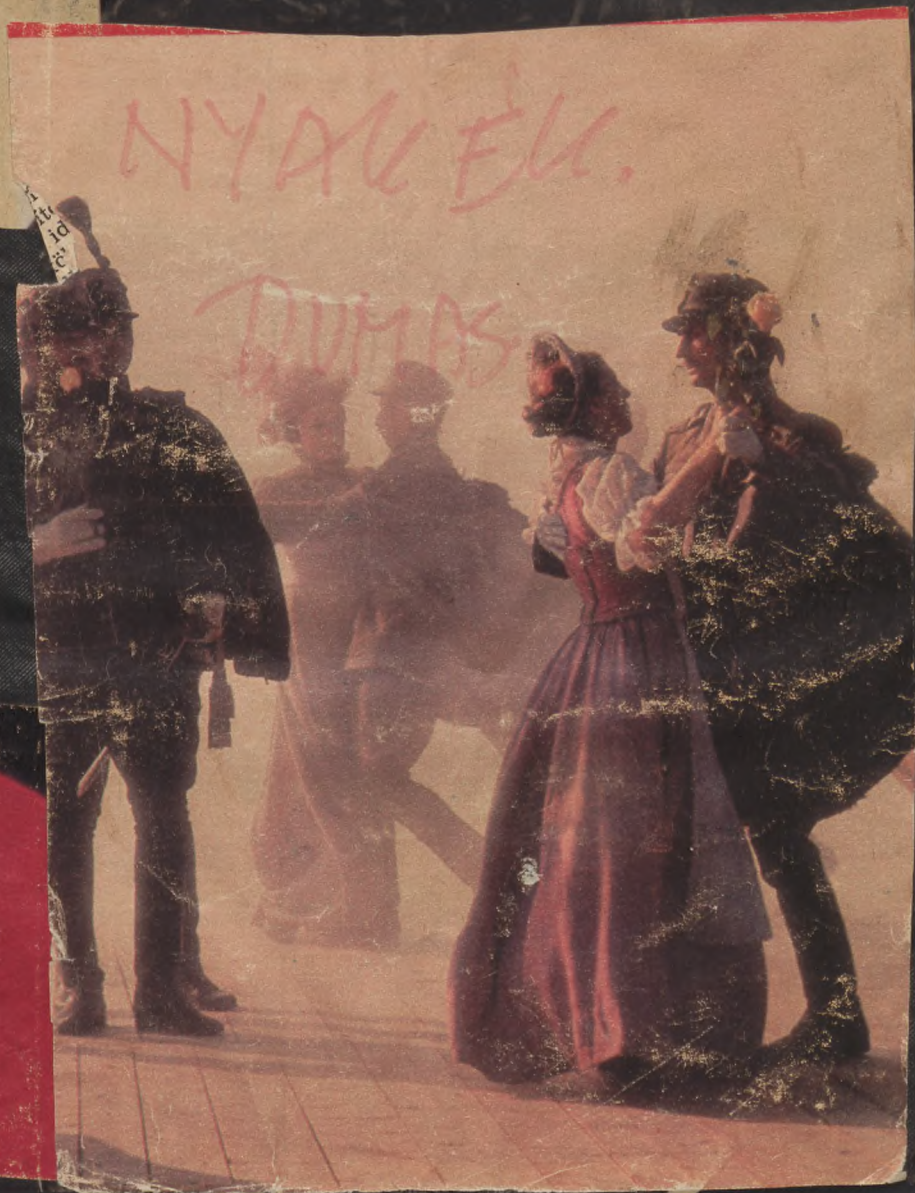
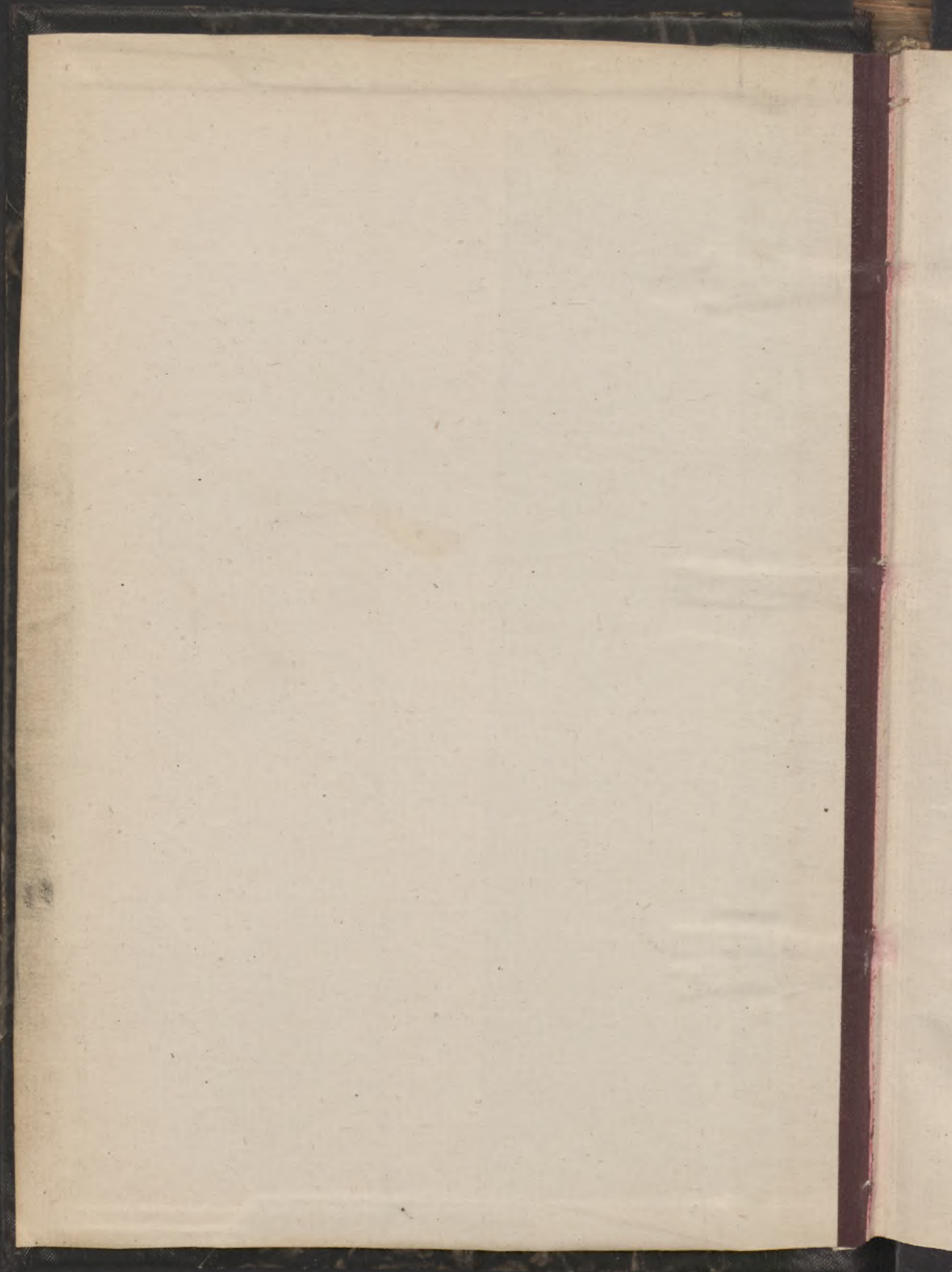

M: 5
48.431

OSZK

R
2

ELSŐ KÖTET.

FORDITOTTA: KÁLLAY MIKLÓS.

Két ismeretlen nő.

1784 telét, ezt a szörnyet, amely egy hatod részét elpusztította Franciaországnak, nem igen láthattuk, bár ott fenekedett az ajtó előtt, jól bezárkózva Richelieu herceg meleg, jóillatu ebédlőjébe.

Egy kis jégvirág az ablakon, a természetnek ez a fényüzése még tetézte az emberi fényüzést. A télnek is meg vannak a maga gyémántjai, a maga rizspora és a maga ezüst himzése a gazdag ember számára, aki jól be van temetve prémjei alá, jól be van zárkózva batárjába, vagy aki kényelmesen bessüped jól fűtött lakása meleg gyapjui és bársonyai közé. A hó az ilyennek mind csak fehér pompa, az időváltozás csak diszletváltozást jelent számára és a gazdag nyugodtan nézi ablakából, hogy hajtja végre ezt a változást a nagy és örökkévaló diszletmester, akinek Isten a neve.

Akinél meleg van, az igazán megbámulhatja a fekete fákat és bájt fedezhet fel a tél behavazta mezők szomorú látványában.

Az aki érzi, mint száll fel képzeletében a rá várakozó ebéd illata, beszívhatja néha-néha a nyitott ablakon át az északi szél fanyar illatát és a hó fagyos leheletét, amely felfrissíti kissé a gondolatait.

És végre az, aki egy gyötrelmek nélkül átélt nap után, mikor polgártársainak milliói szenvedtek, kényelmes derékaljra, patyolat-lepedőre fekkent le egy jó meleg ágyban, az úgy találhatja, akár csak az önző, akiről Lucretius beszél s akit Voltaire magasztal, hogy minden a lehető legjobban van elrendezve ezen a pompás világon.

De az az ember, aki fázik, nem lát semmit a természetnek ebből a pompájából, amely éppen olyan gazdag fehér kabátjában, mint zöld köntösében.

Az aki éhezik, a földre süti szemét és kerüli az éj tekintetét, az égen, amelyen nap nem ragyog, mosoly fakad a szerencsétlen számára.

Pedig ebben az időtájban, amelybe elérkeztünk, azaz április havának közepe felé háromszázezer éhségtől és hidegtől félholttra gyötört szerencsétlen nyögött csak magában Párisban, ahol az alatt az ürügy alatt, hogy sehol sem lakik annyi gazdag ember mint ott, semmi intézkedés nem történt annak megakadályozására, hogy a szegények el ne pusztuljanak a hidegtől és a nyomorúságtól.

A négy hónap óta ólomszínű ég a falvakból a városokba hajtotta a szerencsétleneket, mint ahogy a tél rendesen a falvakra veri a farkasokat az erdőkből.

Nem volt sem kenyér, sem fa.

M 48.431.5

Nem volt kenyér azok számára, akiket a hideg gyötört, nem volt fa a kenyérsütéshez.

Az összes élelmiszerkészleteket felélte Páris egy hónap alatt. Az előre nem látó, tehetetlen kereskedelmi főfelügyelő nem tudott a gondjára bízott Párisba kétszázezer méter szétesztható tűzifát behozni a főváros körül elterülő tíz mértföldnyi körzetből.

Kifogásul ezt hozta fel:

Ha fagyott, a jeges utakat, amelyeken a lovak nem tudnak járni; ha felengedett, azt, hogy nem elég a szekér és a ló. A mindig jószívű, mindig emberséges XVI. Lajos, akit elsősorban érintett az, ha népe valami fizikai szükségét szenvedett, míg társadalmi bajai inkább elkerültek a figyelmét, XVI. Lajos azzal kezdte, hogy kétszázezer livret szánt rá kocsik és lovak bérbévételeire, majd pedig mind a kettőt rekvirálás útján vette igénybe.

A fogvasztók azonban egyszerre elhordták, ami érkezett is úgy, hogy korlátozni kellett a vásárlást. Senkinek sem volt joga többet elvinni a közös faraktárból, mint először egy teher fát, később csak egy fél terhet. Megszokott látvány volt ekkor, hogy hosszú sorok álltak a faraktarak előtt, később pedig a pékek előtt lehetett így sortállókát látni.

A király jótékonyági pénztárát teljesen kimerítette, erre a fogvasztási adók bevételeiből vett el három milliót és ezt a három milliót a szerencsétlenek segélyezésére használta fel, hogy minden sürgős szükségnek engednie és hallgatnia kell, midőn az éhség és a hideg sürget.

A királyné a maga részéről, ötszáz Lajos-aranyat adott megtakarított pénzéből. A kolostorokat, a kórházakat és a középületeket menedékhelyekké alakították át, és a királyi palota példájára, az urak parancsa folytán nyitva állott minden kapubolt, hogy a paloták udvarán menedéket adjon a szegényeknek, akik nagy tüzek körül kuporogtak ott.

Remélték, hogy majd csak bevárhatják így a jótékony olvadást.

De az ég hajthatatlan maradt, minden este rézvörös felhő terült ki a szemhatáron; a hold szárazon és hidegen ragyogott, mint valami halott lámpa és az éjjeli fagy ismét gyémánttá keményítette a fakó havat, amelyet délben a nap kissé felolvasztott. Napközben ezer meg ezer munkás kezében ásóval, lapáttal a havat és jeget tisztogatta a házak előtt, úgy hogy kétoldalt csakhamar piszkos és nedves bástyafalak kezdtek eltorlaszolni az utcákat, amelyek többnyire egész elszűkültek már. Csuszós kerekű nehéz batárok, remegő és minden pillanathan megbotló lovak szorították ezekhez a jeges falakhoz a járókelőt, aki abban a hármass veszedelemben forgott, hogy vagy elesik, vagy súlyos ütést kap, vagy besüpped a hóba.

Csakhamar olyan hatalmasra szöktek ezek a hó- és jégbuckák, hogy elzárták a boltokat, betömték az átjárókat, arról pedig le kellett mondani, hogy elhordassák a jeget, mert sem emberi erő, sem fuvar nem volt hozzá.

A tehetetlen Páris bevallotta, hogy le van győzve és szabadjára hagyta a telet. December, január, február és március így telt el; néha egy-egy háromnapos olvadás valóságos oceánná változtatta egész Párist, amely csatornákkal és folyókákkal nem volt ellátva.

Bizonyos utcákon ilyenkor csak uszva lehetett keresztül jutni. A lovak elmerültek és megfultak; a kocsik még lépésben sem próbálták meg többé az utat és csónakokkal kellett pótolni őket.

Páris, meg nem tagadva jellemét, gyúndalokat költött azokra, akik az olvadt hólebe fultak, mint ahogy gyúndalt énekelt az éhhalálról is. Valóságos bucsujárásban özönlöttek a csarnokba, hogy lássák a kofákat, mint adják el apróra adagolva áruikat és mint futnak a tuta-jokhoz óriási börcsizmákban, csizmaszárba gyűrt nadrággal s a szoknyájukat övig feltűrve, folyton nevetve, hadonászva, és sárral frecskelve be egymást a mocsárban, amelyben tanyáztak; de mert az olvadás csak ideig-óraig tartott, mert azután még vastagabb és még keményebb jég következett s mikor az előző esti tavak másnap csuszós kristálytükrökké változtak, szánok váltották fel a kocsikat és korszolyásoktól tolvá vagy élesre patkolt lovaktól vontatva járták az egyetlen tükörlappá simult uttesteket. A Szajna, amely több látnyi mélységben befagyott, a bátrak találkozó helyévé vált, akik a futásban, vagyis a szüntelen elcsuszásban, a korszolyázásban és végül mindenféle játékban gyakorolták ott magukat és akik ettől a tornától felhevülve a legközelebbi tűzhöz futottak, mihelyt a fáradság pihenésre kényszerítette őket, megakadályozni azt, hogy a verejték a tagjaikra fagyjon.

Előre lehetett látni a pillanatot, miután a vízi összeköttetés megszakadt, a szárazföldi közlekedés pedig lehetetlenné vált, előrelátható volt a pillanat, amikor nem érkezik több élelmiszer és amikor Páris, ez a gigantikus test elpusztul, mint azok a szörnyű cethalak, akik, miután a környéket kipusztították, s táplálék híján kimulnak a sarki jég közé bezárva, miután nem tudtak, mint prédáik a kis halak, a réseken kisurranni és mérsékeltebb zónákra s termékenyebb vizekre eljutni.

A király ebben a kétségbeesett helyzetben összehívta tanácsosait. Elhatározták, hogy kitelepítik Párisból, azaz felkérlik, hogy térjenek vissza vidéki lakóhelyükre, a püspököket, az abbékat, a szerzeteseket, akiknek semmi dolguk nem volt a fővárosban; a kormányzókat és vidéki intendánsokat, akik Párist tették meg kormányzóságuk székhelyévé; és végül azokat a tisztviselőket is, akik az Operát és a nagyvilági életet kedvelték, liliomos székük rovására.

Ez a népség tényleg sok fát pazarolt gazdag palotáiban s még több élelmiszert pusztított el rengeteg konyháján.

Ott voltak azonkívül a pénzes vidéki födbirtokosok, akiket szintén fel kellett volna kérni, hogy vonuljanak vissza kastélyaikba. De Lenoir ur rendőrhadnagy felhívta rá a király figyelmét, hogy mindezeket az embereket, miután nem gonosztevők, nem lehet kényszeríteni, hogy máról-holnapra hagyják el Párist, hogy következésképp részint rosszakarathból, részint az utazás nehézségei miatt, bizonyos lassúságot fognak elköltözésük körül tanusítani és így az olvadás beállhat, még mielőtt megfelelő előnyöket érhettek volna el, pedig a dolog számos kellemetlenségre fog vezetni.

Közben a résztvevő szívi király, aki teljesen kiűritette minden pénzes ládáját és az irgalmas királyné, akinek minden megtakarított pénze elfogyott, annyira kivívták a nép rendkívüli háláját, hogy az emlékeket állított nekik, ezek az emlékek ugyan kissé mint a baj s

a jótétemény s annak a jótékonyáságnak az emléke, amelyet XVI. Lajos és felesége honfitársaikra pazaroltak. Mint ahogy hajdan a katonák diadaljeleket állítottak a győztes tábornoknak az ellenfél fegyvereiből, amelyektől a tábornok megszabadította őket, a párisiak is ott a harcmezőn, ahol a tél ellen küzdöttek, hóból és jégből emeltek obeliszkeket a királynak és a királynénak. Mindenki közreműködött ebben, a robotos a kariát adta hozzá, a munkás szakértelmét, a művész tehetőségét és az obeliszkek előkelőn, keményen és szilárdan álltak ott minden fontosabb útvonal bejáratánál és a szegény író, akit az uralkodó jótéteményei padlásszobájukban keresett föl, meghozta azt az áldozatot, hogy feliratot készített, amelyet inkább a szív diktált, mint az ész.

Március vége felé megjött az olvadás, de csak tökéletlenül, mert újra fagyni kezdett, ami csak fokozta a nyomorúságot, a fájdalmat és az éhséget a párisi nép között; míg egyidejűleg épségben és szilárdan fenntartotta a hőemlékeket.

Soha nem volt a nyomorúság olyan nagy, mint az utolsó időszakban: hozzájárult ehhez, hogy a már lágyabb nappalok váltakozása még keményebbeknek tüntette fel a fagyot hozó és szeles éjszakákat; a nagy jégmezők felengedtek és a Szajnába futottak le, amely mindenfelé kiáradt. De április első napjaiban is a hidegnek egy ilyen újabb kitörése következett, mint amilyenről már beszéltünk; az obeliszkek, amelyeknek oldalán futott már lefelé a közeli halálukat jelző veríték, és amelyek már félig megolvadtak, most ismét keményre fagytak összezsugorodva és elalaktalanodva, újra hőréteg borította az utcákat és körutakat s a szánok ismét megjelentek fürge lovaikkal. Csodaszép volt ez a rakodópartokon és a boulevardokon. De az utcákon a kocsik és a könnyű hintók valóságos rémei lettek a gyalogjáróknak, akik nem hallották őket jönni és akik gyakran a jégtorlaszok által akadályoztatva, nem tudták őket kikerülni és leggyakrabban a kerekek alá kerültek, miután hiába próbáltak menekülni.

Pár nap alatt tele volt Páris sebesültekkel és haldoklókkal; itt egy combtörés a sikos talajon történt és következteben, ott egy beszakadt mell, amelybe egy könnyű hajtókocsi rudja furódott belé, mert a kocsi oly gyorsan haladt, hogy a jeges úton nem tudott hirtelen megállni. Ekkor a rendőrség kezdett gondoskodni róla, hogy megóvja a kerekektől azokat, akiket a hideg, az éhség és az áradások megkíméltek. Nagy kártérítéseket fizettettek az arisztokrácia uralkodott és még a hajtás módjában is megnyilvánult az előkelőség; egy vérbeli herceg megeresztett gyeplővel hajtott és senkinek vigyázzt nem kiáltott; egy herceg, egy főnemes és egy operai hölgy sebes ügetésben; egy elnök vagy bankár ügetésben; a kurtanemes maga hajtotta könnyű bricskáját mint a vadászaton szokás, mögötte ült a lovásza, aki vigyázzt kiáltott, ha ura elgázolt vagy elütött valami szerencsétlent.

És aztán, mint Mercier mondta, — feltápaszkodott, aki tudott: de alapjában véve a párisinak nem kellett más, csak lássa, hogy futnak a szép hattyunyaku szánok a boulevardokon, csak megbámulhassa pompás nyest és hermelin prémjeikben az udvari dámákat, akik csakugy végigcikkáztak, mint a meteor a jégtől tükrös görön-

gyökön, csak mulattassák az aranycsengők, a bibor takarók és a lovak tollbokrétaí a gyermekeket, akiket szépen sorba állítottak, amerre ez a tündéri látványosság elhaladt; a párisi polgárnak elég volt ez, hogy elfeledje a rendőrség gondatlanságát és a kocsisok durvaságait, ami pedig a szegényeket illeti, azok ha csak egy pillanatra is, elfeledték nyomoruságukat, mert ebben az időben még ugyis hozzá voltak szokva, hogy a gazdagok pártfogolják őket vagy azok, akik szerették gazdagságukat fitogtatni.

Ezek közt a most leirt körülmények közt történt, hogy egy szép, de meglehetősen hideg napon négy előkelő szánt láttak behajtatni Párisba, amelyek a Cours la Reine* keményre fagyott haván siklottak végig és a boulevard legvégén a Champs-Élysées-től kiindulva. Párison kívül a jég soká megőrizheti szüzi fehérségét, mert ott kevés láb tapos rajta. Párisban ellenben óránként százezer lépés, hamar megtépi és csúnyán befeketíti a tél tündöklő, szüzi palástját.

A szánok, amelyek tisztán siklottak végig a külső uton, először megállottak, mikor a boulevardra értek, vagyis mihelyt sár váltotta fel a havat. Az egész napon át ragyogó verőfény tényleg meglángyította a levegőt és a pillanatnyi olvadás megkezdődött: csak pillanattal nyit mondunk, mert a levegő száraz tisztasága azt a metsző éjszakai szelet helyezte kilátásba, amely annyiszor leégeti áprilisban az első leveleket és az első virágokat.

Abban a szánban, amely a többi élén haladt, két férfi ült kettősgalléru barna és szürke uplánba öltözve: a két öltözők közt csak annyi különbség volt, hogy az egyik arany gombok és arany paszomántok ékeskedtek, a másikon pedig csak selyemgombok voltak és a gombokhoz hasonló zsinórzat.

Ez a két férfi, akinek szánját fekete ló huzta, amelynek orrlukaiból csak úgy szakadt a sűrű fehér pára, időről-időre vizgápillantást vetett a mögötte haladó szánra, minthogyha örködött volna fölötte.

Ebben a másik szánban két nő ült, de mind a kettő úgy be volt prémebbe burkolva, hogy arcukat senki nem láthatta. Hozzá tehetné még az ember, hogy azt is nehéz lett volna megmondani, milyen nemhez tartozik ez a két ember, hacsak magas hajviseletük, amelynek hegyén kis kalap ingatta tollait, el nem árulja női voltukat.

E hajdisz ormóttan építményéből, amely szalagfonatokkal és apró csecsebecsékkal volt fölkontározva, fehér rizsporfelhő szállt fel, mint ahogy télen fehér zuzmara-felhőt hullatnak az ágak, melyeket a szél fuvalma ingat.

Ez a két nő, aki egymás mellett ült, még pedig oly szorosan, hogy a válluk csaknem teljesen összeolvadt, fesztelenül beszélgetett ügyet sem vetve a számos nézőre, aki azt bámulta, hogy haladnak végig a boulevardon.

Mert el is feledték mondani, hogy pár pernyi tétovázás után újra utnak indultak.

Az egyik a két nő közül, a magasabb és méltóságteljesebb, finom himzett batiszt zsebkendő szorított ajkára s a fejét egyenesen és szilárdan tartotta a heves északi szél dacára, amely majd szétszedte

* A Champ-Élysées főútján.

a szánt vad rohamaival. Épen öt órát ütött a Sainte-Croix d'Antin templom tornya és az éj kezdett leszállni Párisra s az éjjel együtt a hideg.

E pillanatban a fogatok a Saint-Denis kapu közelébe értek.

A szánkában ülő hölgy, az aki a zsebkendőt tartott a szája elé, intett az előtte járó két férfinak, aki eltávolodott, kissé gyorsabb ügésre szorítva a fekete lovat. Azután ugyanaz a hölgy visszafordult a hátvédhez, amely két livrés kocsiától hajtott szánból állott és a két kocsis szintén engedelmeskedett a kapott jelnek, amelyet úgy látszik megértett, mert mind a kettő eltűnt a Saint-Denis-utcában, amelynek sötét mélye elnyelte őket.

A két férfi szánja pedig, amint már mondtuk, elhagyta a két nőt és végül eltűnt a kezdődő esti szürkületben, amely egyre sűrűbbre vált a Bastille hatalmas tömegű épülete körül.

A második kocsi a Menilmontant-boulevardra érve, megállt; ezen a tájon már kevés volt a járókelő, az éj haza kergette őket; különben ebben a messzeeső negyedben kevés polgár merészkedett lámpa és kísérő nélkül az utcára, mióta a tél nagyon is élesre fente a fogát a három vagy négyezer koldusnak, akik egész csöndben tolvajokká vedlettek át.

Az a hölgy, aki mint olvasóinknak már jeleztük, a parancsokat osztogatta, megérintette ujjá hegyével a kocsis hátát, aki a szánt hajtotta.

A szán megállt.

— Weber. — mondta a hölgy, — mennyi időre van szüksége, hogy a cabriolet-t idehozza. tudja már honnan?

— Matamnak fan szükség gapriolet-ra — mondta a kocsis nagyon éles német kiejtéssel.

— Igen, a mellékutakon át megyek vissza, hogy a tüzeket lássam. Az utcák pedig még sárosabbak mint a körutak, a szán nem jól csuszne. Azonkívül kissé meg is fáztam. Maga is, kicsikém, nemde, — szolt a hölgy kísérőjéhez fordulva.

— Igen, madam. — válaszolta a kérdező.

— Eszerint, Weber, maga várni fog bennünket már tudja hol a cabriolet-val.

— Fárok matam.

— Mennyi időre van szüksége.

— Mintössze vélórára.

— Jól van. Nézze meg az óráját kicsikém.

A két hölgy közül az ifjabbik benyult bundájába és megnézte az óráján mennyi idő, ami elég nehezen ment, mert mint mondtuk, az éjszakai sötétség kezdett mind sűrűbbre válni.

— Háromnegyed hat, — mondta végre.

— Tehát háromnegyed hétkor, Weber.

És e szavakkal a hölgy könnyedén kiugrott a szánból, s kezét nyújtva barátnőjének kezdett távolodni, mialatt a kocsis a tiszteletteljes kétségbeesés egy nemével dörmögte elég hangosan ahhoz, hogy urnője is meghallhassa:

— Pátorsák, ah mein Gott, milyen mekkontolatlansák!

A két fiatal hölgy nevetni kezdett és jól beburkolódzott bundájába, amelynek gallérja egész a fülükig ért és végigment a boulevard

melléksétányán azzal mulatva magát, hogy ropog a hó lábuk alatt, amelyen finom prêmes topánka volt.

— Önnek jó szeme van, André, — mondta az idősebbnek látszó hölgy, aki azonban szintén nem lehetett több harminc-harminckét évesnél, — próbálja csak meg elolvasni ezen a sarkon az utca nevét.

— Pont aux Choux-utca, asszonyom, — szólt nevetve a fiatal nő.

— Miféle utca ez, Pont aux Choux-utca. Oh Istenem, akkor eltévedtünk. Pont aux Choux-utca. Nekem pedig azt mondták, hogy a második utca balra. De nem érzi, André, ezt a jó friss kenyérillatot.

— Ez csöppet sem meglepő, — szólt társnője, — mert éppen egy pékbolt ajtajában állunk.

— Nos, kérdezzük meg a péktől, merre van a Saint-Claude-utca.

És amelyik beszélt, egy lépést tett az ajtó felé.

— Oh, ne menjen be, asszonyom, — szólalt meg élénken a másik; bizza csak rám.

— A Saint-Claude-utca, édes kis hölgyeim, — szólalt meg egy vidám hang, — azt akarják tudni, merre van a Saint-Claude-utca?

A két hölgy egyidejűleg egyetlen mozdulattal arra fordult, amerőről a hang jött és látták, hogy ott áll a pék ajtajának dölve egy dagasztólegény, akin rajta volt ugyan a kabát, de a lába és a melle a dermesztő hideg dacára mezíten volt.

— Oh, egy meztelen ember, — kiáltotta el magát a fiatalabb hölgy. — Talán Oceániában vagyunk.

Azzal egy lépést tett hátra és társnője mögé bujt.

— A Saint-Claude-utcát keresik, — folytatta tovább a péklegény, aki semmit sem értett a mozdulatból, melyet a fiatalabb hölgy tett és aki megszokva ezt az öltözkét, távol volt attól, hogy annak olyan taszító erőt tulajdonítson, mint amelynek hatását látni alkalmunk volt.

— Igen barátom, a Saint-Claude-utcát, — mondta a két hölgy közül az idősebbik, maga is elnyomva vágyát, amelyet a nevetésre érzett.

— Oh, azt nem nehéz megtalálni, különben én majd elvezetem önöket, — válaszolt a vidám legény, aki csupa liszt volt s aki tettel követve szavait, szétvetette két sovány combját, mint valami körzöt, amelynek végén akkora papucs lötyögött mint egy csónak.

— Nem, nem, ne jöjjön, — mondta az idősebbik a két hölgy közül, aki kétségkívül nem gondolt arra, hogy ilyen vezetővel fog találkozni; — mutassa meg nekünk az utat és ne zavartassa magát, mi majd megpróbálunk az utmutatása után igazodni.

— Első utca jobbra, asszonyom, — válaszolt a vezető és tapintatosan visszavonult.

— Köszönjük, — mondta a két nő egyszerre.

És futva indultak el a jelzett irányban a karmantyujukba fojtva nevetésüket.

Egy vén ház belseje.

Ha számíthatunk valamit olvasóink emlékező tehetségére, akkor remélhetjük, hogy ismeri már ezt a Saint-Claude-utcát, amely kelet felé a boulevardba, nyugat felé pedig a Saint-Louis-utcaba torkol; tényleg gyakran láthatott nem egyet megfordulni azok közül a sze-

mélyek közül, akik történetünkben már szerepet játszottak vagy játszottak fognak, ebben az utcában akkor, mikor még Balsamo József, a nagy fizikus itt lakott, szibillájával, Lorenzával és Althotas meseterrel.

1784-ben, épen úgy mint 1770-ben, tehát abban az időtájban, midőn először vezettük ide olvasóinkat, a Saint-Claude-utca tisztességes utca volt; igaz, hogy nem nagyon világos, az is igaz, hogy nem nagyon tiszta; végül nem túlságosan forgalmas, kevésbé kiépült és nem nagyon ismert. De szentről volt elnevezve és nem nélkülözte a Marais városrész utcáinak jótulajdonságait és mint ilyen jó menedéket nyújtott három vagy négy házában, amelyből az egész utca állott, néhány szegény magánzónak, néhány szegény kereskedőnek és néhány szegény koldusnak, aki a parókia költségén édegelt.

Ezen a három-négy házon kívül, volt még ott, a boulevard sarkán, egy tekintélyesebb külsejű palota is, amellyel a Saint-Claude-utca méltán dicsekedhetett, mint egyetlen arisztokrata épületével; de ez az épület, amelynek magas ablakai az udvar fala fölött az egész utcát megvilágíthatták volna ünnepi lakomák alkalmával a gyertyatartók és csillárok fényével: ez az épület, mondjuk csak meg, a legsötétebb, a legnemább, a legzárkózottabb volt a negyed összes házai között.

Kapuja soha meg nem nyílt: rézsarkvasakkal kivert ablakain, a redőnyök minden lemezkéjén, a táblák minden szárnyán vastag porréteg ült, amelyről a természettudósok és geologusok megállapíthatták volna, hogy még a tíz évvel ezelőtti időkből származik.

Olykor egy-egy járókelő, akinek nem volt sürgősebb dolga, vagy egy kíváncsi, vagy valamelyik szomszéd odasettenkedett a kapuhoz és a hatalmas kulcslyukon át bekémlelt a palota belsejébe.

De nem látott egyebet, mint hogy az udvar kövezetét felverte a dudva s hogy penész és moha zöldült a kőkockákon. Olykor egy-egy óriási patkány, ennek az elhagyott birodalomnak korlátlan ura, sétált végig nagy nyugalmasan az udvaron és leugrott a pincébe, eléggé nem mélanýolható szerénységgel, hisz tökéletesen és korlátlanul rendelkezésére állottak volna a szalonok s a rendkívül kényelmes dolgozószobák is, amelyekben macska meg nem zavarhatta volna.

Ha valami járókelő, vagy kíváncsi, aki bekukkantott miután farkasszemét nézett a palota pusztá csöndjével, tovább folytatta útját; de ha valamelyik szomszéd volt, akit több érdeklődés fűzött a palotához, az ilyen csaknem mindig elég sokáig ott maradt szemlélődni, míg csak egy másik szomszéd nem jött helyet foglalni mellette, akit az övéhez hasonló kíváncsiság vonzott oda, és ilyenkor csaknem mindig párbeszéd fejlődött ki, amelynek csaknem teljes bizonyossággal visszaadhatjuk a tartalmát, sőt talán a részleteit is.

— Szomszéd, — mondta az, aki nem nézett be, annak, aki benézett, — mit lát Balsamo gróf ur házában.

— Szomszéd, — mondta az, aki benézett, annak aki nem nézett be, — a patkányt látom.

— Oh, ha megengedi, én is megnézem.

Erre most a második kíváncsi állt a kulcslyuk elé.

— Maga is látja, — kérdezte a birtokon kívüli szomszéd a birtokban levőtől.

— Igen uram, — válaszolt emez, — látom. Hogy meghízott.

— Azt hiszi?

— Bizonyos vagyok benne.

— Magam is meghiszem, hisz semmi nem zavarja.

— És akárki mit mond is, bizonyosan maradt pár jó falat a házban.

— Azt mondja, pár jó falat?

— Terringettét, Balsamo ur elég hirtelen tűnt el ahhoz, hogy itt feledhessen valamit.

— Ej, szomszéd, mikor egy ház félig leégett, nem igen van abban semmi ott feledett dolog.

— Hát ami azt illeti szomszéd, tényleg igaza lehet.

És miután még egyszer megnézték a patkányt, meglehetősen megdöbbenéssel váltak el, hogy ennyit beszéltek egy ilyen titokzatos és kényes tárgyról.

És tényleg, mióta a ház, vagy legalább a ház egy része leégett és Balsamo eltűnt, semmi tatározás nem történt a házon, amely teljesen elhagyottnak látszott.

Vessünk csak egy pillantást erre a vén palotára, amely egész komoran és ázottan bukkant elő az éjszakából hóval borított erkélyeivel és a lángoktól összelyukgatott tetőivel s amely mellett nem haladhattunk el anélkül, hogy ne álljunk meg előtte, mint régi ismerősünk előtt egy pillanatra; azután áthaladva az utca bal oldaláról a jobbik felére, vegyünk szemügyre egy hatalmas fallal körülvett kis kertre nyíló, keskeny magas házat, amely mint valami fehér torony úgy nyúlik bele a kékesszürke égbe.

A ház tetején kémény mered föl, mint valami villámhárító és az égen, épen a kémény fölött tündöklő csillag reszket és fénylik.

A ház legfelső emelete egész észrevétlenül mosódnék el a magasban, ha a homlokzatán levő három ablak közül kettőből fény nem vöröslene ki.

A többi emelet mogorva és sötét. Talán alusznak már lakói s takarójuk alá bujva takarítják meg a gyertyát, amely olyan drága és a fát, amely oly ritka ebben az évben. Mindig így van, hogy négy emelet nem ad életjelt magáról, míg az ötödik nem csak hogy él, de némi jóindulattal szólva sugárzik is.

Zörgessünk a kapun: menjünk föl a sötét lépcsőn, az ötödik emeleten végződik, ahol dolgozunk van: a legfelső emeletre már csak egy falhoz támasztott létra visz.

Az ajtón szarvasláb lóg, a lépcső butorzata egy terítő és egy fa ruhafogas.

Az első ajtón benyitva csupasz és sötét szobába jutunk: ez az a szoba, amelynek ablaka nem világos. Ez a helyiség előszobaként szerepel és egy másikba nyílik, amelynek butorzata és berendezésének minden része megérdemli, hogy teljes figyelmünkre méltassuk.

A szoba földje téglás, ahelyett, hogy padlós volna, az ajtók durván festettek, három sárga bársonnyal behuzott fehér fakarosszék, van benne szegényes pamlag, amelynek vánkossai szinte reszketnek a vénység előidézte ráncok alatt.

A ráncok és a lottyadság a vén karosszékek aggkori redői és elpetybődése; fiatal korában dagadt és csupa rugalmasság volt; vén-

ségére ő igazodik vendége után, ahelyett, hogy visszalökné, és ha le van győzve, vagyis mikor bele ülnek, nagyot nyög.

A falon függő két arckép vonja magára először a figyelmet. Egy gyertya és egy lámpa, amelyek közül az egyik három lábu asztalkán, a másik pedig a kandallón áll, olyan különös hatással egyesítik világukat, hogy a két arckép valósággal fényben uszik.

A két arckép közül az első, tollas kalap a fejen, hosszas sápadt arc, bágyadt szem, hegyes szakáll, széles nyakfodor, közismertségével költi fel figyelmünket; ez III. Henriknek, Franciaország, és Lengyelország királyának hősi pózában készült arcképe.

Alatta rosszul aranyozott táblácskán fekete betűkkel ez a felírás áll:

Valois Henrik

A másik arckép, amely bőségesebben van aranyozva és amely épen olyan frissen festett, mint amilyen előregedett a másik, fiatal nőt ábrázol fekete szemmel, finom metszésű, szabályos orral, kiálló arccsonttal és óvatos szájjal. A fejen a hajdisz, vagy helyesebben mázsás teher egy egész épület hajból és selyemből, amely mellett III. Henrik tollas barettje olyan, mint a homokbucka a piramis mellett.

Ez alatt az arckép alatt hasonlóképp fekete betűkkel ez olvasható:

Valois Janka

És ha az ember, miután egy pillantást vetett a sötét tűzhelyre, az ágy szegényes, megfakult, damasszal bevont zöld függönyeire, azt akarja tudni, milyen vonatkozásban vannak ezek az arcképek az ötödik emelet lakóival, elég csak megfordulni egy kis tölgyfa-asztal felé, amely mellett balkönyőkére támaszkodva egy egyszerűen öltözött nő néhány borítékba zárt levelet néz át, pontosan ellenőrizve címzésüket.

Ez a fiatal nő az arckép eredetije.

Három lépésnyire tőle, félig kíváncsi, félig tiszteletteljes állásban egy vén kis komorna vár és figyel; úgy hatvan év körül járhat és úgy van öltözve, akár Greuze duennái.

«Valois Janka» — így szól a felirat.

De ha ez a hölgy igazán Valois lány, hogy tűrhette el akkor III. Henrik, a kicsapongó, fényűző király, még így portré képében is, ezt a nagy nyomoruságot, akkor amikor nem csak a fajtájáról volt szó, hanem olyan valakiről, aki a nevét is viselte.

Különben az ötödik emeleti hölgy, ami a saját személyét illeti, egyáltalában nem hazudtolta meg a származást, amellyel dicsekedhetett. Kellemes, fehér keze volt, amelyet olykor-olykor karját keresztbe fonva melengetett. Finom, kis, hosszukás lába, melyet még meglehetősen kacér bársonytopánba bujtatott és amelyet szintén melengetni próbált aképen, hogy a kőkockákhoz verdeste, amelyek épen olyan fényesek és fagyosak voltak, mint a jég, mely Párist borította.

És mivel a szél besivított az ajtók alatt és az ablakok résein, a komorna szomorúan összehúzta vállát és a tűz nélküli tűzhelyre nézett.

Ami a ház urnőjét illeti, az még egyre a leveleket számlálgatta és a címeket olvasta.

Azután minden cím elolvasása után egy kis számítást tett.

— Miseryné urnő, első udvarhölgy ő felsége mellett. E részről nem számíthatok csak hat louisra, mert már kaptam egyszer.

Azzal nagyot sóhajtott.

— Patricxné, a királyné ő felsége szobaasszonya két louis.

— D'Ormesson ur, egy kihallgatás.

— Calonne ur, egy jó tanács.

— Rohan ur, egy látogatás. És kilátásunk van rá, hogy vissza is fogja adni, — jegyezte meg mosolyogva a fiatal hölgy.

— Van még itt, — folytatta ugyanazon az éneklő hangon, — nyolc napra nyolc louisnk biztosítva.

Azzal felemelte a fejét.

— Clotild asszony, — mondta, — koppantsa el csak a gyertyát.

Az öreg engedelmeskedett; azután komolyan és figyelmesen visszatért a helyére.

Ez a vizsga pillantás, amelynek ő volt a tárgya, farsztani lát-szott a fiatal hölgyet.

— Nézze meg csak kedvesem, — mondta az öreg komornának, — nem maradt-e még egy viaszgyertya vég, és adja azt ide nekem. Utálom ezt a faggyugyertyát égetni.

— Nincs egy sem, — felelte a vén asszony.

— Azért csak nézze meg.

— Hol?

— Az előszobában.

— Nagyon hideg jön be onnan.

— Hallgassa csak, épen csöngetnek, — szólt a fiatal nő.

— Asszonyom csalódik, — mondta a makacs vén asszony.

— Azt hittem, Clotild asszony.

És látva, hogy az öreg ellenszegül, ő engedett, csak úgy magában ejtve el pár szelid szitkot, mint azok szokták, aki valamely okból olyan jogokat engedtek meg maguk fölött alantasaiknak, amelyek azokat meg nem illetik.

Azután újra hozzálátott a számításához.

— Nyolc louis, amelyből hárommal már a negyedben tartozom.

Fogta a tollat és fölírt:

— Három louis... Ötöt La-Motte urnak ígértem, hogy elviselhetővé tegyem számára a Bar-Sur-Aube-ban való tartózkodást, — szegény ördög, a házasságunk ugyan nem tette nagyon gazdaggá: de csak türelem.

És ismét mosolygott, ezuttal azonban a tükörben is megnézte magát, amely a két arckép között lógott.

— Most pedig, — folytatta, — az ut Versaillesből Párisba és Párisból Versaillesbe, kocsí egy louis.

— Azután a megélhetés nyolc napra egy louis.

Azt is felírta.

— Toilette, kocsí, borraalók a személyzetnek azoknál a házaknál, ahol el kell járnom: négy louis. Ennyi az egész. Adjuk össze.

De hirtelen félbeszakította az összeadást.

— Csöngetnek, ha mondom.

— Nem asszonyom, — felelte az öreg asszony, aki valósággal megmerevedett a helyén. Nem itt csöngetnek, hanem alattunk, a negyedik emeleten.

— Négy, hat, tizenegy, tizennégy louis; hattal kevesebb mint amennyi kell; azonkívül itt van még az egész ruhatáram, amely felújításra vár, és ezt a vén butort is ki kell fizetnem, hogy elbocsáthassam.

Aztán hirtelen haragra lobbánva így kiáltott:

— De ha mondom magának, hogy csöngetnek, szerencsétlen.

És ezuttal, valljuk meg, a legjáratlanabb fül sem tagadhatta volna meg, hogy nem hallja a külső jelzést; a hevesen megrántott csengő megrázkódott tartóján és oly sokáig remegett, hogy nyelve legalább tizenkétszer neki ütődött a falának.

Erre a zajra, miközben az öreg asszony végre felocsudva, az előszobába futott, urnője, aki oly fürge volt, mint a gyík, hirtelen felkapta az asztalon szétszórott leveleket és az egészet egy fiókba dobta, azután villámgyors pillantást vetve a szobára, hogy meggyőződjék, rendben van-e minden, a pamlagon foglalt helyet s olyan alázatos és szomorú tartással dőlt le rá mint valami beteg, aki azonban megadással viseli baját.

Azt az egyet jegyezzük meg gyorsan, hogy csak a tagjai pihentek. Eleven, nyugtalan, éber szeme a tükröt kérdezte, amelyben látni lehetett a bejárat képét, mialatt a füle készen állt, hogy leshelyén a legkisebb hangot is fölfogja.

A komorna ajtót nyitott és hallani lehetett, amint pár szót mormogott az előszobában.

Ekkor egy üde és kellemes csengésű hang, amelyet azonban hátrazótsággal hatott át, ezt a pár szót ejtette ki:

— Itt lakik De La Motte grófné?

— De La Motte Valois grófné? — ismételte dűnnyögő hangon Clotilde.

— Igen ő, jó asszony. Itthon van De La Motte Valois grófné?

— Igen asszonyom, olyan beteg, hogy nem távozhat hazulról.

E párbeszéd alatt, amelyből egyetlen egy betű sem került el a fülét, az ugynevezett beteg a tükörbe nézett és látta, hogy egy nő kérdegeti Clotilde-t és hogy ez a nő, minden külső jel szerint rendkívül előkelő társadalmi osztályhoz tartozott.

Nyomban fölkelt a pamlagról és az egyik zsölyébe ült, hogy a főhelyet a vendég számára engedje át.

Miközben ezt műveletet végrehajtotta, nem vehette észre, hogy a látogató visszapillantott a lépcsőházba és azt mondta egy másik személynek, aki a homályban maradt:

— Bejöhét asszonyom, itthon van.

Az ajtó bezárult és az a két nő, akivel akkor találkozunk, midőn a Saint-Claude-utca után kérdezősködött, belépett De La Motte Valois grófnéhez.

— Kit jelentsek a grófnénak, — kérdezte Clotilde kíváncsian, bár némi tisztelettel jártatva végig a gyertyát a két jövevény arca előtt.

— Jelentse a Jó-Ügy egyik hölgyét, — mondta az idősebb nő.

— Párisból?

— Nem, Versaillesből.

Clotilde belépett urnőjéhez, a két jövevény pedig követve őt, és épen akkor ment be a világos szobába, mikor Valois Janka nagy kinnal feltápázkodott karosszékéből, hogy udvariasan üdvözlje két vendégét.

Clotilde előretolta a két karosszékét, hogy a látogatók válogathassanak az ülőhelyben, azután olyan halkán vonult vissza az előszobába, hogy az ember tüstént kitalálhatta, hogy az ajtó mögött figyelmesen fogja követni a társalgást, amely a szobában megindulófélben volt.

De La Motte grófné, Valois Janka.

De La Motte Jankának, mihelyt szép szerével felpillantathatót, az volt az első gondja, hogy láthassa az arcokat, amelyekkel dolga akadt.

A két nő közül az idősebb, amint már említettük, harminc, harminckét éves lehetett; feltűnő szépség volt, bár az a fölény, mely egész arcán előmlött, természetesen elvont valamit abból a bájos kifejezésből, amely különben ott mosolygott volna szép vonásain.

Különben is, az egyik karosszékbe ült és nem a pamlagra's így távolabb került a fénysávtól, amelyet a lámpa vetett s visszahúzódva a szoba egyik sarkába s szemére huzva kabátja bélelt tafota csuklyáját, ezáltal olyan helyzetet adott neki, hogy arcára árnyat borított.

De fejének tartása oly büszke volt s a szeme oly élénk s oly természetes derültől tiszta, hogy ha minden más részlet homályban maradt is, annyit el kellett ismerni a látogatóról, hogy igen szép fajtából, igen nemes fajtából származott.

Kisérője, aki kevésbé volt félénk, legalább is látszatra nem, bár négy-öt évvel fiatalabb volt, egyáltalában nem rejtette igazi szépségét.

Szinére és vonásaira egyaránt bámulatos szépségű arca volt, hajviselete betakarta két halántékát és jól érvényre juttatta arcának tökéletes tojásdad formáját, két nagy kék szeme egész a szerénységig nyugodt s egész a mélységig nyílt tekintetű volt; kecses vonalu száját, amelynek a természet üde báját adott, a nevelés és az etikett tapintatossá és titoktartóvá tette, az orra alakjának pedig nem sok irigyelni valója lett volna a Medici Venuszon sem; ez volt az, amit Janka futó tekintete hirtelen fölfogott. Mikor pedig a grófné még más részleteket is szemügyre vett, láthatta, hogy a fiatalabb nő termete sokkal finomabb és hajlékonyabb, mint társáé s hogy a melle teltebb és gömbölyűbb és végül, hogy a keze épen olyan párnás, mint amilyen ideoes és finom a másiké.

Valois Janka pár perc alatt tette meg mindezt az észrevételét, vagyis sokkal rövidebb idő alatt, mint amennyire nekünk a leírásához szükségünk volt.

Majd mikor a megfigyeléseivel készen volt, kedvesen megkérdezte, hogy micsoda szerencsés körülménynek köszönheti a hölgyek látogatását.

A két nő egymásra nézett és az idősebbiknek egy intésére, a fiatalabb így szólt:

— Asszonyom, mert azt hiszem férjnél van, ugy-e?

— De La Motte grófnak, egy kiváló nemesnek vagyok a felesége, asszonyom.

— Mi pedig grófnő, mi a Jó-Ügy-alap főnöknői vagyunk, nagyon megindító színekkel festették előttünk az ön helyzetét, és bennünket érdekelt a dolog és következőkép elhatároztuk, hogy néhány pontos adatot tudunk meg önről, s az önt érintő dolgokról.

Janka várt egy darabig, mielőtt felelt volna.

— Hölgyeim, — mondta aztán észrevéve a másik látogató tartózkodó modorát, — láthatják itt III. Henrik arcképét, aki egyik ősöm fitestvére volt, mert valóban a Valois-k vérből származom, amint ezt kétségkívül megmondták önnek.

Azután újabb kérdést várt, a gőgös alázatosság egy nemével nézve vendégeire.

— Asszonyom, — szólt közbe most a két nő közül az idősebbik, komoly lágy hangon, — igaz, hogy amint nekünk mondták, az ön anyja az ugynevezett Fontette-kastélyban volt kapusnő a Bar-sur-Seine közelében?

Janka elpirult ez emlék hallatára, de nyomban zavartalanul így válaszolt:

— Ez az igazság asszonyom, — anyám kapusnő volt az ugynevezett Fontette-kastélyban.

— Ah, — jegyezte meg a kérdező.

— És mivel anyám, Jossel Mária, — folytatta Janka, — rendkívül nagy szépségű lány volt, apám beleszeretett és nőül vette. Én apámról vagyok nemes származású. Asszonyom, apám született Saint-Remy de Valois volt, egyenes leszármazója azoknak a Valois-knak, akik uralkodtak.

— De hogy sülyedt akkor ilyen nyomorba asszonyom? — kérdezte tovább ugyanaz a hölgy, aki eddig is kérdezősködött.

— Istenem, ez könnyen érthető dolog.

— Hallgatom.

— Tudják, hogy IV. Henrik trónralépte után, akivel a korona a Valois házról a Bourbon házra szállott át, a pusztuló családnak még mindig volt pár sarja, igénytelen ugyan valamennyi, de kétségkívül a közös törzsből nőtt ki mind, akár a négy fivér, akik oly szerencsétlen véget értek.

A két hölgy intett, amit helyeslésnek is lehetett venni.

— A Valois ivadékok pedig, — folytatta Janka, — attól félve, hogy igénytelenségükben is árnyat találnak vetni az új királyi családra, nevüket Valoisról Remyre változtatták és XIII. Lajos óta ezen a néven szerepelnek a családfán egész az utolsóelőtti Valoisig, nagyapámig, aki látva, hogy az új család uralma megerősödött és a másik ág feledésbe ment, abban a hitben volt, hogy nem kötelessége továbbra is megfosztania magát ettől az előkelő névtől, amely ugyanis egyetlen öröksége volt. Felvette hát újra a Valois nevet és viselte azt elvonultan és szegényen falusi magányában, anélkül, hogy a francia udvarnál gondolt volna valaki arra, hogy a trón fényétől távol éldéggel valahol egy leszármazója a régi francia királyoknak, akik ha nem is a legdicsőségesebb királyok voltak, de minden esetre a legszerencsétlenebbek.

E szavaknál Janka félbeszakította beszédét.

Egyszerűen és olyan mérséklettel beszélt, hogy felhívta magára a figyelmet.

— Önnek bizonyára egészen rendben vannak a bizonyítékai asszonyom, — szölt szeliden az idősebb, a két látotgató közül, átható tekintetet vetve arra, aki magát a Valois-k sarjának mondotta.

— Oh, asszonyom, — felelte ez keserű mosollyal, — a bizonyítékok nem hiányoznak. Apám összeszedte őket és halála alkalmával, egyéb örökség hiján mind rámhagyta, de mit érnek a bizonyítékok olyan igazság mellett, amelynek semmi haszna, vagy amelyet senki nem akar elismerni.

— Az ön atyja meghalt? — kérdezte a két hölgy közül a fiatalabb.

— Sajnos, igen.

— Vidéken?

— Nem asszonyom.

— Tehát Párisban.

— Igen.

— Ebben a helyiségben?

— Nem asszonyom, apámat, a Valois bárót, III. Henrik déd-unokáját az éhség és nyomoruság ölte meg.

— Lehetetlen, — kiáltotta egyszerre mind a két nő.

— És nem itt, — folytatta Janka, — nem ezen a szegényes zugolyban, nem a saját ágyában, hisz ez az ágy nem volt egyéb nyomoruságos vacaknál. Nem, apám ott halt meg a legnyomorultabbak, a legszenvedőbbek szomszédságában. Apám a párisi kórházban halt meg.

A két hölgy az ámulat kiáltásában tört ki, ami azonban a rémület kiáltásához is hasonlított.

Janka, aki meg volt elégedve a hatással, amelyet igazán művészzel ért el, mikor ilyen fordulatot adott beszédének s ehhez a végkifejlethez vezette a társalgást, Janka szóval lesütött szemmel, tehetetlenül lecsüggedt kézzel úgy maradt ott mozdulatlanul.

A két hölgy közül az idősebb nagy figyelemmel és egyben megértéssel fülkészte a beszélőt és mivel nyomát sem látta sem a szédelgésnek, sem a köznapiságnak ebben a fájdalomban, amely oly egyszerű és egyben oly természetes is volt, újra szóba kezdett:

— Azok szerint, amiket nekem elmondott asszonyom, önt fájdalmas csapások érték, és főként atyjának halála...

— Oh, asszonyom, ha elbeszelném önnek az életem történetét, láthatná, hogy atyám halála nem is tartozik még a legsúlyosabbak közé.

— Hogyan asszonyom, ön csekélyebb veszteségnek tartja atyja halálát. — mondta szemöldökét összeráncolva, szigorú arccal a hölgy.

— Igen asszonyom, és mikor ezt mondom, nem sértem meg a leány kegyeletét. Mert atyám halálával megszabadult minden bajtól, amely itt a földön szorongatta és amely még egyre ostromolja szerencsétlen családját. Azért a nagy fájdalomba, amelyet elveszte fölött érzek, némi öröm is vegyül, ha arra gondolok, hogy atyám halott és

a királyok unokája nem kénytelen többé koldulással megszerezni mindennapi kenyerét.

— Koldulással megszerezni kenyerét?

— Oh, kimondom szégyenkezés nélkül, mert szerencsétlenségünk előidézésében nem vagyunk hibásak sem én, sem atyám.

— És az édesanyja?

— Nos, épen azzal az őszinteséggel, amellyel az imént megmondtam önöknek, hogy hálát adtam Istennek, amiért atyámat magához szolitotta, ép oly őszintén bevallom, hogy fölpanaszlom az Urnak, amiért anyámat életben tartotta.

A két hölgy összenézett és csaknem borzongott e különös szavak hallatára.

— Tapintatlanság volna tőlünk asszonyom, ha arra kérnők, hogy beszélje el nekünk részletesebben, milyen csapások érték, — szólalt meg az idősebb.

— A tapintatlanságot én követhetném el asszonyom, ha azoknak a fájdalomnak elbeszélésével fárasztanám fülüket, amelyek önökre csak közömbösek lehetnek.

— Hallgatom asszonyom, — válaszolta méltóságteljesen az idősebb hölgy, akire kísérlője ugyanabban a pillanatban olyan tekintetet vetett, mintha figyelmeztetni akarta volna, hogy vigyázzon kissé magára.

És tényleg De La Motte grófné maga is megütődött ennek a hangnak parancsoló erején és meglepett szemmel nézett a hölgyre.

— Halljuk hát, — ismételte ez most már kevésbé hangsúlyozottan, — ha lesz oly kegyes és beszélni fog nekünk.

Azzal olyan mozdulatot tett, amely arról tanuskodott, hogy kényelmetlenül érzi magát, ami kétségkívül a hideg következménye volt, most mig beszélt, reszketett a válla és nyugtalanul topogott a lába, amelyet csaknem megfagyasztott a nyirkos téglá érintése.

Erre a fiatalabb egy lábszönyegfélét tolt oda hozzá, amely az ő karosszéke alatt volt, amely figyelmesség viszont rosszaló tekintetet váltott ki társnője arcán.

— Tartsa meg magának a szőnyeget, kedves hugom, ön törékenyebb testű, mint én.

— Bocsánat, asszonyom, — szólt De La Motte grófné, — a legőszintébb fájdalommal sajnálom, hogy éreznem kell, mennyire bántja önt a hideg; de a fa ismét hat livre-vel drágult, ami 70 livret jelent egy fuvarnál, az én készletem pedig már nyolc napja elfogyott.

— Azt mondta, asszonyom, — kezdte újra az idősebb hölgy, — hogy szerencsétlennnek érezte magát, amiért az anyja megmaradt.

— Igen, elismerem, hogy az ilyen szentségtörő beszédet ki kell magyarázni, nemde, asszonyom, — szólt Janka. — Ime itt a magyarázat, miután ön azt mondta nekem, hogy hallani kívánja.

A hölgy, aki a grófnőt kérdezgette, igenlően bólintott fejével.

— Volt szerencsém már elmondanom, hogy atyám rangján alul nősült.

— Igen, mikor a házfelügyelőnőjét vette el.

— Nos hát az anyám, Fossel Mária, ahelyett, hogy örökre büszke lett volna a nagy megtiszteltetésért, amely érte, azzal kezdte, hogy vagyonilag tönkretette atyámat, ami végeredményében nem ment

nehezen, eltékozolva azt a keveset, ami férjének volt, telhetetlen igényeinek kielégítésére. Majd mikor már az utolsó darab földjét is eladta, rábeszélte őt, hogy költözzék Párisba és követelje azokat a jogokat, amelyek neve után megilletik. Atyámat könnyű volt erre rávenni, talán bizott a király igazságérzetében is. Ideköltözött hát, pénzzé téve azt a keveset, amije még megmaradt.

Rajtam kívül atyámnak még egy fia és egy leánya is volt. A fiu, aki épen olyan szerencsétlen, mint én, mint a hadsereg legalacsonyabb rangu tisztje tengeti életét; a leányt, szegény testvéremet, még atyám Párisba való utazásának előestéjén otthagyták egy majoros háza előtt, aki keresztaja volt.

Ez az utazás felemésztette megmaradt kis pénzünket is. Atyám belefáradt a sok haszontalan és eredménytelen kéréselésbe. Alig látták őt otthon, ahová csak nyomoruságot vitt s ahol csak nyomoruságot talált. Távollétében anyám, akinek áldozatra volt szüksége, rajtam töltötte ki boszuját. Azzal kezdte, hogy szememre hányta azt, amit megettem. Lassan-lassan odajutottam, hogy nem ettem csak kenyeret, aztán nem ettem semmit és oda sem ültem már szegényes asztalunkhoz; de anyámnak mindig akadt rá ürügye, hogy kinozzon; a legcsekélyebb hibáért, amely hibán más anya mosolygott volna, az enyém megvert engem; a szomszédok, akik azt hitték, hogy szolgálatot tesznek nekem vele, beárulták atyámnak, milyen rossz bánásmódban van részem. Atyám megpróbált védelmezni anyámmal szemben és egyáltalában nem vette észre, hogy pártfogásával örökös mostohámmá változtatta át pillanatnyi ellenségemet. Sajnos, én nem tudtam még tanácsot adni neki saját érdekében, nagyon is fiatal, nagyon is gyermek voltam még erre. Nem adtam magamnak semmiről magyarázatot, csak éreztem a tények hatását, anélkül, hogy az okukat kerestem volna. Megismertem a fájdalmat, ez volt az egész.

Atyám megbetegedett és kénytelen volt először a szobát őrizni, azután ágynak esett. Ekkor eltávolították atyám szobájából az alatt az ürügy alatt, hogy jelenlétem fárasztja és hogy én egyáltalában nem tudok lemondani arról a szükségletéről, amely a fiatalágnál élénk mozgásban és hangos kiáltozásban nyilvánul. Mikor aztán a szobából kikerültem, ismét csak az anyám hatalmában voltam, mint azelőtt. Egy mondatra tanított és tanítását sürű ütlegekkel és kinzásokkal fűszerezte; és mikor már betéve tudtam ezt a lealázó mondatot, amely ösztönszerűleg nem akart a fejemben maradni, mikor a szemem már kivörösödött a könnyektől, akkor levitt az utcai ajtó elé és az ajtóból az első jóságos arcu járókelő elé lökött azzal a parancsal, hogy mondjam el neki ezt a mondatot, ha nem akarom, hogy halálra verjen.

— Oh, szörnyű, szörnyű, — mormogta a fiatalabb hölgy.

— És mi volt az a mondat? — kérdezte az idősebb.

— A mondat így szólt, — folytatta Janka. — Uram, könyörüljön egy szegény árván, aki egyenes leszármazottja Valois Henriknek.

— Pfuj, — kiáltotta a két látogató közül az idősebb az undor mozdulatával.

— És milyen hatást tett ez a mondat azokra, akikhez intézték? — kérdezte a fiatalabb.

— Némelyek meghallgattak és megkönyörültek rajtam, — mondta Janka. — Mások dühbe jöttek és fenyegetni kezdtek. Voltak, akik még

irgalmasabbak voltak, mint az elsők és figyelmeztettek, hogy nagy veszedelemnek teszem ki magam az eféle beszédekkel, amelyek avatatlán fülekbe is kerülhetnek. De én csak egy veszedelmet ismertem, amely akkor fenyegetett, ha nem fogadtam szót anyámnak. Csak a veréstől féltem.

— És mi történt?

— Istenem, hát az, asszonyom, amit anyám remélt; vittem haza egy kis pénzt és ezzel pár nappal elhalasztódott apámra nézve az a szomorú kilátás, amely reá várt: a kórház.

A két fiatal hölgy vonásai görcsösen megvonaglottak és a fiatalabbnak könny szökött szemébe.

— De végre is, asszonyom, bármilyen megkönnyebbülést hozott is atyámnak, fellázdattam ez ellen a mesterség ellen. Egy napon ahelyett, hogy a járókelők után futottam volna és megszokott mondatokkal követtem volna őket, leültem egy sarokká lábához és csaknem ájultan töltöttem ott az egész napot. Este üres kézzel tértem haza. Anyám annyira megvert, hogy másnap megbetegedtem.

Ekkor történt, hogy atyám minden segélyforrásától megfosztva, kénytelen volt kórházba menni, ahol meghalt.

— Oh, iszonyatos történet, — mormogta a két hölgy.

— De mit csinált akkor, midőn atyját elvesztette? — kérdezte a két látogató közül az ifjabb.

— Az Ur megkönyörült rajtam. Atyám halála után egy hónappal anyám megszökött egy katonával, aki kedvese volt s magunkra hagyott bennünket, engem és bátyámat.

— Szóval árván maradtak?

— Oh, asszonyom, nálunk épen ellenkezőleg volt, mint másoknál: mi addig voltunk árvák, míg anyánk volt. A közjótékonyság fogadott gyermekeivé. De mert a koldulás ellenünk volt, csak annyit koldultunk, amennyire szükségünk volt. Az Isten rendelése, hogy a teremtmények megkeressék, amiből élnek.

— Bizony sok a baj!

— Mit mondjak önnek, asszonyom, egy napon olyan szerencsém volt, hogy egy hintóval találkoztam, amely csendesen kapaszkodott fel a Saint Marcel külváros lejtős útján; négy lakáj állt a hintó hátulján, benne pedig egy szép és még fiatal hölgy ült; felé nyújtottam a kezem és a hölgy kikérdezett; feleletemre és nevem hallatára megütődve bámult, majd kételkedni kezdett. Másnap azonban már tudta, hogy nem hazudtam; pártfogásába vett bennünket; bátyámat egy ezrednél helyezte el, engem pedig egy varrodába adott be. Az éhségtől meg voltunk mentve.

— Nem Boulainvilliersné az a hölgy?

— Valóban ő.

— Azt hiszem, meghalt?

— Igen, és a halála engem ismét a mélységbe taszított vissza.

— De a férje még él és gazdag.

— A férje, ő az, akinek minden szerencsétlenségemet köszönhettem, amelyet mint fiatal leány elszenvedtem, mint ahogy gyermekkorom minden szenvedését anyám okozta. Megnőttem, talán meg is szépültem: ő észrevette és árat követelt a jótéteményeiért, én visszautasítottam. Ezek után az előzmények után történt, hogy Boulainvilliersné meghalt;

én pedig, akit egy derék, királyhű katonához, De La Motte urhoz adott nőül, férjemtől távol még sokkal elhagyatottabbnak éreztem magam, mint amilyen atyám halála után voltam.

Ime, ez a történetem, asszonyom. Rövidre fogtam; a szenvedések mindig untatók és ettől meg kell kimélni azokat a boldog embereket, akik, mint önök is, hölgyeim, jótékonyaknak látszanak.

Hosszas csönd követte De La Mottené történetének ezt a végső szakaszát.

Az idősebb hölgy törte meg először a csöndet.

— És mit csinál most a férje? — kérdezte.

— Férjem a bar-sur-aubi helyőrségnél szolgál; a csendőrséghez van beosztva és a jobb időket várja.

— De folyamodott ön az udvarhoz is?

— Kétségkívül.

— A Valois név, amelynek jogossága igazolva van, csak rokonszenvet kelthetett ott?

— Nem tudom, asszonyom, miféle érzelmeket kelthetett nevem, mert egyetlen kérvényemre sem kaptam választ.

— De legalább járt a minisztereknél, a királynál és a királynénál?

— Egyiknél sem. Hiábavaló próbálkozás volt mindegyikhez bejutnom, — válaszolt De La Mottené.

— Ön még sem tud koldulni?

— Nem, asszonyom, elszoktam tőle. De...

— Mit de?

— De meg tudok halni éhen, mint atyám.

— Nincsen gyermeke?

— Nincs, asszonyom, és a férjem, ha meg talál halni a király szolgálatában, legalább a maga részéről dicsőséges végét érheti nyomorúságunknak.

— Asszonyom, tudná-e ön — sajnálom, hogy ragaszkodnom kell ehhez a kivánságomhoz — szóval tudná-e ön hiteles bizonyítékokkal igazolni leszármazását?

Janka fölkel, keresgélni kezdett az egyik fiókban és néhány papirost vett elő, amelyeket a látogató hölgynek nyújtott.

De amint ki akarta használni azt a pillanatot, amelyben a hölgy, hogy azokat vizsgálat tárgyává tegye, a világosságához közeledik és majd teljesen födellen marad az arca, elárulta tervét azzal a nagy gonddal, amellyel a lámpaernyőt levette, hogy a fényt megkészserezze.

Erre a jótékony hölgy, mintha bántaná szemét a világosság, hátat fordított a lámpának és következésképp De La Mottenénak is.

Ebben a helyzetben olvasott el és lapozott végig figyelmesen egy-másután minden darabot.

— De ezek, — mondotta, — mind csak másolatai az okmányoknak és nem látok egyetlen hiteles darabot sem.

— Az eredetiek, asszonyom, — válaszolt Janka, — biztosabb helyen vannak letéve és felmutatom...

— Ha fontos körülmények úgy kívánják nemde? — szólott mosolyogva a hölgy.

— Asszonyom, számomra kétségkívül jelentős alkalom az, hogy

önt láthatni szerencsém van, de az okmányok, amelyekről ön beszél, oly nagyjelentőségűek számomra, hogy...

— Értem, nem szolgáltathatja ki azokat az első jöttmentnek.

— Oh, asszonyom, — kiáltotta a grófnő, aki csak most látta meg pártfogója arcát a maga teljes méltóságában, — oh, asszonyom, nekem az az érzésem, hogy számomra ön nem az első jöttment.

Azzal tüstént kinyitott nagy hirtelen egy másik butort, amelynek titkos fiókja is volt és kivette belőle az igazoló okmányok eredeti példányait, amelyek gondosan el voltak zárva egy a Valois-k címerével ékesített levéltárcába.

A hölgy átvette azokat és hozzáértő alapos vizsgálat után így szólt:

— Igaza van, a jogcíme teljesen rendben levő; ajánlom önnek, hogy el ne mulassza illetékes helyen érvényesíteni.

— És mit tudok kieszközölni az ön ajánlatára, asszonyom?

— Semmi kétség, hogy tisztességes évjáradékot a saját számára és előléptetést La Motte urnak az alatt a csekély föltétel alatt, ha ő is érdemessé teszi magát erre.

— Férjem valóságos mintaképe a tisztességnek és soha el nem hanyagolta a katonai szolgálat egyetlen kötelességét sem.

— Ez elég, — mondta a jótékony hölgy, azzal teljesen behuzta arcába csuklyáját.

De La Mottené aggodó tekintettel figyelte minden mozdulatát.

És látta, hogy a hölgy zsebébe nyul, amelyből először himzett zsebkendőt huzott elő, azt, amellyel az arcát eltakarta, midőn szánkával siklott végig a boulevard jegén.

A zsebkendőt azután egy hüvelyk széles és két-három hüvelyk hosszú tekercs követte.

A jótékony hölgy a szekrényre tette le a tekercset és így szólt:

— A jótékonyági hivatal felhatalmazott arra, asszonyom, hogy ezt a kis segítséget ajánljam fel önnek arra az időre, míg a komolyabb segély megérkezésére vár.

De La Mottené villámgyors tekintetet vetett a tekercsre.

— Háromlivres tallérok, — gondolta, — van benne legalább ötven vagy száz darab. Szóval, az egész százötven vagy háromszáz livret tehet ki, amely valósággal az égből hullott. Különben arra, hogy száz tallér legyen benne, meglehetősen rövid, ötvenre pedig túl hosszú.

Mialatt ezeket a megfigyeléseket tette, a két hölgy kiment az első szobába, ahol Clotild asszonyság aludt egy széken egy gyertya mellett, amelynek vörösen izzó, füstölgő bele egyre hosszabbra nyult ki egy terítő közepén az olvadt fagyutócsából.

Az éles és orrfacsaró szag fojtogatni kezdte a két jótékony hölgy közül annak a mellét, amelyik a tekercset a szekrényre tette, mire gyors mozdulattal a zsebébe nyult és illatos üvegcset huzott elő onnan.

De Janka hívó szavára fölébredt Clotild asszony, pusztá kezébe kapva a forró gyertyacsutkát. Azután megállt mint valami világítótorony a sötét lépcső fölött, hiába tiltakozott a két idegen, akiket valósággal megmérgezett ez a világítás.

— A viszontlátásra, a viszontlátásra, grófnő, — kiáltották és le-siettek a lépcsőn.

— Mikor lehetek oly szerencsés, hogy köszönetet mondhassak önöknek, hölgyeim? — kérdezte Valois Janka.

— Majd értesítjük, — mondta az idősebb hölgy s közben futott le a lépcsőn, amelyen gyorsan csak tudott.

És lépteik zaját elnyelte az alsó emeletek mélysége.

Valois Janka visszament szobájába s türelmetlenül leste, vajjon beigazolódnak-e a tekercsre vonatkozólag tett megfigyelései. De mikor az első szobán végighaladt, valami tárgyat rugott félre s ez a tárgy végiggurult a szőnyegen, amely arra szolgált, hogy betömje a rést, amely az ajtó és a téglapadló között tátongott.

Lehajolni, fölemelni a tárgyat, a lámpához futni vele, ez volt De La Motte grófné első ösztönszerű cselekedete.

Kis kerek, eléggé lapos aranydoboz volt egyszerű véséssel.

A dobozban pár szem illatos csokoládépasztilla, de bármily lapos volt is a doboz, látszott, hogy kettős feneke van és a grófnőnek meglehetősen idejébe került, míg rátalált a titkos rekeszre.

De végre rálelt a nyitjára és felpattantotta.

Nyomban egy női arckép jelent meg előtte szigorú tekintettel, kicsattanó, de férfias szépséggel és méltóságteljes fönséggel.

A németes hajviselet s egy pompás nyaklánc, amely szinte rendelhez hasonlított, meglepő különlegességet kölcsönzött ennek az arcképnek.

A doboz alját monogrammm foglalta el, amely babérkoszoruba illesztett M. és T. betűből állott.

De La Mottenének az volt a föltevése, hogy a hasonlatosságot tekintve, amely az arckép és jötevőjének, a fiatal hölgynek vonásai közt volt, az ő anyjának, vagy nagyanyjának arcképe ez, és első gondolata, meg kell mondanunk, az volt, hogy a lépcsőre fusson és visszahívja a hölgyeket.

Lenn becsapódott a bejárat kapuja.

Azután az ablakhoz futott, mivel azzal már elkésett, hogy utólérje őket.

De nem látott már egyebet, csak egy gyors hajtókocsit, amely a Saint-Claude-utcának a Saint-Louis-utcába torkolló végén fordult el.

Miután a grófnőnek nem lehetett reménye többé, hogy figyelmeztetheti a hölgyeket, még egyszer megnézte az arany dobozt, megfogadva magában, hogy eljuttatja azt Versaillesbe; azután fogia a szekrényen hagyott tekercset és így szólt:

— Nem csalódtam, nincs benne csak ötven tallér.

A lehontott papír a padlóra hullott.

— Lajos-aranyak, aranydublonok, — kiáltott a grófné, ötven aranydublon, kétezernégyszáz livre.

És a legkapzsiabb öröm ragyogott fel szemében, miközben Clotild asszony elámulva a sok arany nézésében, amennyit soha nem látott még életében, tátott szájjal és összekulcsolt kézzel állt ott.

— Száz arany, — ismételte De La Mottené... Ezek a hölgyek nagyon gazdagok!... Oh, fel fogom őket keresni.

Belus.

De La Mottené nem csalódott. A cabriolet, amelyet eltűnni látott, valóban a két jótékony hölgyet vitte.

Ezt a két hölgyet tényleg cabriolet várta a ház lábánál, divatos kocsi, amelyet akkortájt készítettek magas kerekkel, könnyű kosárral, meglehetősen fölemelt előbőrrel s kényelmes üléssel hátul a lovász számára.

Ezt a cabrioletet, amelybe pompás, rövidre nyírott farku, husos tomporu irlandi pej volt fogva, ugyanaz a szolga hozta a Saint-Claude-utcába, aki a szánt hajtotta és akit a jótékony hölgy Webernek szólított, amint föntebb láttuk.

Weber zabhlájánál tartotta a lovat, midőn a hölgyek megérkeztek; megpróbálta csillapítani a tüzes állat türelmetlenségét, amely ideges lábbal csapkodta az éj beálltával lassan-lassan keményedő havat.

Mikor a két hölgy megérkezett, Weber így szólt:

— Matame, én Scibiot mekrenteltem, az sokkal szelítebb és gönnyű hajdani, te Scibio tegnap este megpotlott; nem folt hād más, csak Pelus és Pelus nehéz lesz.

— Oh, nekem egészen mindegy, hisz tudja, Weber, — felelte a két hölgy közül az idősebb, — izmos kezem van és szokva vagyok a hajtáshoz.

— Tudok, hogy Matame iken jól hajt, te az utak iken rosszak. Hofá megy Matame?

— Versaillesbe.

— Akkor hād a pulváron?

— Nem, Weber, fagy, és a boulevardokon nagyon csuszós lesz az út. Az utcákön sokkal könnyebben haladunk majd, hāla a járōkelōk ezreinek, akik fōltapossāk a havat. Induljunk gyorsan, Weber, gyorsan.

Weber tartotta a lovat, míg a két hölgy fūrgēn beült a cabrioletba; maga pedig hátra pattant fōl és jelt adott, hogy felült.

Az idősebb hölgy ekkor kísérōjéhez fordulva így szólt:

— Nos, Andrée, mi a véleménye errōl a grōfnérōl?

Mikor ezeket a szavakat kimondta, megeresztette a lō kantār-szārāt, amely villāmgyorsan megindult és befordult a Saint-Louis-utca sarkán.

Ez volt az a pillanat, amelyben De La Mottené ablakot nyitott, hogy utāna kiáltson a jōtékonny hōlgyeknek.

— Ugy gondolom, asszonyom, — mondta a két hölgy közül az, akit Andrēnak hívtak, — ugy gondolom, hogy De La Motte szegény és igen szerencsétlen.

— És jól nevelt, nemde?

— Igen, kétségkívül.

— Te nagyon hideg vagy irānta, Andrée.

— Ha őszintén meg kell vallanom, van az arckifejezésében valami ravaszság, ami nem tetszik nekem.

— Oh, te bizalmatlan vagy, Andrée, tudom, és hogy neked tessék valaki, minden jō tulajdonsāgot egyesitenie kell magāban. De én igen érdekesnek és közvetlennnek talālom ezt a kis grōfnēt büszkeségében éppen ugy, mint alāzatosságāban.

— Ez nagy boldogság rá nézve, asszonyom, hogy érhetette az a különös szerencse, hogy megtetszett...

— Vigyázat! — kiáltotta a hölgy, élénk mozdulattal félrerántva lovát, amely éppen akkor ütt el egy teherhordót a Saint-Antoine-utca sarkán.

— Fityázat! — kiáltotta Weber is stentori hangon.

És a cabriolet folytatta útját.

De azért hallották a kerekek alól kikerült ember jajgatását és számos hang mint a zugó echo nyomban pártját fogta olyan zajjal, amelynél ellenségesebb indulatu már nem is kísérhette volna a cabrioletet.

De hála Belusnek, csakhamar ott volt urnője és szidalmazói közt az egész nagy távolság, amely a Saint-Charterine-utcát a Baudoyer-tértől elválasztja.

Itt, amint tudva van, kétfelé ágazik az út, de az ügyeskező hölgy-kocsis egyenesen a Tixeranderie-utcának vágott neki, amely igen népes, meglehetősen szűk és kevésbé előkelő utca.

Hallatszott is itt egyre-másra, akármennyi «vigyázzt» kiáltott is Weber nagy pironkodása dacára a hölgy, a járókelők dühös kiáltozása: — Oh, a cabriolet!... Le a cabriolet-val.

Belus szüntelen vágatva haladt, és kocsisa, dacára szinte gyermeki keze finomságának, száguldó iramban és fölöttébb ügyesen vágatott át vele a megolvadt hó mocsaras tócsáin vagy a jégtorlaszok között, amelyek patakokat hömpölygettek, vagy feltépték a kövezetet.

Azonban minden várakozás ellenére, semmi baj nem történt; elől csillogó lámpa lövelte előre sugarait, ez olyan fényűző elővigyázatos-ság volt, amelyre ebben az időben a rendőrség még nem kötelezte a cabrioleteket.

Amint mondtuk, semmi szerencsétlenség nem történt; nem akad-tak össze egy kocsival sem, nem mentek neki egyetlen sarokkőnek, egyetlen utast sem ütöttek el, valóságos csoda volt ez, és a kiáltások és fenyegetések mégis egymást érték.

A cabriolet hasonló sebességgel és hasonló szerencsével haladt végig, a Saint-Mederic, a Saint-Martin és az Aubry-Boucher-utcában.

Olvasóink talán azt hihetnék, hogy a műveltebb negyedekhez közeledve a gyűlölet, mely az arisztokrata fogattal szemben megnyilvánult, vesztett vadságából.

Sőt éppen ellenkezőleg; alig toppant be Belus a Ferronière-utcába, midőn Weber, akire egyre hullott a nép szitkozódása, egész csoportokat vett észre a cabriolet útjában. Voltak sokan, akiknek arcáról az a szándék is lerítt, hogy utána futnak és megállítják.

Weber azért mégsem akarta urnőjét nyugtalanítani. Láta, mennyire hasznát vette hidegvérének és ügyességének, milyen szakértelemmel siklott végig az élettelen és élő akadályok között, amelyek kétségbeesését, de egyben diadalát jelentik a párisi kocsisnak.

Ami Belust illeti, az keményen állt acélinain és még csak egyszer sem esuszott meg, annyira tájékoztatta a kéz, amely száját tartotta, a terep minden lejtéséről és esetleges veszedelmeiről.

A cabriolet körül már nem morogtak, hanem csak úgy szórták a szitkot; a hölgy, aki a gyeplőt tartotta, észrevette ezt és holmi köz-napi oknak tulajdonította ezt az ellenséges indulatot, az idő zordsága-

nak, vagy a lelkek rossz hangulatának és elhatározta, hogy minél rövidebb ideig hallgatja.

Csettintett a nyelvével és Belus erre az egyetlen biztatásra megremegett és csöndes ügetésből egyszerre vágatató galoppra csapott át.

A boltajtók rohanva maradtak el a kocsi mögött, a járókelők rémülten vetették magukat az utca szélére.

A sok vigyáznak vége-hossza nem volt.

A cabriolet csaknem érintette a Palais-Royalt és éppen a Coq-Saint-Honoré-utca előtt haladtak el, amelynek bejáratánál a legszebb hóobeliszk még elég büszkén emelte a nappali olvadásoktól kissé megfogyott tuját, amely olyan volt mint az árpacukorrud, mikor a gyermekek hegyesre szopják.

Az obeliszk fölött az igaz hogy kissé már megviselt szalagokkal ékes diadalív díszlett; a szalagok között felírtos zászló lengett, amelyre a negyed népköltője ezt a négysoros verset pingálta fel, amely két lámpa között himbálódzott ott a szélben.

*Királyné, minden bájjal ékes szépség
A jótékony király mellett trónolj te büszkén.
Ha hó is e szobor s megolvad a nap üszkén,
Nem az szívünk, amely csak érted él s ég.*

Itt történt, hogy Belus az első komoly nehézségbe ütközött. A hőemlék, amelyet éppen akkor kezdtek kivilágítani, szép számu kíváncsit vonzott oda; a kíváncsi nép tömegbe verődött és ezen a tömegen nem lehetett vágatában keresztül törni.

Belust hát erővel is lépésbe kellett kényszeríteni.

De a tömeg látta, hogy Belus úgy közeledik mint a villámlás, háloltta a zajt, amely kísérté és bár az akadály láttára hirtelen megállott, a cabriolet mégis a legrosszabb hatást tette a tömegre.

Azonban a tömeg itt még utat nyitott.

De az obeliszk után másik alkalom kínálkozott a csödületre.

A Palais-Royal rácskapuja nyitva volt és az udvaron hatalmas máglyarakások körül egész sereg koldus melegedett, akik között az Orleansi herceg lakájai levest osztottak szét cserépfazekakban.

De akármilyen rengeteg volt is, az étkező és melegedő népség, még mindig kevés volt azokhoz képest, akik az étkezőket és melegedőket bámulták. Párisban ez már így szokás, a színésznek, bármit adjon is elő, megvan a nézőközönsége.

Miután a cabriolet az első akadályon túl volt, a második előtt kénytelen volt megállni, mint a hajó a szirtek között.

Egyidejűleg a kiáltások, amelyek eddig csak mint elmosódó és zürzavaros láрма verődtek a két hölgy fülébe, egyszerre kivehető formában harsantak elő a morajlásból.

Ezt kiáltozták:

— Le a cabriolet-val, le a gázolókkal.

— Nekünk szólnak ezek a kiáltások. — kérdezte az a hölgy, amelyik a lovat hajtotta.

— Félek asszonyom, hogy valóban nekünk, — felelte a másik.

— De hát elgázoltunk mi valakit?

— Senkit.

— Le a cabriolet-val, le a gázolókkal, — kiáltozta dühvel a tömeg. A vihar feltámadt, a lovat megkapták a zablájánál és Belus, akinek nem igen volt inyére ezeknek a durva kezeknek az érintése, rémületesen tajtékzott és toporzékolt.

— A rendőrbiztoshoz, a biztos elé, — kiáltotta egy hang.

A két hölgy a leghatártalanabb megdöbbenéssel pillantott egymásra.

Egyszerre ezer hang ismételte:

— A biztos elé, a biztos elé.

Közben kíváncsi fejek tolakodtak be a cabriolet ernyője alá.

Különös megjegyzések röpködtek a tömegben.

— Nézd csak, asszonyok, — mondotta egy hang.

— Igen, a Soubiesok babái, a Hennin szeretői.

— Operai lányok, akik azt hiszik, hogy joguk van elgázolni a szegény embert, mert tízezer livret kapnak havonta, amiből megfizethetik a kórházi költségeket.

Hatalmas helyeslés fogadta ezt az utolsó csipős megjegyzést.

A két hölgy különbözőképen fogadta a kellemetlenséget. Az egyik sápadtan és reszketve huzódott a cabriolet mélyére. A másik elhatározott mozdulattal kapta fel fejét, összeráncolt szemöldökkel és összeszorított ajakkal.

— Oh, asszonyom, — kiáltotta kísérőnője visszarántva őt, — mit művel ön?

— A biztoshoz, a biztoshoz, — folytatták a vérszomjasok a kiáltozást, — tudni akarjuk, hogy kik.

— Oh, asszonyom, el vagyunk veszve, — sugta a fiatalabb hölgy utitársa fülébe.

— Bátorság, Andrée, bátorság, — felelte a másik.

— De mindjárt meglátják önt s esetleg föl is ismerik.

— Nézzen ki a hátulsó ablakon, ott ül-e még Weber hátul a cabriolet-n.

— Leszállni próbál, de már megrohanták: védi magát. Ah, már jön.

— Weber, Weber, — mondta németül a hölgy, segítsen nekünk leszállni.

Az inas engedelmeskedett és miután a vállá két lökésével félretaszította a tolakodókat, sikerült is a kocsi ajtaját kinyitnia.

A két hölgy könnyedén a földre ugrott.

Ez alatt az idő alatt a tömeg hatalmába kerítette a lovat és a kocsit, amelynek az oldalát kezdte beverni.

— De mi történik itt az ég szerelmére, — folytatta németül a két hölgy közül az idősebbik, — ért maga ebből valamit, Weber.

— Hitemre mondom, nem, asszonyom, — válaszolt a lakáj, aki sokkal jobban otthon volt ebben a nyelvben, mint a franciában s aki közben egyre osztotta jobbra-balra a rugásokat, hogy urnőjétől a tolakodókat távoltartsa.

— De ezek nem emberek, ezek vadállatok, — folytatta a hölgy még mindig németül. — Mit vetnek a szememre? Lássuk csak!

Ebben a pillanatban egy udvarias hang, amely élénk ellentétben állott a két hölgyet fenyegető durva szitkokkal, a legtisztább német-séggel így válaszolt:

— Azt vetik a szemére asszonyom, hogy megsértette a rendőri intézkedést, amelyet ma reggel adtak ki Párisban és amely tavaszig megtiltja a cabriolet-val való közlekedést, amely már akkor is igen veszedelmes, mikor a kövezet jó, amely azonban halálos a gyalogjárókra, mikor fagy és nem lehet kitérni a robogó kereknek.

A hölgy megfordult, hogy lássa, honnan jön ez az udvarias hang e közül a sok fenyegető hang közül.

És ekkor egy fiatal tisztet pillantott meg, akinek, hogy közelebb juthasson hozzá, épen olyan derekasan kellett hadakoznia, mint Webernek, hogy a helyén megállhasson.

A fiatal ember kecses és választékos alakja, magas termete és harcias arca megtetszett a hölgynek, aki sietve válaszolt neki németül.

— Istenem, én nem tudtam erről a rendeletről uram; — igazán semmit sem tudtam.

— Ön idegen asszonyom? — kérdezte a fiatal tiszt.

— Igen uram; de mondja meg nekem mitévő legyek; összetörik a kocsimat.

— Csak hadd törjék össze asszonyom, ön pedig ugorjék meg közben. A párisi nép fel van bősztülve a gazdagok ellen, akik fényűzésüket fitogtatják a nyomorúsággal szemben és a ma reggel kiadott rendelet erejénél fogva a biztos elé fogják önt hurcolni.

— Oh, soha, — kiáltotta a fiatalabb a két hölgy közül, — soha.

Akkor, — folytatta mosolyogva a tiszt, használják fel a rést, amelyet én török a tömegben keresztül és oldjanak kereket.

Ezt olyan fesztelen hangon mondta, amely megértette a két hölgyvel, hogy a tiszt hallotta a nép megjegyzéseit, amelyet az Soubise és Hennin urak kitartott nőire tett.

De most nem volt idő rá, hogy ilyen csekélységen fennakadjanak.

— Nyujtsa nekünk a karját uram, míg a legközelebbi bérkocsizóhoz érünk, — mondta az idősebb hölgy és a hangja csupa felsőség volt.

— Megyek és kicsit megugratom a lovukat, és a zavarban, amelyet a ló mozdulata föltétlenül előidéz, önök elillanhatnak; mert, — tette hozzá a fiatal ember, aki nagyon szerette volna elhárítani magától ennek a kockázatos pártfogásnak felelősségét, — a népet nagyon untatja, hogy olyan nyelven hall bennünket beszélni, amelyet nem ért.

— Weber, — kiáltotta a hölgy erős hangon, — ugrasd meg Belust egy kicsit, hogy az egész tömeg megrémüljön és utat nyisson.

— És azután, asszonyom?

— Azután maradj itt, míg mi eltávozzunk.

— És ha összetörik a kocsit.

— Mit bánod te, ha összetörik is; mentsd meg Belust, ha tudod; de főképp a magad bőrét, ez az egész parancsom.

— Helyes, asszonyom, — felelte Weber.

És a következő pillanatban megcsiklandozta a nyugtalan vértü irlandit, amely felvágott a tömeg kellős közepén és feldöntötte a legszenvédélyesebbeket, akik a zablájába és a kantárába kapaszkodtak.

Nagy volt ebben a percben a rémület és a zavar.

— A karját, uram, — mondta ekkor a hölgy a tisztnek, — jöjjön kicsikém, — tette hozzá Andrééhoz fordulva.

— Rajta, rajta, bátor hölgyek, — sugta egész halkán a fiatal

tiszt, aki nyomban és őszinte bámulattal nyujtotta karját annak a hölgynek, amelyik kérte.

Pár perc múlva a legközelebbi térre vezette a két nőt, ahol berkocsik állomásoztak fuvarra várva, a kocsisok a bakon szundikáltak, míg a lovak félíg lehunyt szemmel, lehorgaszított fővel a sovány vacsorára vártak.

A versaillesi ut.

A két hölgy messzebb jutott már, minthogy a tömeg észrevehette volna, de félni lehetett attól, hogy pár kíváncsi utánuk lopódzhatnak és felismerheti őket és így újra olyan jelenet idéződhet fel, amilyen épen most játszódott le, s amelyből ez alkálommal esetleg nehezebben szabadulhattak volna.

A fiatal tiszt tisztában volt ezzel a lehetőséggel; ezt jól lehetett látni azon az igyekezeten, amelyet tanusított, hogy felrázza bakján a kocsist, aki inkább megfagyott, mint elbóbiskolt.

Olyan rettenetes hideg volt, hogy ellentétben a kocsisok szokásával, akik csak úgy törték magukat a nagy igyekezetben s egymástól kapkodták el a fuvarokat, most huszonnégy órában egyszer sem mozdult egyetlen egy sem közülök, még az sem, akit megszólítottak.

A tiszt megragadta a kocsist szegényes habitusának gallérjánál és olyan erőset lökött rajta, hogy felrázta dermedtségéből.

— Hollá, hé, — kiáltotta fülébe a fiatal ember, mikor látta, hogy életjelt ad magáról.

— Itt vagyok, uram, itt vagyok, — dűnnyögte még félálomban a kocsis úgy dülöngözve bakján, mint a részeg.

— Hová mennek hölgyeim? — kérdezte még egyre németül a tiszt.

— Versaillesbe, — felelte a hölgyek közül az idősebb, szintén ugyanazon a nyelven folytatva.

— Versaillesbe, — kiáltotta a kocsis, — azt mondták Versaillesbe?

— Kétségkívül.

— Jó, igen, hát Versaillesbe. Négy és fél mértföldnyire ilyen jeges uton. Nem, nem, nem.

— Jól megfizetjük, — mondta az idősebbik német hölgy.

— Jól megfizetik, — ismételte franciául a tiszt.

— És mennyit fizetnek, — kérdezte csak úgy félvállról bakján ülve a kocsis, mert úgy látszott nincs nagy bizalma. — Mert nézze csak tiszt uram, nem épen annyiból áll az, hogy az ember elmegy Versaillesbe; mert ha már ott van, vissza is kell jönnie.

— Elég lesz egy louis, — mondta a két hölgy közül a fiatalabb a tisztnek, még egyre németül folytatva.

— Egy louis-t kínálnak neked, — ismételte a fiatal ember.

— Egy louis, az nem túlsok, — zugolódott a kocsis, — mert azt is kockázatom, hogy a lovaim lábukat törik.

— Bolond beszéd! Nincs jogod csak három livret kérni a Muette kastélyig, az pedig csak a fele útja. Láthatod, hogy ezzel a számítással az oda-vissza való utat is beleértve, csak tizenkét livrehez van jogod, és tizenkettő helyett huszonnégyet fogsz kapni.

— Oh, ne alkudjanak, — mondta az idősebb hölgy, — adok két

louis, három louis, akár husz louis, föltéve ha nyomban indul és utközben meg nem áll.

— Egy louis elég lesz asszonyom, — felelte a tiszt.

Azután visszament a kocshoz és azt mondta neki:

— Rajta, fickó, ugorj le a bakról és nyisd ki a kocsis ajtaját.

— Azt akarom, hogy előre fizessenek, — szólt a kocsis.

— Azt akarod?

— Jogom van hozzá.

A tiszt egy lépést tett a kocsis felé.

— Fizessünk előre, fizessünk, — szólt az idősebbik német nő.

Azzal hirtelen zsebébe nyúlt.

— Oh Istenem, — sugta egész halkán kísérijének, — nincs nálam az erszényem.

— Igazán.

— És önnél, Andrée, ott van a magáé?

A fiatal nő hasonló aggodalommal nyúlt zsebébe.

— Az enyém... az nincs itt.

— Nézz meg minden zsebében.

— Hiába, — kiáltotta bosszusan a fiatal hölgy, mert látta, hogy a tiszt szemmel tartja őket ez alatt a szóváltás alatt és a kocsis már gunyosan tátotta nevetésre száját s talán szerencsét kívánt magának ahhoz, amit talán szerencsés elővigyázatosságnak nevezett.

A két hölgy pedig hiába keresgélt, egyiknél sem volt egy sou sem.

A tiszt látta, hogy a türelmük elfogy, hol elpirulnak, hol elsápadnak: a helyzet kezdett bonyolulttá válni.

A hölgyek épen arra határozták magukat, hogy egy láncot, vagy valami ékszert adnak zálogba, mikor a tiszt, hogy megkímélje őket minden szégyenérzettől, amely gyöngédségüket sérthette volna, egy aranyat huzott elő zsebéből és a kocsisnak nyújtotta.

Ez elvette az aranyat, megvizsgálta, a kezében méregette, miközben a két hölgy közül az egyik köszönetet mondott a tisztnek; azután ajtót nyitott a kocsis és a hölgy utitársától követve beült a kocsiba.

— Most pedig, vén kópé, — szólt a tiszt a kocshoz, — tiszteségesen, baj nélkül vidd haza ezt a két hölgyet.

— Oh, ezt nem kell nekem külön megparancsolnia tiszt uram, ez magától értődik.

E rövid párbeszéd alatt a két hölgy is összesugott.

Tényleg nagy ijedtséggel látták, hogy vezetőjük és pártfogójuk válni készül tőlük.

— Asszonyom, — mondta egész halkán utitársának a fiatalabbik, — jobb volna, ha nem menne el.

— Mért ne, kérdezzük meg tőle a nevét és a címét és holnap visszaküldjük neki az aranyat pár köszönő szóval, amelyet ön ír majd neki.

— Nem asszonyom, nem, tartsuk itt, nagyon kérem, hátha a kocsis rosszakaratu ember és nehézségeket támaszt utközben... Ilyen időben, mikor az utak is rosszak, kihez fordulunk majd, hogy segítséget kérjünk.

— Tudjuk a számát és az állomás helyét.

— Nagyon helyes asszonyom, és nem is tagadom, hogy ne tudná

megkeserültetni vele, ha valami csinyt tesz; de ha erre vár, aligha ér ma éjszaka Versaillesbe; pedig mit szólának akkor, nagy Isten!

Ez gondolkodóba ejtette az idősebb hölgyet.

— Igaz, — mondotta.

De közben a tisztt már meghajolt, hogy elbucsuzzék.

— Uram, uram, — mondta németül Andrée, — egy szót, csak egy szót még kérem.

— Parancsára asszonyom, — szólt a tisztt, akinek szemmeláthatóan ellenére volt a dolog, de azért úgy arckifejezésében, mint hangjában és egész hanglejtésében is megőrizte a legválasztékosabb udvariasságot.

— Uram, — folytatta Andrée, — ön nem tagadhat meg tőlünk egy kegyet, miután már annyi szolgálatot tett nekünk.

— Beszéljen asszonyom.

— Nos hát bevalljuk önnek, hogy félünk a kocsistól, aki olyan nehezen vállalkozott erre az utra.

— Kár pedig magukat izgatniok, tudom, hogy 107-es a száma és Z. a jelzőbetűje, ha bármilyen kellemetlenséget okozna önöknek, csak forduljanak hozzám.

— Önhöz, — kiáltotta franciául Andrée megfélemlkezve magáról; — hogy gondolja azt, hogy önhöz forduljunk, mikor még a nevét sem tudjuk.

A fiatal ember egy lépést tett előre.

— Hát beszélnek franciául, — kiáltotta elképedve, — franciául beszélnek és egy félóra óta arra kárhoztatnak, hogy a németet törjem. Oh, hölgyeim, ez igazán nem szép.

— Bocsásson meg, — mondta franciául a másik hölgy, aki bátran segítségére sietett zavarbahozott utitársának. — Láthatja uram, hogy ha nem vagyunk idegenek, akkor talán ma hontalanak vagyunk Párisban s főképp nem jutottunk volna ehhez a bérkocsihoz. Ön eléggé nagyvilági ember ahhoz, hogy megértse, milyen nem természetes helyzetbe kerültünk. Ne tegyen hát csak félig lekötözöttjeivé, ez annyi volna mint ha nem is akarna lekötözni bennünket. Ha ezentúl kevésbé tapintatos akarna lenni, mint eddig volt, az tapintatlanság volna. Mi jó véleményrel vagyunk önről; ne legyen hát ön sem rosszal rólunk; és ha szolgálatot tehet nekünk, nos akkor tegyen. fentartás nélkül, vagy pedig engedje meg, hogy köszönetet mondjunk önnek és más támaszt keressünk.

— Asszonyom, — szólt a tisztt meglepetve az ismeretlen nemes és egyben bájos hangjától, — rendelkezzek velem.

— Akkor uram, tegye meg nekünk azt a lekötöző szivességet, hogy szálljon be hozzánk.

— A bérkocsiba?

— És kísérjen el bennünket.

— Egész Versaillesig?

— Igen, uram.

A tisztt, válasz nélkül, beült a kocsiba, az első ülésen helyezkedett el és odaszólt a kocsisnak:

— Hajts!

Az ajtó becsapódott, a köpenyekkel és prémekkel közösen betaka-

rództak és a bérkocsi utnak indult a Saint-Thomas de Louvre-utcán, áthaladt a Caroussel-téren és a rakodóparton gördült tovább.

A tiszt az egyik sarokba huzódott szemben az idősebb hölgyvel s a köpenyét gondosan térdére terítette.

A legmélyebb csend honolt a kocsi belsejében.

A kocsis, akár mert hűségesen meg akarta szolgálni bérét, akár mert a tiszt jelenléte tisztességtudó félsszel töltötte el és a becsületesség határai közt tartotta, állhatatosan hajszolta sovány lovait a rakodópartok csuszós kövezetén és a Conférence-utcában.

Közben a három utas lehellete észrevétlenül bemelegítette a kocsit. Kellemes illat terjengett a levegőben és olyan benyomásokat keltett a fiatal ember agyában, amelyek percről-percre kevésbé kedvezőkké váltak utitársaira nézve.

— Ezek aféle hölgyek, — gondolta magában, — akik soká maradtak a találkán és most kissé szepegve, kissé szegyenkezve térnek vissza Versaillesbe.

— Azonban — folytatta magában a tiszt, — ha csak valamenynyire előkelő hölgyek is, hogy ülhetnek cabriolet-ba és főleg hogy hajthatják ezt maguk?

— Oh, erre könnyű a felelet.

A cabriolet szűk volt három személynek és két hölgy nem fogja röstelni, hogy a lakájt maga mögé ültesse.

De nem volt pénz egyiknél sem, — kissé kellemetlen körülmény, amely fölött jó lesz gondolkodni.

Kétségtől a lakájnál volt az erszény. A cabriolet, amely azóta már darabokban van, kifogástalan előkelőségű volt, és a ló, ha érték a lovakhoz, megért százötven aranyat.

Csak nagyon gazdag nők lehetnek, akik ilyen könnyedén ott tudnak hagyni egy ilyen kocsit és lovat. Az, hogy pénz nem volt náluk, semmit sem jelent.

Igen, de az, hogy francia létükre idegen nyelven beszéltek.

Jó, ez csak választékos nevelésüket bizonyítja. Nem mindennapi dolog, hogy kalandornők olyan tiszta kiejtéssel beszéljenek németül, franciául pedig úgy, mint a született párisiak.

Különben is valami született előkelőség van ezekben a nőkben.

A fiatalabb kérése megindító volt.

Az idősebbiké parancsolón nemes.

Azután meg, — folytatta magában a tiszt, úgy helyezve el kardját a bérkocsiban, hogy ne feszélyezze szomszédait, — igazán nem mondaná az ember, hogy veszedelmes egy katonának két órát tölteni egy kocsiban két csinos nővel.

Csinos és tapintatos nővel, — tette hozzá, — mert nem beszél egyik sem, várva, hogy én kezdjem a társalgást.

A két hölgy viszont szintén a fiatal tisztre gondolt, mint ahogy annak rajtuk járt az esze; mert abban a pillanatban, mikor az ezeket a gondolatokat kezdte forgatni fejében, a hölgyek közül az egyik, utitársához fordulva angolul azt mondta neki:

— Kedves barátnőm, ez a kocsis igazán úgy visz bennünket, mint a halottakat; soha nem érünk így Versaillesbe. Fogadok, hogy szegény utitársunk halálra unja magát.

— Hát az bizonyos is, hogy a mi társalgásunk nem a legszórakoztatóbb, — válaszolta mosolyogva a fiatalabbik.

— Nem találja, hogy nagyon rendes embernek néz ki?

— Ez az én véleményem is, asszonyom.

— Különben észrevette, hogy tengerészegyenruhát hord?

— Nem ismerem ki valami jól magam az egyenruhák közt.

— Nos, amint már mondtam, tengerésztiszt egyenruhát hord és a tengerésztisztek mind jó házból valók; egyébként az egyenruha jól áll neki és jó megjelenésű gavallér, nemde?

Az ifju hölgy épen felelni készült és bizonyára abban az értelembe áradozott volna mint a kérdező, midőn a fiatal tiszt egy mozdulatot tett, amely félbe szakította.

— Bocsánat, hölgyeim, — mondta a tiszt pompás angolsággal, — azt hiszem kötelességem önöknek megmondanom, hogy elég jól beszélek és értek angolul, de spanyolul nem tudok és miután ezt tudják és kedvük tartja ezen a nyelven társalogni, legalább is bizonyosak lehetnek afelől, hogy nem fogom megérteni.

— Uram, — vágott vissza mosolyogva a hölgy, — nem akarunk önről rosszat mondani, amint maga is észrevehette; azért nem is fogjuk magunkat feszélyezni és ezentúl csak franciául fogunk beszélni, ha lesz egymásnak valami mondani valónk.

— Köszönöm ezt a kegyet, asszonyom, de ha a jelenlétem ter-
hükre volna...

— Ezt föl sem tételezheti, uram, miután mi kértük, hogy jöjjön velünk.

— Még pedig követelő módon, — tette hozzá a fiatalabb a két hölgy közül.

— Ne hozzanak zavarba, hölgyeim és bocsássák meg ezt a pillanatnyi határozatlanságomat; önök ismerik Párist, nemde? Páris tele van csapdákkal, törvénsszel és csábítással.

— Ön tehát bennünket is... Nézze csak beszéljük őszintén.

— A tiszt ur bennünk is olyan csapdát látott, ennyi az egész.

— Oh, hölgyeim, — mondta a fiatal tiszt alázatos hangon, — esküszöm, hogy eféle gondolat meg nem fordult agyamban.

— Bocsánat, mi baj van? A bérkocsi megállt.

— Mi történhetett?

— Mindjárt megnézem hölgyeim.

— Azt hiszem feldőlünk, vigyázzon uram.

És a fiatalabb nő hirtelen mozdulattal kinyújtva kezét, a fiatal ember vállát érintette.

Ennek a kéznek érintése megremegtette.

A tiszt egész ösztönszerű mozdulattal meg akarta ragadni a kezét, de Andrée, aki csak a félelem első hatásának engedett, már visszadobta magát a bérkocsi mélyére.

A tiszt pedig, akit már semmi nem tartott vissza, kiugrott a kocsiból, és látta, milyen keservesen kinlódik a kocsis, hogy felemelje az egyik lovat, amely bele volt akadva a rudba és a gyeplőbe.

Valamivel a Sevresi-híd előtt jártak.

A tiszt segítségével a bérkocsi vezetője hamarosan talpra állította a szegény lovat.

A fiatal ember visszaült a kocsiba.

Ami a kocsist illeti, az boldog volt, hogy ilyen szeretetreméltó függés utasa akadt, vigan pattogtatta ostorát azzal a kettős célzattal, hogy képzelje, részint a lovait biztassa, részint magát melegesse.

De meg kell mondanunk, hogy a nyitott ajtón át betóduló hideg megfagyasztotta a társalgást és megdermesztette azt a növekvő meghitt bangulatot, amelyben a fiatal ember már annyi báj kezdett fölfedezni, amelyről még számot sem tudott adni magának.

Most egyszerűen a baleset iránt érdeklődtek nála és ő elbeszélte mi történt.

De ez volt minden, aztán újra csönd lett, amely súlyosan ránehezedett a három utasra.

A tiszt, akit ez a langyos, remegő kis kéz nagyon foglalkoztatott, legalább egy lábat akart cserébe.

Kinyújtotta az egyik lábát, de bármilyen ügyesen tette is, nem találkozott semmivel, vagy inkább ha találkozott is, abban a fájdalmas érzésben volt része, hogy az, amibe szemben beleütközött, tüstént visszahúzódott előle.

És mikor még egy izben érintette az idősebb hölgy lábát, ez utóbbi a legnagyobb hidegvérrel így szólt hozzá:

— Borzalmasan terhére vagyok, nemde uram? Bocsásson meg!

A fiatal ember fülig pirult és magában csak annak örült, hogy az éjszaka oly sötét és elrejtí pirulását.

Ezzel minden meg volt mondva, és próbálkozásai véget is értek itt.

Újra némává, mozdulatlanává és tisztelettudóvá vált, mintha csak valami templomban ült volna, még lélekzetet is alig mert venni és összezsugorodott, mint valami kis gyerek.

De lassan-lassan, egészen önkéntelenül kűtönös gondolat lett urrá egész elméjén és egész lényén.

Érezte, hogy a két bájos nő ott van mellette anélkül, hogy érintette volna őket, ott álltak előtte, anélkül hogy látta volna a vonásait: lassan-lassan hozzá szokott, hogy ott legyen a közelükben, és az volt az érzése, hogy lényük egy darabkája az övébe olvadt át. Minden áron fel akarta most ujitani az abbanmaradt beszélgetést, de nem merte, mert félt, hogy hétköznapi talál lenni, ő, aki az elindulás alkalmával abban lelte kedvét, hogy a világ egyik legközönségesebb szavát használja velük szemben. Idegessé tette a gondolat, hogy együgyűnek vagy tolakodónak fog feltűnni ezeknek a nőknek a szemében, akiket, mint még egy órával ezelőtt hitte, nagy megtiszteltetésben részesít, ha egy lóist és egy kis udvariasságot dob nekik alamizsnául.

Egy szóval, mintahogy a világon minden rokonszenv bizonyos folyamatok egymásra való hatásával magyarázható meg, amely folyamatokat a véletlen hoz érintkezésbe, úgy e fölött a fiatal ember fölött is valami delejes hatalom lett urrá, amelyet ennek a véletlen által összehozott három emberi testnek illata és ifju heve lehelt ki, ez bénította meg a gondolkodását, ez dagasztotta a szívét.

Igy születnek, élnek és halnak meg néha bizonyos pillanatok távlatán a legigazabb, a legkedvesebb és leglángolóbb szenvedélyek. A mulandóság ad nekik bájat és a visszafojtottság adja az erejüket.

A tiszt nem szólt többé egy szót sem. A két hölgy halkan beszélgetett egymással.

Azonban mert a füle állandóan nyitva volt, elkapott egyes, össze-

mélto függéstelen szokat, amelyek lassankint bizonyos értelmet kaptak a
hogy képzeletében.

Ime a következőket hallotta:

— Az előrehaladott idő... a kapuk — a távozás ürügye.

A bérkocsi újból megállt.

Ezuttal nem a ló esett el, sem kerék nem tört össze. Három órai
bátor igyekezet után, a derék kocsis fölmelegítette a kezét vagyis az
izzadságtól nedvesre hajszoalta lovait és elérte Versaillesst, amelynek
sötét és elhagyott sétányai olyanok voltak néhány dértől fehér lámpa
vöröslő fényében, mint fekete szikár árnyak kettős sorban vonuló
körmenete.

A fiatal ember tudta, hogy megérkeztek. Micsoda különös boszor-
kányság műve volt, hogy az idő ily rövidnek tetszett neki.

A kocsis odahajolt az első üvegtáblához.

— Uram, — mondta, — Versaillesben vagyunk.

— Hol kell megállnunk hölgyeim? — kérdezte a tiszt.

— A Place d'Armes-ön.

— A Place d'Armesra — kiáltotta a fiatal ember a kocsisnak.

— A Place d'Armes-ra kell menni? — kérdezte ez.

— Igen, kétségtelenül, ha egyszer azt mondják neked.

— De akkor lesz egy kis borraivaló, — rikkantotta el magát az
otromba fickó.

— Nem méssz mindjárt.

Az ostopattogatás újra kezdődött.

— Mégis csak beszélnem kell. — gondolta magában a tiszt, —
mert most meg bambáznak tartanak majd, ha előbb orcáflannak tar-
tottak.

— Hölgyeim, — mondta nem épen habozás nélkül, — most már
ittthon vannak.

— Hála az ön nemeslelkü segítségének.

— Milyen fáradságot okoztunk önnek, — mondta a fiatalabb
a hölgyek közül.

— Szót sem érdemel, hölgyeim. Már nem is emlékszem rá.

— De mi uram, nem fogjuk elfeledni. A nevét, ha úgy tetszik
uram.

— A nevem? Oh!

— Most másodízben kérdezzük magától. Vigyázzon kérem.

— És csak nem akar bennünket egy arannyal megajándékozni,
nemde?

— Oh, ha így áll a dolog hölgyeim, — mondta kissé sértődötten
a tiszt, — akkor megadom magam; Charny gróf vagyok; amint kü-
lönben asszonyom megjegyezte, tiszt a királyi tengereszetnél.

— Charny, — ismételte az idősebb hölgy olyan hangon, mintha
azt akarta volna mondani: — Jól van, nem fogom elfelejteni.

— György, Charny György — tette hozzá a fiatal ember.

— György — ismételte a fiatalabbik hölgy.

— És hol lakik?

— A Hotel des Princes-ben a Richelieu-utcában.

A bérkocsi megállott.

Az idősebbik hölgy maga nyitotta ki az ajtót, amely balkézőről

esett neki, egy ugrással a földön termett és kezét nyujtotta kísérőnőjének.

— De legalább a karomat fogadják el hölgyeim, — kiáltott a fiatal ember, aki már követni készült őket, — még nincsenek otthon és a Place des Armes kissé tágas még lakásnak.

— Ne mozduljon, — mondta egyszerre a két nő.

— Hogy-hogy, ne mozduljak?

— Ne, maradjon a kocsiban.

— De lehetetlen hölgyeim, hogy éjjel ebben az időben egyedül menjenek.

— No látja, miután előzőleg csaknem megtagadta, hogy lekötöztette bennünket, most túlságosan is le akar kötelezni, — mondta vidáman az idősebbik a két hölgy közül.

— Igen, de...

— Semmi de; legyen csak végig gáláns és hűséges lovag. Köszönök önnek, Charny ur, köszönöm önnek szívem mélyéből és mivel ön gáláns és hűséges lovag, amint épen az imént mondtam, még csak a szavát sem kérjük öntől.

— A szavamat, mire?

— Arra, hogy becsukja az ajtót és megparancsolja a kocsisnak, hogy forduljon vissza Párisba; meg fogja ezt tenni, ugy-e és még csak egy pillantást sem vet utánunk.

— Igazuk van, hölgyeim és a szavam egészen fölösleges volna. Kocsis, megyünk vissza barátom!

Azzal a fiatal ember egy második louist csusztatott a kocsis hatalmas markába.

A derék auvergnei reszketett örömeiben.

— Az ebugattát, a lovaim meg is gebedhetnek, ha akarnak, — mondotta.

— Azt el is hiszem, meg vannak fizetve, — dörmögte magában a tiszt.

A bérkocsi gyorsan gördült tova. És a kereke dübörgése sóhajt nyomott el a fiatal ember száján, kéjes sóhajt, mert a szibarita végig heveredett a kocsivánkoson, amely langyos volt még a két ismeretlen fiatal nő érintésétől.

Ami a nőket illeti, ők egy darabig ott maradtak a téren és csak akkor indultak meg a kastély felé, midőn a bérkocsi egészen eltűnt szemük elől.

A parancs.

Abban a pillanatban, amint utnak indultak, a vad szél hullámai óraütést vertek az utasok fülébe. A Szent Lajos-templom órája háromnegyedet ütött.

— Oh Istenem, háromnegyed tizenkettő, — kiáltotta egyszerre a két nő.

— Nézze csak, az össze rácskapuk be vannak zárva, — tette hozzá a fiatalabbik.

— Oh, ez nem igen nyugtalanít, kedves Andrée, mert még ha nyitva maradt volna is a kapu, akkor sem haladhatnánk biztonságban keresztül a főútváron. Menjünk csak gyorsan a Vízpartálya felé.

Azzal mind a ketten a kastély jobb szárnya felé irányították lép-leiket.

Mindegyikök tudta, hogy ezen az oldalon külön bejárat van, amely a kertekbe vezet.

Megérkeztek ehhez a bejárathoz.

— A kis kapu be van zárva, — mondta nyugtalanul az idősebbik a két két hölgy közül.

— Kopogtassunk, asszonyom.

— Nem, kiáltunk. Lőrincnek meg kell bennünket hallania. Figyelmeztettem, hogy esetleg későn térek haza.

— Nos akkor kiáltok.

Andrée odalépett az ajtóhoz.

— Ki jár ott? — kérdezte belülről egy hang, amely még azt sem várta be, hogy kiáltsanak.

— Oh, ez nem Lőrinc hangja, — mondta ijedten a fiatalabbik nő.

— Nem, valóban nem az.

Most a másik hölgy is odalépett.

— Lőrinc, — suttogta be a kapun át.

Semmi válasz.

— Lőrinc, — ismételte a másik hölgy zörgetve.

— Nincs itt semmiféle Lőrinc, — válaszolta a durva hang.

— De, — kezdte most kérlelő szóval a fiatalabbik nő, akár Lőrinc vagy akár más, nyisd ki.

— Nem nyitom.

— De barátom, hát nem tudod, hogy Lőrinc ki szokta nekünk nyitni.

— Nekem semmi közöm Lőrincnek, nekem megvan a parancsom.

— Hát ki vagy te?

— Ki vagyok én?

— Igen.

— És ti? — mondta a hang.

A kérdés kissé bántó volt, de alkudozásnak nem volt helye, felelni kellett.

— Mi ő felsége a királyné kíséretéhez tartozunk. A kastélyban lakunk és haza akarunk menni.

— Na hölgyeim, én svájci testőr vagyok Salischamade első századából és épen ellenkezőleg cselekszem mint Lőrinc, a kapu előtt felejttem önöket.

— Oh, — sóhajtott fel a két hölgy, akik közül az egyik haragosan szoritotta össze két kezét.

Azután erőt véve magán így szólt:

— Barátom, nincs semmi ellenvetésem, hogy ragaszkodjék a parancshoz, jó katonának így kell, és nem is akarom, hogy megszegje a kötelességét. Azért csak arra kérem, tegye meg nekünk azt a szíves-séget, szóljon Lőrincnek, akinek itt kell lennie valahol a közelben.

— Nem hagyhatom el őrhelyemet.

— Küldjön el valakit.

— Nincs senkim.

— Legyen irgalommal.

— Lánchordtát hölgyeim, hát aludjanak benn a városban. Nem olyan nagy dolog az egész. Ha az én orrom előtt a kaszárnya ajtaját

bezárnák, bizony mindig találnék valami jó kis fészket. Hát csak menjenek.

— Gránátos, hallgasson rám, — mondta határozott hangon az idősebbik a két hölgy közül. — Husz aranyat kap, ha kaput nyit.

— És tíz évet vasban; huszonnyolc livre egy évért ez igen kevés.

— Kineveztetem őrmesterré.

— Igen és az aki a parancsot adta, lelövet; köszönöm.

— Hát ki adta magának a parancsot?

— A király.

— A király, — ismételte döbbsen a két hölgy, — oh, akkor el vagyunk veszve.

A fiatalabbik az örüléshez volt közel.

— Lássuk csak, lássuk, van még más kapu is, — mondta az idősebbik.

— Oh, asszonyom, ha az egyik kaput bezárták, bezárták a másikat is.

— És ha nem találjuk ott Lőrincet a maga kapujánál, hogy képzelem, hogy a másik kapunál ott találhatjuk.

— Oh nem, ez kicsinált dolog.

— Ugy van, igazad van, Andrée. Andrée szörnyű fogás ez a királytól.

A hölgy fenyegető megvetéssel hangsúlyozta ezeket a szavakat.

A Viztartályokhoz vezető kapu olyan mélyen volt a vastag kőfalba beépítve, hogy a kapumélyedés valóságos kis előcsarnokot alkotott.

Két oldalt két köpad állott benne.

A két hölgy olyan izgalomban hanyatlott erre a köpadra, amely közel állt a kétségbeeséshez.

A kapu alján fénysáv látszott; és a kapu mögött hallható volt a svájci léptei, aki hol fölemelte, hol lecsapta puskáját.

E mögött a tölgyfa akadály mögött várt a szabadulás; innen rajta a szegyen, a botrány, csaknem a halál.

— Oh, holnap, holnap, ha megtudják, — ismételte az idősebbik hölgy.

— Elmondja az igazat, asszonyom?

— Ugyan ki fogja elhinni?

— Bizonyítékai vannak, madame, és ez a katona sem fog egész éjjel őrt állni itt, — mondta a fiatalabbik, aki olyan mértékben kezdte már visszanyerni bátorságát, mint amennyire a másik elvesztette, — egy óra múlva felváltják s aki utána jön, talán sokkal előékenyebb lesz. Csak várjunk.

— Igen, de pontban éjfélkor jön erre az őrző: itt fog kinn találni, elbujva. Oh, az a szegyen. A vér az arcomba tódul, Andrée, és fojtogat...

— Oh, bátorság asszonyom, ön rendszerint oly erős és most nekem kell támogatnom.

— Itt valami összeesküvés lappang, Andrée, amelynek mi vagyunk az áldozatai. Soha nem történt még ez meg; soha nem volt a kapu bezárva; belehalok ebbe, Andrée, belehalok.

Arra hátravetette magát, mintha csakugyan fuldoklott volna.

Ebben a pillanatban a száraz és fehér versaillesi kövezeten, amelyet oly kevés láb járt föl, léptek visszhangja koppant.

Egyidejűleg egy hang csendült fel, könnyű, vidám hang, egy éneklő fiatal ember hangja.

Azoknak a mesterkéltnak daloknak egyikét énekelte, amelyek olyan jól jellemzik azt a kort, amelyet le akarunk írni:

Oh Istenek mért nem hihettem
Ésszel mért nem értem föl én
Hogy ott az éj árnyán mi ketten
Szobrok voltunk a kert ölén.
Jött Morpheus s lezárta pillám
S úgy álltam ott mint vert acél
S két kőkarod, akár a villám
Lesujtott rám, ez volt a cél.

— Ez a hang! — kiáltotta el magát egyszerre a két nő.

— Ismerem, — mondta az idősebbik.

— Ez a hang a...

És Morpheus ravasz fogással
Echová búvölt kedvesem

folytatta a hang.

— Ez ő, — sugta Andrée fülébe a hölgy, akinek nyugtalansága már olyan élénken megnyilvánult; ez ő és meg fog bennünket menteni.

Ebben a pillanatban hatalmas prémes köpenybe burkolt fiatal ember jelent meg a kapu benyílójában és anélkül, hogy a két hölgyet észrevette volna bekiáltott a kaput megzörgetve:

— Lőrinc!

— Bátyám, — mondta a két nő közül az idősebbik, megszorítva a fiatal ember vállát.

— A királyné, — kiáltotta ez egy lépést hátrálva és kezébe kapva kalapját.

— Csönd, jó estét, bátyám.

— Jó estét asszonyom; jó estét hugom, hát nincs egyedül?

— Nem, Taverney Andrée kisasszony van velem.

— Pompás. Jó estét kisasszony.

— Kegyelmes uram, — suttogta Andrée mély meghájlással.

— Most jöttek ki, hölgyeim? — mondta a fiatal ember.

— Oh nem.

— Akkor hát bemennek.

— Szeretnénk bemenni, nagyon szeretnénk.

— Nem hívták Lőrincet.

— Hívtuk bizony.

— És?

— Csak próbálja meg és hívja most ön is egy kicsit Lőrincet és majd meglátja.

— Igen, igen, csak hívja kegyelmes uram és majd meglátja.

A fiatal ember, akiben bizonyára fölismerték Artois grófját, szintén odalépett a kapuhoz és újból bekiáltott rajta megzörgetve a kaput:

— Lőrinc!

— Na hál' Istennek most megint kezdődik ez a tréfa, — szólott a svájci, — figyelmeztetem, hogyha tovább is zaklatnak, a tisztemet fogom szólni.

— Ki van ott, — kérdezte a fiatal ember zavartan a királynéhez fordulva.

— Egy svájci testőr, akit Lőrinc helyébe ide állítottak. Ennyi az egész.

— És ki tette ezt?

— A király.

— A király?

— Igen. Ő maga mondta az imént nekünk.

— És pedig szigorú parancsal?

— Amelytől a kegyetlen nem tágit.

— Az ördögbe, akkor hát adjuk be a derekunkat.

— Hogy érti ezt?

— Adjunk pénzt ennek a fickónak.

— Már kínáltam neki; visszautasította.

— Igérjük neki előléptetést.

— Már azt is ígértem neki.

— És?

— Hallani sem akart róla.

— Akkor csak egy mód van.

— És az?

— Lärmát fogok csapni.

— Szégyenbe fog hozni bennünket; kedves Károlyom; nagyon kérem.

— A világon a legkisebb kellemetlenséget sem okozom önöknek.

— Oh.

— Önök félre huzódnak, én pedig verni fogom az ajtót mint valami süket, ordítani fogok mint valami vak; végre is kaput nyitnak majd és akkor besurrannak mögöttem.

— Próbálja meg.

A fiatal herceg újra szólítgatni kezdte Lőrincet, azután döngetni kezdte a kaput, majd olyan rémitő lármát csapott a kardmarkolatával, hogy a svájci dühösen kikiáltott:

— Hát így kezdjük. Jó. Akkor hívom a tiszteket.

— Az Istenre kérlek, hívd már te bolond. Hisz erre kérlek már egy negyedórāja.

Egy perc múlva léptek közeledtek a kapu másik oldala felől. A királyné és Andrée Artois grófjának háta mögé állottak készen arra, hogy felhasználják az utat, amely minden valószínűség szerint megnyílik előttük.

Hallani lehetett, amint a svájci felvilágosítja a tiszteket a lármáról.

— Hadnagy ur, — mondta, — két hölgy van itt egy férfival, aki bolondnak nevezett engem. Erőnek erejével be akarnak jönni.

— Nos hát mi van azon nevetni való, ha be akarunk menni, mikor a kastélyban lakunk.

— Ez egész természetes kívánság, de meg van tiltva, — mondta a tiszt.

— Megtöltve, ugyan ki tiltotta meg, terringettét.

— A király.

— Bocsánatot kérek, de a király nem kívánhatja azt, hogy a kastély egyik tisztje kinn töltsen az éjszakát.

— Uram, nem tartozik rám, hogy a király szándékait bírálgaszam; nekem kötelességem teljesíteni, amit a király parancsol, ennyi az egész.

— Nézze csak hadnagy ur, nyissa ki kissé a kaput, hogy ne ezeken a deszkákon keresztül beszéljünk.

— Uram, ismétlem, az a parancsom, hogy zárva tartsam a kaput. Ha tehát ön tiszt, amint állítja, tudnia kell, mi az a parancs.

— Hadnagy ur, ön ezredessel beszél.

— Ezredes ur, bocsásson meg, de parancsom szigorú.

— A parancs hercegre nem szól. Nézze uram, egy királyi herceg nem hálhat kinn; én pedig királyi herceg vagyok.

— Herceg ur, ön kétségbeesésbe dönt, de én a királytól kaptam parancsot.

— A király azt parancsolta önnek, hogy kilökje a kapun az öccsét mint valami koldust vagy tolvajt. Én Artois grófja vagyok, ön merész játékot játszik, mikor így hagy fagyoskodni a kapu előtt.

— Kegyelmes uram, Artois grófja, — szólt a hadnagy, — Isten a tanum, hogy véremet áldoznám királyi föndségédért; de a király abban a kitüntetésben részesített, hogy személyesen mondta nekem, mikor a kapu őrizetét rám bízta, hogy senkinek ki ne nyissam, még magának a királynak sem, ha tizenegy óra után jönne. Azért kegyelmes uram, a legalázatosabban bocsánatot kérek; de katona vagyok, és hogyha magát a királyné ő felségét látnám ott az ön helyén a kapun kívül reszketni a hidegben, ugyanazt felelném ő felségének, amit fájdalom önnek is felelnem kellett.

E szavakkal a tiszt tiszteletteljesen jó estét dörögött s azzal visszatért őrhelyére.

Ami a katonát illeti, az puskája csövét a zárhoz szorítva, lélekzetet is alig mert venni, a szíve oly hevesen dobogott, hogy Artois grófja, aki a másik oldalon szintén a kapuhoz támaszkodott, hallotta minden érverését.

— El vagyunk veszve, — mondta a királyné sógora kezét megragadva.

Ez nem válaszolt semmit.

— Tudják, hogy ön eltávozott hazulról? — kérdezte.

— Sajnos, nem tudom, — mondta a királyné.

— Lehetséges, kedves hugom, hogy a király csak ellenem adta ki ezt a parancsot. A király tudja, hogy kijárok éjszakánként és hogy olykor igen későn térek haza. Artois grófné ő kegyelmessége megtudhatott valamit, panaszra ment ő felségéhez; innen ez a zsarnoki parancs.

— Oh nem, nem, nem, bátyám, köszönöm önnek teljes szívemből ezt a tapintatát, amellyel megnyugtató szeretne. De bizony miattam, vagy helyesebben ellenem adták ki ezeket a rendszabályokat.

— Lehetetlenség, hugom, a király sokkal jobban becsül...

— Itt kell várakoznom a kapu előtt; és holnap szörnyű botrány.

kerekedik a legártatlanabb dologból. Oh, ellenségem van a király környezetében; jól tudom én.

— Ellensége van a király közelében, kis hugom; az bizony meglehet. Akkor nekem van egy jó eszmém.

— Egy eszméje. Halljuk gyorsan.

— Egy eszmém, amely bambábbá teszi az ön ellenségét a kötőfékre kötött számárnál.

— Oh, csak ebből a nevetséges helyzetből szabadítsa ki bennünket, mindössze ennyit kérek öntől.

— Csak megszabadítsam önöket! remélem, hogy ez sikerül is nekem. Mert én nem estem egészen a fejem lágyára, ha nem is vagyok olyan tudós mint ő.

— Ki az az ő?

— Ej ördögbe is hát ki volna más, mint a provencei gróf.

— Ah, hát ön is rájön már akár csak én, hogy ellenségem.

— Eh, hát nem ellensége mindennek ami fiatal, mindennek ami szép, mindennek ami képes még arra... amire ő már nem képes.

— Bátyám, tán tud valamit erről a parancsról.

— Talán, de ne maradjunk itt ebben a kapualjban, farkasordító hideg van. Jöjjön velem kedves hugom.

— Hová?

— Majd meglátja. Valahová, ahol legalább meleg van. Jöjjön és utközben majd elmondok önnek mi a véleményem erről a kapuzárásról. Oh, Provence grófja, drága és hozzám nem méltó bátyám. Adja a karját hugom, ön pedig Taverney kisasszony kapaszkodjék a másik karomba, aztán forduljunk jobbra.

Ezzel megindultak.

— És ön azt állítja, hogy Provence grófja... — kezdte a királyné.

— Nos hát hallja. Ez este a király ebédje után, odament a király dolgozószobájába. A király napközben sokat társalkodott Hága grófjával és önt egész nap nem látták.

— Két óraker Párisba mentem.

— Én jól tudtam ezt; a király, bocsásson meg, hogy ezt elmondom kedves hugom, annyit se gondolt önre, mint Harun Al-Rasidra és nagyvezirére Dzsafarra és a földrajzról beszélgetett. Én meglehetősen türelmetlenül hallgattam, mert magam is távozni szerettem volna. Oh bocsánat, bizonyára nem ugyabból az okból távoztunk, s így a kifejezésem hibás volt...

— Csak folytassa, folytassa tovább.

— Forduljunk balra.

— De hová vezet bennünket?

— Husz lépésnyire. Vigyázzon itt egy hóbucka van. Ah, Taverney kisasszony, ha elbocsátja a karomat, el fog esni, előre figyelmeztetem. Nos hát, hogy a királyra visszatérjek, ő nem törődött csak a hosszúságokkal és szélességekkel, mikor Provence grófja így szólt: «Én azonban nagyon szeretném bemutatni hódolatomat a királynénak.»

— Ah, ah, — szólt Mária Antoinette.

— A királyné egyedül vacsorázik, — felelte a király.

— Hogy-hogy, én azt hittem, hogy Párisban van, — jegyezte meg fivérem.

— Nem, itthon van, — mondta nyugodtan a király.

— Ott voltam nála és nem fogadott, — vágta vissza a provençei gróf.

Ekkor láttam, hogy a király összeráncolja szemöldökét. Elbucszott tőlünk, tőlem és bátyáimtól és kétségtelen, hogy mikor mi eltávoztunk, megtudakolta, hányadán áll a dolog. Lajosnak gyöngéje a féltékenység, ezt tudja; látni akarta önt, megtagadták tőle a belépést; erre valami kételeje támadhatott.

— Így történt, Misery asszony parancsot kapott rá.

— Ez az; nos, hogy a király meggyőződjék az ön távollétéről, azért adta ki ezt a szigorú parancsot, amely kizárt bennünket.

— Oh, milyen csunya vonás ez; csak ismerje be gróf.

— Beismerem; de nézze csak, már meg is érkezünk.

— Ez a ház!...

— Tán nem tetszik önnek, hugom?

— Oh, azt éppen nem mondom, sőt egészen elbájol, de a szolgáló személyzet.

— Nos?

— Hátha meglátnak.

— Hugom, csak lépjen be bátran, biztosíthatom, hogy senki nem fogja látni.

— Még az sem, aki kaput nyit nekünk? — kérdezte a királyné.

— Még az sem.

— Lehetetlen.

— Megpróbálhatjuk, — mondta nevetve Artois grófja.

És a kapu felé nyult kezével.

A királyné megragadta kezét.

— Bátyám, az égre kérem, vigyázzon.

A herceg másik kezét egy művészi faragású kaputáblára nyomta.

A kapu megnyílt.

A királyné nem tudott elfojtani egy ijedt sikolyt.

— Sétáljon hát be hugom, nagyon kérem, csak bátran, láthatja, hogy eddig még senkivel nem találkozott.

A királyné olyan pillantást vetett Taverney kisasszonyra, mint aki mindent kockára tesz; a nőknek azzal a hájos mozdulatával lépte át a küszöböt, amely szinte azt látszik mondani:

— Hála Istennek.

A kapu zajtalanul csukódott be mögötte.

Ekkor egy aranystukkós előcsarnokban találták magukat márványburkolattal; az előcsarnok mérsékelt terjedelmű volt, de izlésre tökéletes; a padozat kockáit színes mozaik díszítette, amely virágcsokrokat ábrázolt, míg a márvány konzolokon száz alacsony és sűrű levelű és ebben az időtájban oly ritka rózsatő hullatta színes szirmainak illatos záporát japán vázái köré.

Valami édes langyosság, még ennél is édesebb illat úgy rabul ejtette az érzékeket, hogy mikor a két hölgy az előcsarnokba belépett, nemcsak félelmének egy jó részéről feledkezett meg, hanem lelkiismeretfurdalásainak nagy részéről is.

— Most végre földél alatt vagyunk, — mondta a királyné, — és valljuk meg elég kényelmes földél alatt. De nem volna jó, ha gondja volna valamire, kedves bátyám.

— Mire?

— Arra, hogy a cselédséget eltávolítsa.

— Oh, mi sem könnyebb ennél.

Azzal a herceg megrántott egy oszlop rovátkájában levő csengőt és valami olyan érces zengést szólaltatott meg, amely csak egyet csendült, de a hangja rejtelmesen tovább remegett a lépcsőház mélyén.

A két nő halk, de meglepett sikoltásban tört ki.

— Ön így távolítja el a szolgaszemélyzetet, bátyám? — kérdezte a királyné, — én azt hittem, hogy éppen ellenkezőleg így szólítja.

— Ha másodszor is csengetnek, igen, akkor jönne valaki; de mivel csak egyet rántottam a csengőn, legyen nyugodt hugom, nem fog jönni senki.

A királyné elnevette magát.

— Látom, ön az elővigyázatosság embere, — mondta a királyné.

— Most pedig kedves hugom, — folytatta a herceg, — ön mégsem maradhat állandóan az előcsarnokban; sziveskedjék tehát, fáradjon feljebb egy emelettel.

— Engedelmeskedjünk, — szólt a királyné, — a házban uralkodó szellem nem látszik nekem éppen kellemetlennek.

Azzal megindult a lépcsőn.

A herceg elébe került.

Egyikük léptét sem lehetett hallani a vastag Aubusson-szőnyegen, amely a lépcsőt borította.

Mikor az első emeletre felérkeztek, a herceg másik csengőt rántott meg, amelynek zaja újra megremegettette a királynét és Taverney kisasszonyt, akiket a dolog váratlanul ért.

De meglepetésük még inkább fokozódott, mikor látták, hogy az ajtók maguktól megnyílnak ezen az emeleten.

— Igazat szólva, Andrée, már reszketni kezdek, — szólt a királyné, — és ön?

— Én addig, míg felséged előtttem jár, mindig bátran fogom követni.

— Semmi sem természetesebb kedves hugom, mint ami itt történik, — szólt a herceg; — az ajtó, mely itt szemben van velünk, az ön lakosztályának ajtaja. Tessék.

Azzal egy bájos kis lakosztályt mutatott a királynénak, amelynek leírását nem mellőzhetjük.

Kis rózsafával burkolt előszoba, amelyben két Boule etazser állott, s amelynek mennyezetét Boucher díszítette s a padlója is rózsafa volt. Kedves boudoirba nyílt, amely egészen fehér s a himzés mesterségében legjáratosabb művészek kezével himzett virágokkal tele-szórt kásmírral volt behuzva.

A boudoir berendezése apró selyemöltésekkel telehimzett szőnyeg volt azzal a művészi árnyalással, amely ebben az időben a gobeliuszőnyeget valósággal művészi képekké avatta.

A boudoir után gyönyörű kék hálószoba következett csipkefüggönyökkel és tursi selyemmel bevonva, homályos fülkében pompás ágy, fehér márványkandallóban parázsló tűz, s a kandallón tizenkét illatos gyertya egy Clodion-féle karosgyertyatartóban, kék lakk paraván aranyos kínai himzéssel, ezek a csodák ötlöttek először a hölgyek szemébe, akik félénken léptek be ebbe az előkelő helyiségbe.

Élő lélek egyáltalában nem mutatkozott; mindenfelé világosság,

melegség áradt anélkül, hogy az ember kitalálhatta volna, honnan ered ez a sok kellemes dolog.

A herceg egész udvariásan mentegetődzött, amért a szükség rákényszerítette, hogy a királynét ilyen hozzá nem méltó helyzetbe hozza.

A királyné egy mosolykával válaszolt, amely sokkal többet fejezett ki, mint amennyit bármi szóval elmondhatott volna.

— Kedves hugom, — szólott most Artois grófja, — ez a helyiség az én legénylakásom; magam szoktam ide betérni, s mindig csak egyedül térek be ide.

— Csaknem mindig, — mondta a királyné.

— Nem, mindig.

— Ah, mosolygott a királyné.

— Sőt mi több, — folytatta a herceg, — a budoirban van egy pamlag és egy nagy karosszék, amelyben, mikor vadászat alkalmával itt lepott az éjszaka, gyakran olyan jól aludtam mint az ágyban.

— Megértém, — mondta a királyné, — ha a grófné mégis nyugtalan.

— Kétségkívül, de vallja be hugom, hogy ha a grófné nyugtalanodni szokott is miattam, az éjszaka igazán helytelenül tenné.

— Ma éjszaka, nem mondom, de más éjszakákon.

— Hugom, akinek nincs igaza egyszer, annak nincs igaza sosem.

— Csak röviden, — mondta a királyné s leült egy karosszékbe, — rettenetesen fáradt vagyok és ön szegény Andréem.

— Oh, én majd összeesem a kimerültségtől, és ha felséged megengedi...

— Igazán, ön egész sápadt, — tette hozzá a herceg.

— Csak bátran, kedvesem, bátran, üljön le, vagy feküdjék le, ha úgy tetszik, Artois gróf ur átengedi nekünk ezt a lakosztályt, nemde Károly?

— Rendelkezzék vele asszonyom.

— Egy pillanatra még gróf, egy utolsó szót!

— S mi az?

— Ha ön eltávozik, hogy fogjuk majd visszahívni.

— Semmiben nem lesz rám szükségük, hugom; miután már be vannak vezetve, rendelkezzenek teljesen a ház fölött.

— Hát van még itt ezen kívül más helyiség is.

— Hogyne volna. Van mindenekelőtt egy ebédlő, amelyet okvetlen keressenek fel.

— Kétségkívül terített asztallal.

— Minden bizonnal és az asztalon, Tavernéy kisasszony, akinek úgy látom nagy szüksége van rá, jó levest fog találni, izes csirkeszárnnyal és egy pohárka xeresi bort, ön pedig hugom egész gyűjtéményt azokból a befőzött gyümölcsökből, amelyeket úgy szeret.

— És mindezt lakájok nélkül.

— Egy szál lakáj nélkül.

— Majd meglátjuk, és azután?

— Azután?

— Igen, hogy megyünk vissza a kastélyba?

— Arra gondolni sem lehet, hogy az éj folyamán oda visszatérjenek, miután a parancs ki van adva. De az éjszakára kiadott parancs nap keltével hatályát veszti; hat órákor a kapuk megnyílnak; innen.

tehát háromnegyed hatkor távozzanak. A szekrényekben mindenfélén színű és szabású köpenyt találnak, ha álruhát akarnának ölteni; így aztán csak menjenek vissza a kastélyba s ha a szobájukba érkeztek, fekdüjenek le, és további nyugtalanságra nincs okuk.

— De ön?

— Hogyan, én?

— Mitévő lesz ön?

— Elmegyek innen.

— Hogyan, hát mi elűzzük hazulról szegény bátyám.

— Nem volna illendő, hogy ugyanaz alatt a tető alatt töltssem az éjszakát mint ön.

— De önnek is szüksége van egy zugra, ahol lehajthatja a fejét és mi most az önét elraboljuk.

— Ugyan, van nekem még vagy három ilyen.

A királyné elnevette magát.

— És ön még azt mondta, hogy Artois grófnének nincs igaza, ha nyugtalankodik. Majd figyelmeztetni fogom, — mondta bájos mozdulattal fenyegetve meg a herceget.

— Akkor én meg mindent elmondok a királynak, — válaszolta ez hasonló hangon.

— Igaza van, ki vagyunk önnek szolgáltatta.

— Teljesen. Ez lealázó dolog, de mit tehetnek ellene.

— Meg kell nyugodnunk benne. Szóval, ön azt mondja, hogy holnap a távozás alkalmával nem találkozunk senkivel...

— Csak egyet kell csengetniök az alsó oszlopon.

— Melyiken, a jobb vagy a baloldalin?

— Az mindegy.

— S a kapu megnyílik?

— És bezárul.

— Egészen magától?

— Egészen magától.

— Köszönöm. Jó éjt, bátyám!

— Jó éjt, hugom.

A herceg köszönt. Andrée bezárta mögötte az ajtót. A herceg eltűnt.

A királyné hálófülkéje.

Másnap, vagy helyesebben még az nap reggel, mert előző fejezetünk éjféli után két órakor érhetett véget; szóval az nap reggel, XVI. Lajos király violaszínű reggeli pongyolában, rendetlenül, rizspor nélkül, úgy ahogy az ágyából fölkelt, kopogtatott a királyné előszobájának ajtaján.

Egy komorna széttárta az ajtó két szárnyát és megismerte a királyt.

— Siré, — mondotta.

— A királyné? — kérdezte röviden XVI. Lajos.

— Ő felsége alszik.

A király olyan mozdulatot tett kezével, mintha el akarná tolni a nyitólából a nőt, de az meg sem mozdult.

— Nos, — mondta a király, — miért nem mozdul? Nem látja, hogy be akarok menni?

A királynak néha oly hirtelen mozdulatai voltak, amelyekre ellenségei ráfogták, hogy brutálisak.

— A királyné alszik, Sire, — jegyezte meg félénken a szolgálattevő komorna.

— Mondtam már, hogy ne zárja el előlem az utat, — vágott vissza a király.

Es e szavakkal már félre is tolta a komornát és elhaladt mellette.

Mikor pedig a hálószoba ajtaja elé ért a király, madame de Miseryt találta itt, a királyné első palotahölgyét, aki a misét olvasta imakönyvéből.

Ez a hölgy tüstén fölállt, amint a királyt megpillantotta.

— Sire, — mondta suttogó hangon, mély meghajlással, — ő felsége a királyné még nem szólított.

— Igazán, — jegyezte meg a király gunyos arccal.

— De Sire, még alig van fél hét és ő felsége soha nem szólít hét óra előtt.

— És ön bizonyos benne, hogy a királyné ágyában van? Bizonyos benne, hogy alszik?

— Azt nem merném állítani, hogy ő felsége alszik; de abban bizonyos vagyok, hogy ágyában van.

— Ott van?

— Igen, Sire.

A király nem tudta magát tovább türtőztetni. Egyenesen az ajtóhoz lépett és türelmetlen sietséggel fordított egyet az arany gombon.

A királyné szobájában sűrű sötétség volt, akár éjszaka; redőnyök, függönyök, ablakvédők hermetikusan le voltak zárva és teljes homályban tartottak mindent.

Egy kis éjjeli mécs, amely a szoba legtávolabbi zugában egy állványon pislákol, tőkéletes árnyba burkolta a királyné hálófülkéjét, ahol a hatalmas, aranyliliomokkal himzett fehér selyemfüggöny hullámos redőkben omlott a rendetlen ágyra.

A király egy gyors lépéssel az ágynál termett.

— Oh, Misery asszony, milyen nagy lármával jön ön be, látja, most felköltött.

A király bámulva állt meg.

— Nem Misery asszony van itt, — mormogta halkan.

— Hogyan, ön az Sire, — szólta Mária Antoinette fölemelkedve.

— Jó reggelt asszonyom, — dadogta a király érdes hangon.

— Mi jó szél hozta önt ide, Sire? — kérdezte a királyné.

Misery asszony, Misery asszony, nyissa ki hát az ablakokat.

A szolgálattevő komornák beléptek és szokásuk szerint, amelyre a királyné vitte rá őket, egyszerre nyitottak ki ajtót, ablakot, hogy szabad utat nyissanak a friss légáramlatnak, amelyet Mária Antoinette élvezettel szítt be fölkelés közben.

— Jóüzien alszik asszonyom, — mondta a király az ágy mellé ülve, miközben régig jártatta a szobán kutató tekintetét.

— Igazán, — jegyezte meg a király, — régig olvastam és következőképen, ha felséged föl me...

... hogy tegnap nem fogadott?

— Nem fogadtam, kit, az ön fivérét, a provencei grófot, — szól a királyné nagy lélekjelenléttel, amely utját vágta a király gyanujának.

— Ugy van, őt, a fivéremet; üdvözölni akarta önt, de nem bocsátották be.

— Nos?

— Azt mondták neki, hogy ön nincs itthon.

— Azt mondták neki? — kérdezte hanyagul a királyné. — Misery asszony! Misery asszony!

A királyné első udvarhölgye megjelent az ajtóban s kezében aranytálcát tartott egész halom levéllel, mely a királynénak volt címezve.

— Hivott a felséges asszony? — kérdezte madame Misery.

— Igen. Mit mondtak tegnap Provence grófjának, azt, hogy nem vagyok a kastélyban.

Misery asszony, hogy ne kelljen a király előtt elmennie, megkerülte őt és úgy nyújtotta át a királynénak a leveles tálcát. Az egyik levelet ujja alatt tartotta s ennek a levélnek az írását a királyné mindjárt fölismerte.

— Feleljen ő felségének, — mondotta Mária Antoinette ugyanazzal a nemtörődomséggel, — mondja meg ő felségének, mit felelték tegnap Provence grófjának, midőn ajtómnál jelentkezett. Ami engem illet, én már nem emlékszem rá.

— Sire, — mondta Misery asszony, miközben a királyné kibontotta a levelet, — ő kegyelmessége, Provence grófja megjelent tegnap és tiszteletét kívánta tenni a felséges asszonynál, én azt feleltem neki, hogy ő felsége nem fogad.

— És parancsra tette ezt?

— A királyné parancsára.

— Ah, — szisszent föl a király.

E közben a királyné felbontotta a levelet és a következő sorokat olvasta:

«Ön tegnap este jött vissza Párisból és nyolc órakor tért vissza a kastélyba. Lőrinc látta önt.»

Azután a királyné ugyanazzal a közönyös arccal bontott föl egy féltucat levelet és kérvényt, amelyek szétszórta heverték a takaróján.

— Nos? — kérdezte a királyra emelve tekintetét.

— Köszönöm, — mondta ez az első udvarhölgynek.

Misery asszony eltávozott.

— Bocsánat, Sire, — szólt a királyné, — világosítson föl engem egy dologról.

— Miről, asszonyom?

— Arról, szabadságomban áll-e fogadnom vagy nem fogadnom, Provence grófját?

— Oh, teljes szabadságában, asszonyom, de...

— De mikor a társalgása fáraszt, mért kívánja tőlem, ő különben sem szeret engem; igaz, ugyanezt az érzelmét én is viszonzom. Számitottam erre a kellemetlen látogatásra, azért már nyolc órakor lefeküdtem, hogy ne kelljen őt fogadnom. Van ellene valami kifogása?

Sire?

— Semmi, semmi.

— Az ember azt hihetné, hogy ön...

- szölt
jának.
nem
- De...
- Mit, de?
- De én azt hittem, hogy ön tegnap Párisban volt.
- Hány órákor?
- Akkor, amikor ön azt állítja, hogy lefeküdt.
- Kétségtelen, hogy bementem tegnap Párisba. De hát nem lehet Párisból visszajönni?
- Dehogyan nem. Minden attól függ, mikor jön az ember haza?
- Ah, ön pontosan akarja tudni, hány órákor jöttem vissza Párisból.
- Oh igen.
- Mi sem könnyebb annál, Sire.
- A királyné kiszölt:
- Misery asszony?
- Az udvarhölgy megjelent.
- Hány óra volt, mikor tegnap Párisból visszajöttem, Misery asszony? — kérdezte a királyné.
- Nyolc óra tájban, felség!
- Nem hinném, — mondta a király, — ön bizonyára téved, Misery asszony, érdeklődjék csak.
- A palotahölgy határozottan és egykedvűen az ajtó felé fordult:
- Madame Duval! — szölt ki.
- Asszonyom, — felelte egy hang.
- Hány órákor tért vissza tegnap este a felséges asszony Párisból?
- Nyolc óra lehetett asszonyom, — válaszolta a második udvarhölgy.
- Nem téved ön, Duval asszony? — kérdezte madame Misery.
- Duval asszony kihajolt az előszoba ablakán és kikiáltott:
- Lőrinc!
- Ki az a Lőrinc? — kérdezte a király.
- Az a kapus annál a kapunál, amelyen a felséges asszony tegnap visszatért, — szölt Misery asszony.
- Lőrinc, — kiáltotta madame Duval, — hány órákor tért vissza tegnap este a királyné.
- Nyolc óra tájban, — válaszolta a kapus a terraszról.
- A király lehajtottá fejét.
- Misery asszony elbocsátotta Duval asszonyt, Duval asszony elbocsátotta Lőrincet.
- A két hitvestárs magára maradt.
- XVI. Lajos restelte magát és minden erejét megfeszítette, hogy leplezze ezt a restelkedését.
- A királyné azonban, ahelyett, hogy kihasználna volna a diadalt, amelyet fölötte aratott, hidegen azt mondta neki:
- Nos lássuk Sire, mit óhajt még tudni?
- Oh, semmit, — kiáltott a király megszorítva neje kezét, — semmit!
- Talán mégis...
- Bocsásson meg nekem asszonyom; igazán nem is tudom, mi ment végbe a fejemben. Láthatja az örömemet; éppen olyan nagy,

mint a megbánásom. Ön most megvet engem? Ne nehezteljen rám; nemesi szavamra mondom, kétségbe volnék esve.

A királyné visszahuzta kezét a király kezéből.

— Nos, asszonyom, mit művel? — kérdezte Lajos.

— Sire, — felelte Mária Antoinette, — Franciaország királynője nem hazudik.

— Nos? — kérdezte a király meglepetve.

— Azt akarom mondani, hogy nem jöttem haza tegnap este nyolckor.

A király ámulva hökölt vissza.

— Azt akarom mondani, — folytatta a királyné ugyanazzal a hidegvérrel, — hogy csak ma reggel hat órákor jöttem haza.

— Asszonyom!

— És hogy Artois grófja nélkül, aki menedéket nyújtott nekem és éjjeli szállást ajánlott fel egyik házában, a kapu előtt kellett volna várakoznom, mint valami koldusasszonynak.

— Ah, ön tehát nem jött haza, — mondta a király elborult arc-cal, — akkor hát igazam volt?

— Sire, bocsánatot kérek, de ön mértani megoldást von le abból, amit az imént mondtam és nem olyan következtetést, mint amilyen lovagias férfitől várható.

— Mennyiben, asszonyom?

— Annnyiban, hogy ha meg akar bizonyosodni afelől, hogy későn térek-e én haza vagy korán, nem kell önnek bezáratnia a kaput vagy szigorított parancsokat kiadnia, hanem egyszerűen csak engem fölkeresnie, hogy megkérdezze tőlem: Hány órákor jött haza asszonyom?

— Oh, — sóhajtott föl a király.

— Önnek nem szabad többé kételkednie, uram, az ön kémeit ki-játszották vagy megvesztegettek, a kapuit betörték vagy megnyitották, az ön neheztelése is le volt már győzve s a gyanuja eloszlatta. Láttam mennyire szégyenkezik ön, hogy erőszakosan lepott fel egy nővel szemben, akinek igaza volt. Tovább is kihasználhattam volna győzelmemet. De én az ön eljárását megszegényítőnek tartom egy királyra. Méltatlannak egy nemes emberhez és nem tagadhatom meg magamtól azt az elégtételt, hogy meg ne mondjam ezt önnek.

A király a mellényét huzogatta, mint az az ember, aki válaszon törli a fejét.

— Nagyon szépen járt el ön velem szemben uram, — szölt le-hajtvá fejét a királyné, — nem hiszem, hogy egykönnyen sikerülni fog megmagyaráznia velem szemben tanúsított viselkedését.

— Ellenkezőleg, asszonyom, nagyon könnyen sikerülni fog, — felelte a király. — Vagy azt hiszi, volt egyetlen egy ember is a kastélyban, aki kétségbe vonta azt, hogy ön nem jött haza? Nos, ha mindenki abban a hitben volt, hogy ön hazatért, akkor senki nem vonatkoztathatta önre a kapuk bezárására kiadott parancsokat. Ha pedig Artois grófjának vagy másnak kirugásaival hozták kapcsolatba, képzheti, hogy ez nem túlságosan nyugtalanít.

— És ezek után? — vágott közbe a királyné.

— Nos, összegezve azt mondom: ha megmentettem a látszatot önrel szemben, asszonyom, akkor helyesen jártam el és elmondhatom, hogy önnek nincs igaza, aki még ennyit sem tett meg velem szemben:

és ha mindössze leckét akartam adni önnek titokban, és ha a lecke használt önnek, amint hiszem abból az izgatott hangból, amelyet velem szemben tanusít, nos! hát akkor is igazam volt és nem kell megbánnom semmit abból, amit tettem.

A királyné lassan-lassan lecsillapodva hallgatta királyi férjének választát, nem mintha kevésbbé bántotta volna a dolog, hanem mert meg akarta őrizni minden erejét a küzdelemre, amely véleménye szerint nem hogy befejeződött volna, hanem tulajdonképen most kezdődött.

— Nagyon helyes, — mondotta, — szóval ön még csak nem is mentegeti magát, hogy mint az első jött-mentet, úgy megvárakoztatta lakása ajtaja előtt Mária Terézia lányát, a feleségét és gyermekeinek anyját. Nem, ez az ön véleménye szerint egészen királyi tréfa, csupa attikai só, amelynek erkölcsi célja még meg is kétszerezi értékét. Eszerint az ön szemében egészen természetes dolog, hogy ön arra kényszerítette Franciaország királynéját, töltsen az éjszakát egy kéj-lakban, ahol Artois grófja az operai lányokat és az ön udvarának kalandvágyó hölgyeit fogadni szokta. Oh, ez semmi, nem, egy király fölötté lebeg az eféle nyomorúságoknak, főképp az olyan király, aki bölcsész is. És ön bölcsész is, Sire. Jegyezze meg, hogy itt Artois grófja játszotta a szebb szerepet. Jegyezze meg, hogy Artois grófja kiváló szolgálatot tett nekem. Jegyezze meg, hogy ez alkalommal az ég különös kegyének köszönhetem, hogy sógorom ledér ember, mert az ő ledérsége szolgált köpönyegül a szegyenemnek, mert az ő bűnei nyújtottak menedéket az én tisztességemnek.

A király elpirult és nagy zajjal izgett-mozgott karosszékén.

— Oh, — szólt a királyné keserű mosollyal, — nagyon jól tudom, hogy ön erkölcsös király. De gondolt-e már arra, hogy hová lyukad ki az ön morálja. «Senki sem tudta, hogy én nem jöttem haza», — mondja ön? Hát ön is azt hitte, hogy itthon vagyok. És mondja csak, hogy Provence grófja, aki önt fölbujtotta, szintén azt hitte. S mondhatja, hogy Artois grófja is azt hitte? S fogja-e mondani, hogy udvarhölgyeim, akik ma reggel az én parancsomra hazudtak önnek, szintén azt hitték? Mondja, hogy Lörinc, akit Artois grófja és én megvesztegettünk, szintén azt hitte. Igen, a királynak mindig igaza van. De néha igaza lehet a királynénak is. Akarja Sire, hogy ezt a szokást vegyük fel; ön kémeiket és svájci testőröket küld a nyakamra, ön pedig megvásárolom az ön testőreit és kémeit és megmondom ezt önnek egy hónappal előbb, mert ön ismer engem és tudja, hogy nem fogom magamnak kisajátítani egy hónappal előbb a trón fölségét és a házasság méltóságát, aztán egy reggel, mint például a mai, majd összeadjuk az egészséget és majd meglátjuk, mibe kerül kettőnknek a dolog.

Szemmel látható volt, hogy ezek a szavak nagy hatást gyakoroltak arra, akihez intézve voltak.

— Ön tudja, — mondta a király izgatott hangon, — hogy őszinte ember vagyok és hogy mindig beismerem hibámat. Be tudja nekem bizonyítani asszonyom, hogy ön komoly okból távozott el szánkón Versaillesből a szolgálatára álló nemes urak kíséretében. Bolondos társaság, amely kompromittálja magát ezek közt a nehéz körülmények között, amelyek közt élünk. Meg tudja nekem magyarázni, mi értelme

volt, hogy eltűnjön velük Párisban, mint valami maszk a bálban, hogy azután ne térjen vissza csak éjszaka, botrányosan későn, miközben lámpából kifogyott az olaj a munka mellett és mikor már minden alszik. Ön a házasság méltóságára, a trón fölségére és anyai mivoltára hivatkozott. Feleséghez, királynéhoz, anyához méltó az, amit ön tett?

— Két szóval felek önnek uram, még pedig, ezt előre mondatom, sokkal több büszkeséggel mint eddig tettem, mert úgy érzem, hogy az ön vádjának egyes részei valóban nem érdemelnek mást, mint hogy büszke önérzettel ne is hederitsek rájuk. Azért mentem el Versaillesből szánon, hogy hamarabb érjek Párisba. Taverney kasszonnyal mentem el, akinek hirneve, hála Istennek, legtisztább az udvarnál; azért mentem Párisba, mert a saját szememmel akartam meggyőződni, hogy Franciaország királya, a népek nagy családjának ez az atyja, a bölcs király, ez a minden lelkiismeret erkölcsi támasza, ő aki táplálékot adott a szegény idegeneknek, melegedőt a koldusoknak és aki kiérdemelte népe szeretetét jótéteményeivel; mondom, megakartam győződni, igaz-e, hogy ez a király a feledésbe veszve, a bűn és a nyomor minden támadásának kitéve, csaknem éhen veszni hagyja családjának egy tagját; aki majdnem a királlyal egyenrangú: mert végre is azoknak a királyoknak a leszármazója, akik Franciaországban uralkodtak.

— Én? — jegyezte meg a király álmélkodva.

— Felmásztam egy magtárszerű épületbe, — folytatta a királyné, — és fűtetlen, sötét szobában láttam ott, teljesen pénztelenül egy hatalmas herceg unokáját; száz louis adtam a királyi feledékenységre és hanyagságra a szegény áldozatának. És miközben nagyságunk mulandóságán elmélkedve kissé megkéstem, mert néha én is szoktam bölcsekedni, és mert a fagy nagyon kemény volt, és mert a jeges úton a lovak nehezen haladnak, főképp a bérkocsis lovak...

— Bérkocsis lovak, — kiáltotta a király, — hát ön bérkocsin jött haza?

— Igen Sire, a 107-esen.

— Oh, oh, — jegyezte meg a király jobb lábát lóbálva, amelyet keresztbe tett a bal fölött, ami nagy türelmetlenség jele volt nála. — Bérkocsin.

— Még nagy szerencsém volt, hogy bérkocsit kaptam, — válaszolta a királyné.

— Asszonyom, — vágott közbe a király, — helyesen cselekedett önnek mindig nemes ötletei vannak, talán nagyon is hirtelen pattannak ki: de a hiba a nemes sugallatoknak abban a hevében van, amely önt jellemzi.

— Köszönöm Sire, — mondta a királyné gunyos hangon.

— Gondolja meg, — folytatta a király, — hogy én nem tettem önnek szemrehányást semmiért, ami ne lett volna tökéletesen jogos és tisztességes, nekem csak maga az elutazás, a királyné kalandos viselkedése nem tetszett; ön most is jót tett, mint mindig; de mikor másokkal jót tett, olyan eszközhöz nyúlt, amellyel magának rosszat tehetett volna. Ezért teszek szemrehányást önnek. Most pedig ugye nekem kell jóvá tennem feledékenységet és örködnöm a királyi

család valamennyi tagja fölött. Kész vagyok rá; mondja meg nekem ki az a szerencsétlen és jótékonyágom nem fog soká. vártni magára.

— A Valois név, Sire, elég kitűnő arra, hogy még élénken emlékeztében legyen.

— Ah, — kiáltott fel XVI. Lajos kitörő kacajjal, — most már tudom, ki foglalkoztatja önt. A kis Valois... ej ni, miféle grófné is...? Várjon csak.

— De La Motte grófné.

— Ugy van De La Motte. A férje csendőr, nemde?

— Igen, Sire.

— Az asszony pedig nagy intrikus? Oh, ne haragudjék, de megmozgat eget-földet; zaklatja a minisztereket, folyton hosszantja nő-rokonaimat; sőt engem is egészen eláraszt folyamodványaival, okmányaival, leszármazásának bizonyítékaival.

— Ej, Sire, ez csak azt bizonyítja, hogy eddig hiába kért. Ennyi az egész.

— Nem mondom, hogy nem.

— Igazi Valois, vagy nem?

— Oh, én azt hiszem, igazi.

— Nos, akkor egy kis nyugdíjat, tisztességes évjáradékot neki, a férjének pedig egy ezredet. Olyan helyzetet kell teremtenünk számukra, amely méltó egy királyi törzs sarjadékaihoz.

— Csak csendesen asszonyom. Az ördögbe, de siet. A kis Valois anélkül is elég tollamat kitépi, ha ön nem segít neki; kemény csőre van a kis Valoisnak, elhiheti.

— Oh, én nem féltetem önt Sire, az ön tollai elég erősen állanak.

— Tisztességes évjáradék. Köszönöm szépen. Ön nem fukarkodik asszonyom. Tudja, milyen vérengzést vitt végbe az idei tél pénztáramban? — Egy ezredet ennek a kis csendőrnek, aki tisztán csak számitásból vett el egy Valois leányt! Nincs is már elajándékozni való ezredem asszonyom, még azoknak sem tudok adni, akik megfizetik vagy megérdemlik. Azokhoz a királyokhoz méltó pozíció, akiktől leszármaztak, ezeknek a koldusoknak. Ugyan menjen asszonyom, akkor mikor mi királyok sem vagyunk abban a helyzetben, amely csak gazdag magánemberekhez méltó volna. Az Orleansi herceg Angliába küldte lovait és öszvéreit, hogy eladassa őket és felosztatta háztartásának kétharmad részét. Én magam beszünttettem a farkasvadászkat. Saint-Germain ur ujjászervezi a hadsereg tartást. Mindnyájan takarékosan élünk, kicsinyek és nagyok egyaránt, kedvesem.

— De azért a Valois-k sem hallhatnak meg éhen Sire.

— Nem azt mondta ön, hogy száz aranyat adott neki?

— Szép kis alamizsna.

— Királyi.

— Akkor adjon ön is annyit.

— Isten őrizzen meg. Amit ön adott, kettőnkől is elég.

— Hát akkor egy kis kegydíjat.

— Egyáltalában nem, semmi fix összeget. Ez a népség ugyanis kiszedi tőlünk, amennyi neki kell; a rágesálók osztályából valók. Ha éppen kedvem támad adni, nem bánom, adok egy összeget precedens nélkül úgy, hogy ezáltal ne legyek lekötözve a jövőre. Egy szóval,

majd adok, ha nagyon sok pénzem lesz. Ez a kis Valois, de igazán el sem mondhatom önnek mindazt, amit tudok róla. Az ön jó szive csapdába esett, kedves Antoinettem. Bocsánatot kérek ezért az ön jó szivétől.

Lajos e szavakkal kezét nyújtotta a királynénak, aki első indulatának engedve ajkaival közeledett hozzá.

De aztán hirtelen visszalökte.

— Ön — mondotta — nem jó hozzám. Pedig én szeretem önt.

— Ön nem szeret engem, ön. De én... én.

— Oh, csak mondja meg, hogy ön nem szeret engem, ön, aki becsukhatja előttem a kaput Versaillesben; aki hat órákor beront az előszobámba, aki erőszakkal nyitja ki az ajtót és dühtől szikrázó szemmel tör be hozzám.

A király elnevette magát.

— Nem, — mondotta, — nem szeretem önt.

— Ön már nem szeret, elég korán.

— Mit adna nekem, ha megbizonyítanám, hogy akkor is szerettem, mikor ide jöttem?

— Lássuk először a bizonyítékot, amelyről ön beszél.

— Oh, ez nagyon könnyű lesz, — válaszolta a király, — itt van a zsebemben a bizonyíték.

— Bah, — kiáltott a királyné kíváncsian ülve fel ágyában; — talán valamivel meg akar lepni? Oh, ez igazán nagyon szeretetre méltó volna; de nem fogok önnek hinni, értse meg jól, ha mindjárt elém nem tárja a bizonyítékot. Csak semmi kibuvó. Fogadni mernék, hogy még mindig csak ígéretről van szó.

Ekkor a király jóságos mosollyal zsebébe nyult, azzal a lassúsággal, amely megkétszerezi a kíváncsiságot, azzal a lassúsággal, amely türelmetlenül remegteti meg a játékszerét váró gyermeket, a falatjára leső állatot, s az ajándékra sovárgó nőt. Végre marokinbőr szelencét húzott elő zsebéből, amely művészi és gazdag aranyozással volt ellátva.

— Ékszeret, — kiáltott a királyné, — lássuk csak.

A király az ágyra tette a tokot.

A királyné élénk mozdulattal nyult érte és hirtelen magához kapta. De alig nyitotta ki a tokot, mikor szinte megmámorosodva és elkápráztatva kiáltott föl:

— Oh, milyen szép, Istenem, milyen szép!

A király úgy érezte, mintha az öröm simogatná reszkető kezével a szivét.

— Ugy találja, — mondotta.

A királyné nem tudott felelni, még a lélegzete is elállt.

Azután egy nyakéket vett elő a tokból, amely hatalmas, tiszta tűzü és oly fényes és oly ügyesen elrendezett gyémántokból állott, hogy az volt az érzése, mintha valami foszforeszkáló, lángoló áradat patakzott volna végig ujjai közt.

A nyaklánc úgy hullámozott mint valami kigyó, amelynek minden gyűrűje fényszikrákat szór.

— Oh, milyen pompás, — szolt a királyné, aki végre visszanyerte beszélőképességét, — pompás, — ismételte csillogó szemmel.

amelyet a csillogó gyémántok érintése élénkített meg, vagy az a gondolat, hogy a világ egyetlen asszonyának sem lehet hasonló nyakéke.

— Akkor hát meg van elégedve, — szólt a király.

— El vagyok ragadtatva Sire, ön túlboldoggá tesz engem.

— Valóban?

— Nézze ezt az első sort, csupa mogyoró nagyságu gyémánt.

— Tényleg.

— És milyen válogatottak. Meg nem lehet egyiket a másiktól különböztetni. És milyen ügyesen vannak fokozódó nagyság szerint elrendezve. És milyen pompás az arány az első és a második, s a második és a harmadik sor közt. Az az ékszerész, aki ezeket a gyémántokat elrendezte és nyakláncba fűzte, művész.

— Két ékszerésről van szó.

— Fogadni mernék, hogy Boehmer és Bossange-ról.

— Eltalálta.

— Igazán nem is bocsátkozhatik más csak ők efféle vállalkozásba. Milyen szép, Sire, milyen szép.

— Asszonyom, asszonyom, — szólt a király, — így sokkal drágábban fogja megfizetni ezt a nyakláncot, legyen hát óvatos.

— Oh Sire, — kiáltotta a királyné, — oh Sire!

És sugárzó homloka hirtelen elborult s a feje lecsüggedt.

Arcának ez a változása oly hirtelen ment végbe és még gyorsabban tűnt el, hogy a királynak ideje sem volt észrevenni.

— Kérem, — szólt a király, — engedjen meg nekem egy gyönyörűséget.

— Mi volna az?

— Az, hogy én csatolhassam fel a nyakára ezt a colliert.

A királyné megállította.

— Ez a nyaklánc igen drága, nemde? — szólt szomorúan.

— Hitemre, igen, — válaszolt a király nevetve; — de már mondtam önnek, hogy többet fog fizetni érte, mint amennyit valóban ér és csak az igazi helyén, vagyis az ön nyakán kapja meg valódi értékét.

E szavakkal Lajos odalépett a királynéhez két kezében a fölséges nyaklánc két végét tartva, hogy bezárja a csattot, amely szintén egy óriási gyémántból készült.

— Nem, nem, — szólt a királyné, — csak semmi gyerekség.

— Tegye vissza a nyakláncot tokjába Sire.

Azzal lehorgasztotta fejét.

— Ön megtagadja tőlem, hogy én láthassam először a nyakán.

— Az Isten is megverne, amért megtagadnám öntől ezt az örömet, ha elfogadnám a nyakláncot; de...

— De, — vágott közbe meglepetve a király.

— De sem ön, sem más nem fog ilyen drága nyakláncot a nyakamon látni, Sire.

— Nem fogja viselni asszonyom.

— Soha.

— Ön visszautasítja.

— Visszautasítom, hogy egy milliót, vagy esetleg másfél milliót hordjak a nyakamban, mert becsülöm ezt a nyakéket vagy ötszázezer livre-re. Ugy-e van annyi?

— Nem mondom, hogy nincs, — válaszolta a király.

— Nem tehetem, hogy egy milliót vagy másfél milliót hordjak a nyakamon, mikor a király kincses ládái üresek, mikor a király kénytelen a segélyeket mérsékelni és azt mondani a szegényeknek: Nincs több pénzem, segítsen benneteket az Isten.

— Hogyan, ez komoly dolog, amit nekem most mond.

— Nézze csak Sire, Sartines ur egy napon azt mondta nekem, hogy ötszázezer fontért lehetne egy sorhajót szerezni és Franciaország királyának igazán nagyobb szüksége van egy sorhajóra, mint Franciaország királynéjának egy nyakláncra.

— Oh, — kiáltotta a király az öröm tetőfokán, és könytől csillogó szemmel, — amit ön tenni akar asszonyom, az fönséges cselekedet. Köszönöm, köszönöm, köszönöm! Antoinette, ön jó asszony.

És hogy méltóképen bekoronázza szívélyes és nyársolgári kitörését, a derék király két karját Mária Antoinette nyaka köré fonta és megcsókolta őt.

— Oh, hogy fogják önt áldani Franciaországban, asszonyom, — kiáltotta, — ha ismerni fogják a szót, amelyet most kimondott.

A királyné fölsóhajtott.

— Még van idő a meggondolásra, — szólt a király. — Ez tán a megbánás sóhaja volt.

— Nem Sire, a megkönnyebbülés sóhajtása. Csak adja vissza a tokot az ékszerészeknek.

— Már megállapítottam a fizetési feltételeket is, a pénz készen áll, lássuk csak mitévők legyünk. Ne legyen ilyen közömbös asszonyom.

— Nem, jól meggondoltam a dolgot. Nem, határozottan, Sire, nekem nem kell a nyaklánc; inkább más valami kell.

— Ördögbe, mindjárt csonka lesz a hatszázezer fontom.

— Hatszázezer font. Látja milyen drága lett volna.

— Hitemre, csak kiszaladt a szó a számon, asszonyom. De ha már kimondtam, nem vonom vissza.

— Legyen nyugodt; az amit én kérek, sokkal kevesebbe kerül.

— És mit kér tőlem.

— Azt, hogy engedjen még egyszer bemenni Párisba.

— Oh, ez igazán könnyű dolog és nem is kerül sokba.

— Várjon csak. Várjon csak!

— Az ördögbe?

— Párisba, a Vendome-térre.

— Az ördögöt.

— Mesmer urhoz.

A király megvakarta a fülét.

— Végre is ön egy hatszázezer fontos szeszélyt utasított vissza; hát ezt a szeszélyét megengedhetem önnek. Menjen hát el Mesmer urhoz; de részemről csak egy föltétel alatt egyezem bele.

— Milyen föltétel alatt?

— Ha vérbeli hercegnővel kísérteti el magát.

A királyné elgondolkozott.

— Jó lesz Lamballe hercegnő, — kérdezte.

— Jó lesz.

— Elfogadom.

— Köszönöm.

— En pedig, — folytatta a király, — megyek mindjárt és nyomban megrendelem a sorhajómat és a «*Királyné nyakláncának*» keresztet. Ön lesz a keresztanya asszonyom, azután elküldöm Lapeyrouseért.

A király megcsókolta felesége kezét és egész vidáman távozott a lakosztályból.

Reggeli tisztelgés a királynénál.

Alig távozott a király, a királyné mindjárt fölkelt és az ablakhoz ment, hogy az éles és jeges reggeli levegőt szívja.

A nap tündöklő fénnel köszöntött be, azzal a kimondhatatlan bájjal, amelyet a tavasz közeledte kölcsönöz némely áprilisi napnak; az éjszakai fagyra langyos napsütés következett s a nap melege már érezhető volt; a szél is megfordult tegnap este óta és észak helyett nyugot felől fujt.

Ha megtartaná ezt az irányát, úgy a télnek, ennek a rettenetes 1784-iki télnek, vége volna.

És valóban láthatóvá vált már a rózsás szemhatáron az a szürkés gőz, amely nem egyéb mint a napsugár elől menekülő nedvesség.

Lenn lassankint lehullott már a zuzmara az ágakról és a kis madarak bátrabban rakták már ez előbujó rügyekre kecses lábukat.

Az április kis sárga szirmu virága, összezsugorodva a fagy alatt, mint azok a szegény virágok, amelyekről Dante beszél, félénken felütötte a fejét s a kelyhében ott feketült az alig olvadt hó és az ibolyabokor levelei alatt, ezek alatt a kövér, kemény, széles levelek alatt a titokzatos virág hosszukás bimbója már dugta ki két tojásdad szirmát, mielőtt kicsattant volna, hogy illattal öntsön el mindent maga körül.

A sétányokon, a szobrokon és a kerítések rácsain a jég már csuszott le gyors gyémánt szemekben; még nem vált vízzé, de már nem volt jég sem.

Minden a tavasz néma küzdelmét jelezte a fagy ellen és a tél közeli vereségét hirdette.

— Ha hasznát akarjuk venni még a jégnek, — kiáltott fel a királyné a megváltozott légkört vizsgálva, — akkor azt hiszem sietnünk kell.

— Nemde, Misery asszony? — tette hozzá megfordulva. — mert a tavasz már küszöbön van.

— Felséged már régen vágyik rá, hogy szánkázást rendezzen a svájci tó medencéjén, — válaszolta az első udvarhölgy.

— Nos, még ma megtartjuk azt a szánkázást, — mondta a királyné, mert holnap talán már késő lesz.

— Mikor akar öltözködni felséged?

— Azonnal, valami könnyű dolgot eszem reggelire, azután ki megyek.

— Nincs más parancsa a királynénak?

— Nézzék meg, fölkelt-e már Taverney kisasszony, és mondják meg neki, hogy látni óhajtom.

— Taverney kisasszony már felséged boudoirjában van. — válaszolta az udvarhölgy.

— Már? — kérdezte a királyné, aki jobban tudta mint bárki más, hány órakerék feküdt le Andrée.

— Oh, asszonyom, már vagy husz perce várakozik.

— Vezessék be!

És valóban Andrée éppen abban a pillanatban lépett be a királynéhoz, midőn a Márvány-udvar órája az elsőt kondította kilencre.

Taverney kisasszony, aki már gondosan volt felöltözve, mivel egy udvarhölgynek sem volt szabad rendetlenül mutatnia magát urnője előtt, mosolyogva és csaknem nyugtalanul lépett be.

A királyné szintén mosolygott, ami megnyugtatta Andréet.

— Menjen csak kedves jó madame Misery, — mondta, — és küldje be Leonardot és a szabómat.

Azután szemei kísérté Misery asszonyt és mikor látta, hogy becsukódik mögötte az ajtó, így szólt Andrééhez.

— Nem történt semmi, a király igen kedves volt, nevétt és le volt fegyverezve.

— De tudta a dolgot? — kérdezte Andrée.

— Megértheti, Andrée, hogy az ember nem hazudik, ha igaz uton jár s hozzá még Franciaország királynéja is.

— Ez igaz, asszonyom, — mondta pirulva Andrée.

— Különben, kedves Andrée, azt hiszem valami bolondot csináltunk.

— Valami bolondságot, asszonyom, — szólt Andrée, — nem is egyet, semmi kétség.

— Lehetséges, de az volna az első, hogy megesett a szívének De La Motte-nén; a király nem szereti; én azonban bevallom, hogy nekem megtetszett.

— Oh, felséges asszonyom sokkal jobb bíró, semhogy meg ne hajolnának az ítéletei előtt.

— Itt van Leonard, — mondta belépve Misery asszony.

A királyné leült ezüst fésülködő asztalkája elé és Leonard, a híres fodrász, hozzálátott mesterségéhez.

A királynénak volt a legszebb haja a föld kerekességén és kacérsága abban állt, hogy hagyta, hadd bámulják a haját.

Leonard tudta ezt, és ahelyett, hogy sebesen végezte volna munkáját, amit minden más nővel szemben megtett volna, időt engedett a királynénak, hogy kedvére kigyönyörködhesse magát hajának csodálatában.

Ezen a napon Mária Antoinette királyné elégedett volt, sőt vidám; szépsége egész pompájában tündökölt és tekintete a tükörből Andréera siklott, aki rajongó pillantásokat lövelt felé.

— Önt nem szidták meg, — mondta, — önt, aki büszke és szabad, és akitől az egész világ fél kissé, mert olyan okos, mint Minerva istennő.

— Én asszonyom, — rebegette Andrée.

— Igen, ön az udvar sok léhűtőjének játékrontója. Oh Istenem, milyen boldog ön, hogy még leány, Andrée és főképp mert boldog, hogy még az.

Andrée elpirult és szomorun mosolyogni próbált.

— Fogadalmat tettem, — mondta.

— És meg is fogja tartani, kis vestaszűz? — kérdezte a királyné.

— Remélem.

— Igaz, — kiáltott most a királyné, — valami eszembe jutott.

— Mi az, felség?

— Az, hogy bár ön nincs férjnél, tegnap óta mégis ura van.

— Nekem uram, felség?

— Igen, a kedves bátyja, hogy is hívják, Fülöpnek, ugy hiszem?

— Igen, asszonyom, Fülöpnek.

— Megérkezett?

— Tegnap óta itthon van, amint felséged kegyes volt előbb említeni.

— És ön nem látta még? Milyen önző is vagyok, tegnap elszakítottam önt tőle, hogy Párisba vigyem, ez igazán megbocsáthatatlan.

— Oh, asszonyom, — szólt Andrée mosolyogva, — őszinte szívvvel megbocsátok önnek és Fülöp szintén.

— Biztos ez?

— Felelek érte.

— A maga nevében.

— A magam nevében és az ő nevében is.

— Hogy érzi magát a bátya?

— Szép mint mindig és jól van.

— Mennyi idős most?

— Harminckét éves.

— Szegény Fülöp, tudja, hogy már csaknem tizennégy éve ismerem őt és hogy a tizennégyből, kilenc vagy tíz évig nem láttam.

— Amikor felségednek fogadni kegyeskedik őt, Fülöp boldog lesz, ha bebizonyíthatja felségednek, hogy a távollét nem változtatott semmit azon a hódoló tiszteleten, amellyel királynéja iránt mindig viseltetett.

— Láthatnám őt azonnal?

— Egy negyedórán belül felséged lába előtt lesz, ha felséged megengedi.

— Hogyne, hogyne, — megengedem, — sőt magam akarom.

Alig fejezte be a királyné szavait, mikor valaki élénken, hirtelen, lármásan besurrant vagy inkább beugrott az öltözőszoba szőnyegére és ugyanabban a tükörben kezdte vizsgálni kacagó és gunyos arcát, amelyből Mária Antoinette mosolygott vissza a magáéra.

— Artois bátyám, — szólt a királyné, — ah! igazán megijesztett.

— Jó reggelt felséges asszonyom, — mondta az ifju herceg, — hogy töltötte felséged az éjszakát?

— Köszönöm, igen rosszul.

— És a reggelt?

— Igen jól.

— Az a fődolog. Különben semmi kétségem sem volt, hogy a próbát szerencsésen megálltuk, mert az imént találkoztam a királlyal, aki nyájasan mosolygott rám. Ez pedig a bizalom jele.

A királyné nevetni kezdett. Artois grófja pedig, aki egyebet nem tudott, egész más okból nevetett.

— De milyen udváriatlan is vagyok, — mondta aztán, — szegény Taverney kisasszonyt meg sem kérdeztem, hogy töltötte az idejét.

A királyné a tükörbe nézett, s a tükör visszasugárzó lapjának

köszönhette, hogy semmi nem kerülhetett el tekintetét, ami a szobában történt.

Leonard épen befejezte művét és a királyné megszabadulva indiai patyolathól készült fésűlködő köpenytől, reggeli ruháját öltötte magára.

Most nyílt az ajtó.

— Ime, ha kérdezni akar valamit Andréétől, itt van, — szólta a királyné.

Andrée tényleg abban a pillanathban lépett be s kézen fogva vezetett egy szép, barna arcú nemes urat, akinek mély fekete szemében nemesség és szelid mélabú tükrözőtt, értelmes homloku erőteljes vitézt, akinek komoly magatartása azokra a szép családi képekre emlékeztetett, amelyeket Coppel és Gainsboroug szoktak festeni.

Taverney Fülöp sötétszürke, finom ezüst himzéssel diszitett ruhába volt öltözve, de ez a szürke szinte feketének tetszett és az ezüst olyan volt mint a vas; a fehér nyakkendő és a matt fehér ingmell élénken elütött a sötétszínü mellénytől s a fejére szórt hajpor még fokozta barna bőrének és vonásainak férfias erejét.

Fülöp egy kezével testvére kezét fogva, a másikat kalapja fölött ivbe görbitve lépett a királyné elé.

— Felséges asszonyom, — szólta tiszteletteljes meghajlással Andrée, — itt a bátyám.

Fülöp komolyan s ünnepélyes lassúsággal köszöntötte a királynét.

Mikor fejét fölemelte, a királyné még mindig tükrébe nézett. Igaz, hogy a tükréből mindent olyan jól látott, mintha szemben ült volna Fülöppel.

— Jó reggelt, Taverney ur, — mondta a királyné.

Azzal megfordult.

Szép volt, olyan királyi csillogású szépség, amely megzavarta trónja körül a királyság barátait és a női nem imádóit; teljes mértékben birta a szépség hatalmát és ha megbocsátják nekünk ezt a kis szójátékot, a hatalom szépségét is.

Fülöp, mikor őt mosolyogni látta, s mikor érezte, hogy ez az átlátszó, büszke s egyben mégis lágy tekintet megpihen rajta, Fülöp elpirult és egész lényre a legélénkebb izgalmat árulta el.

— Ugy látszik, Taverney ur, — szólta a királyné, — hogy ön bennünket tisztel meg első látogatásával. Köszönöm.

— Felséged kegyesen megfedlekzik róla, hogy én tartozom köszönettel, — válaszolta Fülöp.

— Hány éve, — szólta a királyné, — mennyi ideje múlt már, hogy nem láttuk egymást, az életünk legszebb időszaka volt ez, bizony.

— Nekem igen, asszonyom, de felségednek, akinek minden napja egyformán szép nap.

— Ön tehát nagyon megkedvelte Amerikát, Taverney ur, annyira, hogy ott maradt még akkor is, mikor már mindenki visszajött?

— Asszonyom, — szólta Fülöp, — Lafayette urnak, midőn az Új-Világot elhagyta, egy megbízható tisztre volt szüksége, akire ráhagyhatta a segédcsapatok parancsnokságát. Lafayette ur következőkép engem ajánlott Washington tábornoknak, aki szívesen fogadta ajánlatát.

— Nekem úgy tetszik, — szólta a királyné, — hogy abból az Új-Világból, amelyről ön beszél, csupa hősök térnek vissza hozzánk?

— Ezt nem nekem mondja felséged, — válaszolta Fülöp mosolyogva.

— Miért ne? — mondta a királyné.

Azután Artois grófjához fordulva így szólt:

— Nézze csak, kedves bátyám, Taverney ur szép arcát és harcias vonásait.

Fülöp látva, hogy így érintkezésbe kell lépnie Artois grófjával, akit nem ismert, egy lépést tett feléje, engedelmet kérve a hercegtől, hogy üdvözölhesse őt.

A gróf kezével intett és Fülöp meghajolt.

— Csinos fiatal tiszt, — kiáltotta az ifju herceg, — kiváló nemes, örülök, hogy megismerkedhettem vele.

— Milyen tervekkel tért vissza Franciaországba?

Fülöp testvérére pillantott.

— Kegyelmes uram, — mondta, — a hugom érdekei parancsolnak az enyémekeknek, az ő óhajtatásához fogom a cselekedeteimet mérni.

— Hiszen az apjuk, Taverney ur él, úgy gondolom, — jegyezte meg a herceg.

A szerencse megtartotta számunkra atyánkat kegyelmes uram, — válaszolta Fülöp.

— Az mindegy, — vágott közbe élénken a királyné, — sokkal jobban szeretem, ha Andrée bátyja felügyelete alatt áll s ez viszont az őné alatt gróf ur. Önnek tehát gondja lesz Taverney urra, ez biztos, nemde?

Artois grófja beleegyező mozdulatot tett.

— Tudja, hogy nagyon szoros szálak fűznek bennünket egymáshoz, — folytatta a királyné.

— Nagyon szoros szálak, önt testvérem? Oh, beszéljen nekem erről, kérem.

— Igen, Taverney Fülöp ur volt az első francia, aki szemem elé került, mikor Franciaországba érkeztem és nagyon komolyan föl tettem magamban, hogy boldoggá teszem az első franciát, akivel találkozom.

Fülöp úgy érezte, hogy pir borítja el az arcát. Összeharapta az ajkát, hogy közömbösnek lássék.

Andrée ránézett és lehajtotta fejét.

Mária Antoinette észrevett egy ilyen tekintetet, amelyet a két testvér váltott; de hogy találhatta volna ki, mennyi titkolt fájdalom gyülemlett fel egy ilyen pillantásban.

Mária Antoinette nem tudott semmit azokról az eseményekről, amelyeket e történet első részében beszéltünk el.

A szemmel látható szomorúságot a királyné más oknak tulajdonította. Mért ne történhetett volna meg, hogy mikor 1774-ben annyi szív gyulladt lángra a Daufin felesége iránt, mért ne történhetett volna meg, hogy Taverney ur is szenvedett ebben a szerelemben, amely valóságos járvány volt akkor a franciák közt Mária Terézia leánya iránt.

Semmi sem tette ezt a föltevést valószínűtlenné, semmi, még egy tükröbe vetett pillantás sem, amely futó szemlét tartott afölött, mi maradt meg egy fiatal lányka szépségéből, aki azóta Franciaország királynéja lett.

Mária Antoinette tehát Fülöp sóhajtását aféle bizalmasságnak tulajdonította, amely gyakori testvérek között. Rámosolygott tehát a férfira és legszeretetremlőbb tekintetével simogatta meg hugát; nem találta ki egészen a dolgot, de nem is csalódott teljesen és ebben az ártatlan kacérságban igazán nem találhatott senki bűnt. A királyné is csak nő volt és hízelt neki, hogy szerették. Vannak lelkek, akik rokonszenvet sugároznak egész környezetükre; és ezek nem a legkevésbé nemes lelkek ezen a földön.

Pedig bizony majd jön egy pillanat szegény királyné, mikor ezt a mosolyt, amelyet szemedre hánynak, mert azokra pazaroltad, akik szerettek, hiába küldöd azok felé, akik nem szeretnek.

Artois grófja odalépett Fülöphöz, mialatt a királyné Andrée tanácsát kérte ki egy vadászruhára vonatkozóan.

— Őszintén szólva, kiváló hadvezér Washington ur, — szólt Artois grófja.

— Igen nagy ember, Monseigneur.

— És milyen eredményeket értek el ott lenn a franciák?

— Olyan eredményeket, amilyen hátrányokat az angolok szenvedtek.

— Osztom a nézetét. Tehát ön is hiva az új eszméknek, kedves Taverney Fülöp ur; de meggondolt-e jól egy dolgot?

— Miféle dolgot, Monseigneur. Bevallom önnek, hogy ott túl a csatamezőn, a fenyvesekben, a nagy tavak partján, gyakran volt időm igen sok dolog fölött gondolkodni.

— Arra például, hogy mikor ott hadat viseltek, nem az indiánok és nem az angolok ellen hadakoztak.

— Hát ki ellen, Monseigneur?

— Önmaguk ellen.

— Ah, kegyelmes uram, nem merném meghazudtolni, a dolog könnyen lehetséges.

— Ön beismeri...

— Beismerem, hogy szerencsétlen visszahatása is lehet az eseménynek, amely itt a monarchiát megmentette.

— Igen, még pedig halálos visszahatása azokra, akik az első lökést kiheverték.

— Sajnos, meglehet, kegyelmes uram.

— Hát ezért nem tartom én olyan szerencsés dolognak, mint ahogy itt fölfujják, Washington ur és Lafayette marquis győzelmeit. Ez önzés, beismerem; de ismerje be, hogy ez az önzés nem csak a tulajdon javamra szól.

— Oh, kegyelmes uram!

— És tudja, mért leszek önnek minden örömmel segítségére?

— Monseigneur, bármi legyen is az oka, a leghálásabb leszek érte királyi fenségednek.

— Hát azért, kedves Taverney ur, mert ön nem azok közül való, akiket a piaci harsonák fujtak hőssé; ön vitézül teljesítette szolgálatát, de nem igyekezett folyton azon, hogy a trombiták torkába kerüljön. Önt nem ismerik Párisban és én éppen ezért szeretem önt, különben... ah, hitemre! Taverney ur, ... különben... önző vagyok, ebből is láthatja.

Ezután a herceg nevetve kezét csókolt a királynénak. barátságos;

azért tiszteletteljes arccal üdvözölte Andréet, ami nem volt szokása nőkkel szemben, majd nyílt az ajtó és ő távozott.

Ekkor a királyné csaknem erőszakkal félbeszakította a társalgást, melyet Andréével folytatott, Fülöphöz fordult és így szólt hozzá:

— Láttá már az édesatyját, uram?

— Igen, felség, — mielőtt idejöttem, itt találtam az előszobában, a hugom értesítette őt és ide hívta.

— Miért nem ment először az atyját meglátogatni?

— Elküldtem hozzá a lakajomat, a könnyebb podgyással, de Taverney uram visszaküldte hozzám ezt a legényt azzal a rendelkezéssel, hogy előbb a királynál, vagy felségednél jelentkezzem.

— És ön engedelmeskedett?

— Örömmel, asszonyom, mert így hamarabb megcsókolhattam hugomat.

— Pompás idő van, — kiáltotta most a királyné vidám mozdulattal. — Madame Misery, holnapra a jég elolvad, rendeljen nekem ide azonnal egy szánt.

Az első komorna távozott, hogy teljesítse a kapott parancsot.

— És a csokoládémat hozzák ide, — tette hozzá a királyné.

— Felséged nem kíván dejeunert, — szólt Misery asszony, — pedig tegnap este sem vacsorázott.

— Ebben csalódik kedves jó Misery asszony, bizony vacsoráztunk mi tegnap, kérdezze csak meg Taverney kisasszonyt.

— Még pedig igen jól, — válaszolta mindjárt Andrée.

— Ez azonban nem fog megakadályozni abban, hogy megigyam a csokoládémat, — tette hozzá a királyné. — Gyorsan, gyorsan, kedves, jó Misery asszony, ez a szép napsütés csak úgy huz kifelé; lesz valaki a svájci tavon?

— Felséged korcsolyázni óhajt? — kérdezte Fülöp.

— Oh, ön gunyolni akar bennünket, amerikánus uram, ön aki bejárta a roppant tavakat, amelyeken mértföldeket tesznek meg, míg itt alig lehet pár lépést tenni.

— Asszonyom, itt a hideg és az ut szórakoztatja felségedet, ott túl bele halnak az emberek.

— Ah! itt a csokoládé, — Andrée, ön is iszik egy csészével.

Andrée elpirult örömében és meghajolt.

— Láthatja, Taverney ur, hogy még mindig a régi vagyok, az etikettől épen úgy borzadok, mint hajdan; emlékszik még a régi időkre, Fülöp, mondja ön sem változott?

E szavak a szívébe nyilaltak a fiatal embernek; egy asszonyi pilantás gyakran törzsúrás az érdekelteknek.

— Nem asszonyom, — mondta röviden Fülöp, — nem változtam meg, s a szívem a legkevésbé.

— Akkor, ha az ön szíve mindig a régi, — szólt a királyné vidáman, — mivel a szíve jó volt, mi is hálásak leszünk ezért a magunk módja szerint. Madame Misery egy csészét Taverney urnak.

— Oh asszonyom, — kiáltotta Fülöp egész megzavarodva, — hogy gondol illyet felség, ekkora kitüntetés egy szegény katonának, mint én vagyok.

— Ön régi barátom, — szólt a királyné, — ennyi az egész. Ez a nap újra felém lebbenti ifjúságomnak minden illatát; ez a nap újra

boldognak, büszkének, szabadnak, vidámnak lát! Ez a nap eszembe juttatja első sétáimat kedves Trianonomban, és a jókedvű tréfákat, melyeket Andréével eszeltünk ki. A rózsáimat, a földi epremet, a verbénaimat, a madarakat, amelyeket felismerni próbáltam a réteken, mindent, még a kedves öreg kertészt is, akinek jóságos arca minden nap új virág nyílását jelezte vagy egy-egy új izletes gyümölcs érését, és Joussieu urat, ezt az eredeti Rousseaut, aki azóta meghalt. Ez a nap... mondom önnek, hogy ez a nap... egész örültté tesz. De mi baja van, Andrée, mért olyan vörös... és mi lelte önt kedves Fülöp, olyan sápadt?

A két fiatal lény arckifejezése igazán nem tudott uralkodni az érzéseken, melyeket ezek a kegyetlen emlékek keltettek.

De a királyné első szavára mind a ketten összeszedték a bátorságukat.

— Megégettem az inyemet, bocsásson meg asszonyom, — szölt Andrée.

— Én pedig, — tette hozzá Fülöp, — még mindig nem tudtam hozzászokni a gondolathoz, hogy felséged olyan megtiszteltetésben részesít mint valami főurat.

— Gyorsan, gyorsan, — szakította félbe Mária Antoinette maga töltve a csokoládét Fülöp csészéjébe, — ön katona, azt mondta és mint ilyen szokva van a tűzhöz; hát csak süsse meg magát dicsőségteljesen a csokoládéval is, nincs időm tovább várni.

Elnevette magát. De Fülöp komolyan vette a dolgot, akárcsak valami falusi ember, de míg ez zavarában teljesítette volna a parancsot, addig Fülöp hősiességből tette.

A királyné le nem vette róla a szemét és még élénkebben kezdett nevetni.

— Ön tökéletes jellem, — mondta.

Azzal fölállt...

Komornái közben már bájos kalapot, hermelin köpenyt és keztyűt adtak rá.

Andrée is villámgyorsan elkészült toalettjával.

Fülöp hóna alá vette kalapját és követte a hölgyeket.

— Taverney ur, nem akarom, hogy ön most megváljon tőlem, — jelentette ki a királyné, — mára csupa politikából is jónak látom lefoglalni itt az egyetlen amerikait. Jöjjön jobbra, Taverney ur.

Fülöp engedelmeskedett. Andrée pedig a királyné bal oldalára került.

Mikor a királyné a lépcsőn lement, mikor a dobosok tisztelgő vertek, mikor a testőrség harsonája és a készenlétbe vágott fegyverek csattogásának zaja, amelyet a szél hordott végig a folyosókon, a palotába felhallatszott, ez a királyi pompa, az egész udvar hódolata, ez az imádás, amely a királyi színeknek szólt és mellyel Taverney utközben lépten-nyomon találkozott, ez a diadalmenet, hogy úgy mondjuk, valósággal megszáditette a fiatal ember már amúgy is megzavart fejét.

Lázás veríték verte ki a homlokát, a léptei megtántorodtak.

A hideg szélroham nélkül, amely szemébe vágott és felfrissítette száraz ajkát, bizonyosan elájult volna.

Nagyon hirtelen volt az átmenet ennek az ifjunak annyi gond-

ban és számkiveteltségben eltöltött nap után a büszkeség és a szív legnagyobb örömeire.

Miközben a szépsége teljében csillogó királyné utjában meghajoltak a fejek és tisztelgően emelkedtek égfelé a fegyverek, egy töpörödött aggastyánt lehetett ott látni, aki nagy elfogódottságában megfelekezett az udvari szertartásokról.

Ugy állt ott előre nyújtott nyakkal és a királynéra és Taverneyre meresztett szemmel, ahelyett, hogy lehajtotta volna fejét és lesütötte volna tekintetét.

Mikor a királyné eltávozott, a kis öreg kiugrott a kettős sorfalból, amely már oszladozni kezdett körülte, és látták, hogy olyan gyorsan elszalad, amennyire csak kurta lábától és hetven esztendőjétől telt.

A svájci tó.

Mindenki ösmeri azt a zöld és fodros vizü, hosszukás négyszögű medencét a szép házzal, amely télen oly fehértarka s amely medencének ma is svájci tó a neve.

A tó két partját nyárfasor szegélyezi, amely vidáman nyújtja vöröslő ágait a nap felé; ezt a nyárfasort minden rangú és rendű sétálók tömege népesíti be, amely azért jön ide, hogy a szánokban és a korcsolyázókban gyönyörködjék.

A hölgyek öltözékei lármás össze-visszaságban keverték a régi udvar kissé nehézkes pompáját és az új divat kissé szeszélyes fesztelenségét. A magas hajtornyok, az ifjú homlokokat árnyaló fátylak, a legnagyobbbrészt szövetből készült kalapok, a prémes köpenyek, a rengeteg fodru selyemruhák meglehetősen tarka vegyületek alkottak a vörös kabátokkal, az éjszínké redingotokkal, a sárga livrékkel és a nagy fehér karmantyukkal.

Vörös és kék lakajok furakodnak keresztül az egész tömegben, mint a pipacs vagy a búzavirág, amelyet a szél végig fodroz a kaláoszok közt vagy a hereföldön.

Olykor-olykor a bámulat moraja tör fel a gyülekezetből. Azért, mert Saint-Georges, az edzett korcsolyázó olyan tökéletes kört irt a jégre, hogy még egy mértani tudós sem fedezhetne fel rajta észrevehető hibát.

Mig a tó partjait úgy ellepik a báméskodók, akik szorosan egymáshoz simulva melegszenek és messziről tarka szőnyeg képét nyújtják, amely fölött párafelhő lebeg a hidegben lecsapódott leheletekből, addig maga a tó, amely most sima tükörré változott át, a legváltozatosabb és legmozgalmasabb látványossággal szolgál.

Ott egy szán, amelyet három hatalmas szelindek, mint valami orosz troikába befogva röpit a jégen.

Ezek a kutyák cimerez bársony szerszámmal felkantározva, fejükön lobogó tollal, Callot sátánjeleneteinek vagy Goya boszorkányszombatjainak kísértetes állataihoz hasonlítanak.

Gazdájuk, Lauzun úr, aki hanyagul ül tigrisbőrrel borított szánjában, oldalra dől, hogy szabadon szedhesse a lélekzetet, ami aligha sikerülne neki, ha a szél irányát követné.

Itt-ott egy-egy szerényebb kinézésű szán húzódik meg. Egy ál-

arcos hölgy, kétségkívül a hideg miatt beül egy ilyen szánkába, mi alatt egy aranyos, brandenburgi bársony uplánba burkolt korcsolyázó ráhajlik a szán támlájára, hogy erősebb lökést adjon neki, s amellett tolja és kormányozza is egyszerre a szánkót.

Az álarcos hölgy és a bársonyuplános férfi leheletnyi távolságból váltanak szót egymással és senki sem szólhatná meg őket azért, hogy titkos találkát beszéltek meg a szabad ég boltja alatt, egész Versailles szeme láttára.

Mit tartozik az másokra mit beszélnek, mikor látják őket, és mit bánják ők, ha látják is őket, mikor nem hallják, mit beszélnek; szemmel látható, hogy egész külön életet élnek itt az összes jelenlevők kellő közepén és hogy úgy surrannak át a tömegben, mint két vándormadár; hová tartanak, afelé az ismeretlen föld felé, amelyet minden ember keres és amelynek boldogság a neve.

Egyszerre csak ezek közt a légies alakok közt, amelyek inkább siklanak mint járnak, nagy mozgolódás támad és nagy csődület keletkezik.

Azért van ez, mert a királyné jelent meg a svájci tó partján, akit fölismertek és akinek helyet csinálnak, de ő int nekik, hogy maradjon mindenki a helyén.

— Éljen a királyné, — ez a kiáltás visszhangzik mindenfelé: azután élve a kapott engedelemmel, a száguldó korcsolyázók, a vágatva röpitett szánkók, mint valami villamos ütésre hatalmas kört alkotnak a hely körül, ahol a királyi vendég megállott.

Az általános figyelem felé fordul.

A férfiak ügyes mozdulatokkal közelednek felé, a nők hódolat teljes illemtudással csatlakoznak, végre mindenki talál rá ürügyet, hogy elvegyüljön a főurak és magasrangu tisztek csoportjában, akik bókjaikkal halmozzák el a királynét.

A legfontosabb személyiségek közül, akiket a tömeg szemmel tart, van egy rendkívül feltűnő, aki ahelyett, hogy engedne az általános hangulatnak és a királyné elé járult volna, volt valaki, aki felismervé a királyné toilettját és környezetét, épen ellenkezőleg kiszállt szánkájából és egy más irányba haladó fasorba ugrott be és eltűnt ott kíséretével.

Artois grófja, aki a legelőkelőbb és legkönnyedebb korcsolyázók között tűnt föl, nem várt utoljára, hogy átrepüljön a távolságon, amely őt szép sógornőjétől elválasztotta, hogy kézcsoakra járuljon hozzá.

Azután kezet csókolva neki halkan így szólt hozzá:

— Látja, hogy kerüli önt testvérünk, Provence grófja?

És miközben e szavakat kiejtette, ujjával a királyi fenségre mutatott, aki nagy léptekkel haladt végig a zuzmarás fasoron, hogy kerülő uton jusson kocsijához.

— Nem akarja, hogy szemrehányást tegyek neki, — szólt a királyné.

— Oh, ami a ráváró szemrehányást illeti, én tudom, hogy attól nem fél.

— Akkor a lelkiismeret furdalja, — mondta vidáman a királyné.

— Még más is kedves hugom.

— Ugyan mi?

— Megmondom önnek. Megtudta, hogy Souffren, a dicsőséges

győző, ma este fog megérkezni és miután a hír jelentőségteljes, nem akarja, hogy ön megtudja.

A királyné észrevette, hogy néhány kíváncsi ólálkodik körülte, akiknek a köteles tisztelet nem tartotta olyan távol a fülét, hogy meg ne hallották volna sógorának szavait.

— Taverney ur, — mondotta, — legyen olyan jó, nézzen utána a szánkámnak, és ha az apja ott van, csókolja meg, egy negyedórai szabadságot adok önnek.

A fiatal ember meghajolt és keresztül hatolt a tömegen, hogy teljesítse a királyné parancsát.

A tömeg is mindjárt elérte a dolgot; olykor csodálatos ösztönei vannak, tágitott a körön, aminek a királyné és Artois grófja nagyon megörült.

— Bátyám, — mondta most a királyné, — magyarázza meg nekem kérem, mi haszna van abból Provence grófjának, ha nem közli velem Souffren ur megérkezését.

— Oh hugom, lehetséges, hogy ön, aki nő, királyné és ellenség is egy személyben, nem tudja mindjárt felfogni ennek a cselszövő politikának jelentőségét. Souffren ur megérkezik, az udvarnál senki sem tudja. Souffren ur az Indiai tengerek hőse, következésképp pompás fogadtatáshoz van joga Versaillesben. Souffren ur tehát megérkezik: a király nem tud az érkezéséről, a király tehát nem tudván a dologról, figyelmen kívül hagyja, következésképp nem szántszándékkal ön hugom szintén. Közben Provence grófja, aki tud a dologról, éppen ellenkezően viselkedik; Provence grófja fogadja majd a tengerészt, kitünteti mosolyával, körül hízelt, verset farag rá, és hozzá dörgölődve India hőséhez, ő lesz Franciaország hőse.

— Ez világos, — mondta a királyné.

— Hogy az ördögbe ne, — szolt a gróf.

— Csak egy dologról feledkezik meg a kedves hirharang.

— Miről?

— Hogy tudta meg ön ezt a dolgot kedves bátyjától és sógoromtól?

— Hogy tudtam meg? Mint ahogy megtudok mindent, amit tesz. Nagyon egyszerű a dolog; miután észrevettem, hogy Provence grófja nagy gondot fordít rá, hogy mindent megtudjon, amit én teszek: megfizettem a cselédségét és így én tudom meg mindazt, amit ő tesz. Oh, ez még hasznomra válhat és önnek is hugom.

— Köszönöm a segítségét, kedves rokon, de a király?

— Nos a király már értesült a dologról.

— Öntől?

— Nem, a tengerészeti miniszterétől, akit én küldöttem hozzá. Mindez engem teljesen hidegen hagy, én sokkal inkább csélcsep, nagyon is pazarló, és túlságos bolondos vagyok ahhoz, hogysem ilyen jelentőségteljes dolgokkal foglalkozzam.

— És a tengerészeti miniszter szintén nem tudta, hogy Souffren ur Franciaországba érkezett.

— Oh Istenem! kedves hugom, ön elég minisztert ismert tizennégy év óta nemde, mióta trónörökösné vagy királyné Franciaországban és így nagyon jól tudhatja, hogy ezeknek az uraknak mindig a legfontosabb dolgokról nincs tudomásuk. Nos hát én figyelmeztettem a miénket és el volt ragadtatva.

- Azt igazán meghiszem.
- Érti kedves hugom, ez az ember egész életére hálás lesz nekem, és épen most nagy szükségem van a hálájára.
- Ugyan miért?
- Hogy egy kölcsönt kieszközöljek.
- Oh, — kiáltotta a királyné nevetve, — hogy lerontja most szép cselekedetének értékét.
- Kedves hugom, — mondta Artois grófja komoly arccal, — önnek is szüksége lehet pénzre, francia hitemre, odaadom az összegnek felét, amelyet kapok.
- Oh kedves rokon, — szolt Mária Antoinette, — csak tartsa meg, tartsa meg, jelenleg semmire sincs szükségem.
- Az ördögbe, kedves hugom, de ne késsen vele sokáig, hogy ígéretem beváltását követelje.
- Miért?
- Mert nagyon könnyen megeshetik, hogy ha soká vár, nem leszek abban a helyzetben, hogy beválthassam.
- Nos, hát abban az esetben majd én is úgy rendezem, hogy az ön módja szerint fölfedezzek valamely államtitkot.
- Kedves hugom, megfázik, az arca már egész kék, figyelmeztetem.
- Itt van már Taverney ur, aki a szánkámmal jön vissza.
- Akkor már nincs szüksége rám, hugom?
- Nincs.
- Ebben az esetben, kergessen el, kérem.
- Miért? azt hiszi talán, hogy bármiben is terhemre van?
- Dehogy, ellenkezőleg, nekem van szükségem szabadságomra.
- Akkor hát Isten vele!
- A vizontlátásra kedves hugom.
- Mikor?
- Ma este.
- Mi van ma este?
- Nincs semmi, de lesz.
- Nos, és mi lesz?
- Fényes társaság lesz jelen a király játékánál.
- Ugyan miért?
- Mert a tengerészeti miniszter ma este hozza el Souffrent.
- Nagyon helyes, tehát ma este.
- E szavakra a fiatal herceg azzal a bájos udvariassággal üdvözölte sógornőjét, amely oly természetes volt nála és eltűnt a tömegben.
- Taverney apó a szemével követte fiát, mialatt az távozott a királynétól, hogy a szán után nézzen.
- De éber pillantása csakhamar visszatévedt a királynéra. Az az élénk társalgás, amelyet a királyné sógorával folytatott, nem kis nyugtalanságra adott okot neki, mert ez a társalgás egyszerre ketté vágta azt a bizalmasságot, amelyet a királyné előbb az ő fiával szemben tanusított.
- Beérte azzal is, hogy mindössze egy baráti kézmozdulattal intsen Fülöpnek, és mikor befejezve a szán elindításának elmaradhatatlan előkészületeit, a fiatal ember, amint a királyné neki előírta, oda-

akart menni, hogy megcsókolja atyját, akit már tíz éve nem csókolt meg, eltolta magától és azt mondta neki:

— Később, később, most vissza, ahová a szolgálatod hív, azután majd beszélgetünk.

Fülöp hát tovább ment és a báró örömmel látta, hogy Artois grófja már bucsut vett a királynétól.

A királyné pedig beült a szánkába, beültette maga mellé Andréet is és mikor két hatalmas hajdu jelent meg, hogy a szánkót tolja, a királyné így szólt:

— Nem, nem, nem így akarek szánkázni. Ön nem korcsolyázik, Taverney ur?

— Bocsásson meg asszonyom, — válaszolta Fülöp.

— Adjanak korcsolyát a lovag urnak, — rendelkezett a királyné; azután ismét felé fordulva hozzátette: — Nem tudom, valaki azt mondta nekem, hogy ön ép oly jól korcsolyázik mint Saint-Georges.

— Valamikor régen, — szólt Andrée, — Fülöp nagyon szépen korcsolyázott.

— És most már nem ismer versenytársat, nemde, Taverney ur?

— Asszonyom, — mondta Fülöp, — miután felséged ilyen bizalommal van irántam, megteszek minden tőlem telhetőt.

E szavakkal Fülöp már fel is kötötte a korcsolyát, amely éles és csillogó volt, mint a penge.

Azután a szánka mögé állt, meglóditotta a kezével s azzal az iram megkezdődött.

Erre igen érdekes látvány tárult a kíváncsiak szeme elé.

Saint-Georges, a tornászok királya, a pompás megjelenésű mulatt, a felkapott ember, aki minden testgyakorlat terén a legfelülmulhatatlanabb volt, Saint-Georges tehát versenytársat szívatol meg ebben a fiatal emberben, aki mellé mert tolazkodni a bajnoki pályán.

Tüstént ott kezdett kerengni a királyné szánkája körül, még pedig oly tiszteletteljes hódolattal, oly kellematosan, ahogy soha a legbiztosabb fellépésű udvaronc ilyen megejtő bájjal nem tette a versaillesi parketten; a leggyorsabb és a legszabályosabb köröket irta le a szán körül, egész sor csodálatosan egymásba kapcsolódó gyűrűvel fonva azt körül úgy, hogy minden újabb iv kezdeténél bevárta a szánka érkezését, amely őt aztán maga mögött hagyta; ő azonban nagyot lendített korcsolyáján és egy elipszissel újra behozta az elvesztett előnyt.

Senki nem tudta szemmel kísérni ezt a gyakorlatot anélkül, hogy meg ne lepte, el ne kápráztatta és hámulatba ne ejtette volna.

Ekkor Fülöp, akit így kihívtak a játékra, rendkívül merész szerepre vállalkozott; olyan szédítő sebességgel tolt a szánkát, hogy Saint-Georges két izben is kénytelen volt mögötte befejezni körét, ahelyett, hogy előtte tette volna és mikor a szán sebessége láttára sokan rémült kiáltásban törtek ki, amelyek megijeszthették volna a királynét is, Fülöp így szólt:

— Ha felséged úgy kívánja, megállok vagy lassítom az iramot.

— Oh nem, nem, — kiáltotta a királyné azzal a szenvedélyes névvel, amellyel egyformán vetette bele magát munkába, élvezetekbe. — én nem félek, csak gyorsabban lovag, ha bír, még gyorsabban.

— Oh, annál jobb, köszönöm kegyes engedelmet asszonyom, én biztosan tartom önt, csak bizza rám magát.

És amint erőteljes keze újra belemarkolt a támla háromszögébe, a mozdulat oly élénk volt, hogy az egész szánka reszketett belé.

Azt mondhatta volna az ember, hogy a férfi kinyújtott kézzel emelte föl.

Ekkor megmarkolva a szánt másik kezével is, az új erő, amelyet eddig elhanyagolt, úgy lendítette tovább az egész alkotmányt, mint játékszer.

Ettől fogva Fülöp Saint-Georgesnak minden körét még nagyobb körrel keresztezte, és pedig úgy, hogy a szán is oly kecsesen mozgott, mint a leghajlékonyabb emberi test, kört irt le és egész hosszában megfordult, mintha olyan egyszerű talpa lett volna, mint amilyenekkel Saint-Georges hasította a jeget; bármilyen hatalmas darab volt, minden súlya és ormótlansága ellenére, a királyné szánja is korcsolyázott, élt, repült, körbe perdült akár egy táncos.

Saint-Georges, aki kecsesebb, finomabb és szabályosabb volt meanderei rajzolásában, csakhamar nyugtalankodni kezdett; már egy óra óta korcsolyázott; Fülöp, mikor látta, hogy csak úgy szakad róla a veriték és mennyire erőlteti remegő térdhajlását, elhatározta, hogy kifárasztja és úgy veri le.

Megváltoztatta hát menetét, abbahagyta a köröket, amelyek azzal a fáradsággal jártak, hogy minden fordulónál fel kellett emelnie a szánkát és egyenesen tolta előre az alkotmányt.

A szánka gyorsabban repült mint a nyíl.

Saint-Georges egyetlen lökéssel csakhamar utólérte, de Fülöp azt a pillanatot használta fel, mikor a második lökés megsokszorozza az első erejét, egy még eddig érintetlen mezőre taszította hát a szánt és pedig oly erővel, hogy ő maga kissé hátra maradt.

Saint-Georges előre lendült, hogy utólérje a szánt, de ekkor Fülöp összeszedte minden erejét és oly bámulatos ügyességgel siklott korcsolyája legkülső élén, hogy elhaladt Saint-Georges előtt és két kezével elkapta a szánkát; azután egy herkulési mozdulattal hátra-arcot csinált a szánkával és most az ellenkező irányba taszította vissza, míg Saint-Georges, aki teljes sebességgel haladt előre, nem tudta már megállítani iramát és helyrehozhatatlan tért veszítve, teljesen elmaradt a szántól.

A levegőt olyan helyeslő kiáltás reszketette meg, hogy Fülöp elpirult szégyenében.

De akkor volt csak igazán meglepve, midőn a királyné, aki maga is tapsolt, megfordult a helyén és a kéjes kimerültség lihegésével mondta neki:

— Oh, Taverney ur, most hogy már öné a győzelem, legyen egy kis irgalommal hozzám, mert megöl.

A kisértő.

Fülöp a királynénak ezen parancsára, vagy inkább kérésére megfeszítette acélizmait, ránehezedett talpára és a szánka egy szempillantás alatt megállt, mint az arab ló, amely reszketve vágja bele patáit a sivatag homokjába.

— Oh, most pihenje ki magát, — mondta a királyné és egész

bátran kiszállt a szánkából. — Igazán sose hittem volna, hogy van ilyen mámorító gyorsaság, ön csaknem megőrjített.

És tényleg egészen tántorogva támaszkodott Fülöp karjára.

Az elképedés moraja, amely ezen a sujtásos, prémes tömegen végigfutott, figyelmeztette rá, hogy szokása szerint ismét vétett az etikett ellen; pedig az ilyen vétek óriási hiba a féltékenség és szolgálkúság szemében.

Ami Fülöpöt illeti, akit egészen megzavart ez a túlságos megtiszteltetés, ő jobban reszketett és jobban szégyelte magát, mintha királynéja nyilvánosan megsértette volna.

Lesütötte a szemét és a szíve úgy dobogott, mintha ki akart volna ugrani helyéről.

Különös felindulás, kétségkívül a vad iram láza, izgatta a királynét is, mert hirtelen visszahuzta a karját, s a Taverney kisasszonyéba kapaszkodott és széket kért.

Egy tábori széket hoztak neki.

— Bocsásson meg, Taverney ur, — mondta Fülöpnek. Azután hirtelen hozzátette:

— Istenem, milyen nagy szerencsétlenség, hogy az ember mindig kíváncsiaktól van körülvéve és ostobáktól, — jegyezte meg halkan.

A környezetéhez tartozó nemes urak és az udvarhölgyek odagyültek köré és majd felfalták a szemükkel Fülöpöt, aki, hogy pirulását elrejtse, lecsatolta korcsolyáját.

Mikor korcsolyáját leoldozta, hátra húzódott Fülöp, hogy helyet adjon az udvari népségnek.

A királyné pár pillanatig elgondolkozva ült ott, azután felkapta a fejét:

— Oh, érzem, hogy megfázom, ha ilyen mozdulatlan maradok, — mondta, — még egy fordulót.

És újra visszaült szánkójába.

Fülöp újabb parancsra várt, de hiába.

Erre husz nemes is jelentkezett.

— Nem, majd a hajduim, — mondta a királyné, — köszönöm uraim.

Majd mikor a lakájok belyükön voltak, azt mondta nekik:

— Csöndesen, csak csöndesen.

És lehunyva szemét, hagyta, hogy lágy álmodozás ringassa el.

A szánka csöndesen távolodott, amint a királyné parancsolta, a sovárgók, kíváncsiak és féltékenyek tömegétől követve.

Fülöp egyedül maradt letörülve homlokáról a veritékcsöppeket.

Szemével Saint-Georgest kereste, hogy megvigasztalja őt a vere-ség miatt valami elismerő bókkal.

De ez valami üzenetet kapott pártfogójától az Orleánsi hercegtől és elhagyta a csatateret.

Fülöp kissé szomorúan, kissé fáradtan s maga is megrémülve attól, ami történt, mozdulatlanul állt a helyén a királyné távolodó szánját követve tekintetével, mikor hirtelen úgy érezte, hogy valaki megérinti az oldalát.

Megfordult és ráismert apjára.

A kis aggastyán, aki olyan tőpörödött volt, mint Hoffmann alakjai, egészen prémekebe burkolva, mint valami szamojéd, csak a kö-

nyökével lökte meg fiát, hogy ki ne kelljen huznia kezét karmantyujából, amely nyakában lógott.

A hidegtől vagy az örömtől kidagadt szeme lángolónak tűnt föl Fülöp előtt.

— Meg sem csókolsz fiam? — mondotta.

Olyan hangon ejtette ki ezeket a szavakat, mint a görög atléta apja, aki megköszönte fiának a cirkuszban aratott diadalt.

— Kedyes apám, a legőszintébb szívvvel, — válaszolt a fia.

De ki lehetett érezni, hogy semmi összhang nem volt a szavak és azok jelentése körül.

— Itt, itt! Most pedig, miután megcsókoltál, eredj, eredj gyorsan. És előre tuszkolta.

— De hát mit akar? Hová menjek, apám uram? — kérdezte Fülöp.

— Hát oda le, az ördögbe!

— Le, hová?

— Oda, a királyné mellé.

— Oh nem, nem apám, nem, köszönöm.

— Hogy-hogy nem? Hogy-hogy köszönöm? Meg vagy bolondulva? Te nem akarsz a királynéhez menni?

— Nem, az lehetetlen; hogy is gondolhat ilyet kedves apám.

— Miért volna lehetetlen? Mi lehetetlen van abban, oda menni a királynéhez, aki vár téged.

— Aki vár, engem?

— Hát persze, hogy téged; a királyné vágyakozik utánad.

— Vágyakozik utánam!

És Taverney merően nézett a báróra.

— Igazán apám, — mondotta fagyosan, — azt kell hinnem, hogy megfélekedezik magáról.

— Megdöböntő! Becsületszavamra, — mondotta az aggastyán felegyenesedve és lábával dobbanva. — Oh Fülöp, szerezd meg nekem azt az örömet és mondd meg, honnan jössz?

— Apám uram, — mondta szomorúan a lovag, — igazán félek, hogy megbizonyosodom valami felől.

— Mi felől?

— Hogy ön tréfát űz velem, vagy pedig...

— Vagy pedig...

— Bocsásson meg atyám; vagy pedig megőrült ön.

Az aggastyán egy ideges mozdulattal oly erősen ragadta meg fia karját, hogy a fiatal ember arca összerándult fájdalomában.

— Hallgasson rám, Fülöp ur, — szólt az aggastyán, — Amerika nagyon távol van Franciaországtól, azt én nagyon jól tudom.

— Igen, atyám, nagyon távol van, — ismételte Fülöp; — de egyáltalában nem értem, mit akar evvel mondani; magyarázza meg hát, kérem.

— Olyan ország az, ahol nincs sem király, sem királyné.

— Sem alattvaló.

— Nagyon helyes! Sem alattvaló, filozofus ur. Én nem tagadom ezt, de ez a körülmény engem egyáltalában nem érdekel és tökéletesen egyre megy nekem; az az azonban már nem egyre, ami bánt, megaláz, és amitől félek, hogy előttem is bizonyossá válik valami.

— Micsoda atyám? Minden esetre úgy gondolom, hogy ami esetünk teljességgel különbözik egymástól.

— En arról kezdek megbizonyosodni, hogy ostoba vagy fiam, ami egyáltalában nem illik egy ilyen jól megtermett legényhez; oda nézz csak, de nézz hát le!

— Oda nézek apámuram.

— Nos, látod? A királyné visszafordult, és most már harmadszor; igen uram, a királyné háromszor visszafordult, és nézze, most megfordul még egyszer; keres valakit, kit, uraságodat, az ostobát, a puritánt, az amerikaiat.

És a kis aggastyán beleharapott, de nem a fogával, hanem már csak a foghúzával a szürke bőrkeztübe, amely két kezére simult.

— Nos, apámuram, — szólt a fiatal ember, — és ha igaz volna is, mint ahogy valószínűleg nem az, hogy én vagyok az, akit a királyné keres?

— Oh! — kiáltott fel még mindig toporzékolva az aggastyán, — azt mondta, ha igaz volna! nem, ez az ember nem az én véremből való, ez az ember nem is Taverney!

— Nem vagyunk az ön vérekből való, — dörmögte a fia.

Azután egész halkán szemét az égre emelve hozzátette: Hálát adjak ezért az Istennek?

— Uram, — mondta az aggastyán, — mondom önnek, hogy a királyné ön után kérdezősködik, — mondom önnek, hogy a királyné önt keresi.

— Jól láttam apám, — mondta szárazon a fiu.

— Lássuk csak, — kezdte most szelidebben az aggastyán, fékezni próbálva türelmetlenségét, — nézd csak, hadd magyarázom meg neked a dolgot. Igaz, neked is meg van a magad felfogása, de elvégre nekem tapasztalatom van; mert lássuk csak, kedves Fülöpöm, férfi vagy te, vagy nem vagy férfi?

Fülöp könnyedén vállat vont és nem válaszolt semmit.

Az aggastyán látva, hogy hiába vár választ, hirtelen megkockázta, hogy inkább megvetésből, mint szükségből fiára szögezze tekintetét és ekkor leolvasta arról az egész méltóságot, az egész hozzáférhetetlen tartózkodást és az egész megtántoríthatatlan akaratot, amelyvel ez az arc, sajnos, a jóra felfegyverkezett!

Elnyomta fájdalmát, karmantyujával végig simította vörös orra-hegyét, és olyan édeskes hangon, amilyennel Orfeusz beszélhetett a teszáliai sziklákhöz, így szólt:

— Fülöp barátom, nézd csak, hallgass rám.

— Eh, — válaszolt a fiatal ember, — nekem úgy tetszik, hogy egy negyedórája egyebet sem csinálók apám.

— Oh! — gondolta magában az aggastyán, — majd a nyakára lépek én a te méltóságodnak amerikai uram; neked is megvan a gyenge oldalad, te kolosszus, és csak kerüljön ez a te sebezhető pontod az én öreg karmaimba, majd megemlegeted.

Azután hangosan hozzátette:

— Te nem vettél észre valamit?

— Ugyan mit?

— Semmit, ez becsületére válik együgyűségednek.

— Tessék, mondja meg apámuram.

— Nagyon egyszerű a dolog, te Amerikából jössz, és olyan pillanatban utaztál el oda, amikor nem volt csak király, királyné nem volt, hacsak nem Dubarryné asszony, az ő felségének azonban nem túlsok tisztelet járt ki; most, hogy visszajössz, látod, hogy királyné van és azt mondd magadban: ezt hódolat illeti.

— Kétségkívül.

— Szegény gyermek! — jegyezte meg az aggastyán.

Azzal egyidejűleg egy köhintést és egy kacajt fojtot el csipkés közelőjébe.

— Hogyan, — kérdezte Fülöp, — hát önnek panása van rám azért, hogy tisztelettel viseltetem a királyság iránt, ön, egy Taverney-Maison-Rouge; ön Franciaország egyik legjobb nemese?

— Csak lassan a testtel, én nem a királyságról beszélek, hanem a királynéről.

— És különbséget tesz a kettő közt?

— Pardieu! Hát mi az a királyság, kedvesem? egy korona; ahhoz nem nyúl az ember, terringettét! És mi a királyné? asszony; oh, asszony, az nagy különbség, ahhoz már hozzá szoktak nyúlni.

— Hozzá nyulnak! — kiáltotta Fülöp, akinek arcára egyszerre a harag és a megvetés csalt pirt, és olyan büszke mozdulattal kísért szavait, hogy egyetlen asszony sem láthatta volna anélkül, hogy bele ne szeressen és semmiféle királyné, hogy ne imádta volna érte.

— Te persze egy szót sem hiszel belőle, nem; nos hát kérdezősködj, — folytatta a kis aggastyán, közönséges, csaknem bárdolatlan módon, annyi cinizmust erőltetett mosolyába, — kérdezd meg Coigny urtól, kérdezd meg Lauzun urtól, kérdezd meg Vaudreuil urtól.

— Hallgasson! hallgasson, apám, — kiáltotta Fülöp tompa hangon, — és miután nem tudom önt e háromszoros káromlásért háromszor levágni kardommal, esküszöm önnek, hogy magamra sujtok le irgalom nélkül és itt nyomban.

Taverney egy lépést hátrált, sarkon fordult olyan fürgén, akár Richelieu harminc éves korában és leeresztve karmantyuját, így szólt:

— Oh, igazán buta az állat; a ló számár, a sas lud és a kakas kappan. Jó estét, nagyon megörvendezettél; azt hittem, hogy én már az ősök közé tértem meg, hogy Casandrino lettem, és kiderül, hogy Adonis vagyok, hogy Apollo vagyok.

Azzal még egyszer sarkon fordult.

Fülöp egész elszomorodott; féluton megállította az öreg.

— Ön egyáltalában nem beszélt komolyan, nemde atyám, — mondta, — mert lehetetlenség, hogy olyan kiváló fajból sarjadtt nemes, mint ön, hitelt adjon az ilyen rágalmaknak, melyet csak az ellenség terjeszthet, nemcsak a nőről, nemcsak a királynéről, hanem magáról a királyságról is.

— És még kételkedik, ez az esztelennél is esztelenebb! — kiáltotta el magát Taverney.

— Ugy beszélt velem, mintha Isten előtt beszélt volna?

— Valóban.

— Az Isten előtt, aki elé mindennap leborul.

A fiatal ember újra kezdte a társalgást, amelyet ő oly megvetően félbeszakított; ez már eredmény volt a báró részére, ő is közeledett tehát.

— De úgy gondolom, — mondotta, — hogy én is nemes ember volnék tán fiam-uram, aki nem szokott hazudni... soha.

Ez a soha kissé nevetségesen hangzott, Fülöp azonban nem nevetett.

— Eszerint uram, — mondta, — az ön véleménye az, hogy a királynénak szeretői voltak?

— Csinos kis ujság!

— Azok, akiket az imént említett?

— És mások... Mit tudom én; kérdezősködj a városban és az udvarnál. Amerikából kell valakinek jönni, hogy ne tudja mit beszélnek.

— És ki beszéli apámuram? ocsmány pamfletírók?

— Oh, oh nem tartasz véletlenül engem is valami ujságírónak?

— Nem, épen az a szerencsétlenség, hogy az olyan emberek is ismerik ezeket a rágalmakat, mint ön, s a rágalmak úgy terjednek tovább, mint a gonosz füst, amely gyakran elhomályosítja a legtündöklőbb napot is. Ön az és az ön fajtájabeliek, akik ajkukra véve félelmetes erőt adnak ezeknek a szóbeszédeknek. Oh apámuram, az Istenre kérem, ne vegyen többé a szájára eféle dolgokat.

— Én azonban újra ismétlem, hogy úgy van.

— És miért ismétli, — kiáltotta lábával dobbatva a fiatal ember.

— Ehl! — mondta az aggastyán, belemarkolva kezével fia karjába és ördögi mosollyal pillantva rá, — hogy bebizonyítsam neked, mennyire igazam volt, amikor azt mondtam: Fülöp, a királyné visszafordult; Fülöp, a királyné téged keres; Fülöp, a királyné utánad vágyik; Fülöp, siess, szaladj, a királyné vár!

— Oh! — kiáltotta el magát a fiatal ember, két kezébe temetve arcát, — hallgasson apám az ég nevére, egész örüllté tesz.

— Igazán nem értelek Fülöp, — válaszolta az aggastyán; — hát bűn az szeretni? Csak azt bizonyítja, hogy az embernek szíve van, és nem a szív érződik-e ennek a nőnek két szemében, a hangjában és egész megjelenésében? Szerelmes, szerelmes, én mondom neked; de te filozofus vagy, puritán, kvekker, Amerikát járt férfi, te nem szeretsz, te; hát csak hagyd, hadd nézzen, hagyd, hogy megforduljon, hagyd, hogy várjon rád, sértsd meg, vesd meg, taszítsd el, Fülöp, azaz *Taverney József*.

És e kiméretlen gunnyal hangsúlyozott szavak után a kis aggastyán látva, hogy milyen hatást gyakoroltak azok, úgy elfutott, mint a kísértő, mikor az első tanácsot megadta a bűnre.

Fülöp egyedül maradt, dobogó szívvél és háborgó lélekkel; még arra sem gondolt, hogy már félórája áll mintegy leszögezve ugyanazon a helyen, hogy a királyné bevégezte sétáját, hogy visszatért, hogy ránézett és hogy a kísértői közül odakiáltotta neki, elhaladva mellette:

— Most már eléggé kipihenhetted magát, Taverney ur, jöjjön hát, nincs más, aki olyan királyi módon tudna szánkázni egy királynéval, mint ön. Álljanak félre uraim.

Fülöp elvakulva, kábultan, részegülten futott hozzá.

Mikor rátette kezét a szánka támlájára, úgy érezte, hogy megégeti magát; a királyné hanyagul hátra dőlt és a fiatal ember újra hozzáért Mária Antoinette hajához.

A Souffren.

Minden udvari szokás ellenére XVI. Lajos és Artois grófja hűségesen megőrizte a titkot.

Senki sem tudta, hány órákor és hogyan fog megérkezni Souffren.

A király úgy intézkedett, hogy este megszokott játszmaához ül. Este hét órákor bevonult családja hercegeitől és hercegnőitől kísérvé.

A királyné a még csak hét éves királykisasszonnyal kézen fogva érkezett.

A társaság népes és ragyogó volt.

Az összejövetelt megelőző percekben, mikor mindenki helyet foglalt, Artois grófja egész csendesen a királynéhez lépett és azt mondta neki:

— Hugom, nézzen csak jól körül.

— Nos, — mondta a királyné, — már nézek.

— És mit lát?

A királyné végig jártatta tekintetét a gyülekezeten, átfürkészte a sötét zugokat és mindenfelé barátokat és szolgálatkész embereket látott és észrevette a társaságban Andréet és bátyját is.

— Csupa kellemes arcot látok, baráti arcokat mindenfelé.

— Ne azt nézze hugom, ki van itt, hanem azt, hogy ki hiányzik.

— Ah, hitemre, igaza van! — kiáltott fel a királyné.

És mikor Artois grófja nevetni kezdett, hozzá tette:

— Még távol van. Oh, bárcsak örökre elkergethetném innen.

— Nem, — mondta Artois grófja, — csak a tréfa tart kissé tovább. — *Monsieur* kiment a sorompóhoz, hogy ott várja meg Souffrent.

— De akkor nem látom be, miért nevet ön, — kérdezte a királyné.

— Nem látja be, miért nevetek?

— Kétségkívül, *Monsieur* kiment és a sorompónál várja be Souffrent, akkor sokkal előzékenyebb volt, mint mi, nemde, miután ő először találkozik vele és következképp ő fogja üdvözlölni mindenkit megelőzve.

— Ugyan menjen kedves hugom, — válaszolta nevelve a fiatal herceg. — Önnek ugyancsak kevés fogalma van a mi diplomáciánkról. *Monsieur* kiment Souffrent várni a fontaineblau-i várhoz, ez igaz. De nekünk van egy megbízottunk, aki a villejuifi postaállomásnál vár rá.

— Igazán?

— Ennélfogva, — folytatta Artois grófja, — míg *Monsieur* ott morfondirozik egyedül a vámsorompónál, addig a király parancsára Souffren ur, hátat fordít Párisnak, és egyenesen Versaillesbe jön, ahol mi várjuk.

— Ezt csodálatosan kieszelték.

— De nem rosszul és én meglehetősen meg vagyok magammal elégedve. Most a játékhoz ülhet hugom.

Ebben a pillanatban legalább száz ember lehetett a játékeremben, s köztük a legkiválóbbak: ott volt Condé ur, Penthievre ur, Tremouille ur és a hercegnők.

Egyedül a király vette észre, hogy Artois grófja megneveztette a

király
jelent
S
általá
előérz
U
nyilvá
ismer
zeten,
tőségé
vagy
A
játszo
játéka
arany
szerep
kosok
F
ben h
bénító
korolt
dezte
végig
alapos
A
csakn
közül
hozott
volt a
kacér
lyel t
egy u
azzal,
A
jellén
pillan
erejét
király
moru
mély
akkor
F
ben, a
külön
szeme
gonda
F
férfi
ték v

királynét és, hogy ő is részt vegyen kissé az összeesküvésben, egy jelentőségteljes pillantást küldött feléjük.

Souffren tengernagy érkezésének hire, amint mondtuk, egyáltalában nem volt elterjedve, azonban mégis mint valami homályos előérzet, ott lebegett a lelkek felett.

Ugy érezte mindenki, hogy valami titok láppang itt, amelynek nyilvánosságra kell kerülni, valami ujság, ami ki fog pattanni; valami ismeretlen érdeklődés volt ez, amely elharapódzott az egész gyülekezeten, ahol a legkisebb esemény is aszerint nyert vagy veszít jelentőségében, amint a ház ura rosszalólag ráncolta össze szemöldökét, vagy mosolyra huzta száját.

A király, akinek az volt a szokása, hogy egy hat livres tallérba játszott, mert mérsékelni akarta a hercegek és az udvari nemesek játékát, a király nem vette észre, hogy az asztalra tette minden aranyát, amely csak a zsebében volt. A királyné, aki teljesen ura volt szerepének, ravaszul úgy intézte a dolgot, hogy félrevezette a játékosok figyelmét azzal a színlelt hévvel, amellyel a játéknak neki fogott.

Fülöpnek, aki szintén részt vett a játszmaiban és hugával szemben helyezkedett el, minden érzékét lefoglalta az a hallatlan és megbénító benyomás, amelyet a váratlanul rá sugárzó királyi kegy gyakorolt reá. Önkéntelenül is apjának szavai jutottak eszébe. Azt kérdezte magától, vajjon lehetséges volna-e, hogy az aggastyán, aki végig szemlélte már három-négy kegyenc uralmát is, ne ismerné alaposan a kort és a kor erkölseinek történetét.

Azt kérdezte magától, hogy az a puritán becsületesség, amely csaknem vallásos áhitatot parancsolt rá, nemcsak eggyel több-e azok közül a nevetséges félszedségek közül, amelyeket a messze országból hozott magával. A királynében, aki oly költői, oly szép, hogy testvéri volt a szemében, ne lakozott volna más alapjában, mint félelmes kacérság, és csak a kíváncsiság hajtotta volna, hogy egy szenvedéllyel többet iktathasson emlékei közé, mint ahogy a rovargyűjtő egy-egy újabb bogarat, vagy lepkét fűz fel gyűjteményébe, nem törődve azzal, mit szenved a szegény állat, amelynek a tű szívéét átjárja.

A királyné azonban nem volt közönséges nő, valami hétköznapi jellem. Egy tekintet is jelentett nála valamit, nála, aki egyetlen egy pillantását sem ejtette el anélkül, hogy ki ne számította volna a horderejét.

— Coigny, Vaudreuil, — ismételte Fülöp, — ők szerették a királynét és a királyné szerette őket. Oh miért, oh miért is oly szomorú ez a rágalom; oh miért nem hatol be egy fénysugár abba a mély szakadékbba, amelynek női szív a neve, és amely még mélyebb akkor, ha ez a szív egy királynéé.

És mikor Fülöp már eléggé megforgatta ezt a két nevet elméjében, az asztal végére nézett Coigny és Vaudreuil urra, akik a véletlen különös szeszélye folytán épen egymásmellett ültek és akiknek a szeme egészen másfelé kalandozott, mint ahol a királyné ült, egész gondatlanul, ugyszólván feledékenyen.

És Fülöp azt gondolta magában, lehetetlenség az, hogy ez a két férfi szerelmes lett volna, ha ilyen nyugodt tud lenni és hogy szerették volna őket, ha így megtudtak feledkezni róla. — Oh, ha a királyné

szeretné őt, ő egész beleőrülne a boldogságba; és ha elfeledné, miután szerette, megölné magát kétségbeesésébe.

És Coigny és Vaudreuil urról Mária Antoinettere siklott Fülöp tekintete.

És még egyre álmodozón kezdte faggatni ezt a tiszta homlokot, ezt a parancsoló ajkat és azt a méltóságos tekintetet; a nő minden bájától a királyné titkának fellebbentését kérte.

— Oh nem, rágalom, rágalom mindaz az üres szóbeszéd, amely a nép közt keringeni kezdett, és amelynek csak az önérdek, a gyűlölködés és az udvari intrikák adtak valami komolyabb színt.

Fülöp épen itt tartott elmélkedésében, mikor az őrség termében háromnegyed nyolcat ütött az óra. Ugyanebben a pillanatban nagy láрма hangzott be.

Az őrség termében sietős, gyors léptek zaja vert visszhangot, puskatusok koppantak a padló kockáin és a nyitott ajtón át beverődő hangok lármája felhívta a király figyelmét, aki hátrafordult, hogy jobban hallhassa a zajt, azután intett a királynénak.

Ez megértette a jelet és nyomban felállt.

Valamennyi játékos besöpörte az előtte lévő pénzt és, mert nem tudta magát mire határozni, arra várt, hogy a királyné a maga elhatározását elárulja.

A királyné átment a nagy fogadóterembe.

A király már előbb megérkezett oda, mint ő.

De Castries urnak, a tengerészeti miniszternek egyik hadsegéde lépett a király elé és pár szót sugott a fülébe.

— Jól van, — mondta a király, — mehet.

Azután a királynéhoz fordult:

— Minden rendben van.

Mindenki kérdőn pillantott a szomszédjára. Ez a «minden rendben van» gondolkodóba ejtette az egész gyülekezetet.

Egyszerre Castries marsal lépett a terembe és hangos szóval mondta:

— Nem óhajtja felséged Souffren tengernagyot fogadni, aki most érkezett Toulonból?

Leirhatatlan kavarodás támadt erre a hangos szóval kiejtett, körülrajongott, diadalmi hír szárnyán szálló névre az egész társaságban.

— Igen, uram, — válaszolta a király, — a legnagyobb örömmel. Castries ur távozott.

Az egész tömeg csak úgy tódult volna az ajtó felé, amelyen át Castries marsal épen akkor tűnt el. Kevés szóval meg lehet magyarázni Franciaországnak ezt a nagy rokonszenvét Souffren tengernagy iránt és könnyű megérteni, milyen nagy érdek kényszerített rá egy királyt, egy királynét és királyi vérből származó hercegeket, hogy elsőeknek igyekezzenek sütkérezni Souffren egyetlen pillantásának fényében. Souffren épen olyan nagy francia név: mint Tourenne, mint Catinat, mint Jean Bart.

Mióta az angol háború tartott, vagy inkább háborúnak a békét megelőző utolsó szakasza óta Souffren tengernagy hat nagy csatahajót kerített kézre, anélkül, hogy ő maga a legcsekélyebb veszteséget szenvedte volna; elfoglalta Trinquealet és Gondelourt, biztosította

ott a francia uralmat, megtisztította a tengert és megfánította rá Hayder-Ali nábobot, hogy Franciaország Európa legelső hatalmassága. A tengerész mesterség gyakorlatával egy ügyes és tisztes kereskedő minden ravaszságát, a jó katona minden bátorságát és taktikáját és a bölcs kormányzó minden eszélyességét párosította. Törhetetlen volt, fáradhatatlan, büszke, ha a francia lobogó becsületéről volt szó; és tengeren és szárazföldön egy kifárasztotta az angolokat, hogy ezek a jeles tengerészek soha sem tudták befejezni egy megkezdett győzelmüket sem és még csak támadást sem mertek kezdeni Souffren ellen, ha ez az oroszánfogait mufogatta.

Mikor azután a cselekvés órája lejárt, amely alatt életét a legutolsó matróz gondatlanságával tette kockára, mindenki emberségesnek, nemes szívűnek és résztvevőnek látta; igazi példányképe volt a jó tengerésznek, akiről Jean Bart és Duguay-Trouin óta kissé megfélemedtek, akit azonban most újra feltalált Franciaország Souffren tengernagyban.

Meg sem kíséreljük leírni a lelkesedésnek azt a lármáját, amely Versaillesbe történt megérkezése alkalmával az estére meghívott nemes urak gyülekezetében felhangzott.

Souffren ötvenhat éves férfi volt, zömök testalkatu, alacsony termetű, tüzes pillantású, könnyed és előkelő mozdulatu. Kövérkés termete mellett is mozgékony, nehézkessége dacára is méltóságteljes, aki büszkén fenn hordta a fejét; mint olyan ember, aki meg van szokva, hogy játszva nézzen szemébe minden nehézségnek, módot talált arra, hogy udvari diszbe öltözzék, és megfésülködjenek a postakocsiban. Arannyal himzett kék kabát volt rajta, vörös mellény és kék nadrág. Magán tartotta a katonai gallért, amely felett egy gömbölyödött hatalmas álla, mint óriási fejének elmaradhatatlan kiegészítő része.

Mikor az örség termébe belépett, valaki egy szót sugott Castries ur fülébe, aki türelmetlenül járkált ott fel és alá és erre nyomban elkiáltotta magát:

— «Souffren tengernagy ur! uraim!»

A testőrök azonnal muskétájukhoz ugrottak és olyan feszes állásba vágták magukat, mintha magáról Franciaország királyáról lett volna szó, és mikor a tengernagy elhaladt előttük, szabályos rendben sorakoztak fel mögé négyesével, mintegy kíséretül szolgálva neki.

Ő pedig megszorítva Castries kezét, meg akarta csókolni a minisztert.

De a tengerészeti miniszter szeliden eltolta magától.

— Nem, nem, uram, — mondotta, — nem akarom megfosztani a szerencsétől, hogy elsőnek azt csókolhassa meg ön, aki sokkal méltóbb erre nálam.

És bevezette Souffren tengeragyot XVI. Lajos király elé.

— A tengeragy ur! — kiáltotta a király, akinek csak úgy sugárzott az arca. És mihelyt megpillantotta őt, így szólt: — Isten hozta önt Versaillesbe. Ön a dicsőséget hozza ide, ön idehoz mindent, amit csak hős adhat kortársainak a földön; nem beszélek önnek a jövőről, ez az ön kezében van. Csókoljon meg tengeragy ur!

Souffren ur térdre ereszkedett, de a király fölemelte és olyan

szívélyesen ölelte meg, hogy az öröm és diadal érzése reszketett végig az egész gyülekezeten.

Megfeledezve a király iránt tartozó tiszteletéről, az összes jelenlevők bravóiban és helyeslő felkiáltásokban törtek ki.

A király a királynéhoz fordult.

— Asszonyom, — mondta, — ime itt van Souffren tengernagy ur, a trinquemalei és gondelouri győző, angol szomszédaink réme és az én Jean Bartom.

— Uram, — mondta a királyné, — mit dicsérjem én önt. De annyit mondhatok, hogy nem süthetett el egyetlen ágyut sem Franciaország dicsőségére anélkül, hogy meg ne dobogtatta volna szívemet az ön iránt érzett csodálat és hála.

Alig fejezte be szavait a királyné, midőn Artois grófja lépett oda fiával az angoulemei herceggel.

— Fiam, — mondta, — most egy hőst láthatsz itt. Jól megnézd. Az ilyesmire ritkán van alkalom.

— Monseigneur, — felelte apjának az ifju herceg, — most olvastam Plutarchostól a nagy emberek életét, de még eddig nem láttam egyet sem, köszönöm, hogy megmutatta nekem Souffren urat.

A körülte támadt morajból megértette a gyermek, hogy olyasvalamit mondott, ami maradandó lesz.

Ekkor a király karonfogta Souffren urat és mindjárt dolgozószobájába akarta őt vezetni, hogy mint nagy földrajzbarát utazásairól és küldetéséről beszélgesse vele.

De Souffren ur ebben tisztelettudón megakadályozta.

— Sire, — mondotta, — engedje meg nekem, miután felséged ugyis olyan jó hozzám...

— Oh, — vágott közbe a király, — mi a kívánsága, Souffren ur?

— Sire, egyik tisztem olyan súlyos fegyvelemsértést követett el, hogy azt gondoltam, egyedül felséged lehet ügyének bírása.

— Oh, Souffren ur, — mondta a király, — azt reméltem, hogy első kérése kitüntetés lesz és nem büntetés.

— Sire, felséged, amint már volt szerencsém említeni, abban lesz bíró, mit kell tennünk.

— Hallgatom.

— A legutóbbi csatában, az a tiszt, akiről felségednek beszélek, a *Sévère*n szolgált.

— Ez az a hajó, amely leeresztette lobogóját, — szólt szemöldökét ráncolva a király.

— Sire, a *Sévère* kapitánya valóban leeresztette lobogóját, — mondta Souffren tengernagy meghajolva, — és sir Hugues, az angol admirális, már csónakot is küldött, hogy az elfoglalt hajót megszállja, de a hajó hadnagya, aki a fedélköz ütegének parancsnoka volt, észrevéve hogy a tüzelés abba marad, miután nem kapott parancsot arra, hogy hallgattassa el ágyuit, felment a hajóhidra és ekkor látta, hogy a lobogót lebocsátották és hogy a kapitány meg akarja magát adni. Bocsánatot kérek felségedtől, de erre a látványra föllázadt minden csöpp francia vér az érében. Fogta a lobogót, amely éppen kezeügyébe esett, felkapott egy kalapácsot és miután parancsot adott a tüzelés újra kezdésére és fölszögzözte a lobogót a hajóhid cirádáira. Ennek

a cselekedeteinek következtében sikerült a Sévéret megtartanunk felsegednek.

— Szép vonás, — szólt a király.

— Derék cselekedet, — jegyezte meg a királyné.

— Igen Sire, igen asszonyom, ez súlyos lázadás a fegyelem ellen. A kapitány kiadta a parancsot, a hadnagynak tehát engedelmeskednie kellett volna. Bocsánatot kérek hát felségedtől e tiszt számára, annál is inkább, mert ez a tiszt az unokaöcsém.

— Az unokaöccse, — kiáltotta a király, — és ön egyáltalában nem is beszélt nekem róla.

— A királynak nem, — de megtettem jelentésemet a tengerészeti miniszternek, kérve, hogy ne szóljon addig felsegednek, míg kegyelmet nem kaptam.

— Már meg is adtam, meg is adtam, — kiáltotta a király, — és előre is megígérem pártfogásomat minden fegyelemsértőnek, aki így meg tudja bosszulni a francia király lobogójának becsületét. Be kellett volna mutatnia nekem ezt a tiszteletengedésem uram.

— Itt van, — válaszolt Souffren ur, — és miután felseged megengedi...

Souffren ur megfordult.

— Lépjen közelebb Charny ur, — mondta.

A királyné összererezte, ez a név olyan emléket idézett vissza emlékébe, amely még sokkal élénkebb volt, sem hogy nyomtalanul elmosódhatott volna.

Ekkor egy fiatal tisztelet vált ki a Souffren ur körül összeverődött csoportból és egyszerre megjelent a király szeme előtt.

A királyné a maga részéről szintén mozdulatot tett, hogy elébe jelenjen a fiatal embernek, még egészen föllelkesülve vitézi cselekedetének elbeszélésétől.

De mikor ezt a nevet meghallotta, és megpillantotta a fiatal tengerészt, akit Souffren a királynak bemutatott, megállt, elsápadt, és mintha halk moraj röppent volna el ajkáról.

Taverney kisasszony szintén elsápadt és aggódó szemmel nézte a királynét.

Ami Charny urat illeti, ő nem látott semmit, nem nézett semmit, arcán nem volt más kifejezés csak a tisztelet, meghajolt a király előtt, aki kézcsókra nyújtotta neki a kezét, azután a gyülekezet sívár pillantásaitól kísérve, szerényen és remegve visszahúzódott a tisztek csoportjába, akik elhalmozták hangos szerencsekívánataikkal és majd megfojtották öleléseikkel.

Egy pillanatra a feszült izgalom csöndje ült a teremre, amely alatt a figyelmes szemlélő észrevehete, hogy a király arca sugárzik, a királyné határozatlanul mosolyog, Charny ur lesütött szemmel áll ott, és Fülöp, akinek tekintetét a királyné izgatottsága nem kerülte el, nyugtalanul és kérdőn mered maga elé.

— Jöjjön, jöjjön, kedves Souffren ur, — szólalt meg végre a király, — jöjjön, beszéljünk kissé, majd meghalok a vágytól, hogy őnt hallhassam és hogy bebizonyíthassam, mennyit gondoltam önre.

— Sire, ennyi jószág...

— Oh, majd meglátja térképeimet tengerenagy ur, tapasztalhatja.

majd mennyire előre látta és figyelemmel kísérte és szinte előre kitalálta féltő gondom. Jöjjön, jöjjön.

Majd pár lépést téve és magával huzva Souffren urat, hirtelen a királynéhez fordult és így szólt:

— Apropos Madame, amint tudja, egy százágyus hajót akarok építtetni; megváltoztattam szándékomat nevét illetően, amelyre keresztelni fogjuk. Ahelyett, hogy azt a nevet adnók neki, amelyet megbeszéltünk, nemde asszonyom...

Mária Antoinette, aki magához tért már kissé, röptében elkapta a király gondolatát.

— Igen, igen, — mondotta, — Souffrennek fogjuk nevezni, és én leszek a keresztanyja a tengernagy urral együtt.

Az eddig visszafojtott érzelmek egyszerre elemi erővel törtek ki egy hangos kiáltásban: Éljen a király! Éljen a királyné!

— És éljen a Souffren! — tette hozzá a király rendkívül tapintatosan; mert a király jelenlétében senkisé meg kiálthatta azt: Éljen Souffren ur, míg az etikett szabályainak legszörszálhasogatóbb betartója is bátran kiálthatta: Éljen ő felsége hajója!

— Éljen a Souffren! — ismételte hát lelkesülten az egész gyülekezet.

A király egy bólintással megköszönte, hogy ilyen jól megértették a gondolatát és magával vitte a tengeragyot.

Charny ur.

Mihelyt a király elhagyta a termet, az ott lévő összes hercegek és hercegnők tüstént a királyné körül csoportosultak.

Souffren tengernagy egy intéssel jelt adott unokaöccsének, hogy várja meg; és ez a kötelesség parancsolta tisztelgés után, ott maradt a csoportban, amelyben előbb láttuk.

A királyné, aki Andréével számos jelentőségteljes pillantást váltott, ugyyszólván percre sem vesztette szem elől a fiatal embert, és valahányszor csak rápillantott, mindig azt mondta magában:

— Ő az, semmi kétség.

Amire Taverney kisasszony olyan néma mozdulatokkal felelt, amelyeknek értelme felől a királynénak semmi kétsége sem lehetett s. amelyek azt jelentették:

— Oh igen, asszonyom, ő az, valóban ő az!

Fülp, amint már mondtuk, észrevette a királyné aggódó izgalmat: észrevette és megsejtette, ha nem is az okát, de legalább homályos értelmét.

Az, aki szeret, soha nem csalódik annak benyomásai felől, akit szeret.

Kitalálta hát, hogy a királynét valami különös, titokzatos és Andréét kivéve, mindenki előtt ismeretlen esemény érte.

Mialatt a fiatal ember azon töprengött, mire fog vezetni a királyné ijedelme, mialatt igyekezett kikémlelni Coigny és Vaudreuil urak arckifejezését, hogy megbizonyosodjék, nincs-e valami közük ehhez a titokhoz, és látta, hogy meglehetősen közömbösen beszélgetnek Hágá gróffal, aki Versaillesbe jött az udvarnál tisztelegni, közben méltóság-

teljes, bibornoki ruhába öltözött férfi lépett be tisztektől és prelátusoktól követve a terembe, amelyben a társaság tartózkodott.

A királyné felismerte Rohan Lajos urat; alig pillantotta meg a terem végén, nyomban elfordította a fejét és még csak annyi fáradtságot sem vett magának, hogy szemöldökének haragos összerándulását eltitkolja.

A főpap végig ment a gyülekezeten, anélkül, hogy bárkit is üdvözölt volna, és egyenesen a királyné elé lépett és aki előtt inkább a nő előtt tisztelgő nagyvilági ember modorában hajolt meg, mint a királynéja előtt hódoló alattvalójában.

Azután rendkívül udvarias bókot intézett ő felségéhez, aki alig fordította oda a fejét, két-három fagyosan szertartásos szót mormogott, azután tovább folytatta társalgását Lamballe asszonnyal és Poignac asszonnyal.

Rohan herceg észre sem látszott venni a rossz fogadtatást, amelyben a királyné részesítette. Eleget tett tisztelgésének, azután méltóságteljesen megfordult és a tökéletes udvari ember minden bájjával lépett a király nőnjeihez, akikkel hosszasan elbeszélgetett, tekintve, hogy az udvarnál szokásos cselszövények játéka folytán, épen olyan kellemes fogadtatásra talált náluk, mint amennyire fagyosban a királynénál része volt.

Rohan Lajos bibornok élete delén lévő férfiú volt, fetűnően szép testtartással és nemes megjelenéssel; vonásai értelmet és szelidlelkűséget sugároztak. A szája finom metszésű és óvatos kifejezésű volt, a két keze csodálatos szépségű és a homloka, amelyet kissé már ráncok szántottak, részben az élvezeteket, részben a tudományt szomjazó embert vádolták benne; mert Rohan hercegből kétségkívül meg volt mindakettő.

Nőktől körülrajongott ember volt a bibornok, mert a nők szeretik a soha unalmassá nem váló és zajtalan galantériát; sokat emlegették bőkezűségét is, mert a herceg valóban talált rá módot, hogy szegénynek tüntesse fel magát hatszázezer font évi jövedelmével.

A király szerette őt, mert tudós volt; a királyné, ellenkezőleg, gyűlölte.

Ennek a gyűlöletnek igazi okát alapjában soha nem tudta meg senki, de két magyarázat is keringett az udvari szóbeszéd száján.

Az első szerint, mint mondták, — Rohan herceg még bécsi követ korában gunnyal telt leveleket írt XV. Lajosnak Mária Teréziáról, amit Mária Antoinette soha nem tudott megbocsátani ennek a diplomatának.

A másik magyarázat szerint és ez sokkal valószínűbb, a követ a fiatal főhercegnőnek a Dauphinnal tervezett házasságára vonatkozóan gyakran írt volna leveleket XV. Lajosnak, aki hangosan felolvasta ezeket a leveleket Dubarry asszony vacsorái alkalmával. És ezekben a levelekben, — mondjuk meg, — bizonyos ellenséges részletek voltak a fiatal főhercegnő önzéséről, aki ebben a korban még rendkívül sovány volt.

Ezek a támadások élénken sértették Mária Antoinettet, aki nem tudott belenyugodni abba, hogy nyilvánosan a guny áldozata legyen és megesküdött, hogy előbb vagy utóbb meglakoltatja a guny szerzőjét.

A dolog mögött természetesen politikai cselszövény lappangott.

A bécsi követi állást visszavonták Breteuil urtól és Rohan urnak adományozták.

Breteuil ur, aki tul gyenge volt arra, hogy nyilvánosan felvegye a küzdelmet a herceggel, ahhoz az eszökböz folyamodott, amit a diplomáciában ügyességnek hívnak. Megszerezte a főpap leveleinek másolatát, vagy esetleg az eredetieket és a követ nagyjelentőségű szolgálatait az osztrák ház ellen tanusított apróbb ellenségeskedéseivel igyekezett ellensúlyozni, odaadó segitőtársra lelt itt Dauphin nevében, aki kész volt rá, hogy egy napon nyakát szegje Rohan hercegnek.

Ez a gyűlölet némán forrott az udvarnál; és nehézzé tette ott a bibornok helyzetét.

Valahányszor a királynéval találkozott, mindig azt a fagyos fogadtatást kellett elszenvednie, amelyről előbb igyekeztünk képet adni.

De akár, — mert fölül tudott emelkedni minden gyűlöleten, bármilyen nagy volt is az, akár mert ellenállhatatlan érzelmek ösztönözték arra, hogy mindent megbocsásson ellenségének, Rohan bibornok egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy ne közeledjék Mária Antoinettehez, és ehhez az alkalma sem hiányzott. Mert Rohan Lajos herceg volt a királyi udvar gyóntatója.

Soha nem panaszkodott, soha nem tett szemrehányást senkinek. Egy szűk baráti kör, amelyben megkülömböztetett helye volt Planta bárónak, egy német tisztnak, meghitt bizalmasának, jó volt arra, hogy megvigasztalja a visszautasításokért, amelyek a királyi udvarnál érték. ha ugyan az udvarhölgyek, akik a kardinálissal szemben tanusított szigorúság dolgában nem igazodtak mindnyájan a királyné után, el nem érték már ezt a szerencsés eredményt.

A kardinális mint valami sötét árny suhant végig a mosolygó képen, amely a királyné képzeletét gyönyörködtette.

Alig távolodott hát el tőle, Mária Antoinette is tüstént felvidult.

— Tudja ön, — mondta Lamballé hercegnőnek, hogy ennek a fiatal tisztnak, a tengernagy ur unokaöccsének arcéle, egyik legjellegzetesebb arcéle a háborunak? Hogy is hívják csak?

— Charny ur, — ugy hiszem, — felelte a hercegnő.

Azután Andrééhoz fordult és kérdőleg pillantott rá.

— Nemde így van? Taverney kisasszony, — kérdezte.

— Igen, Charny a neve, fenség, — felelte Andréé.

— Az volna a helyes, — folytatta a királyné, — hogy Charny ur maga beszélne el nekünk ezt az epizódot, anélkül, hogy egyetlen részletétől is megfosztana. Keressék meg, még mindig itt van?

Egy tiszt kivált és sietve indult, hogy teljesítse a királyné parancsát.

Egyidejűleg, amint a királyné körülnézett, észrevette Fülöpöt és mint mindig, — türelmetlenül így szólt:

— Nini, Taverney ur.

Fülöp elpirult. Talán azt gondolta, hogy előre ki kellett volna találnia fejedelemsnőjének kívánságát. Maga is a szerencsés fiatal tiszt keresésére indult hát, akiről bemutatása óta le nem vette a szemét.

Nem kellett messze mennie.

Pár pillanat mulva már meg is jelent Charny ur a királyné két küldötte között.

Tág kör képződött körülöttük és a királyné nagyobb figyelemmel vehette most szemügyre a fiaalembert, mint ahogy arra előző este alkalma volt.

A fiaaleMBER huszonhét-huszonnyolc éves lehetett és szép szál, sugár termetű, széles vállu és erőteljes izomzatu tiszt volt. Az arca, bár alapijában finomak és lágyak voltak a vonásai, mindig rendkívül energikus kifejezést öltött, valahányszor csak mélyebb tekintetre tártá nagy kék szemét.

És ami rendkívül meglepőnek tetszett olyan embernél, aki most érkezett az indiai háboruból, az archőre épen olyan fehér volt, mint amennyire barna a Fülöpé. Ideges és csodálatosan szép rajzu nyakán olyan nyakkendő ékeskedett, amelynek fehérsége kevésbbé volt tűndöklőbb bőrénél.

Mikor a csoporthoz lépett, amelynek közepén a királyné állt, még semmivel nem jelezte, hogy ismeri akár Taverney kisasszonyt, akár magát a királynét.

A tisztoktól körülvéve, akik kérdezgették és akiknek fesztelenül felelgetett, valósággal feledni látszott, hogy előbb egy király tüntette ki beszélgetésével és egy királyné méltatta pillantására. Ez a tapintatosság, ez a tartózkodás olyan természetű volt, hogy még inkább felkeltette a királyné figyelmét, aki rendkívül finom érzékű volt minden olyan dologban, amely az illemhez tartozott.

Charny ur nemcsak másokkal szemben látta jónak eltitkolni meglepetését, amelyet a bérkocsi hölgyeinek váratlan látása keltett benne. A bölcsesség tetőfoka az volt, hogy ha lehetséges, még a királyné előtt is eltitkolja, hogy felismerte őt. Charny ur tekintete tehát természetes maradt és szerényen félénk, mint azt a jóízlés parancsolta és a fiatal tiszt mindaddig lesütött szemmel állt ott, míg a királyné meg nem szólította.

— Charny ur, — szólt most a királyné, — ezek a hölgyek nagy vágyat éreznek, és ez a vágy nagyon természetes, mert magam is velük érzek, szóval ezek a hölgyek rendkívül óhajtkák a hajó történetének minden részletét ismerni, — beszélje el nekünk, kérem.

— Asszonyom, — válaszolta a fiatal tengerész mélységes csend közepette, — nagyon kérem felségedet, nemcsak szerénységből, hanem emberi érzésből is, mentsen fel annak elbeszélésétől, amit mint a Sévère hadnagya cselekedtem, egyidejűleg tiz másik tisztársamnak is az volt a gondolata, hogy megtegye; én csak elsőnek hajtottam végre, ennyi az én érdmem. Mert hogy én olyan jelentőséget tulajdonítsak neki, ami érdemes volna arra, hogy felséged előtt elbeszéljem, ez lehetetlenség és az Ön nagy szíve, az Ön királyi szíve különösen meg fogja ezt érteni.

A Sévère volt parancsnoka derék tiszt, aki ezen a napon elvesztette a fejét. Sajnos, asszonyom, ezt gyakran hallhatja a legbátrabbakról is. Nem álljuk meg mindennap egyformán a helyünket. Csak tiz percre volt szüksége, hogy összeszedje magát. A mi elhatározásunk, hogy nem adjuk meg magunkat, visszaadta lélekjelenlétét és a bátorsága visszatért; ettől a pillanattól kezdve ő volt mindnyájunk közt a legderékabb; ezért kérem én arra felségedet, hogy ne tullozza az én cselekedetem érdemét, mert ez csak arra volna jó, hogy tönkre tegyen

egy szegény tisztet, aki mindennap megsiratja, hogy egy pillanatra megfeledezett magáról.

— Jól van, jól van, — szólt a királyné megindultan és örömtől csillogó szemmel, hallva a helyeslő morajt, amelyet a fiatal tiszt nagylelkű szavai keltettek fel körülötte. — Jól van, Charny ur, ön tisztességes ember, ilyennek ismertem önt eddig is.

Erre a szóra a fiatal tiszt felkapta fejét, ifjai pir borította biborba arcát és a szeme bizonyos rémülettel, tévedt a királynéről Andréera. Félt ennek a nemes és nemességében oly merész természetnek pillantásától.

És valóban Charny ur kihallgatása még nem ért véget.

— Mert, — folytatta rendületlenül a királyné, — jó lesz, ha megtudják, hogy Charny ur, ez a fiatal tiszt, aki csak tegnap hagyta el hajóját, ez az ismeretlen már nagyon is jó ismerősünk volt, még mielőtt ez este bemutatták nekünk. És méltó arra, hogy megismerje őt és megcsodálja minden nő.

Látták, hogy a királyné beszélni fog, és pedig olyan történetet fog elbeszélni, amelyben mindenki valami kis botrányt vagy valami kis titkot szimatolt. Nagy kört csináltak hát a királyné körül és visszafojtott lélegzettel hallgatták.

— Képzeli, el hölgyeim, — szólt a királyné, — hogy Charny ur épen olyan elnéző a nőkkel szemben, mint amilyen kérlelhetetlen az angolok iránt. Egy történetet beszéltek el nekem róla, amely előre kijelentem, a legnagyobb becsületére válik szememben.

— Oh asszonyom, — hebegte a fiatal tiszt.

Képzeltető, hogy a királyné szavai és annak a jelenléte, akihez intézve voltak, csak fokozták a kíváncsiságot.

Remegés járt végig az egész hallgatóságon.

Charny, akinek homlokán verejtékcseppek gyöngyöztek, szívesen adott volna egy évet az életéből, ha még mindig Indiában lehetett volna.

— Ime a történet, — folytatta a királyné: Két hölgy, akiket ismerek, elkésett tegnap és eltévedt a tömegben. Komoly veszedelemben forogtak, igazán nagy veszedelemben. Charny ur véletlenül, vagy inkább szerencsére épen oda vetődött, keresztül hatolt a tömegen és anélkül, hogy a hölgyek kilétét ismerte volna, mert hiszen nehéz lett volna megismernie, oltalmába vette őket. És elkíserte jó messzire, úgy hiszem legalább tíz mértföldnyire Párisból.

— Oh, felséged tuloz, — mondta nevetve Charny, akinek az elbeszélés váratlan fordulata visszaadta bátorságát.

— Hát mondjuk öt mértföldnyire és ne beszéljünk tovább róla, — vágott közbe Artois grófja, — aki hirtelen beleszólt a társalgásba.

— Legyen, kedves rokon, — folytatta a királyné, — de a legszebb az volt, hogy Charny ur még csak a nevét sem kutatta annak a két hölgynek, akiknek szolgálatot tett és letéve őket a megjelölt helyen, távozott anélkül, hogy visszafordult volna és így igénybe vehették a pártfogását anélkül, hogy egy pillanatra is nyugtalankodniok kellett volna.

A helyeslés és a csodálkozás moraja tört fel mindenfelől. Charny-nak egyszerre husz nő is mondott bókokat.

— Ez szép vonás, nemde? — fejezte be a királyné. — A kerek asztal valamelyik lovagja sem csinálhatta volna különbül.

— Pompás! — kiáltotta az egész kar.

— Charny ur, — folytatta a királyné, — a királynak kétségkívül gondja lesz rá, hogy lerójjá háláját az ön nagybátyja Souffren iránt; én a magam részéről nagyon szeretnék valamit tenni ennek a nagy embernek unokaöccséért.

Azzal kezét nyújtott neki.

És miközben Charny az örömtől sápadtan tapasztotta rá az ajkát, Fülöp a fájdalomtól fakón temetkezett a terem dus függönyébe.

Andrée szintén elsápadt, de sejtelve sem lehetett arról, mi szenved a bátyja. Artois grófjának a hangja szakította meg ezt a jelenetet, amely olyan érdekes lehetett a gondos megfigyelő szemében.

— Ah, kedves bátyám, Provence grófja, — mondta hangosan, — jöjjön hát, jöjjön hát; elmulasztott egy rendkívül szép látványt, Souffren ur fogadtatását. Valóban olyan pillanat volt, amelyet soha nem fognak feledni a francia szívek! Hogy az ördögbe mulaszthatta ezt el, ön bátyám, aki maga a megtestesült pontosság?

Monsieur az ajkába harapott, szórakozottan üdvözölte a királynét és valami jelentéktelen választ adott.

Azután egész halkán odasugta Havras urnak, a testőrkapitányának:

— Hogy lehet az, hogy Versaillesben van?

— Oh, nagy jó uram, — válaszolt a kapitány, — ezt kérdezem már magamtól egy álló óra óta és egyáltalán nem tudom megérteni.

A királyné száz aranya.

Most miután megismertettük olvasóinkat e történet főszereplőivel, vagy felujítottuk velük az ismeretséget, most miután bevezettük, nemcsak Artois gróf kéjlakába, hanem XIV. Lajos versaillesi palotájába is, most újra visszavisszük a Saint-Claude-utcai házba, ahol Franciaország királynője inkognitóban járt és felment Taverney Andréével együtt a negyedik emeletre.

Mikor a királyné eltávozott, De La Mottené megszámolta és nagy örömmel újra megszámolta a száz aranyat, amely csodálatosképen szinte az égből csöppent az ölébe. Az ötven darab, egyenkint 48 livres értékű szép dupla Lajos-arany, amely ott hevert a szegényes asztalon és csillogott a lámpa fényében, előkelő jelenlétével megalázott minden szegényes holmit, amely ebben a nyomorúságos padlásszobában volt.

De La Mottené annál a gyönyörűségénél, hogy az övé ez a kincs, csak egy nagyobbbat ismert, azt, hogy másnak is mutogathassa. A birás nem volt semmi a szemében, mert a birás nem keltette fel az irigységet.

Már régóta kellemetlenül érintette, hogy szobaasszonya ilyen meghitt bizalmasa minden nyomorúságának, sietett hát vele megismertetni szerencsáját is.

Beszólitotta Clotilde asszonyt, aki az előszobában maradt, és

ügyesen úgy irányítva a lámpa fényét, hogy megcsillogtassa az aranyakat az asztalon, így szólította meg:

— Clotilde?

A házvezetőnő egy lépést tett előre a szobában.

— Jöjjön ide és nézze meg ezt, — tette hozzá De La Mottené.

— Oh asszonyom, — kiáltott fel az öreg asszony, összecsapva a kezét, és kinyújtva a nyakát.

— Maga nyugtalankodott, hogy nem kapja meg a bérét? — mondta a grófné.

— Oh asszonyom, soha nem mondtam egy szóval sem. De kértem a grófnét, hogy fizessen nekem, ha tud és csak természetesen, miután három hónap óta semmit sem kaptam.

— Gondolja, hogy van itt annyi, amennyiből magát kifizethettem?

— Jézus, asszonyom, ha ez enyém lehetne mind, ami itt van, gazdag volnék egész életemre.

De La Mottené vállat vonva valami kifejezhetetlen megvetés mozdulatával pillantott az öreg asszonyra.

— Szerencsém, — mondta, — hogy vannak még emberek, akik emlékeznek a névre, amelyet viselek, míg azok, akiknek emlékezniök kellene rá, elfelejtik.

— És mit csinál ezzel a sok pénzzel? — kérdezte Clotilde asszony.

— Kell ez mindenféle.

— Először asszonyom, a legfontosabbnak tartanám, véleményem szerint, ha a konyhámot szerelné fel kisé. Mert most, hogy már pénze van, ebédet fog adni, nemde?

— Csend, — vágott közbe De La Mottené, — kopognak.

— Csalódik asszonyom, — szólt az öreg asszony, aki szeretett takarékoskodni a lépteivel.

— De ha mondom magának, hogy igen.

— Oh, előre is mondhatom asszonyom...

— Menjen, nézze meg.

— Én nem hallottam semmit.

— Igen, mint rendesen; ön soha nem hall semmit. Nos, hátha ez a két hölgy is eltávozott volna anélkül, hogy ide bejön?

Ez az érv meggyőződésként hatott Clotilde asszonyra, aki megindult az ajtó felé.

— Hallja most? — kiáltott utána De La Mottené.

— Ah, csakugyan, — mondta az öreg asszony, — megyek már, megyek már.

De La Mottené sietve becsusztatta az ötven Lajos-aranyat az asztalról a kezébe, azután bedobta az asztalfiókba.

És a fiókot betolva, így mormogott:

— Lássuk csak, hátha az isteni gondviselés még száz aranyat küld.

És ezeket a szavakat olyan szkeptikus sóvárgással mondta ki, hogy Voltairet is megneveltette volna.

E közben nyílt a folyosóajtó és férfiléptek zaja vált hallhatóvá az első szobában.

A férfi néhány szót váltott Klotild asszonnyal, anélkül, hogy a grófné azok értelmét kivehette volna.

Azután újra becsukódott az ajtó és a lépések elhangzottak a lépcsőn, az öreg asszony pedig levéllel a kezében tért vissza.

— Tessék, — mondta és átadta a levelet urnőjének.

A grófné figyelmesen szemügyre vette az írást, a borítékot és a pecsétet, azután felkapta a fejét.

— Szolga hozta? — kérdezte.

— Igen, asszonyom.

— Milyen livré volt rajta?

— Nem volt livréje.

— Akkor hát egy szerzetes volt?

— Igen.

— Ismerem ezt a cimert, — kezdte újra De La Mottené ujjabb pillantást vetve a pecsétre. Azután a lámpához tartva a pecsétet így szólt:

— Nyitott száj és benn kilenc arany sulyom; kinek a cimere is a nyitott száj kilenc arany sulyommal.

Egy pillanatig keresgélt az emlékezetében, de hiába.

— Minden esetre nézzük meg a levelet, — mormogta magában.

És óvatosan felnyitva azt, vigyázva, nehogy a pecsétet megsértse, olvasni kezdte:

«Asszonyom, az illető, akit tegnap felkeresett soraival, holnap este meglátogatja önt, ha lesz oly kedves és ajtót nyit neki.»

— Ennyi az egész?

A grófné ismét erőltetni kezdte emlékező tehetségét.

— Annyi embernek irtam, — mondotta. — Lássuk csak kissé, kinek is irtam? Mindenki. Férfi vagy nő az, aki nekem válaszolt? Az írás nem mond semmit. Jelentéktelen... Igazi titkári írás... És a stílus, a jóltevő stílusa, lapos és régi...

Azután újra olvasta:

«Az illető, akit tegnap felkeresett...»

— A mondatban van valami megalázó szándék. Kétségkívül nő irta.

Azután folytatta:

«... felkeresi önt holnap este, ha lesz oly kedves és ajtót nyit neki.»

— Ha nő írja, azt mondta volna: «Várni fogja önt holnap este.»

— Tehát férfi irta... De az a két tegnapi hölgy mégis eljött, pedig ezek igazán előkelő hölgyek voltak. Nincs aláírás. Kinek a cimere is a nyitott száj kilenc arany sulyommal? Oh! — kiáltott fel, — hát már egészen elvesztettem a fejemet? A Rohanoké, az ördögbe! Igen, irtam Guemenée és Rohan uraknak. Az egyik közülök válaszol. Ez egészen egyszerű... De a cimerpajzs nincsen négy mezőre osztva, a levél tehát a bibornoktól jön. Ah, Rohan biboros! Ez az udvaronc, ez a nővadász, ez a becsvágyó férfi el fog jönni, hogy meglátogassa De La Mottenét, ha De La Mottené kegyes lesz neki ajtót nyitni.

— Jól van, nyugodt lehet, az ajtó nyitva lesz. Mikor is? Holnap este.

Álmodozni kezdett.

— Egy irgalmas szívű hölgy, aki talán száz louis ad, ha padlás-szobában fogadják; az fagyoskodhat az én hideg tégláimon, kinlódhat székeimen, amelyek oly kemények, mint Szent Lőrinc rostja, csak ép

hogy nem melegek. De az egyház hercege, a boudoirok langyos levegőjéhez szokott férfi, a szívek ural! Nem, ném. A nyomornak, amelyet egy ilyen alamizsnálkodó keres fel, olyan fényűzést kell mutatnia, amelyet nem minden gazdag mutathat.

Azután házvezetőnőjéhez fordulva, aki éppen megvetette az ágyat, így szólt:

— El ne felejtsem holnap jókor reggel felkelteni.

Erre kétségkívül azért, hogy kedvére átadhassa magát gondolatának, intett az öreg asszonynak, hogy hagyja egyedül.

Clotilde asszony felpiszkálta a tüzet, amelyet hamu alá kapartak, hogy még nyomoruságosabb külsőt adjanak a helyiségnek, bezárta az ajtót és visszavonult a kis benyilóba, ahol feküdni szokott.

Valois Janka nem aludt el, hanem ehelyett egész éjszaka terveket szőtt. Jegyzeteket csinált ceruzájával az éjjeli mécs fényénél. Azután, hogy már bizonyos volt a másnap felől, hagyta, hogy hajnali három óra felé elnyomja az álmot, amelyből Klotild asszony, aki nem sokkal többet aludt mint ő, rendelkezéséhez híven felköltötte pitymallatkor.

Nyolc óra felé befejezte öltözkését, amely előkelő selyemruhából és izléses hajdiszból állott.

Olyan cipőt huzott, amelyet csak előkelő hölgyek és csinos nők viselnek, bal arcán ott volt a szépségtapas, himzett táskájával a kezében egy talicskáért küldött arra a helyre, ahol az eféle járművek tartózkodnak, azaz a Pont-aux-Choux-utcába.

Szívesebben választott volna egy gyaloghintót, de azért messzebb kellett volna menni. A lassan gördülő tolószék, amely elé egy hatalmas auvergnei volt fogva, azt a parancsot kapta, hogy a Palais-Royalon tegye le a grófnét, ahol a Midi boltívei alatt egy elhagyott ház dűledező földszintjén lakott Fingret mester, kárpitos és díszítő, akinél alkalmi butorokat és más hasonló tárgyakat lehetett kapni igen le szállított áron, akár vételre, akár kölcsönbe.

Az auvergnei hamarosan eltolta járművét a Saint-Claude-utcából a Palais-Royal-utcába.

Tíz perccel elindulása után a grófné Fingret mester boltja előtt szállott ki, ahol e pillanatban csodálkozva és válogatva találjuk őt egy bámulatos zsigbásár kellős közepén, amelynek megkíséreljük itt leírását adni.

Tessék elképzelni ötven láb hosszú és körülbelül harminc láb széles pajtákat, amelyeknek magassága tizenkét láb lehet; a falakat tökéletesen beborítják a IV. Henrik és XIII. Lajos korából származó szőnyegek. A mennyezetről, amely valósággal elvész a sok felaggatott tárgy között, XVII. századbeli gyertyatartós csillárok lógnak le kitömött mókuskokkal váltakozva, azonkívül templomi lámpák és csillagos mécsek.

A ledőngetett padlón szőnyegek, gyékények, csaváros oszlopokkal díszített asztalkák letört lábakkal, faragott tölgyfa pohárszékek, XV. Lajos korabeli konzolok, arany lábakkal, vörös damasszal, vagy utrecht selyemmel behuzott kerevetek, nyugvóágyak, hatalmas bőrkarosszékek, amelyeken ülni szeretett, ébenfa almáriumok, domborníves lapokkal és réz fogantyúkkal, kerek asztalok, zománcos

vagy porcellán lapokkal, állványok, teljesen felszerelt toilette asztalok berakásokkal, vagy virágos rajzokkal díszített kis szekrények.

Rózsafa- vagy tölgyfa-ágyak, emelvénnnyel vagy mennyezettel, mindenféle formájú, rajzu és szövetű függönyök egymás hegyére, hátára hányva, összekeveredve, egymásba csavarodva vagy egymásra halmozva, a pajták homályos zugába.

Clavetinek, spinétek, hárfák, porcellán alakok, egy nippasztal-kán; Malborough kitömött kutyája üvegszemmel.

Azután mindenféle fehérnemű, bársonykabátok mellett lógó ruhák, acél, ezüst és alabástrom karsattok. Gyertyatartók, ősök arcképei, szénrajzok, bekeretezett metszetek és az akkor nagyon divatos Vernet utánzatok. Erről a Vernetről mondta olyan kecsesen és finoman a királyné:

— Vernet ur, határozottan ön az egyetlen Franciaországban, aki esőt vagy szép időt tud csinálni.

Fingret mester.

Ime, ennyi mindenféle csábitotta a szemet és következőkép a kispénzüek képzeletét Fingret mester raktárában a Royal-téren.

Hogy mindezek az árucikkek nem voltak újak, azt a cégér tisztességtudással bevallotta, de végül együttvéve mégis csak sokkal tekintélyesebb összeget képviseltek, mint a leglenézőbb kereskedők várták volna.

Madame De La Motte csak akkor vette észre, mennyi mindene hiányzott a Saint-Claude-utcában, mikor együtt láthatta ezt a sok drágaságot.

Hiányzott a szalonja, amelyben a pamlagot, a karosszékeket és a nyugvószékeket kellett volna elhelyeznie.

Az ebédlője a pohárszékek, az állványok és a tálaló asztalok befogadására.

Egy boudoir, amelyben a perzsafüggönyök, a pipereasztal és a paravánok számára lett volna hely.

És végül ami hiányzott még, ha lett volna szalonja, ebédlője és boudoirja, az a pénz volt, amelyeken butorokat vásárolhatott volna ennek az új lakosztálynak a berendezésére.

De a párisi kárposztokkal könnyen ment a megegyezés minden korban, és soha nem lehetett még olyasmit hallani, hogy egy csinos, fiatal nő meghalt volna egy olyan küszöbön, amelynek ajtaja nem nyílt meg előtte.

Amit nem tudnak Párisban megvásárolni, azt kikölcsönzik és a butorkölcsönzők azok, akik ezt a szállóigét forgalomba hozták: Látni, már annyi mint magát ellátni.*

De La Motte Janka a bérlet lehetőségének reményében, miután kellőképp körülnézett, kiszemelt magának egy sárga selyemhuzatu aranygombokkal díszített butort, amely első pillantásra megtetszett neki. A butor barna volt.

De soha ez a butor, amely tíz darabból állott, el nem fért volna a Saint-Claude-utcai ház negyedik emeletén.

* Franciaül voir c'est avoir = (szóról-szóra) látni annyi mint bírni, a magyar fordítás a szójátékot is vissza akarja adni.

Hogy az egész szépen elhelyezhető legyen, ki kellett volna bérelni a harmadik emeletet, amely előszobából, ebédlőből, kis szalonból és hálósobából állott.

Igy aztán a harmadik emeleten lehetett volna fogadni a bibor-nokok alamizsnáit, a negyediken pedig a jótékonyági hivatalokét vagyis a fényüzéssel berendezett helyen azoknak az embereknek az alamizsnáját, akik tüntetésből gyakorolják a jótékonytságot és a nyomorban azoknak az előítéletes embereknek adományait, akik nem szeretnek adni olyanoknak, akik nem szorultak rá.

Miután a grófné így elhatározásra jutott, a pajta homályos része felé fordította tekintetét, vagyis afelé a tájék felé, ahol a legcsillagóbb drágaságok állottak, a kristályok, aranyozott holmik és tükrök raktára felé.

Itt sapkájával a kezében, türelmetlen arccal és kissé zsugori mosollyal egy töről metszett párisi polgárt látott, aki egy kulcsot forgatott két kezének hegyével összeszorított két mutató ujján.

Az alkalmi árucikkeknek ez a méltó felügyelője nem volt más, mint Fingret uram, akinek segédei jelezték, hogy egy szép hölgy jött hozzá tolókoksin.

Ugyanezeket a segédek ott lehetett látni az udvarban kurta és szűk daróc vagy szőrruhákba öltözve, míg a nagy lábujjuk a levegőbe kandikált ki mosolyra nyílt száju harisnyáikból.

Azzal foglalataskodtak, hogy a nagyon vén butorokkal kijavították a kevésbbé véneket, vagyis felhasogatták a pamlagokat, a karosszékeket és a régi párnákat, hogy kiszedjék belőlök a lószórt és a tollat, amelyeket utódaik tömésére használtak fel.

Az egyik a lószórt kártolta, bőkezűen összekeverte csepűvel és egy új butort tömött meg vele.

A másik a jobb állapotban levő karosszékeket lugoza le.

Egy harmadik az illatos szappanokkal kimosott huzatokat teregette ki.

És ezekből az ócska holmiból olyan szép alkalmi butorokat alakítottak, hogy De La Motte grófné igazán megcsodálta ebben a pilanatban.

Fingret uram észrevéve, hogy vevője megláthatja segédei műveleteit és kevésbbé kedvező színben láthatja az alkalmi üzleteket, mint amennyire érdekeinek megfelelt volna, bezárta az udvarra nyíló tüveges ajtót, mintha attól félt volna, hogy a por a szemébe megy ő nagyságának.

— Erre asszonyom . . . Itt megállt.

Ez volt a megszólítás.

— De La Motte-Valois grófné, — vágott vissza hanyagul Janka.

Csak látni kellett, mint kapta szét erre a szépen csengő címre a két ujját Fingret mester. Zsebre dugta a kulcsot és közelebb lépett.

— Oh, — mondotta, — nincs itt semmi, ami a grófnőnek megfelelő volna. Van nekem uj is, van nekem szép is, van nekem pompás is. Nem kell ám a grófnénak azt képzelnie, hogy a Fingret cégnek, mert a Royal-téren van, nincs épen olyan szép butora, mint a király kárpitosának. Hagyja ezt itt mind, asszonyom, és ha úgy tetszik, nézzünk szét egy másik raktárban.

Janka elpirult.

Mindaz amit látott, nagyon szépnek tetszett neki, olyan szépnek, hogy nem is hitte, hogy megszerezheti.

Kétségtelenül hizelgett neki, hogy Fingret mester ilyen kedvező ítéletet alkotott róla, de nem tudta leküzdeni attól való félelmét, hogy az ítélet talán túlkedvező.

Átkozta gögjét és bánta, hogy nem egyszerű polgárasszonynak mutatkozott be.

De a találékony elme még az egészen elhibázott dolgokat is előnyére tudja felhasználni.

— Ön elveszi a kedvem a Royal-tértől, — folytatta a grófné.

— Kétségbe volnék esve asszonyom.

— Bizonyítsa be. Nem akarok többet adni száz tallérnál az egész butorzatért.

Janka annyi tekintéllyel ejtette ki az utóbbi szavakat, hogy a kereskedő újra a jövőre gondolt.

— Jól van, asszonyom, — mondotta.

— És egy föltétel alatt Fingret mester.

— És a föltétel, asszonyom.

— Hogy mindent elszállíttat innen és elrendeztet az általam kijelölt helyiségbe délután három órára.

— Tíz óra asszonyom, — töprengett a kereskedő, — elütötte a tizet.

— Lehet-e, igen vagy nem?

— Hová kell menni asszonyom?

— A Saint-Claude-utcába, a Marais külvárosba.

— Két lépésnyire innen?

— Pontosan.

A kárposzt kinyitotta az udvarra nyíló ajtót és elkezdett kiabálni: Sylvain, Landry, Remy! Három alkalmazott szaladt oda boldogan, hogy van ürügy a munka félbeszakítására és van alkalmuk a szép hölgyet látni.

— A saroglyákat, a kézi kocsikat. Remy, te felrakod az aranyozott butorokat, Sylvain az előszobát a talicskára, te pedig, aki olyan gondos fiu vagy, a hálósobát veszed gondjaidba.

— Egyenlítse ki kérem asszonyom a számlát, és én nyugtázom az átvételt.

— Ime, hat dupla Lajos-arany, — szólt a grófné, — egy louis-val több, azt adja vissza.

— Tessék, két hatlivres tallér, asszonyom.

— Amelyek közül egyet ezeknek az uraknak adok, ha jól elvégzik a dolgukat, — mondta a grófné.

Azzal megadva a címét, visszament gyaloghintójához.

Egy óra múlva, a harmadik emelet már ki volt bérelve részére és két órát még nem verte el, mikor a szalon, az előszoba és a hálósoba egyidejűleg be volt rendezve és kárpitozva.

Landry, Remy és Sylvain urak tíz perc alatt megkeresték a hatlivres tallért.

Mikor a lakás így átalakult, az ablakokat megtisztogatták és tüzet gyújtottak a kandallóba, hozzá látott Janka az öltözködéshez és két óra hosszat élvezte a boldogságot, a kellemes érzést, hogy jó szőnyegen taposhat, érezheti a langyos levegő visszaverődését maga

körül a párnázott falakról, és beszívhatja néhány szegfü illatát, amelyek örömmel fűrésztöttek szárukat a japáni vázába, fejüket pedig a lakás langyos párájába.

Fingret mester nem feledkezett meg az aranyozott karosgyertya-tartókról és a tükör két oldalára két üveg girandolról, amelyek a viaszgyertyák fényében a szivárvány minden színében játszottak.

Tüzet, virágokat, viaszgyertyákat, illatos rózsákat, mindent felhasznál a kis paradicsom feldíszítéséhez, amelyet ő eminenciájának szánt.

Még arra is gondja volt, hogy a hálószoba kacéran félig nyitva hagyott ajtajának kellemesen vöröslő tüzét lehessen látni, amelynek visszfényében megcsillan a karosszékek lába, az ágy fája és Pompadour asszony kandallórostja, ez a chimérafő, amelyen az elragadó márkiné lábát nyugtatta.

De Jankának még nem merült ki ezzel minden kacérsága.

Ha a tűz érvényre juttatta ennek az édestitku szobának a belsejét, ha az illatok kiemelték a nőt, a nő viszont olyan pompás fajtát, olyan szépséget, olyan szellemet és izlést árult el, amely méltó volt egy eminenciás urhoz.

Janka olyan választékosságot vitt bele öltözkébe, amelyért távollevő férje De La Motte ur kérdőre vonta volna. A nő méltó volt a lakáshoz és Fingret mester kölcsönadott butoraihoz.

Az étkezés után, amely csak könnyebb ételekből állott, hogy teljes szellemi frissesége meg legyen, és megőrizze előkelő sápadtságát, hatalmas, magas támlájú karosszékbe süppedt be Janka, a kandalló tüze mellett hálószobájában.

Könyvvel a kezében, papucsokkal egy zsámolykán várakozott, egyszerre hallgatva az óra ingájának ketyegését és a kocsik távoli zaját, amelyek csak ritkán zavarták az elhagyatott Marais külváros nyugalmát.

Várt. Az óra elütötte a kilencet, a tizet, a tizenegyet. Senki nem jött, sem kocsin, sem gyalog.

Tizenegy óra; hiába, ez a gáláns főpapok órája, akik külvárosi vacsorán csinálnak maguknak étvágyat a jótékonysághoz és akiknek elég, ha a hintójuk kereke huszat fordul, hogy a Saint-Claude-utcába jussanak, és olcsó tapsokat arathassanak az emberszeretetükkel, irgalmasságukkal és vallásosságukkal.

A Filles du Calvaire órája gyászosan kongatta el az éjfélt.

Sem prelátus, sem kocsi; a gyertyák sápadozni kezdtek, egy-némelyik áttetsző terítővel öntötte el aranyozott réztányérkáját.

A tűz, amelyet sóhajok közt raktak meg újra, parázssá vált, majd elhamvadt. Valóságos afrikai hőség volt a két szobában.

Az öreg szolgáló, aki neki készült, zugolódott; díszes szalagos főkötőjét, amelynek csokrai együtt bókoltak le a fejével, mikor elbóbiskolt gyertyája mellett az előszobában, és sem a gyertyalány csókjától, sem az olvadt viasz feltjától nem egészen érintetlenül émelkedtek fel újra.

Fél egyre járt az óra és Janka egész dühösen kelt fel karosszékéből, amelyet az est folyamán százszor is ott hagyott, hogy ablakot nyisson és az utca mélyére hatoljon tekintetével.

Az egész negyeden olyan mélységes nyugalom ült, akár a világ teremtése előtt.

Levetköztette magát, visszautasította a vacsorát, elbocsátotta az öreg asszonyt, akinek kérdései nyugtalanítani kezdték.

És egyedül maradva selyem kárpitjai közt, szép takarói alatt, kitűnő ágyában sem aludt jobban, mint előző este, mert előző este gond nélkül sokkal boldogabban szunyadt el; valósággal újjá született a reménységtől.

De azért, bár ide-oda forgolódott, s felzaklatott idegekkel berzenkedett a gonosz sors ellen, mégis talált mentséget a bibornok számára.

Először azt: hogy bibornok, a királyi ház gyóntatója, akinek ezer izgalmas ügye van és következőképp sokkal jelentősebb, mint egy látogatás a Saint-Claude-utcában.

Azután ezt a másik mentséget:

Nem ismerte még ezt a kis Valois grófnét, ami még vigasztaló mentség volt Jankára nézve. Oh, az bizonyos, hogy akkor vigasztalhatatlan lett volna, ha Rohan bibornok az első látogatása után szegte volna meg szavát.

Annak a magyarázatnak, amelyet Janka önmagának adott, megerősítésre volt szüksége, hogy teljesen jónak bizonyuljon.

Janka nem birta ki enélkül, leugrott ágyából azon habfehéren, ahogy hálóköpenyében volt, és meggyújtotta a gyertyákat az éjjeli lámpában; sokáig nézte magát a tükörben.

A szemle után elmosolyodott, eloltotta a gyertyákat és újra lefeküdt. A mentség jó volt.

Rohan bibornok.

Másnap Janka, aki nem vesztette el bátorságát, újra megfelelően felcicomázta a lakást és elkészítette toilettjét.

A tükre megsugta neki, hogy Rohan bibornok el fog jönni, ha csak egy keveset is hallott beszélni róla.

Az óra hát hetet ütött és a tűz a legfényesebb lobogásával égett a szalonban, midőn egy hintó robogott lefelé a Saint-Claude-utcában.

Jankának még arra sem volt ideje, hogy az ablakhoz menjen és türelmetlenkedjék.

A hintóból vastag télikabátba burkolt férfi szállt ki; majd midőn a ház kapuja bezárult e mögött a férfi mögött, a hintó egy szomszédos kis utcába ment be, hogy gazdáját megvárja.

Csakhamar megszólalt a csengő és Madame De La Motte szíve oly hevesen dobogott, hogy meg lehetett volna hallani.

De mivel szégyelt engedni ennek az esztelen izgalomnak, csöndet parancsolt szívének, eligazított az asztalon egy himzést, úgy ahogy tudta, a zongorára új dalt készített, és a kandalló sarkára ujságot dobott.

Pár pillanat múlva jött Klotild asszony és bejelentette a grófnének:

— Az az illető, aki tegnapelőtt irt.

— Vezesse be, — válaszolta Janka.

Könnyed léptekkel, nyikorgós cipőben, selyembe és bársonyba

öltözött, szép megjelenésű férfi lépett be magasan hordva fejét, hogy tiz hüvelyk hosszúnak látszott ebben az alacsony helyiségben. Ez volt az a férfi, akit Janka megpillantott, midőn felállott, hogy fogadja.

Kellemesen lepte meg, hogy vendége a bejelentésnél megőrizte inkognitóját.

És arra is elhatározva magát, hogy minden előnyét kihasználja annak a nőnek, aki előre meghányta-vetette magában ezt a dolgot, tiszteletteljesen, de nem a pártfogolt, hanem a pártfogó hangján így szólt:

— Kihez van szerencsém?

A herceg a szalon ajtajára pillantott, amely mögött az öreg asszony eltűnt.

— Rohan bibornok vagyok, — felelte.

Mire De La Motte grófné pirulást színlelt és majd elolvadt a nagy alázatosságtól és olyan hódolattal válaszolt, ahogyan csak királyoknak szoktak.

Azután előretolt egy karosszéket és ahelyett, hogy maga egy székre ült volna le, mint az etikett előírta, maga telepedett bele a nagy karosszékbe.

A bibornok látva, hogy mindenki azt teheti, amit neki tetszik, egy asztalra tette le kalapját és szemébe nézve Jankának, aki viszont őt nézte, így szólt:

— Igaz tehát kisasszony...

— Asszony vagyok, — szakította félbe Janka.

— Bocsánat... Elfelejtettem... Igaz tehát asszonyom?

— Férjemet De La Motte grófnak hívják, Monseigneur.

— Ugy van, tökéletesen úgy van, a király vagy a királyné csendőrségében szolgál?

— Igen, Monseigneur.

— És ön asszonyom, mondja, született Valois?

— Igen, Valois leány vagyok, Monseigneur.

— Nagy név, — szólt a bibornok keresztbe téve lábát, — ritka név, a család kihalt.

Janka kitalálta, hogy a bibornok kételkedik.

— Kihalt? Még nem, Monseigneur, — mondotta, — miután én ezt a nevet viselem és fivérem is van, Valois báró.

— El van ismerve?

— Szükségtelen, hogy el legyen ismerve, Monseigneur; bátyám, akár szegény, akár gazdag, mégis csak az, aminek született, Valois báró.

— Asszonyom, beszéljen nekem, kérem, valamit a leszármazásáról. Ön érdekel engem; nagyon szeretem a heraldikát.

Janka egyszerűen fesztelenül elbeszélte azt, amit az olvasó már ismer.

A bibornok hallgatta és közben figyelte.

Még arra se vigyázott, hogy érzelmeit eltitkolja, mi célból is tette volna, nem tartotta Jankát valami érdemes és kiváló személyiségnek; látta, hogy csinos és szegény; megnézte, ez elég volt neki.

Janka, aki mindezt észrevette, kitalálta jövődéli pártfogójának rossz gondolatait.

— Így tehát, — mondta Rohan ur derülten, — ön valóban nagyon szerencsétlen volt.

— Nem panaszkodom, Monseigneur.

— Valóban, nagyon megmagyarázták nekem az ön helyzetének nehézségét.

Körülnézett.

— Ez a lakás kényelmes és kellemesen berendezett.

— Egy grizettnak kétségkívül, — válaszolta keményen Janka, aki már igen türelmetlen volt, hogy ilyen nehezen léphet a cselekvés terére. — Igen, Monseigneur.

A bibornok csodálkozó mozdulatot tett.

— Hogyan, — mondotta, — ön azt állítja erről a butorról, hogy grizettnak való.

— Nem hiszem, Monseigneur, — szólt Janka, — hogy ön hercegi butornak nevezné.

— Ön pedig hercegnő, — mondta a bibornok azzal az utánozhatatlan gunnyal, amelyet csak a legkiváltságosabb szellemek és kiváló fajták ivadékai tudnak úgy beszédükbe keverni, hogy egyben orcátlanságnak ne lássék.

— Született Valois lány vagyok, Monseigneur, mint ahogy ön Rohan. Én csak ennyit tudok, — felelte Janka.

Ezeket a szavakat a balsors ellen fellázadó méltóság annyi bájával, a félreismert nő méltóságának annyi kecsével mondotta, olyan harmónikusak és egyben olyan becsületesek is voltak ezek a szavak, hogy a herceg nem volt megsértve és a férfi sem jött indulatba.

— Asszonyom, — szólt a bibornok, — el is felejtettem, hogy első szavamnak mentegetődzésnek kellett volna lennie. Azt irtam önnek tegnap, hogy ide fogok jönni. De dolgom volt Versaillesben Souffren tengernagy fogadásánál. Le kellett mondanom az élvezetről, hogy önt meglátogathassam.

— Monseigneur nagyon kitüntet, hogy legalább ma gondolt rám és férjem, De La Motte gróf nagyon élénken fogja sajnálni, hogy nyomorúsága még mindig számkivetésben tartja, mert ez a száműzettség akadályozza meg, hogy az ön kiváló jelenlétének örülhessen.

A férjre való hivatkozás feltűnt a bibornoknak.

— Egyedül él, asszonyom, — kérdezte.

— Teljesen egyedül, Monseigneur.

— Ez szép dolog egy fiatal és csinos asszonytól.

— Ez nagyon természetes, Monseigneur, egy olyan asszony részéről, aki nem találhatná meg a helyét egyetlen társaságban sem, csak abban, amelytől szegénysége távol tartja.

A bibornok hallgatott.

— Ugy tudom, — kezdte aztán, — a genealógusok nem tanuszkodnak az ön leszármazása mellett.

— Mit törődöm én azzal, — mondta megvetően Janka, bájos mozdulattal feltolva halántékáról a göndör hajfürtöket.

A bibornok közelebb huzta székét, mintha a tüzet akarta volna érinteni lábával.

— Asszonyom, — mondotta, — tudni szeretném és tudni akarom, mivel lehetek önnek hasznára.

— Ugyan, semmivel, Monseigneur.

— Hogy érti ezt, hogy semmivel?

— Eminenciád mindenesetre elhalmoz kitüntető kegyével.

— Beszéljünk őszintébben.

— Nem tudok őszintébb lenni, mint amilyen vagyok, Monseigneur.

— Épen az imént panaszkodott, — mondotta a bibornok körülnézve, — mintha emlékeztetni akarta volna Jankát, hogy azt mondta a butorzatra, grizettnek való.

— Ugy van, panaszkodtam.

— Nos hát akkor, asszonyom?

— Nos! Nem Monseigneur, látom, hogy Eminenciád alamizsnát akar nekem adni, nemde?

— Oh asszonyom...

— Semmi mást. Alamizsnát. Eddig elfogadtam, de nem fogadom el többé.

— Mit jelentsen ez.

— Monseigneur, egy idő óta elég megaláztatásban van részem; lehetetlen már ezt tovább kitartanom.

— Asszonyom, ön visszaél a szóval. A szerencsétlenségben, nem megaláztatás az...

— Még az én nevemmel sem? Lássuk csak, elmenne ön koldulni, ön Rohan herceg?

— Nem beszélek magamról, — mondotta a bibornok fölényel elegyes zavarral.

— Monseigneur, csak két módját ismerem az alamizsnakérésnek: hintóban vagy a templom kapujában, arannyal és bársonnyal ékesen, vagy rongyokban. Nos hát e pillanatban már nem is vártam, hogy szerencsém lesz látogatásához; azt hittem el vagyok feledve.

— Ah, ön tehát tudta, hogy én hívtam? — szólt a bibornok.

— Hát nem láttam-e az ön címerét a levél pecsétjén, amelyet kegyes volt nekem irni.

— Ön mégis úgy tetette magát, mintha egyáltalán nem ismert volna meg.

— Mert ön nem részesített abban a szerencsében, hogy bejelentette volna magát.

— Nos! Ez a büszkeség tetszik nekem, — mondotta élénken a bibornok résztvevő figyelemmel szemlélve Janka lelkes szemét és fölényes arckifejezését.

— Már mondtam önnek, — kezdte ez újra, hogy mielőtt önt láttam, elhatároztam magam, hogy levetem ezt a nyomoruságos leplet, amely szegénységemet takarja és amely alatt nincs más mint a csupasz nevem és rongyokban megyek a mindennapi kenyeremet összekönyörögni mint minden keresztény koldus, nem a járókelők gögjétől, hanem irgalmaságától.

— Remélem, asszonyom, még nem meritette ki minden segélyforrását?

Janka nem válaszolt.

— Van tán valami földecskéje, ha meg is van terhelve, vagy családi ékszerei: ez itt például?

Azzal a bibornok a kis szelencére mutatott, amellyel a fiatal asszony fehér és finom ujjá játszadozott.

— Ez? — mondotta Janka.

— Eredeti szelence, szavamra mondom. Megengedi?

Azzal elvette tőle a szelencét.

— Ah, egy arckép!

A bibornok nyomban meglepetten rándult össze.

— Ön ismeri ez arckép eredetijét? — kérdezte Janka.

— Ez Mária Terézia arcképe.

— Mária Teréziáé?

— Igen, Ausztria császárnéjéé.

— Valóban! — kiáltott fel Janka. — Ön azt hiszi, Monseigneur?

A bibornok újból nézegetni kezdte a szelencét.

— Hol vette ezt? — kérdezte tőle.

— Egy hölgyé, aki tegnapelőtt volt nálam.

— Önnél?

— Nálam.

— Egy hölgyé?...

És a bibornok újra nagy figyelemmel kezdte vizsgálni az arcképet.

— Tévedtem Monseigneur, — kezdte újra a grófné, — két hölgy volt.

— És a két hölgy közül az egyik önnek adta ezt a szelencét? — kérdezte a bibornok bizalmatlanul.

— Nem adta nekem, nem.

— Hát akkor hogy került az ön kezébe?

— Itt feledte nálam.

A bibornok elgondolkodott, még pedig olyan mélyen, hogy felköltötte vele Valois grófnő figyelmét, aki úgy gondolta, hogy elérkezett az a pillanat, amikor résen kell lennie.

Azután felkapta a fejét a bibornok és figyelmesen nézett a grófnéra.

— És hogy hívták azt a hölgyet? Meg fogja nekem bocsátani, nemde, — mondotta, — hogy ezt a kérdést intézem önhöz; nagyon szégyelem magamat és ezt mind mint magam birája ki is mondom.

— Valóban, Monseigneur, — szólt Madame De La Motte, — a kérdés különös.

— Tapintatlan talán, de különösnek...

— Különös, ismétlem. Ha ismerném a hölgyet, aki itt hagyta ezt a bonbonnieret...

— Nos?

— Nos, akkor már visszaküldtem volna neki. Bizonyosan kedves neki és nem szeretném, ha csak huszonnégyórás nyugtalansággal kellene is meghálálnom kedves látogatását.

— Így tehát ön nem ismeri?...

— Nem, csak annyit tudok, hogy vezető hölgye valami jótékonyági intézménynek...

— Párisban?

— Versaillesben.

— Versaillesben, — valamelyik jótékonyági intézmény vezető hölgye...

— Monseigneur, nőktől elfogadom az alamizsnát, a nők nem alázzák meg a szegény nőket, ha segítséget hoznak nekik és ez a

hölgy, aki a jótékonyági hirdetésekben szerzett tudomást helyzetemről, száz louisit hagyott a kandallómon, midőn látogatást tett nálam.

— Száz louisit, — mondta a bibornok csodálkozva; azután látva, hogy megsebezheti Janka érzékenységet.

És Janka tényleg mozdulatot is tett.

— Bocsánat, asszonyom, — tette hozzá, — nem csodálom, hogy ilyen összeget adtak önnek. Sőt ellenkezőleg, ön megérdemli a jótékony emberek minden áldozatát; és az ön neve valósággal törvényszerinti kötelességükké teszi, hogy igyekezzenek hasznára lenni önnek. Engem csak épen a jótékony hölgy cím lep meg: a jótékony hölgyek rendes körülmények közt sokkal vékonyabb alamizsnákat szoktak adni. Meg tudná rajzolni ennek a nőnek az arcképét, grófné.

— Nehezen, Monseigneur, — válaszolta Janka, hogy fokozza kérdezője kíváncsiságát.

— Hogyan nehezen, ha egyszer itt volt.

— Kétséggkívül. Ez a hölgy, aki nyilván nem akarta, hogy fölismerjék, elég bő csuklya alá rejtette arcát; különben is teljesen be volt burkolva prémjeibe. Azonban...

A grófné olyan arcot vágott, mint aki kutat valami után.

— Azonban... — ismételte a bibornok.

— Azt hiszem, mégis láttam valamit... De mégsem állítom, Monseigneur.

— Mit vélt látni?

— Kék szemeket.

— És a szája?

— A szája kicsi volt, bár az ajkai kissé duzzadtak, különösen a felső ajak.

— Magas volt vagy középtermetű?

— Középtermetű.

— A keze?

— Tökéletes.

— Nyaka?

— Hosszu és finom.

— Arckifejezése?

— Szigoru, nemes.

— Kiejtése?

— Alig észrevehetően idegenszerű; de ön talán ismeri is ezt a hölgyet?

— Honnan ismerném, grófné, — kérdezte élénken a főpap.

— Hát abból a módból, ahogyan engem kikérdezett, Monseigneur, vagy rokonszenvből, amelyet a jó ügy összes munkásai egymás iránt éreznek.

— Nem, asszonyom, nem ismerem.

— De, Monseigneur, ha mégis volna valami gyanuja?

— Mi alapon?

— Hát például ettől az arcképtől megihletve.

— Ah, — válaszolta élénken a bibornok, aki attól félt, hogy maga válik majd gyanussá, — annyi bizonyos, ez az arckép...

— Nos, ez az arckép, Monseigneur.

— Nos, ez az arckép tényleg azt gyaníttatja...

— Mária Terézia császárné arcképe, nemde?

— Azt hiszem igen.

— Tehát ön azt hiszi?...

— Azt gondolom, hogy önt valamelyik német hölgy látogatta meg, például azok közül a hölgyek közül valaki, akik jótékonyági hivatalt alapítottak.

— Versaillesben?

— Igen, asszonyom, Versaillesben.

És a bibornok elhallgatott.

De világosan észrevehető volt, hogy még kételkedik és hogy ennek a szelencének ittléte a grófné házában felujította minden bizalmatlanságát.

Csak azt nem tudta Janka tökéletesen kivenni, és annak a magyarázatát kutatta hasztalan, hogy mi volt a herceg gondolatának alapja, rá nézve kétségkívül hátrányos gondolat, és amely nem irányulhatott másra, mint arra a gyanura, hogy ő itt a látszat segítségével csapdát állít neki.

Tényleg sokan tudhatták, milyen érdeklődéssel viseltetett a bibornok a királyné ügyei iránt, udvari pletyka volt ez, amely egyáltalában nem maradhatott még félig sem titok és már jeleztük, milyen nagy gondja volt rá egyeseknek, hogy állandóan fenntartsák a feszült viszonyt a királyné és gyóntatója közt.

Mária Teréziának ez az arcképe, ez a szelence, amelyet ügyesen felhasznált s amelyet a bibornok százszor is látott a kezében, hogy kerülhetett ez Jankához, a koldushoz.

A királyné csakugyan eljött volna maga ebbe a szegényes lakásba.

És ha eljött, tényleg ismeretlen maradt-e Janka előtt, vagy csak bizonyos okból igyekszik leplezni, milyen nagy megtiszteltetés érte?

A főpap kételkedett.

Kételkedett már előző este is. A Valois név azt sugta neki, hogy legyen résen és ime nem is holmi közönséges szegény asszonyról volt szó, hanem hercegnőről, akit a királyné segítéssel és személyesen hozza el neki adományait.

Ennyire jótékony lett volna Mária Antoinette?

Mialatt a bibornokot így furkálta a kétség, Janka, aki nem vesztette őt szem elől, Janka, akinek a herceg egyetlen érzelme sem került el a figyelmét, Janka valóságos kinszenvedést állt ki. Mert valóban nincs nagyobb vértanúság egy hátsógondolattal megterhelt lelkiismeretre, mint ha azok kételkednek benne, akiket éppen a tiszta igazsággal akar meggyőzni.

A hallgatás zavaróan hatott mind a kettőjükre; a biboros törtémege a csöndet egy újabb közbevágással.

— És a másik hölgyet, aki az ön jötevőjét kísérte, megnézte-e azt? Meg tudná mondani, hogy nézett az ki.

— Oh, azt nagyon jól láttam, — szólt a grófné, — szép, nagy nő, az arca határozott, a bőre fejedelmi s a formái teltek.

— És nem szólította őt a másik hölgy néven?

— De igen, ám csak egy izben, de akkor is csak a keresztnévén.

— És mi a keresztnéve?

— Andrée.

— Andrée, — kiáltotta a bibornok és összerendezte.

Ez a mozdulat sem kerülte ki De La Motte grófné figyelmét, akár csak a többi.

A bibornok tudta már, mihez tartsa magát, Andrée neve eloszlatta minden kétségét.

Tegnapelőtt este tényleg köztudomásúvá vált, hogy a királyné Párisba jött Taverney kisasszony kíséretében. Bizonyos késési történetek, a bezárt kapu, házastársi pörpatvar a király és királyné között, ezek a pletykák járták Versaillesben.

A bibornok nagyot lélezett.

Nem volt sem csapda, sem összeesküvés a Saint-Claude-utcában. Madame De La Motte olyan tisztának és szépnek tűnt föl a szemében, mint az égből leszállott angyal.

Mégis meg kellett kockáztatni egy utolsó próbát is. A herceg diplomata volt.

— Grófné, egy dolog, bevallom, mindenk fölött meglep engem.

— Miféle dolog, Monseigneur.

— Az, hogy ön a nevével és rangjával nem fordult a királyhoz.

— A királyhoz?

— Igen.

— De Monseigneur, hiszen küldtem hozzá legalább husz folyamodványt, husz kérvényt, a királyhoz.

— Eredménytelenül?

— Eredménytelenül.

— De a király hiányában, a királyi ház valamennyi hercege elfogadta volna az ön felszólalását. Az Orleánsi herceg ur például, az jóteknő ember, és gyakran azt teljesíti szívesen, amit a király meg nem tesz.

— Folyamodtam én az Orleánsi herceg ő fenségéhez is, de haszontalanul.

— Haszontalanul, ez meglep.

— Ugyan mit akar, ha valaki nem gazdag és nincsenek ajánlólevelei, akkor minden folyamodványát elnyelik a hercegek előszobái.

— Aztán ott van még ő fensége Artois grófja is. A kikapós emberek gyakran több jót tesznek mint az irgalmas szívűek.

— Épen úgy jártam Artois grófjával is mint ő fenségével az Orleánsi herceggel és ő fenségével Franciaország királyával.

— Aztán ott vannak még a királyi hercegnők, a király nénjei. Oh, vagy én csalódom, vagy nekik föltétlenül kedvezően kellett választaniuk.

— Nem válaszoltak, Monseigneur.

— Oh, el sem hihetem, Erzsébet hercegnő, a király testvére, mélyen érző szívű nő.

— Az igaz, ő királyi fensége, kedvező hangulatot mutatott irántam és megígérte, hogy fogadni fog; igazán nem tudom azonban, hogy történt a dolog, de miután férjemet fogadta, nem akart többé hallgatni magáról, hiába volt minden folyamodásom.

— Ez valóban különös, — mondta a bibornok.

Azután hirtelen, mintha ez a gondolat épen ebben a pillanatban ötlött volna az eszébe.

— De Istenem, — kiáltotta, — el is felejtünk valamit.

— Mit?

— Hát azt, hogy kihez kellett volna legelőször fordulnia.

— Ugyan kihez kellett volna fordulnom?

— A kegyek osztogatójához, ahhoz, aki soha senkitől nem tagadta még meg a segítséget, aki megérdemelte, a királynéhez.

— A királynéhez?

— Igen, a királynéhez. Látta már?

— Soha, — mondta Janka a legnagyobb természetességgel.

— Hogyan, ön nem nyújtott át segélyfolyamodványt a királynénak?

— Soha.

— Nem próbált ő felségétől kihallgatást kieszközölni?

— Megpróbáltam, de nem sikerült.

— Legalább azt kellett volna megpróbálnia, hogy az útjába kerüljön, hogy észrevétesse magát, hogy az udvarhoz meghívassa magát. Ez lett volna a módja.

— Soha nem használtam fel.

— Valóban, asszonyom, ön hihetetlen dolgokat mond nekem.

— Igazán nem, életembem csak kétszer voltam Versaillesben és nem láttam ott mást, mint Louis doktort, aki szerencsétlen apámat a kórházban ápolta és Taverney báró urat, akihez beajánlottak.

— Mit mondott önnek Taverney ur? Neki igazán meg volt rá a módja, hogy a királynéhez juttassa önt.

— Taverney ur azt mondta nekem, hogy nagyon ügyetlen vagyok.

— Mennyiben?

— Azért, mert a rokonság jogcímén kérem a király jótékony-ságát, ami természetesen kellemetlen ő felségének, mert a szegény rokon soha sem tetszik.

— A báró nagyon önző és durva, — mondta a herceg.

Azután eszébe jutott Andrée látogatása a grófnénál.

— Különös dolog, — gondolta magában, — az apa lerázza a kérését, a királyné pedig a leányát viszi hozzá. Ebből az ellentmondásból igazán ki kell pattannia valaminek.

— Nemesi hitemre mondom, — folytatta aztán hangosan, — egész elámulok rajta, mikor azt hallom, hogy egy kérvényező, egy hölgy a legfőbb nemességből soha nem látta sem a királyt, sem a királynét.

— Ha csak képen nem, — mondta Janka mosolyogva.

— Nos, — kiáltotta a bibornok, ezuttal végkép meggyőzve a grófné őszinteségéről és arról, hogy mit sem tud, — ha kell, magam megyek Versaillesbe és én nyitatom meg ott ön előtt az ajtókat.

— Oh, Monseigneur, milyen nagy jószág, — kiáltotta a grófné az öröm tetőfokán.

A bibornok közeledett hozzá.

— Lehetetlenség, — mondotta, — hogy rövid időn belül az egész társaság ne érdeklődjék ön iránt.

— Hej, Monseigneur, — mondta Janka, imádásra méltó sóhajjal, — őszintén hiszi ön ezt?

— Oh, egész bizonyos vagyok benne.

— Azt hiszem, hogy ön hizeleg nekem, Monseigneur.

És merőn rá nézett.

Ez a gyors változás tényleg joggal lepte meg a grófnét, akit a bibornok tíz perccel előbb egész hercegi könnyedséggel kezelt.

Janka tekintete, amely úgy pattant le mint a nyilvessző az ijról, vagy szíven találta a bibornokot vagy az érzékiségét sebezte meg. Vagy a becsvágy, vagy a kívánság tüze égett benne, de mindenesetre tüzes volt.

Rohan biboros, aki kitünő nőismerő volt, kénytelen-kelletlen bevallotta, hogy kevés ilyen csábító nőt látott.

— Ah, hitemre, — mondotta magában az udvarnál nevelkedett diplomaták örökös hátsó gondolatával, — hitemre, nagyon rendkívüli és nagyon szerencsés eset volna, ha olyan nővel hozott volna össze a sors, aki egyben tisztességes, míg külsőleg ravasz, s nyomorában a leghatalmasabb pártfogó támogatja.

— Monseigneur, — vágott közbe a szirén, — ön egy idő óta elhalgatott és ez engem nyugtalanít; bocsásson meg, hogy ezt megmondtam önnek.

— Mennyiben? — kérdezte a bibornok.

— Annyiban Monseigneur, hogy az olyanféle ember mint ön, soha nincs hijjával az udvariasságnak, csupán a nőknek két fajtájával szemben.

— Oh Istenem, mit akar nekem ezzel mondani, grófné. Szavamra, megrémit.

És megfogta az asszony kezét.

— Igen, csak kétféle nővel szemben, ezt mondtam és ezt ismétlem.

— És kik azok?

— Azokkal a nőkkel szemben, akiket nagyon szeret, vagy akiket kevésre becsül.

— Grófné, grófné, ön pirulásra kényszerít. Udvariatlan lettem volna önnel szemben.

— Igen.

— Ne mondja ezt, hisz ez szörnyű volna.

— De tényleg, Monseigneur, és mivel ön még nem szerethet engem nagyon, és én sem szeretem, legalább még eddig, így jogom van azt hinni, hogy nagyon kevésre becsül.●

A bibornok megfogta Janka kezét.

— Oh, grófné, ön igazán úgy beszél velem, mintha haragudnék rám.

— Nem, Monseigneur, ön még nem érdemelte ki haragomat.

— És nem, is fogom kiérdemelni soha, ettől a naptól kezdve, amelyen volt szerencsém önt látni és megismerni.

— Oh, a tükröm, a tükröm, — gondolta magában Janka.

— És ettől a naptól kezdve pártfogásom soha el nem hagyja önt.

— Oh Monseigneur, — mondta a grófné, aki nem vonta vissza kezét a bibornok kezéből, — elég lesz nekem így is.

— Mit akar ezzel mondani?

— Ne beszéljen nekem a pártfogásáról.

— Oh, Isten őrizzen meg, hogy kimondjam még egyszer a pártfogás szót. Oh asszonyom, nem önt alázza meg ez a szó, hanem engem.

— Akkor, bibornok ur, állapotdjunk meg egy dologban, ami rendkívül hízogó lesz rám nézve.

- Ha így áll a dolog asszonyom, állapodjunk meg benne.
- Állapodjunk meg abban, hogy ön udvariassági látogatást tett De La Motte-Valois grófnénél. És semmi többet.
- De akkor kevesebbet sem, — vágott vissza a gáláns bibornok. És ajkához emelve Janka ujjait, elég hosszú csókot nyomott rájuk.
- A grófné visszahúzta a kezét.
- Oh, milyen tartózkodó, — mondta választékos izléssel és őszintén a bibornok.
- Janka visszaadta a kezét, amelyre a bibornok ezuttal tiszteletteljes csókot nyomott.
- Így már nagyon jól van, Monseigneur.
- A bibornok meghajolt.
- Tudni azt, — folytatta a grófné, — hogy rendelkezem egy kiváló hellyel, bármilyen csekély is az egy ilyen kiváló és ennyire elfoglalt ember elméjében, mint ön, esküszöm önnek, hogy ez egy egész évre megvigasztal.
- Egy év, az nagyon rövid idő, — reméljük, hogy továbbra is.
- Nos, én nem mondok nemet bibornok ur, — szólt Janka mosolyogva.
- Bibornok ur*, ez csak így röviden bizalmas megszólítás volt, amelyért Jankát most másodszer terhelte büntudat. A főpap, aki dölyfös és hiusági kérdésekben ingerlékeny ember volt, könnyen megütődhetett volna rajta; de annyira jutottak már akkor a dolgok, hogy nemcsak hogy nem haragudott érte, de még meg is volt vele elégedve, mint valami különös kedvezéssel.
- Ah, tehát bizik bennem, — kiáltotta még közelebb huzódva, — annál jobb, annál jobb.
- Bizalmam van, Monseigneur, mert érzem Eminenciában...
- Előbb egyszerűen csak bibornok urnak szólított, grófné.
- Meg kell nekem bocsátania, Monseigneur; én olyan járatlan vagyok. Az mondtam, hogy bizalmam van önben, mert ön képes rá megérteni egy olyan lelket, mint én vagyok, egy ilyen kalandos és mégis derék és tiszta szívet. A szegénység megpróbáltatásai dacára, a küzdelmek dacára, amelyekbe gonosz ellenségeim sodortak bele, Eminenciád meg fogja tudni találni bennem, illetve beszédemben azt, ami méltó hozzám. A többi dolgokban pedig elnézést fog Eminenciád irántam tanusítani.
- Tehát barátok vagyunk asszonyom? Ez esküvel van megpecsételve.
- Én nagyon szeretném.
- A bibornok felkelt és De La Motte grófné felé lépett, de mert a karját kissé jobban kitárta, mint az eskünél rendszeren szokás, — a grófné könnyedén és rugalmasan kitért előle.
- Barátság hármashban, — mondotta a gunynak és az ártatlanságnak utánozhatatlan kifejezésével.
- Hogyan, barátság hármashban? — kérdezte a bibornok.
- Kétségkívül; vagy mintha nem is volna a világon egy szegény csendő, egy száműzött, akinek De La Motte gróf a neve!
- Oh grófné, milyen irigylésre méltó emlékező tehetsége van önnek.

— De hát mégis csak nekem kell beszélnem róla, miután ön nem beszél.

— Tudja, mért nem beszélek önnek róla, grófné?

— Mondja csak.

— Mert fog ő eleget beszélni magáról, a férjek erről soha nem feledkeznek meg, higgye meg ezt nekem.

— És ha beszél magáról?

— Akkor beszélni fognak önről, beszélni fognak rólunk.

— Hogy érti ezt?

— Azt fogják mondani például, hogy De La Motte gróf ur jónak találta, vagy rossznak találta, hogy Rohan bibornok ur, hetenkint háromszor, négyszer vagy ötször tesz látogatást De La Motte grófnénál a Saint-Claude-utcában.

— Oh, de ön nagyon sokat mondott bibornok ur, háromszor, négyszer vagy ötször hetenkint?

— Oh, hát nem így lesz szoros a barátság grófné? Azt mondtam: ötször, csalódtam. Azt kellett volna mondanom hatszor, hétszer, nem is számítva a szökőév napjait.

Janka elnevette magát.

A bibornok észrevette, hogy most méltatja első izben figyelemre tréfáit és ez még hízelt is neki.

— Megakadályozhatja ön, hogy ne beszéljenek? — mondotta Janka, — nagyon jól tudhatja, hogy ez lehetetlen.

— Igen, — válaszolta.

— És hogyan?

— Oh, nagyon egyszerű módon; jó vagy rossz oladalamról, Páris népe engem ismer.

— Oh, biztosan a jó oldaláról, Monseigneur.

— De önt, szerencsétlenségére nem ismeri.

— Nos?

— Fordítsuk meg a kérdést?

— Fordítsuk meg, hogyan.

— Amint ön akarja... Ha például...

— Folytassa.

— Ha ön jönne el hazulról, ahelyett, hogy én mennék.

— Hogy én menjek az ön házába, én, Monseigneur?

— Egy miniszterhez is elmegy.

— A miniszter nem férfi, Monseigneur.

— Ön imádásra méltó. Nos, nem kell épen a palotámba jönnie, van egy házam...

— Mondjuk inkább egy kéjlak, ez a helyes szó.

— Nem, egy házam az ön számára.

— Ah, — szólta a grófné, — egy háza az én számomra. És hol van az. Nem ismerem ezt a házat.

A bibornok, aki újra leült, felállt.

— Holnap reggel tíz órákor megkapja a címét.

A grófné elpirult és a bibornok udvariasan megfogta a kezét.

Ezuttal tiszteletteljes volt a kézcsók, de gyöngéd és elszánt is egyszerre.

Erre mindaketten azzal a mosolygó szertartásossággal köszöntek el egymástól, amely egy jövődő barátság előjele.

— Világítson Monseigneurnek, — kiáltotta a grófné.

Az öreg asszony megjelent és világított.

A főpap eltávozott.

— Nos, — gondolta magában Janka, — úgy hiszem, nagy lépést tettem a világban.

— Szerencse föl, — gondolta magában a bibornok, miközben beszállt hintójába. — Ma kettős fogást csináltam. Ennek az asszonynak több esze van, hogy ne fogadja a királynét úgy, mint ahogy engem fogadott.

Mesmer és Saint-Martin.

Volt egy idő, midőn Páris, a komoly elfoglaltságtól szabad, az élvezetekkel teli Páris egész szenvedéllyel adta neki magát két kérdésnek, amelyek napjainkban két osztály kiváltsága, a gazdagoké, akiket haszontalanoknak és a tudósoké, akiket resteknek hívnak.

1784-ben, vagyis abban a korban, amelybe eljutottunk, a divatos kérdés, amely ott uszott mindennek a felszínén, amely a levegőben lebegett, amely megakadt minden kissé magasabban járó főben, mint ahogy a köd fennakad a hegyeken, a mesmerismus volt, ez a titokzatos tudomány, amelyet feltalálói rosszul határoztak meg, aki, nem érezve szükségét annak, hogy egy találmányt mindjárt születése alkalmával demokratizáljanak, egy ember nevére neveztek el, azaz arisztokratikus címet adtak neki, azok helyett a görögből vett tudományos nevek helyett, amely nevek alatt a modern tudósok szegénylős szerénysége a tudomány összes elemeit közönségessé teszi.

De tényleg, mire is lett volna jó 1784-ben egy tudományágat demokratizálni. A nép, amelyet másfél század óta nem kérdeztek meg azok, akik kormányozták, számított az valamit az Államban? Nem: a nép volt az a termékeny föld, amely gyümölcsöt hozott, ez volt a gazdag aratás, amelyet betakarítottak; de a föld ura a király volt, de az arató a nemesség volt.

Ma minden megváltozott: Franciaország évszázados homokórához hasonlít; kilencszáz éven át a királyság óráját mutatta; de az Ur hatalmas jobbjá megfordította, most századokon át a nép óráját fogja mutatni.

1784-ben megtiszteltetés volt, hogy egy emberről neveztek el valamit. Ma viszont a siker lesz a dolgok neve.

De hagyjuk el a *mát*, hogy a *tegnapra* vethessük a szemünket. Mi egy félszázad az örökkévalósághoz képest még az a félszázad is, amely a tegnap és a holnap között van.

Mesmer doktor Párisban volt, amit maga Mária Antoinette királyné hozott tudomásunkra, engedelmet kérve a királytól, hogy látogatást tehessen nála. Engedtettsék hát meg nekünk, hogy pár szót szóljunk Mesmer doktorról, akinek neve, amelyet ma már csak pár hűséges tanítvány tartott meg, abban a korban, amelyet itt leírni megkísérlünk, szájról-szájra járt.

Mesmer doktor 1777 felé, felhős és titkos villámlásoktól terhes tudományt hozott magával Németországból, a ködös álmok hazájából. Villámainak fényénél a tudós nem látott mást, csak a felhőket,

amelyek szomorú boltozatot alkottak a feje fölött; a tömeg nem látta, csak a villámokat.

Mesmer Németországban a bolygókról irt tanulmányával aratott sikert. Azt próbálta meg bebizonyítani, hogy az égitestek a kölcsönös vonzás erejénél fogva, befolyást gyakorolnak az élő testekre is, és különösen az idegrendszerre egy láthatatlan áram segítségével, amely az egész világűrűt betölti. De ez az első elmélet meglehetősen elvont volt. Ahhoz, hogy valaki megérthesse, jártasnak kellett lennie Galilei és Newton tudományában. Csodálatos keveréke volt ez a nagy csillagászati igazságoknak a csillagjóslás álmodozásaival, amely nem tudott, mondjuk, nemcsak népszerűvé lenni, de arisztokratizálódni sem; mert ehhez az kellett volna, hogy a nemesség testületeit átalakítsák tudós társaságokká. Mesmer tehát elhagyta első rendszerét, hogy rávesse magát a delejességre.

A delejességet ebben a korban nagyon tanulmányozták; a mágnesek vonzó és taszító ereje csaknem az emberi élethez hasonló eleven-erejű életet vitt be a fémek világába, felruházta azt az emberi élet két nagy szenvedélyével: a szeretettel és a gyűlölettel; következésképpen jelentős erőt tulajdonítottak a mágneseknek a betegek gyógyítására. Mesmer tehát hozzácsatolta a mágnesség hatását első rendszeréhez és megpróbálta, mit szűrhet le ebből az egyesítésből.

Szerencsétlenségére Mesmer, mikor Bécsbe érkezett, ott már egy berendezkedett vetélytársat talált. Ez a vetélytárs, akinek Hall volt a neve, azt állította, hogy Mesmer tőle lopta eljárását. Mit látva Mesmer, aki erős képzelő erővel megáldott ember volt, kijelentette, hogy elhagyja a mágneseket mint haszontalan dolgokat és hogy nem ásványi delejességgel fog gyógyítani, hanem altató delejességgel.

Ez a szó, amelyet mint új szót mondtak ki, még sem jelentett új fölfedezést; a delejesség, amelyet a régiek ismertek és az egyiptomi szenteléseknél alkalmaztak s szerepe volt a görög pithiai jóslatoknál és a középkorban is fenmaradt hagyomány formájában, ennek a tudománynak néhány szilánkján elősködtek, összegyűjtve azokat, a tizenharmadik, tizennegyedik és tizenötödik század boszorkányai. Sokan, akiket máglyára ítélték, a lángok közt tettek hitet különös vallásukról, amelynek ők voltak a mártirjai.

Grandier Urbán nem volt egyéb, mint delejező.

Mesmer csodákat hallott beszélni erről a tudományról.

Balsamo József, egyik könyvünk hőse, nyomokat hagyott maga után németországi útjában és különösen Strassburgban. Mesmer utána vetette magát ennek az itt is, ott is felbukkanó tudománynak, amely olyan volt, mint az éjjel mocsarak fölött táncoló bolygótüz; kidolgozta teljes elméletét, egységes rendszert alkotott belőle, amelyet mesmerizmusnak nevezett el.

Mikor Mesmer idáig jutott, közölte rendszerét a Tudományos Akadémiával Párisban, a Királyi Társasággal Londonban és a berlini Akadémiával; a két első nem is válaszolt neki, a harmadik azt mondta rá, hogy őrült.

Mesmernek eszébe jutott az a görög filozófus, aki tagadta a mozgást s akit ellenfele akkor hozott zavarba, mikor járt. Franciaországba jött, átvett Sorck doktor és Wenzel szemész kezéből egy tizenkét éves

fiatal
hónap
E
nevű
E
démis
a min
hogy
Az or
20,000
hogy
eljárás
utasító
fürdő
E
tanítva
livréer
a mes
M
és azt
szeren
a jeles
társasá
fedez
tételt
Az
leg az
nemzet
tétová
látná.
Fr
nyugod
egész
lehetet
a ritku
ben ne
izgalm
fogadt
ahhoz,
tárgyal
az En
Eg
képzelt
társasá
kek, a
belefar
dologna
lik átt
világah
M
szemék

fiatal leányt, aki májbajos és csepegő szemű volt és a beteg három hónapi kezelés után meggyógyult.

Ez a gyógyítás számos embert meggyőzött s köztük egy Deslon nevű orvost is, aki ellenségből apostollá vált.

Ettől a pillanattól kezdve Mesmer hirneve egyre nőtt; az Akadémia ellene nyilatkozott az ujitónak, az udvar mellette foglalt állást; a miniszter tárgyalásokat kezdett Mesmerrel, mert szerződtetni akarta, hogy tanainak nyilvánosságra hozatalával gazdagítsa az emberiséget. Az orvos megszabta az árat. Alkudoztak. Breteuil ur a király nevében 20,000 livre élethosszig tartó évjáradékot és 10,000-et ajánlott fel azért, hogy a kormány által kijelölt három egyént gyakorlatilag képezzen ki eljárási módjában. De Mesmer, akit bántott a király fukarsága, visszautasította az ajánlatot és elutazott néhány betegével Spaba az ottani fürdőbe.

Ekkor váratlan katasztrófa fenyegette Mesmert. Deslin, Mesmer tanítványa, Deslin, tanára a híres titoknak, amelyet Mesmer évi 30,000 livreért nem akart eladni, Deslin nyilvános orvosi gyakorlatot kezdett a mesmeri gyógy mód alapján.

Mesmer értesült erről a fájdalmas hírről; rablót, csalót kiáltott és azt hitte, megőrül. Ekkor egyik betegének, Bergasse urnak az a szerencsés eszméje támadt, hogy részvénytársasági alapon értékesíti a jeles tanár tudományát. Mindjárt alakított is egy száz tagból álló társaságot 340,000 livrevel az alatt a föltétel alatt, hogy Mesmer felfedezi tanainak titkát a részvényeseknek. Mesmer elfogadta ezt a föltételt, besöpörte a tőkét és visszatért Párisba.

Az időpont kedvező volt. Vannak pillanatok a népek életében, főleg azok, amelyek a nagy átalakulások korát érintik, mikor az egész nemzet megtorpan, mintha valami ismeretlen akadály került volna elé; tévovázik és érzi, hogy szakadék szélére ért, amelyet megsejt, anélkül látná.

Franciaország is ezeknek a pillanatoknak egyikét élte; látszólag nyugodt társadalmi élet képét mutatta, de belül a lelkek háborogtak; egész beledermettek valami mesterkelt boldogságba, amelynek előre lehetett a végét látni, amint az erdő szélére érve, előre ki lehet találni a ritkuló fákról, hogy szabad sikság következik. Ez a nyugalom, amelyben nem volt semmi állandóság, semmi valóság, fárasztott. Mindenben izgalmat, ujszerűséget kerestek és akármi lett legyen is, az szíves fogadtatásban részesült. Tulságosan könnyelművé és felületessé váltak ahhoz, hogy a kormányzás súlyos kérdéseivel foglalkozzanak; zenei tárgyak fölött vitakoztak, Gluck-pártra és Puccini-pártra szakadtak, az *Encyclopediáért* lelkesedtek és Beaumarchais emlékéért lángoltak.

Egy új opera megjelenése jobban foglalkoztatta mindenkinet a képzeletét, mint az Angliával kötött béke és az amerikai Egyesült-Köztársaság halála. Egyike volt ez azoknak a korszakoknak, midőn a lelkek, a filozófia által az igazság felé vezéreltetve, vagyis kiábrándítva, belefáradtak a lehetőségeknek abba az átlátszóságába, amely minden dolognak a fenekére engedett látni és egy lépést téve előre, megkísérik áttörni a való világ határát és behatolni az álmok és képzelődések világába.

Mert ha valóban be van bizonyítva, hogy csak tiszta és világos eszmék azok, amelyek egyszerre népszerűvé válnak, nem kevésbé bizo-

nyos, hogy a titokzatos mindenható vonzó erőt gyakorol minden népre. Tehát a francia népet is ellenállhatatlanul huzta, vonzotta magához a mesmeri fluidumnak ez a titka, amely a beavatottak szerint visszaadta a betegek egészségét, észre térítette az örülteket és megbolondította a bölcseket.

Mindenfelé Mesmer izgatta a kedélyeket. Mit művelt? Kin hajtotta végre isteni csodáit? Melyik nagy urnak adta vissza látását vagy erejét? Melyik kortól vagy játéktól kimerült hölgynek frissítette fel idegeit? Melyik fiatal leánynak engedte előrelátni jövőjét delejes ál-mában?

A jövő, ez minden időknek hatalmas szava, ez köti le az elmék minden érdeklődését, ez minden rejtély nyitja. És mi is volt tulajdonképen a jelen?

Királyság, amelynek nem volt fénye, nemesség, amely hijjával volt a tekintélynek, ország kereskedelem nélkül, nép jogok nélkül, társadalom, amelynek semmiben nem volt hite, bizalma.

A királyi családtól, amely nyugtalanul és elszigetelten szorongott a trónon, az utolsó plebeius családig, amely éhesen fetrengött vackában — nyomoruság, szegény és félelem honolt mindenütt.

Elfeledni másokat, hogy az ember csak magára gondoljon, új, idegen, ismeretlen forrásokból meríteni biztos ígéretet egy hosszabb életre és megingathatatlan egészséget ehhez a megnyujtott élettartamhoz, kitépni valamit a fősვნყség markából, nem volt ez könnyen érthető oka az ismeretlen felé szárnyaló lelkesedésnek, amelynek egy kis csücskéről Mesmer a leplet lerántotta.

Voltaire nem élt már, Franciaországban egyetlen hangos kacagás sem zengett már, kivéve Beaumarchaisét, amely még mesteréénél is keserűbb volt. Rousseau már nem élt: Franciaországban nem volt többé vallásos filozófia. Rousseau fenn akarta tartani az Istenben való hitet, de mióta Rousseau nem volt többé, senki sem mert erre vállalkozni, nehogy összemorzsolja a hatalmas teher.

A háboru valamikor komoly foglalkozás számba ment a franciák-nál. A királyok igyekeztek a maguk számára fenntartani a nemzeti vitézséget; most az egyetlen francia háboru az amerikai háboru volt és a király személyesen még nem is volt érdekelve benne. Vagy nem azért az ismeretlen valamiért verekedtek-e valójában, amit az amerikaiak függetlenségnek neveznek s amely szót a franciák erre az elvont fogalomra fordítanak le: szabadság.

És még ez a messze háboru is, ez a háboru, amelyet nemcsak hogy másik népért, de másik világban is viseltek, véget ért most.

Jól megfontolva a dolgot, nem volt-e érdemesebb Mesmerrel foglalkozni, ezzel a német orvossal, aki hat év alatt másodsorú kavarta fel a francia szenvedélyeket, mint Cornwallis lorddal vagy Washington urral, akik olyan messze voltak, hogy valóban nagyon kétséges lehetett, meglátják-e valaha akár az egyiket, akár a másikat.

Mig Mesmer viszont itt volt; látni lehetett és érinteni, vagy ami Páris háromnegyed részének legfőbb vágya volt, ő is érinthetett bárkit.

Igy az az ember, akit Párisba való érkezésekor senki sem támogatott, még honfitársa, a királyné sem, aki különben oly szívesen segítette a hazájából származókat; ez az ember, aki árulója, Deslon doktor nélkül a legteljesebb homályban maradt volna, ez az ember

valós
a kin
tek,

szel
nek
vel s
nek
orvos

mag
és fi
urat,
szere
sát,
teget
az eg

tásos
ben;
nek
a kor
soha
követ

dássa
böző

len f
embe
képz
daná
ki, a
nére:

mint
mely
amel
nek.
dühö
nak;
árny
gető
nagy

ban
benn
tenni
hajol

valósággal uralkodott a közvéleményen és messze maga mögött hagyta a királyt, akiről sohasem beszéltek, Lafayettet, akiről még nem beszéltek, és Neckert, akiről már nem beszéltek.

És mintha csak arra törekedett volna ez a század, hogy minden szellemnek képessége és minden szívnek rokonszenve és minden istennek szükségletei szerint fizessen. Mesmerrel, a materializmus emberével szemben, feltámadt Saint-Martin, a spiritualizmus embere, akinek tanai megvigasztaltak minden lelket, amelyet megsebzett a német orvos pozitivizmusa.

Képzelenek egy istentagadót gyönyörűsegebb vallással, mint maga a vallás; képzelenek egy republikánust, aki csupa udvariasság és figyelem a király iránt, egy kiváltságos osztályból származó nemes urat, aki csupa vonzalom és gyöngédség a nép iránt, aki valósággal szerelmes a népbe; képzeljék el ennek az embernek hármasságát, aki a leglogikusabb ékesszólással volt megáldva s a legmegvesztegetőbbben hadakozott minden földi vallás ellen, amelyeket már abból az egy okból is eszteleneknek tartott, mert isteni eredetűek.

Képzelenek el végül egy hajporos Epicurt, himzett kabátban, sujtásos mellényben, atlasz nadrágban, selyem harisnyában és piros cipőben; egy Epicurt, aki nem elégszik meg azzal, hogy feldönti az istenek trónusát, mert nem hisz bennök, hanem megrázkódtatja a földet a kormányzatok alatt is, amelyeket úgy kezel, mint a vallásokat, mert soha nem értenek egyet és hogy majdnem mindig csak visszaéléseket követnek el az emberiség kárára.

Küzdött a társadalmi törvény ellen, amelyet ezzel az egy mondással szokott megbélyegezni; egyforma mértékkel bünteti a különböző bűnöket, a tényt bünteti, anélkül hogy az okot vizsgálná.

Tegyük föl már most, hogy ez a kísértő, aki magának az ismeretlen filozófus címet adja, egyesíti, hogy a különböző eszméknek hódoló embereket egy körhöz rögzítse, mindazt a szépséget, amivel csak a képzelet egy erkölcsi éden ígérését felruházhatja és ahelyett azt mondaná: az emberek egyenlők, ami képtelenség, ezt a formulát találja ki, amely úgy látszik mégis kiszaladt a száján, minden tagadása ellenére:

Az értelmes lények mind királyok!

És azután vessenek számot azzal, mit jelent, ha ilyen erkölcs mintegy az égből pottyan le olyan társadalom kellős közepébe, mely reményét veszítette, amelynek vezére nincs; olyan társadalomba, amely valóságos tengere a szigetekként szétszórta össze-vissza eszméknek. Emlékezzenek rá, hogy nők ebben a korban gyöngédek és nedűhődtek, a férfiak hatalomra, kitüntetésekre és élvezetekre sóvárognak; végül, hogy a királyok fején lehajlik a korona, amelyre, amint árnyékba hullva áll ott, először tapad most kíváncsi és egyben fenyegető tekintet, s ha mindezt elképzelték, meglepőnek találhatják-e, hogy nagyon sok hive akadt a tannak, amely így szólt a lelkekhez:

— Válasszátok ki magatok közül a legfelsőbb lelket, aki azonban abban felsőrendű, hogy tud szeretni, hogy irgalmasság lakik benne, hogy hatalmas akarat él benne mindenkit szeretni és boldoggá tenni; és mikor ezt az emberben megtestesült lelket megtaláltátok, hajoljatok, alázkodjatok, semmisüljete meg előtte mindnyájan alsóbb-

rendü lelkek, hogy teret engedjeteek e lélek korlátlan uralmának, amelynek az a hivatása, hogy visszaszerezze régi becsületét eredeti rendeltetésteknek, azaz az egyenlőségnek a szenvedésekben, a tehetségek és életpályák erőszakos egyenlőtlenségének kebelén.

Vegyék még hozzá, hogy az ismeretlen filozófus titokzatosságokkal vette magát körül: hogy mély homályban szokott beszélni, hogy kémektől és elősdiektől mentesen békében fejtegethesse a nagy társadalmi elméletet, amelyre talán világpolitikai jövő várt.

— Hallgassatok meg, hűséges lelkek — mondotta, — hallgassatok meg és próbáljatok megérteni, vagy inkább ne hallgassatok meg, ha érdekből és kíváncsiságból akartok megérteni, mert nagy bajotok származik belőle és én csak annak fedezem fel titkaimat, aki meg tudja tépni fátyolát.

Olyan dolgokat mondok, amelyeket úgy látszik egyáltalában nem akarok mondani és ezért gyakran az a látszata, hogy mást mondok, mint amit igazában mondok.

És Saint-Martinnak igaza volt, és műve körül valóban ott álltak a néma védelmezők, akiket eszméi komorrá és féltékennyé tettek, ez a titokzatos kör, amelynek sötét, vallásos rejtelmességén semmi át nem hatolt.

Igy dolgozott a lélek és az anyag megdicsőítésén, folyton az Isten elpusztításán és Krisztus vallásának megsemmisítésén álmodozva ez a két ember, akik két táborra szakítottak és két szükséglet felé tereltek minden értelmes elmét és minden kiváló egyéniséget Franciaországban.

Igy csoportosult Mesmer műterme köré, ahonnan a jólét csillogása áradt minden érzéki élet, ennek az elfajult nemzetnek minden előkelő anyagiassága; míg a tévedések és igazság könyve köré a jámbor, irgalmas, szeretettől lángoló lelkek, amelyeket a megvalósítás vágya izgatott, miután belekóstoltak az agyrémekbe.

És ha még ezekben a kiváltságos szférákban is szétágaztak és összezavarodtak az eszmék; ha zsongásuk, kizökkenve a rendes kerékvágásból, egyszerre dörgéssé vált, mint ahogy a fények felcsillanása villámokká vált, elképzelhető az a fékevesztett állapot, amelyben a társadalom alsóbb rétegei, vagyis a polgárság és a nép leledzettek, az a nép, amelyet nem sokkal azután már harmadik rendnek neveztek, amely csak annyit talált ki, hogy vele foglalkoznak, és amely türelmetlenségében és kétségbeesésében égett a vágytól, hogy ellop-hassa a szent tüzet, mint Prometheus, hogy életre keltse vele azt a világot, amely valóban az övé lesz, s amelyben maga intézheti saját ügyeit.

Összeesküvések társalgások formájában, társulások baráti körök állapotában, társadalmi pártok egy-egy négyes képeiben, szóval a polgárháború és fejtelenség; ez volt az, ami mindebből kiviláglott a gondolkodó előtt, aki nem látta még ennek a társadalomnak másik életét.

Sajnos, ma, mikor a fátyol már szétszakadt, ma, mikor Prometheus népeit már tizszer is fölgyújtotta az a láng, amelyet maguk loptak le az égből, mondjátok meg nekünk, mit láthatott a gondolkodó ennek a különös XVIII. századnak a végén, ha csak nem egy

egész világ feloszlását, hasonlót ahhoz, ami Caesar halála után és Augustus trónralépte előtt ment végbe.

Augustus volt az ember, aki a pogány világot a keresztény világtól elválasztotta, mint ahogy Napoleon a hűbéres világot a demokratikus világtól elválasztja.

Talán az imént olyan elkalandozásba vezettük és kényszerítettük be olvasóinkat, amelyet kissé hosszasan is találhatnak, de valóban lehetetlen lett volna ezt a kort érintenünk anélkül, hogy tollunkban maradhattak volna ezek a súlyos kérdések, melyek annak husát és vérért teszik.

A nagy erőfeszítés már megtörtént, egy gyermek erőfeszítése, aki a körmével kaparja le a rozsdát egy antik szoborról, hogy elolvashasson egy háromnegyed részében elmosódott felírást.

Most térjünk vissza a látható jelenségek világába. Ezentul tovább foglalkozva a valósággal, nagyon sok olyat fogunk mondani, ami a regényíró feladata és csak nagyon kevés olyat, ami a történetírót érdekli.

A műterem.

A kép, amelyet az előző fejezetben próbáltunk megfesteni, és a kor, amelyben vagyunk, és az emberek, akikkel ebben a pillanatban foglalkozunk, megmagyarázhatják olvasóink szemében azt a leírhatatlan igyekezetet, amellyel a párisiak Mesmer nyilvánosan eszközölt gyógyításaihoz tódultak.

XVI. Lajos király is, aki ha nem is volt kíváncsi, de szeretett tudomást szerezni azokról az újdonságokról, amelyek port vertek föl kedves Páris városában, megengedte a királynőnek, hogy szintén elmehessen megnézni egyszer, amit az egész világ látott, az alatt a föltétel alatt, hogy egy hercegnő kísérje el a királyi látogatót.

Ez két nappal az után a látogatás után történt, amelyet Rohan bíboros De La Mottenénál tett.

Az idő meglágyult; az olvadás beköszöntött. A seprők egész hada hajtotta be a csatornákba az olvadt hólét nagy büszkén és boldogan, hogy végezhet a téllal és katonák ástak árkokat az utolsó hóban, amely csupa szenny volt és fekete patakokat bocsátott magából.

A kék és áttetsző égen az első csillagok gyuladtak ki, midőn De La Mottené, előkelő hölgynek öltözve, a gazdag pompa minden külső jelével ült egy bérkocsiban, amelyet Clotild asszony a legujabak közül választott ki és a Vendome-téren állott meg, szemben egy grandiózus külsejű házzal, amelynek magas ablakai az egész homlokzaton ki voltak világítva.

Ez a ház Mesmer doktor háza volt.

De La Mottené kocsiján kívül még nagyszámu fogat és gyaloghintó állt ez előtt a ház előtt; és végül a fogatokon és gyaloghintókon kívül két- vagy háromszáz kíváncsi ácsorgott a sárban, várva a gyógyult betegek távozását, vagy azoknak a betegeknek az érkezését, akik gyógyulni jöttek ide.

Ezek, akik csaknem kivétel nélkül gazdag és nagyragu emberek voltak, cimeres hintókban érkeztek, lakájaik segítették őket kiszállni, vagy vitték őket és ezek az ufajta csomagok, amelyek prêmes bun-

dákba vagy atlasz köpenyekbe voltak burkolva, nem szolgáltak épen túlságos vigasztalással ezeknek a kiéhezett, félmeztelen szerencsétleneknek, akik csalhatalan bizonyítékát látták ott a kapuban, hogy Isten nem nézi a családfát, mikor egészségesekké vagy betegekké teszi az embereket.

Mikor egy-egy ilyen sápadt arcú, bágyadt testű beteg eltűnt a hatalmas kapu alatt, moraj futott végig a jelenlevőkön és nagy ritkaság volt, hogy ez a kíváncsi és tudatlan tömeg, amely a táncmulatságok és színházak előcsarnokaiban ugyanezt az élvezethajhászó arisztokráciát látta tolongni, ami viszont az ő élvezete volt, fel ne ismerte volna, — hol ezt vagy azt a herceget, akinek megbénult az egyik karja vagy az egyik lába, — hol ezt vagy azt a marsalt, akinek a lába felmondta a szolgálatot, de nem annyira a fárasztó katonai menetektől, hanem mert elzsibbadt a sok ácsorgásban az opera, vagy az olasz színház hölgyei körül.

Mondanunk sem kell, hogy a tömeg fürkésző szeme nem állt meg a férfiaknál.

Az a nő is, akit most láttak bevonulni egy hajdu karjában lecsüggedt fejjel, megmerevedett szemmel, mint a római hölgyek, akiket thesszáliai rabszolgáik vittek élkezés után, ez a hölgy, az ideges bántalmak martaléka, vagy akit elgyengítettek a kicsapongások és az öregség és akit nem tudtak már meggyógyítani vagy talpra állítani azok a divatos komédiások vagy azok a tevékeny jó angyalok, akikről madame Dugazon olyan csodálatos meséket tudott mondani, ide jött, hogy Mesmer műtermében találja meg a gyógyulást, amelyet másutt hiába keresett.

És azt ne higgye senki, hogy önkényesen túlozzuk itt az erkölcsök romlottságát. Be kell vallani, hogy akkoriban valóságos harc volt az udvar előkelő hölgyei és a színházi lányok között. Az utóbbiak a társaságbeli nők kedveseit és férjeit kaparitották el, az előbbieket pedig a színházi lányoktól rabolták vissza barátaikat és bretagnei divat szerint kuzenjaikat.

Nagyon sok ezek közül a hölgyek közül éppen olyan közismert volt, mint a férfiak és a nevük egész hangosan szájról-szájra járt a tömegben, sokan azonban, és ezek kétségkívül nem azok voltak, akiknek a neve a legkisebb fölzudulást idézte volna elő a tömegben, sokan zaj nélkül jutottak be ez este és ki tudták játszani a nyilvánosságot, amennyiben atlasz lárvával borított arccal jöttek el Mesmerhez.

Ezen a napon, amely a farsang közepére esett, álarcos bál volt az Operában és ezek a hölgyek arra számítottak, hogy úgy távozhatnak a Vendôme-térről, hogy egyenesen átmehetnek a Palais-Royalba.

Ezen a panaszkodtól, gúnyos megjegyzésektől csodálkozó felkiáltásoktól hangos és főképp szüntelenül zugó-morgó tömegben De La Motte grófnő, arcán kis lárvával, határozott léptekkel, szilárdan haladt végig, nem hagyva útjában egyéb nyomot maga mögött, mint azt a mondást, amelyet egyre ismételtek, míg el nem tűnt:

— Na ez sem lehet nagyon beteg!

De ne higgye senki, hogy ez a mondás nem rejtett magában egy csomó megjegyzést.

Mert ha De La Motte grófnő nem volt beteg, mi keresni valója lehetett akkor Mesmernél?

Ha a tömegnek tudomása lett volna azokról az eseményekről, amelyeket elbeszéltünk, úgy találta volna, hogy semmi sem olyan egyszerű, mint ez az igazság.

De La Mottené valóban nagyon sokat töprengett Rohan bibornokkal folytatott beszélgetésén és főképen gondolkodóba ejtette az a rendkívüli figyelem, amelyet a bibornok a nála felejtett vagy inkább elvesztett arcképes szelencének szentelt.

És mivel ez arcképes szelence tulajdonosának nevével függött össze Rohan bibornok hirtelen kedvességének minden magyarázata, De La Mottené két eszközhez folyamodott, hogy ezt a nevet megtudja.

Először megpróbálta az egyszerűbbet.

Elment Versaillesbe és tudakozódott a német hölgyek jótekonysági hivatalánál.

Itt, amit könnyű elgondolni, semmiféle fölvilágosítást nem kapott.

A Versaillesben lakó német hölgyek a királyné nyílt rokonszenve folytán, amellyel honfitársaikat támogatta, nagy számmal voltak: lehetnek százötvenen vagy kétszázan is.

De valamennyien igen jótekonnyak voltak, de egyiknek sem jutott eszébe, hogy ismertető jelet hagyjon a jótekonysági hivatalban.

Valois Janka tehát hiába kért felvilágosításokat a két hölgyről, aki látogatást tett nála; hiába mondta, hogy az egyiket Andrének hívták. Egész Versaillesben egyetlen német hölgyet sem ismertek, aki ezt a nevet viselte volna, amely különben is a legkevésbé sem volt német név.

A kutatás tehát e részben nem vezetett semmiféle eredményre.

Egyenesen Rohan bibornoktól megkérdezni a nevet, melyet ez gyanított, annyi lett volna, mint kimutatni előtte, hogy tervei vannak vele; annyi lett volna továbbá, mint megfosztani magát egy olyan fölfedezés gyönyörűségétől és dicsőségétől, amelyre az egész világ ellene és minden lehetőséggel szemben jött rá.

És mivel valami titokzatosság volt ezeknek a hölgyeknek Valois Jankánál való megjelenésében, titokzatosság Rohan biboros meglepetésében és hirtelen elhallgatásában, titokzatos uton-módon kellett rájönni a nyitjára ennyi rejtélyszerűségnek.

Különben is Janka jellemére nagy vonzó erőt gyakorolt ez a küzdelem az ismeretlennel.

Hallott róla, hogy van Párisban egy idő óta valami megszállott és csodátevő ember, aki rájött a módjára, hogy kell kiüzni az emberi testből a betegségeket és fájdalmakat, mint ahogy valaha Krisztus a sátánt űzte ki a megszállott testekből.

És azt is tudta, hogy ez az ember nem csak testi fájdalmakat gyógyít meg, hanem a lélekből is ki tudja tépni a fájdalmas titkot, mely azt gyötri. Látták, hogy mindenható parancsszavára betegeinek legnyakassabb akarata is ellágyul és rabszolgain hunyászkodóvá változik át.

Igy az álomban, amelyek a fájdalmakra következtek, amelyek után a tudós orvos lecsillapította a legfelzaklatottabb szervezetet is, tökéletes feledésbe merítve azt, a lélek elbűvölve a nyugalomtól, amelyet a varázslónak köszönhetett, teljesen rendelkezésére állott új urának. Ebben az állapotban hajtotta végre aztán minden műtétét, innen irányította az összes szálakat; és ennek a hálás léleknek minden gon-

dolatát is olyan nyelvre fordítva jelenítette meg, amely nyelvnek megvolt az az előnye vagy az a hátránya minden emberi nyelvvel szemben, hogy sohasem hazudott.

Sőt mi több, ez a lélek, kilépve első parancsára annak, aki pilanyatnyilag uralkodott fölötté, a testből, mely eddig börtöne volt, bejárta a világot, érintkezésbe lépett más lelkekkel, kérlelhetetlenül a mélyükre hatolt, irgalmatlanul kikutatta őket és mint a vadászkutya, amely kihajtja a vadat az erdőből, amelyben rejtőzködik és biztonságban érzi ott magát, végül is kipattantotta a titkot a szívből, amelyben az eltemetve volt, üldözőbe vette, megragadta és végezetül odahurcolta urának lába elé. Elég hű képe ez a jól idomított sólyomnak vagy karvalynak, amely kikeresi a felhők között urának, a solymárnak parancsára a kócsagot, a foglyot vagy a pacsirtát, amelyet vérengző szolgatermesztetének kijelöltek.

Igy magyarázható egy csomó jelentős titoknak felfedezése.

Madame de Duras így talált rá egy gyermekre, amelyet elloptak dajkájától, madame de Chantoné egy öklömnyi angol kutyát, amelyért odaadta volna cserébe a föld kerekiségének valamennyi gyermekét, Vaudreuil ur pedig egy hajfűrtöt, amelyért a vagyona felét odaadta volna.

Ezeket a vallomásokat álomlátó férfiak és nők tették Mesmer doktor delejes műtétei alatt.

El is lehetett jönni és kiválasztani a kiváló orvos házában a legelrejtettebb titkok, amely legalkalmasabbnak látszott arra, hogy gyakorlatilag kipróbálja a természetfölötti jóstehetségnek ezt a csodálatos adományát; és De La Motte grófné jól számított, hogy ha jelen lesz egy szeanszon, rátalálhat kíváncsi kutatásainak arra a főnixére, amelynek segítségével felfedezheti az arcképes tok tulajdonosának kilétét, ami a jelen pillanatban legégetőbb gondját képezte.

Ime ezért ment hát olyan sietve abba a terembe, ahová a betegek gyülekeztek.

Ez a terem, bocsánatot kérünk érte olvasóinktól, de a legrészletesebb leírást kívánja meg.

Apróra leírjuk hát az egészet.

A helyiség két főteremre oszlott.

Mikor az ember áthaladt az előszobákon és felmutatta a szükséges belépőjegyet a szolgálattevő huszároknak, egy szalonba jutott, amelynek ablakai légmentesen be voltak zárva, ami megakadályozta, hogy nappal a világosság és levegő behatolhasson oda, éjjel pedig a zajt és a levegőt zárta el a helyiségtől.

A szalon közepén egy csillár alatt, amelynek gyertyái egészen gyöngé és csaknem halottas fényt árasztottak, hatalmas vödört lehetett látni, amelynek födele le volt zárva.

Ennek a vödörnek egyáltalában nem volt valami előkelő formája. Nem volt rajta semmiféle díszítés és semmiféle drapéria nem takarta el csupasz fémoldalát.

Ez volt az a vödör, amelyet Mesmer kádjának hívtak.

Micsoda titkos erő rejtőzött ebben a kádban? Mi sem könnyebb, mint ezt megmagyarázni.

Ez a kád csaknem színültig volt vízzel, amely telítve volt kénes alkatrészekkel, ez a víz koncentrált a fedő alatt delejes erőit, hogy

sorba megtöltse vele azokat a palackokat, amelyek bizonyos rendszerben voltak elhelyezve a vödör fenekén.

Igy kereszteződtek egymással azok a titokzatos erejű áramok, amelyeknek a betegek gyógyulásukat köszönhatték.

A fedő tetejére vaskarika volt forrasztva, amelyhez hosszú kötél volt erősítve, amelynek rendeltetését tüstént megérthetjük, ha csak egy pillantást vetünk a betegekre.

Azok, akiket az imént a palotába belépni láttunk, ott ültek sápadtan, bágyatagon a vödör köré állított karosszékekben.

Férfiak és nők vegyesen, közömbös arccal, komolyan vagy nyugtalanul várták a kísérlet eredményét.

Egy lakáj fogta a hosszú kötél végét, amely a fedő karikájához volt kötve és körülcsavarta a betegek tagjain úgy, hogy valamennyien ugyanazzal a láncsal egymáshoz kötözve, egyszerre érezhették a vödörben fejlesztett villamosság hatását.

Azután, nehogy valamiképen megszakítsák azoknak a rejtelmes állati folyamatoknak működését, amelyek különbözőképpen módosulva minden természetnek osztályrésztül jutottak, a betegeknek gondjuk volt rá, hogy az orvos parancsa szerint érintkezzenek egymással: vagy a könyöküknél, vagy a válluknál, vagy a lábuknál fogva, úgy, hogy a mentővödör valamennyi testnek egyszerre küldhesse melegét és hatalmas, új életet adó erejét.

Annyi bizonyos, hogy különös látvány volt ez az orvosi szertartás és nem lehet csodálkozni rajta, hogy ilyen nagy mértékben felcsigázta a párisiak kíváncsiságát.

Husz vagy harminc beteg sorakozott a vödör köré; egy lakáj némán, mint az összes jelenlevők, egymáshoz fűzte őket a kötéllal, mint ahogy Laokoont és fiait összefűzték a kígyó gyűrűi; azután ez az ember is hátra huzódott félénk léptekkel, miután megmutatta a betegeknek a vasrudat, amely a vödör bizonyos nyílásaiba befoglalva, közvetlen helyi vezetékül szolgálhatott a Mesmer-féle áramok üdvös hatásának.

És először, miután a szeansz megkezdődött, langyos és átható meleg kezdett áramlani a szalonban; az meglankasztotta a betegek kissé feszült idegeit; fokonként emelkedett a padlótól a mennyezet felé és csakhamar kellemes illatokkal telt meg, amelynek gőzében hajlékonya váltak és elnehezdedtek a leglázongóbb agyvelők is.

És erre szemmel látható volt, mint engedték át magukat a betegek a légkör kéjes hatásának, midőn egyszerre csak kellemes, remegő zene hangzott fel láthatatlan zenészek hangszerén s bomlott szét, mint valami langyos láng az illatok és légáramlatok között.

Tiszta volt ez a zene, mint a kristály, amely mellett született és ellenállhatatlan erővel csapott le az idegekre. Azt mondhatta volna az ember, hogy a természet rejtelmes és ismeretlen neszei közül való volt ez a zene, amely ámulatba ejti és elbűvöli magukat az állatokat is, olyan volt, mint a szél panasza a sziklák zengő sipjai közt.

A harmónium hangjai közé csakhamar más dallamos hangok is vegyültek, amelyek olyanok voltak, mint nagy csokor virág, amelynek szerteomló árja úgy terült ki a jelenlevők feje fölé, mint dús lombzat.

Minden arcra, amelyet először az ámulat lelkesített föl, lassan-lassan a testi kielégültség kifejezése rajzolódott, amint így minden oldalról kellemes érzések simogatták őket. Lassankint fölengedett a lélek is; kilépett rejtekéből, ahová akkor bujik el, midőn a test bajai szorongatják és szabadon és vidáman áradt el az egész szervezeten, megfékezte az anyagot és átalakult.

Ez volt az a pillanat, midőn minden beteg kezébe vett egy vasrudacskát, amely össze volt kötve a vödör vaskarikájával és mellére, szívére vagy a fejére szoritotta a rudacskát, szóval oda, ahol a baj székel.

Csak látni kellett ilyenkor, milyen boldog kifejezés váltotta fel ezeken az arcokon a szenvedést és gondot, csak el kellett képzelni az elégtételségnél azt az önző elernyedését, amely egészen fölemésztette őket, a sóhajoktól megszaggatott csöndet, amely erre az egész társaságra ránehezedett, és mindenki legpontosabb képet alkotott magának a jelenetről, amelyet az imént rajzoltunk a század második harmadában azon a napon, amelyen lejátszódott.

Most néhány részletes szót a szereplőkről.

Először a szereplők is két osztályra oszlottak.

Az egyik osztályba tartoztak a betegek, akik nem sokat törődtek azzal, amit emberi tekintélynek hívnak, amely mértéket csak a közepes állású emberek tartanak nagy tiszteletben, de a nagyon magasan állók, vagy nagyon alacsony rendűek mindig félre rugnak; ezek voltak, hogy úgy mondjuk, a valódi szereplők, akik csak azért jöttek ebbe a szalonba, hogy meggyógyuljanak és teljes szívükkel azon voltak és mindent megkíséreltek, hogy ezt a céljukat elérjék.

A többiek, a kétkedők, vagy egyszerűen csak kíváncsiak, akik nem szenvedtek semmiféle betegségben, csak úgy jöttek Mesmer házába, mint ahogy színházba megy az ember, vagy azért, mert számot akar arról, hogy milyen hatást éreznek, midőn a bűvös vedret körülülük, vagy mint egyszerű nézők csak tanulmányozni óhajtották ezt az új természettudományi rendszert és csak azzal foglalatostkodtak, hogy a betegeket nézzék és ilyenek még azok közt is voltak, akik teljesen egészséges létükre alávetették magukat a gyógmódnak.

Az elsők között, akik odaadó tanítványai voltak Mesmernek és akiket a mester tanaihoz talán hála is fűzött, különösen kivált egy szép termetű és csinos arcú, kissé feltűnő külsejű fiatal nő, aki az áram hatása alatt maga illesztve fejére és szívgödrére a legerősebb adagu vezetőket, forgatni kezdte szép szemeit, mintha mindez valami végtelen epedéssé olvadt volna át benne, míg a két keze reszketett az ideges bizsergéstől, ami a delejes áram hatásának kezdetét jelzi.

Mikor pedig a feje hátrahanyatlott a karosszék támlájára, a jelenlevők kedvükre meghámulhatták sápadt homlokát, vonagló ajkait és szép nyakát, amelyet olykor márványos rajzokkal eregetett a vér heves lüktetése.

Ekkor a jelenlevők közül, akik csaknem valamennyien megdöbbenve szegezték szemüket erre a szép nőre, két vagy három fej egymás felé hajolt és kétségkívül valamely különös gondolatot sugott egymásnak, ami viszont még növelte ezeknek a kíváncsiaknak figyelmét.

A kíváncsiak közé tartozott De La Motte grófné is, aki csöppet sem félve, hogy fölismerik, vagy nem sokat nyugtalanzkodva miatta, kezé-

ben tartotta selyem álarcát, amelyet arca elé tartott, miközben keresztülhaladt a tömegen.

Különben is, úgy, ahogy elhelyezkedett, sikerült elkerülnie csaknem minden tekintetet.

Az ajtó közelében állott meg egy pillérhez dülve és egész eltakarva a drapériától, ahonnét mindent láthatott, de őt nem láthatta senki.

De mindazok között a dolgok között, amelyeket látott, legfigyelemreméltóbbnak tűnt fel neki annak a fiatal nőnek az alakja, akit egész megdelejeztek a mesmeri áramok.

Ez az alak valóban annyira meglepte, hogy percekig maradt mozdulatlanul a helyén valami ellenállhatatlan vágytól lenyűgözve, hogy lásson és megtudjon mindent.

— Oh, — suttogta magában, anélkül, hogy levette volna szemét a fiatal betegről, — ez kétségkívül az az irgalmas hölgy, aki előző este nálam járt és aki egyedüli oka annak a rendkívüli érdeklődésnek, amelyet Rohan ur önagyméltósága irántam tanusított.

És mikor eléggé meggyőződött róla, hogy nem csalódik, vágyva, hogy a véletlen hozza meg számára az annyira keresett rejtély nyitját, közelebb lépett.

De ebben a pillanatban a vonagló nő behunyta a szemét, összeszorította a száját és erőltlenül kapkodott a levegőbe két kezével.

Két kezével, amelyek, az igazat megvallva, nem voltak azok az igazán finom, lányos kezek, azok a viaszfehérségű kezek, amelyeket De La Mottené úgy megbámult rajta előző este.

A delejes válság járványszerű gyorsasággal ragadt át minden betegre, mikor már az agy mámorosra telt zenével és illattal. Minden ideges izgalom a végsőkéig volt csigázva. Fiatal társnőjük példáját követve, csakhamar az összes férfiak és nők sóhajtozni kezdték, zugás támadt, érthetetlen kiáltásokban törtek ki és kezüket, lábukat és fejüket ingatva, egyszerre és ellenállhatatlanul meghódoltak annak a rohamnak, amelyet a mester válságnak nevezett.

Ebben a pillanatban egy férfi jelent meg a teremben, anélkül, hogy valaki belépni látt volna és anélkül, hogy bárki is meg tudta volna mondani, hogy jött be.

A vödörből lépett talán ki, mint Phoebus-Apolló a vízből, talán a terem zengő és balzsamos gőzéből sűrűsödött hirtelen össze? Annyi bizonyos, hogy egyszerre csak ott volt és hogy lila ruhája, kedves és üde pillantásu szeme, szép sápadt arca, értelmes és szerény nézése nem tagadta meg e jelenségnek emberfeletti jellegét.

Kezében hosszú vesszőt tartott, amelyet rátámasztott, vagy inkább egészen beleemártott a híres vödörbe.

Aztán jelt adott: az ajtók megnyíltak és husz tagbaszakadt lakáj futott be és villámgyors mozdulattal felkapva egy-egy betegot, akik kezdték egyensúlyukat veszíteni a karósszékben, egy szempillantás alatt átvitték őket a szomszédos terembe.

Abban a pillanatban, mikor ez a művelet végbement, amelyet különösen érdekessé tett a féktelen boldogságnak az a paroxizmusa, amelynek a fiatal nő vonagló teste magát átadta, Madame De La Motte, aki a többi kíváncsival előrement egészen a betegek részére rendelt újabb teremig, meghallotta, hogy egy férfi így kiált fel:

— De ez ő, ez bizonyosan ő!

De La Mottené épen arra készült, hogy megkérdezi a férfitől:

— Ki az az ő?

Hirtelen azonban két nő lépett elő az első terem mélyéről egymásra támaszkodva s bizonyos távolságból egy férfitől követve, akinek egész olyan volt a megjelenése, mint valami bizalmas lakáinak, jóllehet polgári ruhába volt öltözködve.

Ennek a két nőnek, de különösen az egyiknek megjelenése nagyon meglepte a grófnőt, aki egy lépést tett feléjük.

Ebben a pillanatban sikoltás hasított végig a termen, amely a vonagló ifju nő ajkáról röppent el s ez egyszerre mindenfelől felé irányította a figyelmet.

Ugyanabban a pillanatban az a férfi, aki azt mondta: «Ez ő» és aki épen De La Mottené mellett állott, titokzatos és tompa hangon így kiáltott föl:

— De uraim! nézzék hát, hisz az a királyné.

E szóra Janka megreszketett.

— A királyné! — kiáltotta ugyanakkor számos megrezzent és ámuló hang.

— A királyné Mesmernél!

— A királyné delejes válságban, — ismételték más hangok.

— Oh, — mondta valaki, — az lehetetlen.

— Hát nézzen oda, — válaszolta az ismeretlen nyugodtan, — ismeri a királynét vagy sem?

— Valóban, — sugták többen a jelenlevők közül, — a hasonlóság hihetetlen.

Madame De La Mottené álarc volt, mint az összes nőkön, akiknek Mesmertől távozásban az operabálba kellett menniök. Kockázat nélkül kérdezősködhettek tehát.

— Uram, — fordult a férfihoz, aki a királyné jelenlétét fölfedezte s aki nehéz testü, telt és pirosposzgás arcu, csillogó és rendkívül éberem figyelő szemü ember volt, — csak nem mondja komolyan, hogy a királyné itt van?

— Oh, asszonyom, semmi kétség, — válaszolta a kérdező.

— És hol van?

— Az a fiatal nő, akit ott lát lenni a violaszínü vánkoson, olyan heves válságban, hogy nem tudja mérsékelni a mozdulatait, az a királyné.

— De hát mire alapítja ezt az állítását, uram, hogy az a királyné?

— Hát egyszerűen arra, asszonyom, hogy ez a nő a királyné, — felelte megzavarhatatlan nyugalommal a vádló.

Azzal otthagytta a kérdezősködőt, hogy tovább adja és elterjessze a hírt a többi csoportban.

Janka elfordult a csaknem fölháborító látványtól, amelyet a delejes álmotól meglepett nő nyújtott, de alig tett pár lépést az ajtó felé, midőn épen szemben találta magát a két nővel, akik várva, míg a vonagló betegekhez juthatnak, nem csekély érdeklődéssel szemléltek a vödört, a vezető vasrudakat és a fedőt.

Alig pillantotta meg Janka az idősebbik hölgy arcát, most rajta volt a sor, hogy fölsikoltson.

— Mi baj? — kérdezte erre a hölgy.

Janka hirtelen letépte álarcát.

— Rám ismer-e? — kérdezte.

A hölgy egy mozdulatot tett, de nyomban el is nyomta azt.

— Nem, asszonyom, — mondta némi zavarral.

— Nos hát én ráismerek önre és be is akarom ezt önnek bizonyítani.

A két hölgy erre a követelődő hangra rémülten bujt egymáshoz. Janka előhuzta zsebéből az arképes tokot.

— Ezt nálam felejtette, — mondotta a hölgynek.

— De még ha így volna is, asszonyom, — szólt az idősebbik, — mire való ez a nagy izgalom?

— Felizgat az a veszedelem, amelyben itt Felséged forog.

— Magyarázza ki magát.

Janka odanyujtotta álarcát a királynénak, aki habozott, hogy elfogadjá-e, mert azt hitte, hajdisze is eléggé eltakarja arcát.

— Kérem, asszonyom, egy percnél hosszabb ideig várni való idő sincs, — folytatta Janka.

A királyné gépiesen arcára illesztette az álarcot.

— És most jöjjön, jöjjön, — mondta Janka.

És oly hevesen huzta maga után a hölgyeket, hogy nem állhattak meg, csak az utcára nyíló kapuban, ahová pár perc alatt megérkeztek.

— Na végre, — szólt a királyné nagy lélekzetet véve.

— Nem látta meg Felségedet senki?

— Nem hinném.

— Annál jobb.

— De végre is magyarázza meg a dolgot...

— Ebben a pillanatban elégedjék meg Felséged annyival, hogy hisz hűséges szolgálójának, mikor az azt mondja, hogy a legnagyobb veszedelemben forgott.

— Még mindig az a veszedelem, de hát mi az?

— Leszek bátor mindent elmondani Felségednek, ha kegyeskedik nekem valamelyik nap egy órai kihallgatást adni. De a dolog bonyodalmas és felismerhetik vagy észrevehetik Felségedet.

És mikor észrevette, hogy a királyné némi türelmetlenséget árukt el, így szólt Lamballe hercegnőhöz fordulva:

— Oh, asszonyom, legyen segítségemre, nagyon szépen kérem, és hasson oda, hogy őfelsége távozzék, még pedig nyomban távozzék.

A hercegnő könyörgő mozdulatot tett.

— Menjünk, — mondta a királyné, — miután ön akarja.

Azután De La Mottenéhez fordult:

— Ön kihallgatást kért tőlem, — mondotta.

— Remélem, hogy lesz szerencsém megmagyarázhatni Felségednek viselkedésemet.

— Nos hát hozza el hozzám ezt a szelencét és szóljon Lőrincnek, a kapusomnak, ő már akkorra utasítást kap.

Arra az utca felé fordult.

— *Kommen Sie da, Weber*, — mondta németül.

Egy hintó gördült oda nagy sietve; a két hercegnő beugrott a hintóba.

Madame De La Motte ott állt a kapuban, míg csak el nem tűntek a szeme elől.

— Oh, — mondta magában, — eddig nagyon jól végeztem, amit tettem, de tovább... Gondolkozzunk csak.

Oliva kisasszony.

Eközben az az ember, aki az állítólagos királynét a jelenlevőknek megmutatta, rátette a kezét az egyik sóvárszemű szemlélő vállára, akin tubákszin kabát volt.

— Van az ön számára, aki ujságíró, — mondta neki, — pompás cikktémám.

— Hogy-hogy? — kérdezte az ujságíró.

— Akarja hallani a velejét?

— Szíves örömet.

— Ide hallgasson. A címe: «Milyen veszedelmes egy olyan ország alattvalójának születni, amelynek királyát a királyné kormányozza, s ez a királyné szereti a delejes válságokat.»

Az ujságíró elnevette magát.

— És a Bastille, — mondotta.

— Ugyan menjen. Hát nincsenek álnevek, amelyek segítségével ki lehet játszani a királyi cenzurát? Kérdem öntől, akadna-e olyan cenzor, aki megtiltaná önnek, hogy elmondjon egy történetet Silou hercegről és Etteniotna hercegnőről, Narfec királynéról? Nos, mit szól ezekhez az anagrammokhoz?

— Oh igen, — mondta az ujságíró nekitüzesedve, — az eszme kitünő.

— És higgye el nekem, hogy ez a cím: «*Etteniotna hercegnő delejes álma Remsen fakirnál*» csinos hatást tenne a szalonokban.

— Ép úgy elhiszem, akár ön.

— Menjen hát és írja meg ezt nekünk az ön kitünő tollával

Az ujságíró megszorította az ismeretlen kezét.

— Küldjek önnek pár számot? — mondotta. — Kész örömmel megteszem, ha lesz szíves és megmondja nekem a nevét.

— Hogyne, hogyne. Az eszme tetszik nekem és az ön tollával megírva száz percentet fog nyerni. Hány példányban nyomtattatja rendes körülmények közt kis pamfletjeit?

— Kétezerben.

— Tegyen nekem egy szíveséget!

— Készséggel.

— Fogja ezt az ötven louis és nyomassa ki hatezerben.

— Hogyan uram? De hisz ön elhalmoz... Hadd tudjam legalább a nevét az irodalom ilyen nemeslelkű pártfogójának.

— Megmondom önnek, ha majd ezer példányt átveszek öntől darabonként két livrejével nyolc napon belül, nemde?

— Dolgozni fogok rajta éjjel-nappal, uram.

— Csak jó mulatságos legyen.

— Könnyekig meg fogja kacagtatni egész Párist, egy valakit kivéve.

— Aki vérkönnyeket fog sirni, nemde?

— Oh uram, milyen szellemes ön.

— Oh, ön nagyon is elnéző. Apropos, keltezze a kiadást Londonból.

— Mint rendesen.

— Uram, alázatos szolgálja vagyok.

És a nagy ismeretlen bucsut vett a firkásztól, aki ötven louis-
jával zsebében oly könnyen röppent el, mint valami baljós madár.

Az ismeretlen egyedül maradt, vagy inkább társ nélkül, megnézte még a válságok termében a fiatal nőt, akinek görcsös vonaglása tökéletes elernyedésnek adott helyet és akinek egy a válságban magukkal tehetetlen hölgyek szolgálatára rendelt szobaleány szemérmesen lehajtotta kissé indiszkrétén felcsuszott ruháját.

Ujra megfigyelte ennek a kíváncsú szépségnek finom és élvezetvágó vonásait, a nemes bájt, amelyet az álom önfeledtségében sugárzott, azután visszatért arra, amerről jött.

— Határozottan, — mondta, — a hasonlatosság megdöbbentő. Az Urnak, aki alkotta, bizonyára meg volt vele a maga célja; előre elítélte azt ott lenni, akire ez hasonlít.

Abban a pillanatban, amint az idegen ezt a fenyegető gondolatot befejezte, az ifjú nő lassan fölemelkedett a vánkosról és szomszédjának karjára támaszkodott, aki már felocsudott önkívületéből és azon igyekezett, hogy kissé rendbe hozza nagyon is kuszált toalettjét.

Elpirult kissé, mikor látta mennyire figyelnek rá a jelenlevők. Kacér udvariassággal felelt Mesmer komoly és egyben előzékeny kérdéseire, azután kinyújtva gömbölyded karját és lábát, mint a macska, mely álmából ébred, végigment a három szalonon, el nem veszve útjában egyet sem a pillantások közül, amelyeket a jelenlevők küldtek felé, akár gúnyosak, akár sóvárgók, akár döbbszavak voltak is azok.

De ami annyira meglepte, hogy majdnem megnevettette, az volt, hogy elhaladva az egyik szalon sarkában suttogó csoport előtt, a kihívó kacsintások és a gáláns szavak helyett a leghódolóbb tiszteletnek olyan sortüze áradt felé, hogy nincs francia udvaronc, aki eikornyásabbat és szertartásszerűbbet talált volna a királyné üdvözlésére.

És ezt az ámuló és tiszteletteljes csoportot nagy hirtelen a fáradhatatlan ismeretlen gyűjtötte össze, aki ott rejtőzködött mögötte és fojtott hangon suttogta:

— Hiába, uraim, hiába, mégis csak Franciaország királynéja; üdvözljük, üdvözljük mély meghajlással.

A kis nőcske, aki ennyi hódolatnak tárgya volt, bizonyos nyugtalansággal lépte át az utolsó küszöböt és a folyosóra érkezett.

Fáradt szemével egy bérkocsit vagy egy gyaloghintót keresett itt; nem talált sem ezt, sem amazt, csak mikor néhány pernyi tétovázás után abban a pillanatban, mikor kis lábát már majdnem a kövezetre tette, odalépett hozzá egy hatalmas termetű lakáj.

— A kocsiját, asszonyom? — mondta.

— De nekem nincs kocsim, — válaszolta a fiatal nő.

— Bérkocsin jött, asszonyom?

— Igen.

— A Daufin-utcából.

— Igen.

— Hazaviszem én, asszonyom.

— Jó, vigyen haza, — mondta a kis nőcske egész fesztelenül, anélkül, hogy egy pillanatra is érezte volna azt a nyugtalanságot, amelyet ez a váratlan ajánlat minden más nőben előidézett volna.

A lakáj jelt adott, melyre rögtön egy jó kinézésű hintó válaszolt, amely odaállt az előcsarnok elé, hogy a hölgy beszállhasson.

A lakáj fölemelte a fölhágót és odakiáltott a kocsisnak:

— Rue-Daфин!

A lovak sebesen elvágtattak. Mikor a Pont-Neufre érkeztek, a kis hölgy, akinek nagyon izlett ez az utazás, mint Lafontaine mondja, sajnálni kezdte már, hogy nem a Jardin des Plantesban lakik.

A kocsi megállt. A fölhágó leereszkedett és a jól iskolázott lakáj már nyújtotta is a kezét a kapukulcsért, amelynek segítségével Páris harmincezer házának lakói, amelyek nem voltak magánpaloták és így házmesterük vagy kapusuk nem volt, hazatértek.

A lakáj hát kinyitotta a kaput, hogy kimélje a kis nő kezét, azután abban a pillanatban, mihelyt ez a homályos folyosóra belépett, köszönt és bezárta a kaput.

A hintó mozgásba jött és eltűnt.

— Igazán kellemes kaland! — kiáltott fel az ifju nő. — Ez igazán gavalléros dolog Mesmer urtól. Oh milyen fáradt vagyok és ő előre látta ezt. Mégis csak nagy orvos ez.

Miközben ezeket mondta, a ház második emeletére ért, a lépcsőkanyarulathoz, amelyből két ajtó nyílt.

Alig hogy kopogtatott, egy öreg asszony jött és ajtót nyitott neki.

— Jó estét anyám. Kész a vacsora?

— Igen, sőt már ki is hült.

— Itt van ő?

— Nem, még nincs, de egy ur van itt.

— Miféle ur?

— Az, akivel ma este beszélned kell.

— Nekem?

— Igen, neked.

Ez a párbeszéd egy kis üveges előszobafelében folyt le, amely a lépcsőházat egy az utcára nyíló nagy szobától elválasztotta.

Az üveglakon át egész tisztán ki lehetett venni a lámpát, amely ezt a szobát megvilágította, amelynek kinézése, ha nem is volt épen kielégítő, de legalább tűrhető volt.

Sárga selyemből készült régi függöny, amelyet az idő helyenkint kikoptatott és fakóvá tett, pár utrecht-i zöld bársonnyal bevont karosszék, egy tizenkétfiókos nagy szekrény berakásokkal díszítve, egy régi sárga pamlag, ezek voltak a helyiség pompás diszei.

A fiatal nő nem ismerte fel ezt a férfit, de olvasóink bizonyára fel fogják ismerni, ő volt az, aki felbujtogatta a kíváncsiakat az állítólagos királyné útjában, a férfi, aki ötven louis adott a pamfletért.

A kandalló párkányán ingaóra díszlett, mellette kétoldalt két kék japánváza, nyilvánvalóan hamis.

A fiatal nő hirtelen kinyitotta az üveges ajtót és egyenesen a pamlaghoz ment, amelyen rendkívül nagy nyugalommal látott üldögelni egy jóságos arcú férfit, aki inkább kövér volt, mint sovány s akinek rendkívül fehér keze igen gazdag csipkés ingmellel játszott.

Az ifju nőnek nem volt rá ideje, hogy ő kezdje meg a társalgást.

Ez a különös személyiség valami üdvözlésfélével fogadta, amely félig vállrándítás volt, félig meghajlás és ragyogó és jóakarattal teli pillantást vetve a ház úrnőjére, így szólt:

— Tudom, hogy kérdezni akar engem, de jobb lesz, ha úgy válaszolok, hogy én kérdezem önt. Ön Oliva kisasszony?

— Igen, uram.

— Bájos, nagyon ideges asszony, aki egészen el van ragadtatva Mesmer rendszerétől.

— Épen tőle jövök.

— Nagyon helyes. De ez még nem magyarázza meg, amint szép szeme nekem elárulja, hogy miért talál engem a pamlagán, amit pedig annyira szeretne megtudni tőlem.

— Pontosan kitalálta, uram.

— Nem tenné meg nekem azt a szivességet, hogy leül? Ha állva marad, engem is arra kényszerít, hogy szintén felálljak; úgy kényelmesebben beszélgethetünk.

— Ön igazán hizelelhet magának azzal, hogy rendkívül különös a viselkedése, — válaszolta a fiatal nő, akit ezután Oliva kisasszonynak fogunk nevezni, miután szíves volt válaszolni erre a névre.

— Kisasszony, épen az imént láttam Mesmer urnál és olyannak találtam önt, amilyennek óhajtottam.

— Uram!

— Oh, ne háborodjék fel, kisasszony; én nem mondom, hogy bájosnak találtam önt, nem, ezt olyannak találhatná, mintha szerelmi vallomás volna, ez pedig egyáltalában nem szándékom. Ne huzódjék el, kérem, mert arra kényszerít, hogy úgy kiabáljak, mint valami süket ember.

— Hát akkor mit akar? — kérdezte együgyűn Oliva.

— Tudom, — folytatta az ismeretlen, — ön hozzá van szokva, hogy azt mondják önnek, hogy szép; ezt én is gondolom különben, de nekem más mondani valóm van.

— Uram, ön valóban olyan hangon beszél velem...

— Ne izgassa föl magát, mielőtt végig nem hallgatott. Nincs itt valaki elbujva?

— Senki sincs elbujva, uram, de végre is...

— Nos hát ha senki sincs elbujva, beszéljünk fesztelenül. Mit szólna egy kis társuláshoz kettőnk között?

— Egy kis társuláshoz... De hisz jól láthatja...

— Na lássa, már megint összetéveszti a dolgokat. Én nem azt mondtam önnek, hogy viszony, hanem társulás. Nem beszélek én szerelemről, én üzletről beszélek.

— Miféle üzletről? — kérdezte Oliva, akinek kíváncsisága valószínűs ámulattá változott át.

— Mit csinál ön egész nap?

— De...

— Ne féljen semmit, én nem azért vagyok itt, hogy ócsároljam önt, mondhat, amit akar.

— Nem csinállok semmit, vagy legalább is a lehető legkvesebbet.

— Ön rest.

— Oh!

— Nagyon helyes.

— Ön azt mondja: nagyon helyes.

— Kétségtől. Mit jelent az rám nézve, hogy ön rest? Szeret sétálni?

— Nagyon.

— Színházakba, bállokba járni?

- Örökké azt szeretném.
 — Jól élni?
 — Fölöttébb.
 — Ha adnék önnek huszonöt louis havonta, visszautasítaná?
 — Uram.
 — Kedves Oliva kisasszony, ime ismét kételkedni kezd. Hiszen megegyeztünk abban, hogy nem fog ijedezni. Huszonöt louis mondtam, de mondhattam volna épen úgy ötvenet is.
 — Ötvenet jobban szeretnék, mint huszonötöt, de még ötvennél is jobban szeretem magam kiválasztani a kedvesemet.
 — Teringettét, mondtam már önnek, hogy én nem akarok a kedvese lenni. Efelől teljesen nyugodt lehet.
 — Akkor hát teringettét, mit akar, mivel szolgáljam meg az ötven louis-ját?
 — Szóval ötvenet mondtunk?
 — Igen.
 — Legyen ötven. Fogad magánál, a lehető legkellemesebb arccal fog rám nézni, a karját nyújtja nekem, ha kívánom, várni fog rám ott, ahol kijelölöm, hogy várjon rám.
 — De nekem kedvesem van, uram.
 — Nos, hát aztán?
 — Hogyan, hát aztán?
 — Igen — hát adja ki az útját az ördögbe.
 — Oh, Beausirenak nem lehet olyan könnyen kinyitni az útját.
 — Akarja, hogy segítsek önnek?
 — Nem, mert szeretem.
 — Oh!
 — Ugy egy kissé.
 — Az épen túlsok.
 — Ez így van.
 — Akkor, hát maradjon Beausirel!
 — Ön nagyon engedelkeny, uram.
 — Viszonyásul a föltételek megfelelők önnek?
 — Megfelelők, ha ön mind elmondta nekem hiánytalanul.
 — Hallgasson rám, kedvesem, mindent elmondtam, amit most el kellett mondanom.
 — Becsületszavára?
 — Becsületszavamra; egy dolgot azonban meg fog érteni...
 — Micsoda dolgot?
 — Azt, hogy amennyiben arra volna szükségem, hogy ön valóban a szeretőm legyen...
 — No látja... Erre egyáltalában nincs szükség.
 — De hogy annak lássék.
 — Oh, ez már inkább mehet.
 — Nos tehát kész az alku?
 — Kész.
 — Ime az első szó előre.

Azzal átnyújtott neki egy tekercsben ötven louis, anélkül, hogy az ujját érintette volna. És amikor a leány vonakodott elfogadni, becsusztatta a ruhája zsebébe, anélkül, hogy érintette volna kezével azt

a kerek és mozgékony csipőt, amelyet a legfinomabb spanyol inyencek nem vetettek volna úgy meg, mint ő.

Alig csusszantak le az aranyak a leány zsebének fenekére, mikor két kemény koppanásra, amely az utcaajtó felől hangzott, az ablakhoz ugrott Oliva.

— Az istenért, fusson gyorsan, ő az!

— Ő. Ki?

— Beausire, a kedvesem... Mozduljon hát, uram!

— Oh, hitemre. Annál rosszabb.

— Hogyan, annál rosszabb. De ő darabokra fogja aprítani önt.

— Bah!

— Hallja, hogy dörömböl, mindjárt beszakítja a kaput.

— Nyitassa ki neki. Az ördögbe, hát miért is nem adat neki kapukulcsot?

Az ismeretlen végigheveredett a pamlagon és magában halkán azt dörmögte:

— Látnom kell azt a fickót, hogy megbírálhassam.

A dörömbölés folytatódott förtelmes káromkodásoktól megszakítva, amelyek sokkal feljebb szálltak a második emeletnél.

— Eredj anyám, nyisd ki, — mondta nagy dühösen Oliva. — Ami pedig önt illeti, uram, magára vessen, ha valami szerencsétlenség éri.

— Amint ön mondotta, magamra vetek, — szólt rendületlenül az ismeretlen és meg sem moccant a pamlagról.

Oliva remegve figyelt a lépcsőház felé.

Beausire uram.

Oliva odavetette magát a dühös ember elé, aki kiterjesztett karral, sápadt arccal, rendetlen ruhában rontott be a szobába s a szája durva szitkokat szórt.

— Beausire, nini, Beausire, — mondta olyan hangon, amely nem volt eléggé rémült arra, hogy el ne árulta volna, milyen bátorság lakik ebben a nőben.

— Takarodj tőlem! — kiáltotta az ujonnan érkezett, durván ki-
tépve magát Oliva öleléséből.

Azután egyre emeltebb hangon kezdte folytatni:

— Ah, hát azért kellett várakoznom a kapu előtt, mert egy férfi volt itt, oh, oh!

Az ismeretlen, amint tudjuk, olyan nyugodt és mozdulatlan helyzetben maradt a pamlagon, hogy Beausire uram ezt határozatlanságnak vagy rémületnek vehette.

Fogvicsorgatva, vészjósló arccal lépett hát oda az ismeretlen elé.

— Remélem, felelni fog nekem, uram.

— Mit óhajt tőlem, mire válaszoljak, kedves uram? — felelte az ismeretlen.

— Mi keresnivalója van itt? És először is kicsoda ön?

— Én igen nyugodt ember vagyok és nem tudom, miért néz ön rám ilyen rémítő szemekkel. Különben ami azt illeti, egészen tisztességesen beszélgettem itt urnőnkkel.

Dumas: A nyakék.

— Az már igaz, úgy van, — mormogta Oliva, — egészen tisztességesen.

— Te meg fogd be a szádat! — tajtékzott felé Beausire.

— La, la, ne förmedjen így rá önagságára, aki egészen ártatlan, — szólt az ismeretlen, — és ha ön rossz hangulatban van...

— Igen, abban vagyok.

— Bizonyosan vesztett a kártyán, — mondta halkan Oliva.

— Ki vagyok fosztva, az ördög vinné el, — hördült föl Beausire.

— De azért nem haragudnék, ha ön fosztott volna ki egy kissé mást, — szólt nevetve az ismeretlen, — ez magától értetődik, kedves Beausire uram.

— Kiméljen meg ostoba tréfáitól és tegye meg nekem azt a sziveséget, hogy pusztuljon innen.

— Oh, Beausire uram, csak türelem.

— Ezer ördög és pokol, kapja föl magát és tisztuljon, vagy összetöröm az egész pamlagot azzal együtt, ami rajta van.

— Ön nem mondta nekem, kisasszony, hogy Beausire urat így fel szokta ütni a hava. Uram Isten! micsoda bösz indulat!

Beausire a végsőkig felizgatva, szinpadias mozdulatot tett, és kibrántva kardját, karjával és a kard pengéjével legalább hat láb átmérőjű kört kanyarított a levegőben.

— Utolsó figyelmeztetés, — mondotta, — keljen fel, mert különben a pamlag támlájához szögezem.

— A dolog kezd kissé kellemetlenné válni, — felelte az ismeretlen, csöndesen kihuzva csak úgy balkezével hüvelyéből a kis kardot, amelyet maga mögé tett a pamlagra.

Oliva éles sikoltásokban tört ki.

— Ah, kisasszony, kisasszony, hallgasson, — mondta nyugodtan az ismeretlen, aki végre öklébe szorította kardját, anélkül, hogy fölkelte volna a pamlagról, — hallgasson, hiszen csak két dolog történhet: először halálra rémítheti Beausire uramat, aki ijedtében majd fel találja magát nyársaltatni, másodszor megeshetik, hogy feljön az őrárat, jól megverik önt és beviszik egyenesen a St.-Lazarba.

Oliva erre a sikoltozást még kifejezőbb némajátékkal cserélte föl.

Érdekes látvány volt: az egyik oldalon Beausire uram mezitelenül, mellél, borszagun, dühtől reszketve vagdalkozott minden terv nélkül, és eredménytelenül a levegőbe mérve csapásait.

A másikon egy pamlagon ülő férfi, aki egyik kezét a térdén nyugtatva, a másik fegyveres kezével pedig nagy serényen védte ki a csapásokat a legkisebb erőfeszítés nélkül és olyan hahotával, amely magát Szent-Györgyöt is megrémítette volna.

Beausire kardja egy pillanatra sem tudott a vonalban megmaradni, hanem folyton ide-oda kalimpált, ellenfelének védekező mozdulataitól elhárítva.

Beausire kezdett kifáradni, szuszogni, de haragja lassankint önkéntelen rémületnek adott helyet; arra gondolt, hogy ha ez az udvarias kard egyszer egy kissé hosszabbra találna nyulni, ha védekezésből támadásba menne át, akkor jaj volna Beausirenek. Bizonytalanság fogta el, hátrálni kezdett és már csak ellenfele kardjának gyöngeségére számított. Ez azonban hatalmas tercet vágott most, kiütötte kezéből a kardot, úgy, hogy az elröpült, mintha pehely lett volna.

A kard átrepült a szobán, kiütött egy ablakszemet és kívül eltűnt. Beausire nem tudta többé, hogy tartsa meg önuralmát.

— Ej, Beausire uram, — szólt az ismeretlen, — vigyázzon csak, hátha a kardja a hegyével esik le és lenn épen akkor megy el valaki: egy emberéletnek vége!

Beausire magához tért, az ajtóhoz futott és törte lefelé magát a lépcsőn, hogy felkapja a kardját és megakadályozzon egy szerencsétlenséget, amely miatt meggyülhetett volna a baja a rendőrséggel.

Ezalatt Oliva megragadta a győztes kezét és azt mondta neki:

— Oh uram, ön derék férfit, — de Beausire uram gazember, és ha ön még tovább marad, kompromittál engem, — ha ön eltávozik, ugysis biztosan megver.

— Akkor hát maradok.

— Nem, ne maradjon, kérem, ha ő megver, én is megverem, és mindig én vagyok az erősebb. Távozzék hát, kérem.

— Egy dologról azonban ne feledkezzék el, édes szépem, és ez az, hogy ha távozom, lenn találkozunk, vagy mikor a lépcsőn megyek lefelé, ebből verekedés lesz. A lépcsőn pedig nem lehet olyan szépen kiszámítani a védekezést kvartot terccel vagy félkörrel, mint a pamlagon.

— És akkor?

— Akkor vagy én ölöm meg Beausire mestert, vagy ő öl meg engem.

— Nagy Isten! Ez igaz, szép kis botrány lenne a házban.

— Ezt el kell kerülni, hát maradok.

— Az ég szerelmére, távozzék; fel fog menni a felső emeletre, míg amaz visszajön. Ő azt hiszi, hogy itt találja önt, azért nem fogja sehol keresni. Ha egyszer azután benn lesz a helyiségben, majd meghallja, hogy kétszer ráfordítom a kulcsot. Akkor az én emberem be lesz zárva és én zsebre teszem a kulcsot. Ön pedig hajtsa végre a visszavonulást addig, míg én egy kis zajt csapok, hogy lefoglaljam arra az időre.

— Ön elragadó leány; a viszontlátásra.

— A viszontlátásra! És mikor?

— Ma éjjel, ha úgy tetszik.

— Hogyan, ma éjjel? Hát meg van bolondulva?

— Ördögadta, persze, hogy ma éjjel. Hát nem ma este van az operabál?

— De gondolja meg, hogy már éjfélre jár.

— Nagyon jól tudom, de mit bánom én azt.

— Dominók is kellenek.

— Beausire majd hoz, ha jól megverte.

— Igaza van, — mondta Oliva nevetve.

— Itt van tíz louis a kosztümökre, — szólt az ismeretlen szintén nevetve.

— Isten vele, Isten vele. Köszönöm.

Azzal a lépcsőház felé tuszkolta.

— Jó, jó, de Beausire be fogja lenn zárni a kaput.

— Csak egy retesz van belülről. Isten vele. Már jön föl.

— De ha véletlenül mégis ön kap ki, hogy adja ezt tudtomra?

A leány elgondolkodott.

— Önnek bizonyára vannak lakásai? — mondta aztán.

— Igen, egyet majd ideállitok az ablak alá.

— Nagyon jó lesz és a lakáj a levegőbe fog bámolni addig, míg csak egy levélke nem esik az orrára.

— Ugy lesz. Isten vele.

Az ismeretlen fölment a felső emeletre. Mi sem ment ennél könnyebben. A lépcső sötét volt és Oliva hangos szóval hiva Beausiret, lármájával fődözte új szövetségese lépteinek zaját.

— Feljössz-e már, te bőszi? — kiáltotta Beausirenak, aki nem jött föl anélkül, hogy komoly meggondolás tárgyává ne tegye erkölcsi és testi fölényét ennek a hivatlan vendégnek, aki oly orcátlanul betelepedett más ember lakásába.

Közben felérkezett arra az emeletre, ahol Oliva várta. Kardját hüvelyébe dugta és épen azt forgatta fejében, mit fog mondani.

Oliva vállon ragadta és belökte az előszobába, azután kétszer ráfordította az ajtóra a kulcsot, amint megigérte.

Az ismeretlen távozóban hallhatta a küzdelem kezdetét, amelyből kicsendültek csattanó hangjukkal, mint a cintányérok a zenekarból, azok az ülegek, amelyeket népszerűen és hangutánzó szóval pofonoknak neveznek.

A pofonokkal vegyest kiáltások és szemrehányások hangzottak ki. Beausire hangja dörgött, Oliváé menydörgött. Megbocsátják nekünk ezt a rossz szójátékot, de ez tökéletesen kifejezi, amit gondolunk.

— Valóban, — mondta az ismeretlen, miközben távozott, — az ember sohse hitte volna, hogy ez a nő, aki úgy meg volt széppenve a mester érkezésekor, ekkora ellenállást tudjon kifejteni.

Az ismeretlen nem vesztegette azzal az idejét, hogy figyelemmel kísérje a jelenet végét.

— Sokkal hevesebben indult a dolog, semhogy a kifejelet soká kés-
hetne, — mondta magában.

Azzal befordult a kis Anjou-Daфин-utcácska sarkán, amelyben a hintója várt rá, amely háttal állott be a kis sikátorba.

Az ismeretlen pár szót szolt emberei egyikének, aki azonnal elvált tőlük, állást foglalt Oliva ablakával szemben és behuzódott egy régi ház körül végigfutó árkád keskeny árnyékába.

Igy elhelyezkedve, miután a kivilágított ablakokat látta, az árnyak mozgásából megfigyelhette, mi történik a ház belsejében.

Ezek az árnyképek, amelyek eleinte nagyon is hevesen mozogtak, lassankint megnyugodtak kissé. Utoljára csak egy árnykép maradt.

Az arany.

A függönyök mögött pedig a következők történtek.

Beausire először meg volt lepette, mikor látta, hogy az ajtót bezárják.

Azután az lépte meg, hogy Oliva olyan nagy hangon kiáltoz.

De végül még legjobban meglepte, mikor belépve a szobába, feles-
mes vetélytársát már nem találta ott.

Kutatás, fenyegetődzés, kiáltozás, miután az ember elbujt, mert megijedt; és ha megijedt, akkor Beausireé volt a diadal.

Oliva erőszakkal vette rá, hogy hagyjon föl a kereséssel és feleljen az ő kérdéseire.

Beausire, miután kis ideig türte a szidást, most maga csapott magas hangba.

Oliva, aki tudta, hogy nem lehet többé vétkesnek tartani, miután a büntárgy eltűnt, *Quia corpus delicti aberat*, mint a törvénytörő mondja, Oliva olyan nagy hangon kezdett kiáltozni, hogy Beausire, aki nem bírta már hallgatni, a szájára tapasztotta tenyerét, vagy legalább is oda akarta tapasztani.

De csalódott; Oliva egész másképp értelmezte Beausire meggyőző, sőt békítő mozdulatát. A villámgyors kézzel szemben, amely az arca felé lendült, olyan ügyes és olyan könnyed kezet állított szembe, amely nagyon közel járt az ismeretlen kardjához.

Ez a kéz hamar kivédett kvartot, tercet, azután előretört a cél felé és hatalmasat csattantott Beausire arcára.

Beausire jobb kezével válaszolt egy erős oldalvágással, amely félresujtotta Oliva két kezét és botrányos zajjal borította pirba az orcáját.

Ez volt a kezdete annak a barátságos szóváltásnak, amelyet az ismeretlen távozása pillanatában hallott.

A kimagyarázkodás, amely így kezdődik, hamar véget szokott érni, vagy mondjuk kifejtetre vezet, még pedig olyan kifejtetre, amelyhez, hogy kellő drámai erővel hasson, számos előkészületre van szükség.

Oliva Beausire pofonjára súlyos és veszedelmes löveggel válaszolt; Beausire a lövegre azzal vágott vissza, hogy megforgatott a feje fölött egy kancsót, amely számos darabra tört, leverte egy gyertyát és végül érintkezésbe lépett a fiatal nő vállával.

Ez dühösen Beausirere ugrott és a torkát kezdte szorongatni. A szerencsétlen kénytelen volt azt megragadni, amit legfenyegetőbbnek talált Olivára.

Szétépte hát a leány ruháját. Oliva, akit érzékenyen érintett ez a támadás és ez a veszteség, eleresztette foglyát és úgy ellökte Beausiret, hogy a szoba közepére gurult. Itt tajtékot turva tápáskodott fel.

De mert az ellenség erejét a védelem mutatja meg, és mert a hősies védekezést mindig tiszteletben tartja a győző is, Beausire, aki nagy tiszteletet kezdett érezni Oliva iránt, újra felvette a szóbeli tárgyalások fonalát ott, ahol elejtette.

— Gonosz teremtés vagy, — mondta neki, — tönkretettél.

— Te teszel engem tönkre, — mondta Oliva.

— Oh, tönkreteszem, mikor semmiye sincs.

— Mondd, hogy már nincs semmim. Mondd, hogy eladtad, megitted, megittad vagy eljátszottad mindenemet, amim volt.

— És te a szememre mered hányni szegénységemet?

— Mért vagy szegény? Az hiba.

— A te hibáidat mind megjavítom én egy csapással.

— Meg akarsz verni?

Erre Oliva egy súlyos tárgyat csóvált meg a feje fölött, minek láttára Beausire meghátrált.

— Még az hiányzott, — mondotta, — hogy ilyen cserebogarakat tartás magadnak.

— Hát ti hogy hívjátok azokat a nyomorultakat, akik ott ülnek mellettek a lebujsokban, ahol éjjelt, nappalt töltök.

— Azért játszom, hogy éljek.

— Na, nagyon sokra mégy vele, majd meghalunk éhen, csinos kis mesterség, mondhatom.

— Hát a tied, kénytelen vagy mindjárt sirva fakadni, ha eltépi a ruhádat, mert nem vehetsz magadnak másikat. Szép kis mesterség, istenemre.

— Különb, mint a tied, — kiáltotta Oliva dühösen, — ime itt a bizonyíték.

Azzal kivett a zsebéből egy marok aranyat, amelyet szanaszét dobált a szobában.

A louisdorok elkezdtek gurulni az élükön, remegve perdültek körbe, némelyik elbujt a butorok alá, a többi tovább folytatta csengő utját egész az ajtóig. Végül néhány fáradtan lapjára fordult és kerekre vert képük úgy csillogott, mint tüzes lemezek.

Mikor Beausire ezt a fémesőt kopogni hallotta a butorok fáján és a padozat kockáin, mintha valami szédülés fogta volna el, vagy hogy úgy mondjuk, megbánás.

— Louisk, dublonok, — kiáltotta a földre sujtva.

Oliva akkor már egy másik marokkal tartott a kezében ebből a fémből. És Beausire arcába és nyitott tenyerébe vágta az egészszet, úgy, hogy az majd megvakult tőle.

— Oh, oh, — jegyezte meg még, — milyen gazdag ez az Oliva.

— Hát így jövedelmez az én mesterségem, — válaszolta cínikusan a bájos teremtés, papucsának egy erőteljes rugásával visszalökve úgy a padlót borító aranyat, mint Beausiret, aki letérdelt, hogy az aranyat fölszedje.

— Tizenhat, tizenhét, tizennyolc, — mondta Beausire az örömtől lihegve.

— Nyomorult, — dörmögte Oliva.

— Tizenkilenc, huszonegy, huszonkettő.

— Gyáva.

— Huszonhárom, huszonnégy, huszonhat.

— Becstelen.

Akár meghallotta, akár úgy pirult el, hogy nem hallotta meg, elég az hozzá, hogy Beausire felállt.

— Szóval, — mondotta olyan komoly hangon, amelynek páratlan nevetségességével semmi föl nem ért, — a kisasszony tehát így gazdálkodik, engem pedig a legszükségesebbektől is megfoszt?

Oliva zavarában mit sem tudott válaszolni.

— Hát így vagyunk, — folytatta a furcsa fickó, — engem hagytlál szaladgálni rongyos harisnyában, kilógó bélésű, ütött-kopott vörös kalapban, mialatt te louiskat rejtegettlál a ládádban? Hol vetted ezeket a louiskat, talán az én holmim árából, amelyet idehoztam, mikor szomorú sorsomat a tieddel összekötöttem?

— Gazember, — mormogta egész halkan Oliva.

És megvető pillantással mérte végig. De Beausiret ez nem vadi-totta meg.

— Megbocsátok neked, — mondotta, — nem a fősvénységédért, a takarékoságodért.

— Hisz még az előbb meg akartál ölni?

— Akkor volt igazam és cselekszem rosszul.

— Miért, ha kérdezem szabad?

- Mert most igazi háziasszony vagy, aki hoz valamit a konyhára.
 — Mondom neked, hogy nyomorult vagy.
 — Kis Olivám!
 — És tüstént visszaadod nekem azt az aranyat.
 — Oh drágám!
 — Visszaadod, vagy a tulajdon kardoddal szurlak keresztül.
 — Olival!
 — Igen vagy nem?
 — Nem, Oliva, soha nem egyezném bele, hogy átdöfd a testem.
 — Meg ne moccanj, mert tüstént átjár a kard! A pénzt!
 — Add nekem.
 — Oh gyáva, oh aljas teremtés, hát koldulsz tőlem, hát élvezni szeretnéd a rosszaságom gyümölcseit. Hát ezt nevezik férfinak? Mindig megvetettelek, egészen megvetettelek, érted, inkább az kell nekem, aki ad, mint aki elfogad.
 — Az, aki ad, — vágott vissza komolyan Beausire, — adhat, mert boldog. De én is adtam neked, Nicole.
 — Nem akarom, hogy Nicolenak nevezzenek.
 — Bocsánat, Oliva, azt mondtam, hogy én is adtam neked, mikor tudtam.
 — Szép kis bőkezűség, pár ezüst csattot, tíz louis, két selyem ruhát és három himzett kendőt...
 — Oliva, Oliva!
 — Add vissza a pénzemet!
 — Mennyit akarsz érte visszakapni?
 — A kétszeresét.
 — Hát jól van, — mondta a naplopó, — elmegyek játszani a Bussy-utcába és nem a kétszeresét adom neked vissza, hanem az ötszörösét.

Két lépést tett az ajtó felé. A leány visszarántotta ruhájának már nagyon is máladozó lebhenyénél fogva.

- Na látod, — mondta, — most elszakadt a ruha.
 — Annál jobb, — szölt Oliva, — legalább lesz új ruhád.
 — Hat louis, Oliva, hat louis. Még szerencse, hogy a Bussy-utcában a bankár és a játékosok nem olyan kényesek ruha dolgában.
 — Oliva nyugodtan megfogta a kabát másik szárnyát és letépte. Beausire dühbe jött.

— Ezer ördög, — kiáltotta, — hát mindenáron azt akarod, hogy meggyilkoljalak. Ki látott még ilyen ostobaságot, levelekötet. Most már ki sem mehetek.

- Sőt ellenkezőleg, tüstént ki fogsz menni.
 — Ez érdekes lesz, kabát nélkül.
 — Majd felveszed a téli felöltődöt.
 — Csupa lyuk és folt.
 — Hát nem veszed föl, ha neked így tetszik, de ki fogsz menni.
 — Soha.

Oliva kivette a zsebéből, ami maradék arany még volt benne, lehetett még körülbelül negyven louis, és két összeszorított tenyerében csörgette.

Beausire majd megbolondult; még egyszer térdre vetette magát.

- Parancsolj velem, — mondotta, — parancsolj.

— Elszaladsz a Bűvös-Kapucinushoz a Seine-utcába, ott dominókat árulnak az álarcos bála.

— Nos?

— Vásárolsz nekem egy kész öltözetet, álarccal és hozzáillő harisnyával.

— Jó.

— Magadnak egy feketét, nekem egy fehér atlaszt.

— Igen.

— És erre mindössze husz percet adok neked.

— A bálba megyünk?

— A bálba.

— És elviszel a boulevardra vacsorázni?

— El, de csak egy föltétel alatt.

— És az a föltétel?

— Ha engedelmes lesz.

— Oh mindig, mindig.

— Indulj hát, mutasd meg, milyen serény vagy.

— Futok.

— Hogyan, hát még mindig itt vagy?

— De hát a költség?

— Van nálad huszonöt louis.

— Hogyan, huszonöt louis van nálam? Hát ezt honnan veszed?

— Az, amit összeszedtél.

— Oliva, Oliva, ez így nem jól van.

— Mit akarsz mondani?

— Oliva, azt nekem adtad.

— Nem mondom, hogy nem kapod meg, de ha most neked ajándékozom, akkor nem jössz vissza. Menj hát és jöjj vissza gyorsan.

— Istenemre, igazad van, — mondta a naplopó kissé zavartan.

— Tényleg az volt a szándékom, hogy nem jövök vissza.

— Huszonöt perc, hallottad, — rivallt rá Oliva.

— Hallottam.

Ez volt az a pillanat, amelyben a lakáj, aki lesbe állott az ablakkal szemközt levő fürkében, észrevette, hogy a két beszélgető közül az egyik eltűnik.

Beausire uram volt az, aki ebben a pillanatban jött ki szárnyatlan kabátjában, amely mögött orcátlanul kalimpált a kardja, míg az inge kibujt alul a mellény alatt, mint XIII. Lajos idejében.

Miközben a naplopó megindult a Seine-utca felé, Oliva hirtelen papírra vetette ezt a pár szót, amely röviden összefoglalta az egész epizódot.

«A béke meg van kötve, az osztály megtörtént, a bál elfogadva. Két órákor az Operában leszünk. Fehér dominó lesz rajtam és a bal vállamon kék selyemszalag.»

Oliva rácsavarta a papirost az eltört porcellánkancsó egy cserépkéjére és ledobta a levélkét az utcára.

A lakáj rácsapott zsákmányára, felkapta és elszaladt vele.

Csaknem bizonyos, hogy alig telt bele harminc perc, Beausire uram is visszatért két szabóinassal, akik huszonnyolc louisért két elsőrendű dominót hoztak, amilyent csak a Bűvös Kapucinusnál készítenek, a jó szabónál, őfelsége a királyné és az udvarhölgyek szállítójánál.

A kéjlak.

De La Motte grófnét ott hagytuk el Mesmer doktor palotájának kapujában, amint szemével követte a királyné fogatát, amely sebesen tovagördült.

Midőn a hintó alakja már egészen elmosódott és dühörgése sem volt már kivehető, Valois Janka is beszállott a maga kocsijába és hazahajtatott, hogy dominót öltön és másik álarcot vegyen magához és hogy egyuttal megnézzze, nem adta-e elő magát valami újság a lakásán.

Madame De La Motte azzal kecsegtette magát, hogy ez a boldog éjszaka fel fogja üdíteni a nap sok izgalma után. Elhatározta már, és elhatározásaiban erős asszony volt, hogy, amint népiesen és nagyon kifejezően mondják, felcsap fiúnak s következésképp egyedül fog elmenni és tele szivja magát a soha nem látott élvezetekkel.

De mindjárt akadály várt rá, alig tett pár lépést ezen az uton, amely oly csábító erőt gyakorolt rendkívül élénk és soká féken tartott képzelő erejére.

A házmesternél egy barát várt reá.

A barát Rohan bibornok ur udvarához tartozott és levelet hozott Őeminenciájától, amely e sorokat tartalmazta:

«Grófné asszonyom!

Ön kétségkívül nem felejtette el, hogy rendezni való ügyünk van együtt. Önnek talán rövid az emlékezőtehetsége, én részemről soha nem feledem azt, aki nekem megtetszett.

Van szerencsém önt ott várni, ahová levelem átadója vezeti önt, ha maga is úgy akarja.»

A levél alatt ott volt a főpásztori kereszt.

De La Mottené, akit először bosszantott ez az akadály, elgondolkozott egy pillanatig, aztán azzal a gyorsasággal jutott elhatározásra, amely őt jellemezte.

— Üljön fel a kocsisom mellé, — mondta a barátnak, — és adja meg neki a címet.

A barát felült a kocsis mellé, De La Motte grófné pedig beszállt a kocsiba.

Tíz perc elég volt, hogy a kocsi Saint-Antoine külváros elejére vigye a grófnét, annak egy ujonnan rendezett részébe, ahol hatalmas és olyan vén fák, mint maga a külváros, minden szem előtt jól elrejtették egyikét ama kis háznak, amelyek XV. Lajos alatt épültek külsőre a tizenhatodik század izlése szerint, de a tizennyolcadik század páratlan kényelmével.

— Oh, oh, egy kis kéjlak, — mormogta magában a grófné, — ez nagyon természetes dolog egy hatalmas hercegtől, de lealázó egy Valois leányra. De elvégre...

Ez a szó, amelynek lemondó megnyugvása egy sóhajba fult és egy türelmetlen felkiáltásban végződött, amely elárulta mindazt a marcangoló becsvágyat és azt a féktelen sóvárgást, amely ebből a lélekben szunnyadt.

De még jóformán át sem lépte a ház küszöbét, mikor már készen volt az elhatározása.

Szobáról-szobára vezették, vagy helyesebben meglepetésről-meg-

lepetésre, míg csak egy kis, a legválasztékosabb izléssel berendezett ebédlőterembe értek.

Itt találta a bibornokot, egyedül volt és már várt reá.

Öminenciája röpiratokat lapozgatott, amelyek nagyon hasonlítottak valami pamfletgyűjteményhez, amely pamfletek ezerszámra röpködtek abban a korban, mikor a szél Anglia vagy Hollandia felől fujt.

Mikor őt megpillantotta, felállt.

— Ah ön az? Köszönöm, grófné, — mondta.

Azzal odalépett hozzá, hogy kezét csókoljon neki.

A grófné lenéző és sértett arccal lépett vissza.

— Mit jelentsen ez, — szólt a bibornok, — mi van önnel, asszonyom?

— Nincs hozzászokva, nemde, Monseigneur, hogy ilyen arcot lásson azoknál a nőknél, akiket Eminenciád megtisztelő meghívása ideszólit?

— Oh, grófnél

— Az ön hajlékában vagyunk nemde, Monseigneur? — szólt a grófné, megvető pillantással hordozva körül tekintetét.

— De asszonyom!

— Remélem, hogy Eminenciád lesz kegyes visszaemlékezni születésem körülményeire. Remélem, hogy Eminenciád kegyes lesz emlékezni rá, hogy ha Isten szegénységgel vert is meg, rangom büszkeségét legalább meghagyta nekem.

— Hagyjuk, hagyjuk ezt, grófné, én szellemes nőnek tartottam önt, — mondta a bibornok.

— Ön azt nevezi szellemes nőnek, amint ebből kitünik, Monseigneur, aki minden nevet, még a saját megaláztatásán is; ezeknek a nőknek én, bocsásson meg Eminenciád, más nevet szoktam adni.

— Nem úgy van, grófné, ön csalódik, én szellemes nőnek nevezek minden nőt, aki hallgat, mikor beszélnek hozzá és aki nem beszél addig, míg végig nem hallgatta, amit mondanak neki.

— Hát jól van, hallgatók.

— Komoly dolgokról kell beszélnem önnel.

— És ezért vezettetett egy ebédlőbe?

— Hát igen, vagy jobban szeretne volna, ha egy budoárban vártam volna, grófné?

— A megkülönböztetés finom.

— Én is azt hiszem, grófné.

— Így tehát csak arról van szó, hogy Eminenciáddal vacsorázzam.

— Semmi másról.

— Legyen meggyőződve Eminenciád, hogy úgy fogadom ezt a megtiszteltetést, amint illik.

— Ön gúnyolódik, grófné?

— Nem, csak nevetek.

— Ön nevet?

— Igen. Vagy jobban szeretné, ha haragudnám. Ah, ön nehéz természetű ember, Monseigneur, amint látom.

— Oh ön nagyon hájos, ha nevet és én nem kívánok egyebet, mint hogy mindig nevetni lássam. De ebben a pillanatban nem nevet, oh

ndezeti nem, nem, harag bujkál ezek mögött a szép ajkak mögött, amelyek a fogakat kivillantják.

asonli- — A világért sem, Monseigneur, az ebédlő egészen megnyugtat.

számra — Hála Istennek!

a felől — És remélem, hogy ön jól fog itt vacsorázni.

— Hogyan, én fogok jól vacsorázni? És ön?

— Én nem vagyok éhes.

— Hogyan, asszonyom, ön visszautasítja a vacsorát?

— Nem tetszik?

— Ön kidob engem?

— Nem értem önt, Monseigneur.

asszo- — Hallgasson meg, kedves grófné!

— Hallgatom.

arcot — Ha nem volna ilyen túlságos dühös, azt mondanám, jól áll
hívása önnek és hogy ön, hiába minden, mégis csak elragadó; de miután minden bókombra visszautasító választ kapok, inkább nem is mondom.

szólt a — Ön azt hiszi kosarat kap tőlem. Igazán bocsánatot kell kérnem Eminenciádtól, de ön érthetetlen.

— Pedig mindaz olyan átlátszó, ami történik.

— Bocsássa meg vakságomat, Monseigneur.

szüle- — Nos hát előző nap ön nagyon feszélyezve volt, midőn engem
emlé- fogadott; ön úgy találta, hogy ön nem egészen úgy lakik, ahogy túl-
úske- ságosan illő volna olyan valakihez, aki az ön rangját és nevét viseli.
Ez arra kényszerített, hogy rövidebbre szabjam látogatásomat; és kü-
lönben is ez a körülmény kissé hidegebbé tette önt velem szemben.
Arra gondoltam hát, hogy visszahelyezem önt megillető környezetébe,
az ön valódi életföltételei közé. Annyi ez, mint a levegőt visszaadni
annak a madárnak, amelyet a tudós légszivattyuja burája alá tett.

nseig- — Így tehát? — kérdezte aggódón a grófné, aki kezdte érteni a
nek a dolgot.

i. — Így tehát, hogy ön fesztelenül fogadhasson engem és hogy
evezek részemről én is meglátogathassam önt, anélkül hogy kompromittál-
beszél nám magamat, vagy önt kompromittálnám...

A bibornok élesen nézett a grófnéra.

— Nos? — kérdezte ez.

ártam — Nos, remélem kegyes lesz tőlem elfogadni ezt a szükös kis
házat. Ön megérti, grófné, hogy nem kéjlakot mondok.

— Elfogadni, én? Ön nekem adja ezt a házat, Monseigneur? —
kiáltotta a grófné, akinek szíve büszkeségtől és kapzsiságtól dobogott
egyszerre.

zzana. — Egész csekélység ez, grófné, semmiség; de ha többet adnék,
ön el sem fogadná.

ezt a — Oh sem többet, sem kevesebbet, Monseigneur, — szólt a grófné.

— Mit mond, asszonyom?

— Azt mondom, hogy lehetetlen elfogadnom ilyen ajándékot.

— Lehetetlen és miért?

— Hát azért, mert lehetetlen, egész egyszerűen...

nehéz — Oh ne mondja ki előttem ezt a szót, asszonyom!

— Miért?

mint — Mert nem akarok benne hinni önnel szemben.

oh — Monseigneur!

— Asszonyom, a ház az öné. A kulcsok itt vannak egy aranyozott tálcán. Ugy fogadom önt, mint valami hódítót. Még mindig megaláztatást lát ebben?

— Nem, de...

— Akkor hát fogadja el.

— Monseigneur, már megmondtam önnek.

— Hogyan, asszonyom, ön ir a miniszternek, hogy a nyugdíját szorgalmazza; elfogad száz louis két ismeretlen hölgytől.

— Oh Monseigneur, nagy különbség van. Aki elfogad valamit...

— Aki elfogad valamit, az lekötelez, grófné, — mondta nemesen a herceg. — Lássá, én az ön ebédlőjében vártam önre, még nem is láttam sem a budoárt, sem a szalonokat, sem a többi szobát; csak föl-tételezem, hogy mindez megvan.

— Oh Monseigneur, bocsánat, most ön kényszerít bevallanom, hogy nincs finomabb férfi, mint ön.

És a grófné, aki oly soká volt nélkülözésre kényszerítve, elpirult a gyönyörűségtől, ha arra gondolt, hogy nemsokára így szólhat: Az én házam.

Azután egyszerre csak látva, hogy rá hagyta magát venni, a herceg egy intésére így szólt, egy lépést hátrálva:

— Monseigneur, táltassa föl a vacsorát.

A bibornok levetette köpenyét, amelyet eddig még nem tett le magáról, széket tolt oda a grófnénak, és városi ruhába öltözve, amely csodálatosan illett neki, megkezdte udvarmesteri hivatalát.

— A vacsora egy pillanat alatt tálalva lesz.

És mialatt a lakájok bejöttek az előszobába, Valois Janka álarcot illesztett arcára.

— Nekem kellene álarcot tennem, — szólt a bibornok — mert ön itthon van, ön a saját szolgaszemélyzete között van és én vagyok az idegen.

Janka elnevette magát, de azért csak fenntartotta az álarcát. És bár a gyönyörűség és a nevetés csak úgy fojtogatta, mégis derekasan megfelelt az ételeknek.

A bibornok, amint már több ízben mondtuk, olyan ember volt, akinek nagy volt a szíve és helyén volt az esze.

A hosszas tartózkodás Európa legcivilizáltabb államainak udvaránál, királynék által kormányzott udvaroknál, a bánnitudás a nőkkel, akik alaposan összekuszáltak, de gyakran meg is oldották ebben a korban az összes politikai kérdéseket; ez a jártasság, amely úgyszólván vérségi örökségként szállt rá s amelyet csak megsokszorozott a személyes tapasztalat, mindezek a tulajdonságok, amelyek oly ritkák ma és ritkák voltak már akkor is, nagynehezen kiismerhető férfiúvá tették a herceget, vetélytársai, a diplomáták és a nők, kedvesei számára.

Jó modora és választékos udvariassága olyan vérttel vették körül, amelyen semmi nem tudott rést ütni.

Igy a bibornok nagy fölényben érezte magát Janka fölött. Ez a kis vidéki nő, aki csak úgy dagadt a ráartósságtól és aki hamis gögje alatt nem tudta kellőképpen elrejtetni előtte kapzsiságát, könnyű zsákmánynak tűnt föl előtte, amelyet mindenesetre kíváncsossá tett szépsége, szellemessége és nem tudom én micsoda hihivósága, amely

sokkal jobban csábitja a sokat élt, mint a tapasztalatlan férfiakat. Ez-
 uttal azonban talán a bibornok, ki maga sem volt nehezebben kiismer-
 hető, mint amennyire most ez a kiismerés neki sikerült, csalódott, de
 a tény az, hogy Janka, amilyen szép volt, éppen annyira nem keltett
 semmi bizalmatlanságot benne.

Ez volt a veszte ennek a fölényes embernek. Nemcsak hogy sok-
 kal gyöngébbnek mutatkozott, mint amilyen valóban volt, de valóság-
 gal pigmeussá vált; Mária Teréziától De La Motte Jankáig sokkal na-
 gyobb volt a távolság, mint hogy Rohan herceg, aki ennyire edzett
 volt, érdemesnek találta volna, hogy küzdelembe bocsátkozzék.

Mikor pedig a küzdelem megkezdődött, Janka, aki érezte a maga
 látszólagos alsóbbrendűségét, nagyon vigyázott rá, hogy igazi felsőbb-
 ségét el ne árulja; mindig a kacér vidéki nőt játszotta, adta az igény-
 telen nőcskét, hogy erejében elbizottá tegye ellenfelét, következésképen
 a támadásban gyöngévé.

A bibornok, aki rajtakapta minden mozdulatán, melyet nem tudott
 elnyomni, azt hitte, hogy elkábitja már az ajándékkal is, amellyel
 meglepte; és ő valóban kábult is volt, mert az ajándék nemcsak remé-
 nyeit, de még igényeit is fölülmulta.

A bibornok csak azt felejtette el, hogy ő volt az, aki alatta maradt
 egy olyan nő büszkeségének és becsvágyának, mint amilyen Janka
 volt.

Az, ami Jankánál a mámort először megtépte, az új vágy volt,
 amely tüstént nyomon követte a régit.

— Parancsoljon, asszonyom, — szólt a bibornok, egy kis arany-
 szegélyes kristálypohárba töltve a grófnénak a ciprusi borból — pa-
 rancsoljon, és miután már aláírta velem a szerződést, ne nehezteljen
 rám tovább grófné.

— Neheztelni önre? Oh nem.

— Minden ellenkezés nélkül fogadni fog tehát itt olykor-olykor?

— Soha nem leszek olyan hálátlan, hogy elfeledjem, hogy ön
 otthon van itt, Monseigneur.

— Otthon, ez örültség!

— Nem, nem, otthon, otthon.

— Vigyázzon, mert ha velem ellenkezik...

— Nos, mi fog történni akkor?

— Más feltételeket fogok önnek szabni.

— Akkor ám ön is vigyázzon.

— Mire?

— Mindenre.

— Nos, mondja.

— Én itthon vagyok.

— És...

— És ha esztelennek találom az ön feltételeit, az embereimet szó-
 lalom.

A bibornok elnevette magát.

— Na látja? — szólt Janka.

— Nem látok semmit, — jegyezte meg a bibornok.

— Dehogyan nem, látja, hogy ön csak tréfált velem.

— Hogy érti ezt?

— Ön nevet...

- Azt hiszem ez a pillanat épen alkalmas erre.
- Igen, ez a pillanat épen alkalmas, mert tudja, hogy hiába szólitanám az embereimet, nem jönnek.
- Az ördög vigyen el, ha nem!
- Fúj, Monseigneur.
- De hát mit tettem?
- Káromkodott. Monseigneur.
- Itt nem vagyok bibornok, grófné. Önnél vagyok, azaz szerencsés helyen.
- Ujra nevetni kezdett.
- Ugy van, — mondta magában a grófné, — ez határozottan kiváló ember.
- Apropos, — kezdte hirtelen a bibornok, mintha egy tőle nagyon távol eső gondolat ütött volna véletlenül szöveget a fejébe, — mit mondott ön nekem előző nap arról a két jótékony hölgyről, arról a két német nőről?
- Arról a két arcképes nőről, — szólt Janka, aki, miután látta a királynét, el volt készülve a védelemre és készen állt a visszavágásra.
- Igen, azokról az arcképes hölgyekről.
- Monseigneur, — szólt De La Mote grófné, — ön épen olyan jól ismeri őket, mint én, fogadok.
- Én? Oh, grófné, ön igazságtalan velem szemben. Vagy nem az volt a látszat, hogy ön óhajtja tudni, kik azok?
- Kétségkívül, de az csak természetes, hogy az ember ismerni akarja a jótéevőit, én legalább úgy gondolom.
- Nos, hátha én tudtam volna, kik azok, akkor már ön is tudná.
- Bibornok ur, ön ismeri ezeket a hölgyeket, én mondom önnek.
- Nem.
- Ha még egyszer nemet mond, hazugnak kell önt neveznem.
- Oh, és én bosszút állok a sértésért.
- Hogyan, ha szabad tudnom?
- Ugy, hogy megcsókolom önt.
- Bécsi udvari követ ur, Mária Terézia császárné nagy barátja, azt kell hinnem, hogy nagyon kevésbé hasonlíthatott, ha ön nem ismerte föl barátnője arcképét.
- Hogyan, grófné, hát csakugyan Mária Terézia arcképe lett volna az?
- Oh, csak adja a tudatlant, diplomata uram.
- Nos, nézzük csak, hát még ha úgy volna is, hogy feismertem Mária Terézia császárnő arcképét, mi következne ebből?
- Az, hogy felismerve Mária Terézia arcképét, gyanújának kellett támadni, hogy ki lehet az a nő, akié ez az arckép.
- De miért akarja mindenáron, hogy én ezt tudjam? — mondotta elég nyugtalanul a bibornok.
- Ejnye, mert nem olyan mindennapi dolog az, hogy valaki az anyja arcképét elveszítse; mert jegyezze meg jól, hogy ez az arckép nem a császárné arcképe, hanem az anya arcképe és következésképp nem is lehetett más kézben...
- Folytassa.
- Mint a leánya kezében.
- A királyné volna? — kiáltotta Rohan bibornok olyan őszinte,

meglepő hangon, hogy megtévesztette Jankát. — Ófelsége járt volna önnél?

— Ej uram, hát nem találta ki, hogy ő volt.

— Istenem, nem, — mondta a bibornok a lehető legtermészetesebb hangon, — nem Magyarországon szokás, hogy az uralkodó hercegek képe családról-családra száll. Így például én, aki önnel beszélek, nem vagyok sem fia, sem leánya, még csak rokona sem Mária Teréziának, nos, és mégis van nálam egy arcképe.

— Önnél, Monseigneur?

— Itt van, — mondta hidegen a bibornok.

Azzal elővett a zsebéből egy tubákos szelencét, amelyet odanyujtott a megzavarodott Valois Jankának.

— Jól láthatja tehát, ha nekem is van egy ilyen arcképem, nekem, aki, mint már mondtam önnek, nem vagyok abban a szerencsés helyzetben, hogy a császári családnak tagja lehessen, épen így más is akadhat még rajtam kívül, aki önnél feledhette ezt az arcképet, anélkül, hogy tagja volna az osztrák császári háznak.

Janka elhallgatott. Meg volt már benne a jó diplomata minden ösztöne, csak a gyakorlat hiányzott még nála.

— Szóval, az ön véleménye szerint, — folytatta a herceg, — Mária Antoinette királyné volt az, aki látogatást tett önnél?

— A királyné egy másik hölgygel.

— Madame Polignac-kal?

— Nem tudom.

— Madame Lamballe-val?

— Egy nagyon szép és nagyon komoly arcú hölgygel.

— Talán Taverney kisasszonnyal?

— Lehetséges, én nem ismerem.

— Akkor tehát, ha Ófelsége látogatást tett önnél, ön biztos lehet a királyné pártfogásáról. Ez hatalmas lépés a szerencséje felé.

— Azt hiszem, Monseigneur.

— És Ófelsége, bocsássa meg ezt a kérdést, bőkezű volt önnel szemben?

— Azt hiszem, hogy körülbelül száz louis-t adott.

— Oh, Ófelsége nem gazdag, különösen e pillanatban nem.

— Ez kétszeressé teszi hálámat.

— És tanusított ön iránt valami különösebb érdeklődést is?

— Elég élénket.

— Akkor minden jól megy, — szolt a főpap elgondolkozva és elfeledkezett a pártfogoltról, miközben a pártfogóra gondolt, — most már csak egy dolog vár még önre, amit meg kell tennie.

— És ez?

— Bejutni Versaillesbe.

A grófné mosolygott.

— Oh, csak ne szépsítsük a dolgokat, grófné, itt van az igazi nehézség.

A grófné másodszor is elmosolyodott, de még sokkal jelentősebb módon, mint az előbb.

Most a bibornokon volt a sor, hogy elmosolyodjék.

— Igazán, ma'ruk vidékiek nem kételkednek semmiben. Mert egyszer látták Versaillest rácskapuival, amelyek kinyílnak, lépcsőivel,

amelyen emberek haladnak fölfelé, mindjárt azt képzelik, hogy minden ember előtt megnyílnak azok a rácsok és mindenki felmehet a lépcsőkön. Láta a sok érc, márvány és ön szörnyeteget, amelyek a versaillesi parkot és terraszokat körülveszik, grófné?

— Láttam, Monseigneur.

— Szárnyas lovakat, kimérákat, gorgokat, szörnyeket és más kárteknő bestiókat, van vagy száz; nos hát képzelje el, nos hát képzeljen el még sokkal gonoszabb eleven fenevadakat a hercegek között, amilyeneket nem látott a kert és a sétaterek virágágyai során, a mesterségesen előállított szörnyek között.

— Eminenciád majd átsegít engem azoknak a szörnyeknek a sorain, ha elállanak az utamat.

— Megpróbálom, de nekem is nehezen fog menni. És mindennek előtt, ha a nevemet említi, ha felfedezi talizmánját, két látogatás után haszontalanára válik önre nézve.

— Szerencsére, — mondta a grófné, — e részben védve vagyok a királyné közvetlen pártfogása által és ha bejutok Versaillesbe, akkor jó kulccsal nyitok ki az ajtót.

— Miféle kulccsal, grófné?

— Oh, bibornok ur, ez az én titkom. Nem is, csalódom, ha az én titkom volna, megmondanám önnek, mert nem szeretném, hogy bármi titkom legyen legszeretetremlőbb pártfogóm előtt.

— Hát mégis van titka, grófné?

— Sajnos van, Monseigneur, de mivel az nem az én titkom, megörzöm. Önnek elég, ha annyit tud...

— Mennyit?

— Hogy holnap Versaillesbe megyek, ahol fogadnak és minden okom meg van remélni, hogy jól fogadnak, Monseigneur.

A bibornok a fiatal nőre nézett, akinek nagyhangu föllépése úgy tűnt fel előtte, mint a vacsora első mámorának közvetlen következménye.

— Majd meglátjuk, grófné, — mondta nevetve, — hogy bejut-e.

— Önt annyira hajtja a kíváncsiság, hogy addig utánam jön.

— Pontosan úgy lesz.

— Nem fogom magamat meghazudtolni.

— Biztosíthatom, grófné, hogy ön eleven talány számomra.

— Egyike ama kis szörnyeknek, amelyek a versaillesi parkban laknak?

— Oh, ön jóízű embernek tart, nemde?

— Minden bizonnyal, Monseigneur.

— Nos, ha látja, hogy térdelek itt előtte, hogy fogom meg és borítom csókkal kis kezét, csak nem fogja elhinni, hogy valami vadállat patájára vagy egy pikkelyes halfarokra szorítom az ajkamat?

— Nagyon kérem, Monseigneur, ne felejtse el, hogy nem vagyok sem grizett, sem operai leány; vagyis, hogy csak a magamé vagyok, ha nem vagyok a férjemé, és mivel tartom magam olyannak, mint bárki ez országban, szabadon és önként fogom kiválasztani egy napon, amikor nekem tetszik, a férfit, aki meg tud nekem tetszeni. Így hát, Monseigneur, legyen irántam egy kis tisztelettel, tartsa tiszteletben azt a nemességet, amelyhez mind a ketten tartozunk.

A bibornok fölemelkedett.

— Helyes, — mondotta, — ön azt akarja, hogy őszintén szeressem.

— Nem mondom azt, bibornok ur, de azt akarom, hogy előbb én szeressem. Higyje el nekem, ha eljött az a pillanat, ha itt lesz, nagyon könnyen észre fogja venni. És tudomására hozom önnek, abban az esetben, ha nem venné észre, mert elég fiatalnak és elég türethetőnek érzem magamat és így nem kell félnem attól, hogy én tegyem meg az első lépést. Tiszteességes ember nem fog visszautasítani.

— Grófné, — mondta a bibornok, — biztosíthatom, hogy ha csak rajtam mulik, szeretni fog.

— Majd meglátjuk.

— Barátságot máris érez irántam, nemde?

— Többet.

— Igazán? Hiszen akkor már tul vagyunk a féluton.

— Ne méregessük az utat öllel, hanem haladjunk rajta.

— Grófnő, ön olyan nő, akit imádni fogok...

És a bibornok felsóhajtott.

— Akit imádni fogok, — mondta meglepetten a grófné, — ha?

— Ha megengedi, — sietett hozzátenni a bibornok.

— Monseigneur, talán meg fogom engedni önnek, ha a szerencse már elég soká mosolygott rám ahhoz, hogy ön ne engedje meg magának, hogy ilyen gyorsan a lábamhoz boruljon és a kezemet csókolja, mikor még ennyire nem érett meg rá a helyzet.

— Hogyan?

— Igen, ha már felülemelkedtem az ön jótéteményein, ön nem gyanítja majd azt többé, hogy valami érdekből keresem a látogatásait; akkor az ön kilátásai nemesebb szint öltenek majd, én nyerni fogok ezzel, Monseigneur, és ön nem fog vele veszíteni.

Valois Janka fölkel, mert újra leült, hogy hatásosabban adhassa elő erkölcsi prédikációját.

— Akkor hát ön a lehetetlenségek börtönébe zár be engem, — szólt a bibornok.

— Hogy érti ezt?

— Megakadályoz abban, hogy udvaroljak önnek.

— A világért sem. De nincs más mód arra, hogy egy nőnek udvaroljunk, mint a térdreborulás és a kézzsorongatás?

— Élénken akartam kezdeni, grófné. Hát mit akar nekem megengedni?

— Mindazt, ami összeegyeztethető izlésemmel és kötelességeimmel.

— Oh, oh, itt a két legbizonytalanabb területet vette, amely csak elképzelhető a világon.

— Rosszul tette, hogy félbeszakított, Monseigneur, mert még harmadik területet is akartam hozzátenni.

— Miféle területet?

— A szeszélyeimet.

— Akkor elvesztem.

— Szóval meghátrál?

A bibornok ebben a pillanatban sokkal kevésbé hódolt gondolatai belső irányának, mint e kihívó varázslónő bájainak.

— Nem, — mondotta, — nem hátrálok meg.

— A kötelességeim elől sem?

— Még az izlése és a szeszélyei elől sem.

— Be is bizonyítaná?

— Beszéljen.

— El akarok menni ma este az operabálba.

— Ez csak magán áll, grófné, ön szabad, mint a madár és nem tudom, mi akadályozhatná meg abban, hogy elmenjen az operabálba.

— Pillanatnyi türelem, ön nem tudja eddig csak a vágyam egy részét; a másik része az, hogy ön is jöjjön el az operabálba.

— Én az Operába, oh... grófné!

És a bibornok olyan mozdulatot tett, amely egészen közönséges lett volna egy mindennapi embernél, de egy Rohannál, amilyen ember a bibornok volt, valósággal ugrásszámba ment.

— Látom már, hogy igyekszik nekem tetszeni, — mondta a grófné.

— Egy bibornok nem mehet az operabálba, grófné, ez épen annyi volna, mintha én azt javasolnám önnek, hogy menjen be egy... le-bujba.

— Egy bibornok nem is táncol, nemde?

— Bizony nem.

— Nos hát akkor hogy olvashattam én, hogy Richelieu bibornok szarabandot táncolt?

— Ausztriai Anna előtt igen, — szalasztotta ki száján a bibornok.

— Egy királyné előtt, az igaz, — ismételte Janka, merőn nézve rá. — Nos, talán ön is egy királyné kedvéért fogja megtenni...

A herceg nem tudta megakadályozni, hogy el ne piruljon, akár-milyen fölüeny és erős ember volt is.

Ez a gonosz teremtés pedig, akár mert ki akarta őt segíteni zavarából, akár mert nem akarta tovább nyújtani feszélyezett helyzetét, sietett hozzátenni:

— Hogyne érezném magam sértve én, akivel szemben önnek annyi ellenvetése van, mikor látom, hogy ön nem becsül engem annyira, mint egy királynét, mikor csak arról van szó, hogy dominót öltön és álarc alá rejtse arcát; mikor arról van szó, hogy egy kis szíves-séggel, amelyért én nem tudnék eléggé hálás lenni, olyan óriási léptekkel haladjon a tetszésemben, amelyet ön az előbb említett híres ölével soha fel sem lehetne mérni.

A bibornok, aki boldog volt, hogy ilyen olcsón szabadul és akit főként boldoggá tett a folytonos győzelem, amelyet Janka ügyessége minden pajzán fordulat után vele arattatott, megragadta a grófné kezét és hevesen megszorította.

— Önért mindent, — mondotta, — még a lehetetlent is.

— Köszönöm, Monseigneur, az a férfi, aki meghozza értem ezt az áldozatot, valóban megbecsülhetetlen barát; most, hogy elfogadta, fel is mentem a szolgálat alól.

— Nem, nem, csak az számíthat a bérre, aki becsületesen elvégezte munkáját. Grófné, önnel megyek, de dominóban.

— Átme gyünk a Saint-Denis-utcán, amely az Opera mellett visz, álarcosan bemegyek egy boltba és veszek az ön számára dominót és álarcot, és ön felöltözködik a hintóban.

— Grófné, tudja, hogy egész bájos kis kiruccanás lesz.

— Oh Monseigneur, ön oly jó hozzám, hogy valósággal zavarba hoz. De arra gondolok, hogy a Rohan-palotában talán talált volna

kegyelmességed olyan dominót, amely jobban megfelelt volna izlésének, mint az, amelyet csak így hirtelenében ütünk össze.

— Látja, ez megbocsáthatatlan rossznyelvűség, grófné. Ha elmegyek az Operahálba, akkor önnek egyet el kell hinnie...

— Mit, Monseigneur?

— Azt, hogy én épen annyira meg leszek lepette, hogy ott látom magamat, mint amennyire önt meglepte, hogy mással is vacsorázhat kettesben, mint a férjével.

Janka érezte, hogy nincs mit felelnie, azért csak fejbólintással mondott köszönetet.

Kis cimernélküli hintó állott a ház kis kapujához, hogy helyet adjon a két szökevénynek és gyors ügésben megindult a boulevardra vezető uton.

Néhány szó az Operáról.

Az Opera, az élvezeteknek ez a temploma, Párisban 1781 június havában égett le.

Husz ember pusztult el a romok közt, és mivel tizenennyolc év óta másodszor fordult elő ez a szerencsétlenség, az Opera szokásos helye a Palais-Royal végzetesnek bizonyult a párisi örömekre; egy királyi rendelet tehát áttette ezt az elhelyezést más kevésbé központi fekvésű negyedbe.

A szomszédságra mindig rettentő aggodalmat jelentett ez a városból, fenyőfából, kartonból és festett falakból épült város. Az Opera ép és sértetlen korábban lángra gyújtotta a pénzemberek szívét, rangokat és vagyonokat tett tönkre. Az égő Opera azonban elpusztíthatott egy egész negyedet, sőt elpusztíthatta az egész várost. Nem kellett hozzá csak egy szélroham.

Az Opera új helyéül a Porte-Saint-Martint választották. A király, akinek nagyon fájt látni, hogy kedves Párisa már régóta nélkülözi, nagyon elszomorodott ezen, mint ahogy mindig elszomorodott, valahányszor a gabonaszállítmányok érkezése elmaradt, vagy mikor a kenyér fontja hét souval feljebb ment.

Látnia kellett, milyen céltalanul ödöng a régi nemesség, a fiatal gárda, a tisztikar és a pénzvilág az üres délutánokon; látnia kellett, mint tévelyegnek a sétatereken a hajléktalanul maradt istenségek az utolsó statisztától az első énekesnőig.

Hogy megvigasztalják a királyt és kissé a királynét is, bemutatnak nekik egy építész, Lenoir urat, aki hetet-havat ígért.

Ennek a kedves embernek új tervei voltak, olyan tökéletes közlekedési rendszerrel, hogy még tűz esetén sem lehetett megfulladni a folyosókon. Nyolc kijárat nyílt az utcára, nem is számítva egy első emeletet öt széles ablakkal, amely olyan alacsony volt, hogy még a leggyávábbak is leugorhattak a boulevardra és félniök sem kellett, hogy csontjuk török.

Lenoir ur a Moreau által tervezett és Durameaux festményeivel díszített szép terem helyett egy épületet tervezett, amely kilencvenhat láb széles homlokzattal nézett a boulevardra; ezt a homlokzatot nyolc, pillérekhez támaszkodó kariatid díszítette s ezek közt volt elhelyezve

a három főbejárat; az alapépitményre nyolc oszlopot állított, a frizt basrelief diszitette, alatta háromnyílásos erkély huzódott, amelyet könnyed boltívek ékesítettek.

A szinpad nyílása harminchat láb széles volt, a színház mélysége hetvenkét láb, szélessége pedig nyolcvannégy láb egyik faltól a másikig.

Az előcsarnokokat tükrök és egyszerű, de nemes izlésű ékítmények diszitették.

A terem egész szélességében az orchester alatt tizenkét lábnyi térről gondoskodott Lenoir egy óriási rezervoár és két szivattyu elhelyezésére, amelyek mellett husz francia rendőrnek kellett szolgálatot teljesíteni.

A tervezetet még azzal toldotta meg az építész, hogy hetvenöt napot és hetvenöt éjszakát kötött ki arra, hogy a termet a közönségnek átadhassa, egy órával sem többet vagy kevesebbet.

Ez az utolsó pont ugyan nagyzolásnak tetszett, és először nagyokat nevettek rajta, de a király megtette számításait Lenoir urral és mindent elfogadott.

Lenoir ur munkához látott és megtartotta ígését. A terem a kikötött határidőre elkészült.

De a közönség, amely soha sincs kielégítve vagy megnyugtatta, azt kezdte rebesgetni, hogy a terem gerendákból van összeácsolva, mert csak így lehetett gyorsan elkészíteni, de hogy a gyorsaság a megbízhatóság rovására ment és hogy az új Opera nem szilárd épület. És ebbe az új színházba, amely után annyit sóhajtoztak, amelyet a kíváncsiak pontosan szemmel tartottak, látva, hogy nő gerendáról gerendára, ebbe a monumentális épületbe, amely köré esténként egész Páris odacsődült, hogy lássa mint emelkedik egyre feljebb s már előre kikereste benne mindenki a helyét. senki sem akarta betenni a lábát, mikor elkészült. A legmerészebbek és legbolondabbak megváltották jegyüket az első előadásra Piccini *Adèle de Ponthieu*-jére, de egyidejűleg elkészítették a végrendeletüket.

Mikor a kétségbeesett építész ezt látta, a királyhoz futott, aki adott neki egy eszmét.

— Franciaországban vannak gyáva emberek és ezek azok, akik fizetnek. Ezek szívesen adnak önnek tízezer livre évjáradékot és nem bánják, ha megfojtják őket a sajtóban, de nem akarják megkockáztatni, hogy egy beomló mennyezet alatt fulladjanak meg. Hagyja hát ezeket az embereket és hívja meg a derék népet, amely nem fizet. A királyné trónörökösrel ajándékozott meg engem; az egész város örömmámorban uszik! Hirdesse ki, hogy fiam születésének öröme az Operaház ingyenelőadást rendez; és ha kétezeröttszáz összezsufolt ember, azaz háromszázezer fontnyi megterhelés nem elég az épület szilárdságának bebizonyítására, úgy kérje meg ezeket a derék fickókat, hogy tomboljanak is egy kicsit; azt is tudja, kedves Lenoir ur, hogy a súly megötszörösödik, ha négy-öt hüvelyknyi magasságból esik le, az ön kétezeröttszáz nézője tehát tizenötezret jelent, ha táncra perdíti őket; adjon tehát egy bált az előadás után.

— Köszönöm, Sire, — mondta az építész.

— De azért gondolja meg, hátha ez túl nagy súly lesz.

— Sire, én biztos vagyok a dolgomban, én magam is elmegyek a bálba.

— Én — vágott vissza a király — meg ígérem, hogy jelen lesz a második előadáson.

Az építész követte a király tanácsát. Az Adèle de Ponthieut három-ezer plebeius előtt játszották el, akik úgy tapsoltak, mint a királyok.

A nép egyszerű gyermekei arra is könnyen kaphatók voltak, hogy táncoljanak és alaposan kimulassák magukat előadás után; és a sulyuk megtizszeződött, ahelyett, hogy ötszöröse emelkedett volna.

A teremben még csak egy szög sem moccan meg. Szerencsétlenségtől inkább a második előadáson lehetett volna tartani, mikor a nemesség zsufolásig megtöltötte a termet, azt a termet, ahová három évvel a megnyitása után Rohan bibornok és De La Motte grófné bálba indult.

Ez volt a bevezetés, amellyel olvasóinknak tartoztunk; most térjünk vissza szereplőinkhez.

Az Operabál.

A bál legnagyobb pompájában állt, mikor Rohan bibornok és De La Motte grófné, vagy legalább is a főpap a dominók és mindenféle álarcok ezrei közé vegyültek.

A tömeg csakhamar elnyelte őket és ők eltűntek benne, mint ahogy a nagy örvényben eltűnnek azok a kis vízfodrok, amelyeket a parti sétálók egy-egy pillanatra észrevesznek s amelyeket azután magával ragad és nyomtalanul elmos az ár.

Két dominó egymás mellett, már amennyire két ember egymás mellett maradhatott ebben a zürzavarban, megpróbált egyesült erővel ellenállni a tömeg sodrának, de miután nem sikerült nekik keresztül törni rajta, arra szánták magukat, hogy visszahúzódjanak a királyné páholyához, ahol a tömeg nem volt oly sűrű és ahol legalább a fal támasztékot adott nekik.

Az egyik dominó fekete volt, a másik fehér, egyik magas, a másik középtermetű, egyik férfi, a másik nő; az egyik a kezével hadonászott, a másik ide-oda forgatta a fejét.

Ez a két dominó nyilvánvalóan a legélénkebb beszélgetésbe volt merülve, hallgassuk ki egy kissé a beszédüket.

— Azt mondom neked, Oliva, hogy te vársz valakit, — ismételte a magasabbik, — a nyakad már nem is nyak, hanem valami viharjelző nyele, mely nemcsak hogy minden szélre megfordul, hanem mindenki felé, aki erre elszelel.

— Hát aztán?

— Mit jelentsen ez a hát aztán?

— Igenis hát aztán. Vagy van talán valami abban, hogy a fejem forgatom, hát nem azért vagyok-e itt?

— Igen, de mások felé forgatod.

— Nos hát mi egyébért jön az ember az Operába?

— Ezer okból.

— Oh igen, a férfiak, de a nőket csak egy cél vezérli ide.

— És ez a cél.

— Az, amit már mondtál, hogy annyit forgassák a fejüket,

— mennyit csak lehet. Te elhoztál engem az Operabálra, most itt vagyunk, hát nyugodj bele.

— Oliva kisasszony!

— Oh csak ne olyan nagy hangon. Tudod, hogy a te nagy hangod nem ijeszt meg engem és főképp tartózkodj attól, hogy a nevemen szólíts engem. Tudod, hogy nincs annál izléstelenebb dolog, mint nevén szólítani valakit az Operabálban.

A fekete dominó haragos mozdulatot tett, amelyet azonban rögtön félbeszakított egy meglehetősen testes, meglehetősen magas és elég jó megjelenésű kék dominó érkezése.

— No, no uram, — szólt az ujonnan jött, — mért nem hagyja kedvére szórakozni önagságát. Az ördögbe is, nincs mindennap hushagyó kedd és nem minden hushagyó kedden megy az ember az Operába.

— Törődjek a maga dolgával, — vágott vissza durván a fekete dominó.

— Ej, uram, — szólt a kék dominó, — jegyezze meg magának egyszersmindenkorra, hogy egy kis udvariasság sohasem árt.

— Nem ismerem önt, — mondta a fekete dominó, — mi az ördögöt törődik hát velem?

— Ön nem ismer engem, az lehet, de...

— Mit de?

— De én, én ismerem önt, Beausire uram.

Mikor a nevét kimondták, a fekete dominó, aki oly könnyen kimondta mások nevét, összerezsent, amit csuklyájának rázkódásán lehetett észrevenni.

— Oh ne féljen semmit, Beausire uram, — kezdte újra az álarcos, — nem az vagyok, akinek ön gondol.

— Istenemre, akinek én gondolom! Hát ön, aki a neveket kitalálja, nem elégszik meg ezzel, hanem még a gondolatokat is ki akarja találni?

— Miért ne?

— Hát akkor találja ki kissé, mit gondoltam. Ugy sem láttam még boszorkánymestert, nagy gyönyörűségemre szolgálna, ha most mégis összekerültem volna eggyel.

— Oh az, amit ön kér tőlem, nem olyan nehéz, hogy megérdemelném érte azt a nevet, amelyet ön oly könnyedén osztogat.

— Mondja meg tüstént.

— Nem. Keressen inkább más valamit.

— Nekem az is elég lesz. Találja ki.

— Akarja?

— Igen.

— Nos hát ön Crouse ur egyik ügynökének tartott engem.

— Crosue ur ügynökének?

— Nos igen, vagy teregettet tán nem is ismeri ön Crouse urat, a rendőrhadnagyot.

— Uram!

— Csak csendesen, kedves Beausire ur, az ember igazán azt hinné, hogy kardot keres az oldalán.

— Persze, hogy azt keresem.

— Az ördögbe, de harcias természet ön. De nyugodjék meg, ked-

ves Beausire uram, a kardját otthon hagyta és ezt jól tette. Beszéljünk inkább másról. Nem engedné át kérem önagysága karját nekem?

— A hölgyem karját?

— Igen, a hölgyéét. Ez, ugy tudom, így szokás az Operabálban, vagy én talán a messze Indiából csöppentem ide?

— Kétségtől uram, ez így szokás, ha a hölgy lovagjának úgy tetszik.

— Néha az is elég, kedves Beausire ur, ha a hölgynek úgy tetszik.

— És hosszú időre kéri ön a hölgyem karját?

— Oh, kedves Beausire ur, ön túlságosan kíváncsi, talán tíz percre, talán egy órára, talán az egész éjszakára.

— Ugyan menjen uram, ön biztosan tréfál?

— Kedves uram, válaszoljon igennel vagy nemmel. Át akarja adni nekem a hölgye karját, igen vagy nem?

— Nem.

— No, no, csak ne adja itt a gonosz embert.

— Mért mondja ezt?

— Azért, hogy ha már van egy álarca, haszontalan volna még másikat is szerezni.

— Az ördögbe, uram.

— Na látja, máris haragszik, pedig az imént még olyan szelíd volt.

— Ugyan hol?

— A Dauphine-utcában.

— A Dauphine-utcában! — kiáltott ámulva Beausire.

Oliva elnevette magát.

— Hallgasson, asszonyom, — mordult rá a fekete dominó.

Azután a kék dominó felé fordulva így szólt:

— Semmit sem értek abból, amit mond, uram. Ingerelje fel kíváncsiságomat tisztességesebb módon, ha teheti.

— De kedves uram, nekem úgy tetszik, nincs tisztességesebb dolog, mint az igazság, nemde, Oliva kisasszony?

— De mi az, — vágott közbe ez, — hát ön engem is ismer, uram?

— Hát nem épen előbb szökött-e ez az ur hangosan a nevén?

— És az igazság, — mondta Beausire, a beszéd eredeti tárgyára visszatérve, — az igazság...

— Az, hogy abban a pillanatban, amikor meg akarta ölni ezt a szegény hölgyet, mert volt egy pillanat, amikor meg akarta ölni; szóval abban a pillanatban, mikor meg akarta ölni ezt a szegény hölgyet, amint mondtam; hirtelen megállította önt egy marokra való arany csengése.

— Elég, uram!

— Jó, de akkor adja át nekem hölgye karját, ha már megelégette a dolgot.

— Oh már jól látom, — dörmögte Beausire, — hogy ez a hölgy és ön...

— Nos, a hölgy és én?

— Önök értik egymást.

— Esküszöm önnek, hogy nem.

— Hogy lehet ilyet mondani, — szólt Oliva.

— És különben... — tette hozzá a kék dominó.
 — Mit, különben?
 — Ha értenők egymást, ez csak javára válnék önnek.
 — Az én javamra?
 — Kétségkívül.
 — Ha az ember állít valamit, azt be is bizonyítja, — mondta lovagiasan Beausire.

— Nagyon szívesen.
 — Oh kíváncsi volnék...
 — Bebizonyítom hát, — folytatta a kék dominó, — hogy az ön jelenléte itt éppen olyan ártalmas önre, mint amilyen haszonnal járna a távollétünk.

— Rám?
 — Igen, önre.
 — Mennyiben, ha kérdezni szabad?
 — Mind a ketten egy akadémiának vagyunk a tagjai, nemde?
 — Én?
 — Oh ne haragudjék úgy, kedves Beausire uram, nem a francia Akadémiáról beszélek.

— Akadémia... akadémia, — dörmögte Oliva lovagja.
 — Pot de Fer-utca, egy emelettel a magas földszint felett, nemde ott van, kedves Beausire uram?

— Hallgasson!
 — Bah.
 — Igen, hallgasson. Oh, milyen kellemetlen ember ön, uram.
 — Ezt még sem mondanám.
 — Miért?
 — Parbleu, mert ön maga sem hisz el belőle egy szót sem. De térjünk csak vissza erre az akadémiára.

— Nos?
 A kék dominó elővette óráját, szép briliánsokkal kirakott óra volt, amelyre mint két lángoló lencse úgy tapadt rá a Beausire két szeme.

— Nos tehát, — ismételte az utóbbi.
 — Nos, egy negyed óra múlva az ön Pot de Fer-utcai akadémiáján, kedves Beausire uram, egy kis tervet beszélnek meg, amely azt célozza, hogy kétmillió adományt osszanak szét az akadémia tizenkét igazi tagja között, akik közül ön az egyik, Beausire uram.

— És ön a másik, hacsak nem...
 — Folytassa!
 — Hacsak nem fogdmeg.
 — Igazán szellemesebb embernek gondoltam önt, Beausire uram, de nagy fájdalommal látom, hogy ostoba tökfilkó. Ha rendőr volnék, már elfoghattam volna és huszszor újra elfoghattam volna önt sokkal kevésbé tisztességes dolgok miatt, mint ez a kétmillió üzlet, amely néhány perc múlva kerül megvitatásra az akadémián.

— Az ördögbe, ha nincs igaza, — mondotta.

Azután meggondolva magát, így szólt:
 — Ön a Pot de Fer-utcába küld engem.
 — Igen, a Pot de Fer-utcába küldöm.
 — Nagyon jól tudom, miért.

— Mondja.

— Hogy elcsipessen ott. De nem vagyok olyan bolond.

— Ez ismét ostobaság.

— Uram.

— Kétségekivül, ha hatalmamban állna megtenni azt, amit ön mond s ha rendelkezném azzal a még nagyobb hatalommal, kitalálni, mi szövődik az önök akadémiáján, miért jönnék akkor ide engedelmet kérni öntől, hogy beszélgethessek a hölgyével. Nem, abban az esetben egyebet sem kellene tennem, mint tüstént elfogatnom önt, és akkor könnyű szerrel megszabadulhatnánk öntől én és a hölgye is; de nem, mindent szép szerével és rábeszéléssel, kedves Beausire uram, ez az ön jelmondatom.

— Nézze csak, — kiáltotta el magát hirtelen Beausire, elbocsátva Oliva karját, — ön az, aki két órával ezelőtt ennek a hölgynek a pamlagán ült? Mi, feleljen!

— Miféle pamlagról beszél? — kérdezte a kék dominó, akinek Oliva észrevétlenül megcsipte a kis ujjá hegyét, — ami a pamlagokat illeti, én csak egy pamlagot ismerek, a Crebillon Fils urét.

— Ami azt illeti, nekem nagyon mindegy, — folytatta Beausire, — az ön érvei helyesek, és ez nekem elég. Azt mondtam helyesek, kitűnőket kellett volna mondanom. Fogja hát hölgyem karját, és ha félrevezetett egy gáláns embert, úgy szőgyelje magát.

A kék dominó nevetni kezdett a gáláns ember jelzőre, amelyet Beausire önmagának adományozott, azután a vállára veregetve, így szólt:

— Legyen nyugodt, ha leküldöm oda, legalább is százezer livre-ben részesítem önt; mert ha nem menne el ma este az akadémiára, társai szokásai szerint ki volna zárva az osztozásból, míg ha odamegy...

— Nos jó, szerencse fel, — mondta Beausire.

És könnyed meghajlással köszönt és távozott.

A kék dominó birtokába vette Oliva kisasszony karját, amely Beausire ur távozása folytán üresen maradt.

— Most végre ketten vagyunk, — mondotta ez. — Hagytam önnek kedvére ugratni ezt a szegény Beausiret, de előre figyelmeztetem, hogy engem, ki ismerem önt, nem lesz ilyen könnyű kihoznia a sodromból. Most tehát, hogy folytassuk, számomra is találjon ki valami helyes dolgot, vagy különben...

— Nem ismerek kedvesebb dolgot a világon az ön történeténél, kedves Nicole kisasszony, — szólt a kék dominó, kellemesen megszorítva a kis hölgy gömbölyű karját, aki fojtott sikoltást hallatott arra a névre, amelyet az álarcos fülébe sugott.

De tüstént összeszedte magát, mint olyan ember, aki szokva van hozzá, hogy elpalástolja meglepetését.

— Oh Istenem, miféle név ez? — kérdezte. — Nicole! Rólam volna szó? Engem ért talán ez alatt a név alatt? Ebben az esetben hajótörést szenvedett, alig hogy a kikötőt elhagyta, összezuzta magát az első szírtén. Engem nem hívnak Nicolenak.

— Most, azt tudom, most Olivának hívják önt. Nicole kisasszonyon még nagyon érzett a vidékiesség. Két nő lakik önben, jól tudom én. Oliva és Nicole. Mindjárt beszélünk Oliváról is, de először beszéljünk

csak Nicoleról. Elfeledte már azt az időt, mikor még erre a névre hallgatott? Én nem hiszem. Oh, kedves gyermekem, azt a nevet, amelyet mint fiatal leány viselt valaki, mindig megőrzi, ha külsőleg nem is, de legalább a szíve mélyén, bármilyen legyen is a másik név, amelyet kénytelen volt felvenni, hogy elfeledtesse az elsőt. Szegény Oliva! Boldog Nicole!

Ebben a pillanatban az álarcosok egész áradata csapódott neki mint viharos hullám a két egymáshoz simuló sétálónak és Nicole vagy Oliva akarata ellenére is kénytelen volt még jobban magához szorítani kísérlőjét, mint különben tette.

— Látja, — mondotta ez neki, — látja ezt a tarka-barka tömeget, látja ezeket a csoportokat, amelyek úgy összedugják fejüket a csuklya alatt, hogy fölfaljanak minden gáláns vagy szerelmes szót, amelyet váltanak; nézze ezeket a csoportokat, amelyek szüntelen össze-
verődnek, aztán újra felbomlanak, hol nevetve, hol szemrehányó szóval. Mind ezeknek az embereknek talán éppen annyi nevök van, mint önnek, és nagyon sok volna köztük, akit nagyon megdöbbenének, ha azon a néven szólitanám őket, amelyre még emlékeznek, de azt hiszik, hogy mások már elfeledték.

— Ön azt mondta, szegény Oliva!

— Igen.

— Ön tehát azt hiszi, nem vagyok boldog.

— Nagyon nehezen hihető, hogy boldog lehetne olyan emberrel, mint Beausire.

Oliva sóhajtott egyet.

— Hát nem is vagyok boldog, — mondta.

— És mégis szereti őt.

— Csak mérsékelten.

— Ha nem szereti, hagyja ott.

— Nem.

— Miért nem?

— Mert még jóformán el sem hagynám, már megsajnálám.

— Megsajnálná?

— Félek tőle.

— Mit sajnálna egy részegesen, egy kártyáson, egy olyan emberen, aki veri önt, egy gazfickón, akit még a Grève-téren törnek kerékbe?

— Talán nem jól értette azt, amit önnek mondtam.

— Mondja el még egyszer.

— Sajnálám a zajt, amelyet körültem csap.

— Ki kellett volna találnom. Ez azért van, mert ön a fiatalságát csöndes emberek között töltötte.

— Ön ismeri ifjúságomat?

— Tökéletesen.

— Oh, kedves uram, — mondta Oliva nevetve s hamiskás arccal hajtva le fejét.

— Ön kételkedik benne?

— Oh, nem kételkedem, biztos vagyok benne, hogy nem.

— Hát akkor beszéljessünk egy kicsit az ön ifjúságáról, Nicole kisasszony.

— Beszélgezzünk, de én előre megmondom, hogy nem fogok válaszolni önnek.

— Oh, nincs is rá szükségem.

— Várom.

— Nem kezdem a gyermekkoránál, mert az az idő nem számít az életben, hanem ott kezdem, mikor már felseződött, annál a pillanatnál, mikor észrevette, hogy Isten szívet is adott önnek, hogy szeressen.

— Hogy szeressek. Kit?

— Hogy szeresse Gilbertet.

Erre a szóra, erre a névre remegés futotta át a fiatal nő minden erét és a kék dominó érezte, hogy reszket a karja.

— Oh Istenem, — mondotta, — hogy tudhatja ön ezt?

Azzal hirtelen megállott és tekintetét álarcán keresztül leirhatatlan izgalommal szögezte a kék dominóra.

A kék dominó néma maradt.

Oliva vagy inkább Nicole sóhajtott egyet.

— Oh uram, — mondotta, fölhagyva a további küzdelemmel, — ön olyan nevet mondott ki, amely nagy termékenyen él az én emlékezetemben. Ön tehát ismeri Gilbertet?

— Igen, miután beszélek róla önnek.

— Hej!

— Kedves fiu, hitemre mondom. Szereti?

— Szép volt... nem, ez így nem helyes... én szépnek találtam. Csupa szellem volt és születésre egyenlő volt velem... De nem, ezuttal bizonyosan csalódom. Egyenlő, az nem, soha. Legalább úgy, ahogy Gilbert akarja, egy nő sem lesz hozzá hasonló soha.

— Még...

— Ki még?

— Még Ta...

— Oh, tudom, kit akart mondani, — szakította félbe Nicole. — Oh uram, ön jól értesült mindenről, ezt látom; igen, az ő szerelme nagyralátóbb volt, mint a szegény Nicole.

— Látja, hogy magamtól megálltam.

— Igen, igen, ön rémséges titkokat tud, uram, — mondta Oliva megremegve, és most...

Ugy nézett az ismeretlenre, mintha olvasni tudott volna az álarcán át.

— Mi lett belőle most?

— De azt hiszem, hogy ön azt sokkal jobban meg tudná mondani, mint bárki más?

— Nagy Isten! Én? Miért?

— Mert ha ő követte önt Taverneyből Párisba, ön viszont utána ment Párisból Trianonba.

— Igen, de ennek már tíz éve és én nem is erről az időről beszélek önnek, hanem arról a tíz évről, amely azóta telt el, hogy én megszöktem, ő pedig eltűnt. Édes Istenem, annyi minden történik tíz év alatt.

A kék dominó nem törte meg a csendet.

— Kérem önt, — kérlette Nicole csaknem könyörögve, — mondja meg nekem, mi történt Gilberttel? Ön hallgat, ön elfordítja a fejét. Talán önt is megsebz, önt is bántja ez az emlék?

A kék dominó tényleg nem csak hogy elfordította, de le is horgasztotta a fejét, mintha nagyon nehéz lett volna neki az emlékek súlya.

— Mikor Gilbert Taverney kisasszonyt szerette... — szólta Oliva.

— Halkabban a nevet, — mondotta a kék dominó. — Nem vette észre, hogy magam sem mondom ki soha a neveket?

— Mikor olyan szerelmes volt, — folytatta Oliva, — hogy Trianonnak minden fája tudta szerelmét.

— Nos, és ön nem szereti többé?

— Én? Ellenkezőleg, jobban, mint valaha. Hisz épen ez a szerelem volt az, amely vesztemet okozta. Szép vagyok, büszke vagyok, és ha akarom, szemtelen is tudok lenni. Inkább a tőkére hajtánám a fejemet, hogy leüttessem, mintsem hogy azt mondhasák rólam, hogy meghajtottam a fejemet.

— Önnek van szíve, Nicole.

— Igen, volt abban az időben, — mondta sóhajtván a fiatal leány.

— A beszélgetésünk elszomorítja.

— Nem. Ellenkezőleg, visszavezet engem ifjúságomhoz. Az élet olyan, mint a folyó. A legzavarosabb folyónak is tiszta a forrása. Folytassa és ügyet se vessen egy-egy szegény robajra, amely a keblemből önkéntelenül feltör.

— Oh, — mondta a kék dominó kedves fejbólintással, amely rejtett mosolyt árult el álarca alatt, — önről, Gilbertről és még valakiről mindent tudok, amit ön tudhat csak maga.

— Akkor, — kiáltotta Oliva, — mondja meg nekem, miért futott el Gilbert Trianonból? És ha azt megmondta nekem...

— Akkor meg lesz győzve. Nos hát, nem fogom önnek megmondani és ön még jobban meg lesz győzve.

— Hogyan?

— Mikor azt kérdezte tőlem, mért hagyta el Gilbert Trianont, ön nem az igazságot akarta megállapítani feleletben, hanem meg akart tudni egy olyan dolgot, amelyre nagyon kíváncsi.

— Ez igaz.

Egyszerre úgy összerezsent, ahogy még eddig soha és megragadta a férfi kezét két görcsösen összekulcsolt kezével.

— Istenem, — mondotta, — Istenem!

— Nos, mi az?

Ugy látszott, Nicole el akarta nyomni ezt a gondolatot, amely erre a kitörésre ragadtatta.

— Semmi.

— Nekem úgy tetszett, hogy kérdezni akart tőlem valamit.

— Igen, mondja meg nekem egész őszintén, mi történt Gilberttel?

— Nem hallotta, azt beszélték, hogy meghalt.

— Igen... de...

— Nos tehát, csakugyan meghalt.

— Meghalt — mondta Nicole kételkedő arccal.

Azután olyan hirtelen rándulással, amely az elsőhöz hasonlított, így szól:

— Kérem uram, tegyen nekem egy szolgálatot.

— Kettőt, tizet, ahányat csak akar, kedves Nicoleom.

— Két órával ezelőtt ott láttam önt magamnál, nemde, mert ön volt az?

— Kétségkívül.

— Két órával ezelőtt ön nem akart elrejtőzni előlem.

— Egyáltalában nem, sőt ellenkezőleg, azt akartam, hogy minél jobban lásson.

— Oh milyen bolond, milyen bolond is vagyok én, aki annyira megnéztem önt. Bolond, bolond, ostoba, nő, semmi csak nő, — mint Gilbert mondta.

— No, no, ne bántsa azt a szép haját! Kimélje magát.

— Nem, meg akarom büntetni magam, hogy néztem önt és még sem láttam.

— Nem értem önt.

— Tudja mit kérek öntől?

— Parancsoljon velem.

— Vegye le az álarcat.

— Itt, lehetetlen.

— Oh, nem a mások tekintetétől fél ön, hanem az enyémtől, ez nem engedi, hogy az álarcat levesse; mert ott, a mögött az oszlop mögött, senki meg nem látná, csak én.

— De hát akkor mi akadályozna meg benne.

— Fél, hogy ráismerek önre.

— Én?

— És hogy így talállok kiáltani: Gilbert, ön az!

— Oh, nagyon jól mondta az előbb: Bolond, bolond.

— Vegye le az álarcat.

— Nos jó, de egy feltétel alatt.

— Előre is beleegyezem.

— A feltételem az, hogy viszont ön is leveszi az álarcat, ha én akarom.

— Leveszem. És ha le nem venném, ön letépheti.

A kék dominó nem kérette magát tovább, odament a homályos helyre, amelyet a fiatal nő mutatott neki és ide érve levetette az álarcat és odaállt Oliva elé, aki egy percig majd felfalta tekintetével.

— Sajnos, nem, — mondta, lábával dobbanva a padlón és a tenyerét kaparva körmével, — sajnos! Ez nem Gilbert.

— Ki vagyok?

— Mit bánom én, ha már egyszer nem ő.

— És ha Gilbert lettem volna? — szólt az ismeretlen, visszacsatolva álarcat.

— Ha Gilbert lett volna! — kiáltott szendélyesen a fiatal nő.

— Igen.

— Ha azt mondta volna nekem: Nicole, Nicole! emlékezz vissza Taverny-Maison-Rougera. Oh akkor...

— Akkor?

— Akkor nem volna többé Beausire a világon, látja.

— Mondtam önnek, kedves gyermekem, hogy Gilbert meghalt.

— Nos, így talán még jobb is, — sóhajtott Oliva.

— Igen, Gilbert nem szeretette volna önt, bármilyen szép is.

— Azt akarja mondani, hogy Gilbert megvetett engem.

— Nem, inkább félt öntől.

— Ez lehetséges. Volt bennem valami belőle, és ő oly jól ismerte magát, hogy félelmét keltettem benne.

— Ön tehát azt mondta, talán még jobb is, hogy meghalt?

— Miért ismételnem szavaimat. Az ön szájában fájdalmat okoznak nekem. Mért volna jobb, ha meghalt volna, mondja?

— Mert ma, kedves Olivám, — látja már elhagyom Nicolet, — mert ma, kedves Olivám, boldog, gazdag és fényes jövőre van önnek kilátása.

— Azt hiszi?

— Igen, ha el van reá határozva, hogy mindent megtesz azért, hogy elérje azt a célt, amelyet én ígerek önnek.

— Oh legyen nyugodt.

— Csak nem szabad többé sóhajtoznia úgy, amint az imént sóhajtott.

— Jó. Gilbertért sóhajtottam és mivel nincs két Gilbert a világon, Gilbert pedig meghalt, nem fogok sóhajtozni többé.

— Gilbert fiatal volt, megvoltak benne a fiatalság hibái és erényei. Ma...

— Gilbert nem öregebb ma sem, mint tíz évvel ezelőtt volt.

— Nem, kétségkívül, mert Gilbert halott.

— Na látja, meghalt, a Gilbertek nem öregednek meg, hanem meghalnak.

— Oh! — kiáltotta az ismeretlen — oh ifjuság, oh bátorság, oh szépség, oh szerelem, vitézség, önfeláldozás örök csirája, csak ezt lehet elveszíteni, igazán elveszíteni az életben. Az ifjuság az a paradicsom, az a mennyország, az minden. Amit az Isten azután ad nekünk, az csak szomorú kárpótlás az ifjuságért. Minél többet ad az embernek, ha az ifjuság már elveszett, azt hiszi, azzal jobban kárpótolja. De semmi sem pótolhatja azt a kincset, amelyet ez az ifjuság tékozol az emberre.

— Gilbert ugyanígy gondolkozott erről, mint ön. De elég volt erről a tárgyról.

— Igen, beszéljünk önről.

— Beszéljünk, amiről ön akar.

— Miért szökött ön meg Beausirevel?

— Mert el akartam hagyni Trianont és mert valakivel kellett szöknöm. Lehetetlen volt tovább maradnom, mikor Gilbert rossz szemmel nézett rám és megvetett voltam a szemében.

— Tíz évi hűség dachból, — mondta a kék dominó. — Oh milyen drágán fizette meg ön ezt a hűségát.

— Olíva nevetni kezdett.

— Oh tudom én mit nevet, — szólt komolyan az ismeretlen. — Ön azon nevet, hogy vádolhatja önt egy ember, aki azt képzei, hogy mindent tud, azzal, hogy tíz évig hű volt, mikor ön kétségtelenül tudja, hogy nem követett el ilyen nevetséges bűnt. Oh Isten, ha testi hűségről van szó, szegény fiatal asszony, azt is tudom, hogy efelől mit tartsak. Oh tudom, hogy ön Portugáliában volt Beausire-ral és ott maradt két évig, innen pedig elhajózott Indiába Beausire nélkül egy fregatt-kapitánnyal, aki kabinjába rejtette önt és ott feledte Chandernagorban a szárazföldön, midőn Európába visszatért. Azt is tudom, hogy két millió eltékoználni való rupiája volt egy nábob házában, aki három-

szoros vasráccsal zárta el önt. Azt is tudom, hogy ön úgy szökött meg, hogy átugrott a rácson egy rabszolga vállára állva. Tudom végül, hogy gazdagon tért vissza Franciaországba, mert magával hozott két igazgyöngy karkötőt, két gyémántot és három rubint. Brestbe jött, ahol a kikötőben a partraszállás alkalmával összehozta rossz szelleme Beausire-val, aki majd elájult, mikor ráismert önre, egész bronzszinűre sülve, lesóványodva, ahogy ön, szegény számkivetett, Franciaországba visszatért.

— Oh Istenem, de hát kicsoda ön, hogy mindezt tudja? — szólta Nicole.

— Tudom végül, hogy Beausire magával vitte önt, bebizonyította, hogy szereti, eladta drágaköveit és nyomorúságba döntötte... Tudom végül, hogy ön szereti őt, legalább is ezt mondja és mivel a szerelem a forrása mindennek, ön a legboldogabb nő lehet a világon.

Oliva lecsüggesztette fejét és homlokát tenyerébe hajtotta, és látni lehetett, hogy az ujjai közt könnyek peregnek le, cseppfolyós gyöngyök, drágábbak talán, mint annak a karkötőnek a gyöngyei, amelyeket azonban még sem akart megvásárolni Beausiretől senki.

— És ezt a büszke, ezt a boldog nőt, — mondotta, — ön megszerezte ma este rongyos ötven louisért.

— Oh ez nagyon kevés, asszonyom, tudom én azt jól, — mondta az ismeretlen azzal a páratlan kellemmel és tökéletes udvariassággal, amely akkor sem hagyja el a tökéletes világfit, ha a legalsóbbrendű kékjeánnal beszél.

— Oh ellenkezőleg, ez túlsok, uram, és engem rendkívül meglepett, esküszöm önnek, hogy egy olyan nő, mint én, mégér még ötven louis.

— Ön sokkal többet ér ennél és én ezt be fogom bizonyítani önnek. Oh ne feleljen semmit, mert nem ért engem; azután meg, — tette hozzá az ismeretlen félrefordulva.

— Azután?

— Azután ebben a pillanatban minden figyelmemre szükségem van.

— Akkor hát nekem hallgatnom kell?

— Ellenkezőleg, beszéljen hozzám.

— Miről?

— Oh, amiről akar, Istenem, beszéljen a leghaszontalanabb dologokról a világon, nekem mindegy, csak az a fontos, hogy az legyen a látszata, mintha el volnánk merülve.

— Jó, de az már igaz, hogy ön különös ember.

— Nyujtsa a karját és menjünk.

Azzal megindultak a csoportok felé, a leány szép derekát ringatva és fejének, amely még a csuklya alatt is előkelő tartású volt, és nyakának, melynek hajlékonyságát a dominó sem tudta elrejteni, oly mozdulatokat kölcsönzött, amelyet minden szakértő sóvár szemmel bámult; mert az Operabálban, a gáláns kalandok korában, a sétálók épen olyan kíváncsi szemmel figyelték a nők járását, mint ahogy ma egy amatőr a lovak tartását figyeli.

Oliva pár pillanat múlva egy kérdést kockáztatott meg.

— Csönd, — mondta az ismeretlen, — vagy inkább beszéljen, ha akar és amennyit akar; de ne kényszerítsen engem, hogy feleljek.

Csak arra vigyázzon, hogy beszéd közben változtassa el a hangját, tartsa egyenesen a fejét és vakarja a fejét a legyezőjével.

A leány engedelmeskedett.

Ebben a pillanatban a mi két sétálónk egy illatos csoporthoz ért, amelynek közepén egy elegáns termetű férfi karcsun és fesztelen tartással beszélt valamit három kísérlőjének, akik tiszteletteljesen látszotak hallgatni.

— Ki ez a fiatal ember? — kérdezte Oliva. — Az az elragadó gyöngyszürke dominó.

— Ez Artois grófja, — felelte az ismeretlen, — de ne beszéljen többet, nagyon kérem.

Abban a pillanatban, amikor Oliva — megdöbbenve hallatára annak a nagy névnek, amelyet az ő kék jelmezes kísérlője kiejtett — fölegyenesedett, hogy jobban lásson, két másik jelmezes alak — kiválva egy hangos, lármás csoportból — az erkély közelébe, olyan helyre menekült, ahol már nem voltak párnázott padok.

Afféle pusztaszigetecske képződött itt, ahová már csak néha-néha vetődött el a központból a terem szélei felé hömpölygő emberáradat egy-egy hulláma.

— Támaszkodjék ehhez az oszlophoz, grófné! — sugta halkán egy hang, amely legott feltűnt a kék dominónak.

Csaknem ugyanebben a pillanatban egy magas, narancssárga jelmezes alak — kinek merész, határozott fellépése inkább valami szolgaféle emberre, semmint sima modoru udvaroncra vallott — törtetett keresztül a tömegen és így szólt a kék dominóhoz:

— Ő az!

— Jól van, — felelte ez s egyetlen kézmozdulattal elbocsájtotta a sárga dominót.

— Fogadjon szót, — sugta azután Oliva fülébe. — Mulassunk egyet kedvünkre, kedves kis barátnóm.

— Nem bánom, hiszen ön ugyanis megszorított már engem, még pedig két ízben. Először: amikor elvette tőlem Beausire-t, aki annyiszor megnevettegetett. Másodszor: amikor Gilbert-ről beszélt nekem, akit már annyiszor megsirattam.

— Leszek én önnek Gilbert és Beausire egy személyben! — felelte komolyan a kék dominó.

— Ah! — sóhajtott föl Nicole.

— Nem kívánom én öntől, hogy szeressen. Értsen meg. Csak arra kérem, fogadja el az életet úgy, ahogy én nyújtom önnek, azaz: teljesítem minden szeszélyét és csak azt kívánom, hogy néha-néha teljesítse az enyémet is. De nini: mindjárt volna is önhöz egy kéresem.

— Nos, mi az?

— Látja ott azt a fekete dominót?... Egyik barátom, egy német ember.

— Ah!

— Álnok ember, aki az alatt az ürügy alatt, hogy migrénje van, nem akart engem ide elkísérni.

— De akinek ön is azt mondotta, hogy nem jön el.

— Tökéletesen így van.

— Nemde, egy nő társaságában van?

— Igen.

— Kicsoda az a nő?

— Nem ismerem a hölgyet. Menjünk kissé közelebb hozzájuk. Én majd azt mondom neki, hogy ön német hölgy, de nehogy egyetlen szót is kiejtsen, mert legott észrevenné, hogy ön vérbeli párisi nő.

— Nem bánom. Talán bizony meg akarja tréfálni őt?

— De meg ám! Kezeskedem róla!... Mindjárt kezdje is el ön azzal, hogy a legyezőjével mutasson feléje, mintha a figyelmemet akarná felhívni rá.

— Jól van így?

— Pompás! Most pedig sugion valamit a fülembe.

Oliva olyan ügyesen és annyi bájjal tett eleget ennek a kívánságnak, hogy lovagját végkép elbájolta.

A fekete dominó, aki miatt mindez történt, e pillanatban hátat fordított a teremnek. Hölgyével társalgott, kinek szemei szinte szikráztak az álarcon keresztül, s aki észrevette Oliva mozdulatát.

— Nézze csak, Kegyelmes uram, — sugta a hölgy, — az a két álarcos amott velünk foglalkozik.

— Ne aggódjék, grófné. Minket ugyan fel nem ismer senki. Mint-hogy mi ketten ugys a Kárhozatba vezető uton haladunk, engedje meg, hogy ismételtén kijelentsem, hogy az önénél szebb, bájolóbb termetet még soha nem láttam, olyan tüzes tekintetet, mint az öné...

— Mindezt csak álarc alatt mondják.

— Oh, nemesak álarc alatt, grófné, megmondjuk azt...

— Ne folytassa, mert bizony még kárhozatra jut!... Mi több, a veszedelem annál nagyobb lehet, mert kémjeink is meg találnák halani.

— Még pedig ketten vannak! — szolt a biboros felindultan.

— És ime, már felénk is tartanak.

— Változtassa el a hangját, grófné, hogyha megszólítják önt.

— És ön nemkülönben, Kegyelmes uram.

Oliva és kék dominója csakugyan erre felé tartottak.

Ez utóbbi megszólította a biborost:

— Maszk! — s ezzel Oliva füléhez hajolt, aki igenlően intett.

— Mit kívánsz? — kérdezte a biboros elváltoztatott hangon.

— E hölgy itt, — felelte a kék dominó, — néhány kérdést óhajt intézni hozzád általam.

— Csak gyorsan! — szolt Rohan biboros.

— És hogyha tolatkodóak lesznek azok a kérdések? — kérdé fuvalázó hangon madame De La Motte.

— Annnyira tolatkodóak, — felelte a kék dominó, — hogy meg sem fogod érteni azokat, kíváncsi maszk! — s ezzel ismét Oliva füléhez hajolt, aki megint igenlően intett.

Az ismeretlen álarcos ekkor hibátlan német nyelven a következő kérdést intézte a biboroshoz:

— Eminenciád, igaz-e, hogy ön szerelmes a társaságában levő hölgybe?

A biboros megremegett.

— Nemde, ön ugy szolított, hogy Eminenciád?

— Igenis!... Főmagasságu uram!

— Nos, ön téved, uram. Nem az vagyok, akinek ön gondol.

— De igen, Biboros ur! Ne is tagadja, ugyis hiába való! Még hogyha én nem is ismertem volna fel önt, e hölgy, kinek lovagja vagyok, megbízott annak kijelentésével, hogy önt határozottan felismerte.

A kék dominó most Oliva felé hajolt s a fülébe sugta:

— Ints a fejeddel hogy: igen! És ismételd meg ezt a jeladást, valahányszor megszorítom a karodat.

A hölgy igenlően intett a fejével.

— Ön engem egészen bámulatba ejt, uram! — felelte a biboros zavarodottan. — Ki az a hölgy, akinek ön lovagja?

— Remélem, hogy Eminenciád már maga is felismerte őt! A hölgy az első pillantásra felismerte önt. Hja, a féltékenység...

— E hölgy féltékenykedik reám? — kiáltott föl a biboros.

— Ne így mondjuk! — jegyezte meg az ismeretlen álarcos bizonyos gőggel.

— Miről van szó? — kérdé türelmetlenül madame De La Motte, akit a német párbeszéd, amelyből egy szót sem értett, egészen kihozott a sodrából.

— Semmi!... Épen semmi!

Madame De La Motte türelmetlenül toppantott a lábával.

— Asszonyom! — szólt most a biboros Olivához. — Csak egy szót... egyetlenegy szót ejtsen ki, és én ígérem, hogy rögtön felismerem kilétét.

Rohan biboros németül beszélt, amiből Oliva egyetlen szót sem értett s tanácstalanul hajolt a kék dominó felé.

— Az égre kérem, hallgasson! Egyetlen szót se ejtsen ki! — sugta oda neki a kék dominó.

Ez a titokzatos viselkedés a legnagyobb mértékben felcsigázta a biboros kíváncsiságát.

— Hogyan? — mondotta a biboros. — Egyetlen német szó talán csak nem kompromittálja önt, asszonyom?

A kék dominó — miután úgy tette, mintha előbb a hölgy parancsát kikérte volna — legott így válaszolt:

— Eminenciád, ime, ezeket a szavakat mondotta a hölgy: Az a férfi, kinek gondolata nem időzik szüntelenül a szeretett lénynél s akit képzeletben nem varázsol örökösen maga elé: az a férfi nem szereti azt a hölgyet, bármint fogadozik is!

A biboros mintha megértette volna e szavak értelmét. Egész valóján meglátszott, hogy módfelett meglepte ez a válasz. Mozdulatai tisztetlet, sőt mélységes alázatot árultak el, kezei pedig lehanyatlottak.

— Lehetetlen! — mormogta azután franciául.

— Mi az a lehetetlen? — vágott közbe hirtelen madame De La Motte, aki mohón kapott azután az egyetlen szó után, amelyet az egész társalgásból megértett.

— Semmi, asszonyom!... Semmi!

— Eminenciád, azt hiszem, hogy ferde helyzetbe sodor engem! — felelte madame De La Motte bosszusan, eleresztve a biboros karját.

A biboros nemcsak hogy nem fogta meg ismét az eleresztett kart, hanem úgy látszott, hogy észre sem vette a grófné mozdulatát, annyira lekötötte figyelmét ez a német hölgy.

— Asszonyom! — szólt a biboros a német hölgyhöz merev mozdulatlansággal. — Azok a szavak, amelyeket az ön lovagja mondott

az imént az ön nevében, német verssorok, amelyet én egy olyan házban olvastam, amelyet ön is ismer. Nemde?

A kék dominó megszorította Oliva karját.

— Igen! — felelte Oliva egyetlen fejbólintással.

A biboros megborzongott.

— S vajjon ez a ház nem — Schönbrunnban van-e? — kérdezte a biboros vontatottan.

— Igen! — intett Oliva.

— Egy fenséges kéz véste be azokat arany vésővel a cseresznyefaszta lapjába.

— Igen! — intett Oliva.

A biboros itt egy kis szünetet tartott. Mintha nagy indulatok háborognának belsejében. Megtáborodott s kezét kinyújtotta, mintha valami támasztékot keresne.

Madame De La Motte néhány lépésnyi távolságról szemlélte ezt a különös jelenetet.

A biboros keze most a kék dominó karján pihent.

— És ime a verssor folytatása: «Az a férfi azonban, aki mindenütt csak az imádott lényt látja; aki virágban, illatban a szemnek átláthatatlan fátyol mögött is őt sejtí: az a férfi, ha nem beszél is, beszél helyette a szíve s elég, hogy ha egy másik szív megérti őt, amely boldoggá teszi!»

— Nini! Hiszen itt németül beszélnek! — szólalt meg egy fiatal, üde hang abból a csoportból, amely most a biboroshoz csatlakozott. — De lássuk csak! Ért ön németül, Marsall ur?

— Nem értek.

— És ön, Charny?

— Oh, igen, Felség!

— Artois grófja! — szolt Oliva a kék dominóhoz simulva, mért bizony az ujonnan érkezett négy álarcos ugyancsak szorosan körülvette a kis csoportot.

Ebben a pillanatban a zenekar harsogó tusra zendített rá, s a padló pora és a hajdiszek rizspora színes felhő alakjában szállott fölfelé, túl a ragyogó csillárokon, amelyek fénye bearanyozta ezt az ambra- és rózsafelhőt.

A tolongásban most a kék dominó úgy érezte, mintha meglökték volna.

— Vigyázzanak, uraim! — szolt a kék dominó erélyes hangon.

— Uram! — felelte a herceg még mindig álarc alatt. — Lát-hatja, hogy minket is lökdösnek. Bocsánat, hölgyeim!

— Menjünk, menjünk innen, biboros ur! — sugta halkan madame De La Motte.

Ebben a pillanatban Oliva csuklóját valaki hátulról megragadta s megrántotta, miközben az álarc szalagjai eloldóztak s az álarc lehullott. Egy pillanatra látható lett Oliva arca abban a félhomályban, amelyet a földszint fölé emelt első karzat homlokzata vetett.

A kék dominó meglepetve, Oliva rémülten kiáltott föl.

Am erre a kettős kiáltásra több ajakról a kínos meglepetés kiáltása hangzott föl.

A biboros csaknem elájult. Hogyha elesett volna e pillanatban, bizonyos, hogy térdre zuhan, de madame De La Motte támogatta őt.

Egy álarcos csapat, amelyet a tolongás hajtott erre, Artois grófja, a biboros és madame De La Motte grófné közé ékelődött.

A kék dominó, aki villámgyorsan rántotta vissza a csuklyát Oliva fejére és illesztette vissza arcára az álarcot, a biboroshoz lépett és megszorította a kezét.

— Olyan szerencsétlenség történt, amelyet nem lehet többé jóvátenni! — szolt a kék dominó. — Láthatja Eminenciád, hogy ennek a nőnek a becsülete az ön kezében van.

— Oh, uram... uram! — mormogta Louis herceg meghajolva.

És verejtéktől gyöngyöző homlokát zsebkendőjével törülte meg, amely remegett a kezében.

— Távozzunk!... Menjünk innen, de hamar! — mondotta a kék dominó Olivának.

Mindketten eltávoztak.

— No, de most már tudom, hogy mire mondotta a biboros, hogy lehetetlen! — szolt önmagához madame De La Motte. — Azt a hölgyet a királynénak vélte. Ime, ez a hasonlatosság milyen hatással van reá! Jól van! Eggyel több megfigyelés, amelyet megjegyzek magamnak!

— Talán mi is távoznánk, nemde, grófné? — kérde a biboros lágyabb hangon.

— Ahogy önnek tetszik, Eminenciád! — felelte nyugodtan Jeanne.

— Nem nagyon érdekel ez a bál! Nemde, önt sem?

— Oh, bizony engem sem!

Nagy üggyel-bajjal utat törtek maguknak a hullámzó tömegen keresztül. A biboros, aki magastermetű férfi volt, kutató tekintetét körülhordozta a teremben, vajjon nem pillanthatná-e meg még egyszer az eltűnt viziót?...

Am ekkor a kék, vörös, sárga, zöld és szürke dominók valamiféle fényes gőzőkké gomolyogtak össze a szemei előtt, egybeolvadván a színük, mint a prizma színei. A szegény biboros messziről minden dominót kéknek látott, csak mikor közelébe ért, látta, hogy nem az!...

Ilyen lelkiállapotban ült be hintájába, amely az utcán várakozott reá és társnőjére.

Már öt perc óta robog a hintó, a biboros azonban eddig még egyetlen szót sem váltott a grófnéval.

(Vége az első kötetnek.)

MÁSODIK KÖTET.

FÖRDITŐTTA: CSILLAY KÁLMÁN.

Sapho.

Madame De La Motte, aki állandóan figyelt, zavarta meg álmodozásában a főpapot.

— Hová visz engem az ön kocsija? — kérde.

— Ne tartson semmitől, grófné! — felelte a biboros. — Önt a házából szállította el, nos, oda is fogja önt visszavinni.

— Az én házamba?... A külvárosba...

— Ugy van, grófné!... Abba a kicsiny házba, amely olyan sok báj és szépséget rejt magában, mikor ön... otthon van!

És ezzel a biboros herceg megfogta Jeanne egyik kezét és gyöngéden megcsókolta.

A hintó egy kis ház előtt állott meg, amely most mindjárt annyi szépséget fogad be.

Jeanne könnyedén ugrott ki a kocsiból; a biboros szintén neki készülődött, hogy majd ő is utánozza.

— Soh'se fáradjon Eminenciád! Nem érdemes!... — sugta oda a biborosnak ez a démoni asszony.

— Hogyan, grófné? Hát nem érdemes a fáradságért, hogy néhány kellemes órát töltsék önnél?

— De hiszen aludnia is kell?

— Remélem, hogy több hálósobája van, grófné, ahol ez éjszakát tölthetném!

— Nos, igen, a magam számára!... De az ön számára...

— Az én számomra nincsen?

— Még... nincs! — felelte Jeanne olyan bájos, de egyuttal kihívó mosollyal, amelyben több volt az ígéret, mint a tagadás.

— Akkor hát Isten vele! — felelte a biboros annyira sértődötten, hogy ebben a pillanatban már meg is feledkezett a báli jelenetről.

— A viszontlátásra, Eminenciád!

— Csakugyan jobb is így! — mondotta a biboros, mikor a hintaja elindult.

Jeanne egyedül lépett be az új házba.

Az előcsarnokban hat lakáj állott sorfalat, akiket az ajtózörgetyű vert föl álmukból.

Jeanne azzal a nyugodt, öntelt fölényességgel nézett végig rajtuk, amilyent nem minden gazdagnak ad meg a vagyona.

— És hol vannak a szobaleányaim? — kérde.

Az egyik inas alázatos meghajtással eléje állott.

— Ketten a szobájában várják a méltóságos asszonyt, — jelentette.

— Hivd ide őket.

Az inas elrohant. Néhány perc múlva a két szobaleány is megjelent.

— Hol szoktak maguk aludni rendesen? — kérde tőlük Jeanne.

— Még... nincs rendes szokásunk, — felelte az idősebb. — Az lesz a hálósobánk, amelyet számunkra kijelölni méltóztatik.

— Hol vannak a lakosztályok kulcsai?

— Itt vannak. Parancsoljon...

— Rendben van. Ez éjszaka még nincs szükségem önökre. Aludjanak másutt.

A két nő meglepetten nézett urnőjére.

— Nemde, van szállásuk valahol a városban?

— Van, grófné, de már későn van. De hogyha a grófné egyedül óhajt maradni...

— Ezek az urak itt majd elkísérik önöket, — felelte Jeanne, a hat lakájra mutatva, akik nagyobb örömmel fogadták ezt a szabadságolást, mint a két szobaleány.

— És... mikor jelentkezünk ismét? — kérdezte az egyik nő félénk hangon.

— Holnap délben!

A hat lakáj és a két szobaleány összenéztek egy pillanatra; észrevevén azonban Jeanne parancsoló nézését: valamennyien az ajtó felé kullogtak.

Jeanne kikísérte őket s mielőtt bezárta volna utánuk az ajtót, így szólt:

— Marad még valaki itt e házban?

— Dehogy, grófné! Kivülünk senki sincs már itt! Pedig nem tanácsos így egyedül maradnia! Legalább egyikünknek itt kellene virrasztani a cselédházban vagy valahol, de virrasztani kéne!

— Nincs szükségem senkire!

— Aki a tüzre vigyázna! A grófné esetleg rosszul lehetne...

— Jó éjszakát!... Menjetek csak!

Előhuzta a pénztárcáját.

— Nesztek egy kis foglaló! — mondotta Jeanne.

A meglegedettség moraja s ildomos köszönet volt a válasz a lakájok részéről, akik földig hajolva hálálkodtak s azután valamennyien távoztak.

Jeanne az ajtón belül hallgatózott utánuk; azt mondogatták egymásnak, hogy ugyancsak különös urnőt adott nekik a sors!

Mikor a hangok zivaja és a léptek zaja elhangzott: Jeanne ráfordította a zárat s diadalmas hangon így kiáltott föl:

— Egyedül!... Végre egyedül vagyok saját otthonomban!

Az előcsarnokban éző gyertyák lángjánál meggyújtotta a három-ágú karosgyertyatartó gyertyáit s az előszoba nehéz ajtajára szintén ráfordította a zárat.

Ekkor azután kezdetét vette olyan néma, de különös jelenet, amely élénken érdekelt volna az olyan éjszakai vándort, amilyen csak a költők képzeletében száll tova a városok és paloták fölött.

Jeanne szemlét tartott birodalmán. Apróra szemügyre vette a ház

minden zegét-zugát, melynek minden egyes részlete felbecsülhetetlen értéket képviselt előtte, mióta azokat az egyszerű vendég kíváncsisága helyett a tulajdonosnő önző szemével nézte.

A deszkával burkolt, légmentesen elzárt földszinten volt berendezve a fürdőszoba, a konyha, ebédlő, három terem és két fogadószoba. E tágas helyiségek butorzata nem volt ugyan dús és gazdag, mint Guimardé; sem olyan kacér, mint Soubise herceg barátaié; de rajta volt az előkelő ur izlésének bélyege, noha már nem is volt új. Az egész ház kevésbbé tetszett volna Jeanne-nak, hogyha amugy sebtében és azonmód ujonnan rendezték volna be számára.

Ez a sok régiség itt egy halomban, amelyeket a divatos, nagyvilági hölgyek legfőljebb megvetésükre méltattak volna; ezek az ébenfából faragott, csodaszép butorok; ezek a kristályüvegekkel diszitett karos-csillárok, melyeknek aranyozott karjai rózsaszínű gyertyákat tartanak; ezek a gót-izlésű órák, egy-egy mesterműve a véső- és zománc-művészetnek; ezek a kínai alakokkal telehimzett szelfogók; ezek a különös virágokkal ékesített óriás japáni porcellánedények; ezek az ajtókárpitok, amelyek szürke majd Boucher és Watteau színeiben ékeskednek; külön-külön és együttvéve szinte az elragadtatásig fokozták az új urnő tetszését.

Emit, az egyik kandallón, két triton koráll-nyalábokat emelget, amelyeknek ágain — mint gyümölcs a fán — e kor ékszerész-művészetének mindmegannyi remeke himbálódzik. Amott, fehér márvány támasztékon nyugvó aranyozott polcon, zafir fülönfüggőkkel diszitett hatalmas elefánt terpeszkedik, illatszeres üvegekkel megrakott tornyocskát cipelve a hátán.

Sarkain arany arabeszkekkel ékesített, rózsafából készített könyvespolcokon aranszegélyű, színes kötésű könyvek.

A legfinomabb gobelin-szőnyegekkel — amelyek magának a gyárnak is vagy százezer fontjába kerültek volna — volt bevonva az a butorzat, amely egy arany és szürke diszítésű szobát egészen betöltött, mely szobának falait Vernet és Greuze festményei diszitették. A dolgozószoba tele volt Chardin legkitünőbb arcképeivel és Clodion mester legfinomabb terracotta-szobraival.

E sok kincs minden darabja nem a mibőllett gazdag lázas sietéséről tanuskodott, amellyel kedvesének szeszélyeit kielégíteni iparkodik, hanem tanuskodott az ősi gazdagok ama türelmes és öntudatos munkájáról, amellyel az ősokról maradt kincseket gyermekei számára a magagyűjtötte kincsekkel gyarapítja.

Jeanne először az összbényomást élvezte, azután megtekintette a helyiségeket, majd a részletekre terjedt ki a figyelme.

S minthogy az áruhája feszélyezte s a derékfűzője szorította: felkereste hálószobáját, hamarosan levetette magáról a ruhát s egy vattázott selyem hálóköntöst öltött magára, azt a kecses ruhadarabot, amelyet a mi anyáink — akik kevésbbé voltak válogatósak a hasznos ruhadarabok elnevezésében — olyan néven neveztek, amelyet mi már le sem merünk írni!

Borzongva, a keblét és testét simogató rövid selyemruhában — amely látni engedé finom alkotású lábait — Jeanne sietve haladt fel a lépcsőn, kezében tartva a gvertyát.

Megharátkozva az egyedüllettel s tudatában annak, hogy még

egyetlen inas tekintetétől sem kell tartania, ugrándozva járt szobárol-szobára, nem törődve azzal sem, hogy az ajtókon át besurranó lég-vonat kecses térdéről mindannyiszor föllebbentette lenge ruhácskáját.

Amikor pedig egy szekrény kinyitása alkalmával a szétnyíló ruha látni engedte gömbölyű vállát egészen hónaljáig — amelyet Rubens ecsetjére méltó sárgavörös visszfény csillanása aranyozott be — nos, akkor a festmények s a freskók mögé rejtőzött láthatatlan szellemek őszintén örülhettek, hogy körükben üdvözölhették ezt a bájos urnót, aki az ő tulajdonosuknak tekintette magát.

Kifáradva ebben a nagy futkosásban, gyertyája csaknem tövig égve, Jeanne lihegve nyitott be fantasztikus nagy virágokkal ékes, kék selyemmel bevont hálószobájába.

Mindent látott, mindent számon vett, mindent végigsimogatott tekintetével és ujjával; most már csak magában gyönyörködhetett!

A gyertyatartót az aranyozott szegélyű sèvres-i állványra tette le. Ebben a pillanatban tekintete Endymion márványszobrán akadt fenn, — Bouchardon finom, bájos alakja — aki szerelemittasan omlik barna-vörös porfir talapzatára.

Jeanne bezárta szobájának ajtaját és ablakait, összevonta a sűrű kárpitfüggönyöket, ismét a szobor elé állott és majd elnyelte szemével szép kedvesét Phoebének, aki utolsó csókját nyomja ajkára, mielőtt visszaröppenne az égbe. A zsarátnokká hamvadt pirosító tűz melegítette ezt a szobát, ahol minden élt és virult.

Jeanne érezte, amint lábai belesüppednek a vastag szőnyeg lágy, bársonyos gyapjába. Lábai meginogtak és megroggyantak testének sulya alatt; valamiféle lankadság — amit azonban nem fáradtság, nem álmodás idézett elő — nehezedett a keblére és a szemhéjára gyöngéden, mintha szerelmes férfi érintése volna; miközben tetőtől-talpig forróság járta át testét — amely forróság azonban nem a kandalló tüzétől származott — s amely ereiben életre keltette azt az élő villamosságot, amelyet az emberben szerelemnek szoktak nevezni.

Ez érzéki felindulás közepette Jeanne megpillantotta önmagát az Endymion-szobor mögött levő oszlopos tükörben. Ruhája lesiklott válláról a szőnyegre. Finom batiszt ingét a sulyosabb selyem pongyola magával rántotta s lesiklott a keblére, meztelenül hagyván hófehér, gömbölyű karjait.

Jeanne bársonyos tekintetű, vágytól villogó két szeme szíven találta — Jeanne-t; tetszett önmagának, fiatalnak, tüzesnek érezte magát és úgy találta, hogy körülötte nincsen senki, — még magát Phoebét sem véve ki — aki annyira méltó volna a szerelemre, mint ő! Odalépett a márványszoborhoz, vajjon Endymion életre kel-e s vajjon egy halandó nő kedvéért hűtlen tudná-e lenni az istennőhöz...

Ez a szerelmi mámor ittassá tette őt. Szokatlan borzongás vett erőt rajta; feje erőtlenül hanyatlott a vállára, ajkát lüktető husára illesztette, miközben tekintetét le nem vette a saját képmásának szeméről, amely oly vágyóan nézett reá... Egy sóhajtás után feje mellére hanyatlott és Jeanne félálomban, aléltan omlott ágyára, melynek függönyei összecsaptak fölötte...

A megolvadt viasz tócsájának közepéből utolsót lobbant a gyertya fénye s utolsó kilobbanó fénysugarával kiadta utolsó illatos lehelletét is...

Beausire ur akadémiaja.

Beausire szó szerint megfogadta a kék dominó tanácsát és felkereste azt a helyet, amelyet az ő akadémijának szoktak nevezni.

Oliva méltó barátja — a két millió roppant számától csalogatva — még jobban félt attól az eshetőségtől, hogy barátai kirekesztik annak a vállalkozásnak az előnyeiből, amelynek tervét vonakodtak vele közölni.

Az akadémia tagjai sorában Beausire félelmetes tekintélyt vívott ki magának! Nem volt ebben semmi csodálni való, sem lehetetlenség! Könnyen tehette: formaruhát viselt; egyik kezét a csipőjén, a másikat kardjának markolatán pihentette. Kalapját rendesen mélyen a szemére huzta; olyan fogások ezek, amelyek a középszerű emberekre nézve eléggé félelmeteseknek látszanak, főként hogyha ezek az emberek félnek a párhaj botrányától és az igazságszolgáltatás érdeklődésétől.

Beausire tehát boszut akart állani a vele szemben tanusított megvetésért, félelmet igyekezvén ébreszteni a rue du Pot-de-Fer lebuji tagjai közt.

A Porte Saint-Martin-től a Saint-Sulpice-székesegyházig meglehetősen hosszú az ut. Am Beausire gazdag volt: belevetette magát egy bérkocsiba és egy font borravalót ígért a kocsisnak. Az éjszakai kocsi-kázás az akkori díjszabás szerint ép annyiba került, mint manapság a nappali.

A lovak gyorsan elvágattak. Beausire, hogy félelmet keltsen magára iránt a későnjáró emberek közt: dühös arckifejezést öltött. Egyéb eszköz nem állott rendelkezésére, mert dominóban lévén, kalap nem volt a fején s a kardja sem volt az oldalán.

Az akadémiaira való érkezése bizonyos izgalmat keltett.

Az első, csilláros, szürke teremben, a játékasztalok körül, vagy huszan ültek, sört és szörpöt ittak s összenevettek azzal a hét vagy nyolc, ijesztően kifőstött arcu hölgygel, akik a kártyajátékot figyelték.

Az első asztalnál a Farao-játék járt; sovány tétekekkel, melyek arányában a játékkedv is lanyha volt.

A dominó érkezésére — aki legyűrte kámzsáját és beburkolódzott bő ruhája redőibe — a hölgyek közül néhányan félig tréfásan, félig incselkedve, felkacagtak. Beausire ur afféle széptevő piperkőc volt s a hölgyecskék nem haragudtak reá.

Ő azonban csak tovább haladt, mintha semmit se hallott, semmit se látott volna. Az asztal előtt megállott és csöndben arra várt, mikor mutatkozik a társaságon hatása az ő rossz kedvének.

Az egyik játékos — valami vén bankárféle lehetett, kinek az arca azonban némi kedélyességet árult el — szólalt meg elsőnek.

— Terringettél! Lovag ur! Olyan feldult ábrázattal jössz a bálból, mintha bizony eleredt volna az orrod vére!

— Csakugyan! — hagyták helyben a hölgyek.

— Ejh, lovag! — szólalt meg egy másik játékos. — Talán bizony az álarc nyomja a fejed?

— Nem az álarc nyomja az én fejem! — felelte durva hangon Beausire.

— Jól van, jól, Beausire lovag ur! — mondotta a bankár, aki

épen most kotorta be a bankot, vagy tíz-tizenkét aranyat. — Ön hűtlenül elhagyott minket! Nem látjátok, hogy az Operabálról jön s az Opera közelében talált valami jó helyre, ahol vesztett.

A jelenlevők közül némelyek nevettek, mások sajnálkoztak. Kiki a maga jellemre szerint. A hölgyek sajnálkoztak.

— Nincs igazad! — szólalt meg Beausire. — Nem lettem hűtlen barátaimhoz! Erre én nem lennék kapható! Ám vannak ismerőseim közt többen, — meg is tudnám nevezni őket — akik csakugyan hűtlenül viselkedtek barátaikkal szemben!

És ezzel — hogy szavainak súlyt kölcsönözzön — a már megszokott mozdulathoz folyamodott, tudniillik a fejére ütött, hogy beüsse a kalapja tetejét. Minthogy azonban szerencsétlenségére a fején kalap helyett mindössze egy kis selyemspika ült, ami csak inkább neveltséges külsőt kölcsönzött neki, — ez a kiszámított mozdulata komoly hatás helyett inkább kómikusan hatott.

— Mit akar ezzel mondani, kedves lovag ur? — kérdezték ketten vagy hárman is egyszerre.

— Én jól tudom, hogy mit akartam ezzel mondani! — felelte Beausire.

— Mi azonban ebből még semmit sem tudunk! — jegyezte meg ama bizonyos kedélyes öreg ur.

— Semmi köze hozzá, bankár ur! — felelte hetykén Beausire.

A vén bankár egyetlen, eléggé kifejező tekintete tudtára adta Beausire-nek, hogy megjegyzése nem volt helyén való. Csakugyan: ebben a társaságban nem kellett volna olyan éles határvonalat húzni az olyan emberek közt, akik fizetnek és az olyanok közt, akik bezsebelik a pénzt.

Beausire is észbe kapott, de már késő, hiszen kimondotta. Az álhősök hamarabb elvetik a sulykot, mint az igaziak.

— Azt hittem, hogy barátaim közt vagyok én itt! — mondtotta.

— Nos... igen! — feleltek meg neki egyszerre többen is.

— Pedig csalódtam!

— Kiben?... Vagy miben?

— Hát abban, hogy: sok mindenféle dolog történik itt az én tudtom nélkül!

A bankár ismét intett a szemével s a jelenlevők ismét tiltakoztak.

— Ha megtudom, hogy kik voltak azok: az ál-barátokat keményen megbüntetem! — dörgött tovább Beausire, aki a kardja markolatára akart ütni, de csak a — zsebére ütött, amely tele volt csengő aranyokkal.

— Ohó! — kiáltott föl egyszerre két hölgy. — Beausire ur, úgy látszik, ma jókedvében van!

— Meghiszem azt! — jegyezte meg alattomos mosollyal a bankár. — Ugy vélem, hogyha Beausire ur vesztett is, nem vesztette el minden pénzét. Hogyha pedig hűtlenül viselkedett volna is irányunkban: hűtlenségét még jóvá teheti! Kedves lovag ur, játszunk egyet!

— Köszönöm! — felelte foghegyen Beausire. — Minthogy itt mindenki kuporgatja a pénzét, hát én is úgy cselekszem!

— Mit akarsz ezzel mondani? — sugta a fülebe az egyik játékos.

— Majd mindjárt kimagyarázom magam!

— Ugyan! Játszunk hát egyet! — nógatta őt a bankár.

— Csak egy aranyat, lovag! — jegyezte meg egy hölgy, végigsimogatva a vállát a lovagnak, hogy közelebb férközhessen az arannyal telt zsebhöz.

— Én csak milliókra játszom! — vágta ki nagymerészen Beausire. — És valóban meg nem foghatom, hogyan lehet néhány rongyos aranyban játszani! Milliókban!... Nos, rajta hát, ti Pot-de-Fer-utcai fiuk! Rajta, hiszen milliokról van szó, félre tehát a szerény, egyaranyas tétekekkel Milliókat ide, ti milliomos urak!

Beausire-t úgy elragadta a heve, hogy már a józan eszét is elvesztette. Ez az ittasság veszedelmesebb, mint a bor okozta mámor. Hirtelen azonban olyan ütés érte ott hátulról, hogy a szava is elakadt.

Megfordul s ekkor egy magastermetű, merev testtartású, olajbarna arcú férfit lát maga előtt, kinek fekete két szeme mint izzó parázs meredt reá.

Beausire dühös mozdulatára ez a különös férfi szertartásos meghajtással felelt, miközben hosszú tekintettel mérte végig, amely tekintet szurt, mint a nyárs!

— Ah, a portugál! — kiáltott föl Beausire, meglepődve ettől a hajbókolástól olyan ember részéről, aki rugással üdvözli őt.

Ez a portugál dédelgetett kedvence volt a hölgyeknek, akiknek — az alatt az ürügy alatt, hogy franciául nem tud — állandóan nyálánságokkal kedveskedett, amiket néha-néha ötven-hatvan fontról szóló pénztári utalványokba göngyölt be.

Ez a portugál szintén Beausire társaságához tartozott s pénzét ebben a játékbarlangban szokta elveszíteni. Hetenkint bizonyos számú aranyakat szánt erre a célra s ezek a játékosok rendesen be is zsebelték azt a néhány száz aranyat.

Ő volt e társaság csalogatója. Mialatt ő türte, hogy néhány aranytoll erejéig megkoppasszák, az alatt társai az általa lépre vitt játékosokat alaposan megkoppasztották.

A játékosok a portugált egyuttal hasznos embernek is tekintették, míg a vendégek kellemes embert ismertek meg benne. Beausire azzal a néma tisztelettel viseltetett iránta, amelyet az ember az idegennel szemben önkéntelenül érez — még hogyha talán bizalmatlankodásra lenne is oka.

Beausire — miután őt a portugál a lábikrájára alkalmazott rugással üdvözölte — elhallgatott.

A portugál leült a játékosok közé, husz aranyat tett le az asztalra, amelyek alig egy negyedóra hosszát tartó játék után a hat éhes játékos zsebébe vándoroltak.

Az óra most verte el a reggeli három órát, s Beausire most nyelte le az utolsó korty sört.

Két inas lépett a terembe s a bankár az asztal kettősfenekü fiókjába söpörte be a pénzét. A társaság alapszabályai ugyanis a tagok egymás iránt való bizalmának olyan tanujeléről tanuskodtak, hogy — a társaság vagyonát sohasem kezelhette egyedül egy ember.

A pénz tehát a játék végén egy kis nyíláson át behullott a kettősfenekü fiókba, lévén az alapszabályokhoz egy záradék hozzábigygyeszítve, amelynek értelmében a bankár pénzt sohasem hordozhatott magánál.

Ez pedig azért volt, hogy a bankár el ne rejthessen néhány ara-

nyat, sőt a társaságnak megvolt az a joga, hogy még a zsebeit is megmotozhatta, hogy a netán oda csuszlatott aranyak előkerüljenek.

A lakájok — mondjuk — előhozták a tagok bő kabátjait, köpenyeit és kardjait. Egyik-másik szerencsésebb játékos egy-egy hölgynek nyujthatta a karját; a kevésbé szerencsések beültek egy-egy gyaloghintóba — amely még most is divatban volt ebben a békés városnegyedben — s a játéktérben az éjszaka átvette csöndes birodalmát...

Beausire is úgy belebujt a dominójába, mintha hosszú utra készülődne, de nem ment tovább az első emeletnél; ott megvárta, amíg a kapu becsukódott s a kocsi, a gyaloghintók s a gyalogszerrel távozók apránként eltűnedeztek. Ekkor azután visszatért a játéktérbe, ahová épen most lépett be tizenkét társa is.

— Végre kedvünkre kibeszélhetjük magunkat! — mondotta Beausire.

— Most pedig figyeljen ide és beszéljen halkabban! — mondotta neki fagyosan, pompás francia nyelven a portugál, aki meggyújtotta az asztalon lévő gyertyát.

Beausire néhány szót dörmögött magában, amire azonban senki ügyet nem vetett. A portugál most a bankár helyét foglalta el, s miután szorgosan megvizsgálták, vajjon a redőnyök, függönyök és az ajtók jól be vannak-e zárva: mindnyájan az asztal köré könyököltek, égve a legnagyobb kíváncsiságtól.

— Közölnöm kell valamit önökkel! — szólalt meg a portugál. — Szerencsére még jókor érkeztem, mert Beausire ur ez este csaknem elszólte magát...

Beausire tiltakozni akart.

— Ejh! Hagyjuk! — intette le a portugál. — Ne vesztegessük a szót! Szinte már ostoba volt az a beszéd... Ön ismerte az én szándékomat, elég okos ember ahhoz, hogy kitalálja. De hiúságból még sem lenne szabad fittyet hányni a közös érdeknek!

— Nem értem! — felelte Beausire.

— Mi sem értjük! — jegyezte meg egyhanguan a diszes társaság.

— De igen, Beausire ur! Meg akarta mutatni, hogy ön jött legelőbb nyitjára az ügynek.

— Miféle ügynek? — kérdék valamennyien.

— Hát a két milliós üzletnek! — felelte Beausire fontoskodva.

— Két milliós üzlet! — mondták utána a többiek.

— Ez azonban túlzás! — sietett megjegyezni a portugál. — Ennyiről mégsem lehet szó! Majd mindjárt beh bizonyítom!

— Ebből ugyan egy szót sem értünk! — jegyezte meg a bankár.

— Ugy van, pedig valamennyien csupa fül vagyunk! — jegyezte meg egy másik.

— Hát csak beszéljen ön előbb! — mondotta Beausire a portugálnak.

— Akarom is! — felelte a portugál, aki egy hatalmas pohárba mandulatejet öntött épen s amelyet rendíthetetlen nyugalommal szűrölt be.

— Tudják meg uraim, — és ezt nem Beausire ur kedvéért mondom, — hogy az a nyakék nem ér többet egy millió ötszázezer fontnál!

— Ah! Tehát a nyakékról volna szó! — jegyezte meg Beausire.

— Nos, igen! Nemde, ön is erről beszélt?

— Lehet!

— Most a titoktartót adja, miután előbb fecsegő volt! — jegyezte meg a portugál vállát vonogatva.

— Sajnálattal veszem észre, hogy ön olyan hangon akar beszélni velem, amely hang nem tetszik nekem! — mondotta Beausire felárgaszkodva, mint valami harcias kakas.

— Hidegvér, uram, hidegvér! — jegyezte meg a portugál fagyos nyugalommal, mint valami kőszobor. — Később beszélhet ön én miattam amit akar, most azonban én mondom el azt, amit el kell mondanom! Az ügy ugyanis sürgős, mert tudniok kell, hogy a nagykövet legkésőbb nyolc nap múlva megérkezik.

— Most meg épen bonyolódni kezd az ügy! — gondolta magában a társaság, szinte remegve a kíváncsiságtól: nyakék, másfél millió font, nagykövet... ugyan mit jelenthet mindez?

— Két szóval mindent elmondok! — felelte a portugál. — Boehmer és Bossange urak egy gyémánt nyakéket ajánlottak megvételre a királynénak, amely nyakék másfél millió fontot ér. A királyné visszautasította. Az ékszerészek nem tudják, hogy mit csináljanak az ékszerrel, hát rejtegetik. Bizony zavarban vannak, mert ennek az ékszernek a megvételéhez igazán fejedelmi vagyon szükséges. Nos, én megtaláltam azt a fejedelmi személyt, aki megvásárolhatná és elővarázsolhatná ezt az ékszert Boehmer és Bossange urak kincsesládájából.

— S ugyan ki az? — kérdezték a jelenlevők.

— Az én bájos fejedelemasszonyom: a portugál királyné! — felelte a portugál kérkedve.

— Most meg épen nem értjük az egész dolgot! — jegyezték meg társai.

— Ami azt illeti: hát magam sem értem! — gondolta Beausire.

— Magyarázza meg nekünk érthetően az ügyet, kedves Manoel ur! — mondotta Beausire nyájasan, mert hiszen az egyéni érzékenykedésnek meg kell hátrálni a közös érdekekkel szemben. — Ön az eszme apja, nyíltan beismerem. Lemondok minden apai jogról! De az Isten szerelmére, kérem, beszéljen nyíltan és világosan!

— Hát jól van! — mondotta Manoel, a második pohár mandulatejet is leöntve. — Majd egészen világosan elmondok mindent töviről-hegyire!

— Azt már mindnyájan tudjuk, hogy van egy másfél millió értékű gyémánt nyakék! — jegyezte meg a bankár. — Ez már lényeges kiinduló pont.

— És ez a nyakék Boehmer és Bossange urak ládájának a fenekeén rejtőzik! — toldotta meg Beausire. — Ez meg a második lényeges pont.

— Don Manoel azonban azt mondotta, hogy a portugál királyné ő felsége hajlandó lenne megvenni ezt a nyakéket. Ez már megzavarja az ügyet! — vélekedik a társaság.

— Pedig mi sem érthetőbb ennél! — felelte a portugál. — Csak figyeljenek minden szavamra! A nagykövetségi állás megürült: interregnum van. Az új követ: Souza ur, csak nyolc nap múlva érkezik ide.

— Eddig megértettük! — mondotta Beausire.

— Nos, hát mi akadály lehetne annak, hogy ez a nagykövet, — aki már alig várja, hogy láthassa Párist, — nyolc napnál hamarabb is megérkezzék és berendezkedjék?

A jelenlévők tátott szájjal bámultak egymásra.

— Értik-e most már? — kérde Beausire. — Don Manoel azt akarja mondani, hogy érkezhetik egy igazi és egy ál-nagykövet.

— Tökéletesen így van! — jegyezte meg a portugál. — Hogyha ennek az érkezendő nagykövetnek éppen kedve szottyan, hogy megszerezze ezt a nyakéket a portugál királyné számára, hát ugyan miért ne tehetné meg?

— Csakugyan! — hagyták rá társai.

— És ekkor azután alkudozásokba bocsátkozik Boehmer és Bossange urakkal. Ime, ez az egész!

— Semmi több!

— Igen ám, csak hogy az alkudozás után fizetni is kell! — jegyezte meg a Faraó-bankár.

— Hát persze, hogy fizetni kell, ha mondom! — vágott vissza a portugál.

— Boehmer és Bossange urak bizonyára nem adják ki a kezük-ből az ékszert még az igazi Souza nagykövetnek sem, ha csak megfelelő biztosítékot nem kapnak.

— Oh, én már arra is gondoltam! — felelte a jövődő nagykövet.

— S vajjon mi lenne az?

— Nemde, amint mondtam is már, a nagykövetség megüresedett.

— Ugy van!

— Egyedül a követségi titkár maradt ott; derék francia férfi, aki a portugál nyelvet a lehető legrosszabbul beszéli, aki módfelett el van ragadtatva, hogyha a portugál ügyfelek franciául beszélnek vele, mert akkor nem kell küzködnie a nyelv nehézségeivel. Hogyha pedig a franciák portugál nyelven szólítják meg: akkor meg éppen örül, mert most meg viszont ő kérkedhetik portugál nyelvismeretével.

— És azután? — türelmetlenkedett Beausire.

— Nos, azután, uraim, mi beállítunk ehhez a derék férfihoz az új követségi személyzet teljes külsőségeivel.

— Hát ami a külsőségeket illeti, azok még csak rendben volnának valahogy. De mi lesz az okmányokkal? — aggodalmaskodott Beausire.

— Hát azok is rendben lesznek! — felelte kurtán a portugál.

— Meg kell adni, hogy don Manoel derék és érdemes férfi! — szólt az elismerés hangján Beausire.

— Miután a külsőségek révén és az okmányok alapján a követségi titkár meggyőződött az új követség törvényszerűségéről: mi egyszerűen elfoglaljuk helyünket a nagykövetségen.

— Hohó! Ez már egy kissé mégis csak sok lenni! — mondotta Beausire.

— De meg kell lenni! — felelte rendületlen nyugalommal don Manoel.

— Természetesen! — jegyezték meg a többiek.

— De mi lesz a titkárral? — kérdezte Beausire.

— Amint már mondtam is: meg fog győződni törvényszerűségünkéről.

— Hogyha pedig véletlenül tamáskodni merne: nos, akkor egyszerűen kitesszük a szűrét, még mielőtt gyanút foghatna! Azt hiszem, hogy a nagykövetnek joga van titkárát szabadon megválasztania!

— Kétségtelenül!

— Amikor azután elhelyezkedtünk a nagykövetségen: első dolgunk is az lesz, hogy meglátogassuk Boehmer és Bossange urakat.

— Hohó! Nem lesz jó! — vágott közbe élénken Beausire. — Ön megelégedezik egy lényeges körülményről, amelyet viszont én ismerek, lévén benfentes a fejedelmi udvaroknál. Az a lényeges körülmény pedig az, hogy a nagykövet mindaddig semmiféle működésbe nem kezdhet bele, valameddig ünnepélyes fogadtatásban nem részesült az udvar részéről. Már pedig, szerintem, ebben van a mi veszedelmünk! A hírhedt Riza-Bey, aki XIV. Lajos udvarában a perzsa sah követeként jelentkezett, s aki a legkeresztényibb uralkodónak harminc frankos türközetek adott ajándékba, Riza-Bey, mondom, kitűnően beszélt a perzsa nyelvet, de az ördögbe is, akadtak azért Párisban tudósok, akik beh bizonyították, hogy az ipse sohasem látta Ispahánt! Annál könnyebben rajtacsipnek bennünket! Az első pillanatban ráanksütnék, hogy a portugál nyelvet született — franciákként beszéljük, s nyomban be is zárnának bennünket a Bastilleba! Jó lesz tehát ügyelni a bőrünkre!

— Az ön képzelete messze elragadta önt, kedves uram! — felelte a portugál. — Mink ugyanis nem rohanunk bele ebbe a veszedelembe, mert kiki a maga szállójában marad.

— Akkor viszont Boehmer ur nem fogja elhinni, hogy mink portugálok, sem azt, hogy a nagykövetség személyzete vagyunk, amire pedig nekünk szükségünk lenne.

— Boehmer ur úgy fog értesülni, hogy mi egyenesen azzal a megbízással jöttünk Franciaországba, hogy a nyakéket megvásároljuk; a nagykövetségben beállott változás minket utközben talált. A megüresedett követségi állás betöltésével csak utólagosan bíztak meg bennünket. Ezt a parancsot, ha épen elkerülhetetlen, megmutathatjuk Boehmer urnak, amint hogy be kell mutatnunk a követségi titkárnak is. Csak épen arra kell ügyelnünk, hogy a király miniszterei kezébe ne kerüljön, mert a miniszterek kíváncsiak és bizalmatlan emberek s minden apró-cseprő dolgokba beleütik az orrukat.

— Ugy van! — hagyta rá a gyülekezet. — Ne igen mutogassuk magunkat a miniszterek előtt!

— És hogyha Boehmer és Bossange urak követelnének...

— Ugyan mit? — kérde a portugál.

— ... Némi foglalófelét! — jegyezte meg Beausire.

— Hát biz ez egy kissé megzavarná a számításunkat! — felelte a portugál meghökkenve.

— Mert hiszen a nagykövetek rendszerint el vannak látva hitellel, vagy épen készpénzzel, — folytatta Beausire.

— Ugy van! — helyeseltek neki társai.

— Tervünk tehát itt feneklik meg!

— Ön, kedves uram, mindig csak olyan ötletekkel áll elő, amelyek tervünk megfeneklésére vonatkoznak. Álljon már egyszer elő olyanokkal, amelyek tervünket diadalra segítik! — jegyezte meg fagyos mosollyal a portugál.

— Hiszen épen azért hozom fel ezeket az akadályokat, hogy

módot találjak azok leküzdésére! — felelte Beausire. — És azt hiszem, hogy már meg is találtam!

Most valamennyien összedugták a fejüket.

— Minden nagykövetségen van egy pénztár.

— Igen, van pénztár, de van hitele is.

— Ne beszéljünk most a hitelről! — jegyezte meg Beausire. —

Mert hiszen, hogyha ez megvolna!... Hogy hitelünk legyen: szükséges, hogy legyenek lovaink, hintóink, szolgálk, drága butoraink, szóval a fényezésnek olyan kellékei, amelyek alapul szolgálnak a hitelnyújtásnak. Beszéljünk csak a pénztárról! Nos, don Manoel, mit tud ön nekem mondani az ön követségének pénztáráról?

— Királynémat, a leghűbb felséges asszonyt, mindig nagylelkű fejedelemnőnek tartottam. Azt hiszem, hogy mindig jól intézte a dolgát.

— Hát majd elvállik! De most tegyük föl, hogy az a pénztár üres.

— Nem lehetetlen! — jegyezték meg a többiek.

— Nohát akkor sem jövünk zavarba! Mert akkor, mink, a nagykövetség, megkérdezzük Boehmer és Bossange urakat, hogy ki az ő megbízottjuk Lisszabonban s mi ennek a megbízottnak a nevére kiállítunk, lebélyegezzük és hitelesítünk váltókat a kívánt összeg erejéig! Pont!

— Ah, csakugyan nagyszerű! — jegyezte meg don Manoel méltósággal. — A részletekkel még nem foglalkoztam.

— Amelyek pedig megérdemelnék! — jegyezte meg a Faraó-bankár, nyelvével egyet csettintve.

— Most pedig osszuk ki magunk közt a szerepeket! — mondotta Beausire. — Önt, don Manoel, már látom is a nagykövet szerepében!

— Oh, igen!... Ugy van! — hangzott karban a többiek helyeslése.

— Én pedig Beausire urat üdvözlöm mint titkáromat és tolmácsomat! — szólalt meg don Manoel.

— Nem értem! — vágott közbe Beausire kissé nyugtalanul.

— Nekem, mint Souza urnak, nem szükséges franciául beszélnem. Oh, én jól ismerem ezt az urat! Nem sokat beszél, s ha beszél is, akkor is inkább portugál nyelven beszél, mely anyanyelve. Ön azonban, Beausire ur, aki sokat utazott, aki jól ismeri a párisi szokásokat, és eléggé türethetően beszél a portugál nyelvet...

— Rosszul!... — vágott közbe Beausire.

— Még mindig eléggé jól arra, hogy ne nézzék önt verbeli párisinak.

— Nos, ez igaz!... De azért...

— No meg azután, — folytatta tovább don Manoel fekete szemét merően Beausire arcára szögezve — a leghasznosabb társnak természetesen a legzsírosabb falat jut...

— Természetesen! — felelték a többiek.

— Rendben van!... Én vagyok a titkár és a tolmács egy személyben!

— Hát mindjárt maradjunk is ennél a tárgynál! — szolt közbe a Faraó-bankár. — Hogyan osztzkodunk a sápon?

— Nagyon egyszerűen! — felelte don Manoel. — Nemde, tizenketten vagyunk?

— Ugy van! Ép egy tucat! — felelték egyhanguan társai.

— Fejenkint tehát egy tizenketted rész jut kinek-kinek, azzal a megszorítással azonban, hogy némelyikünk másfél részt kap, például én, aki az eszmének apja vagyok és — nagykövet! Beausire ur szintén, mert ő meg viszont megszimatolta a tervet és máris milliókról beszélt, amikor ide beállított.

Beausire helybenhagyóan intett kezével.

— Végül pedig ugyancsak másfél részt kap az is, aki a gyémántokat eladja!

— Oh, azt már nem! — kiáltották csaknem egyszerre a többiek.

— Annak legföllebb csak a fele jár ki!

— Miért csak a fele? — kérdezte don Manoel szinte megütközve.

— Hiszen az a legtöbbet kockáztatja!

— Igen ám! — jegyezte meg a bankár. — De ő lesz a husos-fazék mellett, ő kapja a jutalmat, a sápot, szóval ő fölözi le a nyereséget!

Elnevették magukat. Ezek ugyan jól ismerik egymást.

— Ezzel hát rendben volnánk! — mondotta Beausire. — Holnap majd a részleteket. Ma már későn van.

E pillanatban Olivára gondolt, aki a bálban egyedül maradt a kék dominóval, aki iránt — noha könnyen és bőkezűen osztogatta az aranyakat — Nicole kedvese éppen nem viseltetett vak bizalommal.

— Ne, ne holnap!... Még ma, most mindjárt végezzünk a részletekkel is! — kiáltották egyszerre a többiek.

— Szükségünk van egy uti hintóra, még pedig a Souza-cimerrel! — jegyezte meg Beausire.

— Ennek megfestése, de főként a megszáradása sok időt venne igénybe! — felelte don Manoel.

— Akkor hát mást mondok! — kiáltott föl Beausire. — A nagykövet ur uti hintója utközben összetörött s így kénytelen volt utját a titkára kocsiján folytatni.

— Önnek tehát hintója is van? — kérde a portugál.

— Nos, igen!... Az első, ami a kezünk ügyébe akad...

— És a cimerei?

— Hát majd az is lesz...

— Oh, így már minden jól van!... Milyen egyszerű a dolog!... Jól, alaposan be kell porozni és be kell sárosni a kocsi oldalait, kiváltképen a hátulját, ahol a cimer szokott lenni, s a titkár majd az egész kocsiból egyebet se lát, mint a port meg a sarat!...

— És mi lesz a személynét többi részével? — kérde a bankár.

— Mi, többiek, csak este érkezünk meg. Ez a legalkalmasabb időpont és a legkényelmesebb is. Ön pedig csak másnap reggel fog megérkezni, amikor már mindent elrendeztünk.

— Pompás!

— Minden nagykövetnek — titkárján kívül — szüksége van inasra is. Bizalmas belső szolgálatra.

— Parancsnok ur! — szólt a bankár az egyik ravaszképű társához. — Vegye ön át az inas szerepét.

A «parancsnok» ur meghajolt.

— De pénzre is van ám szükségünk! Vásárlásokra, miegymás... — jegyezte meg don Manoel. — Nekem egy fityingem sincsen!

— Nekem van pénzem! — felelte Beausire. — Csak hogy az a barátnőmé.

— Mennyi pénz van a pénztárban? — kérde az egyik társ.

— Kérem a kulcsaikat, uraim! — szólt a bankár.

A társaság mindenik tagja egy-egy kis kulcsot huzott elő, amely azonban a tizenkét zár közül csupán egyet nyitott. Tizenkét lakat őrizte tehát azt a kettősfenekü asztalt, s így e tisztas társaság tagjai közül senki sem nyithatta ki annak fiókját másik tizenegy társa tudta nélkül.

Most azután megszámlálták a fiók tartalmát.

— Százkilencvennyolc arany, a tartalékalapon kívül! — jelentette ki a bankár, akinek azonban a pénz számlálása közben valamennyien jól a körmére néztek.

— Adják ide kettőnknek! Nekem és Beausire urnak! — mondotta don Manoel. — Nem lesz sok?

— Adja ide a kétharmadát, az egyharmadát pedig tartsa meg a követségi személyzet! — mondotta Beausire nagylelkűen, ami a többieket is meghatotta.

Igy hát don Manoel és Beausire százharminckét aranyat kapott, a hatvanhat aranyat pedig bezsebelte a többi.

Most azután szétszéledtek, előbb azonban megállapodtak a holnapi találkozás időpontjában. Beausire a dominóját sietve gyűrte a hóna alá és rohant a rue Dauphine felé, ahol Olivát remélte ismét feltalálni, birtokában régi erényeinek és újabb — aranyainak.

A nagykövet.

Másnap estefelé az Enfer-sorompó felől Párisba egy utihintó érkezett, amely annyira porlepte és sáros volt, hogy cimer-diszítését látni nem lehetett.

A négy ló, amely elébe volt fogva, vágatva röpitette a kocsit, s a kocsis meg a fullajtárok úgy viselkedtek, hogy vélnéd e hintót hercegi fogatnak.

A hintó a rue de la Jussien egyik elég csinos szállója előtt állott meg.

A szálló kapuja előtt két férfi várakozott: az egyik olyan cifra ruhában volt, ami legott elárulta, hogy valami ünnepségre készül; a másik afféle megszokott bérruhát viselt, amilyent akkoriban a párisi közhivatalok szolgáin közönségesen látni lehetett.

Más szóval: ez utóbbi afféle urasági inas lehetett diszruhában.

A hintó befordult a kapun, amely legott bezárult az odasereglett kíváncsi emberek orra előtt.

A cifruházas férfi tiszteletteljesen közeledett a hintó ajtajához s kissé mekegő hangon portugál nyelven rövid üdvözlő beszédet mondott.

— Kicsoda ön? — hangzott a kocsi belsejéből egy kemény hang, szintén portugál nyelven, de ez már igazi portugál nyelv volt.

— A követség szerény titkára, Excellenciás uram!

— Jól van! De mily rosszul beszél ön a mi nyelvünkön, kedves titkár ur!... De, mondja csak: merre kell leszállnom?

— Méltóztassék erre jönni!

— Szomoru fogadtatás! — mondotta don Manoel pöffeszkedve, amint inasára és titkárára támaszkodva leszállott a kocsiról.

— Méltóztassék nekem megbocsájtani, Excellenciás uram! — hebegte rossz portugál nyelven a titkár. — Alig két óra előtt érkezett ide Excellenciád futárja, hogy érkezését bejelentse. Én éppen távol voltam, még pedig a követség ügyeiben fáradtam. Csak amikor hazá érkeztem, kaptam kézhez Excellenciád levelét. Csak éppen, hogy annyi időm volt, hogy a lakosztályokat kinyitassam és hogy kivilágíttassam.

— Jól van, jól!

— Ah, mily boldog vagyok, hogy Excellenciádban az új nagykövetet láthatom.

— Csitt! Addig egy szót se, senkinek, amíg az újabb parancsok Lisszabonból meg nem érkeznek! Sziveskedjék azonban mindenekelőtt a hálózobámba vezetni, mert holt fáradt vagyok! Lépjén érintkezésbe a titkárommal, aki majd közölni fogja önnek parancsait!

A követségi titkár mélyen meghajolt Beausire előtt, aki leereszkedő udvariassággal fogadta a köszönést és gúnyos hangon így szólt:

— Beszéljen csak franciául, kedves uram! Ez bizonyára nagy könnyebbséget okoz önnek! Na, meg nekem is!...

— Oh, igen, igen! — kapott a szón a titkár. — Bizony nagy könnyebbséget jelent számomra, mert hát, miért tagadjam, a kifejtésem...

— Vezzem észre! — felelte Beausire nagyképpen.

— Mindjárt élek is az alkalommal, mélyen tisztelt titkár ur, mert önben rendkívül kedves, előzékeny urra vélek ismerni! — hadarta a követségi titkár lelkesülten. — Élek az alkalommal — mondom — s mindjárt meg is kérdezem öntől, vajjon nem neheztel-e reám Souza őexcellenciája, amiért annyira — hogyis mondjam csak — keréktörőm a portugál nyelvet?

— Nem! Épenséggel nem! Feltéve, hogy a francia nyelvet alaposan ismeri!

— Már mint hogy én-e?... Hogy ismerem-e! — kiáltott föl repeső örömmel a követségi titkár. — Meghiszem azt! Hiszen született párisi vagyok, a Saint-Honoré-utcából!

— Pompás! Elragadó! — jegyezte meg Beausire. — Mi is a neve?... Aha!... Ducorneau!... Ha jól emlékszem...

— Ugy van!... Ducorneau!... Elégge szerencsés név, mert a vége a spanyolhoz hasonlít... Ha úgy tetszik... Hogy pedig a titkár ur a nevemre is emlékszik: no az igazán megtisztelő reám nézve!

— Oh, önnek otthon jó híre van! Olyan jó, hogy emiatt nem is hoztunk magunkkal más követségi titkárt ön helyett.

— Oh, mennyi elismerés, titkár ur! És mily szerencsés vagyok, hogy éppen Souza őexcellenciáját nevezték ki ide nagykövetnek!

— A nagykövet ur csöngetett, ha jól hallottam!

— Szaladjunk!

És csakugyan szaladtak is mindketten! A nagykövet ur, inasa segítségével, levetkőzött s pompás hálóköntöst öltött magára. Egy hamarosan előkerített borbély megfésülte. Az asztalokon és a tükörasztalokan dobozok és uti podgyász, ami az első pillanatra eléggé gazdagnak és változatosnak volt mondható.

A kandallóban hatalmas lánggal lobogott a tűz.

— Jöjjön csak, jöjjön csak, titkár ur! — szólt a nagykövet ur, egy hatalmas, párnás fauteuil-be süppedve, épen szemben a kandalóval.

— A nagykövet ur nem fog haragudni, hogyha franciául felelek neki? — kérde a követségi titkár fojtott hangon Beausire-től.

— Nem, nem fog haragudni, csak bátran!

Ducorneau franciául üdvözölte a nagykövetet.

— Ejha! Igy már azután könnyen megértjük egymást! — jegyezte meg a nagykövet. — Ön kitűnően beszél franciául, Monsieur du Corno!

— A nagykövet ur alighanem portugál eredetűnek vél engem! — dörögte magában repeső örömmel a követségi titkár, s boldogan szorította meg Beausire kezét.

— Nos, talán bizony már lehetne is vacsorázni? — kérdezte don Manoel.

— Oh, igen, Excellenciás uram! A Palais-Royal alig két lépésnyire van ide, s én ismerek ott egy vendéglőst, aki pompás vacsorát szállít majd Excellenciád számára.

— Rendelkezzék, du Corno ur!

— Igenis, Excellenciás uram... én pedig, ha megengedi, olyan néhány üveg borral fogok szolgálni, amilyent Excellenciád legfőlebb csak Portóban ivott.

— Ejha! Hát a mi követségi titkárunknak, mint veszem észre, külön pincésze van! — jegyezte meg Beausire tréfás hangon.

— Egyedüli fényüzésem, — felelte szerényen a derék férfiú, akinek husos, gömbölyű arcát, élénk szemét és borvirágos orrát csak most vették jobban szemügyre a gyertya gyér fényénél.

— Tegyen úgy, ahogy ön a legjobbnak gondolja, du Corno ur! — felelte a nagykövet. — Hozza ide a legjobb borát és tartson velünk!

— Oh, mily megtiszteltetés...

— Csak semmi teketória, du Corno ur! Ma még csak egyszerű utasember vagyok és csak holnap leszek nagykövet. Különben is a követségi ügyekről szeretnék önnel egyet-mást meghányi-vetni.

— Oh, Excellenciás uram, legalább hadd hozzam kissé rendbe az öltözékemet!

— Igy is egészen pompás!

— Pedig ez csak a fogadó-ruhám! Hát még a diszruhám! — vélekedék Ducorneau ur.

— Maradjon csak úgy, amint van, titkár ur és fordítsa azt az időt, amibe a diszruha felöltése kerülne, inkább az előkészületek megtételére.

Ducorneau boldogan hagyta el a nagykövet szobáját és futott, száguldott, hogy legalább tíz perccel megkurtítsa az Excellenciás ur várakozását.

Ezalatt a három gézengúz alapos szemlét tartott új birodalmának berendezésén.

— Vajjon ez a titkár ebben a szállóban tölti-e az éjszakát? — kérde don Manoel.

— Aligha! Ennek a kópénak jó pincéje van, lennie kell tehát valahol egy csinos asszonyának vagy fruskájának. Vén kópé ez!

— Valahogyan le kellene rázni a nyakunkról.

— Én majd elintézem!

— S a többi szolga?

— Ezeket holnap már a mi társaink fogják helyettesíteni.

— Mi van a konyhával, az irodai helyiségekkel?

— Vége! Nincsenek! A régi nagykövet sohasem lakott a szállóban. Saját háza volt a városban.

— És hogy állunk a pénztár dolgában?

— Ami ezt illeti: erre nézve bizony Ducorneau urat kell kifagztatni. Ez már azután kényes kérdés!

— Ezt én magamra vállalom! — jegyezte meg Beausire. — Mi már nagyon összebarátkoztunk.

— Csitt!... Itt jön!

Csakugyan, Ducorneau ur lihegve nyitott be. Értesítette a rue des Bons-Enfants vendéglőjét, hozott magával hazulról tekintélyes külsejű hat üveget, s örömmel sugárzó arcán fel lehetett ismerni azokat a jó tulajdonságokat, amelyeket a természet és a diplomácia úgy össze tud elegyíteni, hogy megaranyozzák vele azt, amit a cinikusok emberi ábrázatnak neveznek.

— Excellenciád nem megy le az étterembe? — kérde Ducorneau.

— Nem! Nem megyek! Majd csak itt fogyasztjuk el a vacsorát a szobában, a tűz mellett.

— Excellenciád egészen boldoggá tesz engem!... Ime, itt a bor!

— Mindmegannyi topáz! — jegyezte meg Beausire az egyik üveget a gyertya elé tartva.

— Foglaljon helyet, titkár ur, amíg az inasom megteríti az asztalt.

Ducorneau leült.

— Mely napon érkeztek a legújabb táviratok? — kérde a nagykövet.

— Excellenciád elődjének elutazását megelőző este.

— Rendben van! S a követség ügyei szintén rendben vannak?

— Oh, igen, Excellenciás uram!

— Nincsen valami pénzzavar?

— Tudtommal nincsen.

— Adósságok?... Oh, csak mondja meg, kérem, bizalmasan!...

Hogyha épen volna, hát majd kifizetjük mi! Elődöm gavallér, nemes ember, akiért minden tekintetben kész kezességet vállalom!

— Hála Istennek, Excellenciás uram, erre nem lesz szükség! A számlákat három héttel ezelőtt egytől-egyig mind kiegyenlítettük, s a volt nagykövet ur elutazását követő napon százezer font érkezett.

— Százezer font? — kiáltották föl egyszerre Beausire és don Manoel kitörő örömmel.

— Még pedig aranyban! — jegyezte meg a titkár.

— Aranyban? — ismételték valamennyien, a nagykövettől és a titkárijától egészen az inasig.

— Így tehát — szólt Beausire izgalomtól elfojtott hangon — a pénztárban lehet körülbelül...

— Százezer és háromszázhuszonnyolc font, titkár ur! — egészítette ki Ducorneau ur.

— Kévs! — jegyezte meg hidegen don Manoel. — Szerencsénkre öfelsege a királynő bőségesen ellátott bennünket pénzzel. Nem meg-

mondtam önnek, kedves barátom, — folytatta don Manoel Beausire felé fordulva — hogy nem sok pénzt találunk Párisban.

— Excellenciád előrelátása azonban kisegített minket a zavarból! — jegyezte meg mély tisztelet hangján Beausire.

A követségi titkár kijelentése óta a nagykövetségen még vidámabb volt a jókedv.

A pompás vacsora, amely lazacból, tengeri rákból, különböző husokból és habos süteményekből állott, nem kevésbé járult hozzá ahhoz, hogy a portugál urak jókedve szinte csapongóvá váljék.

Ducorneau maga is jókedvre derült s evett annyit, mint tíz spanyol grand együttvéve és föllebbvalóinak be is mutatta: hogyan issza meg egy Saint-Honoré-utcai párisi francia a portói és a xérési borokat Brie és Tonnerre hegyeinek leve gyanánt.

Ducorneau áradozva áldotta az Istent, amiért olyan nagykövetet küldött Párisba, aki a portugál nyelvnél jobban szereti a franciát. Ducorneau már abban a boldogságban uszott, amelyet a kielégített és hálás gyomor juttat el az agyhoz, amikor Souza ur felszólította őt, hogy menjen és pihenjen le. Ducorneau felállott és mély hajlongások közepette távozott.

Beausire és don Manoel még sem ittak annyit a nagykövetség boraiból, hogy nyomban aludni kíváncsoztak volna.

Különbben is az inasnak legutoljára illetet vacsorázni, így kívánta a «commandeur», a nagykövet ur és titkára által előre megállapított rendszabályok értelmében.

A másnapi munkaterv apróra meg volt állapítva. Miután meggyőződtek arról, hogy az inas immár az igazak álmát alussza: a három jómadár földterítő utra indult a szállóban.

Boehmer és Bossange urak.

Másnap — Ducorneau ur korai buzgólkodása révén — a nagykövetség életre ébredt hosszú álmokorságából. A hivatali helyiségek, íróeszközök, az ünnepélyes arcok, az udvarban toporzékoló lovak jelentették ott a pezsgő életet, ahol eddig néma, halotti csend honolt.

A városnegyedben futótüzként terjedt el a hire, hogy az éjszaka egy előkelő személyiség érkezett Portugáliából az ügyek vitele céljából.

Ám ez a hír — amely voltaképpen a három jómadárnak javára szolgált volna — egyre nagyobb aggodalommal töltötte el őket.

Csakugyan, Crosne és Breteuil urak rendőrsége nyitva tartotta ám a fülét és Argus-szemét, hogyha Portugália diplomatáiról volt szó.

Manoel azonban felvilágosította Beausire-t, hogy itt csupán a merész, a vakmerő fellépés használ, mint amely legalább nyolc napig elháríthatja azt a veszélyt, hogy a rendőrség gyanút fogjon, ami csak két hét múlva igazolódott volna be. Hogy tehát tíz napnál hamarabb — mely időre okvetlenül szükségük volt — a rendőrség ne zavarja a társaság működését: tervüket hat nap alatt végre kell hajtaniok.

Napfölkeltkor két szekér fordult be a szálló kapuján, rajta különféle podgyással és azzal a kilenc jómadárral, akik személyzetét alkotják majd a nagykövetségnek.

Ezeket Beausire hamarosan tető alá helyezte. Az egyiket a pénz-

tár mellé, a másikat az irattárba állították föl, a harmadik a régi inast volt hivatva helyettesíteni, akit maga Ducorneau küldött el, azzal kötve utilaput a talpára, hogy nem tud portugálul. A szállót tehát ez a népség szállotta meg, hogy távol tartson tőle minden kíváncsi embert.

Már pedig a rendőrség a legnagyobb fokig kíváncsi azok szemében, akiknek valami titkolni valójuk van.

Dél felé don Manoel — az ál-Souza — diszbe vágta magát és beült abba a hintóba, amelyet Beausire ötszáz fontért bérelt számára egy hónapra, félhónapra előre kifizetve a bérösszeget.

Titkára és inasa társaságában egyenesen Boehmer és Bossange urak üzletéhez hajtatott.

A követségi titkárnak, Ducorneau urnak szigorúan a lelkére kötötték, hogy az utlevelekre, kártalanításokra és segélyekre vonatkozó ügydarabokat — úgy mint eddig, a nagykövet távollétében — a saját hivatalos boritéka alatt továbbítsa, azzal a szigorú kikötéssel azonban, hogy mindenféle összeget vagy számlát egyedül az új belső titkár jóváhagyásával szabad kifizetnie.

Ezek az urak ugyanis csorbitatlanul meg akarták őrizni azt a százezer fontot, amely az ő vállalkozásuknak alapul szolgált.

A nagykövet urnak tudtára adták, hogy az udvari ékszerészek az Ecole-rakparton laknak, ahol délután egy órákor találhatók.

A nagykövet ur inasa szerényen kopogott az ékszerész ajtaján, amely erős lakatokkal volt elzárva és szélesfejú szögekkel kiverve, akár csak valami tömlőc kapuja.

A művész keze ezeket a szögeket oly módon rendezte el, hogy kellemes alakzatot rajzoltak az ajtóra. Az azonban az első pillanatra látható volt, hogy a furó, fűrész vagy véső nem haraphatna bele ebbe az ajtóba anélkül, hogy fogai ki ne töredeznének a vasszögeken.

Kinyílt az egyik rostéllyal védett ablak s megszólalt egy hang: vajjon kit keresnek?

— Portugália nagykövete beszélni óhajt Boehmer és Bossange urakkal! — felelte az inas.

Az első emeleten egy alak jelent meg, majd gyors léptek zaja lőn hallható a lépcső felől. Az ajtó kinyílt.

Don Manoel nemes előkelőséggel lépett ki a hintóból.

Elsőnek Beausire ugrott ki és karját nyújtotta őexcellenciájának.

Boehmer ur maga sietett ajtót nyitni a két portugálnak. Meghallotta a kocsizörgést s kitekintve az ablakon, fülébe csendült a nagykövet szó, mire lesietett, hogy meg ne várokoztassa őexcellenciáját.

Don Manoel az ékszerész mentegetőzései közepette baladt fel a lépcsőn.

Beausire megfigyelte, hogy mögöttük egy éltes, tagbaszakadt, erős cseléd lakattal és zárákkal csukta be az ajtót, ami talán felesleges is, tekintve, hogy az ajtó az utcára nyílik.

Mintán Beausire ezt a megjegyzést bizonyos célzatossággal mondotta, Boehmer ur szükségesnek látta megjegyzést tenni rája:

— Bocsnát, uram, de mi itt nagyon is veszélyeztetett helyen vagyunk a mi szerencsétlen foglalkozásunkkal, úgy hogy mi már szokásból is megteszünk minden elővigyázatot.

Don Manoel teljes közömbösséget színlelt. Boehmer észrevette ezt és megismételte neki az imént tett észrevételét, ami Beausire nyájas mosolyát érdemelte ki. Minthogy azonban a nagykövet ur még erre sem válaszolt, sőt még a szempillája sem rezdült meg: az ékszerész teljesen kijött a sodrából s mentegetőzni akart:

— Bocsánatot kérek, Excellenciás uram...

— Öexcellenciája nem beszél franciául, — szakitotta őt félbe Beausire — így hát nem is érti önt. De én majd tolmácsolom neki az ön szavait, ha ugyan ön nem tud portugálul! — tette hozzá sietve Beausire.

— Nem, uram, nem tudok portugálul.

— Akkor hát majd beszélek én ön helyett.

Beausire néhány portugál szót hadart el, mire don Manoel szintén portugál nyelven válaszolt.

— Öexcellenciája Souza gróf, a portugál királynő nagykövete, kegyesen fogadja az ön mentegetőzéseit s azzal bizott meg engem: kérdezsem meg öntől, vajjon az ön birtokában van-e még az a bizonyos gyémánt-nyakék.

Boehmer felüötötte a fejét és bizalmatlanul tekintett Beausire-re, aki azonban — ügyes diplomáta-hoz képest — keményen állotta a tekintetet.

— Gyémánt-nyakék? — szótagolta lassan Boehmer. — Az a szép gyémánt-nyakék?

— Igen! Az a gyémánt-nyakék, amelyet ön a francia királynénak ajánlott föl megvételre s amelynek híre Öfelsége a portugál királynő füléhez is eljutott.

— Uram, ön a nagykövet urnak tisztviselője?

— Belső titkára vagyok!

Don Manoel előkelő mozdulattal helyet foglalt és vizsgálgatni kezdte falfestményeit annak a szép szobának, amely a rakpartra nyílt.

Verőfény ontotta sugarát a Szajnára s a szegélyező fák első halványzöld rügyei himbálództak az olvadó hótól megdagadt pizskossárga hullámok fölött.

Don Manoel most már a festmények helyett a vidéket vette szemügyre.

— Uram! — szólt Beausire. — Ön úgy tesz, mint aki egy szót sem értett volna meg abból, amit az imént mondtam önnek.

— Hogyan, uram? — kérdé kissé meghökkenve az éles hangtól.

— No, mert észrevettem, hogy öexcellenciája már türelmetlenkedik, ékszerész ur!

— Bocsánat, uram! — felelte Boehmer egészen nekivörösödve. — Társam, Bossange ur nélkül nincs módomban az ékszert megmutatni.

— Akkor hát hívassa ide a társát!

Don Manoel ekkor közelebb lépett s fagyos, méltóságos arccal valamit mondott portugál nyelven, amire Beausire több ízben mély hajlongás közt felelt.

Don Manoel most ismét hátat fordított s kitekintett az ablakon.

— Öexcellenciája azt mondta, uram, hogy immár tíz perc óta várakozik, pedig őt eddig még senki sem várakoztatta meg, még a — királyok sem!

Boehmer meghajolt s megrántotta csengőzsinórt.

Egy perc múlva megjelent a szobában Bossange ur, Boehmer üzlettársa.

Boehmer néhány szóval felvilágosította társát, hogy miről van szó. Bossange végigtekintett a két portugálon, majd elkérte a kulcsot Boehmertől és kinyitotta a páncélszekrényt.

— Amint észreveszem, — gondolta magában Beausire — ez a két derék ember ép annyira bizalmatlan egymás iránt, mint a tolvajok.

Tíz perccel később Bossange ur visszatért: balkezében hozta az ékszerterekot, míg jobbkezét a zsebébe rejtette. Beausire tisztán láthatta a két pisztoly körvonalaát.

— Vádjunk a játékhoz jó képet! — mondotta don Manoel portugál nyelven. — Ez a két kereskedő inkább tolvajoknak, semmint nagykövetnek néz bennünket.

Amikor don Manoel ezeket a szavakat kimondotta, mereven a két kereskedő arcába figyelt, hogy legott észrevehesse a hatást arra az esetre; hogyha azok valamelyike értené a portugál nyelvet.

Semmi jele ennek, ellenben látott egy olyan csodálatosan gyönyörű gyémánt-nyakéket, hogy szinte vakította a szemet.

Az ékszerterekot a két kereskedő bizalommal adta át don Manoel kezébe.

— Uram! — szólt erélyes hangon don Manoel a titkárához. — Adja tudtára ennek a két fickónak, hogy tegyék bolonddá az öreg-apjukat! Nekem itt ezek hamis gyémántot mutogatnak, holott én igazi gyémántot akarok látni. Mondja meg nekik, hogy panaszt emelek ellenük a miniszter urnál s az én királynőm nevében a Bastille-be csukatom őket, akik így meg merik sérteni Portugália nagykövetét!

Ezeket mondvá, don Manoel egyetlen kézmozdulattal ledobta az ékszerterekot az íróasztalra.

Beausire-nek nem is kellett franciára lefordítani ezeket a szavakat, a taglejtés és a mozdulat annyira kifejező volt.

Boehmer és Bossange mentegetőztek s azzal védekeztek, hogy Franciaországban az eredeti gyémántok és ékkövek helyett azok tökéletes utánzatait szokták alkalmazni az ékszerekbe; mindezt csupán azért, hogy egyrészt kielégítsék a becsületes vevő kíváncsiságát és másrészt: nehogy odacsalogassák vagy kisértésbe hozzák a tolvajokat.

Souza gróf még egy erélyes elhárító kézmozdulatot tett s azután az ajtó felé tartott, kísérve a két kereskedő aggródó tekintetétől.

— Öccsellenciája megbizott engem, adjam tudtukra önöknek, — folytatta Beausire — hogy módfölött megharagudott amiatt, hogy olyan emberek, akik francia udvari szállítóknak merik nevezni magukat, nem tudnak különbséget tenni szélhámos és nagykövet közt. Öccsellenciája most visszatér a szállójába.

Boehmer és Bossange urak jelet váltottak egymás közt s mély hajlongások közepette mentegetőztek és tiszteletükről biztosították a nagykövet urat.

Souza gróf azonban csaknem legázolta őket, mikor távozott.

A két kereskedő most tanácstalanul bámult egymásra s ijedtükben a földig hajoltak.

Beausire büszkén követte urát.

Az öreg cseléd kinyitotta az ajtót.

— A nagykövetségre! Rue de la Jussienne! — kiáltotta oda Beausire az inasnak.

Az ablakon át Boehmer hallhatta ezeket a szavakat.

— Nem sikerült fogás! — mormogta az inas.

— Sikerült fogás! — felelte Beausire. — Egy óra múlva a két kereskedő nálunk lesz!

A hintó tovagördült, mintha nem is lovak, hanem hét sárkány röpítette volna.

A nagykövetség.

Amikor ezek az urak szállójukba visszaérkeztek, Ducorneau-t az irodájában találták, ahol épen ebédel.

Beausire felszólította, hogy menjen fel a nagykövet ur szobájába, előbb azonban ilyen módon oktatta ki őt:

— Nemde, kedves titkár ur, ön is úgy találja, hogy Souza gróf ur nem afféle egyszerű, közönséges követ!

— Csakugyan, magam is úgy találom! — felelte Ducorneau.

— Ó excellenciája — folytatta Beausire — kiváltságos helyet akar elfoglalni Páris társadalmi életében, a gazdagok és az előkelő emberek sorában. Természetes tehát, hogy ebben a nyomoruságos szállóban való tartózkodást rangján alul valónak találja. Arról volna tehát szó, hogy Souza gróf ur számára valami megfelelőbb helyiségeket kellene keresni.

— Ez egy kissé megnehezítené a hivatalos ügykezelést! — felelte Ducorneau. — Az aláírások végett ugyanis minduntalan a lakására kellene futkosni.

— Ejh! Hisz ő excellenciája erre a célra külön kocsit fog rendelkezésére bocsátani! — jegyezte meg Beausire.

Ducorneau csaknem elájult örömeiben.

— Külön kocsit az én számomra? — kiáltott föl lelkesedve Ducorneau.

— Kissé furesának találom, hogy ennek ön annyira örülni tud. Minden valamire való követségi titkárt megilleti a külön fogat! A részletekről majd máskor, a maga idejében. Most pedig mindenek előtt a nagykövet urnak számoljunk be a külföldi ügyekről. Hol is van kérem a pénztár?

— Fenn, a felső emeleten, a nagykövet ur lakosztályában.

— Miért olyan messze az ön szobájától?

— A biztonság szempontjából! A tolvajok nehezebben közelítik meg az emeletet, mint a földszintet.

— Kell is a tolvajoknak ilyen nyavalyás, kis összeg! — jegyezte meg kicsinyelő hangon Beausire.

— Százezer font! — pattant föl Ducorneau sértődötten. — Terrington! Látszik, hogy Souza gróf gazdag ember lehet, akinek ekkora összeg csak csekélység. De bezzeg nincsen ám minden nagykövetség pénztárában ekkora összeg!

— Talán bizony megrovancsolhatnánk a pénztárt? — vetette oda félvállról Beausire. — Néhány percnyi időm van még; különben sietős a dolgom!

— Mindjárt, titkár ur! Mehetünk is már, ha úgy tetszik! — felelte Ducorneau, kifelé indulva.

Kinyitván a pénztárt: eléjük tárult a százezer fontnyi összeg részben aranyban, részben ezüstben.

Ducorneau átadta a pénztár kulcsát Beausire-nek, aki hosszabb ideig forgatta, nézegette a kulcs szellemes szerkezetét és komplikált kanyarulatait.

Észrevétlenül pompás viaszlenyomatot vett róla.

Azután pedig visszaadta Ducorneau-nak:

— Jobb helyen van az ön kezében, Ducorneau ur! — mondotta Beausire. — De menjünk, és keressük fel a nagykövet urat!

Don Manoelt éppen egy számjelekkel teleirt papiroslap fölé hajolva találták. Amikor Ducorneau-t megpillantotta, megszólalt:

— Ismeri ön a régi levelezés számjelírásának kulcsát?

— Nem ismerem, Excellenciás uram!

— Én pedig máttól kezdve azt kívánom, hogy kiméljen meg engem ettől az unalmas munkától! Tanulja meg s megszabadít engem a részletmunkáktól! Nos, mi van a pénztárral? — kérdezte Beausire felé fordulva.

— Teljesen kifogástalan tartalommal és rendben találtam, mint mindent, ami Ducorneau ur ügykörébe tartozik!

— És a százezer font?

— Hiány nélkül megvan!

— Jól van! Üljön le, kérem, Ducorneau ur, kérdezni valóm van öntől.

— Rendelkezzék velem, Excellenciás uram! — felelte Ducorneau sugárzó arccal.

— Államügyről van szó.

— Oh, csupa fül vagyok, Excellenciás uram! — mondotta Ducorneau helyet foglalva.

— Fontos ügyben szeretném az ön felvilágosítását kikérni. Ismer ön valamiféle tisztességes, megbízható ékszerész-céget Párisban?

— Oh, igen! Itt van mindjárt a Boehmer és Bossange nevű udvari szállító-cég.

— Éppen erről a cégről nem akarok többé hallani sem! Többé szóba sem állok vele!

— Talán nem tudta megnyerni Excellenciád meglegedését?

— Nem bizony, egy csöppet sem, Corno ur!

— Oh, hogyha Excellenciád nem venné tolakodásnak, hogyha szabadna...

— Csak bátran!

— ... Hogyha szabadna tudom, vajjon ezek az ékszerészek, akik Párisban a legjobb hírnévnek örvendenek...

— Ejh, közönséges csalók! Pedig ügyetlen eljárásuk következtében legalább is egy vagy két milliótól esnek el!

— Ohó! — kiáltott föl meglepetéssel Ducorneau ur.

— Ófelsége, a mi dicsőséges uralkodónőnk, engem bizott meg, hogy tárgyalásokat folytassak ama híres nyakék megvétele ügyében.

— Oh, igen, ismerem! Arról a nyakékról van szó, amelyet a boldogult király készíttetett Madame Dubarry számára! — felelte Ducorneau ur.

— Ön nagyon használható ember, Corno ur! Ön mindent tud!

Nos, én ezt a nyakéket akartam megvásárolni, de ilyen körülmények közt lemondok a vásárról. Egyszerűen nem kell!

— Talán én közbeléphetnék az ügy érdekében?

— Corno ur!...

— Diplomatikusan, Excellenciád! Oh, nagyon ügyes diplomata módra!

— Hogyha ismerné ezeket az embereket?

— Hogy ismerem-e! Bossange szegről-végről rokonom is Bretagne-ból.

Don Manoel és Beausire lopva összenéztek.

Néhány pillanatnyi szünet következett, mely idő alatt a két jómadár valami fondorlaton törte a fejét.

Most hirtelen az egyik inas nyitott be és jelentette:

— Boehmer és Bossange urak!

Don Manoel dühösen felugrott és izgatott hangon felkiáltott:

— Küldje a pokolba őket!

Az inas meghajolt és távozni készült.

— Ön titkár ur, ön kergesse el ezeket az embereket, — szólt don Manoel Beausire-hez.

— Az égre kérem titkár ur, engedje át nekem ezt a kötelességet! Majd én végrehajtom excellenciája parancsát, hogyha már nem lehet rajta változtatni! — vágott közbe Ducorneau.

— Hát jól van! Dohja ki őket ön, Corno ur! — hagyta rá don Manoel egy közlegyintéssel.

Amikor Ducorneau sietve távozott, Beausire odalépett don Manoel mellé.

— Ejh, hát ez a tervünk kutba esett? — szólt don Manoel.

— Még nem! Ducorneau majd nyélbe sűti! — felelte Beausire.

— Vagy még jobban összegabalyítja! Az a szerencsétlen ember! Az ékszerészeknél mi ketten csak portugál nyelven beszélgettünk, s ön ott azt mondotta, hogy én egy szót sem értek franciául. Most azután minden kiderül Ducorneau révén.

— Megyek és megakadályozom!

— Talán még rosszabb lenne, hogyha ön közbelépne, Beausire!

— Majd meglátja, hogy nem! Bizza csak reám a dolgot!

— Hát legyen!

Beausire távozott.

Ducorneau künn csakugyan ráakadt Boehmer és Bossange urakra; viselkedésük a nagykövetségre való megérkezésük óta nagyon megváltozott: az udvariasság, sőt mondhatni, hogy a bizalom foglalta el az imént tanusított óvatosság helyét.

Arra nem is gondoltak, hogy itt ismerős arcot fognak látni és alázatosan huzódtak meg az első szobában.

Amikor Bossange megpillantotta Ducorneau urat, örömköltásban tört ki.

— Nini! Kit látok! — szólalt meg Bossange s ölelésre tárt karokkal sietett Ducorneau felé.

— Oh, oh, milven kedves ön, drága urambátyám! Ugy-e, mert nagykövetségen találkozik velem? — kérdé némi gunnyal Ducorneau.

— Ne haragudjék reám, hogy oly régen nem találkoztunk!... De mindjárt szíveségre kérném fel...

- Hiszen éppen azért jövök!
 — Köszönöm! Ön tehát a nagykövetséghez tartozik?
 — Igen!
 — Akkor hát adhatna nékem felvilágosítást...
 — Mi tekintetben?
 — A nagykövet ur személyét illetően.
 — Én vagyok a követségi titkára.
 — Ah! Hiszen akkor pompás! A nagykövet urral szeretnénk beszélni.
 — Éppen ő küldött engem!
 — Nos, mit üzen?...
 — Arra kéri az urakat, hogy a lehető leggyorsabb tempóban... távozzanak innen!

A két ékszerész meglepetten bámul egymásra.

— Azt vettem ki a szavaiból, hogy önök ügyetlenül és meggondolatlanul bántak vele, uraim! — jegyezte meg Ducorneau.

— Hallgasson meg előbb.

— Felesleges! — hangzott fel hirtelen Beausire hangja, aki e pillanatban büszke, fölényes testtartással megjelent az ajtóküszöbön.
 — Ducorneau ur! Felszólítom önt, hogy teljesítse öccsellenciája parancsát! Távolítsa el ezeket az urakat!

— De titkár ur, kérem...

— Engedelmeskedjék! — fojtotta belé a szót Beausire megvető kézmozdulattal. — Végezzon velük!

S ezzel távozott.

Ducorneau ur egyik kezét a rokona, másik kezét Boehmer ur vállára téve: gyöngéden az ajtó felé tuszkolta őket.

— Nohát, ez az ügy nem sikerült! — jegyezte meg Ducorneau menet közben.

— Milyen érzékenyek is ezek az idegen urak, istenem! — jegyezte meg a német Boehmer.

— Hja, hogyha valaki Souza gróf és egy millió font jövedelme van: akkor bizony teheti! — jegyezte meg Ducorneau.

— Nem megmondtam Boehmer, hogy ön nagyon érdes modoru a vevőkkel szemben! — szólalt meg sóhajtva Bossange.

— Ejh! Neki megmarad a pénze, nekünk pedig megmarad a nyakék! — felelte a nyakas német.

Ekkor az utcai ajtóhoz érkeztek.

Ducorneau felkacagott.

— Nemde, önök nem tudják, hogy milyen a portugál? — szólt hozzájuk Ducorneau kicsinyítő hangon. — És azt sem tudják, hogy mi fán terem a nagykövet?... Önök szerény polgáremberek!... Hát majd megmondom én! Egy királynő kedvelt nagykövete, Potemkin ur, minden esztendőben, ujév napján, egy kosár cseresznyével lepte meg uralkodónőjét. Mindenik szem cseresznye ezer fontjába került! Csinos összeg, nemde? Nos, Souza gróf összevásárolja Brazília valamennyi gyémántbányáját, hogy még az önökénél is nagyobb gyémánttal kedveskedhessék a királynőnek! Rámegy ugyan husz évi jövedelme, husz millió, de, Istenem, mi az neki! Nincsenek gyermekei. — Nos, tudják már önök, kicsoda Souza gróf?

És becsapta az orruk előtt az ajtót. Bossange ekkor egyet gondolt és visszafordult.

— Üsse nyélbe ezt az ügyet, s az ön részére...

— Oh, itt nem lehet megvesztegetni senkit! — felelte Ducorneau, becsukva a két ékszerész után az ajtót.

Még aznap este Don Manoel a következő levelet kapta:

«Excellenciás Uram!

Egyik alázas szolgája várakozik a szállója előtt, hogy parancsára megjelenhessen és hogy bocsánatot kérjen. Excellenciád egyetlen intésére megjelen és átnyújtja megbízottjának azt a nyakéket, amely abban a megtiszteltetésben részesült, hogy kiérdemelte Excellenciád figyelmét.

Méltóztassék, Excellenciás Uram, kegyesen fogadni mély tiszteletem kifejezését, amellyel maradtam... stb. stb.

Boehmer és Bossange.»

— Rendben van! Most már miénk a nyakék! — szolt don Manoel, miután átfutotta a levelet.

— Még nem! Még nem! — vágott közbe Beausire. — Csak akkor lesz a miénk, hogyha az árát lefizettük! Előbb meg kell vennünk az ékszer.

— Igen ám, de miből?

— Abban állapotunk meg, hogy Excellenciád nem tud franciául. Mindenekelőtt tehát Ducorneau urat kell innen eltávolítani.

— De hogyan?

— Oh, nagyon egyszerű módon! Megbizzuk valami fontos diplomáciai küldetéssel! Én majd elintézem...

— Téved, Beausire! Neki itt a helye, hiszen ő a mi biztosítékunk!

— Hát majd kikottyantja, hogy ön úgy beszél franciául, akár csak ő vagy jó magam!

— Én majd megkérem, hogy ne árulja el.

— No jó, hát csak maradjon! Most pedig bocsássa maga elé az ékszerészt.

Az ékszerészt bebocsájtották. Boehmer volt, személyesen, Boehmer, aki mély hajlongások közepette adta elő mentségeit és kért bocsánatot.

Ezután átnyújtotta a gyémántokat s mintha azt akarta volna szemével kifejezni, hogy alapos megvizsgálás céljából akár itt is hagyja, s távozni készült.

Don Manoel intett neki, hogy maradjon.

— A mentegetőzésből elég volt! — mondotta Beausire. — Ön mint kereskedő, óvatos. Ami azt is mutatja, hogy becsületes is! Foglaljon helyet és beszélgessünk. A nagykövet ur megbocsájtott önnek.

— Oh, milyen nehéz jó üzletet kötni! — sohajtott föl Boehmer.

— Oh, milyen nehéz — lopni! — gondolta magában Beausire.

Az üzlet.

A nagykövet ur tehát beleegyezett, hogy apróra megvizsgálja a nyakéket.

Boehmer ur egyenkint mutogatta meg a gyémántokat, kiemelve azok szépségeit.

— Ami az összhatást illeti, a nagykövet urnak nincs semmi megjegyzése! Az összhatás kielégítő! — tolmácsolta Beausire don Manoel portugál nyelven mondott szavait. — Az egyes gyémántokról ugyanezt nem mondhatja. Öexcellenciája tiz olyan követ számlált meg, amelyek kissé túllesre vannak csiszolva, vagy részben foltosak.

— Ah! — kiáltott föl Boehmer meglepetéssel.

— Öexcellenciája ebben a tekintetben jobb szakértő önnél, Boehmer ur! — folytatta Beausire. — A portugál nemesek úgy játszanak a braziliai gyémánttal, mint itt a gyermekek az üvegcserepekkel!

Don Manoel csakugyan, ujjával végigtapogatta az egyes gyémántokat és legott rátapintott egyik-másik kő alig észrevehető fogyatékoságára, hibájára olyan csodálatos biztossággal, hogy dicséretére vált volna a legkitűnőbb szakértőnek is.

— Ám azért ez a nyakék, — jegyezte meg Boehmer, akit módfelett meglepett ez a nagy szakértelem — úgy amint van, magában egyesíti a legszebb gyémántokat, amelyek ez idő szerint Európában egyáltalán találhatók.

— Ez igaz! — felelte don Manoel, kinek egy intésére Beausire még hozzátette:

— Ugy áll a dolog ugyanis, Boehmer ur, hogy öfelsége a portugál királynő hírét vette ennek a nyakéknek s megbízta öexcellenciáját, hogy tekintse meg az ékszeri és ha érdemes, vegye meg. A gyémántok megnyerték öexcellenciája tetszését. Nos, mit kér értük?

— Egy millió hatszázezer fontot! — felelte Boehmer.

Beausire portugál nyelven tolmácsolta ezt don Manoelnek.

— Százezer fonttal túllépte az értékét! — felelte don Manoel.

— Excellenciás uram! — védekezett Boehmer. — Az ilyen nagyértékű tárgy után nem lehet pontosan kiszámítani a hasznót. Amig ezeket a gyémántokat összegyűjthettem: bezzeg sokat kellett kutatnom, utaznom, hogy annak csak én magam vagyok a megmondhatója!

— Százezer fonttal túllépte az értékét! — felelte rá a csökönyös portugál.

— Az, hogy öexcellenciája ezt önnek szemébe mondja, azt jelenti, hogy ez az ő meggyőződése, mert ő különben sohasem alkuszik! — mondotta Beausire.

Boehmer mintha haboznék. A gyanakvó kereskedőket mi sem nyugtatja meg jobban, mint az, mikor a vevő alkudozik.

— Sajnálatomra nem egyezhetem bele ekkora árcsökkenésbe, ami a társam és köztem szétosztandó nyereség vagy veszteség különböztetésének felel meg, — mondotta Boehmer némi gondolkodás után.

Don Manoel meghallgatta Beausire tolmácsolását s azután fölémelkedett ülőhelyéről.

Beausire becsukta az észertokot és visszaadta az ékszerésznek.

— Majd megbeszélem az ügyet Bossange urral! — jegyezte meg Boehmer. — Öexcellenciájának nincs kifogása ellene?

— Mit akar ezzel mondani? — kérde Beausire.

— Csak azt, hogy Öexcellenciája egy millió és ötszázezer fontot ígért az ékszerért! Nemde?

— Ugy van!

— Öexcellenciája fenntartja még ezt az ajánlatát?

— Öexcellenciája sohasem hátrál meg ígérete elől! — felelte gögösen Beausire. — De őexcellenciája, igenis, unja az alkudozást!

— De titkár ur, csak belátja, hogy előbb beszélnem kell az üzlettársammal!

— Oh, tökéletesen igaza van, Boehmer ur!

— Tökéletesen! — jegyezte meg portugál nyelven don Manoel, kinek Beausire tudtára adta Boehmer észrevételét. De nekem is érdekem, hogy az üzletet mielőbb megköthessük!

— Hát legyen, Excellenciás uram! Ha üzlettársam beleegyezik az árendedménybe, én már előre beleegyezésemet adom!

— Rendben van!

— Az ára tehát e pillanattól kezdve egy millió ötszázezer font!

— Legyen!

— Most már csak Bossange ur hozzájárulása van hátra! — mondotta Boehmer.

— Ugy van!

— Még csak a fizetési módokat illetően kell megállapodnunk.

— No hát erre nézve hamar megállapodunk! — Hogyan kívánja az árösszeg lerovását? — kérde Beausire.

— Hát készpénzben, ha lehetséges! — felelte nevetve Boehmer.

— Hogy érti ön, hogy készpénzben? — kérde Beausire fagyos nyugalommal.

— Igaz! Jól tudom én azt, hogy senki sem huzhat elő a zsebéből egyszerre másfél milliót! — sóhajtott föl Boehmer.

— Mi több: ön maga is a legnagyobb zavarba jönne ettől a sok készpénztől! — jegyezte meg Beausire.

— Hát bizony nem kívánok belőle! Nem is fogadnék el egyszerre ennyi készpénzt!

— Sok a jóból is megárt!

Beausire most don Manoel felé fordult:

— Excellenciád mennyi készpénzt hajlandó adni Boehmer urnak?

— Százezer fontot! — felelte a portugál.

— Százezer font! — tolmácsolta Beausire Boehmernek, aláírva a szerződést.

— És a hátralékot mikor kapom meg? — kérde Boehmer.

— Annyi idő múlva, amibe kerül az útja a nagykövet ur váltójának Párisból Lisszabonba! Ha ugyan nem találja előnyösebbnek bevárni az értesítést, amelyet Lisszabonból küldenek Párisba.

— Oh, hiszen levelezünk is van nekünk Lisszabonban! Hogyha irunk neki...

— Ugy van! Hát csak írjon neki! — szólt gúnyosan nevetve Beausire. — Hát csak írjon neki és kérdezze meg tőle, vajjon Souza gróf fizetőképese-e és hogy őfelsége a portugál királynő jó-e másfél millió erejéig?

— Bocsánat, uram!... — hebegte zavarodottan Boehmer.

— Elfogadja az ajánlatot, avagy más feltételekhez ragaszkodik?

— Azok a fizetési feltételek, amelyeket a titkár ur legelőbb felajánlott: elfogadhatók. Hány részletben lesz az összeg fizetendő?

— Három részletben, mindenik részlet ötszázezer font. S azonkívül még igen érdekes utazás örömeiben is lesz része!

— Lisszabonba?

— Miért ne?... Három hónap alatt másfél millió üti a markát! Terringettét, ezért már csak érdemes egy kissé kimozdulni hazulról!

— Oh, bizonyos, csakhogya...

— Különben is a nagykövetség költségén utazik, s vagy én, vagy Ducorneau követségi titkár ur elkísérjük önt az utra.

— Én szállítom az ékszeret?

— Természetesen! Feltéve, hogy nem találja célszerűbbnek azt, hogyha elküldi innen a váltót Lisszabonba az ékszerrel együtt.

— Magam sem tudom... azt hiszem... hogy... az utazás nem fog ártani... és hogy...

— Én is így vélem legcélszerűbbnek! — felelte Beausire. — Itt ön is aláírja a szerződést, megkapja a százezer fontot készpénzben s elviszi és átadja a nyakéket magának a királynőnek. — Ki az ön lisszaboni levelezője?

— Nunez Balboa-testvérek.

Don Manoel felkapta a fejét.

— Hiszen ezek épen az én bankárjaim! — jegyezte meg nevetve.

— Ezek őexcellenciájának bankárjai! — tolmácsolta Beausire jóízűen nevetve.

Boehmer arca sugárzott az örömtől; arcáról eltűnt az aggodalomnak minden fellege. Mély alázattal meghajolt és elköszönt.

De hirtelen valami az eszébe jutott.

— Nos, mi az? — kérde Beausire nem minden ijedtség nélkül.

— Áll az alku?

— Igen!

— Feltéve...

— Feltéve, hogy Bossange ur is beleegyezését adja, amint ön már mondotta is! — jegyezte meg Beausire.

— Még van egy feltétellel! — mondotta Boehmer.

— Ah! Ah!...

— Oh, ez nagyon kényes oldala az ügynek, s a portugál név becsülete, amelyre oly nagyon ügyel őexcellenciája, megérttetí vele az én szándékomat.

— Miért kerit ekkora feneket a dolognak? Csak ki vele!

— Hogy a dologra térjek... Méltóztatik tudni, hogy a nyakéket őfelségének a francia királynénak ajánlottuk föl.

— Aki azt nem fogadta el! Tovább!

— Ezt az ékszeret nem bocsáthatjuk ki Franciaországból végkép anélkül, hogy ahhoz a királyné engedélyét előbb ki ne kérnénk. De a tisztelet s az alátvalói hűség is arra készítet, hogy elsőbbsen is őfelségének ajánljuk föl ismét.

— Helyes! — jegyezte meg don Manoel méltósággal. — Szeretném, hogyha valmennyi portugál kereskedő is így gondolkoznék, mint Boehmer ur!

— Boldog és büszke vagyok, hogy Excellenciád tetszését kiérdemelhettem!... Két dolog van tehát még hátra: Bossange ur beleegyezése és őfelsége a francia királynénak másodszori visszautasítása! Mindezekre pedig kérek három napi időt!

— A mi részünkről pedig ilyenformán áll az alku: százezer font készpénz, három, egyenkint ötszázezer fontról szóló váltó. Az ékszerdoboz átadandó a követségi titkár ur kezeihez vagy nekem, már ame-

lyikünk önt elkíséri Lisszabonba, Nunez Balboa-testvérek céghez. Fize-
tendő három hónap alatt! Utazás ingyen!

— Ugy van, Excellenciás uram, ugy van, titkár ur! — hadarta
Boehmer repeső örömmel.

— Ohó! Megálljunk csak! — szólalt meg don Manoel portugál
nyelven.

— Mi baj? — kérdezte Boehmer nyugtalansággal.

— Egy kis ajándékról van szó! — jegyezte meg don Manoel. —
Egy ezerpistolás gyűrű a titkárom vagy a követségi titkár ur számára,
már aki önt utjában el fogja kísérni, kedves ékszerész ur!

— Nagyon jól van, Excellenciás uram! — mormogta Boehmer. —
Én már magam is gondoltam erre.

Don Manoel ezután egyetlen nagyuri kézmozdulattal kegyesen el-
bocsájtotta a tulbaldog ékszerészt.

És a két jómadár most magára maradt.

— Ugyan adja hát magyarázatát annak: hogy a pokolba is jött
ön arra a gondolatra, hogy a nyakéket ne itt vegyük át! — szólalt meg
don Manoel, aki szinte haragra lobbant Beausire iránt. — Portu-
gáliába utazni! Megőrült ön? Hát nem egyszerűbb lett volna-e, hogyha
átadjuk nekik itt az összeget s átvesszük tőlük a nyakéket?

— Ön, don Manoel, tulságosan komolyan veszi a nagykövet szere-
pét! — felelte nyugodt hangon Beausire. — Ön felejt, hogy ön még
nem Souza gróf ám Boehmer szemében!

— Ugyan! Hogy mondhat ilyet? Hát tárgyalt volna velünk, hogyha
sejtene valamit?

— Már pedig ugy van! Igaz, hogy tárgyalt velünk, csak hogy az
olyan ember, akinek másfél milliója van, fölötte érzi magát a királyok-
nak és valamennyi nagykövetnek! Aki pedig a másfél millió fontját el
akarja cserélni papiros-szeletekért: mindenekelőtt tudni akarja, vajjon
azoknak a papirosdaraboknak van-e értékük!

— Ön tehát Portugáliába akar utazni! Ön, aki nem ismeri a por-
tugál nyelvet!... Ön tisztára megbolondult!

— Én ugyan nem utazom Portugáliába!... De ön... ön utazik
el oda!

— Hohó! Olyan nincs!... Én nem megyek! — kiáltott föl dühö-
sen don Manoel. — Ezer és egy okom van nekem arra, hogy oda többé
be ne tegyem a lábam!... Soha!... Soha!... Érti, Beausire?

— Én csak annyit mondok önnek, hogy Boehmer ugyan soha ki
nem adná kezéből az ékszert papirosért!

— Souza aláírásával sem?

— Mondtam már, hogy még Souza grófnál is nagyobb urnak
tartja magát! — kiáltott föl Beausire a kezébe csapva.

— Inkább jelentse ki nyíltan, hogy a vállalkozás nem sikerült!

— Azt épen nem mondhatnám! Jöjjön csak ide, «parancsnok»
ur! — szólt rá Beausire arra az inasra, aki ép e pillanatban lépett a
szobába. — Nemde, ön tudja miről van szó?

— Tudom.

— Ön hallgatózott.

— Természetesen!

— Nagyon jól van! Hát mondja csak: ön is azt hiszi, hogy nekem
elment az eszem?

Fize- — Ellenkezően! Önnek van igaza!
 adarta — Hát azt is mondja meg, hogy miért?
 rtugál — Azt is megmondom! Boehmer ur állandóan figyeltette volna a
 nagykövetséget és a nagykövetet.
 el. — — S hogy van tovább? — kérde don Manoel.
 mára, — Nos, megkapván a pénzt, Boehmer ur nem gyanakszik többé,
 er. — hanem nyugodtan utra kel Portugália felé.
 en el- — Nem is kell addig mennünk, nagykövet ur! — jegyezte meg az
 inas. — Nemde, Beausire lovag ur?
 — No, nézze meg az ember, milyen okos ez az inas! — jegyezte
 meg Oliva kedvese.
 — Hát csak ki vele, hamar, mi a terve, Beausire? — sürgette
 don Manoel.
 — Ötven mértföldnyire Páristól — mondotta Beausire — ez az
 okos legény itt ni, álarcosan két pisztolyt szegez a postakocsis mellé-
 nek, tőlünk pedig elrabolja okmányainkat és természetesen a nyak-
 éket is, Boehmer urat pedig jól elpüföli ráadásul! S ezzel vége!
 — Nem értek vele egyet! — jegyezte meg az inas. — Beausire
 ur és Boehmer Bayonne-han hajóra szállnak és Portugáliába utaznak.
 — Pompás!
 — Boehmer ur, mint minden német, imádja a tengert s a fedél-
 zeten sétálgatva gyönyörködik benne. Egy szép napon — amint ki-
 hajol a himbálódzó hajó karfáján — a tengerbe zuhan!... Azt hiszik
 majd, hogy az ékszer is vele együtt tűnt el a tengerben! Miért ne nyel-
 hetné el a tenger azt a másfélmillió gyémánt-ékszert, mikor az egész
 indiai spanyol flottát is elnyelte egykor!
 — Ugy van!... Helyes! — hagyta rá don Manoel.
 — Nem rossz gondolat! — dörmögte Beausire.
 — Ám egy a bökkenő! — jegyezte meg némi aggodalommal don
 Manoel. — Hogyha kicsaljuk az ékszert Boehmertől: legfőlebb a
 dutyiba zárnak; de hogyha a tengerbe fojtjuk az ékszerészt, nos,
 akkor: akasztófa vár reánk!
 — Igen ám! — jegyezte meg a «parancsnok» — hogyha elcsenjük
 tőle az ékszert: elfoghatnak! De hogyha vízbe fojtjuk az ékszerészt:
 akkor senki sem gyanusíthat meg minket!
 — No, majd meglátjuk, ha majd ott leszünk! — mondotta Beau-
 sire. — Most azonban ki-ki játssza tovább a maga szerepét! Visel-
 kedjünk úgy és vigyük a nagykövetség ügyeit úgy, mint igazi portu-
 gálok. Végre is, hadd mondassák el rólunk, hogyha nem is voltunk
 igazi nagykövetség: a szerepünket jól játszottuk. Ez is valami! Várunk
 tehát három napig!

A lapkiadó háza.

A Boehmerrel folytatott tárgyalásokat követő napon vagyunk és három nap telt el ama Operabál óta, amelyen e történet néhány főbb szereplőjével megismerkedtünk.

A rue Montorgueil-ben, vasráccsal elzárt udvar mélyén, emelkedik egy hosszukás kis ház, amelyet az utcai zajtól olyan zsalus ablakok védtek, amelyek falusias külsőt kölcsönöztek az épületnek.

Hátul az udvarban, ahová több pocsolyán és büzös árkokon át

juthatott el az ember, a földszinten afféle kis bolthelyiség nyílt meg félig azok számára, akik át tudtak hatolni a vasrács akadályán és az udvar gödrein.

Ez a ház egy elég jóhírű ujságíróé — vagy ahogy akkor mondták — ujságkiadóé volt. A szerkesztő az első emeleten lakott. A földszint az ujságpéldányok elraktározására és szétküldésére szolgált.

A másik két emeletet csöndes emberek lakták, akik olcsó házbért fizettek azért a sok kellemetlenségért, hogy évenként több ízben tanui lehettek azoknak a zajos jeleneteknek, amelyeket a rendőrség emberei, vérig sértett, meghurcolt magánfelek és helótákként kezelt színművészek rendeztek a szerkesztő ur portáján.

Ezen a napon a «rácsosház» lakói — így nevezték ezt a házat az egész városnegyedben — sietve csukták be az utcára nyíló ablakablakokat, hogy annál jobban hallhassák a szorongatott szerkesztő kiabálását, aki üldözői elől ilyenkor a rue des Vieux-Augustins-be menekült, még pedig a szobájából közvetlenül az utcára nyíló ajtón keresztül.

A titkos ajtó kinyílt, majd becsapódott. A zaj megszűnt, az üldözött ember elmenekült. A támadók pedig szemben találták magukat a francia gárda négy fegyveres emberével, akit egy öreg cseléd csődített ide a csarnokbeli őrségről.

Hát biz' ez gyakrabban megesett, s a támadók ilyenkor — nem találván itt senkit, akin bosszujukat kitölthették volna — rávetették magukat a földszinten átázott papiroskötegekre, szétépték s lábbal taposták azokat, vagy meggyújtották volna, hogyha a közelben tüzet találtak volna, hadd pusztuljon a sok bűnös papiros!

De mi volt ez a néhány köteg papiros az olyan bosszu kielégítésére, amely az ujságszerkesztő bóréből követelt egy darabot!

Eltekintve az efféle jelenetektől, a «rácsosház» csöndessége szinte közmondásos volt a környéken.

Reteau ur reggel körülsétálta a rakpartokat, a tereket és a boulevardokat; észrevette a nevetségest, mindazt, ami mulasztás vagy ami valakinek a hibája volt, s azonmód, sebtében feljegyezte és ujságjának legközelebbi számában megjelentette.

Az ujság hetenkint jelent meg.

Azaz: a hét négy napján Reteau ur cikkekre vadászott, amelyeket a hét hátralevő három napján kinyomatott s a megjelenés napján korán elkészült vele.

Az ujság ép azon a napon jelent meg, amelyről fonnebb szó volt, azaz: hetvenkét órával az Operabál után, ahol Oliva kisasszony olyan jól érezte magát a kék dominó karján.

Reteau ur, amikor reggel nyolc órakor felkelt, öreg cselédje kezéből átvette a még nedves, szürke és vörös köntösében még festékszagú legujabb lappéldányt.

Azzal a gondossággal olvasta végig a lapját, amellyel a gyöngéd atya szokta számonvenni kedves gyermekének hibáit és erényeit.

Amikor átfutotta, így szólt öreg cselédjéhez:

— Aldegonde! Ez aztán a sikerült szám! Olvastad már?

— Még nem olvastam. Még nem is reggeliztem, — felelte az öreg cseléd.

— Nohát, ezzel a számmal ugyancsak meg lehetek elégedve! —

mondotta a szerkesztő, vézna karját a nem kevésbé satnya ágya fölött meglóbálva.

— Az igaz! — felelte Aldegonde. — De tudja-e, mit mondanak róla a nyomdában?

— Nos, mit mondanak?

— Hát azt beszélük, hogy ezuttal nem kerüli el a Bastille-t!

Reteau feltámaszkodott az ágyban és nyugodt hangon így felelt:

— Aldegonde, jó Aldegonde, eredj és csinálj nekem jó reggelit és ne avatkozzál az irodalomba!

— Oh, mindig csak ezzel főz le! — dörmögött az öreg asszony, félénken, mint a veréb.

— Gyűrűket veszek neked a mai szám jövedelméből! — mondotta a szerkesztő, beletemetkezve kétesfehér takarójába. — Sokat eladtatok ma már ebből a számból?

— Bizony még nem valami sokat! Ha csak így fogy: az én gyűrűmnek bizony befellegzett! Emlékszik még arra a számra, amelyben Broglie urat támadta meg? Nohát, az aztán fogyott! Még tíz óra sem volt és már száz példányt kapkodtak el belőle.

— És én három ízben is végignyargaltam a rue des Vieux-Augustins-t! — jegyezte meg mélabúsan Reteau. — Minden legcsekélyebb zajra összerementem. De hát Istenem, ezek a katonák olyan durvák!

— Hát ebből következtetem, hogy a mai szám nem vetekszik a Broglie-számmal! — nyakaskodott az öreg cseléd.

— Hát nem bánom! Legalább nem kell annyit lótnom-futnom! Nyugodtan megehetem a reggelimet. És tudod-e, Aldegonde, hogy miért?

— Nem én, uram!

— Hát azért, mert egyetlenegy ember helyett egész hadsereget támadok; egyetlen katona helyett támadom a — királynét!

— A királynét? Hála Istennek! — hálálkodott az öreg nő. — No, akkor ugyan nincs mitől félni! Hogyha a királynét támadja, akkor diadalmenetben viszik végig az utcán s elkél a lap valamennyi példánya, én pedig megkapom az ígért gyűrűket!

— Csöngetnek! — horkant föl Reteau, visszabujva az ágyba.

Az öreg cseléd kiszaladt a boltba, hogy fogadja a vendéget.

A másik pillanatban már visszarohant, örömtől sugárzó arccal, diadalmasan.

— Ezer példány! — kiáltotta messziről. — Ezer példány egy csomóban! Itt a megrendelés!

— Milyen címre? — kérde türelmetlenül Reteau.

— Nem tudom.

— Tudd meg! Szaladj vissza!

— Ejh, nem sietős! Nem olyan csekély dolog ám megszámlálni, összekötözni és kocsira rakni ezer példányt!

— Siess, ha mondom, eredj és tudd meg a szolgától... Csak ugyan szolgál?

— Valami küldöncféle, otromba ember!

— Nem baj! Kérdezd meg tőle, hogy kinek és hová viszi azt az ezer példányt.

Aldegonde elrohant. Nagy lábai alatt recsegett-ropogott a nyírkorgó falépcső, a hangja pedig felhangzott a deszkafalakon át:

— A küldönc azt mondotta, hogy a példányokat a rue Neuve-Saint-Gilles-be Cagliostro grófhhoz viszi.

A szerkesztő örömeiben akkorát ugrott, hogy majd leszakadt alatta az ágy. Hamarosan felkelt, hogy maga tegyen eleget a megrendelésnek, amelyet egyetlen segédje végzett, aki olyan lézengő, vékony és átlátszó alak volt, mint a papiros. Az ezer példányt ráakasztották a küldönc kampós botjára, aki meggörnyedve a teher súlya alatt, távozott a «rácsosházból».

Reteau ur elhatározta, hogy a legközelebbi számban megemlékszik e szám sikeréről és néhány sort szán a nagylelkű urnak, aki ezer példányt vásárolt ebből az állítólagos politikai szennyirathól.

Reteau ur épen gratulálni akart önmagának az előkelő ismeret-séghez, amikor ismét megszólalt a csengő hangja.

— Ismét ezer példány! — szólt Aldegonde, felbuzdulva a sikeren. — De hát nincs is azon mit csodálkozni: mihelyt arról az osztrák nőről van szó: mindenki kórusban énekel önnel!

— Hallgass, Aldegonde! Ne kiabálj annyira! Az osztrák nő elnevezés olyan sértő gúnynev, hogy még a Bastille-ba is juttathat. Hiszen te mondtad!

— Ejh, hát bánom is én! — felelte dühösen az öreg nő. — Talán bizony nem is az?

— Hát tudod, Aldegonde, az olyan szó, amelyet mi, ujságírók, röpitettünk ugyan világgá, de nem szabad terjeszteni.

Ujabb csöngetés.

— Eredj és nézd meg, Aldegonde, hogy ki az? Ez ugyan aligha rendelni jön!

— Miből következteti azt? — kérdé Aldegonde elmenőben.

— Magam sem tudom! Ugy tetszik, mintha egy sötét alakot látnék a rácson túl.

Aldegonde lecsoszogott, hogy ajtót nyisson.

Reteau ur azzal a különös figyelemmel nézett szét, amelyet legott megérthetünk, ha ismerjük személyzetét és működését.

Csakugyan, Aldegonde egy egyszerű ruházatu embert bocsájtott be, aki azt kérdezte, vajjon itthon találhatja-e az ujság szerkesztőjét.

— Mit kíván tőle? — kérdé Aldegonde kissé gyanakvoan.

És csak félig nyitotta ki az ajtót, s minden pillanatban készen arra, hogy legott becsapja, mihelyt valami veszély fenyegetné.

Az ismeretlen férfi megcsörgette a zsebében levő pénzdarabokat.

Oh, ez a csöngés megremegtette a szívét az öreg Aldegonde-nak!

— Azért jöttem, — szólalt meg az idegen férfi, — hogy kifizessem annak az ezer példánynak az árát, amelyet Cagliostro gróf nevében vásároltak meg az imént!

— Oh, ha így van: akkor csak tessék beljebb kerülni!

Az idegen férfi belépett, de még mielőtt a rács ajtaját becsukhatta volna, mögötte egy másik látogató, egy magasnövésű, széparcu fiatal ember fogta meg az ajtót és megszólalt:

— Bocsánat, uram!

Anélkül, hogy bebocsájtást kért volna, az ifju besiklott az ajtón, háta mögött Cagliostro gróf küldöttjének.

Aldegonde — kinek az esze csak a nyereségen járt s elbűvölve az aranypéznz csengésétől — egyenesen a gazdájához rohant:

— Nagyszerű! Pompás! — kiáltotta. — Ime ötszáz font az ezer példányért!

— Fogadjuk méltósággal! — mondotta Reteau, Larive-t parodizálva legutóbbi szerepében.

Reteau elég szép hálóköntöst öltött magára, amelyet madame Dugazon bőkezűségének, helyesebben a vele szemben alkalmazott terrornak köszönhetett, akitől a szerkesztő ur — amióta Dugazonnénak ama nevezetes kalandja esett Astley lovászmesterrel — sok mindenféle ajándékot csikart ki.

Cagliostro gróf küldöttje megjelent a szobában, egy kis zacskót huzott elő és lerakott az asztalra száz tallért.

Reteau gondosan megszámlálta a pénzt és egyenkint megvizsgálta, vajjon a széleik nem kopottak-e.

Amikor azután mindent rendben talált, megköszönte, nyugtatványt adott róla s egy leereszkedő, kellemes mosollyal bocsájtotta el a megbízottat, akitől gúnyosan egyet-mást kérdezett Cagliostro gróf felől.

A megbízott megköszönte az érdeklődést, mint természetes udvariassági tény, és távozott.

— Mondja meg a gróf urnak, hogy készséggel állok mindig rendelkezésére, és azt is mondja meg neki, hogy legyen nyugodt: én tudok hallgatni, mint a — sir! — fontoskodott a szerkesztő ur.

— Szükségtelen! — felelte a megbízott. — A gróf ur teljesen független ember és nem hisz a magnetizmusban. Csak mulattatja őt, hogyha jót nevetnek Mesmer uron és csupa merő tréfából terjeszti azt a kád-históriát.

— Jól van, jól! — szólalt meg egy hang a küszöbön. — Majd rajta leszünk, hogy Cagliostro gróf ur rovására is ne vessenek az emberek.

Reteau ur csak ekkor pillantotta meg azt az ifjút, aki bezzeg, komolyabb megjelenés volt emennél.

Amint már mondtuk is, ez a vendég magasnövésű, fiatal ember volt, csak abban nem értett velünk egyet Reteau, hogy ez az ifju ember széparcu is, mert ő ugy tapasztalta, hogy annak a szeme ugyancsak szuró tekintettel mélyed az övébe.

Csakugyan, a fiatal ember balkeze a kard markolatán, jobbkeze pedig botjának fogantyuján pihent.

— Mivel lehetek szolgálatára? — kérdezte Reteau kissé remegve, ami mindannyiszor meg szokott vele történni, valahányszor szorult helyzetbe jut.

Minthogy pedig Reteau nem ritkán kerül ilyen szorult helyzetbe: ez a remegés is gyakori jelenség nála.

— Ön Reteau ur? — kérdé az ifju.

— Igen, az vagyok!

— Máskép: de Villette?

— Én vagyok, uram!

— Ujságíró?

— Igen!

— És szerzője ennek a cikknek? — kérdé az ifju fagyos nyuga-

lommall, előhuzva zsebéből Reteau ur ujságjának ma megjelent, legfrissebb számát.

— A cikknek nem a szerzője, hanem csak a kiadója vagyok! — felelte Reteau.

— Hiszen az egyre megy! Mert hiszen ha nem is volt önnek bátorsága, hogy a cikket megírja, volt olyan gyáva, hogy azt kiadja! Tudatosan mondom, hogy gyáva, — folytatta az idegen ifju — mert nemes ember létemre meg szoktam válogatni a szavakat, még az ilyen piszkos putriiban is! Ezért hát ne vegye szó szerint, amit mondok, mert az nem fejezi ki hiven a gondolatomat. Ha ki akarnám fejezni azt, amit gondolok, akkor ezt kellene mondanom: Aki a cikket írta: gazember! Aki kiadta: nyomorult gyáva!

— Uram! — szólalt meg Reteau halovány arccal.

— A patvarba is! — pattant föl a fiatal ember, mindig jobban és jobban nekihevíülve. — Nem rossz! Még neki áll feljebb! Hát biz' tudja meg, firkász ur, hogy fel és lefelé jár a szerencse kereke: az imént tallérokat zsebelt be, most pedig tüstént meg fogom botozni!

— No, azt szeretném látni! — kiáltott föl Reteau.

— Hát meg is látja! — felelte katonásan, keményen az ifju, aki már-már fenyegetően közeledett Reteau-hoz.

Am ezzel nem most történt meg az első hasonló eset! Reteau, aki apróra ismerte házának minden zegét-zugát, csak egyet fordul s egy ajtón át kisurranva, azt legott bereteszeli s ennek védelme alatt eléri azt a szomszédos szobát, amely már közvetlenül a Vieux-Augustins-utcára nyílik.

Hogyha már egyszer idáig jutott: no akkor már biztonságban érezhette magát. Csak még egy kis rácsoskapun kellett kijutnia, amelynek kulcsát állandóan magánál hordta, s azután ill' a berek...

Hanem ez a mai nap szomorúan kezdődött reá nézve! Abban a pillanatban ugyanis, amikor éppen a kulcsért nyúlt, a rácsnyíláson keresztül egy másik férfit pillantott meg, akiben — bizonyosan ijedtében — magát Herkulest vélte felismerni, s aki mozdulatlanul, fenyegető állásban várt reá az ajtónál, mint valaha a hesperidák sárkánya leste az aranyalma tolvaját.

Reteau vissza akart fordulni, csak hogy üldözője, a botos fiatal ember — aki egyetlen rugással betörte az ajtót, amelyen át elmene-kült — folyton a sarkában volt, e pillanatban pedig, amikor azt a másik férfit megpillantotta, akinek szintén kard volt az oldalán és suhogó pálca a kezében — már olyan közel ért hozzá, hogy éppen csak a kezét kellett kinyújtani utána, hogy őt a gallérjánál fogva elcsipje.

Igy jutott Reteau két tűz, illetve két bot közé, még pedig abban a félreeső, sötét kis udvarfélében, amely a ház végében ama rácskerítésig terjedt, amelynek ajtaja a rue des Vieux-Augustins, vagyis — hogyha az ut szabad lett volna — a menekülés felé vezette volna őt.

— Uram, kérem, engedjen távoynom! — kérlelte Reteau a rács előtt várakozó ifjut.

— Uram! — kiáltott oda Reteau üldözője — tartóztassa föl azt a gazembert!

— Bizza csak rám, de Charny ur! — felelte a rácson kívül álló ifju. — Ez ugyan nem viszi el az irháját!

— Ön az, Taverney ur? — kiáltott föl Charny meglepetten, mert

hiszen csakugyan ő volt az az ifjú, aki Cagliostro megbízottja után elsőnek lépett be a rue Montorgeuil felől Reteau házába.

Reteau újságjának mai reggeli számát olvasva, mindketten ugyanarra a gondolatra jöttek — mert hiszen ugyanaz az érzés töltötte el mindkettőjük szívét — s anélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben is összebeszéltek volna, mindketten szinte egyszerre indultak el, hogy ugyanazt az eszmét megvalósítsák.

Azaz: felkeresik az újságíró, elégtételt követelnek tőle s hogyha azt megtagadná: megbotozzák!

Amikor azonban az a két ifjú egymást megpillantotta, egy pillanatra mindkettő meghökkent: vetélytársat vélve ki-ki a másikban, akit ugyanaz az érzés vezérelt.

Csakugyan: Charny hangján bizonyos kedvetlenség volt észrevehető, mikor ezeket a szavakat kimondotta:

— Ön az, Taverney ur?

— Én vagyok! — felelte Philippe szintén kedvetlenül, egy lépést téve az újságíró felé, aki mindkét karját esdve nyújtotta ki hozzá a rács nyílásán keresztül. — Igen, én vagyok, de úgy látszik, későn érkeztem! Már csak szemtanuja lehetek a mulatságnak, ha ugyan ki nem nyitja az ajtót.

— Hogyan mondotta? Mulatságnak? — kiabált a megrémült újdondász. — Csak nem akarnak talán megfojtani az urak?

— No, ne ijedjen meg, uram! — nyugtatta meg a rémült embert Charny. — Meg nem fojtjuk ugyan, de lesz néhány kérdésem önhöz! Azután majd meglátjuk!... Nemde, Taverney ur, megengedi, hogy előbb én vegyem gondjaimba ezt az embert? — szólta Charny Philippe felé fordulva.

— Természetesen! — felelte Taverney. — Ön érkezett hamarabb: öné tehát az elsőbbség!

— Álljon ide a fal mellé és meg ne moccanjon! — ripakodott Charny az újdondászra, miközben egy kézmozdulattal köszönetet intett Taverney-nek. — Ön tehát beismeri, uram, hogy ön írta és ön tette közzé a királynéről szóló dévaj mesét — ön nevezte így — amely újságjának mai számában jelent meg!

— Uram, nem a királyné ellen szól az a cikk! — mentegetőzött Reteau.

— Na, még csak épen az kellett volna!

— Irigylem a türelmét, uram! — szólalt meg Taverney a rácsan túl.

— Bizza csak rám, uram! — felelte Charny. — Kikapja ez még ma a nyargalót!

— Igen ám, csak hogy én már türelmetlen vagyok! — dörögte Taverney.

Charny válasz nélkül hagyta Taverney megjegyzését.

Most azután Reteau felé fordulva, ráförmedt:

— *Etteniotna!* Nemde, az Antoinette név visszafelé olvasva?... Na, sohse tagadjal!... Nagyon ostoba és közönséges dolog lenne, hogyha én önt — ahelyett, hogy megverném vagy épen hogy agyonverném — elevenen megnyuznám! Feleljen tehát egyenesen és határozottan: egyedül ön a szerzője annak a szennyiratnak?

— Nem vagyok áruló! — felelte Reteau felegyenesedve.

— Rendben van! Ebből arra következtetek, hogy önnek büntársa van! Még pedig az az ember, aki ezer példányt vásárolt az imént ebből a gúnyirathól: Cagliostro gróf, akit ön nevezett meg az imént. A gróf ur majd elveszi méltó büntetését, előbb azonban önnel végzek!

— Nem uram, ő nem büntársam! — ordította Reteau, megijedve annak még a gondolatától is, hogy e két dühös férfin kívül még egy harmadikat is magára haragítson.

— Minthogy én első sorban önt tartom bűnösnek: elsőbben is önnel végzek! — harsogott Charny hangja, amint a botot ütésre emelte.

— Ha most nekem kard volna a kezemben! — ordította dühösen Reteau.

Charny leeresztette fölemelt karját.

— Taverney ur, kérem, adja át a kardját ennek a gazembernek! — szólt Charny.

— Oh, azt nem teszem! Az én becsületes, mocsoktalan kardom nem adom kölcsön ennek a gazembernek! De átadom önnek, Charny ur, az én botomat is, hogyha az öné nem lenne elég. Lelkiismeretem nem engedi meg, hogy egyebet tegyek.

— Ezer villám!... Botot! — kiabált kétségbeesetten Reteau. — Tudják meg, uraim, hogy én nemes ember vagyok!

— Akkor hát itt az én kardom! — mondotta Charny, kardját Reteau lábához hajtva. — Ön pedig, Taverney ur, adja nekem kölcsön a magáét. A magamét nem veszem többé a kezembe!

Philippe erre megjegyzés nélkül kihúzta hüvelyéből a kardját s a rács nyílása közt átnyújtotta Charny-nek.

Charny átvette a kardot és tisztelgett vele.

— Ah, te nemes embernek mered nevezni magad, — fordult aztán a halálsápadt Reteau felé — nemes embernek és ilyen aljas pletykát merészselsz írni a francia királynéról!... Rajta tehát! Vedd föl azt a kardot és bizonyítsd be, hogy nemes ember vagy!

Reteau azonban meg sem moccant. No, mert a kardtól, amely a lába előtt hevert, ép úgy irtózott, mint a bottól, amely az imént a feje fölött suhant meg.

— Az áldóját! Nyissa ki ezt az ajtót! — kiáltott föl dühösen Taverney, túl a rácson.

— Bocsanat, uram, de hiszen ép az imént mondotta, hogy enyém az elsőbség! — jegyezte meg Charny.

— De siessen vele, mert én már alig bírom türtőztetni magam!

— Mielőtt ehhez a legszélsőbb eszközhöz folyamodnék, — felelte Charny — előbb más úton-módon akartam elintézni az ügyet, mert — szerintem — a botütés ép úgy fáj annak, aki adja, mint annak, aki kapja! Minthogy azonban a szerkesztő ur inkább a botütéseket óhajtja, semmint a kardvágásokat: legyen meg tehát az ő kedve szerint!

Alig hangzottak el ezek a szavak: nyomban felkiáltott Reteau is, ami azt jelentette, hogy Charny szavait tett követte. Őt vagy hat erélyes botütés következett még, amelynek nyomán felhangzott az ütés erejének megfelelő fájdalmas vagy kevésbé fájdalmas kiáltás.

A kiabálásra figyelmes lett Aldegonde is, Charny azonban ép úgy nem törődött az öreg cseléd kiabálásával, mint a gazdájával.

Ez alatt az idő alatt Philippe — aki kívül rekedt, mint Ádám a paradicsomból — a körmeit rága mint a medve, amely friss hús szagát érzi a kalitkája közelében.

Charny végre abbahagyta a verést, mert belefáradt; Reteau pedig elnyúlt, kimerülve a veréstől.

— Na! Végzett már, uram? — kérdezte türelmetlenül Philippe.

— Én már végeztem! — felelte Charny.

— Akkor hát adja vissza kardomat, amelyre nem volt szükség, és nyissa ki az ajtót!

— Uram, uram! — könyörgött Reteau, védelmezőjét látva most Charny-ben, aki immár leszámolt vele.

— De hiszen csak nem hagyhatom künn az utcán ezt az urat! Ezt csak maga is belátja? — felelte Charny.

— De hiszen az gyilkos! — kiáltott föl kétségbeesetten Reteau. Inkább szurjon keresztül most mindjárt a kardjával, hadd legyen mindennek mielőbb vége!

— Sohse féljen! — felelte Charny. — Ez az ur egy ujjal sem érinti meg önt!

— Igaza van, uram! — felelte Philippe fölényes megvetés hangján, belépve a kertbe. — Reteau ur megkapta a magáét s ahogy a törvény mondja: «Non bis in idem!» De hátra vannak még a lappeldmények, amelyeket meg kell semmisítenünk!

— Ah, pompás eszme! — mondotta Charny. — Mégis csak jó, hogy ketten vagyunk! Erre talán nem is gondoltam volna! Még csak azt szeretném tudni, hogyan került ön ide, ép ehhez az ajtóhoz, Taverney ur?

— Majd elmondom! — felelte Philippe. — Érdeklődtem a környéken a gazember szokásai iránt. Megtudtam, hogy erre szokott elmenekülni, ha szorul a kapca. Arra gondoltam tehát, hogy utját állom, s hogyha a rendes bejárat helyett a titkos ajtón át hatolok be, amelyet elzárak magam mögött: akkor megfogom a rókát a saját vacakában! Önt ugyancsak a bosszuállás vezette ide, csak hogy türelmetlenebb volt mint én s nem tájékozódott eléggé. Ön a rendes bejáratot választotta s a róka koma el is illant volna, hogyha szerencséjére én itt nem vagyok.

— Őszintén örülök neki! Menjünk, Taverney ur, ez a gazember majd megmutatja az utat a nyomdába.

— A nyomda nem itt van! — jegyezte meg Reteau.

— Hazudsz, gazember! — kiáltott rá fenyegetően Charny.

— Nem, ezuttal nem hazudik! — szólt Philippe. — A szedést már szétosztották, itt csak a lappeldmények vannak. Az egész kiadás itt még együtt van, kivéve azt az ezer példányt, amelyet Cagliostro vásárolt meg.

— Akkor hát szemünk láttára kell szét tépnie valamennyi lappeldányát!

— El kell égetni! Ez biztosabb!

És Philippe — az elégtételadás e módját elfogadva — Reteau-t maga előtt tuszkolva, elindult a kiadóhivatal felé.

Két barátból — két ellenség.

Azalatt Aldegonde — meghallván gazdája kiabálását, az ajtót pedig zárva találván — lélekszakadva rohant az őrségre.

Mielőtt azonban Aldegonde visszatérhetett volna, Philippe és Charny a kezükbe került példányokból hamarosan lobogó tüzet raktak, azután beledobálták a többi, eltépett példányokat, amelyek apránként szintén elhamvadtak.

Már ép az utolsó példányokra került a sor, amikor az udvari bejáratnál, Aldegonde-dal az élén, megjelent az őrség, nyomában egy csapat utcai suhanc és kíváncsi asszony-nép.

Amikor a tornác kockakövein felhangzott a lábhoz tett fegyverek koppanása, ép az utolsó példányok vetettek lobot a tűzben.

Philippe és Charny szerencsájukra ismerték már a kijárást, amelyet Reteau árult el nekik akaratlanul is; a titkos folyosó végén bezárták az ajtót s kilépve a rácsos ajtón a rue des Vieux-Augustins-ra, maguk után itt is kétszer ráfordították a zárat, amelynek kulcsát mindjárt az első csatornába dobták.

Ezalatt Reteau, szabadnak tudva magát, torkaszakadtából kiabált segítségért; «gyilkosok, rablók!» ordított torkaszakadtából, míg Aldegonde — megpillantva az égő papiros lángjának visszfényét az ablaküvegen — «tűz van!» kiáltással rohant a házba.

A katonák megérkeztek; minthogy azonban a tettesek távoztak, a tűz pedig kialudt: nem találták szükségesnek a további eljárást, s Reteau-nak azt ajánlva, hogy kenesse meg a hátát kámforos pálinkával: a katonák visszatértek az őrségre.

A csócselék azonban, amely kíváncsibbnak bizonyult mint a katonaság, még dél felé is az udvarban ácsorgott, abban reménykedve, hogy a reggeli jelenet néhányszor még megismétlődik ma.

Aldegonde kétségbeesésében szidalmazta Mária-Antóniát, osztrák nőnek nevezvén, míg áldva emlegette Carliostro gróf nevét, mint aki az irodalom jóltevője.

Amikor Taverny és Charny kiértek a rue des Vieux-Augustins-re, Charny így szólt társához:

— Uram, most hogy küldetésünk véget ért: szabad-e remélnem, hogy oly szerencsés leszek, hogy önnek valamiben szolgálatára állhatok.

— Köszönöm, uram, a figyelmet, én is épen ezt akartam kérdezni öntől.

— Köszönöm, uram! Magánügyekben járok Párisban, s valószínű, hogy azok a nap egy részét lefoglalják.

— Magam is hasonló ügyben vagyok Párisban.

— Akkor hát engedje meg, uram, hogy elbucsuzzak öntől és hogy gratulálhassak önmagamnak ahhoz a szerencséhez és boldogsághoz, hogy találkozhattam önnel.

— Engedje meg, hogy a magam részéről szintén ugyanazt tehessem, megtoldva azzal, hogy sikert kívánok fáradozásaihoz!

S a két fiatal ember elköszönt egymástól mosolyogva és udvariasan, de a mosoly és az udvarias külső mögött tisztán észrevehető volt, hogy azokhoz a szavakhoz, amelyeket egymás közt váltottak, a szívnek semmi köze nincs.

Egymásnak hátat fordítva: Philippe a boulevardok, Charny pedig a folyó felé vette útját.

Mielőtt azonban végkép elvesztették volna egymást szem elől, kétszer vagy háromszor is hátrapillantottak. Ekkor azután Charny, aki — mint mondtuk is — a folyó felé vette útját, a rue de Beaurepaire felé tartott, onnan a rue de Renard, rue du Grand-Hurlleur, Jean-Robert, des Gravilliers, Pastourelle, a rue d'Anjou, du Perche, Culture-Sainte-Catherine, Saint-Anastase és Saint-Louis irányában tartott s végighaladva a rue Saint-Louis-n, a rue Neuve-Saint-Gilles felé sietett.

Minél jobban közeledett azonban ehhez az utcához, szeme annál figyelmesebben szemeződött arra a fiatal emberre, aki a Saint-Louis-utcán ment végig s akit felismerni vél. Kétszer-háromszor is megállt, mindig jobban gyanakodva, de gyanuja végre is eloszlott. Pedig az, akit ott megpillantott, csakugyan — Philippe Taverney volt.

Philippe más utcákon ugyan, de végül a Saint-Louis-utcán végighaladva, a rue de l'Egout-Sainte-Catherine sarkán befordulva, a Neuve-Saint-Gilles elején találkozott Charny-vel.

A két ifju megállott és egymásra bámult, de tekintetük ezuttal elárulta gondolataikat is.

Mindketten egyet gondoltak: felelősségre vonni Cagliostro grófot.

Most már igazán nem kételkedhettek egymás szándékában.

— Charny ur! — szólalt meg Philippe. — Én átengedtem önnek a szerzőt, engedje át nekem a vásárlót. Én nem akadályoztam meg önt a botütések osztogatásában, engedje meg, hogy én meg kardvágásokat osztogathassak!

— Uram! — jegyezte meg Charny. — Remélem, hogy ezt a sziveséget ön bizonyára csakis azért tette nekem, mert én érkeztem hamarabb a helyszínre. És nem más okból.

— Ugy van! — felelte Taverney. — Csakhogy most mindketten egyszerre érkezünk ide és nyomban kijelentettem önnek, hogy ezuttal nem adhatok engedményt.

— És honnan tudja ön, uram, hogy én azt kérni akartam öntől? A jogomat mindenkivel szemben meg fogom védelmezni! Ez az egész!

— És mihez van joga, ha szabadna tudnom, Charny ur?...

— Ahhoz, hogy Cagliostro urat arra kényszerítsem, hogy tüstént égesse el azt az ezer példányt, amelyet attól a gazembertől vásárolt.

— Talán még emlékezni fog rá, uram, hogy én voltam az, aki legelőbb jöttem arra a gondolatra, hogy azokat a lappéldányokat ott mindjárt helyben el kell égetni!

— Hát jól van! Ön azokat a példányokat elégette, én pedig Cagliostro ur példányait fogom szétégni!

— Uram, módfelett sajnálom, de ki kell jelentenem — és pedig komolyan — hogy elsőnek én akarok végezni Cagliostro gróffal.

— Kedves uram, mindössze annyit tehetek meg önért, hogy nem bánom, beleegyezem: döntsön köztünk a sors! Feldobok egy aranyat s aki nyer: azé az elsőbbség!

— Köszönöm uram, de engem állandóan a balszerencse üldöz, s meglehet, hogy ezuttal is én leszek a vesztes fél! — jegyezte meg Philippe, egy lépést előre haladva.

Charny megállította.

— Uram, még csak egy szóra! — mondotta Charny. — Remélem, hogy megértjük egymást!

Philippe visszafordult. Volt Charny hangjában valami fenyegetés, ami tetszett neki.

— Ha úgy akarja, hát nem bánom!

— Hogyha mi a boulogne-i erdőn megyünk keresztül Cagliostro lakása felé, — mondotta Charny — akkor kerülünk, az bizonyos. De talán alkalmas hely lenne ügyünk elintézésére. Egyikünk ott marad, s aki azután onnan távozik, annak már nem kell számot adnia senki emberfiának!

— Valóban, uram, szinte a gondolatomat leste el! — felelte Philippe. — Ime, csakugyan, ez a legjobb megoldás! Legyen olyan szíves, uram, jelölje meg a helyet, ahol találkozhatunk.

— Hogyha az én társaságom nem elviselhetetlen...

— Oh, kérem!...

— Akkor el sem kell válnunk. Meghagytam a kocsisomnak, hogy várjon reám a Place Royale közelében, ami alig néhány lépés innen.

— Nos, akkor hát egy ülőhelyet átenged részemre kocsi-jában?

— A legnagyobb örömmel, uram!

És a két ifju — aki az első pillantásra vetélytársat ismert föl egymásban, s aki ime, ellenségévé vált egymásnak, az első kínálkozó alkalommal — most meggyorsította lépteit s a Place Royale felé tartott. A rue du Pas-de-la-Mule sarkán megpillantották Charny fogatát.

Charny nem is tartotta szükségesnek, hogy még tovább gyalogoljon, hanem intett az inasának, mire a fogat nyomban mellettük termett. Charny udvariasan felkérte Philippe-et, hogy foglaljon helyet benne, s azután a fogat elindult a Champs-Élysées irányában.

Mielőtt Charny a fogatba szállott volna, néhány szót jegyzett föl az írótablájára és gyalogküldöncével elküldötte azt párisi szállására.

Charny urnak pompás lovai voltak; alig telt belé félóra: a fogat bekanyarodott a Bois-ba.

Amikor Charny alkalmas helyet pillantott meg, megállította a fogatát.

Az idő szép volt, csak a levegő volt még egy kissé hűvös, de a napsugár már mohón csókdosta föl az ibolya és az utszéli bodzafa első illatát.

A mult őszi sárgult levelek alul a fűszálak büszkén dugdosták elő fejecskéiket s a sárgaviolák illatos virágaikkal ott bólogatnak az ódon falak tövében.

— Pompás időnk van! Ilyenkor kellemes a séta, nemde, uram? — szólalt meg Charny.

— Igen, szép időnk van, uram!

S ezzel mindketten kiszálltak a fogatból.

— Hajtson haza, Dauphin! — szólott Charny a kocsishoz.

— Uram! — jegyezte meg Taverney. — Talán még sem kellene elküldeni a kocsist. Egyikünk mégis csak hasznát venné, ha távozik!

— Bocsanat, uram, fő a titoktartás ebben az ügyben! — felelte Charny. — Hogyha titkunkat egy lakásra bizzuk: holnap már egész Páris arról beszél.

— Legyen úgy, ahogy önnek tetszik! Csakhogy a kocsis, aki minket idehozott, jól tudja ám, hogy miről van szó! Az efféle emberek

jól ismerik a magunkfajta nemes emberek lélektanát és nagyon jól tudják, hogy mikor azok a Bois de Boulogne, Vincennes vagy Satory felé hajtának, — amint mink is az imént — akkor bizony azok nem a séta kedvéért mennek oda! Ismétlem tehát, hogy az ön kocsisa ugyanis tudja már, hogy hányadán van velünk. Igaz, hogy most még semmit sem tud. De látni fogja önt, vagy látni fog engem sebesülten vagy talán halva, s ekkor azután — ha később is — de mindent megtud. Nem jobb lenne-e tehát őt mindjárt itt tartani, hogy elszállítsa innen kettőnk közül azt, aki nem tudna a maga lábán távozni, mintsem hogy itt maradjon ön, vagy itt maradjak én, ebben az unalmas magányban.

— Tökéletesen igaza van, uram! — felelte Charny, aki most hátrafordult és utána kiáltott a kocsisnak:

— Dauphin! Maradjon csak! Várjon meg itt!

Dauphin már sejtette is, hogy vissza fogják hívni. Nem nagyon nógatta tehát a lovakat s így nem is volt még olyan távol, hogy a hangot meg ne hallhatta volna.

Dauphin tehát megállította a lovakat, s minthogy — amint Taverny jól mondotta — sejtette is már, hogy mi történik, mindjárt úgy helyezkedett el a bakon, hogy a még lombtalan fák ágai közt jól láthassa azt a jelenetet, amelynek az ő gazdája alighanem az egyik szereplője lesz.

Philippe és Charny azonban mindig beljebb és beljebb haladtak az erdőben s öt perc múlva alakjuk egészen elmosódott a kékes háttérben, amely a szemhatárra ráárnyékolódott.

Philippe, aki elül haladt, most száraz tisztás helyet talált, ahol a talaj is keményen ellentállott a láb nyomásának. A négyszög alakú hely pompásan megfelelt annak a célnak, amely a két ifjút idevezérelte.

— Hogyha önnek nincs ellene kifogása, ezt a helyet megfelelőnek vélem, uram! — szólalt meg Philippe.

— Pompás! — felelte Charny, aki legott levetette felső kabátját. Philippe szintén ledobta felső ruháját, reá a kalapját s kihuzta a kardját.

— Uram! — szólott Charny, kinek a kardja még hüvelyében volt.

— Ha nem ön, hanem más valaki állana most itt velem szemben, így szólanék hozzá: Lovag, csak egy szót, ha nem is mentegetőző szót, de legalább egy barátságos szót mondjon és ime — jó barátok vagyunk! De önnek, uram, aki oly derék s aki csak nemrég tért vissza Amerikából, ahol olyan jól tudnak verekedni, csak nem mondhatom...

— Én pedig, — vágott közbe Philippe — ha más valaki állana velem szemben, ezt mondanám neki: Uram, látszólag nekem önnel szemben nincs igazságom! De önnek, uram, önnek, annak a derék tengerésznek, aki még tegnap este is olyan diadalmas fegyverténnyel ejtette bámulatba az egész udvart, nem mondhatok egyebet, mint azt, hogy: Gróf ur! Tiszteljen meg s rajta: en garde!

Charny katonásan tisztelgett és szintén kihuzta hüvelyéből a kardját.

— Uram! — szólott Charny. — Mi itt mindenről beszéltünk, csak éppen arról nem, hogy mi az igazi oka a mi ügyünknek.

— Nem értem önt, gróf ur! — felelte Philippe.

— Oh, ellenkezően! Ön nagyon is jól ért engem! És mert olyan

országból jött, ahol a hazugságot nem ismerik: ime, ön nyomban el is pirult, amikor azt mondotta, hogy nem érti, mire célzok.

— En garde! — ismételte most Philippe.

Az acélpengék keresztetköték egymást.

Philippe mindjárt az első összecsapásnál észrevette, hogy ellenfelével szemben határozott fölényben van. Csakhogy ez a tudat nem-hogy újabb lendületet adott volna karjának, hanem még inkább lehűtötte kedvét.

A fölényesség tudatában Philippe megőrizte hidegvérét s olyan nyugalommal forgatta kardját, mintha egyszerűen vívóiskolában gyakorolna s kard helyett vívókard volna a kezében.

Philippe azonban csak a védelemre szorítkozott s az immár egy perc óta tartó küzdelem alatt még egyetlen vágást sem alkalmazott.

— Ön kimél engem, uram! — szólott Charny. — Szabad tudnom az okát?

És egy villámgyors cselvágás után heves támadást intézett Philippe ellen.

Philippe azonban egy még gyorsabb vágással felfogta ellenfele kardját s ime, a vágás ki volt védve.

Noha Taverney a kivédés alkalmával Charny kardját teljesen félrelökte, még sem vágott vissza ellenfelére.

Charny megismételte a rohamot, Philippe ismét kivédte, de csak egyszerű parade-dal, s Charny kénytelen volt hirtelen en garde-állásba helyezkedni.

Charny volt fiatalabb s főként hevesebb. Röstelte, hogy míg az ő vére forr: ellenfele hideg, nyugodt. Ebből a nyugalmból akarta tehát kikökönteni ellenfelét.

— Mondottam már önnek, uram, hogy sem ön, sem én, egyikünk sem érintette egy szóval sem párbajunk igazi okát.

Philippe nem felelt.

— Hát én majd megmondom az igazi okot; ön kereste az ürügyet, mert ön kötött belém, még pedig féltékenységből.

Philippe néma maradt.

— De lássuk csak, mi az ön fortély, Taverney ur! — mondotta Charny, akit ellenfelének hideg nyugalma felbőszített. — Ki akar talán fárasztani? Ez méltatlan fogás lenne önhöz! Terringettét! Öljön meg, ha tud, de legalább akkor öljön meg, amikor még teljes erőmből tudok védekezni!

Philippe helyeslően bólintott fejével.

— Igen, uram! — mondotta. — Szemrehányásait megérdemlem! Én kötöttem bele önbe, pedig nem volt igazságom!

— Most már nem csak erről van szó! Az ön kezében is kard van, használja tehát azt nemcsak védekezésre, hanem támadásra is! Ha pedig nem támad vele jobban, akkor ne is védekezzék annyira!

— Uram! — felelte Philippe. — Van szerencsém ismételtlen kijelenteni, hogy nincs igazságom és hogy megbántam, amit tettem!

Charny azonban sokkal jobban elragadta a heve, semhogy megérthette volna ellenfele nagylelkűségét.

— Ah, értem önt! — mondotta. — Ön nagylelkű akar lenni irántam, nemde, lovag ur? Még ma este vagy holnap elmeséli néhány szép

hölgyének, hogy párbaft vivott velem és hogy engem megajándékozott az élettemmel.

— Gróf ur, én attól félek, hogy ön félrebeszél! — jegyezte meg Philippe.

— Ön, nemde, meg akarja ölni Cagliostro grófot, hogy érdemeket szerezzen a királynénál és hogy tetszését megnyerje. És hogy még jobban tessék neki: engem is meg akar ölni, de — a nevetségesség által!

— Ah, ez már sok! — kiáltott föl Philippe, szemöldökét összeráncolva. — Beszéde azt bizonyítja, hogy az ön szíve még sem olyan nemes, mint amilyennek hittem.

— Ejh, hát szurja keresztül ezt a szívet! — kiáltott föl Charny, védtelenül hagyva magát ép abban a pillanatban, amelyben Philippe a kardját hirtelen visszarántotta és hevesen támadott.

A kard végigsiklott a bordákon s egy széles barázdát hagyott maga után a finom, selyeming alatt.

— Végre! — kiáltott föl Charny örömmel. — Megsebesültem! ... Hogyha pedig én önt most megölném: akkor tölteném be teljesen a szerepemet!

— Önnek teljesen elment az esze, uram! — mondotta Philippe. — Ön nem fog megölni engem s a szerepe is nagyon köznap. Ön megsebesült ok és haszon nélkül, mert hiszen senki sem fogja megtudni, hogy mi ketten miért verekedtünk meg.

Charny e pillanatban oly jól irányított szurást tett Taverney felé, hogy ez csak nagy ügyel-bajjal tudta egy pompás parade-dal kivédeni, de már a másik pillanatban egy hatalmas csapással úgy kivágta Charny kezéből a kardot, hogy az tiz lépésnyire elrepült.

Philippe odarohant a földön fekvő kardhoz, felkapta és egyetlen rugással kettétörte.

— Charny ur, önnek nem volt szüksége arra, hogy bátorságáról tanúságot tegyen! — mondotta Philippe. — Hát annyira megvet és gyűlöl engem, hogy ennyire makacsul ragaszkodott a velem való mérkőzéshez?

Charny nem felelt. Szemmel láthatóan elhalaványodott.

Philippe egy pillanatig szemlélte őt, mintegy várva a választ: igen vagy nem?

— Gróf ur, tehát elhatározottatott: ellenségek vagyunk! — mondotta Philippe.

Charny megingott. Philippe odaugrott, hogy támogassa, Charny azonban eltolta magát a karját.

— Köszönöm! — mondotta. — A kocsimhoz majd csak eljutok a magam lábán is...

— Fogadja el legalább ezt a zsebkendőt, amellyel a vérzést csillapíthatja.

— Szívesen!

És átvette a zsebkendőt.

— A karomat is, uram! A legkisebb akadályban, amelyet útjában talál, megbotlik és elesik, ami csak ok nélkül fokozná a fájdalmát.

— A penge csak a húst szurta keresztül. A tudóm sértetlen! — mondotta Charny.

— Annál jobb, uram!
 — Remélem, hogy hamarosan kiheverem!
 — Az még jobb lesz! De hogyha azért siettetí a gyógyulást, hogy mihamarább ismét folytassa a harcot, akkor figyelmeztetem önt, gróf ur, hogy bennem ugyan aligha talál ellenfélre!

Charny felelni akart valamit, de a szavak elhaltak ajkán. Megingott és Philippe épen csak hogy még idejében felfoghatta karjában, nehogy elvágódjék.

Ekkor azután az ölébe kapta s mint valami kis gyermeket vitte a kocsijáig a félig elalélt ifjut.

Az is igaz, hogy Dauphin, aki a fák ágai közt mindent jól láthatott, már elibe jött a gazdájának.

Befektették a kocsijába a grófot, aki egy fejbiccentéssel köszöntö meg Philippe-nek.

— Lépésben hajtson! — szólt oda Philippe a kocsisnak.

— De mi lesz önnel, uram? — susogta a sebesült.

— Oh, én miattam ugyan ne nyugtalankodjék!

És katonásan tisztelegvén, becsukta a hintó ajtaját.

Philippe egy ideig utána nézett a lassan távolodó hintónak, s mikor az egyik fordulónál eltűnt, ő maga is nekivágott annak az utnak, amelyen leghamarább juthatott el Párisig.

Amikor azonban még egyszer hátrafordult s most messziről újból megpillantotta a hintót, amely — ahelyett, hogy a Páris felé vezető uton haladt volna, mint ő — elfordult a Versailles felé vivő utra, Philippe mélyen elgondolkodott, s ezek a szavak szakadtak föl a kebléből:

— Ő bizonyára sajnálni fogja!

A Neuve-Saint-Gilles-utcai ház.

Az órkapunál Philippe egy bérkocsit talált, amelybe rögtön beleült.

— Rue Neuve-Saint-Gilles! — kiáltotta oda hangosan a kocsisnak.

A párhaj színhelyéről jövő férfi, kinek arcáról látni lehetett, hogy a küzdelemből ő került ki győztesen; az erős, izmos férfi, kinek külseje elárulta, hogy nemes ember, s akinek testtartása polgári ruhája alatt is katonára vallott: mindezek a külsőségek bőven elégségesek voltak arra, hogy tiszteletet ébresszenek a kocsisban, kinek ostorát — ha nem is jelképezte a világ jogarát, mint Neptun háromágú szigonya — Philippe nem sokkal kisebb hatalmi jelvénynek nézte.

A huszonnégy sou-ért bérelt automédon csak úgy nyelte az ut hosszát s a türelmetlenségtől remegő Philippe hamarosan megérkezett a Saint-Gilles-utcába, Cagliostro gróf szállására.

A gróf palotája külsőleg egyszerű, de nemes vonalú épület volt, mint amilyeneket XIV. Lajos korában építettek a XIII. Lajos uralkodása alatt divatba jött márvány- és tégladiszitésekkel, amelyeket a renaissance-stilre halmoztak.

A belső udvarban erős rugókon himbálódott egy hatalmas hintó, amely elé két pompás ló volt fogva.

Rókabőrrel bélelt bundában szundikált a kocsis a bakon. Halk lépésekkel két inas haladt át az udvaron; egyikük vadászkést viselt az oldalán.

Eltéktve ettől a három embertől, az életjelenségnek sehol semmi nyoma az egész palotában.

Philippe kocsisa — parancsot kapván utasától, hogy hajtson be az udvarra — rászólt a kapusra, aki legott kinyitotta a nehéz kaput, amely csikorogva nyílt ki.

Philippe leszállott a kocsiról s a folyosó felél sietve, egyszerre mind a két inasnak is odakiáltott:

— Cagliostro gróf urat keresem!

— A gróf ur épen menni készül! — felelte az egyik inas.

— Akkor egy okkal több, hogy siessek! — jegyezte meg Philippe.

— Mert nekem beszélni kell vele, mielőtt távoznék hazulról! Jelentse be: Philippe de Taverney lovagot!

Philippe oly türelmetlen volt és oly gyorsan követte a szolgát, hogy egyidőben érkezett vele a fogadóterembe.

— Philippe de Taverney lovag! — ismételte a szolga után egy férfias, de kellemes hang. — Bocsásd be!

Amikor Philippe belépett, még mindig hatása alatt volt ennek a kellemes, lágyzöngésű hangnak, amely sajtószerű érzést ébresztett benne.

— Bocsánatot kérek, uram! — szólt a lovag, üdvözölve azt a magas, erőteljes, üdearcu férfit, aki nem volt más, mint az a személyiség, akit mi már megjelenni láttunk Richelieu marsall asztalánál, Mesmer kísérleteinél, Oliva kisasszony szobájában és az Operabálon.

— Önnek megbocsájtani, uram? Ugyan miért?

— Amiért megzavartam az utjában.

— Akkor kellett volna mentegetőznie, hogyha később jött volna, lovag ur!

— Hogy értsem ezt?

— Hát úgy, hogy épen — vártam önt!

Philippe összeráncolta szemöldökét.

— Hogyan, ön várt engem?

— Igen! Értesültem látogatásáról.

— Az én látogatásomról értesült? Az enyémről?

— Nos, igen! Két órával ezelőtt. Ön egy vagy két órával ezelőtt szándékozott idejönni, nemde? Önön kívül eső okból azonban kénytelen volt szándékának megvalósítását elhalasztani.

Philippe ökölbe szorította a kezét. Ugy érezte, hogy ez az ember valami különös, megmagyarázhatatlan hatással van rá.

— Kérem, foglaljon helyet, Taverney ur! — szólt amaz, mintha észre se vette volna Philippe izgatottságát.

És egy fauteuilt tolt a kandalló mellől Philippe elé.

— Ez a karosszék az ön számára volt odakészítve.

— Félre a tréfával, gróf ur! — jegyezte meg Philippe magára erőltetett nyugalommal, remegését azonban nem bírta leküzdeni, bármennyire is türtőztette magát.

— Nem tréfálok, uram! Mondom: én vártam önt!

— Ejh! Félre akkor hát a szélhámoskodással! Lehet ön próféta én miattam, de én most nem azért jöttem, hogy jóstehetségét próbára

tegyem! De ha csakugyan jós, akkor annál jobb önre nézve, mert akkor máris tudhatja, hogy miért jöttem és már előre védekezhetik.

— Védekezhetem?... — mormogta a gróf sajátos mosollyal ajkán. — És kivel szemben védekezsem, ha szabad tudnom, uram?

— Hát találja ki! Azért jós!

— Hát nem bánom! Hogy a kedvében járjak, megkimélem önt attól a fáradtságtól, hogy számot adjon látogatása céljáról. Nos, ön azért jött ide, hogy belém kössön!

— Ön tudja ezt?

— Egész bizonyosan!

— Akkor hát azt is tudja, hogy miért? — kiáltott föl Philippe.

— A királyné miatt! Most már azután önön a sor, uram, folytassa! Én majd hallgatom.

Ezeket a szavakat már nem a házigazda udvarias hangján, hanem mint ellenfél, kemény, hideg hangon mondotta a gróf.

— Igaza van, uram! Jobb is így! — jegyezte meg erre a hangra Philippe.

— Akkor rendben van a dolog!

— Uram! Van egy gúnyirat...

— Oh, több is van, nemcsak egy!...

— Amelyet egy firkász adott ki...

— Van több firkász is!

— Türelmet kérek!... Ez a gúnyirat... a firkással majd később foglalkozom!

— Bocsanat uram, de meg kell jegyeznem, hogy ön a firkással már — foglalkozott! — szakította félbe Philippe beszédét Cagliostro gróf fanyar mosollyal.

— Hát jól van! Mondom tehát, hogy megjelent egy gúnyirat a királyné ellen.

Cagliostro helyeslően intett a fejével.

— Tehát ön is ismeri ezt a szennyíratot?

— Ismerem!

— Mi több: ön ezer példányt vásárolt meg belőle!

— Nem tagadom.

— Ez az ezer példány, szerencsére, nem került az ön kezei közé.

— Bizonyos ön ebben, uram? — kérde a gróf.

— Nos, igen! Találkoztam az ön megbízottjával, aki azt az ujság-kötetet cipelte; én azt megvettem és a lakásomra szállíttattam, ahol az én inasom, akit előre figyelmeztettem, átvette tőle.

— Mondja, uram, miért nem intézi el saját maga az efféle ügyeket és miért bizza a felét másra?

— Hogy értsem ezt?

— Hát úgy, hogy akkor... jobban sikerült volna.

— Egyedül nem intézhettem el az ügyet, mert mialatt az inasom azzal volt elfoglalva, hogy az ön könyvgyűjtő szenvedélyétől megmentse azokat a bizonyos példányokat, azalatt én a többi példányokat semmisítettem meg.

— Eszerint tehát ön bizonyos abban, hogy az az ezer példány, amely nekem volt szánva, önhöz került.

— Természetesen!

— Hát nagyon — csalódik, uram!

— Mit mond?... — kiáltott föl Taverney nyugtalanul. — Miért ne lehetnének azok az én lakásomon?

— Mert azok itt vannak! — jegyezte meg a gróf nyugodtan, hátát a kandallónak támasztva.

Philippe fenyegető mozdulatot tett.

— Ah, ön tehát azt hitte, — jegyezte meg a gróf fölényes nyugalommal mint Nestor, — hogy én mint jós, mint próféta rászedtem magam! Ön azt hitte, hogy önnek nyomban nyert pöre van, mihelyt az én emberemet megvásárolta. Nemde? Igen ám, csak hogy nekem van egy intézőm, aki szintén nem esett a feje lágyára! Épen ezért tartom őt. Kitalálta az ön gondolatát! De hiszen egész természetes, hogy egy jós intézője jósolni tudjon! Kitalálta tehát előre, hogy ön felkeresi az ujságíró, hogy ön ép ott találja az én megbízottamat, akit ön meg fog vesztegetni. Intézőm nyomon követte tehát az emberemet és fenyegetések közt elvette tőle azt az aranyat, amelyet ön adott neki. Nos, az én megbízottam megjedte s ahelyett, hogy az ezer példányt az ön lakására vitte volna, követte ide az intézőmet. Kételkedik talán?

— Kételkedem!

— Vide pedes, vide manus! — mondotta Jézus Tamás apostolnak. Én pedig azt mondom önnek, Taverney lovag ur: nézzon ide, ebbe a fiókba és tapintsa meg a példányokat!

E szavak után a gróf kinyitott egy gyönyörű faragású tölgyfaszekrényt, amelynek felső fiókjában megmutatta a hűledező lovagnak a még festékszagu s a friss nyomástól azonmód nedves ujságszámnak ezer példányát.

Philippe közeledett a grófhöz, aki azonban meg se moccant, pedig a lovag viselkedése mindinkább fenyegetővé vált.

— Uram! — szólalt meg Philippe. — Ön bátor embernek látszik! Felszólítom tehát: adjon magyarázatot nekem karddal kezében!

— Ugyan miért?

— A királynén ejtett sérelem miatt, amelyben ön is tettestárs, mihelyt egyetlenegy példányt tartogat ebből az ujságból!

— Uram, — szólt Cagliostro gróf teljes mozdulatlansággal, — ön sajnálatos tévedésben van! Én egyszerűen szeretem az újdonságokat, a botrányos eseményeket, a pletykát s több efféle muló dolgot. Ezeket gyűjtöm én, hogy majdan eszembe jussanak, amiket különben hamarosan elfelejtenék. Egyszerűen megvásároltam ezeket a példányokat. Hogyan sérthettem volna meg tehát valakit ezzel a pusztá ténnyel?

— De ön engem sértett meg! Engem!

— Önt? Hogyan? Mikor?

— Engem, engem sértett meg! Értse meg, uram!

— Becsületemre mondom, uram, hogy nem értem önt!

— Miért ragaszkodik ön oly makacsul ezekhez az utálatos lap-példányokhoz?

— Mondottam már: gyűjtőszenvédélyből!

— Becsületes ember ilyen aljasságokat nem gyűjt!

— Bocsánat, uram, de én másképp vélekedem erről a röpiratról. Lehet, hogy gúnyirat, de nem aljasság!

— Legalább ismerje be azt, hogy hazugság!

— Ön ismét téved, uram! Ófelsége a királyné igenis jelen volt Mesmer kísérleténél!

— Nem igaz!
 — Ezzel azt akarja mondani, hogy hazudom?
 — Nemcsak, hogy mondani akarom, hanem meg vagyok róla győződve!

— Hát jól van! Ha már ennyire vagyunk, csak egyetlen szóval felelek önnek: láttam!

— Ön látta?

— Amint most önt itt, uram!

Philippe mereven az arcába nézett a grófnak. Az ő nyílt, nemes tekintetével akarta visszaverni Cagliostro gróf fölényes nézését. Ám ebbe a küzdelembe belefáradt és elfordította a tekintetét.

— Azért mégis csak azt mondom, hogy ön hazudik! — mondotta Philippe.

Cagliostro egyszerűen a vállát vonogatta, mintha rá se hederítene a bolond ember sértegetéseire.

— Nem értette meg, amit mondtam? — kérde Philippe.

— Ellenkezően! Minden egyes szavát külön megjegyeztem magamnak.

— És nem érzi szükségességét a cáfolatnak?

— De igen, lovag ur! — felelte a gróf. — Sőt ismerem azt a francia közmondást is, hogy a legjobb cáfolat a — pofon!

— Nos, ép azért csodálkozom valamin!

— Ugyan min?

— Azon, hogy a keze még nem emelkedett ütésre az arcom felé, pedig ön nemes ember és ismeri azt a francia közmondást.

— Mielőtt nemes ember lettem volna s mielőtt azt a francia közmondást megtanultam volna, Isten embernek teremtett és belém ojtotta a felebaráti szeretetet.

— Ön tehát megtagadja tőlem a lovagias elégtételt?

— Én csak annak fizetek, akinek tartozom.

— Akkor hát adjon nekem másféle elégtételt!

— És milyet?

— Én úgy bánok el önnel, ahogy nemes ember szokott elbánni a másikkal: csak azt követelem, hogy jelenlétemben tüstént égesse el a fiókban levő példányokat mind egy szálig!

— Én pedig megtagadom!

— Gondolja meg még egyszer!

— Meggondoltam!

— Ön engem arra kényszerít, hogy önnel is úgy bánjak el, mint azzal a firkásszal!

— Ah, megbotozni? Nemde? — kacagott föl Cagliostro gróf, de ki sem mozdulva helyéből, mint valami szobor.

— Sem többet, sem kevesebbet, gróf ur! Oh, ön bezzeg nem fogja idecsődíteni az embereit!

— Ugyan! Már miért csőditeném én ide az embereimet? Ehhez nekik semmi közük! Elvégzem én a magam dolgát nélkülök is! Én sokkal erősebb vagyok önnél. Kétkedik talán? Biztosítom önt! Most tehát ön gondolja meg a dolgot! Hogyha egy lépést tesz felém a botjával, megfogom a nyakát és a derekát s tíz lépésnyire hajítom el magamtól. És ezt — jegyezze meg — annyiszor megcselekszem, ahányszor felém jön!

— A goromba emberek fogása! Hát jól van, Herkules ur, elfogadom a kihívást!

És Philippe — magánkívül a dühtől — rárohant Cagliostro-ra, aki azonban kinyújtotta két karját, amelyekkel, mint két vaskapoccsal, megragadta a lovag torkát és a derekát s egyetlen lendülettel ráhajította a magával tehetetlen embert arra a vánkossrakásra, amely a terem egyik sarkában levő pamlagon hevert.

E csodálatos erőmutatvány után a gróf nyugodtan visszament a kandalló mellé s mintha mi sem történt volna, elfoglalta előbbi mozdulatlan helyzetét.

Philippe nagynehezen összeszedelőzködött, haloványan és a dühtől tájékozva, de a visszahatásként bekövetkezett magáraeszmélés hirtelen visszaadta neki szellemi képességeit.

Főlegyen esdedett, rendbe hozta a ruháját, kézelőjét s baljóslatu hangon így szólt:

— Ön csakugyan olyan erős, mint négy ember együttvéve. Csak épen a logikája gyöngébb az öklénél! Amikor így elbánt velem, megfeledkezett arról, hogy — engem megalázva, örökre ellenségévé téve — egyuttal megadta nekem azt a jogot, amelynél fogva így szóljak önhöz: Kardot a kézbe, gróf ur, mert különben megölöm!

Cagliostro meg sem moccan.

— Vegyen hát kardot a kezébe, mondom, vagy a halál fia! — ordított Philippe.

— Még nincs annyira közel hozzám, hogy megismételjem az előbbi mutatványt! — felelte a gróf. — Annak pedig nem akarom kitenni magam, hogy ön engem megsebesítsen vagy hogy épen megöljön, mint azt a szegény Gilbert-t!

— Gilbert! — kiáltott föl Philippe meginogva. — Mit mondott?

— Szerencsém, hogy ezuttal nem puska van önnél, hanem kard.

— Uram, ön egy olyan nevet ejtett ki...

— Amely kinos emléket idéz föl az ön lelkében, nemde?

— De uram!...

— S amely név — legalább ön úgy remélte — sohasem fog felcsendülni az ön fülében. Mert ön, nemde, egyedül volt azzal a szegény fiúval a barlangban, ott, az Azórokon, amikor őt meggyilkolta?

— Hah! Védekezzék!... Védekezzék!... — ordította Philippe.

— Oh, ha tudná, uram, milyen könnyen ki tudnám én ejtetni a kardot a kezéből! — felelte nyugodtan a gróf, meréven Philippe-re szögezvén tekintetét.

— A kardjával?

— Hát igen! Azzal is!... Ha épen akarnám...

— Lássuk hát!... Lássuk hát, hamar!...

— Oh, nekem annál biztosabb eszközöm van!

— Utoljára mondom, hogy vegyen kardot a kezébe, gróf ur, vagy ebben a pillanatban a halál fia! — ordított Philippe magán kívül, dühösen. Cagliostro felé ugorva.

A gróf azonban — kinek a kard e pillanatban alig három hüvelyknyire volt a mellétől — zsebéből egy kis üvegcsét húzott elő, kihúzta a dugóját s a tartalmát Philippe arcába öntötte.

A hatás rettentő volt! Abban a pillanatban, hogy az üveg tartalma Philippe arcát érte, Philippe megtántorodott, kardját kiejtette a kezé-

ből, egyet fordult maga körül s térdre rogyva, mintha lábai megtagadtak volna a szolgálatot, néhány másodpercig tehetetlenül vergődött ebben a helyzetben.

Cagliostro gróf a karjával fogta fel Philippe-t, nehogy elvágódjék, s kardját visszarejtve a hüvelyébe, az elalélt ifjut egy támlásszékre ültette s amikor annak eszmélete lassankint visszatért, így szólt hozzá:

— Lovag ur, önnek már benőhetett volna a fejeláglya! Ilyen meg gondolatlanságot máskor el ne kövessen! Hallgasson rám!...

Philippe megrázkódott, felült és miután kissé eszméletre tért, így szólt:

— Oh, uram, uram! Hát ezt nevezi ön nemes emberhez méltó fegyvernek?

Cagliostro vállát vonogatta.

— Ön mindig csak ezt a frázist hajtogatja! — szólt aztán Philippe-hez. — Amikor mink, nemes emberek szélesre nyitott szájjal kimondjuk azt a szót, hogy: nemes, azt hisszük, hogy ezzel azután mindent megmondottunk. De lássuk csak, lovag ur, mit nevez ön nemes emberhez méltó fegyvernek? Talán az ön kardját, amely olyan hatástalanak bizonyult velem szemben! Avagy talán bizony a puskát, amely olyan jó szolgálatot tett önnek a szegény Gilbert-rel szemben? Mi teszi hát a fölényes embert, lovag ur? Talán az, hogy hangosan odakiáltja, hogy: nemes ember vagyok! Oh, nem! Mindenek előtt az: ész! Azután az erő és végül a — tudomány! Nos, én valamennyit alkalmaztam önnel szemben: az eszemmel legyőztem az ön sértegetéseit, abban a reményben, hogy mégis csak hallgat majd az okos szóra. Izomerőmmel legyőztem az ön erejét, a tudományommal végül megsemmisítettem az ön fizikai és erkölcsi erejét! Most még csak az van hátra, hogy meggyőzzem önt arról, hogy két hibát is elkövetett ön akkor, amikor azzal a szándékkal jött ide, hogy megfenyít engem. Érdemesít ön engem annyira, hogy meghallgatja a magyarázatomat?

— Ön engem tökéletesen megsemmisített! — felelte Philippe. — Még csak mozdulni sem tudok... Ön urrá lett erőmön, urrá lett minden szellemi képességemen és most ön arra kér engem, hogy hallgassam meg önt, mikor egyebet tennem nincs módomban.

Cagliostro ekkor egy kis aranyüvegcsét vett elő, amely a kandalló tetején egy kis bronz Eskulap-szobrocskát tartott.

— Szolgálja meg ezt az üvegcsét, lovag ur! — mondotta a gróf nemes gyöngédségtől remegő hangon.

Philippe engedelmeskedett; az agyára ránehezedő sötét eszmék egy szempillantás alatt eloszlottak s úgy tűnt föl neki, mintha hirtelen verőfény sugározná be az agyát s annak minden gondolatát.

— Ah, mintha újjá születtem volna! — mondotta.

— Nemde, erősnek és ismét a maga urának érzi magát?

— Teljesen!

— De azért emlékszik a történetekre?

— Tökéletesen!

— És minthogy jóérzésű emberrel van dolgom — aki okos is — ez a visszaemlékezés, amely most újraéledt önben, a javamra billenti majd a mérleget, ha annak megítéléséről lesz szó, ami köztünk történt!

— Oh nem! — felelte Philippe. — Mert én szent meggyőződésemből cselekedtem!

- Ugyan mit is tett ön voltaképen?
- Védelmeztem a monarchiát!
- Ön?... Ön a monarchiát védelmezte?
- Igen!... Azt védelmeztem!
- Ön?... Ön védelmezte volna a monarchiát, ön, aki kinn járt

Amerikában, hogy ott meg a köztársaságot védelmezzel! Ugyan? Ifjú ember, legyen hát őszinte! Ön vagy odakinp sem a köztársaságot védelmezte, vagy itthon nem a monarchiát védelmezi!

Philippe lesütötte a szemét; kínos zokogás marcangolta belsejét.

— Szeresd azokat, akik megvetnek téged! — folytatta a gróf. —

Szeresd azokat, akik elfelejtene; szeresd azokat, akik megcsalnak téged! Ez a nagy lelkek sorsa, akik nagy szeretetükben csalódnak. Jézus parancsolta, hogy jóval fizessük vissza a rosszat. Ön is keresztény, Taverney lovag ur!

— Uram, egy szót se többet! — kiáltott föl Philippe, aki rémülettel vette észre: mennyire ismeri Cagliostro gróf a multat és a jelent. — Hát jól van: ha nem a királyságot védelmeztem, akkor védelmeztem a királynét, azaz: egy tiszteletre méltó, ártatlan nőt! Tiszteletre méltó még akkor is, hogyha nem volna többé ennek mondható, mert hiszen isteni törvény a gyöngék védelmezése!

— Igen, a gyöngék! De a királyné! Ön gyöngé asszonynak nevezi a királynét! Aki előtt huszonnyolc millió élő és gondolkodó ember hajt térdet és fejet! Ugyan, menjen!

— Rágalmazták őt!

— Honnan tudja, hogy azok rágalmak?

— Hinni akarom!

— Azt hiszi, hogy ehhez joga van?

— Kétségtelenül!

— Nos, akkor nekem is van jogom — ép az ellenkezőjét hinni!

— Ön valószínű démon!

— Ki mondta ezt önnek? — pattant föl Cagliostro gróf, miközben villámló tekintetet vetett Philippe arcára. — Honnan ez a féltékenység, amely azt diktálja önnek, hogy önnek van igaza és nem nekem? És honnan az a vakmerőség, amely arra készteti önt, hogy a maga elvét különbnek tartsa az enyémnél? Hogyha ön a királyságot védelmezi, hát jól van, de én meg az egész emberiséget védelmezem! Ön azt mondja: Add meg a császárnak, ami a császáré! Én pedig azt mondom: Add meg az Istennek, ami az Istené! Amerikai republikánus, a Cincinnati-rend lovagja! Emlékeztetem önt az emberszeretetre, az egyenlőségre! Ön legázolja a népet, hogy kezet csókolhasson a királynénak; én pedig lábbal tapodom a királynékat, hogy egy fokkal magasabbra emelhessem az elesett népet. Én nem zavarom önt imádatában, ön se zavarjon engem a munkámban! Legyen az öné a verőfény, az egek és a szívek napja, de hagyja meg nekem az árnyékot s a magányt! Ön bizonyára megértette a szavaim erejét, aminthogy az imént megértette és megérezte egyéniségem erejét. Ön ezt mondotta: Halj meg, aki megsértetted imádatom tárgyát! Én pedig ezt mondom önnek: Él és virulj, te, aki harcolsz az én eszméim ellen! Ezt pedig azért mondom önnek, mert oly erőseknek érzem az én elveimet, hogy sem ön, sem pedig azok, akik önnel egy huron pendülnek, egy pillanatra sem késleltethetik törekvésemet, bármint erőlködjenek is!

— Gróf ur, ön megrémit engem! — kiáltott föl Philippe. — Ebben az országban talán én vagyok az első, aki az ön szavai révén megláttam azt az örvényt, amely felé a királyság rohan feltartóztatatlanul!

— Akkor hát legyen ön okos és óvatos, ha már azt az örvényt megpillantotta.

— Ön azonban, gróf ur, — mondotta Philippe, meghatottan Cagliostro gróf atyai szavaitól, — aki a szememet felnyitotta, aki felfedte előttem ezeket a rettentő titkokat, ön, gróf ur, nem tanúsít nagylelkűséget velem szemben, mert ön azt is jól tudja, hogy én magam fogok belerohanni elsőnek abba az örvénybe, mielőtt belezuhanni látnám azokat, akiknek védelmére kardot ragadtam!

— Oh, én figyelmeztettem volna önt, de azután — mint Pilátus — én is mosom kezeimet, Taverney ur!

— És én, gróf ur, — kiáltott föl Philippe, lázas hévvel Cagliostro felé rohanva, — én, aki gyöngé, tehetetlen ember vagyok önnel szemben, könnyes szemekkel, remegve és összetett kezekkel rimámkodnék önhöz — a gyöngék e fegyveréhez folyamodva — adja meg nekem legalább azt a kegyet, hogy irgalmas lesz azok iránt, akiket most üldöz. Az én kedvemért, gróf ur, értse meg: egyedül az én kedvemért, aki — magam sem tudom, hogy miért — önben nem tudok ellenséget látni! Meglágyítom a szívét, meggyőzőm önt és végül sikerül öntől elnyerni a kegyet: ne dobjon engem martalékkul annak a fájdalomnak, hogy előre láttam pusztulását a szegény királynénak és még sem háritottam el föléle ezt a katasztrófát. És végül, ugye, gróf ur, sikerül majd önt arra is rávennem, hogy elpusztítja azt a gúnyiratot, amely annyi fájdalmat okozna egy nőnek. Vagy sikerül nekem rávennem önt erre, vagy pedig itt, a lábai előtt szurom keresztül a szívemet ezzel a karddal, amely oly tehetetlennek bizonyult önnel szemben! Gróf ur: becsületemre és arra a végzetes szerelmemre mondom, amelyet ön olyan jól ismer!

— Oh! — mormogta Cagliostro a fájdalom félreismerhetetlen kifejezésével az arcán, miközben Philippere tekintett. — Oh, miért nem ilyenek *azok* valamennyien, mint ön; akkor én is az ő pártjukon volnék és nem pusztulnának el!...

— Uram, gróf ur! — esengett Philippe, — kérem, feleljen a kérésre!

— Ott vannak a példányok! Számlálja meg, hogy megvan-e mind az ezer és rajta, égesse ön el mind egy szálíg!

Philippe ugy érezte, hogy a szíve kiugrani készül helyéből. A szekrényhez rohant, kiráncigálta onnan a lappéldányokat és mind egy szálíg a tűzbe dobta.

— Isten vele, gróf ur! — szólt Philippe, megragadva és melegen megszorítva a gróf kezét. — Fogadja hálás köszönetemet azért, amit velem tett!

S ezzel távozott.

— Ezzel az elégtétellel tartoztam a fivérnek azokért, amiket a huga elszenvedett! — mormogta magában Cagliostro, amikor Philippe távozott.

Azután hangosan felkiáltott:

A lovaimat!

A Taverney-család feje.

Mialatt ezek az események a Neuve-Saint-Gilles-utcában lejátszódtak, idősb de Taverney ur, az apa, a kertjében sétált s két inas toltá utána a tolószéket.

Voltak Versailles-ban — sőt talán még ma is vannak — olyan régi paloták és francia kertek, amelyek a mester izlésének és eszméinek szolgálai utánzása révén kicsinyben Le Nôtre és Mansard Versailles-jára emlékeztetnek.

Több udvaronc — de la Feuillade ur lehetne a mintaképük — kicsinyített földalatti narancsligetet és szökőkutakat építtetett.

Volt ottan diszudvar és voltak ott kis Trianonok, valamennyi kicsinyítve; a vízmedencét például egy vödör víz jelképezte.

Taverney ur szintén építtetett ilyeneket, amióta XV. Lajos király öfelsége átvette a nagy és a kis Trianon-kastélyt. A versailles-i kuriának meg voltak a maguk Trianonjai, gyümölcsösei és kertjei. Amióta XVI. Lajos öfelsége lakatosműhelyt és esztergapadokat rendeztetett be magának: Taverney urnak is meg volt a maga kovácsműhelye. Amióta Mária-Antónia angol kerteket, mesterséges patakokat, réteket és mezei lakokat tervezett: Taverney ur a kertjének egyik zugában babáknak való Trianont építtetett és egy kis patakot készíttetett a kacsák számára.

E pillanatban azonban, amelyben most mi látjuk, Taverney ur a verőfényben sütkérezik az alatt az egyetlen fasor alatt, amely a nagy századból még egyedül megmaradt neki; hársfasor, amelynek fájáról hosszú s a tűzből kivett izzó vasfonálhoz hasonló vörös rostszalagok lógtak. Kezét a karmantyuba rejtve, apró, szapora lépésekkel haladt, de öt percenkint az inasok odatolták mellé a tolószéket, hogy a testgyakorlat után kissé megpihenjen.

Ép ezt a kis pihenőt élvezte s az erős napsütésben a szemét hunyorgatta, mikor a ház felől a kapus lelkendezve fut erre felé és fennhangon jelenti:

— A lovag ur!

— A fiam! — mormogta az aggastyán apai büszkeséggel.

Azután megfordult s észreveszi Philippe-et, aki a kapus után halad.

— Kedves lovagom! — szólt s egy kézmozdulattal elküldte a kapust.

— Jer, Philippe, jer! — folytatta a báró. — Ép jókor érkeztél! Tele van a lelkem vidámsággal!... Ejh, de milyen arcot vágasz, fiam?... Duzzogsz valamiért?

— Oh nem, atyám!

— Tudod már, hogy végződött az ügy?

— Miféle ügy, atyám?

Az öreg báró hátrafordult, mintha meg akart volna győződni arról, vajjon nem hallgatózik-e valaki.

— Bátran beszélhet, atyám, nincs senki közelünkben.

— Hát a bálról van szó!

— Most pedig még kevésbé értem!

— Az Operabálról!

Philippe elpirult, ami nem kerülte el az öreg ur figyelmét.

— Te oktondi! — mondotta az öreg báró. — Te úgy cselekszel,

mint a rossz tengerész: mihelyt kedvező a szél, legott kifeszíti valamennyi vitorláját! Jer, ülj le arra a padra és hallgasd meg a leckét! Tanulhatsz belőle!

— De végre is...

— Igen, végre is te visszaélsz mások türelmével és te, aki valaha olyan bátoritan voltál, finom és tartózkodó: nos, te most kompromittálad őt!

Philippe felugrott.

— De kiről van hát szó?

— Kiről!... Hát ő róla!

— Ki az az ő?

— Ah, te azt hiszed, hogy nincs tudomásom a kalandodról! Igen, a kettőtök kalandjáról az operabálon! Mondhatom: csinos ügy...

— De atyám, tiltakozom...

— Ejh, sohse haragudjál!... Én csak a javadat akarom. Egy csöppet sem voltál elővigyázó; pedig vigyázz: rajta vesztesz! Az ördögbe is!... Ez alkalommal a bálon láttak veled, máskor majd másutt látnak veled!

— Engem láttak... veled?...

— Terringettét!... Hát persze, hogy láttak!... Nemde, kék dominó volt rajtad?

Taverney váltig erősítette, hogy nem ő volt az a kék dominó; hogy tévednek, akik azt állítják, mi több: nem is volt a bálon, sőt azt sem tudja, hogy miféle bálról beszél neki az atya. De bátor szívvvel lemond minden védekezésről tekintettel a kényes helyzetre. Miért mentegetőznék édes atya előtt, — gondolta Philippe, — legalább mindent megtud.

Mint valami megtért bűnös: lehajtotta a fejét.

— Tehát, amint látod, felismertek, fiam! — mondotta az öreg Taverney. — Richelieu marsall, aki téged nagyon szeret s aki nyolcvannégy éves kora ellenére jelen volt a bálon, kereste, kutatta: ki lehet az a kék dominó, akinek a királyné a karját nyújtotta. Végül is arra az eredményre jutott, hogy nem lehet senki más, csak — te! Akikre ugyanis a gyanuja terelődhetett volna: kivétel nélkül valamennyit látta; pedig te tudhatod, hogy a marsall ur nagyon járatos az efféle ügyekben.

— Azt, hogy reám gyanakodnak: még megértem! — mondotta ifgyos nyugalommal Philippe. — De hogy a királynét a bálon felismerték volna: ezt már nagyon különösnek találom!

— Nincsen abban semmi különös, hogy a királynét felismerték, hiszen leálcázta magát! Amint látod, ez már minden képzeletet meghalad! De ilyen vakmerőséget! Ennek a nőnek örülten szerelmesnek kell lennie — beléd!

Philippe elpirult. A társalgást erről a tárgyról tovább már nem folytathatta.

— Talán nem is vakmerőség, hanem sajnálatos véletlenség csupán! — folytatta tovább az öreg Taverney. — Vigyázz magadra, lovag, mert vannak vetélytársaid, félelmetes vetélytársaid, akik máris féltékenykednek reád! Királyné kegyencének lenni: irigvelt állapot kiváltképen akkor, hogyha a királyné egyuttal a — király is!

És az öreg Taverney hosszasan szippantott föl egy csipetnyi burnótot.

— Nemde, nem veszed tőlem rossz néven ezt a leckét, lovagom? Bocssás meg nekem érte! Én hálával tartozom neked s meg akarom akadályozni, hogy a véletlen — oh, a véletlen hatalom ám — lerombolja az állványokat, amelyeket te oly nagy ügyességgel építettél föl.

Philippe verejtékes homlokkal, összeszorított ököllel ugrott föl. Menni akart, hogy véget vessen ennek a beszélgetésnek, olyan örömmel, amilyennel a kigyó derekát töri szét az ember. Ámde egy érzés nyugozta le: a kíváncsiság fájdalmas érzése, amely arra ösztökölte, hogy megtudja a kegyetlen valót; az a tudásvágy, amely kinzó tövisként sebzé meg a szerelemmel teli szívet.

— Amint mondtam is, — szakította meg a csendet az öreg Taverney — irigyelnék minket! Oh, hisz ez érthető is! Csakhogy még nem értél föl a magaslatnak arra a csúcsára, ahová törekszel. A te érdemed, hogy a Taverney-nevet olyan magasra felkapta a hir! De légy okos, mert különben nem érünk célhoz és terveid megvalósulásuk előtt meghiusulnak! Pedig valóban kár volna értük!

Philippe elfordult, hogy elrejtse azt az undort, azt a mély megvetést, amelyet érzett, s amely az arcának ebben a pillanatban olyan kifejezést kölcsönzött, hogy az öreg Taverney, ha meglátta volna: bizonyára elcsodálkozott, sőt talán megrémült volna.

— Bizonyos idő múlva fontos hivatalt fogsz vállalni! — folytatta az öreg báró, egészen nekitüzesedve. — Valahol — nem messze Páris-tól — afféle királyi helytartóságot fogsz kérni számomra; a Taverney-Maison-Rouge portát átalakítod országnagyi udvarrá; a legközelebbi kitüntetések alkalmával én is sorra fogok kerülni. Te pedig lehetsz herceg, országnagy vagy tábornagy! Két év múlva — oh, akkor még élni akarok! — adományoztatni fogod nekem...

— Elég!... Elég! — kiáltott föl türelmetlenül Philippe.

— Oh, talán bizony te máris megelégtetted a szerencsét? Én bizony még nem! Egy egész élet áll még előtted, de nekem már csak hónapjaim vannak! Akarom tehát, hogy ez a néhány hónap kárpótolon engem a szomorú és sivár múltért! Azaz, hogy még sincs okom panaszra! Az Isten két gyermekkel ajándékozott meg. Igaz, hogy kissé sok a jóból, ahol nincs vagyon! Ám hogyha a leányom nem is használt a család fényének: itt van a fiam, aki kárpótól amazért is! Te vagy a templom építész! Benned látom a nagy Taverney-t, a hőst! Tiszteletet ébresztasz bennem magad iránt, ez pedig valami ám! Azt azonban meg kell adni, hogy az udvarral szemben való viselkedésed igazán csodálatos! Én még sohasem láttam ennél ügyesebbet!

— Ejh, elég volt! — szólt közbe a fiatal Taverney lovag, aki most már ijedten vette észre, mennyire megkörnyékezte őt is a hízogó kigyó.

— A magadtartása fenséges! A féltékenységek nyoma sincs meg benned, s látszólag mindenki számára nyitva hagyod a pályát, a valóságban azonban egyedül te uralkodol rajta!

— Igazán nem értem! — mondotta Philippe, mindegyre kényelmetlenül érezve magát.

— No, csak semmi szerénység! — csittította az öreg báró a fiát. — Szóról-szóra így csinálta Potemkin is, aki az egész világot hámu-

latba ejtette sikereivel! Észrevette, hogy Katalin cárné még szerelmeiben is hiu és hogyha szabadjára hagyják: virágról-virágra száll, de mindig visszatér a legszebb, a legkedvesebb virágjára! De hogyha üzik, kergetik: messze-messze elröpül! Mindjárt kész is volt a tervével! Ő maga dicséri agyba-főbe a cárné legujabb kegyeltjeit, de ugyanakkor kikémleli azok sebhető oldalait s végre is sikerül neki valamennyit kiűtni a nyeregből. Mialatt előkészítette e kegyelt férfiak — gúnyosan a tizenkét Cézárokat néven emlegették őket — pünkösdi királyságát: ugyanakkor megalapozta a maga örökös, megdönthetetlen uralmát!

— De hiszen az aljasság volt! — mormogta szegény Philippe, csodálkozva tekintve atyjára.

De az öreg báró rendületlen nyugalommal folytatta:

— Csakhogy Potemkin módszerével te még sem boldogulnál ezuttal! Potemkin módszere ugyanis feszült figyelmet követel, míg te hamarosan ráunnál! Jól tudom, hogy a francia politika még sem azonos az orosz politikával.

Ezekre a szavakra, amelyeket az öreg báró olyan tetszelgő finomkodással ejtett ki, amely becsületére vált volna a legkőrmönfontabb diplomatának, Philippe, aki azt hitte, hogy édes atyja félrebeszél, szinte sértő vállvonogatással felelt.

— Nos, igen, igen! — szólt rá hamarosan az öreg báró. — Azt hiszed, hogy nem találtam ki, mire gondoltál?

— Hát lássuk csak!

Az öreg Taverney összefonta karjait a mellén.

— Hát nem azt akartad-e mondani, hogy nem vagy bolond, hogy utódodat kövérre hizlald?

— Az én utódomat? — kérde Philippe elhalaványodva.

— Az akarod mondani, hogy nem ismered, mennyire állhatatos a királyné a szerelmeiben és hogy a bekövetkezhető változás alkalmával te nem akarod, hogy végkép félretolt, bukott ember légy, ami pedig könnyen bekövetkezhetnék, tekintettel arra, hogy a királyné soha sincs megelégedve a jelennel és nem szenved a múltat.

— Atyám, ön teljesen érthetetlen nyelven beszél! — jegyezte meg a fiatal Taverney.

Az öreg báró hangosan fölnevetett s ez a metsző, kaján nevetés megfagyasztotta Philippe ereiben a vért, mert mintha valami gonosz szellem hívó szavát hallotta volna belőle kicsendülni.

— El akarod tehát velem hitetni, nemde, hogy nem áll érdekelben, hogy Charny urat kiméld! — mondotta az öreg báró.

— Charny urat?

— Nos, igen! A legközelebbi utódodat! Aki — ha hatalomra jut — ép úgy száműzhet téged, mint ahogy te száműzhetnéd Coigny, Vaudreuil urakat és a többieket is!

Philippe-nek hirtelen fejébe tódult minden csöpp vére.

— De most már azután elég legyen ám! — pattant föl erőlyes hangon Philippe. — Pirulok, hogy eddig is végighallgattam ezt a beszédet! Tudja meg, uram, hogy az, aki azt meri állítani, hogy Franciaország királynéja közönséges Messzalina: aljas rágalmazó!

— Helyes, fiam, így van jól! — jegyezte meg nyugodtan az öreg

báró. — Ez a te szereped! Mondhatom, jól adod!... Különben biztosítalak, hogy beszélgetésünket senki sem hallhatta.

— Ejh!

— Ami pedig Charny urat illeti: nos, úgy látszik, hogy eltálatam gondolatodat! Bármily ügyes legyen is a terved, mint láthatod, én kitalálom! Ez már a mi vérünkben van... De folytasd csak, Philippe, folytasd! Ugy, fiam, hizelegj neki, simogasd és segíts neki átvedleni az egyszerű hernyóból színes pillangóvá. Biztosítalak, hogy Charny igazi nemes ember, aki később meghálálja majd neked mindazt, amit érte tettél.

És e szavak után az öreg Taverney — önelégülten, mint aki ép most adta tanúbizonyságát rendkívüli éleselméjének — félszeg mozdulattal egyet ugrott, amely mozdulat a minden eszközzel érvényesülésre törekvő fiatal emberre emlékeztetett.

Philippe megragadta atyja karját s dühösen megállította.

— Ezt ugyan jól megmagyarázta, atyám! Az ön logikája valóban csodálni való!

— Hát úgy-e, hogy kitaláltam a legrejtettebb gondolatodat is! És te ezért haragszol rám? No de majd elmúlik a haragod később! Különben én is kedvelem Charny-t és örülök, hogy kedvében jársz.

— Az ön kedves Charny barátja annyira dédelgetett kedvencem s annyira kedvében járok, hogy — nos, ép az imént mélyesztettem az oldalába a kardomat! — mondotta Philippe, kardját megmutatva atyjának.

— Mit beszélsz, fiam? — kiáltott föl az öreg Taverney, látva fia lángoló tekintetét s hallván ezt a harcias kijelentést. — Csak talán nem ment el az eszed, hogy párbaft vivjál Charny ural?

— Már pedig úgy van! Még hozzá fel is nyársaltam!... Igen bizony!

— Nagy Isten!

— Ime, így szoktam én dédelgetni, simogatni és nyeregbe segíteni az én utódaimat! — jegyezte meg Philippe. — Most pedig hogy ismeri az esetemet, atyám: hát egyeztesse össze az ön elméletét az én gyakorlatommal!

És most már azután csakugyan menekülni akart Philippe, de az atyja görcsösen belecsimpaszkodott a karjába.

— Fiam, fiam, úgy-e, hogy csak meg akartál tréfálni engem?

— Hogyha ön ezt, atyám, tréfának nevezi, hát legyen! Pedig ez a legkomolyabb valóság!

Az öreg báró felemelte szemét az égre, néhány szót motyogott magában s azután futni kezdett s meg sem állott az előszobájáig.

— Hamar, hamar! Ide egy lovas küldöncöt, hadd rohanjon Charny urhoz, aki megsebesült, és tudakolja meg, hogy érzi magát. De mondjátok ám meg Charny urnak, hogy, én, én magam érdeklődöm hogyléte iránt!

— Oh, ez az áruló Philippe! — dörmögte azután magában, mikor a szobájába ért. — Egy csöppet sem ütött a hugára! Én pedig, oh, én oktondi, azt hittem, hogy sikerült őt megjavítanom! Nincs, nincs az egész családban egyetlen okos fej az enyémen kívül!... Hiába: még mindig csak én vagyok a család feje!...

A provencei gróf verse.

Mialatt ezek az események Párisban és Versailles-ban végbementek, a király — aki, mint mindig, most is nyugodt volt — dolgozószobájában tervrajzok és térképek közepette műszaki tervek rajzolgatott — kiváltképen amióta flottái diadalmasan harcoltak s a tél veszedelmein immár átestek — épen új tengeri utakat rajzolt meg La Peyrouse hajói számára.

Halk kopogtatás zavarta meg a királyt az imént elköltött ozsonna hatása alatt bekövetkezett álmodozásaiban.

Ebben a pillanában kívülről egy hang szólalt meg:

— Szabad, kedves bátyám?

— A provencei gróf ur, a «rosszkor jött»! — mormogta a király, félretolva a nagy ábrákkal telerajzolt csillagászati könyvet.

— Szabad, — mondotta azután hangosan.

Élénk szemü, kövér, vörös arcu, alacsony emberke nyitott be és közeledett olyan mozdulatok közben, amelyek testvérhez kissé szerartásokak, egyszerű alattvalóhoz azonban bizalmaskodóaknak tunk föl.

— Ugy-e, nem remélte látogatásomat, bátyám? — kérdé.

— Öszintén mondom, hogy nem!

— Zavarom talán?

— Nem! De van valami érdekes közölni valója?

— Valami különös, pikáns hír...

— Ah!... Ah!... Afféle pletyka!

— Ugy van!... Ugy van, bátyám!

— De ami önt mulattatta?

— Hát igen, mert nagyon különös...

— Talán bizony rólam van szó?

— Isten a tanum, hogy akkor nem mulatnék rajta!

— Akkor bizonyosan a királyné rovására megy!

— Felség, képzelje el, komolyan, nagyon komolyan adták elő nekem... Száz, nem, ezer emberként mondom...

— Kedves öcsém, amióta az én tanítómesterem ezt a szónoki köntörfalazást madame de Sévigné-ben klasszikus példaként csodáltatta meg velem: azóta többé nem hat reám!... Tehát: hamar a tárgyra!

— Hát jól van, kedves bátyám, — mondotta Provence grófja kissé lehütve a hűvös fogadtatástól — azt beszélük, hogy a királyné az éjszakát házon kívül töltötte! No de ilyet! Haha!...

És erőltetetten kacagott.

— Hát bizony nagyon szomorú lenne, ha csakugyan így volna! — jegyezte meg a király komoly hangon.

— Oh, de nem igaz!... Ugy-e, bátyám, nem igaz?

— Nem igaz!

— Ugy-e, az sem igaz, hogy a királynét a Porte des Réservoirs közelében látták volna.

— Az sem igaz!

— És ép azon a napon, amelyen önnek elrendelni méltóztatott, hogy a kapukat tizenegy órakor zárják be.

— Azt nem tudom.

— Nos, hát, képzelje el, bátyám, hogy hír szerint...

— Mi az, de mi az a hír?... Ki az? Mi az?... Hol van?...

— Hát igen!... Ez komoly kérdés. És csakugyan: mi is az a hír? Hát igen: ez a megfoghatatlan és láthatatlan lény, amit közönségesen hirnek nevezünk, azt állítja, hogy tegnap éjszaka fél egy órakor Artois grófjával karonfogva látták a királynét.

— De hol?

— A grófnak az istállók mögött levő háza felé tartottak. Felséged erről még nem értesült volna?

— De igen, már én is hallottam felőle...

— Hogyan, Felség...

— Hát ön nem tett semmi olyat, ami alkalmas volt arra, hogy a fülembe jöjjön a hire?

— Én-e?

— Igenis, ön!

— De hát mit is követtem én el, Felség?...

— Például egy — gúnyverset!... A «Mercure»-ben jelent meg.

— Verset? — kiáltott föl a gróf, kinek az arca e pillanatban még vörösebb volt, mint mikor ide belépett.

— Hiszen az ismeretes, hogy ön kacérkodik a muzsákkal!

— De nem túl...

— Nem, csak épen egy négysoros epigrammát, bökverset írt, amely ezzel a sorral végződik:

«És Szép Heléna nem szólt az urának!...»

— Én, én irtam volna ezt a verset?...

— Sohse tagadja! Itt van a vers kézírata. Az ön kézírása... Nos?... A költészethez ugyan nem értek, de a kézíráshoz, no, abban szakértó vagyok!

— Felség, egy bolond százat csinál...

— Gróf ur, biztosítom önt, hogy egyedül csak ön volt a bolond! Csak azon csodálkozom, hogy ezt a bolondságot egy filozófus követi el. Bolondnak nevezüik az ön versét...

— Felség, ma nagyon szigorú irántam!

— Hja, ez a megtorlás! Ahelyett, hogy a versét megírta, inkább azt állapította volna meg, hogy mit csinált a királyné! Hát én ezt is elvégeztem! És ekkor azután a sógornője ellen — tehát közvetve ellenem is — írott gúnyverse helyett, dicsőhimnuszt zenghetett volna! Csakhogy ez önt nem inspirálja költeményre! Pedig én jobban szerettem a rossz episztolát, mint a jó szatírá! Horatius mondotta ezt, Horatius, az ön költője!

— Oh, Felség, ön engem elhalmoz...

— Hogyha épen nem hitt volna teljesen a királyné ártatlanságában, — amint hogy én bizonyos vagyok benne — nos, akkor ön nagyon jól tette volna hogyha még egyszer átolvasta volna az ön kedvelt Horatiusát! — jegyezte meg a király erélyes hangon. — Nemde, épen Horatius mondja ezeket a szép szavakat, bocsánat: én csak töröm a latin nyelvet:

«Rectius hoc est:

Hoc faciens vivam melius, sic dulcis amicis occurram.»

«Igy jobb: Ha megteszem: becsületesebb leszek; ha nem teszem meg: jobb leszek a barátaimhoz.»

Őn bizonyosan találóbban tudná lefordítani e szavakat, de azt hiszem, hogy ez az értelme.

És ez a jó király — miután így inkább atyailag mintsem testvéri módon, megleckéztette a grófot — várta, hogy majd az mentegőzni fog.

A gróf gondolkozni látszott ugyan egy darabig, de nem ám a zavarba jött ember módjára, hanem inkább mint ahogy a szónok szokott, mikor hatásos gondolatot kerget.

— Felség! — szólalt meg azután. — Bármily szigorú legyen is az ön ítélete: van egy mentségem és — reményem arra, hogy megbocsájt!

— Hát hadd hallom!

— Felséged azzal vádol meg, hogy — tévedtem! Nemde? Nem rossz szándékból cselekedtem tehát!

— Ugy van!

— Nos, akkor, Felség — aki jól tudja, hogy nem is ember az, aki nem téved — megengedi azt is, hogy valami tekintetben én is tévedhettem!

— Én sohasem vádoltam az ön szellemét, amely nagy és fenkölt!

— Nos, akkor hát, Felség, hogyan tévesztett volna meg az olyan hír, amely közszájon forog? Mink, hercegek, a rágalom légkörében élünk, amely átjárta egész valónkat. Nem azt mondtam én, hogy elhittem, hanem csak azt, hogy mondják!

— Hát nem bánom! Ha így van... De...

— Igen!... Az epigramma!... Oh, a költők különös teremtményei az Istennek! De különben is: nem jobb-e az enyhe, gyöngéd kritika, — amely egyszerű figyelmeztetés számba megy — mint az összeráncolt szemöldök? A versebe foglalt intelmek nem sértenek. Bezzeg, más elbírálás alá esnek a gúnyiratok, amelyek miatt Felséged szigorú intézkedésére volna szükség! Igen, a gúnyiratok ellen értem, amelyek közül egyet én is mindjárt felmutatok Felségednek!

— Gúnyirat?...

— Igen, Felség, gúnyirat! És én azért jöttem, hogy Felségedtől elfogatási parancsot kérjek ez aljas szennyirat szerkesztője ellen!

A király meghökkenve emelkedett föl.

— Hadd lássam! — szólt a király.

— Félek, Felséges uram...

— Csak adja ide! Ilyenkor nem helyén való a kimélet! Itt van önnél az a gúnyirat?

— Nálam van, Felség!

— Adja ide!

És Provence grófja előhuzta zsebéből egyik példányát ama bizonyos «Etteniotna Története» című szennyiratnak, amely szomorú bizonyosságául szolgált annak, hogy Charny botja, Philippe kardja és Cagliostro gróf kandallójának tüze nem működött egész alapossággal, mert hiszen nem tudták megakadályozni, hogy ez a példány nyilvánosságra ne kerüljön.

A király beletekintett a füzetbe gyakorlottságával az olyan embernek, aki valamely könyv vagy újság érdekesebb részeit legott megtalálja.

— Aljasság! — mondotta a király. — Gyalázat!

— Amint láthatja Felség, azt álitják, hogy sógornőm is részt vett volna Mesmer kísérleteiben.

— Nos, igen! A királyné csakugyan ott volt! — jegyezte meg a király.

— Hogyan?... A királyné ott volt? — kiáltott föl a gróf.

— Az én beleegyezésemmel!

— Ah!... Felség!...

— Mesmernél való megjelenéséből nem akarok a királyné meg gondolatlanságára következtetni, mert hiszen én adtam beleegyezése met abba, hogy a Vendôme-térre elmenjen.

— Felség azonban nem adta beleegyezését abba, hogy a ki rályné Mesmer kísérleteiben személyesen is résztvegyen...

A király lábával hevesen toppantott. A gróf ezeket a szavakat épen abban a pillanatban ejtette ki, amikor XVI. Lajos király szeme azokat a sorokat futottak át, amelyek a legaljasabb sértést tartalmazták Mária-Antónia királyné ellen, tudniillik a királyné delejes, öntudatlan állapotáról s az ezzel járó vergődésekről és zilált öltözetéről regéltek, szóval ugyanazokat a jelenségeket mondták el, amelyek révén Oliva kisasszonynak Mesmernél való látogatásai olyan nevezetességre tettek szert.

— Lehetetlen!... Lehetetlen! — mondogatta a király elsápadva.

— No, majd a rendőrség tudni fogja, hogy mi igaz ebből a hirből!

A király csöngetett.

— Hívják ide tüstént Crosne urat! — parancsolta a király.

— Felség, ma van a heti jelentések napja, így tehát Crosne ur ép itt várakozik.

— Bocsássák be!

— Engedje meg, Felség, hogy távozhassam! — szólalt meg álszenteskédő hangon Provence grófja s menni készült.

— Maradjon! — mondotta a király. — Hogyha a királyné bűnös: nos, ön a családhoz tartozik, hát hadd tudja meg! Ha ártatlan: akkor azt is tudnia kell, hiszen ön meggyanusította!

Crosne ur belépett.

Ez a tisztviselőember — megpillantva Provence grófját a király közelében — legmélyebb tiszteletének nyilvánításával hajolt meg az ország e két leghatalmasabb férfja előtt; azután a király felé fordulva, így szólt:

— A jelentéssel elkészültem, Felség!

— Mindenekelőtt azt magyarázza meg nekem, uram, hogyan jelenhetett meg Párisban ilyen gyalázatos szennyírat a királyné ellen?

— kérdé a király.

— Az «Etteniotna»! — felelte Crosne.

— Igen, arról van szó!

— Felség, valami Reteau nevezetű firkász a szerzője!

— Hát igen! Ön ismeri a nevét és még sem akadályozta meg a gúnyírat megjelenését és nem tartóztatta le a közlemény megjele nése után!

— Felség, misem lett volna könnyebb, mint a szerzőt elfogni. Fel is mutathatom az elfogatósi parancsot, amely itt van a zsebemben.

— Hát akkor miért nem foganatosították?

Crosne ekkor a gróf felé tekintett.

— Távozzom, Felség! — mondotta halkan a gróf.

— Maradjon, kérem! — felelte a király. — Mondottam már, hogy maradjon mellettem.

A gróf meghajolt.

— Ön pedig beszéljen, Crosne ur! Beszéljen nyíltan, őszintén és világosan!

— Felséged parancsára, jól van, mindent elmondok! Reteau ujságíró azt nem tartóztattam le, mert mielőtt ez erre vonatkozó parancsot végrehajtottam volna, okvetetlenül szükségesnek találtam azt, hogy Felségednél kihallgatásra jelentkezsem.

— Magam is akarom!

— Nem lenne-e jobb, hogyha ezt a firkászt egy zsák arannyal elhallgattatnánk és utilaput kötnénk a talpára azzal, hogy menjen a pokolba és akassza föl magát!

— S ugyan miért?

— Felség, mikor ezek a nyomorult paraziták hazudnak s ezt nyilvánosan rájuk sütik: a közönség szinte gyönyörűséggel szemléli, mint botozzák, korbácsolják vagy épen akasszák őket! De hogyha szerencsétlenségünkre egyszer igazat találnak inni...

— Igazat?

Crosne ur mélyen meghajolt.

— Hát igen! Tudom. A királyné csakugyan járt Mesmernél. Ott volt — s amint ön mondja — szerencsétlenségünkre! Csakhogy én engedtem meg neki!

— Ah, Felség! — kiáltott föl akaratlanul Crosne ur.

A meglepetésnek ez akaratlan, őszinte megnyilvánulása ez alázatos alattvaló részéről, még jobban megdöbbenetette a királyt, mint a féltékeny testvér kifakadása.

— De remélem, hogy azért a királyné nem forog veszedelemben!

— Az élete nem, de annál jobban a jó hírrevel!

— Crosne ur, hadd halljam, mit jelentettek önnek a kémjei!

— Felség, bizony sok mindenfélét, amelyek, sajnos — egy pilanatra sem feledkezve meg arról a hódolatról, amelyet Felséged és arról a tisztelettel teljes imádatról, amelyet őfelsége a királyné iránt érzek — a gúnyirat több állításával csakugyan megegyeznek.

— Megegyeznek?

— Ime: Franciaország királynéja egyszerű polgárásszony ruhájában megjelent Mesmer titokzatos delejes kísérletein kétes existenciák társaságában — egyedül...

— Egyedül? — kiáltott föl a király.

— Igen, Felség, egyedül!

— Téved, Crosne ur!

— Nem tévedek, Felség!

— Jelentései nem alaposak!

— Annyira alaposak, Felség, hogy parancsára részletesen le tudom írni a királyné ruháját, amelyet viselt, egész megjelenését, lépteit, mozdulatait, fölkiáltásait...

— Kiáltásait? — hördült föl a király elsápadva, összegyurván ujjai közt a lappédányt.

— Még a sóhajtasait is! feljegyezték az embereim! — tette hozzá félénken Crosne ur.

— A sóhajtásait! De hiszen a királyné csak nem feledkezett meg ennyire magáról!... Ilyen könnyen még sem vihette vásárra királyi becsületemet s a maga asszonyi becsületét!

— Lehetetlen! — jegyezte meg Provence grófja. — Ez már botránynál is több volna, s őfelsége a királyné erre képtelen...

Ez a megjegyzés inkább vád, semmint mentés akart lenni. A király ezt megértette s módfölött felháborodott.

— Crosne ur! — szólt a király a rendőrhadnagyhoz. — Teljes egészében fenntartja ön azt, amit az imént mondott?

— Az utolsó szóig, Felség!

— Önnek egy bizonyítékkal tartozom, gróf ur, arra vonatkozóan, amit már korábban mondtam! — szólt a király, végigtörölve zsebkendőjével verejtéktől gyöngyöző homlokát. — A királyné becsülete egyszersmind az egész család becsülete is! Én azt kockára még nem tettem soha! Megengedtem a királynénak, hogy elmeheessen Mesmerhez, de egyuttal a szívére kötöttem, hogy vigyen magával egy megbízható, feddhetlen, mondhatnám: szentéletű személyt.

— Oh, Felséges uram, hogyha így történt volna! — sóhajtott föl a derék Crosne ur.

— Hogyha például Lamballe hercegnő kíserte volna el! — jegyezte meg Provence grófja.

— Ugy van! Épen Lamballe hercegnőt jelöltem ki kísérőül a királyné mellé.

— Szerencsétlenségünkre, Felség, Lamballe hercegnőt nem vitte magával!

— Nos, hogyha nekem ekkora engedetlenséggel szemben kell eljárnom, akkor hát el is járok! — mondotta a király remegő hangon, s egy nehéz sóhaj tört elő melléből.

— Még egy halvány reménységem van! — szólt azután a király halk hangon. — Önök ezt természetesen nem értik meg, hiszen, hogy megértsék: királynak, férjnek s a vádlott nő jóakarójának kellene lenniök... S ez a halvány reménység... de majd megmagyarázom!

Csöngetett, mire a szolgálattevő tiszt megjelent.

— Nézzék meg, kérem, vajjon Lamballe hercegnő a királynénál van-e, avagy a saját termeiben.

— Felség, Lamballe hercegnő a királyné őfelségével és egy másik hölgy társaságában a kis teremben sétál.

— Kérem a hercegnőt, hogy jöjjön azonnal ide!

A tiszt távozott.

— Most pedig, uraim, még tíz percnyi türelmet kérek! Addig nem határozhatok!

És XVI. Lajos, szokása ellenére, összeráncolta szemöldökét és szinte fenyegető pillantásokat vetett mélységes fájdalomnak eme két tanujára.

Am ez a két tanu csöndben hallgatott. Crosne ur csakugyan szomorú volt, Provence grófja azonban csak szinlelte a szomorúságot, de úgy, hogy az még magára a tréfa istenére: Momusra is átragadt volna.

Az ajtókon túl felhangzó selyemsuhogás jelezte, hogy Lamballe hercegnő közeledik.

Lamballe hercegnő.

Lamballe hercegnő belépett. Szép és nyugodt; a homloka nyílt, magas hajviseletének fürtjei halántékairól büszkén félretolva, finom hajlásu fekete szemöldökei mintha tussal volnának odarajzolva s ragyogó kék szemének fehérje mintha gyöngyházból való volna; finom metszésű az egyenes orra, szűzies és mégis élvezet az ajka, nos: mind ez a szépség, így együtt ezen az összehasonlíthatatlanul szép testen, elbájolt és tiszteletet parancsolt.

A hercegnőt körülengte az erénynek, a bájnak, az anyagtalan-ságnak az az illata, melyet La Vallière terjesztett maga körül, mielőtt XIV. Lajosnak hegycsője lett s miután kegyvesztett lón.

Amikor őt a király mosolyogva szerényen belépni látta, a szíve még jobban összeszorult.

— Oh, amit ezek az ajkak mondani fognak: megfélelbezzhetet-
len ítélet lesz! — gondolta magában a király.

— Foglaljon helyet, hercegnő! — szólt a király, mély meghajlás-
sal üdvözölve Lamballe hercegnőt.

A provençei gróf a hercegnőhöz lépett és kezét csókolt neki.

A király erőt vett felindulásán.

— Mit kíván tőlem, Felséged? — kérdezte a hercegnő angyal-
szelid hangon.

— Egy kis felvilágosítást, hercegnő!... De őszinte és pontos fel-
világosítást!

— Várom kérdéseit, Felség!

— Mely napon ment ön Párisba a királynéval, hercegnő? Gon-
dolkozzék csak, kérem!

Crosne ur és a provençei gróf meglepetten néztek egymásra.

— Értsék meg uraim! — mondotta a király. — Önök bizonyo-
sak a maguk dolgában, én azonban kételkedem. Ez az oka annak,
hogy ezt a kérdést intéztem a hercegnőhöz.

— Szerdán, Felség! — felelte a hercegnő.

— Bocsásson meg, hercegnő, amiért így faggatom, de tudni
akarom a színigazságot! — jegyezte meg a király.

— Csakis azt fogom mondani, Felség! — felelte egyszerűen a
hercegnő.

— Mi dolguk volt önöknek Párisban, hercegnő?

— Mesmer urhoz mentem, a Vendôme-térre, Felség!

A két tanu megremegett, a király elvörösödött.

— Egyedül ment oda, hercegnő? — kérde a király.

— Nem, Felség, a királynéval együtt!

— A királynéval?... Jól hallottam: a királynéval, hercegnő! —
kérdezte mohón a király, megragadva a hercegnő kezét.

— Igen, a királynéval, Felség!

Crosne ur és a provençei gróf zavarodottan közeledtek egymáshoz.
— Felséged erre felhatalmazta a királynét! — felelte a her-
cegnő. — Legalább a királyné őfelsége így mondotta nekem!

— Ugy van! A királynénak igaza van!... Most egy kissé fel-
lélegzem, mert Lamballe hercegnő sohasem hazudik!

— Soha, Felség! — felelte nyugodt hangon Lamballe hercegnő.

— Oh, igen, a hercegnő sohasem hazudik! — szólalt meg Crosne ur az őszinte meggyőződés hangján. — De, engedje meg, Felség...

— Oh, igen, megengedem önnek, Crosne ur, csak kérdezzen, fürkésszen, nyomozzon! Az én kedves hercegnőmet ezennel — kinpadra állítom!

Lamballe hercegnő elmosolyodott.

— Ime, itt vagyok! — jegyezte meg a hercegnő. — Csakhogy, Felség, a kinzást már eltörölték!

— Oh, igen, hercegnő, mások számára a kinzást én eltöröltem, de nem törölték el az én számomra! — jegyezte meg keserű mosollyal a király.

— Hercegnő! — mondotta a rendőrhadnagy. — Méltóztassék elmondani Őfelségének, hogy mit csináltak önök a királynéval együtt Mesmernél és hogy a királyné milyen ruhát viselt.

— Őfelsége a királyné gyöngyszürke tafotaruhát, himzett muszlinköpenyt és hermelinkarmantyut viselt; a fején rózsaszínű bársonykalap széles, fekete szalaggal.

Ez a személyleírás teljesen ellentétes volt azzal, amelyet Oliváról adtak.

Crosne ur arca nagy meglepetést árult el, míg a provencei gróf az ajkát harapdálta.

A király elégületen dörzsölte kezeit.

— És mit csinált a királyné, mikor oda belépett? — kérde a király.

— Felség, nagyon helyesen mondotta, hogy amikor oda belépett, mert abban a pillanathban...

— Bocsánat, hercegnő, együtt léptek be? — kérde a király.

— Igen, Felség, együtt léptünk be! És alig, hogy beléptünk az első terembe, ahol senki sem vehetett észre bennünket, — mert hiszen minden figyelem a titokzatos delejességi kísérletek felé irányult — egy hölgy lépett őfelsége elé s álarcot nyujtva át neki, arra kérte a királynét, hogy álarc nélkül ne menjen beljebb.

— És önök szót fogadtak? — kérde hirtelen a provencei gróf.

— Igen, uram, s nem mentünk beljebb.

— S az első szalon küszöbét sem lépték át? — kérdezte Crosne.

— Nem léptük át, uram!

— S a királynét egy pillanatra sem hagyta magára? — vágott közbe a király aggódó kíváncsisággal.

— Egy pillanatra sem tágitottam mellőle, Felség! A királyné karja az én karomba volt fűzve s úgy is maradt mindvégig.

— Nos, Crosne ur, mit szól hozzá? Kedves öcsém, mit szól ön hozzá? — mondotta a király diadalmasan.

— Megfoghataflan! — mormogta a gróf mosolyt erőltetve arcára, de amely mosoly mögül — jobban, mint imént a kételkedés mögül — ugyancsak kitetszett a bosszúsága.

— Nem foghataflan és nincsen benne semmi természetfölötti, mert hiszen a hercegnő mondotta, már pedig ő csakis az igazat mondja! — sietett megjegyezni Crosne ur, akiben a király arcáról visszatükröződő elégülség és öröm némi aggodalmat keltett.

— Akkor tehát?... kérde a gróf.

— Akkor tehát az én embereim tévedtek! — felelte Crosne.

— Bizonyos ön abban, hogy emberei tévedtek? — kérdezte a gróf izgatottságtól remegő hangon.

— Igenis, gróf ur, az én embereim tévedtek! Ő felsége, a királyné nem tett egyebet, mint amit a hercegnő az imént elmondott nekünk. Ami pedig azt a firkaszt illeti, hát csak annyit mondok, hogyha én meg lehetek győződve Lamballe hercegnő szavainak igazságáról, akkor az a himpellér is meg lehet! Tüstént intézkedem, hogy tartóztassák le!

Lamballe hercegnő jobbra-balra tekintetett s az ártatlanság nyugalmával — inkább kíváncsiságból semmint félelemből — tudakozódott a történetekről.

— Ne még! — vágott közbe hirtelen a király. — Azt a lap-szerkesztőt bármikor megcsípheti... Hercegnő — fordult a király Lamballe hercegnő felé — az imént méltóztatott mondani, hogy a királynét egy hölgy tartóztatta föl a szalon bejáratánál. Mondja csak, kérem, kicsoda ez a hölgy?

— Ő felsége, a királyné, ugy látszik, ismeri. Ezt is csak azért jegyzem meg, mert csak a színigazságot mondom! Sőt többet mondok: tudom, hogy ismeri!

— Ezzel a hölgyvel okvetetlenül beszélnem kell! Itt rejlik az igazság, itt kell keresnünk a rejtély kulcsát! — mondotta a király.

— Nekem is az a véleményem! — felelte Crosne ur, akihez a király az előbbi szavakat intézte.

— Üres fecsegés... — mormogta magában a provenvei gróf. — Mintha bizony ez a hölgy a kibontakozás szálait tartaná a kezében.

— Hercegnő! — szólt azután hangosan a gróf — Említette önnek a királyné, hogy ismeri azt a hölgyet?

— A királyné nemcsak, hogy említette, hanem el is mondotta nekem, hogy ismeri azt a hölgyet.

— Igen, igen! Bocsánat, hercegnő!...

— Őcsém azt akarta mondani, hercegnő, hogyha a királyné ismeri azt a hölgyet, akkor ön tudja is annak a nevét! — szólt közbe a király.

— Tudom, Felség! De La Motte Valois!

— Ah!... Az a cselszövő! — kiáltott föl a király bosszusan.

— Az a koldusnő! — jegyezte meg a gróf. — Az ördögbe is, ezt ugyan bajosan lehet kivallatni, mert határtalanul furfangos, ravasz egy teremtés!

— Hát majd mi is furfangosak és ravaszak leszünk! — szólt közbe Crosne ur. — Különben a ravaszság itt többé mit sem használ, amióta Lamballe hercegnő elmondotta a színigazságot! Így hát a király Őfelsége első szavára...

— Ne, ne! — vágott közbe kedvetlenül XVI. Lajos király. — Fáj nekem, ilyen rossz társaságban tudnom a királynét! A királyné olyan jószívű, hogy a nyomoruság enyhítésének örve alatt minden jött-ment, kétes eredetű népség a közelébe férközhetik.

— Madame De La Motte csakugyan a Valois-családból származik! — jegyezte meg Lamballe hercegnő.

— Nem bánom, hercegnő, de azért ide be ne tegye a lábát! Inkább lemondok arról az örömről, amelyet nekem a királyné jóhírnevének tökéletes tisztázása okozna, hogysem ezzel a teremtéssel szemtől-szemben tárgyaljak!

— És mégis látni fogja őt! — kiáltott föl a királyné, amint halo-

vány arccal, felháborodásában is nemes szépségében megjelent a király dolgozósobájának küszöbén s akit a megdöbbszent provençei gróf félszegen üdvözölt, mikor a feltárló ajtó szárnya megérintette.

— Igen, Felség! — folytatta a királyné. — Most nem arról van szó, hogy szeretem vagy nem szeretem látni ezt vagy amazt a teremtet. Ez a teremtet az én koronatanum, akiből az én vádlóim okosága...

A királyné a sógorára tekintett.

— A biráim pártatlansága...

Most pedig a király és Crosne ur felé fordult.

— S végül a saját lelkiismerete — bármennyire gonosz legyen is az — mégis csak ki fogják venni az igazságot! Én, a vádlott, kérem, hogy ezt a hölgyet hallgassák ki! S önök ki is fogják hallgatni!

— Felség! — szólt sietve a király, — Értse meg, hogy nem szándékozom idehivatni De La Mottené asszonyt, hogy megtiszteljem azzal, hogy ön mellett vagy ön ellen vallomást tehessen! Én az ön becsületét nem tehetem a mérleg serpenyőjébe ez asszony igazságérzetével szemben.

— Nincs rá szükség idehivatni őt, Felség, mert már — itt is van!

— Itt? — kiáltott föl ijedten a király meghátrálva, mintha kigyóra lépett volna. — Ő itt, ezen a helyen?

— Felség, — mint ön is tudja — egy szerencsétlen asszonyt látogattam meg, aki egyébként egy fényes név viselője, ép azon a napon, amelyről — ön is tudja — oly sokat beszélnek...

S a királyné ekkor félvállról rátekintett a provençei grófra, aki e pillanathban szeretett volna elsülyedni, de akinek széles, mosolygóra fintorodott arca most helybenhagyóan intett.

— Nos? — szólt türelmetlenül a király.

— Nos, Felség, ezen a napon egy fényképet, egy kis dobozt felejtettem De La Mottené asszonynál. Ezt hozta vissza. Itt van!

— Nem kell!... Én tökéletesen megbízom önben, Felség!... Jobb így! — mondotta a király.

— De én nekem ez nem elég! — szólt a királyné. — Megyek és idehivom őt! Különben, miért ez idegenkedés? Mi bünt követett el? S ki ő vajjon? Világosítsanak föl engem is! Nos, Crouse ur. ön, aki mindent tud...

— Én semmi rosszat nem tudok róla! — felelte Crosne.

— Igazán?

— Igazán mondom! Annyit tudok, hogy szegény! Ennyi az egész. Talán egy kisse nagyravágyó...

— A becsvágy a vérben van! Ha csak ennyi kifogása van ellene... De majd a király őfelsége tesz tanuságot mellette?

— Én sem tudok semmit róla! — felelte a király. — De az előérzetem, az ösztönöm sugja... Ugy érzem, hogy ez a nő valami végtelen szerepet fog még játszani az életemben... S ez nekem már elég.

— Oh, Felség, alaptalan sejtés, nem egyéb! Menj csak, kedvesem, hívd ide őt! — szólt a királyné Lamballe hercegnőhöz.

Öt perccel később szerényen, szegyenkezően, de ruházatában és magaviseletében is egyaránt ildomosan és tisztelettudóan lépegetett lassu lépésekkel Jeanne a király dolgozósobája felé.

XVI. Lajos, nem bírva leküzdeni ellenérzését, háttal fordult az

ajtónak. Íróasztalára támasztott két karjára hajtotta fejét s a jelenlevők közt szinte egyedül látszott idegennek.

A provençei gróf olyan sértő és fürkésző pillantást vetett Jeanne arcába, hogy Jeanne, ha szerénysége igazi és őszinte lett volna, megdöbrent volna és egyetlen szó sem hagyta volna el az ajkát.

Csak hogy Jeanne nem olyan fából volt faragva, hogy ettől a tekintettől megzavarodott volna!

Sem király, sem császár jogarával, sem a pápa tiarájával, sem semmiféle hatalmak nem bírták volna megfélemlíteni avagy tiszteletre kényszeríteni ezt a keményszívű nőt!

— Asszonyom! — szólt hozzá a királyné, kezénél fogva a király mögé vezetve Jeannet. — Kérem önt, sziveskedjék apróra elmondani: mit csinált ön azon a napon, amelyen én Mesmernél voltam?

Jeanne hallgatott.

— Kérem, ne hallgasson el semmit! Semmi kimélet! Mondja el a tiszta igazságot! Mindent azon módon, abban az alakban, ahogy emlékezetében megjelen!

A királyné egy karosszékbe ült, hogy tekintetével ne befolyásolja a koronatanut.

Milyen kapóra jött ez a szerep Jeanne számára, kinek éles esze legott kitalálta, hogy a királynénak reá most szüksége van; aki azt is legott megértette, hogy Mária-Antóniát alaptalanul gyanúsítják, s akit ő most igazolhat, anélkül, hogy az igazság ellen kellene vétenie.

Mindenki más, e nő helyében, engedett volna annak a csábításnak, hogy bizonyítékok kiszínezésével kiderítheti a királyné ártatlanságát.

Jeanne azonban ravasz, furfangos természet volt és csak a pusztá tény előadására szorítkozott.

— Felség! — szólalt meg Jeanne. — Csupa merő kíváncsiságból mentem el Mesmerhez, mint ahogy egész Páris. A látványt kissé durvának találtam. Visszafordultam, de ekkor a bejáratnál megpillantottam Öfelségét, a királynét, akit előző este szerencsém volt látni, bár nem ismertem őt, de akinek nemes lelkülete elárlulta magas rangját. Amikor megpillantottam magasztos arevonásait, — amelyek sohasem törölődnek ki emlékezetemből — úgy tetszett nekem, hogy a királyné megjelenése ezen a helyen, ahol sok mindenféle emberi szenvedések és nevetséges gyógyítások látványul szolgálnak, nem illő! Mély alázattal kérek bocsánatot Öfelségétől, a királynétól, amiért ilyen önkényesen ítéltem meg magaviseletét, de ez asszonyi megérzés, őszön volt csupán. Térdenállva kérek bocsánatot, hogyha netán átléptem volna a tiszteletnek azt a határvonalát, amely tisztelettel a királyné minden mozdulatát szemlélni tartozom!

Jeanne itt szünetet tartott, színlelt meghatottságában lehajtotta a fejét s valami csodálatos művészettel utánozta azt az el-elcsukló zokogást, amely a sirást szokta megelőzni.

Crosne ur lépre ment. Lamballe hercegnő szerette volna keblére ölelni ezt a nőt, aki gyöngédnek, félénknek, okosnak és jónak látszott egyszerre.

A provençei gróf kábultan nézett maga elé.

A királyné egy köszönő pillantást vetett Jeanne felé, akinek kérő tekintete az alattomos megfigyelést leplezte.

— Nos, hallotta, Felség? — kérde a királyné.

A király meg se mozdult.

— Nincs szükségem e hölgy tanuságtételére! — felelte kurtán a király.

— Nekem azt parancsolták, hogy beszéljek, hát én engedelmeskedtem! — felelte félénken Jeanne.

— Elég! — kiáltott föl erőyes hangon a király. — Amit a királyné állít: azt nem szükséges tanukkal bizonyítani! Hogyha pedig a királyné birja bizalmamat, akkor senki másra nincs szüksége! A királyné pedig teljes bizalmamat birja!

E szavak után — amelyek kiváltképen a grófra hatottak lesújtóan — fölegyenesedett.

A királyné egyetlen gúnyos mosollyal tetézte a király eme szavait.

A király hátat fordított öccsének s kezét csókolt a királynénak és Lamballe hercegnőnek, akitől bocsánatot kért, hogy ilyen «semmitsejért» — ahogy a király mondotta — idefárasztotta.

De nem volt egyetlen szava, egyetlen tekintete De La Mottené asszony számára. Minthogy azonban kénytelen volt mellette elhaladni, hogy karosszékét ismét elfoglalhassa, s nehogy megsértse a királynét azzal, hogy jelenlétében udvariatlanul viselkedik olyan hölgygel szemben, akit fogadni jónak látott: magára erőszakolt udvariassággal futó meghajlással köszöntötte Jeannet, aki azt elhamarkodottság nélkül, mély meghajlással viszonzta, amiközben módját ejtette, hogy minden báját és kecsességét érvényre juttassa.

Lamballe hercegnő lépett ki elsőnek a király dolgozószobájából; utána madame De La Motte, akit a királyné maga elé bocsájtott s végül a királyné, aki szeretetteljes, gyöngéd pillantást váltott a királlyal.

Még behallatszott a folyosóról a távozó hölgyek suttogó hangja, amikor a király így szólt a grófhhoz:

— Öcsém, nem tartóztatom önt tovább! A rendőrhadnagy urral van még egy kis elintézni valóm, a rendes heti munka. Köszönöm, hogy szíves volt figyelmével megajándékozni azt a kihallgatást, amelynek során az ön sógornőjének ártatlansága teljes mértékben és oly fényesen kiderült! Elárulja az arca, hogy ennek épugy örül, mint én magam. Pedig ezzel sokat akarok mondani! — Most pedig rajtunk a sor, Crosne ur! Foglaljon helyet, kérem!

Provence grófja még mindig mosolygott, mikor elkészönt s amikor a király dolgozószobájából kilépett, már nem hallhatta a hölgyek suttogó szavait s úgy találta, hogy most már biztonságban érezheti magát a szemrehányó tekintetek és a fulánkos szavak nyilaival szemben.

A királynénál.

A királyné voltaképen csak ekkor ébredt teljes tudatára annak a nagy veszedelemnek, amelyben forgott.

Elismeréssel adózott Jeanne-nak azért a kiméletért és önmegtartóztatásért, amelyet rögtönzött vallomásaiban tanusított s azért az iga-

zán csodálatos tapintatért, ahogyan a siker után a háttérben tudott maradni.

És csakugyan: Jeanne — aki szerencsés véletlen folytán egy csapásra beavatottja lett azoknak a legmeghittebb titkoknak, amelyeket a legügyesebb udvaroncok is évek hosszú során át hajszoznak eredménytelenül, s ekként fontos szerephez jutott a királyné egyik jelentős életeseményében — nem használta ki a maga előnyére azokat az önmagukban véve jelentéktelen semmiségeket, amelyeket a magasabb rendű emberek fölényes megérzése tud csak meglátni az alacsonyabb rendű ember arcán.

A királyné tehát — ahelyett, hogy teljesítette volna Jeanne abbeli kérését, hogy magát a kegyeibe ajánlhassa és hogy távozhassék — nyájas mosolyával maradásra bírta őt és így szólt hozzá:

— Igazán szerencse, hogy ön, grófné, megakadályozott engem és Lamballe hercegnőt abban, hogy átlépjük Mesmer szalonjának küszöbét. Mert hát, nézze csak azt az aljasságot: megláttak engem talán a küszöbön vagy az előszobában és már az elegendő volt arra, hogy rám fogják, hogy benn voltam abban a helyiségben, amelyet «krizis-teremnek» neveznek. Nemde, grófné.

— Igen, Felség, úgy nevezik!

— Csak azt nem értem, — jegyezte meg Lamballe hercegnő — hogyan tévedhettek Crosne emberei? A jelenlevők bár úgy tudták, hogy a királyné jelen van! Dehát a rendőröknek nem lett volna szabad tévedniök! Szerintem itt rejlik a titok! Mert a rendőrhadnagy emberei szintén azt állítják, hogy a királyné benn volt a «krizis-teremben»!

— Ugy van! — mondotta a királyné elgondolkodva.

— De hiszen Crosne urnak — aki becsületes ember s aki tisztel engem — nem áll érdekében, hogy rosszat állítson rólam! — folytatta a királyné. — Az embereit azonban lehet, hogy megvesztegették! Hisz ön tudja, kedves hercegnő, hogy vannak ellenségeim... Ennek a híresztelésnek mégis csak kell, hogy valami alapja lett legyen! Grófné, mondja el részletesebben!... Az az aljas gúnyirat azt írta rólam, hogy ittas, elbűvölt és delejes állapotomban levetkőztem minden asszonyi méltóságot. Lehet-e ebben valami valószínűség?... Volt-e ott csakugyan egy nő azon a napon?

Jeanne elpirult. Ime, itt a titok, amelynek a királyné sorsára való végzetes hatását egyetlen szavával megsemmisíthette volna! Csakhogy ha ezt a titkot Jeanne elárulja: abban a pillanatban megszűnt hasznos és nélkülözhetetlen lenni a királyné számára. Ez pedig a romlását jelentené. Hallgatott tehát, mint az első kínalkozó alkalommal.

— Felséges asszonyom, — felelte Jeanne, — csakugyan volt ott egy nő, aki önkivületi állapotában és izgalmas vergődésében feltűnően viselkedett. Ez azonban, azt hiszem...

— Azt hiszi, nemde, grófné, hogy valami színésznő vagy afféle nagyvilági hölgy lehetett, de nem a francia királyné! — vágott közbe hevesen a királyné.

— Ugy van, Felség!

— Grófné, ön nagyon okosan felelt a király kérdéseire. Illő tehát, hogy most én is tegyek valamit az ön érdekében. Lássuk csak: hogy

tudott áll az ügye, mikorra reméli, hogy visszanyeri jogait? Mintha valaki jönne, hercegnő...

Madame de Misery lépett be.

— Felséges asszonyom, fogadni méltóztatik-e Taverney kisasszonyt? — kérdezte a komorna.

— Oh, Taverney kisasszonyt, bizonyára! A szertartásos Andréét, aki sohasem vét az etikett ellen! Andrée, jöjjön csak!

— Oh, Felséged tulságosan jó én hozzám! — felelte Andrée kecses meghajlás után.

És ekkor Andrée megpillantotta Jeanne-t, aki — felismervén a segélyiroda második német hölgységét — jónak látta elpirulni és szérségséget erőltetni magára.

Lamballe hercegnő — kapva az alkalmon, hogy a királynénak vendége érkezett — visszatért Sceaux-ba, Penthievre herceghez.

Andrée a királyné oldalán foglalt helyet, de nyugodt, fürkésző tekintetét De La Motte grófnén pihentette.

— Nos, Andrée, ime itt van az a hölgy, akit a minap láttunk! — mondotta a királyné.

— Megismertem, Felség! — felelte Andrée könnyed meghajlással.

Jeanne — aki eközben visszanyerte önuralmát — lázasan kereste Andrée arcvonásain a féltékenység jeleit, de csak rendületlen közömösséget olvasott le róluk.

Andrée, aki ugyanazokkal a szenvedélyekkel volt tele, mint a királyné, Andrée, aki jószágban, szellemben és nagylelkűségben minden más nőt fölülmult: begubózott abba az áthatatlan zárkózottságába, amelyet az egész udvar a szüzies Diana büszke szemérmességének tartott.

— Tudja-e, kedves Andrée, mit mondtak rólam a királynak? — szólalt meg a királyné.

— Minden rosszat el kellett volna mondani Felségedről, mert a sok jót úgy sem mondhatták volna el egészen! — felelte Andrée.

— Ennél szebb bókot életemben még nem hallottam! — jegyezte meg Jeanne. — Azért mondom, hogy szép, mert tökéletesen kifejezi az én érzésemet, de az én gyöngé elmém nem tudta volna így kifejezni.

— Majd elmondom önnek, Andrée, miket beszéltek rólam!

— Oh, én már tudom is, Felség! — jegyezte meg Andrée. — Az imént mondotta el a provençai gróf egy barátnőmnnek.

— Mondhatom, a legjobb módja a hazug hír terjesztésének, miután a herceg maga is meggyőződött a való tényállásról! — jegyezte meg a királyné haraggal. — De hagyjuk ezt!... A grófnéval épen az ő ügyéről beszélgettem. Van önnek pártfogója, grófné?

— Egyedül ön, Felséges asszonyom! — felelte vakmerően Jeanne. — Féléged, aki megengedte, hogy megcsókolhassam a kezét.

Andrée hallgatott.

— Felség! — folytatta Jeanne, — kevesen törődtek velem, amíg a nyomorban és a homályban sanyalódtam. Most azonban, hogy Versailles-ban láttak: vetekedni fognak egymással, hogy kedvében járjanak a királynénak, azaz — akarom mondani — valakinek, akit Felséged egy pillantására méltatott.

— Ejh! — kiáltott föl a királyné. — Hát senki sem volt olyan ön-

zetlen vagy önző, hogy pártfogásába vette volna önt — egyed. magáért?

— Eleinte madame de Boulainvilliers pártfogolt, aki derék, ne meslelkű hölgy! — felelte Jeanne. — Később Boulainvilliers ur, d aki már — önző pártfogó volt... De mióta asszony vagyok: oh, azóta senkim, de senkim sincsen! — mondotta Jeanne bámulatosan ügyes meghatottsággal. — Oh, bocsánat! Majd megfedkeztem egy rendkívül nemes, nagylelkű emberről... herceg...

— Egy herceg, grófné?... Kicsoda? — kérde a királyné.

— Rohan biboros!

A királyné heves mozdulattal közeledett Jeanne felé.

— Az én ellenségem! — jegyezte meg Mária-Antónia mosolyogva.

— Felséged ellensége, ő, a biboros? — kiáltott föl Jeanne.

— Önt ez bámulatba ejti, nemde, grófné? Hogy a királynénak ellensége is lehet! Látszik, hogy ön nem ismeri az udvari életet!

— De hiszen a biboros imádja Felségedet! Legalább én úgy tudom! S ha nem csal a megfigyelésem: bizvást mondhatom, hogy a király hitvese iránt való-tisztelete ép oly mély és őszinte, mint hódolata!

— Hát igen, grófné, — jegyezte meg a királyné most már a megszokott derült hangján, — hiszek önnek, de csak — félig! Igen, a biboros imád engem!

És e szavak után a királyné hangosan felcacagott s Andrééhez fordult.

— Igen bizony, grófné, a biboros ur csakugyan imád engem! És épen ezért — ellenségem!

Jeanne De La Motte grófné ártatlan meglepetést színlelt, mint valami falusi kis lány.

— Tehát ön pártfogoltja Louis de Rohan hercegeérsek urnak? — folytatta a királyné. — Mondja el a történetét, kérjük, grófné!

— Nagyon egyszerű, Felség! Öminenciája nagylelkűen és gyöngéden támogatott. Ez az egész!

— Rendben van! Louis herceg csakugyan bőkezű! Ezt meg kell adni neki! Mit gondol, kedves Andrée, a biboros ur nem érezhetett-e gyöngéd vonzalmat e csinos grófné iránt? Nos, kedves grófné, mit szól hozzá?

És Mária-Antónia ismét vigan felcacagott, aminek példáját azonban a mindig komoly Taverney kisasszony nem követte.

— Lehetetlen, hogy ez a zajos jókedv őszinte legyen! — gondolta magában Jeanne. — De lássuk csak!

— Felség! — szólalt meg Jeanne komoly arccal, minden szót hangsúlyozva. — Bátor vagyok határozottan kijelenteni és állítani, hogy Rohan herceg...

— Jól van, jól van! Elég! — vágott közbe a királyné. — Értem! Ön lelkesül érte s a barátnője...

— Oh, Felség! — felelte Jeanne a tisztelet és a szeméremérzet finomkodó hangján.

— Jól van, kicsikém! Jól van! — jegyezte meg a királyné nyájas mosollyal ajkán. — De kérdezze csak meg a hercegtől, vajjon mit csinált azzal a hajfürttel, amelyet a fodrászommal lopatott el tőlem s aki erre a tréfára ugyancsak ráfizetett, mert legott elcsaptam!

— Felséged szavai meglepnek engem! — mondotta Jeanne. — Hogyan? Hát Rohan biboros megtette volna ezt?

— Hát igen!... Imádatból!... Mindig csak abból az imádatból! Miután Bécsben előbb meggyötört engem s miután minden eszközt megpróbált, hogy a királlyal való házasságomat megakadályozza: egy napon azon vette észre magát, hogy hát én voltaképen az ő királynéja és — asszony vagyok! Hogy hát ő csak semmiségért tüzött össze velem! A jövőjét féltette ez a kedves herceg! Ugy tett, mint a hasonló foglalkozású emberek: azokat simogatják legjobban, akiktől leginkább félnek! Minthogy pedig fiatal voltam s azt hitte, hogy tudatlan és hiu vagyok: felcsapott Céladon-nak, ábrándos szerelmesnek. A sóhajtásokat és epedő tekinteteket sutba dobva: átcsapott a hő imádatba! Ahogy ön mondta. Ő imád, bálványoz engem, nemde, Andrée?

— Felség! — felelte meghajlással Andrée.

— Igen!... Andrée sem akarja jó hírnevét kockára tenni, de én, nos, én megkockáztatom! Elvégre legyen valami haszna annak, hogy királyné vagyok! Tudom s ön is tudja, grófné, hogy a biboros imád engem. Ebben a dologban egyetértünk. Mondja meg hát neki, hogy nem neheztelek reá.

Ezek a keserű gúnnyal teli szavak még Jeanne De La Motte fásult, romlott szívét is mélyen meghatották.

Hogyha Jeanne nemes, tiszta jellemű nő lett volna, akkor a királyné eme kifakadásában a fenkölt lelkű nő fölényes megvetésének s egy magasztos léleknek a hozzá fel nem érő kicsinyes ármánykodások iránt érzett utálatának megnyilvánulását látta volna. Az e fajta, angyali lelkű nők, akik olyan kevesen vannak, hírnevüket nem védelmezik a rút földi cselvetések ellenében.

Ezek még azt a sarat sem akarják észrevenni, amely rájuk fröcscent; azt a madárlépet sem, amelyen otthagyták aranyos szárnyuk legragyogóbb tollát.

Jeanne azonban, ez a közönséges és romlott teremtés, a királynénak Rohan biboros viselkedése miatt érzett haragjának megnyilvánulásában annak csak nagy bosszúságát látta. Eszébe jutottak az udvari pletykák: azok a botrányos, galád pletykák, amelyek a versaillesi kastély Oeil-de-Boeuf-szárnyából kiindulva, bejárták Páris külvárosait is s mindenütt visszhangra leltek.

A biboros, ez a nők bolondja, mondotta XV. Lajosnak, — aki e tekintetben egy huron pendült vele — hogy a trónörökös neje nem tökéletes asszony. Még emlékeztetéseket XV. Lajosnak ama különös kijelentései, amelyeket unokája esküvője alkalmával hallottak tőle és azok a furcsa kérdések, amelyeket némely naiv nagykövethoz intézett.

Jeanne, bármily tökéletes asszony lett legyen is; Jeanne, ez a tetőtől-talpig nő; Jeanne, ez a hiu, tetszeni vágyó és diadalmaskodni akaró nő: el sem tudta képzelni, — még kevésbbé megérteni — hogy van nő, aki erről a kényes témáról egészen másként gondolkodik.

— Öfelsége bosszankodik! — gondolta magában Jeanne. — Emögött valami lappang!

Ekkor azután — úgy gondolkodva, hogy az ütés szikrát gyújt — védelmezni kezdte Rohan biborost azzal a szellemességgel és okosságával, amellyel a természet — ez a jó anya — oly dúsan felruházta őt.

A királyné figyelt.

— Aha!... Figyell! — gondolta magában Jeanne.

Ámde Jeanne — akit gonosz természete most megtévesztett — nem vette észre azt, hogy a királyné csupán kiméletelességből figyelt és hallgat, mert az udvarnál az a szokás, hogy soha senki jót nem mond az olyan emberről, akiről a királynak más véleménye van.

A hagyományos illemszabályoknak ez a megsértése s az udvari szokások egyszerű mellőzése nagy elégedettséggel, sőt mondhatni boldogsággal töltötte el Mária-Antónia szívét.

A királyné olyan teremést látott maga előtt, akinek az Isten a szíve helyére kemény, érzéketlen követ helyezett.

A beszélgetés a királyné jóakaratu figyelme mellett folytatódott, míg Jeanne izgatottsága nőtön-nőtt, aki végre egészen kiesett a sodrából. A helyzetet most már kezdte felismerni és érezte, hogy alighanem kiutasítás lesz a vége, holott az imént még a vendég szerepét játszotta, aki engedélyt kért a távozásra. E pillanatban vidám, csengő férfihang hangzott fel a szomszéd szobában.

— Artois grófja! — jegyezte meg a királyné.

Andrée legott felállott. Jeanne menni készült, de a herceg oly sietve lépett be a szobába, hogy Jeanne bennrekedt. Jeanne tehát úgy tett, mint a színpadon szokás, hogy csak «jelezte» a távozást.

Amikor a herceg megpillantotta a csinos hölgyet, megállott és üdvözölte.

— De La Motte grófné! — mondotta a királyné, bemutatva Jeannet a hercegnek.

— Ah, ah! — szólott Artois grófja. — Talán csak nem zavarom, grófné?

A királyné intett Andréenak, aki marasztalta Jeannet.

Ezzel az intéssel a királyné azt akarta mondani, hogy bőkezű óhajt lenni madame De La Motte megajándékozásában, de amire most nincs ideje; majd később.

— Farkasvadászatról jön, nemde? — kérdezte a királyné, kezét nyújtva rokonának, az akkor már elterjedt angol szokás szerint.

— Igen, hugom! — felelte a herceg. — Még pedig sikerült vadászatról, mert hét farkast lőttem. Ez pedig már sok is!

— Valamennyit ön lőtte?

— Egészen bizonyos nem vagyok benne, de nekem úgy mondták! — felelte nevetve a herceg. — Tudja-e, kedves hugom, hogy hét-száz font üti érte a markomat?

— Hogyan?

— Hát úgy, hogy a hatóság száz fontot fizet egy-egy ilyen vadállat fejéért. — Sok pénz, de én szívesen adnék akár kétszázat minden firkász fejéért! — És ön, kedves hugom?

— Ah! Hát már ismeri a történetet? — kérde a királyné.

— A provençei gróf mondta el nekem.

— Ez már a harmadik! — jegyezte meg a királyné. — Ez az ur rendületlen és fáradhatatlan mesemondó! Mondja el nekünk, herceg, hogyan mesélte el önnek a dolgot!

— Oly módon, hogy az ön hirneve fehérebb a hermellinnél és szeplőtlen mint Aphrodite! Még volna rá egy hasonlat, amelyet azon-

ban csak a tudósok mondhatnának meg önnek. Például a provençei gróf!

— Hát csakugyan elmondotta önnek a kalandot?

— Arról a firkászról?... Igen, kedves hugom! Felséged azonban becsülettel menekült ki belőle. Még azt is mondhatnók, — ha szójátékkal akarnék élni, mint ahogy Bièvre-marquis ur teszi minden nap — hogy: Mesmer kádja, a szennyet — okádja!

— Ah, mily borzasztó szójáték!

— Kedves hugom, ne pirogassa meg a lovagot, aki felajánlja önnek karját és kardját! Szerencséjére ön nem szorult senki más segítségére! Ah, kedves hugom, önnek ebben az ügyben csakugyan nagy szerencséje volt!

— Ön ezt szerencséének nevezi? Hallott már ilyet, Andrée?

Jeanne nevetett. A herceg, aki le nem vette volna róla tekintetét, bátorította fel őt. Andréehez intézték a kérdést és Jeanne felelt helyette.

— Igen, önnek szerencséje volt, kedves hugom! — ismételte Artois grófja. — Vegyük csak: először, megtörténhetett volna, hogy Lamballe hercegnő nem kíséri el!

— Hát azt hiszi, hogy egyedül elmentem volna oda?

— Másodszor, hogy De La Motte grófné véletlenül nincs ott és így nem akadályozhatta volna meg önt abban, hogy beljebb menjen!

— Ah, hát azt is tudja, hogy a grófné is ott volt?

— Kedves hugom, hogyha egyszer a provençei gróf mesélni kezd: akkor mindent elmond tövéről-hegyire! Végül még az is megtörténhetett volna, hogy De La Motte grófné nincs Versailles-ban éppen a kívánt időpontban, amikor ön mellett döntő vallomást tehetett! Ön, bizonyára, úgy vélekedik, hogy az erény és ártatlanság olyan mint az ibolya, amelyet nem kell, hogy éppen lássa is az ember, mégis felismeri! Csakhogy az ibolyát, ha észrevesszük, leszakítjuk, bokrába kötjük s ha illatát élveztük: elhajítjuk! Ime, ez az én véleményem!

— Mondhatom, nagyon szép!

— Olyan, amilyen! Azt azonban bebizonyítottam, hogy önnek szerencséje volt!

— No, a bizonyítás nem nagyon sikerült!

— Hát még jobban kellett volna?

— Bizony még hiányosnak találok!

— Már pedig ön, kedves hugom, igazságtalanul vádolja a sorsot! — mondotta a herceg, egy táncfordulattal a királyné mellé a pam-lagra vetve magát. — Mert hát szerencsésen megmenekült ama nevezetes kabriolet-kalandból...

— Ez az egyik! — jegyezte meg a királyné, az ujján számlálva az eseteket.

— Megmenekült Mesmer — kádjából!

— Legyen! Számlálom: ez a második!... Azután?

— Megmenekült továbbá a — báli kalandból! — sugta a herceg a királyné fülébe.

— Micsoda bálról beszél?

— Az Operabálról!

— Tessék?...

— Hát az Opera báljáról, kedves hugom!

- Igazán nem értem, miről beszél!
- A herceg felkacagott.
- Oh, mily ostoba vagyok, hogy titokról beszélek önnek!
- Titokról?... Ön valami Operabálról beszél, amire nagyon kíváncsi vagyok!
- Ezek a szavak: bál, opera, megütötték Jeanne fülét. Megkettőztette tehát a figyelmét.
- Csitt! — szólt halkán a herceg.
- Oh, azt épen nem! Beszéljünk nyíltan, — felelte a királyné.
- Ön valami operai ügyről beszél. Mi is az, hadd hallom?
- Könyörgök, kedves hugom...
- Én pedig tudni akarom, herceg!
- Én pedig — hallgatni!
- Hát olyan udvariatlan tudna lenni irántam?
- Soha!... De azt hiszem, hogy eleget mondtam máris, amiből mindent megérthetett.
- De hiszen ön épen semmit sem mondott még!
- Oh, kedves hugom, ön gyötör engem!... De hát komolyan mondja?...
- Becsületszavamra... Egy csöppet sem tréfálok!
- Azt akarja, hogy beszéljek?
- Akarom! Még pedig tüstént!
- De nem itt! — s ezzel Jeanne és Andrée felé mutatott.
- De itt, itt! Soha sincsenek elegendő, ha valamely ügy tisztázásáról van szó!
- Vigyázzon magára, hugom!
- Megkockáztatom!
- Ott volt ön a legutóbbi Operabálon?
- Én-e? — kiáltott föl meglepetten a királyné. — Én, az Operabálon?
- Csitt!... Az Isten szerelmére...
- Nem, nem! Kiabáljunk inkább!... Ön azt mondja, hogy ott voltam az Operabálon!
- Nos, igen, ott volt!
- Talán bizony még látott is engem? — kérdezte a királyné gúnyos, de még mindig tréfás hangon.
- Ott láttam önt!
- Engem?... Engem?...
- Igen, igen, önt!
- Ez már sok!
- Magam is azt hiszem!
- Mért nem mondja még azt is, hogy beszélt is velem!... Ez még érdekesebb lenne!
- Hitemre mondom: ép menni készültem, hogy majd megszólítottam, mikor egy csapat álarcos, közibénk furakodott és elszakított bennünket egymástól.
- Ön tisztára megbolondult, herceg!
- Erre a kijelentésre el voltam készülve. Nem kellett volna ennyire nyíltan beszélnem! Ez a hibám!
- A királyné felállott s néhány lépést tett izgatottan fel s alá a szobában.

A herceg bámulva nézett utána.

Andrée remegett a nyugtalanságtól és a félelemtől.

Jeanne belemélyesztette a körmét a tenyerébe, hogy uralkodjék magán.

A királyné most megállt.

— Kedves barátom! — szólt a királyné a fiatal herceghez. — Ne tréfáljunk! Olyan rossz természetem van, hogy elvesztem a türelmem. Vallja be őszintén, hogy ön csak mulatni akart az én ijedtségemen és én boldogan bocsájtok meg önnek.

— Ha úgy akarja, hát szívesen bevallom...

— Beszéljünk komolyan, Charles!

— A legkomolyabban.

— Legyen irgalmas és vallja be, hogy úgy találta ki ezt a mesét. Nemde?

Szemét hunyorítva a két nőre tekintett.

— Igen! Ugy találtam ki ezt a mesét! — mondotta a herceg ezután. — Bocsásson meg!

— Ön nem értett meg engem! — vágott közbe idegesen a királyné. — Jelentse ki: igen vagy nem! E két hölgy fülehallatára visszavonja, amit mondott? Ne hazudjék! És ne kiméljen engem!

Andrée és Jeanne eltűntek a gobelin-függöny mögött.

— Hát igen, kedves hugom, — mondotta a herceg halk hangon, mikor a két hölgy távozott — én az igazat mondtam!

— Ön tehát látott engem az Operában?

— Mint ahogy most látom önt! És ön is látott engem!

A királyné ijedten felsikoltott, Jeanne és Andrée nevét kiáltozva odarohant a kárpitfüggöny mögé s mindkettőjüket kézen fogva, a herceg elé rohant velük.

— Hölgyeim! Artois grófja azt állítja, hogy engem felismert az Operabálon!

— Ah! — kiáltott föl ijedten Andrée.

— Most már többé nincs visszavonulás, herceg! Bizonyítékot, bizonyítékot!...

— Ime, kedves hugom: Richelieu, Calonne stb. társaságában voltam, szóval többen voltunk. Az ön álarcá leesett...

— Az én álarcom?

— Oda akartam menni, hogy megmondjam önnek: ez már a vakmerőséggel határos, de ön hirtelen eltűnt, kedves hugom! A lovagja karját nyújtotta önnek és magával hurcolta.

— Az én lovagom!... Oh, Istenem, meg kell bolondulnom!...

— Igen, egy kék dominó, hugom! — jegyezte meg a herceg.

A királyné végigsimitotta kezével a homlokát.

— És mely napon volt az? — kérdé.

— Szombaton! Másnap vadászni mentem. Reggel, amikor elindultunk, ön még aludt; különben már akkor megmondottam volna önnek azt, amit most elmondtam.

— Rettentő!... Istenem, Istenem!... Hány órákor látott ön engem?

— Éjjel két és három óra közt.

— Hát akkor kettőnk közül valamelyik tisztára megőrült!

— Ismétlem, hogy az én vagyok... tévedhettem... hanem...

— Nos, hanem...

— Ne gyötörje magát annyira, kedves hugom!... Az első pillanatban arra gondoltam, hogy a király is jelen van. De önök németül beszéltek, a király pedig csak angolul tud.

— Németül!... Tehát egy német volt! Oh, kedves hercegem, én bizonyítékkal szolgálhatok önnek, hogy nem voltam ott! Szombaton tizenegy órakor lefeküdtem!

A herceg meghajolt, de látszott rajta, hogy kételkedik. Mosolygott, a királyné csengetett.

— Madame de Misery majd megmondja önnek!

A herceg még mindig mosolygott.

— Miért nem hívja tanúnak Laurentet, a Réservoirs kapusát? Az is tanuskodhatnék! Ezt a fegyvert én kovácsoltam, ne használja tehát ellenem!

— Oh, legalább ne legyen kiméletlen! — kiáltott föl haraggal a királyné.

— Inkább hinnék önnek, kedves hugom, ha kevésbé volna haragos. Hogyha én el is hinném önnek, mi haszna, ha nem hiszik el a többiek!

— A többiek!... Kik azok?

— Istenem! Hát azok, akik szintén látták önt!

— Na, ez igazán érdekes!... Hát vannak még többen, akik láttak engem?... Hát kik azok?

— Majd szolgálók a nevükkel! Például: Philippe de Taverney!

— A bátyám! — kiáltott föl Andrée.

— Ő is ott volt, kisasszony! — felelte a herceg. — Kivánja, kedves hugom, hogy kihallgassuk őt?

— Rögtön idehivatom!

— Istenem! — sóhajtott föl Andrée.

— Nos, mi az, Andrée?

— Az én bátyám legyen a tanu...

— Igen, igen! Akarom!

És a királyné elrendelte, hogy tüstént hívják ide. Rohantak is érte és utána mentek az atyjához, akitől éppen távozott ama heves jelenet után, melyről az ümént már szó volt.

Philippe, a győzelmes párbajhős, aki éppen fel akarta ajánlani szolgálatát a királynénak, jókedvűen sietett a versaillesi kastély felé.

Ép utközben találták. Közölték vele a királyné parancsát. Rohant tehát.

Mária-Antónia eléje sietett.

— Uram! — szólt hozzá a királyné. — Meg meri ön mondani az igazat?

— Igen, felséges asszonyom! Én sohasem hazudok! — felelte önérzetesen Philippe.

— Akkor hát mondja meg, uram!... mondja meg nyíltan, őszintén: látott-e ön engem valamely nyilvános helyen mostanában?

— Láttam, Felség!

A jelenlevők szíve hevesen dobogott s feszült várakozás látszott valamennyi arcon.

— Hol látott ön engem? — kérdezte a királyné szigorú hangon. Philippe hallgatott.

— Oh, uram, soh'se kiméljen engem! A herceg, ime, azt állítja, hogy az Operabálon látott. Hát ön hol látott engem?

— Én is ott láttam, Felség!

A királyné lerogyott a pamlagra, mintha villámcsapás érte volna. Majd hirtelen talpra ugrott, mint a sebzett párdúc.

— Ön engem ott nem láthatott, mert el sem mentem oda! Vigyázzon, Taverney ur, minden szavára! Azt veszem észre, hogy ön az erényhős szerepére vállalkozott. Ott megtehetette... Lafayette ur társaságában, Amerikában, de itt Versaillesban, mi franciák, erkölcsösök és egyszerű emberek vagyunk!

— Felséged el akarja hallgattatni Taverney urat! — szólt közbe Andrée sápadtan a haragtól és a felháborodástól. — Ha egyszer azt mondja, hogy látta Felségedet, akkor bizonyos, hogy látta is!

— Hát még ön is? — kiáltott föl meglepetten Mária-Antónia. — Még csak az van hátra, hogy ön is látott legyen engem! — Istenem! Vannak ugyan barátaim, akik megvédelmeznék engem, de vannak ellenségeim is, akik életem ellen törnek. Egy tanu azonban még nem elég!

— Most már arra is emlékszem, — jegyezte meg Artois grófja, — hogy amikor önt felismertem és észrevettem, hogy a kék dominó nem a király, eleinte azt hittem, hogy az ön lovagja senki más, mint Souffren unokaöccse. — Mi a neve annak a derék katonatisztnek, aki azt a hőstettet véghez vitte? Másnap olyan szívélyesen fogadta őt, mintha udvari lovagja volna.

A királyné mélyen elpirult. Andrée pedig elsápadt. Mindketten egymásra néztek és szinte megijedtek egymástól. Philippe arca ólom-szürke.

— Talán Charny ur? — kérdé Philippe.

— Charny!... Igen, ő az! — felelte a herceg. — Nemde, Taverney ur, mintha annak a kék dominónak a termete hasonlított volna Charny ur természetéhez?

— Azt nem figyeltem meg! — felelte Philippe felindulástól fuldokló hangon.

— Csakhogy én tüstént meggyőződtem arról, hogy tévedtem, mert Charny urat Richelieu mellett pillantottam meg s épen ön előtt állott abban a pillanathban, amikor az ön álarca leesett.

— És ő is látott engem? — kiáltott föl a királyné szinte magán-kívül.

— Hogyha nem vak! — felelte a herceg.

A királyné egy gyors mozdulattal ismét a csengőhöz nyult.

— Mit akar, hugom? — kérdé a herceg.

— Kihallgatom Charny urat is! Fenékig ürítem a méregpoharat.

— Nem hiszem, hogy Charny ur Versaillesban volna! — jegyezte meg Philippe.

— Mi tartaná vissza?

— Ugy hallottam, hogy... kissé gyöngélkedik.

— Oh, uram, az úgy sokkal komolyabb, hogysem gyöngélkedése miatt ne jöhetne! — felelte a királyné. — Én magam is gyöngélkedem, de a világ végéig is elmennék, ha arról lenne szó, hogy tanubizonyosságot tegyek...

Philippe szívszorongással hallgatta ezeket a szavakat s a huga felé ment, aki a földszintre néző ablakból bámult ki.

— Mi az ott? — kérdezte a királyné szintén Andrée felé tartva.

— Semmi!... Épen semmi!... Azt beszélnek, hogy Charny ur gyöngélkedik, pedig amott látom, ni!

— Ő volna az? — kérdezte Philippe kételkedve.

— Pedig ő az! Charny ur!

A királyné — minden másról megfeledkezve — maga nyitotta ki az ablakot és szigorú, messzehangzó hangon kiáltott le az udvarra:

— Charny ur!

Charny ijedten kapta föl a fejét s azután sietve tartott a kastély felé.

Az alibi.

Charny ur belépett. Kissé halovány volt ugyan, de egyenes tartásán külső nyoma nem látszott a szenvedésnek.

Az előkelő társaság láttára feszes állásba helyezkedett, világfihoz és katonához illően.

— Legyen óvatos, kedves hugom! — sugta halkan Artois grófja a királynénak. — Ön tulságosan sok embert avat be a dologba.

— Beavatom az egész világot, akad talán végre mégis csak valaki, aki rábizonyítja önre, hogy tévedett!

Ezalatt Charny észrevette Philippet, akit udvariasan üdvözölt.

— Ön hóhéra az egészségének! — sugta oda halkan Philippe ellenfelének. — Sebesülése ellenére kijár? Hát csakugyan keresi a halált?

— Ejh, nem hal bele az ember abba a kis karcolásba, amelyet a Bois bokrai közt szerez! — felelte Charny boldogan, hogy ellenségének olyan fulánkot bocsájthatott a lelkébe, amely jobban fáj a kard szurásánál.

E pillanatban a királyné közeledett feléjük s így véget vetett ennek a párbeszédnek, amely inkább afféle szinpadí «félre»-beszéd volt.

— Charny ur, amint ezek az urak állítják, ott volt az Operabálon? — kérde a királyné.

— Igenis, ott voltam, Felség! — felelte Charny meghajlással.

— Mondja csak el, kérem, mit látott ott?

— Felséged talán inkább azt óhajtja tudni, hogy kit láttam ott?

— Ugy van!... Kit látott ön ott? Figyelmeztetem, Charny ur, hogy semmi kimélet! Udvariasságból ne hallgasson el semmit!

— Mindent elmondjak, Felség?

A királyné arcát most ismét az a haloványság fogta el, amely ma már több ízben váltotta föl lázas pirosságát.

— Akkor hát rangsorozat s a tisztelet tudás törvénye szerint kezdem! — felelte Charny.

— Tehát: látott-ön engem?

— Láttam, Felség! Abban a pillanatban, amikor álarca, szerencsétlen véletlen folytán, leesett.

Mária-Antónia idegesen gyűrte össze ujjaival nyakkendőjének csipkáját.

— Uram! — szólt a királyné oly hangon, amelyből az alaposabb

lélekbuvár kiérezhette volna a kitörni készülő zokogást. — Nézzen meg jól és jelentse ki, vajjon bizonyos ön abban?

— Felség, az ön arcvonásai mélyen bevésődtek alattvalói szívébe! Elég, ha az ember egyszer látja Felséged arcát!

Philippe Andréera tekintett, Andrée pedig mélyen elmerült Philippe nézésébe. Ez a két fájdalom, ez a két féltékenység egyetlen kínzó érzésben olvadt össze.

— Uram! — mondotta a királyné Charny felé közeledve. — Biztosítom önt, hogy nem voltam az Operabálban!

— Felség! — kiáltott föl Charny mélyen meghajolva. — Hát Felségednek ne volna meg a joga ahhoz, hogy oda menjen, ahová kedve tartja? Legyen az bár a pokol, de mihelyt Felséged oda belép: legott megtisztul!

— Nem azt kértem én öntől, hogy mentséget találjon számomra, hanem azt, hogy higgye el, hogy nem voltam ott!

— Parancsára mindent elhiszek Felségednek! — felelte Charny mélyen meghatódva a királyné állhatatosságán, e büszke nő fájdalmas megalázkodásának láttára.

— Kedves hugom, ez már nagyon is sok! — sugta oda halkan a herceg a királyné fülébe.

Ez a jelenet a jelenlevőkben megfagyasztotta a vért. Némelyiknek a szeretetét vagy az önzését sértette; másokat ismét az az izgalom fogta el, amely az emberben a vádlott nő láttára támad, aki bátran száll szembe a terhelő bizonyítékokkal.

— Elhiszik!... Elhiszik!... Ha parancsolom! — kiáltott föl a királyné, haragjában szinte önkivületi állapotba esve s lerogyva egy fauteuilba, miközben ujjai hegyével titokban egy könnyet morzsoltszét, amelyet a sértett büszkeség érzése sajtolt a szemébe. Azután hirtelen talpra ugrott.

— Kedves hugom! — szólt gyöngéd hangon Artois grófja. — Bocsásson meg! Önt e percben hűséges hívek veszik körül; azt a titkot pedig, amitől ön annyira megijedt, egyedül mi ismerjük csak s azt valamennyien a szívünkbe zárjuk s magunkkal vesszük a sirba.

— A titkot!... A titkot! — kiáltott föl a királyné. — Nekem nincs titkom!

— Kedves hugom!...

— Nem kell, hogy megőrizzek a titkot! Nekem bizonyíték kell!

— Felség, az is meglesz! — szólalt meg Andrée.

— A király! — szólt halkan Philippe.

— A király! — kiáltotta el magát egy ajtónálló az előszobán.

— Annál jobb! — mondotta a királyné. — Ő az egyedüli jó barátom! A király még akkor sem ítélne el, hogyha bűnösnek hinne is engem!... Szívesen látom őt, Isten hozta!

A király belépett. Nyugodt nézése merőben különbözött a királyné körül álló alakok feldult, gyűrött ábrázatától.

— Felség, épen jókor jött! — szólt a királyné. — Ismét egy újabb rágalom, egy újabb sértés, amellyel szembe kell szállanom!

— Nos, mi az? — kérde a király.

— Egy újabb aljas pletyka! De terjed. Felség, segítsen, támogasson, mert ezuttal nem is az ellenségeim vádolnak, hanem a barátaim!

— A barátai?

— Ezek az urak! Sógorom, bocsánat: Artois grófja, Taverney és Charny urak azt állítják, a szemembe mondják, hogy az Operabálon láttak engem!

— Az Operabálon? — kiáltott föl a király, szemöldökét összeráncolva.

— Igen, Felség!

Nyomasztó csend nehezedett a kis társaságra.

Jeanne észrevette a király gyöttrő nyugtalanságát; megfigyelte a királyné halotthalvány arcát. Egy szóval, egyetlen szavával megszüntethette volna ezt a kínzó fájdalmat; egyetlen szavával halomra döntötte volna a rágalmak özönét, tisztára mosva ez által a királyné múltját s megmentve a jövőjét.

De nem volt hozzá szíve! A saját érdeke nem engedte! Ugy gondolkodott, hogy már késő! Ha már a Mesmer-féle ügyben hazudott s most visszavonja a szavát: egy csapásra vége minden reményének s legott kegyvesztett lesz, mert ha elárulja, hogy mindjárt az első alkalommal hazudott, akkor az is kiderül, hogy a vádakkal szemben cserben hagyta a királynét. Tehát — hallgatott.

— Az Operabálon? — ismételte a király aggódó hangon. — Ki mondta azt? A provencai gróf is tudja?

— De hiszen egy szó sem igaz belőle! — kiáltott föl a királyné, ártatlanságának tudatában kétségbeesetten védekezve. — Egyetlen szó sem igaz! Az urak itt mind, valamennyien tévednek! Elvégre tévedni emberi dolog!

A férfiak valamennyien mélyen meghajoltak.

— De lássuk csak! — szólt parancsoló hangon a királyné. — Jöjjenek ide az udvar összes emberei, jöjjön ide az egész világ, hadd vallatom ki őket!... Nemde, szombaton volt az a bál?

— Igen, kedves hugom!

— Hát lássuk csak, mit csináltam én szombaton? Mondják meg mások, mert én közel vagyok a megőrüléshez, s hogyha még tovább is így folytatják, hát magam is hinni kezdem, hogy csakugyan ott voltam azon a nevezetes Operabálon!... De uraim, higgyék el, hogyha ott lettem volna, hát őszintén beismerném!

E pillanatban a király tágra nyílt szemmel, kitárt karokkal mosolyogva közeledett a királynéhez.

— Szombaton, uraim?... Nemde, szombaton? — kérdé a király.

— Igenis, Felség!

— Akkor hát rendben van! — folytatta a király még nyugodtabb, még derüesebb hangon. — Felesleges minden további kérdezősködés, elég, ha kihallgatjuk az ön szobaleányát, a Mariet! Ő bizonyára emlékezni fog, hogy mikor, hány órakor kerestem én fel önt a lakosztályában. Ha jól emlékszem, ugy tizenegy óra tájban.

— Ah! — kiáltott föl örömtől repeső szívvvel a királyné. — Igen, igen, Felség... Csakugyan!...

E szavak után a királyné karjaiba rohant a királynak, de mert hirtelen feleszmélt, hogy mások is figyelik: pirulva simult az ura keblére, aki szeretettel, gyöngéden csókolta meg a szép haját.

— Nos, rendben van a dolog! — szólalt meg Artois grófja, aki a meglepetéstől és az örömtől alig tudott magához térni. — Már

látom, hogy pápaszemre van szükségem! De hála Istennek! Hogy így végződött: sokért nem adnám! Nemde, uraim?

Philippe, akinek az arca halotthalovány volt, a falnak támaszkodott; Charny hideg, közömbös arccal, verejtékes homlokát törölgette.

— Ime, uraim, ennél az egyszerű oknál fogva nem lehetett a királyné az Operabálon! — mondotta a király, felhasználva ügyesen azt a hatást, amelyet ez a jelenet keltett. — Ezek után most már gondolkozzanak az esetről úgy, ahogy éppen jónak látják; abban azonban bizonyos vagyok, hogy a királyné megelégszik azzal, hogyha az én bizalmamat bírja.

— No hát! A provençei gróf most már gondolhat, amit akar, de fogadok, hogy az ő felesége nem tudna ilyen alibit bizonyítani, ha egyszer azzal vádolják meg, hogy az éjszakát házon kívül töltötte! — jegyezte meg Artois grófja.

— De herceg!... — korholta őt a királyné.

— Felség, kezét csókolom!

— Charles, én is önnel megyek! — mondotta a király, még egyszer megcsókolva a királynét.

Philippe meg sem mozdult.

— Taverney ur, ön nem kíséri el a herceg urat? — kérde a királyné komoly hangon.

Philippe felegyenesedett. A halántékán lüktetni érezte az ereket s a szemét is vér öntötte el. Ájulás környékezte. Alig volt annyi ereje, hogy meghajtsa magát a királyné előtt, hogy tekintetet váltson Andréével, hogy egyetlen megsemmisítő pillantást vessen Charny felé és hogy elfojtsa feltörni készülő fájdalomát.

Távozott.

Andréet és Charnyt a királyné magánál tartotta.

Andrée helyzetét, amint így a bátyja és a királyné közé került, amint a barátság és féltékenység közt vergődött, csak úgy vázolhatjuk kellőképen, hogyha meglassítjuk a menetét annak a drámai jelenetnek, amelynek kellő közepén a király ép kapóra jött, hogy a kibontakozást megindítsa.

Ennek a fiatal leánynak szenvedése csakugyan méltó a figyelmünkre. Andrée érezte, hogy Philippe az életét adta volna oda, ha meg tudta volna akadályozni a királyné és Charny bizalmas együttlétét és be kellett önmagának vallania, hogy az ő szíve is összeszorult volna, hogyha — követvén bátyját vigasztalás céljából, amint hogy tennie kellett volna — magukra hagyta volna Charnyt, De La Motte grófnét és a királynét. Leolvasta ezt Jeanne szerény s egyuttal bizalmaskodó arcáról.

Ennek az érzésnek hogyan lehetne magyarázatát adni?

Vajjon szerelem volt-e ez az érzés? Oh, a szerelem — így gondolta — nem terem, nem hatalmasodik el ilyen gyorsan az udvari fagyos légkör hatása alatt. A szerelem, ez a ritka virág, csak a nemes, tisztá és romlatlan szívekben nyílik. A szerelem nem ereszt gyökeret az emlékektől megfertőztetett szívben, a könnyektől fagyos talajban, ahová ezek a könnyek évek óta hullanak. Nem, nem volt szerelem az az érzés, amelyet Andrée de Taverney érzett Charny iránt. Erő-

szakkal üzte el magától ezt a gondolatot, mert megesküdött önmagának, hogy ebben az életben nem fog szeretni soha!

Am akkor miért fájt neki az, hogy Charny néhány szavával tiszteletét és hódolatát tolmácsolta a királynénak. Bizonyos, hogy ez már féltékenység volt!

Igen, Andrée bevallotta önmagának, hogy féltékeny; féltékeny, de nem arra a szerelemre, amelyet a férfi érez egy másik nő iránt, de féltékeny arra az asszonyra, aki ezt a szerelmet fölébreszteti, visznózni és szítani tudta.

Mélabús tekintettel nézte az új udvar körülötte lebzselő szép férfiai. Ezek a romlott, hevületől égő emberek nem értették meg őt, s néhány bók után egyenként állottak odább. Némelyek azért, mert Andrée fagyossága nem a bölcsélet következménye volt; mások pedig azért, mert ez a fagyosság különös ellentétben volt azokkal a régi könnyelműségekkal, amelyek közt Andrée felcseperedett.

S ezenkívül a férfiak — akár azért, mert a gyönyört hajszolják, akár azért, mert szerelemlől ábrándoznak — bizalmatlanok az olyan huszonöt éves nő hidegsége iránt, aki szép, gazdag; aki egy királyné kegyencnője s aki egyedül, hidegen, csöndesen és halovány arccal halad végig azon az uton, amelyen a legnagyobb öröm és a legnagyobb boldogság kínálkozik.

Élő problémának lenni nem vonzó jelenség. Andrée is ráeszmélt: észrevette, mint fordulnak el a tekintetek szépségéről, mint zárkóznak el a lelkek az ő szelleme elől. Sőt többet is látott: régi ismerőseiben az idegenkedés szokássá válik, új ismerőseiben ösztönszerűen támad. Az emberek lassanként megszokták, hogy ne is közeledjenek Taverney kisasszonyhoz, hogy vele beszédbe elegyedjenek, mint ahogy nem szólítják meg a versaillesi Létó vagy Diana szobrát.

Am ezek a jelenségek nem kerülték el az érzékeny lelkű leány figyelmét. Andrée, kinek szíve végigszenvette a szomorúságokat anélkül, hogy valamelyes örömben valaha is része lett volna; Andrée, aki érezte, mint mulik el az idő fölötté sápadt gondok és sötét emlékek rajától kísérve: a lelke mélyén halkán ahhoz fordult segedelemért, aki inkább büntetni szokott, semmint megbocsájtani s kinos, álmatlan éjszakákon elvonultatta lelki szemei előtt azokat az örömöket, amelyek a versaillesi boldog szerelmeseknek bőségesen kínálóznak. S ilyenkor, halálos keserőséggel szívében, felsóhajtott:

— És én, Istenem?... És én?

Amikor azonban egy hideg téli este először találkozott Charnyval s amikor észrevette, hogy ez ifju tekintete kíváncsian tapad az arcára s a rokonérzés hálójával veszi őt körül: nem érezte többé azt a különös idegenkedést, amelyet a többi udvaroncok tanusítanak iránta. Ez ifju szemében ő ismét nő volt. Ez az ifju életre ébresztette benne az ifjuságot és föltámasztotta meghalt lelkét! Ez az ifju életre ébresztette Létó és Diana szobrát!

Am Taverney kisasszony is legott ragaszkodást érzett ez ifju iránt, aki fölkelte benne az életkedvet és boldog volt, ha láthatta őt, aki számára ő nem volt egyszerű probléma. De boldogtalansággal töltötte el az a gondolat, hogy egy másik nő szárnyát szegheti boldog ábrándozásainak és széttépheti legszebb álmát, amely alig hogy kitoppant az aranykapun át.

Megbocsájt az olvasó, amiért ezzel a kitéréssel megmagyaráztuk, hogy Andrée miért nem távozott a királyné szobájából bátyjával együtt, bár az a sértés, amely Philippe-et érte, neki is fáj; neki, akinek Philippe bálványa, vallása, talán szerelme volt!

Taverney kisasszony csak azt nem akarta, hogy a királyné egyedül maradjon Charny-val; nem vett részt tehát a társalgásban a bátyját ért sérelem után.

Helyet foglalt a kandalló mellett, csaknem egészen hátat fordítva a társaságnak. A királyné ült, Charny előtte állt, De La Motte grófné pedig az ablakmélyedésbe vonult, hogy színlelt tartózkodását jobban elrejthesse s ahonnan kedvezőbb kilátást talált, hogy leplezett kíváncsiságát kielégíthesse.

A királyné néhány pillanatig szótlan maradt; hamarjában nem tudta, hogyan kezdje el a társalgást, az imént lezajlott kinos jelenet után.

Charny szenvedőnek látszott, ami feltűnt a királynénak is.

Végre mégis a királyné törte meg a csendet, kifejezve egyuttal nemcsak a maga, hanem a többiek gondolatát is.

— Mindez amellett bizonyít, — mondotta Mária-Antónia — hogy ellenségekben nem szenvedünk hiányt! Hát elhinné-e valaki, hogy a francia királyi udvarban ilyen aljasság megtörténhetik? Egyáltalán hihető ez, uram?

Charny nem válaszolt.

— Oh, mily boldogság lehet az ön hajóin élni, a nyílt tengeren, nyílt ég alatt! — folytatta a királyné. — Mesélnek nekünk, városi embereknek, a tenger haragjáról, tenger veszedelmeiről. Oh, uram, uram! A tenger dühöngő hullámai nem borították-e már el önt is haragjuk tajtékával s rohamaik nem verték-e le önt is a lábáról, ott a parancsnoki hidon? Nos, uram, ön mégis ép, egészséges, fiatal és... tisztelt, becsült férfit!

— Felség!...

— És az angolok — folytatta a királyné még jobban nekihevíülve — nem viharozták-e önmre dühük lángot és halált szóró ágyuit? Ám ön fel sem vette! Itt áll sértetlenül, ifju és erős! S épen e veszedelmek után, amelyet az ellenség szórt ön felé — a király elhalmozta önt dicsérrel, becsülésének minden jelével, a nép pedig ismeri a nevét és szereti önt!

— De, Felség!... — mentegetőzött Charny, aki ijedten szemlélte, mint fogja el észrevétlenül az izgalom láza a királynét.

— Nos: mit akarok én ezzel mondani? — folytatta a királyné. — Ime: Áldott legyen az az ellenség, amely tüzzel, vassal, tajtékzó áradattal áraszt el bennünket! Áldott legyen az az ellenség, amely csak a halálunkat akarja!

— Felség! — felelt Charny. — Ellenségei Felségednek nem is lehetnek! Legfőlebb, mint ahogy a kigyó ellensége lehet a — sasnak! A földön csuszó-mászó féreg, amely a röghöz van kötve, nem bántja a sast, amely fenn, a magasban, a felhők fölött szárnyal!

— Uram! — sietett a válasszal a királyné. — Ön sértetlenül jött vissza a háborúból, a viharból, diadalmasan, tisztelettel és szeretettel elhalmozva. Ellenben azok, akiknek hirnevét — mint nekem is —

ellenségeik a rágalom ragadós tajtékjával piszkítják be, nem kockáztatják ugyan életüket, igaz, de minden egyes ilyen vihar után — nagyot öregszenek! Megszokják, hogy állandóan megalázott fővel járnak attól való félelmükben, hogy — mint ahogy ma én is — barátaik és ellenségeik egyesült rágalmaival kell szembeszállaniok. S mindezen fölül, uram, ha tudná: mily iszonyatos az, mikor érezzük, hogy gyűlölnek bennünket!

Andrée aggódva várta Charny válaszát s remegett, hogy az ifju ajka csak nem nyílik vigasztaló szavakra, amelyeket a királyné — szinte látszott rajta — várt tőle.

Charny ehelyett zsebkendőjével a homlokát törölgette és sápadtan egy karosszék támlájához támaszkodott.

— Talán bizony túlságos meleg van itt? — kérde a királyné Charnyra tekintve.

De La Motte grófné kinyitotta az ablakot, miközben kicsiny keze izmos férfikéz erejével tolta félre az ablak csapózárát. Charny gyönyörrel szívtá be a friss levegőt.

— Ön, nemde Charny ur, a tengeri szelekhez van szokva s a versaillesi szobalevegő fojtja önt?

— Oh, nem ez az oka, Felség! — felelte Charny. — Két órára ugyanis szolgálatra kell jelentkeznem, hacsak Felséged nem parancsolja, hogy maradjak...

— Nem, Charny ur, nem kívánom, hogy maradjon! — felelte a királyné. — Mert, ugy-e, Andrée, mi tudjuk ám, hogy mi az őrszolgálat, mi a parancs?

Majd ismét Charny felé fordulva, kissé csipősen megjegyezte:

— Charny ur, ön szabad!

És egy kézmozdulattal elbocsájtotta az ifjut.

Charny sietve elköszönt és eltűnt a függönykárpit mögött.

Néhány pillanat múlva az előszobából sürgős-forgás zaja hallatszott be, mintha siető emberek tolonganának ott.

A királyné legközelebb volt az ajtóhoz; lehet, hogy véletlen volt csupán, lehet, hogy azért, mert figyelemmel akarta kísérni Charny távozását, amely kissé szokatlannak tűnt föl neki.

A királyné fölemelte a kárpitfüggönyt s abban a pillanatban felsikoltott s rohanni készült.

Andrée azonban, aki a királyné minden mozdulatát figyelemmel kísérte, elébe állott.

— Felség! — kiáltott föl Andrée.

A királyné merően szemébe nézett Andréének, aki azonban képményen állta a tekintetet.

De La Motte grófné mereven előrenyújtott fejjel figyelt.

A királyné és Andrée közt egy kis hézag támadt, amelyen át a grófné megpillantotta az alétan fekvő Charnyt, akit a szolgák és az őrkatonák támogattak.

Amikor a királyné észrevette a grófné mozdulatát, hirtelen becsukta az ajtót.

De késő: De La Motte grófné mindent látott.

Mária-Antónia összeráncolt szemöldökkel, mélyen elgondolkodva

ment vissza a karosszékhez és visszaült a helyére. Az a kinzó nyugtalanság fogta el, amely az erős felindulásokat szokta követni. Mintha senkit sem tudna maga körül.

Andrée, habár állva maradt s a falhoz támaszkodott, ép oly szórakozottnak látszott, mint a királyné.

Rövid szünet állott be.

— Különös eset! — szólalt meg hirtelen a királyné, kinek szavaira a két hölgy összerezzen, mert oly váratlanul hangzottak föl. — Charny ur még mindig kételkedni látszik...

— Miben kételkednék, Felség? — kérde Andréé.

— Abban, hogy ama bizonyos báli éjszakát csakugyan a kastélyban, otthon töltöttem.

— Oh, Felség!...

— Ugy-e, grófné, igazam van? Charny ur még mindig kételkedik!

— A király szavai után lehetetlennek tartom! — felelte Andréé.

— Csakhogy azt is hiheti, hogy a király ép a saját becsülete érdekében sietett mentőtanúnak mellém! Oh, Charny nem hiszi el... Charny kételkedik... Hiszen látszott rajta...

Andrée az ajkát harapdálta.

— Bátyám már nem látszott ilyen hitetlennek! — jegyezte meg Andréé. — Látszott rajta a meggyőződés!

— Oh, pedig nekem nagyon fájna! — folytatta a királyné, aki nem is hallgatott Andréé szavaira. — Akkor pedig ennek az ifjunak sem lehet őszinte, nyílt jelleme, mint amilyennek képzeltem!

Majd a tenyerébe csapva, így szólt haragosan a királyné:

— De végre is, hogyha engem csakugyan ott látott, akkor miért is hinne? Artois grófja szintén látott, Taverney ur nemkülönben, legalább azt állítja. Tehát mindenki látott és királyi szóra volt szükség, hogy elhiggyék, azaz helyesebben, hogy színeljék, mintha elhinnék! Oh, valaminek kell e mögött rejleni, valami titokzatosságnak, amelyet föl kell derítenem! Valami titoknak, amire most még senki sem gondol! Ugy-e, Andréé, keresnem kell és meg kell találnom a titok nyitját?

— Felségednek igaza van! — felelte Andréé. — És bizonyosra veszem, hogy De La Motte grófné is ép így vélekedik! Nemde, grófné?

A grófné — akit váratlanul ért a kérdés — e szavak hallatára összerezzen és nem válaszolt.

— Azt állítják, hogy Mesmernél voltam! — mondotta a királyné.

— Felséged csakugyan ott volt! — sietett megjegyezni mosolyogva De La Motte grófné.

— Hát igen, ott voltam, de nem követtem el azokat a dolgokat, amiket az a szennyírat rámfog! Azután meg az Operában is láttak, pedig ott igazán nem voltam!

Egy pillanatig elgondolkodott a királyné, majd így kiáltott föl:

— Ah! Megvan!... Rájöttem!...

— Az igazságra? — kérde akadozva a grófné.

— Hála Istennek! — jegyezte meg Andréé.

— Hivassák ide tüstént Crosne urat! — szólt a királyné Miserynéhez, aki e pillanatban lépett a szobába.

Crosne ur.

Crosne ur, aki nagyon udvarias ember, a király és a királyné nyilatkozata és magyarázata óta a lehető legnagyobb zavarban volt.

De nem kis feladat is ám egy nő összes titkait ismerni — kiváltképen mikor az a nő maga a királyné — s mikor valakire az a gond nehezedik, hogy egy korona érdekeit kell megvédelmeznie s a női jó hírnevet kell megoltalmaznia!

Crosne érezte, hogy ráirányul egy nő minden haragja s egy királyné felháborodása! Ám ő bátran körülbástyázta magát kötelesség-érzetével s az általánosan ismert udvariassága szolgált vért gyanánt, amely az első csapásokat felfogta.

Nyugodtan, mosolyogva lépett a királyné elé.

A királyné azonban nem mosolygott.

— Crosne ur! — szólt a királyné. — Most rajtunk a sor, hogy kölcsönösen kimagyarázzuk egymást!

— Parancsára állok, Felség!

— Önnek, rendőrhadnagy ur, tudnia kell az okát az ellenem indított hajszának!

Crosne ur egy kissé meghökkent s tétova tekintettel nézett szét maga körül.

— Sohse nyugtalankodjék, uram! — jegyezte meg a királyné. — Ön ismeri ezt a két hölgyet! Ön ismer mindent és mindenkit!

— Körülbelül! — felelte Crosne. — Ismerem az embereket, ismerem viselt dolgaikat, de nem ismerem az okát annak, amit az imént Felséged említett!

— Hát én majd a nyomára vezetem önt, Crosne ur! — jegyezte meg a királyné, akit a rendőrhadnagy nyugodtsága bosszantott kissé. — A titkomat, nemde — ahogy szokás — halkan, bizalmasan közölhetném önnel. Én azonban mindig a nyíltságot és a hangos szót kedveltem. Nos, én hát kimondom nyíltan: azokat a viselt dolgokat, — ahogy ön nevezte — amelyek annyi bajt okoztak nekem, egy gonosz nő követi el, aki hozzám hasonlít s aki mindenütt megjelen és muto-gatja magát, ahol ön, uram és emberei engem vélnek látni!

— Hasonlatosság! — jegyezte meg Crosne ur, aki most minden figyelmét arra irányította, hogy a királyné támadásait sikeresen kivédje s így nem vette észre Jeanne hirtelen, muló zavarát és Andrée felkiáltását.

— Talán bizony lehetetlennek véli ön ezt a feltevést, Crosne ur? Ön, nemde, azt hiszi, hogy tévedek, vagy hogy önt megtévesztem?

— Felség, ezt nem állithatom! De bármily tökéletes legyen is a hasonlatosság Felséged és bármely nő közt: a különbség mégis oly nagy, hogy a gyakorlott szem nem tévedhet!

— De igenis tévedhet! Aminthogy tévedt is!

— És én mindjárt egy példával szolgállok, Felség! — szólt közbe Andrée.

— Ah!...

— Amikor atyámmal Taverney-Maison-Rouge-ban laktunk, volt egy cselédlányunk, aki különös véletlen folytán...

— Hozzám hasonlított!

— Igen, Felség, a megtévesztésig!

— És mi van azzal a leánnyal?

— Akkor még nem tudtuk, mily fenkölt, mily nemes Felséged lelke s attól tartottunk, hogy ez a hasonlatosság sérteni fogja Felségedet. Amikor tehát Trianonba költöztünk, azt a leányt mindenki szeme előtt rejtegettük.

— Nos, hallja Crosne ur, ez önt érdekli!

— Figyelek, Felség!

— Hogy van tovább, kedves Andrée?

— A leány nyugtalan, nagyravágyó természet volt s megunta ezt a tétlenséget és a raboskodást. Bizonyára rossz társaságba került, s így történt, hogy egy este, nagy meglepetésünkre, hült helyét találtuk. Megszökött. Kerestük, de eredmény nélkül. Végkép eltűnt szemünk elől.

— Ráadásul bizonyosan meg is lopta önt az én hasonmásom, nemde, kedves Andrée?

— Nem, Felség, nem volt tölem mit ellopnia!

Könnyen elképzelhető, mily érdeklődéssel figyelte Jeanne a párbeszéd minden szavát!

— Ön ezeket, Crosne ur, úgy látszik, most hallja először! Nem volt önnek ezekről tudomása? — kérdezte a királyné.

— Nem volt, Felség!

— Ezek szerint tehát van egy nő, aki meglepően hasonlít hozzám, s ön ezt, Crosne ur, nem tudja! Mégis csak különös, hogy az ilyen nevezetes esemény, amely komoly következményekkel járhat és máris oly sok kavarodásnak volt az okozója, egyáltalán elkerülheti az ön figyelmét, ahelyett, hogy ön lenne az első, aki arról tudomást szerez! Hát csak vallja be őszintén, rendőrhadnagy ur, hogy ez így nincs jól! A rendőrség szervezése rossz!

— Felség, biztosíthatom, hogy a rendőrség szervezése jó! — felelte Crosne. — A rendőrhadnagytól általában olyan működést követelnek, amely már az Isten hatáskörébe vág! Felséged azonban, aki a földi Olympuson, magasan fölöttem trónol, jól tudja, hogy a király tisztviselői is csak emberek. Az eseményeknek én nem parancsolhatok, amelyek közt akad olyan különös is, hogy azt az emberi véges elmével megérteni nem lehet!

— Uram! Amikor valakire ráruházzák azt a hatalmat, amelynek segélyével embertársainak még a gondolatait is kilesheti; amikor közegei révén kémekre tehet szert, akik még azt is följegyzik, hogy milyen kézmozdulatot végzek a tükröm előtt, s ez az ember nem ura az eseményeknek...

— Felség, amikor az éjszakát házon kívül töltötte, tudomásom volt róla. Rendőrségem tehát jól van megszervezve, nemde? E napon Felség e hölgyet kereste föl a Saint-Claude-utcában, a Marais-ban. Ehhez nincs semmi közöm! Nem tartozik reám! Amikor Mesmarnél Lamballe hercegnő kíséretében Felséged megjelent — mert hiszen Felséged csakugyan odament — az én rendőrségem révén tüstént értesültem róla. Tehát megint csak jól működött... Amikor Felséged az Operabálra ment...

A királyné hirtelen felkapta a fejét.

— Hadd mondjam el, Felség!... Én is úgy mondom el, ahogy Artois grófja mondta el. Hogyha a sógor szeme csalódik a sógornő

arcvonásaiban, annál könnyebben tévedhet egy szegény rendőr, akinek a fizetése naponként mindössze egy kis tallér! Az én emberem látni vélte Felségedet! Így jelentette. Rendőrségem tehát e napon is jól működött! Avagy az ellen is lenne kifogása és észrevétele Felségednek, ahogyan rendőreim kibogozták Reteau ügyét, azét a firkászt, akit Charny ur ugyan csak elagyabugyált!

— Charny ur? — kiáltott föl egyyszerre Andrée és a királyné.

— Oh, ez nem is olyan régen történt, s a botütések nyomai még most is ott bizseregnek a firkász ur hátaközepén! Ime, ekkor is mestermunkát végeztek embereim!

— Ejh, hát Charny ur bemocskolta a kezét ezzel a nyomorult emberrel?

— Én erről csak az én sokat becsmérelt rendőrségem révén értesültem, Felség, s méltóztassék beismerni, hogy rendőreimnek nem csekély ügyességről kellett tanubizonyságot tenniök, akkor, amikor annak a párbajnak utána jártak, amely ama firkász megveretését követte.

— Charny ur párbajozott? — kiáltott föl a királyné. — Oh, az lehetetlen! Ön bizonyára téved, Crosne ur!

— Felség, engem már annyi hibáért megkorholt, hogy ezuttal bátran beismerheti, hogy nekem van igazam!

— Hiszen ép az imént járt itt!

— Jól tudom!

— Oh, én észre is vettem, hogy nem jól érzi magát! — jegyezte meg Andrée.

Andrée ezeket a szavakat olyan hangon mondotta, hogy azok sértő célzatát a királyné legott észrevette s most egyenesen Andrée felé fordult:

— Mit mondott, kedvesem? Ön észrevette, hogy Charny ur rosszul érzi magát s nekem erről nem tett említést?

Andrée nem felelt. Jeanne, aki a királyné kegyencnőjét a maga részére akarta megnyerni, most a segítségére sietett és megjegyezte:

— Nekem is úgy tűnt föl, mintha Charny ur az egész társalgás alatt, amellyel Felséged őt annyira kitüntette, csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudta magát lábon tartani!

— Kivel és mikor párbajozott Charny ur? — kérde a királyné.

Ezalatt Andrée ismét összeszedte magát és sikerült nyugalmat erőltetni önmagára.

— Egy urral, Felség, aki... de hiszen az most már mindegy! A két ellenfél azóta ismét legjobb barátja egymásnak s épen Felséged szemeláttára beszélgettek itt együtt.

— Az én szemeláttára, itt?

— Igen, itt, ebben a szobában, amelyből a győző fél alig husz perccel ezelőtt távozott.

— A bátyám! — kiáltott föl Andrée, aki most szemrehányást tett önmagának, amiért ezt is nem ő találta el.

— Magam is úgy hiszem, hogy Philippe de Taverney lovag ur párbajozott Charny urral! — jegyezte meg Crosne ur.

A királyné hevesen csapott a tenyerébe, ami már a legnagyobb harag jele volt.

— Andrée, önnek tudnia kellett, hogy bátyja párbajozott!

— Én is csak most tudtam meg, Felség!

— S vajjon miért párbajoztak?

— Ezt Charny urtól kellett volna megkérdeznünk, aki bátyám ellenfele volt! — jegyezte meg Andrée halovány arccal és szikrázó szemmel.

A királyné megőrizte nyugalját, de csak a legnagyobb erőfeszítés és önmérséklés árán. Fölállott, néhány lépést tett a szobában, színlelte, mintha a tükörbe nézne, egy kis fényezett fiókból kivett egy könyvet, hét-nyolc sort futva átolvasott s azután félrelökte a könyvet.

— Köszönöm, Crosne ur, ön meggyőzött engem! — mondotta a királyné. — A különféle események és feltevések egészen megzavarták a fejemet. Elismerem, hogy a rendőrség kitűnő és jól megállja a helyét! Csak arra kérem: ne feledje el azt a hasonlatosságot, amelyről az imént volt szó! Isten vele!

A királyné lebilincselő szívélyességgel nyujtotta oda a kezét s Crosne túlboldogan, de legalább is tisztelesen okosabb fejével távozott.

Andrée megértette e szavak burkolt célzatát:

— Isten vele! — Mélyen, ünnepélyesen meghajtotta magát.

A királyné könnyedén bucsuzott el tőle s a neheztelésnek semmi látszólagos jele.

Jeanne úgy hajolt meg, mint bálvány előtt s menni készült.

E pillanatban Miseryné lépett be.

— Felség! — jelentette a komorna — Boehmer és Bossange urak kérnek kihallgatást. Kegyeskedik fogadni őket?

— Ah, igen; jó Miseryné, bocsássa be őket! Kérem, maradjon még grófné! Szeretném, hogyha a király teljesen kibékülne önnel.

A királyné, amikor ezeket a szavakat mondta, egy tükörből lopva Andrée arcát figyelte, aki lassu lépésekkel távozott a tágas teremből. Mintha Andrée féltékenységet akarta volna szítani azzal, hogy az új jövevényt kegyeivel tüntette ki.

Andrée alakja eltűnt a kárpitfüggöny mögött, az izgalom legcsekélyebb látható jele nélkül.

— Acélból van, acélból, mint minden Taverney! — sóhajtott fel a királyné. — De aranyból is!

— Ah, ékszerész urak, jó napot! Mi jót hoztak? Hiszen tudják, hogy nincsen pénzem!

Sátán-nő.

De La Motte grófné visszatért előbbi megfigyelő helyére. Szerényen félrehuzódott, állva és figyelve, mint akinek kegyelemből megengedték, hogy maradhasson és hallgathasson.

Boehmer és Bossange urak ünneplő ruhában kihallgatásra jelentkeztek. Folytonos hajlongások közt közeledtek a királyné karosszékehez.

— Ékszerészek csak azért jönnek ide, hogy drágaságokról beszéljenek, — szólalt meg a királyné. — Akkor pedig önök rosszkor jönnek, uraim!

Boehmer ur köszörülte a torkát. Ő volt a társaság szónoka.

— Felség, nem azért jöttünk, hogy ékszert ajánljunk megvételre. Ilyen tolakodók nem tudnánk lenni.

— Oh, hiszen az ékszerek megtekintése még semmire se kötelez!

— jegyezte meg a királyné, aki szinte megbánta, hogy hirtelen tulmerész volt.

— Természetesen! — folytatta Boehmer, aki a társalgás elejtett fonalát akarta minden áron ismét megtalálni. — Mi azonban voltképen kötelességet jöttünk teljesíteni s ez minket felbátorít.

— Kötelességet? — kérde csodálkozva a királyné.

— Még mindig arról a bizonyos nyakékról van szó, amelyet Felséged annak idején nem volt hajlandó megvásárolni.

— Ah, igen!... A nyakék!... Hát megint csak arról van szó — jegyezte meg a királyné mosolyogva.

Boehmer komoly arcot vágott.

— Igen, az a nyakék csakugyan szép volt! Boehmer ur!

— Olyan szép, hogy annak viselésére Felséged lenne egyedül méltó! — jegyezte meg félénken Bossange.

— Vigasztalásomra szolgál, hogy... mi is az ára, másfél millió, nemde, Boehmer ur? — mondotta a királyné halk sóhajtás közben, ami nem kerülte el De La Motte grófné figyelmét.

— Igen, Felség! — felelte Boehmer.

—... Hogy ebben a mai szeretetreméltó korban, amikor a népek szíve úgy kihűlt, akárcsak a jó isten napja, nem akad majd olyan uralkodó, aki megvásárolhatná azt a nyakéket másfél millióért!

— Másfél millió! — ismételte visszhangként De La Motte grófné.

— Elannyira, uraim, — folytatta a királyné — hogyha már én nem vehettem meg, hát másé sem lesz!... Önök azt mondják, hogy az ékkövek jók. Ez igaz. Én azonban két-három ilyen drágakőt senkitől sem irigyelnék, de hatvanat, már igen!

A királyné elégedetten dörzsölte kezeit, de volt ebben valami abból a szándékból is, hogy kissé megcsufolja Boehmer és Bossange urakat.

— Ép ebben téved, Felség! — jegyezte meg Boehmer. — És ép ez az, ami kötelességet ró reánk: a nyakéknek vevője van. Eladtuk!

— Eladták? — kiáltott föl a királyné.

— Eladták? — ismételte De La Motte grófné, akiben a királyné látszólagos könnyed lemondása gyanút keltett.

— S vajjon kinek? — kérde a királyné.

Oh, Felség, ez államtitok!

— Államtitok? Hát jó, legyen államtitok! — jegyezte meg mosolyogva a királyné. — Államtitok, amit sohasem lenne szabad elárulni, nemde, Boehmer ur?

— Oh, Felség!

Oh, azok az államtitkok! Mi már jártasok vagyunk ebben, uraim emberek. Úgy vigyázzon ám Boehmer ur a magáéra, hogy ha nem árulja el nekem, hát még bizony elloptam Crosne ur egyik emberét.

A királyné józsen felcagott, mintegy jellemzéseül annak a fontoskodásnak, amellyel Boehmer és Bossange urak titkolni akarják a vevő nevét.

— Felségeddel szemben másképp viselkedünk, mint más közönséges vevővel szemben! — mondotta nagykomolyan Boehmer. — Azért jöttünk ide, hogy jelentjük, hogy a nyakéket eladtuk. A vevő nevét azonban el kell hallgatnunk, mert a vétel titokban történt egy kiküldött nagykövet révén, aki incognito utazott.

A «nagykövet» szóra a királyné ismét felkacagott s a grófné felé fordulva így szólt:

— A legcsodálatosabb ebben a Boehmer urban az, hogy ő maga hisz abban, amit az imént nekem mondott. Lássuk csak, Boehmer ur, honnan is jött az a nagykövet?... Nem! Sok lenne!... — tette hozzá nevetve a királyné. — Elég, hogyha nevének kezdőbetűjét megmondja!

És annyira belejött a nevetésbe, hogy alig bírta abbahagyni

— A portugál nagykövet! — mondotta Boehmer halkan, hogy legalább De La Motte grófnétól metse meg az államtitkot.

De már erre a kategórikus, világos kijelentésre a királyné hirtelen félbeszakította a nevetést.

— Portugál nagykövet? — szólt a királyné. — Hiszen ilyen nincs is nálunk, Boehmer ur!

— Sürgősen küldték ide, Felség!

— Önhöz, Boehmer ur... incógnito?...

— Ugy van, Felség!

— De hát kicsoda az?

— Souza őexcellenciája!

A királyné nem válaszolt. Egy pillanatig a fejét rázta, de azután mintha meggondolta volna magát:

— Hát jól van! Öfelsége a portugál királyné legyen boldog velem! A gyémántok csakugyan szépek!... Ezzel vége, ne beszéljünk többé róluk!...

— Felség, hiszen ép ellenkezően, azt akarom kérni, kegyeskedjék megengedni nekem, azaz, hogy nekünk, — javította ki önmagát Boehmer, társára tekintve.

Bossange szintén meghajolt.

— Ismeri ön azokat a gyémántokat, grófné? — kérdezte a királyné Jeanne felé intézve szavait.

— Nem ismerem, Felség!

— Szép gyémántok!... Kár, hogy ezek az urak nem hozták magukkal!

— Itt vannak! — sietett kijelenteni Bossange.

És ezzel a kalapja belsejéből, a hóna alól előhuzta a kis, lapos tokot, amely magába zárta ezeket a kincseket.

— No, nézze csak, grófné! Ön asszony, önt bizonyára érdekli! — mondotta a királyné.

S ezzel egy kissé hátrább lépett a sevresi asztalkától, amelyre Boehmer izlésszerűen kitergette a nyakéket oly módon, hogy a fény, amely a gyémántokra esett, szikrázó tüzeket gyújtott ki azok csiszolt felületein.

A csodálat, a meglepetés kiáltása röppent el Jeanne ajkáról. És csakugyan: páratlanul szép látvány volt! Mintha tüzes nyelv csapott volna ki belőle! Majd zöldes és piros, majd ismét fehér színű, mint maga a fény. Boehmer rázogatta az ékszert, s ilyenkor mintha végigfolyt volna az ujjain az a csodálatos, cseppfolyó tűzláng.

— Igazán csodálatos!... Csodálatos! — kiáltott föl az elragadtatástól szinte magánkívül Jeanne.

— Mástfél millió befér egy kis tenyérbe! — jegyezte meg a királyné a bölcselkedő olyan színlelt nyugalmával, amilyenre csak a genfi Rousseau lett volna képes hasonló körülmények közt.

Am Jeanne éppen a látszólagos közönyben más egyebet is látott, mert még mindig bizott abban, hogy ráveheti a királynét. Hosszas vizsgálódás után tehát megszólalt:

— Bossange urnak csakugyan igaza van! Nincs a világon több olyan királyné, aki Felségednél méltóbb volna erre az ékszerre!

— Csakhogy Én Felségem nem fogja viselni azt az ékszert! — felelte Mária-Antónia.

— Mielőtt kibocsájtanók Franciaországból, — szolt Boehmer, — eljöttünk Felséged színe elé, hogy legmélyebb sajnálkozásunknak adjunk kifejezést. Ezt az ékszert már egész Európa ismeri és szinte kapkodnak érte! Mielőtt más uralkodó ékesíthetné vele magát, nemzeti büszkeségünk arra készítetett, hogy még egyszer felajánljuk Felségednek és csak akkor bocsáthatjuk ki külföldre, hogyha Felséged utoljára és megmásíthatatlanul visszautasítja!

— Én már egyszer visszautasítottam! — felelte a királyné. — Mindenki tudja és jobban dicsértek érte, semhogy okom volna megbánni tetteimet!

— Oh, Felség, — szónokolt Boehmer, — hogyha a nép szép tettek minősítette azt, hogy Felséged a nyakék helyett hajót választott, viszont a nemesség — amely szintén francia — nem találna abban semmi meglepőt, hogyha Franciaország királynéja most nyakéket vásárolna, miután előbb hajót vásárolt.

— Hagyjuk, ne beszéljünk többé róla! — jegyezte meg a királyné, utolsó pillantást vetve az ékszer felé.

Jeanne is felsóhajtott, mint hogyha nyomatékot akart volna adni a királyné sóhajának.

— Ah, ön sóhajt, grófné?... De hogyha az én helyemben volna, ép úgy cselekednék, mint én!

— Nem tudom! — mormogta Jeanne.

— Elégge megbámulta már a gyémántokat, grófné? — kérdezte sietve a királyné.

— Felség, nem győzöm elégge bámulni! Oh, hisz örökké el tudnám nézni!...

— Hagyjuk, uraim, hadd bámulja tovább az ékszert ez a kíváncsi nő, hiszen az nem árt a gyémántoknak! Másfél milliót fog az érni még mindig — az én szerencsétlenségemre!

Mínta a királyné megjegyzése éppen kapóra jött volna a grófnénak.

— A királyné tehát sajnálja az ékszert! — gondolta magában Jeanne. — Tehát szeretné a magáénak mondani. Bizonyára még most is szeretné, mert hiszen vágya nem teljesült.

Azt, hogy efféle gondolatok cikáztak Jeanne agyában, bizonyítja a megjegyzése:

— Másfél millió font, Felség! Oh, ez a nyakék az ön nyakán olyan szép lenne, hogy az asszonyok megpukkadnának irigységükben, legyen az bár maga Kleopátra vagy akár Vénusz!

S ezzel Jeanne, felkapva az ékszert, oly szemfényvesztő ügyességgel kanyarította a királyné hófehér nyaka köré, hogy Mária-Antónia a másik pillanatban azon vette észre magát, hogy foszforeszkáló s a legkülönbébb szint játszó fényzőn veszi körül.

— Oh, Felség, mily tündéri szép így! — susogta Jeanne, a kigyó-

Mária-Antónia a tükörhöz lépett. Valóban vakító szép volt!

Finom mintázásu, hajlékony nyaka — amilyen csak Jeanne Grayé lehetett s gyöngéd, mint a lilium szára s mint Virgilius virága, szintén arra volt kárhoztatva, hogy acél messe le — kecsesen emelkedett ki arany hajbodraival a ragyogó, fényövezte vállak közt.

Jeanne annyira merész volt, hogy a királyné vállait meztelenre vetköztette elannyira, hogy a nyakék gyémántjainak utolsó sora a gyöngyházszinü kebelhez simult. Mint királyné ragyogó volt; mint nő: gyönyörű! Alattvalók és imádók egyaránt földig hajoltak volna láttára!

Mária-Antónia egy darabig önmagán felejtette tekintetét. Majd, mintha megijedt volna, le akarta venni nyakáról az ékszer.

— Elég! — mondotta a királyné. — Elég legyen!

— Felségedet már megérintette, nem méltó többé senki másához! — mondotta hévvel Boehmer.

— Lehetetlen! — mondotta határozott hangon a királyné. — Egy kicsit játszottam ezzel az ékszerrel, de már tovább folytatni — hiba lenne!

— Felségednek van ideje bőven a meggondolásra! — jegyezte meg lopva Boehmer. — Holnap még visszajövünk.

— Utólag fizetni — annyit jelent, hogy sokáig adósuk maradnánk! Már pedig önöknek sürgős a pénz! Meg azután bizonyára előnyösebben fizet is a vevő, nemde?

— Igen, Felség, készpénzben! — szólalt meg most Boehmerben a kereskedő.

— Vigye, vigye csak kérem! — kiáltotta a királyné. — Rejtse el a tokjába az ékszer! Gyorsan, gyorsan, uraim!...

— Felséged elfelejti, hogy ez az ékszer maga is készpénz, hogy az értéke száz év múlva sem fog változni s annyit fog érni akkor is, mint amennyit ma ér!

— Adjon ide hamar másfél millió fontot, grófné! — szólott erőltetett mosollyal a királyné Jeanne felé fordulva. — Nos, akkor majd meglátjuk...

— Oh, ha nekem pénzem volna! — kiáltott föl Jeanne.

S azután elhallgatott.

Oh, a hosszú frázisoknál sokszor többet fejez ki a maga idején való — hallgatás.

Boehmer és Bossange egy negyedóra hosszat rakosgatták, illesztgették, zárogatták az ékszer a tokjába; de a királyné meg sem moccant többé.

Látszott az arcán, a hallgatásán, hogy küzd magával és hogy ez a küzdelem kínos, fájdalmas...

Szokása szerint, amikor bosszuság éri, most is könyvet vett a kezébe s néhány lapot fordított benne olvasatlanul.

Az ékszerészek ezzel köszöntek el:

— Felséged tehát visszautasítja?

— Igen!... Igen és igen! — felelte a királyné mélyet sóhajta.

Boehmer és Bossange ezután szó nélkül távoztak.

Jeanne észrevette, hogy a királyné lába remeg a bársonypárnán, amelybe belesüppedt a lába.

— Ugy látszik, hogy szenved! — gondolta magában Jeanne.

A királyné most hirtelen talpra ugrott, néhányszor fel s alá járt

a szobában s megállva Jeanne előtt, kinek tekintete szinte lenyűgözte, így szólt:

— Grófné, úgy látszik, hogy a király már nem tér vissza! A kérény ügyét a legközelebbi kihallgatás alkalmára elhalasztjuk!

Jeanne tisztelettel teljesen meghajolt s az ajtóig hátrált.

— De azért nem feledkezem meg önről! — szólt utána a királyné jóságos mosollyal ajkán.

Jeanne az ajkát a kezére illesztette, mintha a szívét tette volna oda s azután távozott, magára hagyva Mária-Antóniát bánatával és kábultságával együtt.

— A tehetetlenség okozta bánat s a vágy okozta kábulat! — mondotta magában Jeanne. — És ő királyné!... Oh nem! Ó asszony!

S ezzel eltűnt...

Becsvágy, amely szerelem akar lenni.

Jeanne szintén asszony volt, anélkül, hogy királyné volna.

Természetes tehát, hogy menet közben kocsijában első gondolata is az volt, hogy összehasonlítást tegyen a gyönyörű versaillesi kastély pompás, ragyogó berendezése s a Saint-Gilles-utcai ház negyedik emeletén levő lakása, a kastély fényes egyenruhájú lakájai és az ő egyetlen, öreg cselédje közt.

De azután az ő szerény lakása és öreg cselédje csakhamar eltűnt a mult ködében mint valami látomány — amely, minthogy már megszűnt, soha nem is volt — és Jeanne maga elé idézte a Saint-Antoine-külváros kicsiny, de kecses s amint manapság mondják: kényelmes kéjlakát lakájaival együtt, akinek formaruhája nem volt ugyan olyan dusan sujtásozva, mint a versaillesi kastély inasaié, de azért mégis tiszteletet keltett s lakájai szintén engedelmesek voltak.

Ez a kéjlak volt az ő versaillesi kastélya; ebben a kis palotában ő ép olyan királyné volt, mint Mária-Antónia Versaillesban! Kívánságai — ha nem lépték túl a lehetőség határait és ésszerűek voltak — ép úgy teljesültek, mintha jogart tartott volna a kezében!

Jeanne tehát sugárzó arccal s mosollyal ajakán nyitott be otthonába. Még korán volt. Papirost, tollat és tintát vett elő, sebtében néhány sort írt s a levelet finom, illatos borítékba zárva, megcímmezte s azután csöngetett.

Alig hangzott el a csengő utolsó rezgése, az ajtó feltárult s egy lakáj jelent meg a küszöbön, ahol állva várta a további parancsot.

— Igazam volt! — mormogta magában Jeanne. — A királynét se szolgálják ki különben!

Azután a kezét kinyújtva:

— Adja át ezt a levelet Rohan biboros ur őeminenciájának! — parancsolta Jeanne.

A lakáj átvette a levelet s szó nélkül távozott, az előkelő házak inasainak néma tiszteletteludásával.

A grófné mély álmodozásba merült, amely álmodozás azonban nem most fogta el őt hirtelenében, hanem csak folytatása volt annak, amely már utközben hatalmába kerítette.

Alig öt perc mulva kopogtattak az ajtón.

— Szabad! — szól De La Motte grófné.

Az a lakáj lépett be, akit az imént a levéllel küldött el.

— Nos? — kérde a grófné türelmetlenségre valló mozdulattal, miután észrevette, hogy parancsát a lakáj nem teljesítette.

— Abban a pillanatban, — felelte a lakáj, — amikor innen elindultam, hogy a grófné parancsának eleget tegyek, öminenciája ép a kapu elé érkezett. Jelentettem neki, hogy a méltóságos grófné a lakására küldött. Kivette a levelet a kezemből, átolvasta, kiugrott a kocsijából és most itt van. Rám parancsolt, hogy jelentsem be.

— És hol van öminenciája?

— Itt van s várja, hogy a grófné engedelmével belépessen.

Önelégült, könnyed mosoly játszadozott a grófné ajka körül.

— Bocsásd be! — szól azután kisvártatva büszke kézmozdulattal.

Ez a néhány pillanatnyi késlekedés arra való volt talán, hogy előszobájában megvárakoztasson egy egyházfejedelmet, avagy talán erre a csekély időre még szüksége volt, hogy tervét teljesen befejezze?

A herceg megjelent a küszöbön.

Jeanne tehát, amikor otthonába visszatért s küldönczel kérte magához a bitorost — kinek megjelenése úgy megörvendeztette őt — Jeanne tehát valami tervet kovácsolt?

Nos, igen! A királyné pillanatnyi szeszélye — hasonlatosan ahhoz a lidércfényhez, amely egy egész táj árkait-bokrait megvilágítja és megmutatja — a királyné, de főként a nő pillanatnyi szeszélye e körmönfont asszony előtt föltárta egy női lélek minden titkát, amely lélek azonban sokkal fenköltebb, sokkal fensőségesebb volt, hogysem azokat a titkokat gondosan rejtegetni akarta volna.

Hát persze, hosszú az út Versailles-től Párisig; s mikor valaki a nagyravágyás démonjával utazik egy kocsiban: bizony annak a démonnak elég ideje van arra, hogy a legmerészebb, a legvakmerőbb tervet sugdossa az ember fülébe.

Jeannet teljesen elkápráztatta az a másfél millió összeg, amely gyémántok alakjában ott volt kitergetve Bohmer és Bossange urak ékszerszobájának fehér selyempárnáján.

Annyi bizonyos, hogy másfél millió font csakugyan hercegi vagy, főként egy olyan koldusnő szemében, aki még egy hónappal is ezelőtt alamizsnáért tartotta kezét a gazdagok elé.

De az is bizonyos, hogy a Saint-Gilles-utcai Jeanne de Valoistól a Saint-Antoine-külvárosi Jeanne de Valoisig nagyobb volt a távolság, mint a Saint-Antoine-külvárosi Jeanne de Valoistól ama Jeanne de Valoisig, aki ama nyakék birtokosa!

Igy tehát tul volt a felén annak az utnak, amely a boldogság és a gazdagság révébe vezetett!

S az a vagyon, amelyre Jeanne vágyott, nem volt afféle képzeleti vagyon, mint amelyet szerződés biztosít, vagy amilyen a földbirtok! Nem, mert az a nyakék, oh, az egészen más vagyon, mint a szerződés adta vagyon vagy a földbirtok: a nyakék látható és értékelhető vagyon, amely mindig kéznél van s tüzel, éget és elbűvöl! És mert a királyné vágyott reá: Jeanne de Valois álmodozhatott róla; s minthogy a királynénak volt annyi lelki ereje, hogy lemondjon róla: De La Motte grófné birni akarta!

És még vagy ezer efféle ábrándkép, káprázat és látomány jelent meg Jeannenak Versailles-től Párisig tartó útja alatt farkasok, rókák és szárnyas kigyók alakjában, amely páraalakzatu ábrándképekről mondotta Aristophanes, a költő, hogy a szenvedély pillanatában emberi formát öltenek.

A bíboros, akinek ezeket az ábrándképeket kellett megvalósítania, váratlan megjelenésével most megzavarta azokat.

Am a bíborosnak is meg voltak a maga ábrándképei; neki is voltak vágyai, amelyeket az udvariasság álarca és a szerelem látszata mögé rejtett.

— Ah, kedves Jeanne, ön az? — szólt a bíboros. — Oh, ön már annyira nélkülözhetetlenné vált számomra, hogy az egész napom szomorú volt annak gondolatától, hogy ön távol van tőlem! Legalább szerencsésen és baj nélkül érkezett vissza Versaillesből?

— Amint látni méltóztatik!

— És boldogan?

— Elragadtatva!

— A királyné tehát fogadta önt?

— Megérkezésem után nyomban maga elé bocsájtott.

— Akkor önnek nagy szerencséje lehetett! Látva pedig az ön dadalmas arc kifejezését: fogadni mernék, hogy a királyné még beszélt is önnek!

— Közel három óra hosszat időztem Őfelsége dolgozószobájában!

A bíboros megremegett és kicsibe mult, hogy Jeanne után nem ismételte szavaló hangon:

— Három óra hosszat!

De türtőztette magát.

— De hát ön valóban varázslatos erejű nő s önnek senki sem bir ellentállani!

— Oh, ön tuloz, herceg!

— Egy csöppet sem! És csakugyan három óra hosszat időzött a királyné közelében?

Jeanne a fejével biccentett igenlően.

— Három óra hosszat! — ismételte a bíboros mosolyogva. — Istenem, olyan okos asszony, mint ön: mi mindent nem mondhatott a királynénak!

— Hát bizony éltem is az alkalommal és nem vesztegettem hiábavalóságokra az időt!

— Fogadni merek, — kockáztatta meg a kérdést a bíboros, — hogy az alatt a három óra alatt egy pillanatra sem gondolt én reám!

— Ön hálátlan, herceg!

— Hát csakugyan gondolt reám?

— Hogy gondoltam-e? Többet is tettem annál!

— Nos, hát mit tett értem, hadd halljam?

— Szóba hoztam az ön nevét.

— Rólam is beszélt?... S ugyan kinek? — kérdezte a bíboros, akinek hangjáról észre lehetett venni, hogy minden erejéből türtőztetni akarja kitörni készülő felindulását.

— Ugyan kinek másnak, ha nem a királynénak?

És e szavak után, amelyek olyan édesen csengtek a bíboros fülében, Jeanne föl se tekintett a bíboros arcára, mintha egy csöppet sem

aggódott volna amiatt, vajjon ezek a szavak megtették-e a kívánt hatást.

Rohan herceg megrázkódott.

— Hát hadd hallom, kedves grófné, beszélje el nekem, hogy történt! — szólt a herceg. — Engem ugyanis annyira érdekel minden, ami önnel történik, hogy kérem önt, mondja el apróra még a legkisebb részleteket is!

Jeanne mosolygott. Oh, ő nagyon jól tudta, hogy főként mi érdekli a herceget, ép úgy, mint őt magát!

Jeanne a mondókáját a legapróbb részletekig már előre megállapította magában s azt el is mondotta volna, még hogyha a biboros erre nem is szölitotta volna föl. Nyugodtan, kiszámítva, minden szót tagot hangsúlyozva kezdett bele elbeszélésébe. Elmondotta tövéről-hegyére a találkozás lefolyását, a társalgás tárgyát s minden szavával azt akarta bizonyítani, hogy a szerencsés véletlen folytán — amilyenek az udvaroncok köszönhetik legtöbbször szerencséjüket — Versaillesban olyan különös körülmények közé sodródott, amelyek révén egyetlenegy nap alatt, idegen nő léte, a királyné nélkülözhetetlen barátjánővé lett. És csakugyan: Jeanne De La Motte grófné egy nap alatt beavatódott a királyné valamennyi titkolt fájdmába s megismerte a királyság gyámoltalan voltát.

Mindezekből azonban a herceget csak az érdekelte, amit a királyné mondott Jeannenak.

Jeanne viszont főleg azt emelte ki, amit a királyné a hercegről mondott.

Alig hogy Jeanne befejezte az elbeszélését, belépett a lakáj és jelentette, hogy vacsorára tálalva van.

Jeanne egyetlen tekintettel meghívta a biborost vacsorára, aki szintén néma intéssel fogadta el a meghívást.

A herceg karját nyújtotta oda a ház urnőjének, aki olyan hamar beletalálta magát ebbe a szerepbe, s mindketten az ebédlő felé tartottak.

Amikor vége volt a vacsorának s a biboros mohón szívtá magába e búbajos asszony ajkáról felhangzó, többször megismételt és még többször félbeszakított elbeszélésből a reményt és a szerelmet, végezve magá sem tudta, hogy hát voltaképen hányadán van ezzel a nővel, aki hatalmas emberek szívét tartja kezében fogva.

Meglepődve és rémülten vette észre ugyanis a herceg, hogy Jeanne ahelyett, hogy fontoskodnék és érvényesülésre törekednék — mint ahogyan az olyan nők szokták, akiket dédelgetnek s akikre szüksége van — ezuttal leereszkedő szívéllyességgel teljesíti az ő kívánságát, eltérően attól a büszke fölényeskedéstől, amelyet még nemrég ugyan ebben a házban, ugyanezen a helyen eltöltött vacsora alkalmával fitogtatott előtte és éreztetett vele.

Jeanne ezuttal az urnő szerepét úgy adta, mint aki nemcsak a maga urnője, hanem másoknak is. Tekintetében semmi tétovázás, a hangja öntudatos és határozott. De hát az előkelőségéből nem a francia arisztokrácia legkiválóbbjaitól vett-e leckét, akiket naponként felkeresett s nem a leghatalmasabb királyné szölitotta-e őt «kedves grófné» néven?

E fölényességgel szemben a biboros is — aki maga is fölényes ember volt — meghódolt.

— Grófné! — mondotta a herceg. — Önben kétféle nő lakozik!

— Hogyan értsem ezt, herceg?

— Ön más nő volt tegnap és egészen más ön ma!

— S vajjon melyik tetszik jobban önnek?

— Magam sem tudom! Csak annyit tudok, hogy a ma esti nő egy Armide, egy Circe, valami ellenállhatatlan hatalmu nő...

— És akinek, remélem, nem is akar ellentállni!

A herceg ülőhelyéből leereszkedett a földre s a grófné lábai elé térdelt.

— Alamizsnát kér, herceg? — kérdé De La Motte grófné.

— Arra várok, az ön kezéből!

— Ma a bőkezű adományozás napja van! — felelte Jeanne. — Valois grófnő visszanyerte rangját, udvarképes hölgy lett s nemsokára számot fog tenni még a versaillesi legbüszkébb hölgyek közt is! Ki nyujthatja tehát a kezét és annak adja oda, akinek kedve tartja!

— Még hogyha herceg is? — kérdé Rohan herceg.

— Még hogyha... biboros is! — felelte Jeanne.

A biboros egy hosszú, izzó csókot nyomott arra a formás, dacos kis kézre; majd pedig — miután, a grófné tekintetéből és mosolyából bátorítást olvasott ki — fölemelkedett és kiment az előszobába, ahol néhány szót mondott halkán az inasának.

Két perc múlva hallani lehetett a távozó fogat robogását.

A grófné figyelve emelte föl a fejét.

— Grófné! — mondotta a biboros. — Felgyujtottam a hajóimatt!

— Nem nagy hőstett, mikor már ugyis a révbe ért! — jegyezte meg mosolyogva Jeanne.

Amelyben már látni kezdjük az álarc alá rejtett arcokat.

A hosszas, üres csevegés hasznos kiváltsága az olyan embereknek, akiknek már nincs mit mondaniok egymásnak. A hallgatás után legnagyobb boldogság kétségtelenül a nyílt, őszinte, tartózkodás nélkül való beszélgetés.

A fogat elküldés után két óra múlva a biboros és a grófné ép ilyen körülmények közé jutottak. A grófné behódolt, a biboros győzött, de azért mégis csak a biboros volt a rabszolga s a grófné a diadalmas nő!

Két férfi úgy csalogdik egymásban, hogy kezét fognak. A férfi és a nő pedig úgy, hogy csókot váltanak.

Ezuttal azonban egyik sem csalta meg a másikat, mert mind a ketten csalódni akartak.

Mind a kettőnek megvolt a maga célja; ennek érdekében pedig szükséges volt az őszinteség. Mindkettő elérte tehát a célját.

Igy hát a biboros sem igen iparkodott eltúlkolni türelmetlenségét. Rövid kitérés és kertelés után nyomban rátért a versaillesi eseményekre és arra a megtiszteltetésre, amelyben a királyné új kegyencnőjének ott része volt.

— A királyné nagylelkű asszony! — szólalt meg a biboros. — Semmit sem sajnál azoktól, akiket szeret! Egyike azoknak a ritka teremtéseknek, akik mindenkinek juttatnak valami csekélységet, de bőségesen elhalmozzák kevés számu barátaikat.

— Ön tehát gazdagnak véli őt? — kérdé a grófné.

— Egyetlen szavával, kézintéssel, mosolyával megnyitja az új pénzforrást. Turgot minisztert kivéve, még egyetlen minisztere sem mert ellenszegülni óhajának.

— Nos hát, én nem találtam olyan gazdagnak, mint amilyennek ön képzei! — felelte Jeanne. — Szegény királyné! Helyesebben: szegény asszony!

— Hogyan érti, grófné?

— Hát gazdag az olyan ember, aki nélkülözni kénytelen?

— Nélkülözni?... Ugyan beszéljen világosabban, kedves Jeanne!

— Hát majd elmondom, amit láttam! Amit a saját szememmel láttam! Sem többet, sem kevesebbet!

— Beszéljen, hallgatom!

— Képzelve el, herceg, két kegyetlen gyötrelmem kinozza ezt a szerencsétlen királynét.

— Két gyötrelmem? Melyek azok?

— Megérti ön azt, herceg, mi az, mikor a nő valamit birni óhaj?

— Nem értem, grófné, de ön lesz szives megmagyarázni nekem, nemde?

— Nos: a királynénak olyan kívánsága van, amelyet nem tud kielégíteni.

— És kit óhaj?

— Nem kit, hanem mit!

— Hát legyen, nem bánom: mit?

— Egy gyémánt nyakéket!

— Aha! Tudom már!... Nem a Boehmer és Bossange-féle nyakékről van szó?

— De igen, arról!

— De hisz' az már régi história, grófné!

— Régi avagy új, de nem kétségbeejtő dolog-e az, mondja csak, herceg, hogy nem nevezheti magának egy királyné azt az ékszer, amelyet egy egyszerű kegyencnő kicsibe mult, hogy meg nem kapartott magának! Hogyha XV. Lajos csak két héttel is tovább él: Jeanne Vaubernier magának mondhatta volna azt, amiről Mária-Antónia kénytelen lemondani!

— Hát épen ebben téved, kedves grófné! A királyné már akár ötször-hatszor is megszerezhetette volna azt az ékszer, de mindannyiszor lemondott róla.

— Ah!

— Ha egyszer én mondom önnek! Maga a király ajánlotta föl neki, de a királyné állhatatosan visszautasította azt.

És a biboros elmondotta a hajók történetét.

Jeanne feszült figyelemmel hallgatta s mikor a biboros elhallgatott, csak ennyit mondott:

— Nos, és azután?

— Mit akar ezzel mondani?

— Hogy ez még semmit sem bizonyít!

— Nemde azt, hogy a királyné azért ne óhajtotta volna azt az ékszer?

Jeanne a vállát vonogatta.

— Ön ismeri a nőket, ismeri az udvart, ismeri a királyokat és önt mégis megtévesztette a királyné elhatározása! — mondotta Jeanne.

— De hiszen nem fogadta el a felajánlott ékszer!

— Kedves herceg, ez csak azt bizonyítja, hogy a királyné szükségét érezte annak, hogy nemes, népszerű cselekedetre szánja el magát. Semmi többet!

— Hát így hisz ön a koronás fők erenyeiben! Ah, mily hitetlen ön, grófné! Tamás apostol szelid gyermek önhöz képest!

— Gondoljon felőlem a herceg akármit, egyet azonban határozottan állítok!

— És mi az?

— Az, hogy a királyné, alig hogy visszautasította az ékszer, nyomban megbánta, mert szinte leküzdhetetlen vágya támadt annak bírására.

— Ön ilyen és efféle gondolatokkal foglalkozik, pedig higgye el, hogy számos hibái ellenére a királynénak egy elvitázhatatlanul nagy erenye van!

— És vajjon melyik az?

— Az önzetlenség! Nem kell neki sem arany, sem ezüst, sem drágakő! Mindezeket ő a valódi értékük szerint értékeli. Az övébe tűzött rózsát ép annyira becsüli, mint a fülében levő gyémánt ékszer.

— Ez ellen nincs észrevételem. Csak annyit mondok, hogy a királyné e perben szerfölött vágyódik a nyakék után.

— Ejh, grófné, hát kísérelje meg!

— Misem könnyebb ennél! Hiszen én láttam is azt az ékszer!

— Hogyan? ... Ön látta?

— Igen, én láttam! Sőt többet mondok: nemcsak, hogy láttam, hanem a kezemben is volt!

— És hol?

— Hát hol másutt: Versailles-ban!

— Versailles-ban?

— Igen! Az ékszerészek ott bemutatták a királynénak, hogy még egyszer és utoljára kísértésbe hozzák őt vele!

— És szép az az ékszer?

— Csodaszép!

— Akkor hát ön, mint nő, a legjobban tudhatja, mit jelent annak a bírása.

— Hát bizony megértem, hogyha valaki aludni sem tud miatta!

— Oh, miért nincs hajóm, amit a királynak adhatnék!

— Hajó?

— Igen, hajóm! Hogy nekem adná érte a nyakéket! Hogyha pedig egyszer az enyém lenne: nos, akkor ön nyugodtan alhatnék.

— Ön gúnyolódik!

— Nem én! Esküszöm!

— Akkor hát majd mondok én önnek olyan valamit, hogy el-
támul bele!

— Figyelek!

— Én sem fogadnám el azt a nyakéket!

— Annál jobb, grófné, mert bizony nincs módomban, hogy én önt megajándékozzam vele.

— Fájdalom, sem ön, sem más, hiszen az az ékszer egyenesen királynő számára készült, azért vágyik is utána!

— De, ismétlem grófné, a király felajánlotta azt a királynénak!

Jeanne hirtelen, mondhatni türelmetlenül vágott a szavába, heves kézmozdulattal kísérve szavait:

— Én pedig azt mondom, hogy a nők azt az ajándékot fogadják szívesen, amelyet nem erőszakolnak rájuk.

A biboros most még nagyobb figyelemmel nézett Jeanne arcára.

— Ebből ugyan nem sokat értek! — jegyezte meg azután.

— Annál jobb! Hagyjuk, ne beszéljünk többet róla! Mit tartozik önre az ékszer ügye, mikor ugy sem lehet a miénk!

— Oh, hogyha én volnék a király, ön pedig a királyné, én bizony kényszeríteném önt annak elfogadására.

— Nos, hát, herceg, kísérelje meg és vegye rá a királynét, hogy fogadja el az ékszert, s majd ön is meglátja, vajjon csakugyan megsértődik-e miatta!

A biboros lankadatlan figyelemmel hallgatta Jeanne minden szavát.

— Ön tehát bizonyos abban, hogy a királyné igazán óhajtja a nyakéket?

— Nemcsak hogy óhajtja, hanem rabja ebbeli vágyának! De figyeljen csak, herceg!... Ha jól emlékszem, ön mondotta nekem, vagy talán másoktól hallottam, hogy ön szeretne miniszter lenni?

— Meglehet, hogy tőlem hallotta ezt a kijelentést, grófné!

— Nos, kedves herceg, fogadjunk...

— Ugyan mire fogadjunk?

— Hát arra, hogy a királyné minisztert csinálna abból az emberből, aki egy hét alatt megszerezné neki azt a nyakéket!

— Ugyan?...

— Állom a fogadást!... Én nyíltan beszélek! Avagy jobban szeretné-e, herceg, hogyha rejtegetném gondolataimat?

— Oh, nem, nem, grófné!

— Egyébként, amit én az imént mondtam, nem tartozik önre! Hiszen csak természetes, hogy nem dob ki másfél milliót a királyné szeszélye kedvéért. Nagy ár lenne az egy olyan miniszteri tárcáért, amely ugyanis az öné lesz, amely ugyanis önt illeti meg! Ne vegye hát komolyan, amit az imént mondtam! Asszonyi fecsegés az egész! Olyan vagyok, mint a papagály: a napba nézettek, amitől megvakultam s most szüntelenül azt hajtogatom, hogy meleg van!... Ah, herceg, az udvar fényében sütkérezni egy napig: nagy megpróbáltatás ám egy falusi kis leány számára!... Oh, az a fény! Sasnak kell lenni, mint amilyen ön, hogy bele ne vakuljon, aki beletekint!...

A biboros most elmélázott egy darabig.

— Nos, lám, — szólt Jeanne — ön bizonyára olyan közönségesnek, olyan gyalónak ismert most meg engem, hogy még csak szóra sem érdemesít!

— Ugyan?... Hogy mondhat ilyet, grófné?

— Olyannak festettem le a királynét, amilyen magam vagyok!

— Grófné!...

— De így van!... Azért fogtam rá, hogy szeretné az ékszer, mert sóhajtott, mikor megpillantotta és mert magamról ítéltem meg őt, mert én az ő helyében csakugyan megkivántam volna... Bocsássa meg gyöngeségemet!...

— Ön imádatraméltó asszony, grófné! — szólt elragadtatva a herceg. — Önben a gyöngéd szív csodálatosképen párosul az erős lélekkel. Ön némelykor annyira meg tudja tagadni asszonyi mivoltát, hogy szinte megrémit. Máskor pedig olyan imádni való asszony tud lenni, hogy áldom érte a teremtet és áldom érte önt, magát!...

És az udvarias biboros egy csókkal toldotta meg ezt a bókot.

— No de most már igazán hagyjuk abban és ne beszéljünk többet erről a dologról! — jegyezte meg azután.

— Magam sem bánom! — mormogta magában Jeanne. — Azt hiszem, máris a horogba harapott...

A biboros — alig hogy kimondotta, hogy «ne beszéljünk többé róla!» — így folytatta:

— Tehát Boehmer felajánlotta az ékszer a királynénak?

— Igen, Bossange urral együtt! — felelte Jeanne ártatlan arccal.

— Bossange?... Várjon csak!... — szólt a biboros elgondolkodva. — Nemde, Bossange ur társa Boehmernek?

— Igen! Nyurga, sovány ember.

— Ó az!

— Lakik pedig...

— Ott lakik valahol a Quai de la Ferraille vagy a Quai de l'Ecole táján. Bizonyosan nem tudom, csak azt, hogy a Pont-Neuf közelében van a házuk.

— Jól mondja, herceg, csakugyan a Pont-Neuf közelében! Arrafelé kocsikázva, mintha egy kapu fölött olvastam is volna ezt a két nevet.

— Jól van már! — mormogta magában Jeanne. — Mindig jobban és jobban beleharap a horogba az aranyhalacska!

És Jeannenak csakugyan igaza volt: a biboros végkép a horogára akadt.

Másnap, amikor a biboros távozott a kerti lakból, egyenesen Boehmerhez hajtatott.

A biboros meg akarta őrizni incognitóját, de Boehmer és Bossange — bejáratosak lévén az udvarnál — az első szavak után nyomban felismerték és Eminenciának szólitották.

— Nos, hát igen, az vagyok! — mondotta Rohan herceg. — Csak arra kérem önöket, hogyha már felismertek engem, legalább ne árulják el kilétem mások előtt.

— Eminenciád nyugodt lehet! Rendelkezésére állunk, parancsoljon!

— Azt a nyakéket szeretném megvásárolni, amelyet önök a királynénak mutattak be.

— Őszintén sajnáljuk, de már elkésett Eminenciád!

— Hogyan?...

— Már eladtuk.

— Lehetetlen! Hiszen tegnap még újból megvételre ajánlották föl a királynénak!

— Ámde ismét visszautasította s így a korábbi üzlet érvénybe lépett.

— S vajjon kivel kötötték meg az üzletet? — kérde a biboros.

— Azt nem mondhatjuk meg. Titok!

— Ön nagyon titkolódzó, Boehmer ur! — jegyezte meg a biboros bosszusan s menni készült.

— Bocsánat, Eminenciád...

— Ugy vélem, hogy önök, mint a francia udvar szállítói, megelégedhettek volna azzal a vételárral, amelyet itthon kaptak volna az ékszerért! Hja, ha önök többre becsülik Portugáliát...

— Eminenciád mindent tud! — kiáltott föl meglepetve az ékszerész.

— Ugyan mi van ezen csodálni való?

— Mert csakis a királynétől értesülhetett róla Eminenciád!

— És ha csakugyan úgy volna? — jegyezte meg a biboros anélkül, hogy megcáfolta volna ezt a föltevést, amely a hiuságát legyezgette.

— Oh, akkor ez már változtat a dolgon!

— Magyarázza hát ki magát, mert egy szót sem értek a beszédjéből! — nógatta a herceg az ékszerészt.

— Megengedi Eminenciád, hogy nyíltan beszélhessek?

— Beszéljen!

— Nos: a királynénak csakugyan tetszik a nyakék és szeretné is magáénak mondani!

— Azt hiszi?

— Bizonyosan tudom.

— Akkor hát miért nem vásárolta meg?

— Mert egyszer már visszautasította. Ha pedig most megváltoztatta volna elhatározását, — amellyel oly sok dicséretet érdemelt ki — egyszerűen szeszélynek minősítették volna.

— A királynét szemrehányások nem érhetik föl!

— Ugy van, hogyha a nép, avagy hogyha az udvaroncok tennék azokat, de mikor a király...

— De hiszen a király — mint ön is tudja — felajánlotta az ékszer a királynénak!

— Kétségtelenül! De sietett is ám megköszönni neki ezt az elhatározását.

— Lássuk hát, mi a véleménye Boehmer urnak?

— Az én véleményem az, hogy a királyné igenis szeretné az ékszer, de kerülni akarja annak látszatát, mintha azt pénzen vásárolta volna.

— Téved, uram! — felelte a biboros. — Nem erről van szó!

— Kár pedig, Eminenciád, mert ez lett volna az egyedüli jogcím arra, hogy a portugál nagykövettel az üzletet felbontottuk volna. A biboros gondolataiba merült.

Bármily erős lábon álljon is a diplomatak diplomáciája: a kalmár embereké túltesz rajta!... Amíg a diplomata olyan értékekről alkudozik, amelyek nincsenek a birtokában: addig a kereskedő olyan tárgyat tart a kezében, amely felkölti a kíváncsiságot és az érdeklődést.

Rohan herceg belátta, hogy a kereskedő hatalmába került.

— Hát csak higgye uram, hogy a királyné birni óhajtja az ön ékszerét! — mondotta a herceg.

— Ez esetben máskép alakulna a helyzet! Egyszerűen felbontánám az alkut, hogy elsőbbséget adjak a királynénak.

— Mennyit kíván azért a nyakékért?

— Másfél millió fontot.

— És mik a fizetési feltételek?

— A portugál nagykövet bizonyos részletösszeget adna át nekem, én pedig személyesen vinném az ékszeret Lissabonba, ahol megkapnám a hátralékos összeget.

— A fizetésnek ez a módja kettőnk közt nem alkalmas, Boehmer ur! Részlettörlesztést azonban tőlem is kaphat, ha úgy tetszik s ha nem lesz túlkövetelő.

— Százezer fontot kérek.

— Ezt megkaphatja. S mi lesz a hátralékos összeggel?

— Eminenciádnak halasztásra lenne szüksége? — kérde Boehmer. — Eminenciád kezessége mellett ez is lehetséges. Csakhogy a késedelem veszteséggel jár, mert — méltóztassék csak figyelembe venni — az ilyen nagy üzletkötéseknél a költségek önmaguktól szaporodnak. A másfél millió font öt százalékos kamatja hetvenötezer fontot tesz ki, már pedig, az öt százalékos kamat a kereskedőre nézve egyet jelent a bukással. Tíz százalék az egyedüli elfogadható számitás.

— Ami pedig százötvenezer fontot eredményez az ön számitása szerint, nemde?

— Ugy van, Eminenciád!

— Tegyük föl, hogy ön az ékszeret egy millió hatszázezer fontért engedi át nekem, Boehmer ur! Ez esetben a még fennmaradó másfél millió font összeget ossza fel három részre, mely részletösszegek egy év leforgása alatt három egyenlő részletben lennének fizetendőek. Rendben van?

— Eminenciád, ötvenezer fontot veszünk így az üzleten. És ketten vagyunk: én és társam.

— Azt hiszem önöknek is jobb, ha negyedévenként ötvenezer fontot kapnak kézhez, azaz: ön és társa külö-külön kétszázötvenezer fontot.

— Eminenciád elfelejti azonban, hogy azok a gyémántok nem a miéink! Oh, hogyha azok a miéink volnának, akkor sokkal gazdagabbak volnánk, hogy sem sürgetnünk kellene a vételár kiegyenlítését.

— Hát akkor kiéi azok a gyémántok?

— Hát bizony talán tíz más társunké. A gyémántokat ugyanis egyenkint vásároltuk: az egyiket Hamburgban, a másikat Nápolyban, a harmadikat Buenos-Ayresben, kettőt pedig Moszkvában. Nos, ezek a mi hitelezőink s most várják, hogy a nyakék vételárából kielégítsük őket. A mi hasznunk tehát mindössze az, ami a hitelezők kielégítése után még fennmarad. Csakhogy, sajnos, amióta ez a szerencsétlen nyakék eladó, tehát idestova két esztendeje, a kamat fejében immár kétszázezer font a veszteségünk! És most itélje meg Eminenciád, vajjon van-e hasznunk ezen az üzleten?

— És mindezek ellenére én még nem is láttam azt a nyakéket! — vágott közbe a herceg.

— Csakugyan!... Ime, itt van! — felelte Boehmer, aki a szokásos elővigyázati rendszabályok alkalmazása mellett, kirakta a drága ékszer.

— Igazán felséges! — kiáltott föl elragadtatással a herceg, gyöngéden megsimogatva a záró csattot, amely hivatva volt átfogni a királyné nyakát.

Amikor pedig már maga is megelégtelte a gyémántkövek simogatását, aminek révén át akarta vinni a maga személyére is az azokból kiáradó rokonszenvet, így szólt:

— Nos, áll az alku?

— Parancsára, Eminenciád! Most pedig tüstént megyek a nagykövetségre és felbontom az alkut!

— Nem hiszem, hogy ez idő szerint Portugáliának nagykövete volna Párisban.

— Pedig úgy van, Eminenciád! Souza gróf itt van, noha incognito-ban utazott.

— Hogy üzletet kössön önökkel? — szólt nevetve a herceg.

— Ugy van, Eminenciád!

— Oh, szegény Souza! Szegény Souza!... Oh, én jól ismerem őt! És jóízűen felkacagott.

Boehmer ur versenyt kacagott a vevőjével, mert úgy vélte, hogy ezzel kedvében jár neki.

Még azután is sokáig mulattak a szegény Souza gróf rovására. Rohan bíboros menni készült.

Boehmer urnak még kérdezni valója volt.

— Eminenciád hogyan óhajtja rendezni az ügyet? — kérdé.

— A legegyszerűbb módon.

— A jószágigazgató útján...

— Dehogy!... Én magam rendezem. Csak velem lesz dolga, Boehmer ur!

— És mikor?...

— Akár holnap!

— És a százezer fontot...

— Holnap itt adom át önnek.

— Rendben van, Eminenciás uram!... És a váltók?

— Azokat is itt írom alá holnap.

— Köszönöm, Eminenciás uram!

— Minthogy pedig ön annyira titoktartó ember, hát most vegye tudomásul — és ezt nagyon a szívére kötöm — hogy ezuttal igen fontos államtitok van önre bízva.

— Tudom, Eminenciás uram, és én méltó leszek mind Eminenciád, mind pedig a királyné őfelsége bizalmára!

Rohan bíboros egészen nekipirulva, zavarodottan hagyta el az ékszerész üzletét, de boldog volt, mint az olyan ember, aki a szenvedély paroxizmusában rohan az anyagi romlásba.

Másnap Boehmer ur képmutató arccal lépegetett a portugál nagykövetség palotája felé.

Amikor bekopogtatott, Beausire ur, a nagykövet személye körüli titkár, Ducorneau ur, a követségi titkár jelentését vette át; don Manoel

y Souza gróf ur, a nagykövet pedig egy új haditervet beszélt meg társával, az egyik inassal.

Boehmer ur első látogatása óta a rue de la Jussienne-en levő palotában nagy változások történtek.

A személyzet, amely — mint láttuk — a postakocsival érkezett, a szükségességhez képest s különféle hivatásának és rendeltetésének megfelelően helyezkedett el az új nagykövetség helyiségeiben.

Meg kell adni, hogy a társak — kiosztván maguk közt a szerepeket, amelyeket remekül töltöttek be — kölcsönösen vigyáztak egymás érdekére, ami megnyugvással töltötte el valamennyit, tudva, hogy e tekintetben rövidséget nem szenvedhetnek.

Ducorneau ur, aki módfelett el volt ragadtatva a szolgaszemélyzet műveltségétől és ügyességétől, nem győzött csodálkozni, mennyire nem törődik az új nagykövet a nemzeti hűséggel és előítélettel: kizáróan franciákkal népesítvén be az egész nagykövetséget, az első személyi titkártól kezdve az utolsó inasig.

Amikor azután beszámolt Beausire urnak a különféle ügyekről, Ducorneau ur áradozva beszélt a nagykövetség új vezetőjéről, agyba-főbe dicsérve annak szeretetreméltóságát.

— A Souzák — felelte Beausire — nem olyan előítéletes és megcsontosodott erkölcsű emberek, akik még most is a középkori szokásokhoz ragaszkodnak, mint amilyeneket Portugália egyes vidékein még ma is bővíben láthat. Nem, a Souzák világlátott nemes urak, dúsgazdag család, s még uralkodók is lehetnének valahol, ha éppen kedvük szottyan!

— De nem szottyan ám kedvük trónra ülni! — jegyezte meg Ducorneau ur.

— De nincs is rá szükség! Bizonyos számú milliókkal és hercegi névvel ékeskedve, nem ér-e föl bármely uralkodóval?

— Nini, hiszen ez valóságos bölcsészeti elmélet s meglep, hogy ilyen egyenlőségi elveket éppen egy diplomata szájából kell hallanom! — jegyezte meg Ducorneau.

— Ezuttal kivételt tettem! — védekezett Beausire, megijedve a rossz helyen alkalmazott megjegyzéstől. — Anélkül, hogy Voltaire követője volnék, avagy Rousseau hive: ismernünk kell korunk filozófiai felfogását, a társadalmi állapot és az erőviszonyok egyenlőtlenségének természetszülte elméletét.

— Tudja-e, titkár ur, — kiáltott föl lelkesülten a derék Ducorneau ur — mily szerencsés Portugália, hogy kicsiny állam?

— Nos, hogyan értem ezt?

— Hát úgy, hogy olyan államférfiai révén, mint amilyenek ma állanak az élén, rövid idő alatt megnagyobbodik!

— Oh, ön hízeglő, kedves Ducorneau ur! Mink a politikát bölcséleti alapon üzzük. Ez hathatós, de nem mindig alkalmazható politika. De hagyjuk ezt!... Tehát, mint ön mondja, száznolcvanezer font van a követségi pénztárban.

— Ugy van, titkár ur, éppen annyit!

— S ezt a vagyont adósság nem terheli?

— Egy fillérnyi sem!

— Igazán mintaszerű pénzkezelés! Kérem, Ducorneau ur, adja ide a jegyzéket!

— Ime, titkár ur! Szabad tudnom: mikor lesz a hivatalos bemutatkozás? Mondhatom, hogy az egész városnegyed ég a kíváncsiságtól, s az emberek a legképtelenebb megjegyzéseket fűzik hozzá! Szinte már nyugtalanítónak találom.

— Ah, ne mondja! — kiáltott föl Beausire.

— De igen! Időről-időre gyanus alakok ólálkodnak a palota körül s fűrkésző szemmél kísérik minden mozdulatunkat.

— Alakok?... Miféle alakok?... A környékből valók?

— Olyanok is, de mások is! Mert hát, tetszik tudni, a nagykövet ur titkos küldetésben jött, a rendőrség pedig mindenbe beleüti az orrát s keresi a titok nyitját.

— Én is erre gondoltam! — jegyezte meg Beausire nem minden nyugtalantság nélkül.

— Nézze csak, titkár ur, ott lenn az utcán azt a piszkos barna ruhás embert! — szólt Ducorneau ur a palota szárnyépületének egyik sarkára nyíló ablak rácsához vezetve Beausiret.

— Látom!

— Nézze csak, mint figyel! Nemde?

— Csakugyan!... Mit gondol, Ducorneau ur, ki lehet az az ember?

— Nem tudom!... De valószínű, hogy Crosne ur egyik kéme!...

— Meglehet!

— Köztünk legyen mondva, ez a Crosne ur a nyomába sem léphet Sartines urnak! Ismerte titkár ur Sartines urat? — kérde Ducorneau.

— Nem ismertem.

— Oh, az már tizszer is végére járt volna az önök titkának! Az már régen kiderített volna minden titkot, noha önök nagy elővigyázattal és körültekintéssel...

E pillanatban csöngettek.

— A nagykövet ur! — mondta sietve Beausire, akit a társalgás már feszélyezni kezdett.

És hevesen fölrántva az ajtót, annak két szárnyával félretolta két társát, akik — az egyiknek toll volt a füle mögé dugva, a másik seprőt tartott a kezében, amaz negyedrangú alkalmazott, emez inas — nem győzvén kívánni a beszélgetés végét, az ajtó mögött hallgatózni próbáltak.

Beausire úgy találta, hogy gyanút fogott a rendőrség, elhatározta tehát, hogy résen lesz és kettőzött éberséggel őrködik.

A félhomályban előbb titkon kezét szorítva két barátjával és érdektársával, felsietett a nagykövet urhoz.

Ducorneau ur azon veszi észre magát, hogy a körülötte történő dolgokból egy kukkot sem ért.

Don Manoel y Souza ma nem volt olyan sárga mint rendesen, vagyis vörösebb volt. Bankár-inas társával heves jelenete volt az imént.

S ennek a heves jelenetnek még most sincs vége.

Amikor Beausire belépett, a két pulyka-kakas ép az utolsó tollait tépte ki egymásnak.

— Ép jókor jön, Beausire ur, tegyen köztünk igazságot! — szolt a bankár-inas.

— Ugyan mi tekintetben? — kérde Beausire a döntőbíró szerepében tetszelegve magának, miután előbb lopva tekintetet váltott méltó társával, a nagykövettel.

— Ön tudja, Beausire ur, hogy Boehmernek ma kell idejönnie a nyakék-ügy nyélbeütése céljából! — mondotta a bankár-inas.

— Igen, tudom!

— És azt is tudja, hogy le kell fizetnünk százezer fontot.

— Azt is tudom!

— Ez a százezer font a társaság vagyona, nemde?

— Senki sem vonja kétségbe.

— Ime, Beausire ur nekem ad igazat! — kiáltott föl a bankár-inas don Manoel felé fordulva.

— Várjunk csak! Várjunk csak! — szólalt meg most a nagykövet, kezével türelemre intve.

— Én csak abban a tekintetben adtam önnek igazat, — felelte Beausire — hogy az a bizonyos százezer font csakugyan a társaság vagyona.

— Nekem ez épen elég! Többet nem akarok!... És erre való tekintettel kívánom, hogy az a páncélszekrény, amely azt az összeget tartalmazza, ne ott álljon, ahol most: tudniillik a nagykövet ur szobájával szomszédos egyetlen követségi irodában!

— S ugyan mi a kifogása ez ellen? — kérde Beausire.

— A nagykövet adjon át valamennyiünknek egy-egy kulcsot, amely azt a páncélszekrényt nyitja! — folytatta a bankár-inas.

— Abból pedig semmi sem lesz! — jelentette ki kereken a nagykövet ur.

— S ugyan miért tagadja meg ezt a kívánságot?

— Az ám! Vajjon miért? — kérde Beausire is.

— Hát majd megmondom!... Bennem nem biznak, — felelte don Manoel, frissen borotvált állát simogatva, — miért kívánják tehát, hogy én bennük bizzak? Azt hiszem, hogy jogosan gyanakszom arra a társaságra, amely viszont reám gyanakszik, hogy meglopom! Egy-máshoz méltók vagyunk!

— Ugy van! — felelte az inas. — De hiszen épen azért kell, hogy jogaink is egyenlők legyenek.

— Igen ám, csak hogy ha köztünk minden tekintetben egyenlőséget akar, kedves uram, akkor miért nem határoztak önök olyképen, hogy a nagykövet szerepét is felváltva játszanának el. Ez ugyan kevésbé lett volna valószínű a közönség szemében, de a társak legalább megnyugodtak volna és most nem gyanakodnának. Nemde, kedves uram?

— Azután pedig, kedves bankár ur, — vágott közbe Beausire, — az ön viselkedése nem méltó a jó üzlettársához! Hát don Manoel urnak nincsenek-e elvitázhatatlan érdemei, például mindjárt az, hogy övé az ötlet!

— Hát igen! Ugy van!... — helyeselt hozzá a nagykövet. — És Beausire ur osztózik velem ez érdemben.

— Ohó! — kiáltott közbe a bankár. — Ha már egyszer a vállalkozás kivitele folyamatban van, a kezdeményezés érdemével nem sokat törődünk.

— Rendben van! De arra ügyelni kell, hogy a kivitel jó legyen! — felelte Beausire.

— Hiszen nem is egyedül a magam nevében beszélek! — morogta kissé szégyenkezve a bankár. — A társaság is így vélekednék!

— És valamennyien rosszul vélekednek! — felelte don Manoel.

— Nincs igazságuk! — toldotta meg Beausire.

A bankár-inas felkapta a fejét.

— Hát igen: én tettem rosszul, hogy kikértem Beausire ur véleményét! A titkár ur csak nem hazudtolja meg a nagykövetet? Hiszen egy követ fujnak!

— Bankár ur! — felelt meg Beausire bámulatos nyugalommal. — Ön közönséges, aljas fráter, akinek én most nyomban levágnám a fülét, hogyha még volna füle, de már régen levágták mások!

— Mi tetszik? — kiáltott föl a bankár-inas dacosan kiegyenesedve.

— A nagykövet ur dolgozószobájában szép csöndesen elintézhették az ügyet... Ön sértett meg engem azzal a gyanúsítással, mintha én összejátszanék a nagykövet urral.

— És engem is megsértett! — toldotta meg don Manoel, segítségére sietve Beausirenek.

— Most arról van szó, hogy elégtételt adjon! — pattogott Beausire.

— Ejh! Én nem vagyok párbajhős! — felelte az inas.

— Meg is látszik magán! — felelte Beausire. — De el is verem ám, mint a kétfenekű dobót!

— Segítség! — kiáltozott a bankár, akit Oliva kisasszony kedvese máris megragadott, don Manoel pedig torkon kapott.

Ebben a pillanatban, amikor a nagykövet ur és a titkárja ép elégtételt akartak szerezni maguknak a bankár uron — alulról megszólalt a csengetyű és jelezte, hogy látogató érkezett.

— Eresszük el! — szólt don Manoel.

— Hadd játssza tovább a szerepét! — toldotta meg Beausire.

— Majd megmondom a társaimnak, hogy mit tettek velem! — döhogott a bankár ur, ruháját sietve rendbe szedve.

— Hát csak mondja! Rajta!... Mi is tudni fogjuk, hogy mit mondjunk nekik!

— Boehmer ur! — hangzott föl alulról az ajtónálló hangja.

— Ime, így jön rendbe minden! — szólt Beausire. — Kedves bankár ur! — s ezzel nyakon legyintette az inast.

— Legalább nem veszeksziünk többé a százezer font miatt, mert nemsokára a Boehmer ur zsebébe vándorol! — jegyezte meg don Manoel. — Ugy, kedves inas ur, most pedig játssza szépen tovább a szerepét!

A bankár ur morogva távozott, de azután ismét felöltötte alázatos ábrázatát, hogy méltóan fogadja az udvari ékszerészt.

Beausire és don Manoel szeme ismét összevillant, ép oly jelentőséggel teljesen, mint az előbb.

Boehmer belépett, utána Bossange: mindketten alázatosan és zavartan, ami nem került el a két emberismerő figyelmét, amilyen Beausire és don Manoel volt.

Mialatt a két ékszerész helyet foglalt, Beausire fürkésző szemmel figyelte arcukat, de lopva don Manoelével villant össze, hogy mintegy tájékozdják: hogyan kezdje el a beszélgetést.

Don Manoel megőrizte komoly, hivatalos arc kifejezését.

Boehmer vitte a szót, aki ötletesebb, leleményesebb ember volt.

Kifejtette, hogy nagyon fontos politikai okokból kénytelen félbeszakítani a megkezdett tárgyalást.

Manoel hevesen felkiáltott.

Beausire hümmögött.

Boehmer ur mindig jobban és jobban belezavarodott.

Don Manoel azzal érvelt, hogy az alkut már meg is kötötték és hogy a részlet-összeg is együtt van.

Boehmer azonban csökönyös maradt.

A nagykövet ur — természetesen Beausire tolmácsolása révén — meggyőzően azzal védte a maga igazát, hogy kormányának máris tudomása van vagy tudomásának kell lenni az alku megkötéséről; ennek megmásátása szinte egyenlő lenne Ófelségének a portugál királynőnek megsértésével.

Boehmer ezzel szemben azzal védekezett, hogy mindent megmondott és mindent megfontolt, de elhatározását nem másíthatja meg.

Beausire sehogy sem akart beleegyezni az üzlet megszüntetésébe. Határozottan kijelentette, hogy ha szavukat megmásátják: nem tekintik őket komoly, becsületes kereskedőknek, hanem szöszegő, haszontalan himpelléreknek.

Ekkor azután Bossange vette át a szót, hogy eljárásukat ugy a maga, mint társa nevében megokolja és megvédi.

Ehhez azonban hiányzott az ékesszólása.

Beausire nyomban elhallgattatta ezzel a megjegyzésével: Árdrágitóra találtak! Aki többet kínált érte!

A két ékszerész — akiknek épen nem volt erős oldaluk a politika s a diplomáciáról és főként a portugál diplomatákról rendkívül hiányos fogalmaik lehettek — egészen nekivörösödött, mert azt hitte, hogy no, most leleplezték őket!

Beausire legott észrevette, hogy jó helyre tapintott. Tovább haladt ezen a nyomon, s minthogy nagy súlyt vetett arra, hogy ezt az üzletet, amelytől egész vagyont remélt, valahogy nyélbe üsse: ugy szinlelte, mintha portugál nyelven kikérte volna a nagykövet ur jóváhagyását.

— Uram! — szólt azután az ékszerészekhez fordulva. — Önöknek valaki bizonyára többet ígért. Hát jól van, hiszen ez egész természetes! Ez csak azt bizonyítja, hogy azok a gyémántok csakugyan nagy értéket képviselnek. Rendben van! Ófelsége a portugál királynő nem akar olyan előnyös üzletet kötni, amely esetleg megkárosítaná a tisztességes kereskedőket. Felajánlok még ötvenezer fontot! Elfogadják?

Boehmer tagadóan intett.

— Százezer, százötvenezer font! — licitált Beausire fölfelé, eltökéltszándékkal, hogy akár egy millióval is többet ígér, csak hogy el ne szalassza a biztos másfél milliót. Hiszen ő ugy sem kockáztatott semmit!

Az ékszerészek egy pillanatig zavartan tekintettek egymásra, majd tanakodni kezdtek, végre megszólalt az egyik:

— Nem, nem lehet, titkár ur! Ne is kísérelje meg többé, hogy

minket megingasson! Ennek az üzletnek immár vége, mert a miénknél hatalmasabb akarat kényszerít minket arra, hogy ez az ékszer az országban maradjon. Ön bizonyára megértette, titkár ur! Bocsásson meg nekünk s ne haragudjék reánk, mert hiszen nem mi utasítjuk vissza az ajánlatát. Olyan valaki állja el az utunkat, aki hatalmasabb nálunk és hatalmasabb önnél is, titkár ur!

Beausire és Manoel szóltanul tekintettek egymásra. Színlelték a közömböset, mint akit hidegen hagy a bekövetkezett fordulat s néhány udvarias szóval megnyugtatták a két ékszerészt.

Annyira elfoglalta őket ez az ügy, hogy észre sem vették az előszobában hallgatózó bankár-inas urat, akit kinzott a kíváncsiság, vajjon hogyan intézik el az ügyet társai, akik őt kizárták a tárgyalásról.

Amde a két jómadár méltó társa ügyetlen volt: amint az ajtó felé hajlott, elcsuszott s elvágódott a padlón, amely nagyot reccsent.

Beausire kirohant az előszobába s ott találta a megriadt embert.

— Hát te mit csinálsz itt, te szerencsétlen flótás? — förmedt rá Beausire.

— A mai postát hoztam! — hebegte az inas.

— Add ide s takarodj! — kiáltott rá Beausire.

S átvéve a postát, Beausire elkergette a bankár urat.

A nagykövetségi titkárság rendes levelezése volt az: levelek Portugáliából és Spanyolországból, jelentéktelen iratváltás java része, amelynek elintézése volt Ducorneau ur napi foglalkozása. Minthogy azonban ezek a levelek — mielőtt a titkári irodába kerültek volna — Beausire és don Manoel kezén mentek keresztül, ezek hasznos értesüléseket szereztek belőlük a nagykövetség ügyeire vonatkozóan.

A két ékszerész a posta szó hallatára megkönnyebbülten állott föl, mint az olyan ember, aki a kellemetlen kihallgatás után örül, hogy távozhat.

A nagykövet ur nagykegyesen elbocsájtotta őket s megparancsolta az inasnak, hogy kísérje le őket az udvarig.

Alig fordult ki az inas a lépcsőházból, don Manoel és Beausire — szinte egyet gondolva — sietve közeledtek egymáshoz.

— Nos, az üzlet — kutba esett! — szólt don Manoel.

— Felsültünk! — felelte Beausire.

— A nyomoruságos százezer fontból nyolcezernégyszáz fontot kapnánk fejenként!

— Biz' ez édeskevés! — jegyezte meg Beausire.

— Nemde?... Mig a pénztárban...

S don Manoel a páncélszekrényre mutatott.

— Igen, a pénztárban száznolcezer font van!

— Ötvennégy font esik tehát mindegyikünkre!

— Osztzkodjunk tehát rajta — ketten!...

— Nem bánom! Csakhogy a bankár ur nem tágit ám mellőlünk, tudva azt, hogy az üzlet meghiusult.

— Én majd kieszelek valami módot! — mondotta don Manoel.

— Én már találtam is! — jegyezte meg Beausire.

— Ugyan?... S mi az?

— Ime!... A bankár ur belép...

— Igen!

— Követeli a maga és társai részét.

— Ugy van!

— De nem vesszük talán valamennyit a nyakunkra!

— Ugy van!

— Nos: beszélék a bankár fejével és megpuhitom azzal, hogy egy fontos titokba akarom őt beavatni. A többi azután az én dolgom!

— Mintha már sejteném is!... Menjen és szólítsa be! — mondotta don Manoel.

— Ép mondani akartam, hogy menjen és szólítsa be ön!

Valójában pedig az volt a helyzet, hogy sem az egyik, sem a másik nem akarta magára hagyni társát a — pénztárral... Oh, a bizalom ritka virág!

Don Manoel arra hivatkozott, hogy nagykövet létére nem alacsonyíthatja le magát ennyire.

— Ám vele szemben ön nem nagykövet! — jegyezte meg Beausire. — Ejh! Különben majd én...

— Talán ön?...

— Oh nem! Majd az ablakból intem be.

És csakugyan: Beausire az ablakból intett a bankár-inas urnak, aki épen a kapussal kezdett beszélgetésbe elegyedni.

A bankár ur eleget tett a hívásnak és felsietett.

Beausiret és don Manoelt abban a szobában találta, amely szomszédos volt azzal, amelyben a páncélszekrény állt.

Beausire mosolygó arccal szólt hozzá:

— Fogadjunk, hogy eltalálom: mit akart ön a kapusnak mondani.

— Én-e?

— Igen, ön!... Azt mesélte el neki, hogy a Boehmerrel való alku meghiúsult!

— Öszintén mondom, hogy... nem!

— Nem mond igazat!

— Esküszöm, hogy igazat beszélék!

— Mindegy! De hogyha arról beszélt: bizony mondom, nagy ostobaságot követett el, mert csinos kis összegtől esik el!...

— Hogyan értsem?... Micsoda összegről van szó? — hebegett a bankár.

— Hiszen ön tudja, hogy csak mi hárman ismerjük a titkot.

— Ugy van!

— Így hát a pénztárban levő száznolcezer fonton csak mi hárman osztozunk, mert a többiek azt hiszik, hogy Boehmer és Bossange elvitték ezt az összeget.

— Teringettét! — kiáltott föl örömében a bankár. — Hisz' csakugyan így van!

— Hármíneháromezer háromszázharminchárom frank és hat centimes fejenként! — jegyezte meg don Manoel.

— Oh, több! Több!... Még nyolcezer font marad fenn! — igazította helyre a bankár.

— Igaza van! — hagyta helyben Beausire. — Hát elfogadja?

— Elfogadom! — felelte kezét elégedetten dörzsölve a bankár.

— De el ám! Így már jól van! Ez már beszéd!

— Az ám, te gazember! — ordított rá Beausire mennydörögve.

— Te közönséges zsaroló!... De majd adok én neked!... Rajta, don Manoel! Ön izmos, erős! Ragadja galléron és adjuk át társainknak!...

— Csak azt ne!... Könyörgök!... Kegyelem!... — kiabált a nyomorult. — Hiszen én csak tréfálni akartam!...

— Gyere csak a fekete szobába, ott majd elveszed méltó jutalmadat! — kiabált tovább Beausire

— Kegyelem!... Ne bántsanak! — könyörgött kétségbeesetten a megszeppent jómadár.

— Csak arra ügyeljen, don Manoel, hogy Ducorneau ur meg ne hallja ennek a gazembernek az ordítását! — mondotta Beausire a nagykövetnek, aki a bankár-inast vasmarokkal tartotta.

— Hogyha el nem eresztenek tüstént, hát mindnyájukat följelentem! — fenyegetőzött a bankár.

— Én pedig mindjárt megfojtalak, te gazember! — förmedt rá don Manoel haragtól remegő hangon, a szomszédos öltözőszobába tuskolva be a rugkapáló embert.

— Távolítsa el valami ürügy alatt Ducorneau urat! — szólt azután don Manoel Beausire-hez.

Ennek bizony nem kellett kétszer mondani. Beausire gyors léptekkel haladt át a nagykövet szobájával szomszédos helyiségen, mialatt don Manoel a bankár-inast a vastagfalú zárkába csukta be.

Egy perc már elmúlt, de Beausire még nem tért vissza.

Don Manoelnek egy gondolat villant át az agyán!... Egyedül volt, a pénztártól alig tíz lépésnyire. A pénztárt kinyitni, a száznyelcezer font értékű bankjegyeket zsebre vágni, az ablakon kiugorva a zsákmánnyal a kerten át elillanni: minden valamire való tolvajnak két percnyi idő műve.

Don Manoel úgy számított, hogy Ducorneau elküldése s a visszatérés legalább is öt percnyi idejébe kerül Beausire-nek.

A pénztárszoba ajtajához rohant. Az ajtón lakat volt. De mi az neki?... Don Manoel erős, izmos férfi; egy órakulccsal akár egy város kapuját is kinyitotta volna...

— Beausire, úgy látszik, nem bizik bennem, mert lakattal zárta el a szobát! — gondolta magában don Manoel.

A kardjával egyszerűen fölfeszítette a lakatot.

Ahogy a pénztár elé érkezett, rémülten kiáltott föl: A pénztár üres belseje ásitott felé... Tökéletesen kifosztva, üresen tátong a gyomra...

Beausire — akinek a másodkulcs volt a birtokában — a túlsó oldalról közelítette meg a szobát s kifosztotta a pénztárt.

Don Manoel örülteként rohant a kapus páholyába, aki jókedvűen ádorászott.

Beausire-nek öt percnyi időnyeresége volt.

Amikor azután don Manoel iszonyatos káromkodásával és ordításával fölverte az egész palotát s a lopásról mindnyájan értesültek és hogy mentőtanuja legyen, zárkájából kieresztette a bankárt: azon vette észre magát, hogy valamennyi társa ellene fordult.

Azzal vádolták, hogy Beausire-rel ketten eszelték ki a csinyt, s majd valahol biztos helven osztozkodnak a lopott pénzen.

Most már lehullott az álarc, nincs már színlelés s a derék Ducor-

neau ur most már igazán nem tudta, hogy micsoda emberek közé került és hogy hányadán van velük.

Ájulás környékezte, mikor a «diplomata» urak a kocsiszinben komoly előkészületeket tesznek, hogy don Manoel urat felakasszák, aki nem is védekezett...

— Önök fel akarják akasztani Souza nagykövet urat? — kiabált kétségbeesetten a derék Ducorneau ur. — De hiszen uraim, önök fel-ségsértést követnek el!

A társak végre is abban állapodtak meg, hogy a pincébe csuk-ják, mert don Manoel szörnyen ordított.

Ebben a pillanatban három ütés hangzott föl a kapu felől, ami előkelő vendég érkezését jelentette. A szövetség tagjai összereztek.

Torkukon akadt a szó s mindnyájan elcsendesültek.

A három ütés most újból felhangzott.

Majd egy harsány hang szólalt meg portugál nyelven:

— A portugál nagykövet ur nevében! Nyissatok ajtót!

Több se kellett!

— A nagykövet! — járt köztük szájról-szájra. Egy pillanat alatt szétrebbentek s a másik pillanatban már ki a kerten át, ki a szomszéd falon keresztül, a háztetőkön végig egymás hegyén-hátán rohant, menekült, ki merre látott, a sok jó madár.

Az igazi nagykövet — aki csakugyan megérkezett — csak a rend-őrség segítségével tudott bejutni a saját palotájába, amelynek kapuját bámész tömeg szemeláttára úgy kellett betörni.

Az egész palotát átkutatták, de csak a szegény Ducorneau urat találták meg egyedül, akit letartóztattak és a Chatelet-be kísérték, ahol az éjszakát töltötte.

Ime: így végződött a portugáliai ál-nagykövet kalandja...

Ábránd és valóság.

Hogyha a kapus szót fogadott volna don Manoelnek és üzőbe vette volna Beausire urat: bizony nehéz feladatra vállalkozott volna.

Beausire, alig hogy hátat fordított a zsványtanyának, szapora lépésekkel a rue Coquilliére felé tartott s onnan már szinte vágtatva kanyarodott be a rue Saint-Honoréba.

Attól való félelmében, hogy nyomon követi valaki, zeg-zugos vonalban, össze-vissza és keresztül-kasul szaladt végig a gabonacsarnokot környező utcákon, néhány perc elteltével azonban megnyugvás-sal állapította meg, hogy senki sem üldözi. Azt azonban bizonyosan tudta, hogy ereje végkép kimerült és hogy olyan nyargalást vitt végbe, hogy bármely versenyló sem különbet.

Beausire egy gabonászsákra ült le pihenni a rue de Viarmes sar-kán, amely a csarnok körül vonul el és úgy szinlelte, mintha minden figyelmét a Médicis-oszlop kötné le, amelyet Bachaumont úgy mentett meg a romboló csákányok munkájától, hogy megvásárolta és a város-háznak ajándékozta.

Valóságban pedig Beausire ur figyelmét nem Philipert Delorme oszlopa kötötte le, sem pedig az a napóra, amellyel Pingré ur azt

az oszlopot diszította. Tüdejéből, mint fáradt kovácsfuvóból, sipítva, szuszogva tört elő egy mély sóhaj.

Pillanatokig nem birt annyi levegőt belélegezni, amennyire tüdejének szüksége volt, hogy szabatos, ütemes működését újból megkezdhesse. Szinte fuldokolt és hörgött.

Végre-valahára, valahogy mégis csak lecsillapodott s akkorát sóhajtott, hogy a rue de Viarmes valamennyi lakója ijedten fordult volna felé, hogyha nem lettek volna elfoglalva a gabona árusításával és mérésével.

— Végre! — mormogta magában Beausire. — Ime, beteljesült a vágyam: gazdag vagyok immár!

És ismét egy nagyot sóhajtott.

— Most már azután becsületes ember is lehetek! — folytatta Beausire az elmélkedést. — Bizony még gömbölyüre is hizom!

És csakugyan: ha ő maga nem is, de reményei annál vérmesebbek lettek.

— Olivából ép olyan tisztességes asszonyt nevelek, mint amilyen becsületes férfi leszek én! — monologizált tovább Beausire. — Oh, ő szép és egyszerű izlésű nő!

Szerencsétlen ember!

— Bizonyára nem fog idegenkedni az egyszerű falusi élettől, falucska közelében egy szép majorságban, amelyet magunkénak nevezhetünk s ahol uraság számba mehetünk!

— Nicole jó, csak két hibája van: dologtalan és gögös!

Elég, szegény Beausire! Nem is kell több! Két halálos vétek!

— Nos, e két szeszélye ellenére — amelyet ki fogok elégiteni — tökéletes asszonyt faragok belőle!... Én, a kétes jellemű Beausire!

Tovább nem füzte gondolatait: lélegzete ismét rendes volt.

Megtörölte homlokát s meggyőződve arról, hogy az összeg még mindig a zsebében van: testileg megkönnyebbülten, de lelkileg annál elfogódottabban, gondolkozni kezdett, hogy mitévő legyen!

Ha nem is keresték épen a rue de Viarmes-ban, de azért bizony keresik-kutatják a nyomát! Oh, a nagykövetség embereit nem olyan fából faragták, hogy csak úgy könnyű szívvvel lemondottak volna a zsákmányból őket megillető részről. Beausire mindezekkel tisztában volt!

Csoportokra oszolva elszélednek, de előbb a tolvaj lakásán kezdik a kutatást.

Hát ez az! Itt a baj!... Ott lakott Oliva! Tudtára adják neki a történeteket, sőt talán még bántalmazták is őt! Ki tudja?... Ezekből minden kitelik!... Még az is meglehet, hogy tusként elhurcolják!

Azok a nyomorult fickók bizonyára tudják, hogy Oliva kisasszony egyetlen szerelme neki, s akkor pedig erre a szenvedélyére alapítják egész haditerüket.

Ez eshetőségek tudatában Beausire csaknem esztét veszté.

Szerelme elragadta.

Nem tűrhette, hogy szerelme tárgyát valaki egy ujjal is megérintse. Mint kilőtt nyíl repült haza, a rue Dauphine-ba!

Bizott lábai fürgeségében és úgy gondolta, hogy üldözői nem bírják utólézni, bármily gyorslábúak legyenek is.

Belevetette magát egy bérkocsiba s a kocsisnak felmutatva egy

tíz font értékű tallért: megparancsolta, hogy lóhalálba hajtson a Pont-Neuf-re!

A két ló nem futott, hanem repült!
Esteledett.

Beausire a hidfőig vitette magát, IV. Henrik szobra mögé. Forgalmas hely volt ez ebben az időben és nagyon közönséges, de megszokott találkahely.

Fejét a kocsi ablakán kidugva, a rue Dauphine irányába tekintgetett.

Beausire nem volt egészen járatlan a rendőrségi emberek felismerése és azok szokásai tekintetében: tíz éven át volt kénytelen tanulmányozni ezeket az embereket, hogy felismerve őket, még idejében elkotródhasson szemük elől.

A hidiv lejtőjén, a rue Dauphine felől, egymást bizonyos távolságban követő két embert pillantott meg, akik ez utca irányába nyujtógatták nyakukat, mintha valamire figyelnének.

Kémek voltak. A Pont-Neuf tájékán ez időben nem voltak ritkák az ilyen kémek; hiszen akkor közmondásos volt, hogy aki főpapot, kóbor hölgyet és fehér lovat akar látni, csak menjen a Pont-Neuf-re: ott láthat bármikor eleget.

Nos, a fehér lovakat, a kóbor leányokat és a főpapi ruhát a rendőrség emberei különös figyelmükre méltatták.

Beausire csak boszankodott és feszélyezve érezte magát. Szinlelte tehát a pupost és a bicegőt, hogy fel ne ismerjék, s áttörtetve a sokadalmon, a rue Dauphine felé tartott.

Amitől félt: annak sehol semmi nyoma. Már láthatta is azt a házat, amelynek ablakainál oly gyakran megjelent az ő napja: a szép Oliva!

Am az ablakok most csukva vannak; Oliva bizonyára a pam-lagon heverész, vagy valami rossz könyvet olvas, vagy éppen valami nyalánkságot szopogat.

Beausire e pillanatban egy egyenruhás őrkatonát velt megpillantani a szemben levő fásor bejáratánál.

Mi több: a kis szalón ablakánál egy másik katonát pillantott meg. Hideg verejték gyöngyözött végig a homlokán. Vissza már nem fordulhatott, kénytelen volt tehát a ház előtt elhaladni.

Beausire megkockáztatta; elhaladt a ház előtt és jól megfigyelte. Mily látvány!

A folyosó tele a párisi városi őrség katonáival, köztük a Chatelet-fogház fekete ruhás biztosai.

Beausire egyetlen futó pillantással megállapította, hogy ez emberek arca zavart, kedvetlenséget, boszuságot árul el; aki pedig a rendőrségi emberek arcáról olyan jól tudott olvasni, mint például Beausire is: nem sok fejtörés kellett hozzá, hogy eltalálja, hogy ezek az emberek nem sikerült rajtütést hajtottak végre.

Beausire úgy gondolkozott, hogy Crosne ur, aki valahogyan értesült, vagy akit valaki értesített a történetekről, nyakon akarta csipni őt, de helyette csak Olivát találta otthon. Inde irae!

Ime, ez az oka a boszuságnak! Annyi bizonyos, hogy rendes körülmények közt Beausire, ha tudniillik nem lett volna ily óriás összeg a zsebében, odarohant volna a poroszlók csapatának kellő közepébe és

így kiáltott volna fel, mint Nisus: Ime, itt vagyok! Mindazt én cselekedtem!

Amikor azonban arra gondolt, hogy ezek az emberek bezzeg mohón kapnának a zsebében levő pénz után és hogy az a merész és ügyes csiny, amelyet az imént oly sikerrel hajtott végre, végeredményében Crosne ur pribékjeinek válnék hasznára: ez a gondolat eloszlatta minden aggodalmát és elnyomta szerelmi bánatát.

— Hogyha én most elfogatom magam, — gondolta Beausire magában — elszedik tőlem a százezer fontot és még sem tudok segíteni Oliva sorsán... Ellenben tönkreteszem magam... Ezzel csak azt bizonyítom be, hogy örültem szeretem őt!... És akkor méltán vethetné a szememre: «Őn ostoba! Jobb lett volna, hogyha nem szeretett volna olyan örülten, ellenben megmentett volna engem!» Hát csak rajta: jó lesz innen elinálni és elrejtteni a pénzt, amely forrása minden jónak: szabadságnak, boldogságnak, bölcseségnek!

Beausire szívére szorította a bankjegyeket és futott, ahogy lábai engedték a Luxembourg-palota felé, csak úgy, ösztönszerűen, amint hogy egy óra óta minden lépését pusztá ösztönére bízta és mert már igen sokszor rátalált Olivára a Luxembourg-parkban. Hát most is oda vitték a lábai.

Hát bizony olyan határozott és következetes embertől, mint amilyen Beausire: ez ugyan gyatra okoskodás volt!

Crosne ur kopói, akik jól ismerik a tolvajok szokásait — mint ahogy Beausire is jól ismerte azokét — természetesen a Luxembourg-parkba siettek volna, hogy ott nyakoncsipjék.

De az ördög tudja, hogyan, hogyan nem: Crosne ur ezuttal sehoggy sem boldogult ezzel a Beausire-rel!

Abban a pillanatban, amikor Beausire befordult a Saint-Germain-des-Prés-utcába, csaknem elgázolta egy szép hintófogat, amelynek lovai büszke, negédes lépésekkel tartottak a rue Dauphine felé.

Beausire azzal a bámulatos könnyedséggel és ügyességgel, amely a párisiak sajátja s amelyre példát sehol másutt nem találunk, kitért a kocsirudja elől. Csakhogy nem térhetett ám ki a kocsis cifra káromkodása és ostorcsapása elől, amely csak úgy zuhogott reá. Ejh, oda se neki! Akinek százezer font van a zsebében, csak nem áll meg, hogy elégtételt vegyen emiatt a kis sérelem miatt, amely a becsületén esett, különösen pedig akkor, mikor tudja, hogy méltó társai és Crosne ur kopói a sarkában vannak.

Beausire félreugrott tehát, de amikor kissé lehajolt, a kocsiban megpillantotta Olivát egy szép fiatal ember társaságában, akivel élénk beszélgetésben volt elmerülve.

Beausire megleptetésében fölkiáltott, amitől azonban a lovak még jobban megriadtak. Követni akarta a kocsit, csak hogy az befordult a rue Dauphine felé, amely egyedüli utcája volt Párisnak, ahová Beausire e pillanatban a legkevésbé vágyott.

Azután pedig — ha látni vélte is Olivát a hintóban — legfőlebb káprázat vagy csalóka látomány lehetett csupán, ami őt megtévesztette.

E föltevés jogosultsága mellett szólt még az a körülmény is, hogy hiszen Olivát Crosne ur poroszói bizonyosan letartóztatták a lakásán!

A szegény ember — testben, lélekben megtörtén — utolsó két-

ségbeesésében nekivágott a rue des Fossés-Monsieur-le-Prince irányában, elhaladt a Luxembourg-palota előtt s áthaladva a már néptelen városnegyeden, a sorompón kívül egy kis házba menekült, amelynek gazdasszonya a legnagyobb szívélyességgel fogadta őt.

Beausire tehát elhelyezkedett ebben a nyomorúságos kis kamrában, elrejtette pénzét a padló egyik kőköcskéja alá amelyre azután az ágy egyik lábát illesztette rá és leheveredett, izzadva és káromkodva pogány módra, miközben nem feledkezett meg Merkurrról sem, a tolvajok védőszentjéről, belefojtva undorát cukros forrált borba, amely megnyitja a bőr pórusait és bizakodóvá teszi a szívet.

Afelől most már bizonyos volt, hogy a rendőrség nem talál rá és hogy a pénztől most már senki meg nem foszthatja többé.

Afelől is bizonyos volt, hogy Nicole — habár letartóztaták legyen is — semmiféle büncselekménnyel nem vádolható, az ok nélkül való letartóztatások ideje pedig már lejárt.

Végül afelől is bizonyos volt Beausire, hogy ez a százezer font még arra is jó lesz, hogy Olivát, elválaszthatatlan élettársát a fogásból kiszabadítsa, hogyha még sem eresztenék őt szabadon.

Háttra volnának még a társai! Oh, ezekkel már nehezebb lesz a leszámolás!

Beausire előre elképzelte, mily kínos zaklatások várnak rá. Ejh, itt hagyja őket ezzel az országgal együtt s kimegy Svájcba, az erköcs és a szabadság hazájába, mihelyt Olivája kiszabadul!

Ámde úgy volt megírva a sors könyvében, hogy mindaz, amit a forrált bor hörpintgetése közben oly szépen kieszelt: ne menjen teljedsébe!

Oliva kisasszony nem tudja, hogy voltaképen mit is kívánnak tőle!

Nos, hogyha Beausire ur inkább hitt volna kitünő szemének, semmint hiu képzeletével áltassa lelkét: bizony sok boszuságtól és csalódástól kímélte volna meg önmagát.

Hát bizony csakugyan Oliva kisasszonyt látta ökelme abban a hintóban, bizalmas beszélgetésbe merülten azzal az ifjúval, akit az első pillantásra nem ismert fel ugyan, de akit nyomban felismert volna, hogyha még egyszer láthatta volna. Oliva szokásához képest ma reggel is sétáját végezte a Luxembourg-parkban, de amikor két óra tájban haza igyekezett ebédre, találkozott azzal a különös barátjával, akit ama nevezetes Operabálon ismert meg.

Abban a pillanatban ugyanis, amikor kifizette az ülőhely árát s barátságosan üdvözölte a kávést, akinek legrendesebb vendége volt, a fásor felől Cagliostro tartott sietve felé s a karját nyújtotta neki.

Meglepetésében Oliva fölkiáltott.

— Hová, hová? — szólította meg Cagliostro.

— Haza megyek, a rue Dauphine-ba!

— Akkor hát épen kapóra megy oda, ahol olyan sokan várják önt! — jegyezte meg az idegen ur.

— Sokan... várnak reám?... Hogy érti ezt?... Tudtommal engem otthon senki sem vár!

rányá-
ptelen
elynek

— De bizony várják!... Legalább is tiz-tizenkét látogató!
— Tiz-tizenkét látogató? — kiáltott föl nevetve Oliva. — Miért nem mondja mindjárt, hogy egy egész... regiment!

— Hát bizony az is meglehet, hogy egy egész ezredet fog ott találni!

kam-
azután
árom-
l sem,
borba,

— Valósággal hámulatba ejt a beszédével!

— Akkor ámult volna csak el igazán, hogyha haza engedtem volna őnt a rue Dauphine-ba!

ál reá

— Ugyan miért?

— Hát azért, mert ott nyomban... letartóztatták volna!

légyen
l való

— Engem... letartóztattak volna?... Ugyan?...

— A legkomolyabban! Az a tizenkét ember, aki ott önre vár, Crosne ur pribékjei!

Oliva egész testében megborzadt. Bizonyos emberek félnek bizonyos dolgoktól.

r font
a fog-

De azután, mélyebb magábamerülés után, főlegyenesedett és így szólt:

lesz a

— De hiszen én nem követtem el semmiféle törvényellenes cselekedetet, amiért engem letartóztathatnának!

. Ejh,
az er-

— Hát miért szokták az asszonyokat leginkább letartóztatni?... Cselszövények, meggondatlanságok miatt.

mit a
telje-

— Nem intrikálok!

— Ha nem a jelenben, talán a múltban?

— Oh, akkor sem!

— Nos, akkor önt ok nélkül akarják letartóztatni... Mert hogy le akarják tartóztatni: az tény!... És még ezek után is haza akar menni?

mit

Oliva halovány arccal, zavarodottan állott meg.

— Ön úgy játszik velem, mint macska szokott az egérrel! — jegyezte meg Oliva. — De kérem önt, mondja el hát, ha tud valamit!... Nem Beausire van a játékban?

ének,
től és

És Oliva ekkor esdeklő tekintettel nézett Cagliostro arcába.

— Talán!... Azt hiszem egyébiránt, hogy az ő lelkiismerete nem olyan tiszta, mint az öné.

an a
tit az
smert

— Szegény!...

— Hát csak sajnálja, jól van, de nehogy kövesse példáját s el ne fogassa magát!

képest
r két
arát-

— Csak arra vagyok kíváncsi, hogy miért védelmez ön engem?... Mily érdekből foglalkozik ön egyáltalán én velem?... Valami rejtett oka lehet annak, hogy olyan ember, mint ön...

rárt s
volt,
neki.

— Csitt!... Ne mondja tovább, mert bizonyos, hogy meggondolatlanul fecseg! Pedig minden pillanatért kár, mert Crosne ur pribékjei, akik önre várnak, még ide is eljöhetnek keresni önt, miután hiába várják otthon.

— Ide?... Hát tudják, hogy én itt vagyok?

árják

— Nem nagy tudomány kell hozzá, hogy erre rájöjjenek!... Ime, én is tudtam!... De majd folytatom!... Elégedjék meg azzal, hogy érdeklődöm az ön személye iránt és hogy én önnek javát akarom!... A többi nem tartozik önre!... De most már azután siessünk... menjünk a rue d'Enfer felé, ahol a kocsim várakozik önre... Ah, talán bizony még most is kételkedik?...

l en-

— Igen!

— Hát jól van, nem bánom, az ön kedvéért hajlandó vagyok egy kis könnyelmű vállalkozásra is, amely azonban alkalmas lesz arra, hogy önt végkép meggyőzze szavaim igazáról!... Kocsimmal elhaldunk majd az ön háza előtt s ha majd azokat a rendőr urakat biztos távolról megfigyelheti anélkül, hogy önt elcsíphetnék és eléggé közelről, hogy szándékukat tisztán megérthesse: nos, akkor majd értékelni fogja felajánlott segítségemet.

E szavak után Olivát a rue d'Enfer rácsozatáig kíserte, ahová a kocsi már elébük jött; Oliva és Cagliostro helyet foglaltak a kocsi-ban, mely a rue Dauphine felé robogott el velük, ahol azután Beausire mindkettőjüket megpillantotta.

Bizonyos, hogyha Beausire utána kiáltott volna s a kocsit nyommon követte volna: Oliva minden lehető elkövetett volna, hogy megmentse őt, az üldözöttet s azután együtt menekült volna vele.

Cagliostro azonban szintén észrevette Beausiret, s hogy elterelje róla Oliva figyelmét: rámutatott arra a nagy néptömegre, amely kíváncsian bámulta a rendőrök ténykedését.

Abban a pillanatban, amikor Oliva meglátta a házát megszállva tartó rendőr-katonákat: kísérője karjaiba vetette magát olyan kétségbeeséssel, amely bárkit is mélyen meghatott volna, csak épen ezt a vasidegzetű embert hagyta hidegen.

Cagliostro mindössze a kezét szorította meg Olivának s lehúzta a kocsiablak függönyét, hogy elrejtse a kíváncsi szemek pillantásait elől.

— Mentsen meg!... Mentsen meg! — kiáltozott szüntelenül ez a boldogtalan teremtes.

— Igérem önnek! — felelte a gróf.

— De hiszen az imént azt mondotta ön, hogy ezek a rendőrök mindent tudnak, akkor hát mégis csak rám akadnak!...

— Ne féljen! Ahová én viszem önt: soha senki sem keresi... Keresték ugyan önt az ön lakásán, de nem keresik az én lakásomon!

— Ah!... Önnél? — kiáltott föl ijedten Oliva. — Hát az ön lakására megyünk?

— Ön nagyon meggondolatlan! — felelte a gróf. — Mintha bizony nem is emlékeznék már korábbi megállapodásunkra!... Én nem vagyok a maga szeretője, édes szépem, és nem is leszek!

— Akkor tehát fogság vár reám önnél?

— Hogyha ön inkább a tömlöcöt választja: akkor csak menjen, ön szabad!

— Hát csak menjünk, én az ön rendelkezésére bocsájtom magam! — szólt lemondással a megszeppent Oliva.

Cagliostro a rue Neuve-Saint-Gilles-en levő lakására vitte Olivát, abba a házba, amelyben mi már láttuk a grófot, mint fogadta Philippe de Taverneyt.

Miután Cagliostro egy másodemeleti kicsiny szobában Olivát elhelyezte, — távol a szolgák kíváncsi tekintetétől — e szavakkal bízatta vendégét:

— Érezze itt magát jobban, mint amennyire ezen a helyen egyáltalán érezheti magát!

— Érezzem jól magam!... De hogyan? — sóhajtott föl fájó szív-

vel Oliva. — Fogságban, ahol még sétára sincs alkalom!... Olyan szomorú ez a hely! Se kert... ah, itt igazán meghalok...

És e szavak után egy kétségbeesett pillantást vetett Oliva az ablakon át a külvilágba.

— Tökéletesen igaza van! — felelte Cagliostro. — Én pedig azt akarom, hogy semmiben se szenvedjen hiányt!... Ez a hely nem felel meg önnek s azonfelül még az embereim végre mégis csak meglátják s esetleg zavarnák önt.

— Sőt talán még el is adnának! — jegyezte meg Oliva.

— Ettől ne tartson! Az én embereim csak azt adják el, amit tőlem kapnak, kedves gyermekem! De hogy ön nyugodtan és biztonságban érezhesse magát: én majd szerzek egy másik lakást az ön számára.

Oliva kissé megnyugodott ebben az ígértben. Egyébként az itt való tartózkodást nem találta elviselhetőnek, mert minden kényelme megvolt és könyvek dús választékban állottak rendelkezésére.

Cagliostro e szavakkal vett tőle búcsút:

— Én nem akarom önt kiéheztetni, kedves gyermekem! Ha szüksége lesz rám, csak csöngessen és én legott fölkeresem önt, ha itthon vagytok; ha pedig nem volnék itthon: visszatérésem után egyenesen önhöz sietek!

Megcsókolta Oliva kezét és távozott.

— Ah! — kiáltott utána Oliva. — De mégis csak mindennél jobban szeretném, hogyha híreket hozna Beausire felől!

— Rajta leszek! — felelte a gróf.

S ezzel Olivára rázárta az ajtót.

Amikor a lépcsőn lefelé haladt, imigymélgedett magában a gróf:

— Oliva betelepítésével megszenstelenitem a Saint-Claude-utcai házat... A fő azonban az, hogy Olivát senki meg ne lássa, már pedig abban a házban teljes biztonságban lehet. Hogyha pedig valakinek látnia kell Olivát: az a bizonyos személy láthatja majd a Saint-Claude-utcai házban is... Hozzuk meg még ezt az áldozatot is!... Oltsuk ki utolsó szikráját is annak a fáklyának, amely hajdan lánggal lobogott...

Az elhagyott ház.

Cagliostro gróf egyedül érkezett abba a Saint-Claude-utcai régi házba, amelyre olvasóink bizonyára még emlékeznek. Már öreg este volt, amikor a kapu elé érkezett s a boulevard sétánya alatt csak egy-két elkésett járókelő ödöngött.

A rue Saint-Louis felől egy ló dobogása hallatszott; egy becsukódó ablak ócska vassarkainak nyikorgása s a szomszéd ház haza-térő gazdája után becsapódó nehéz kapu csikorgása: ime, ezek voltak az egyedüli életjelenségek ezen a vidéken ebben a késő esti órában.

A zárda kis udvarában egy kutya ugatott, vagyis inkább vonított, s a Saint-Paul-székesegyház toronyórájának háromnegyedet jelző méla kongatását egészen a Saint-Claude-utcaig elvitte szárnyán a langyos szélroham.

Háromnegyed kilenc.

Amint már említettük is, a gróf a kapu elé érkezett; felleghajtó,

bő köpenyege alól egy nagy kulcsot vett elő, beleillesztette a zárba és szétmorzsolta vele a szél által évek óta oda behordott mindenféle piszkot és törmeléket.

A kulcslyukba valahogyan belesodródott pici szalmaszál, apró virágmag, amelyet dél felé kergetett a szél, ahol ibolya vagy mályva lett volna belőle, de amely beleszorult ebbe a szomorú házába; a szomszéd házról lepergett téglamorzsza, a tíz év előtt ebbe a vastömlőbe betévedt legyek hullái, amelyek szintén arra szolgáltak, hogy ennek a kulcslyuknak hézagait kitöltsék: nos, mindez egyetlen sercenéssel őrlődött porrá, mikor a kulcs egyet csikordult a zárban.

Most már azután, hogy a kulcs benne volt a zárban, csak az volt a fontos, hogy kinyilják az ajtó.

Ámde az idő jól végezte a maga dolgát! Az eresztékeknél a fa megdagadt, az ajtósarkak berozsdásodtak. Fű verte föl a kövezet hézagait, zöldre festvén nedves kigőzölgésével a kapu alsó szélét: minden repedést és hézagot a fecskék ragasztó nyálkájához hasonló mézgaszerű anyag tömött be légmentesen, s a boltozatukat egymásra halmozó szárazföldi korall-félék buja növényzete szikleveleik élénkszinű husával fődik el a deszkát.

Cagliostro érezte, hogy ellenállásra talál. Előbb csak a tenyerét, majd a könyökét, végül a vállát nekifeszítve, elhárította ezeket az akadályokat, amelyek keserves recsegés és ropogás közben egyenként engedtek a nyomásnak.

Mikor a kapu föltárult: az elhagyott, mohlepte udvar mint komor temető tárult Cagliostro szeme elé.

Maga után becsukta az ajtót s lábai mélyen belesüppedtek a sűrű és ropogós ebfűbe, amely még a kövezetet is elborította.

Senki sem látta őt belépni ide és neki sem látta őt itt e hatalmas falak övezte udvarban. Megállhatott tehát egy pillanatra, hogy képzeletben visszaszálljon a múltba, amint most visszatért a régi házába.

Amaz örömtelen és üres, emez pusztulófélben és elhagyott.

A tornác tizenkét lépcsőfoka közül csak három volt ép. A többi alámosta az esővíz és meglazította a sok giz-gaz és csalán; előbb csak meginogtak, majd leváltak és messze elgurultak beágyalt helyüktől. Gurulás közben a kövek széttöredeztek s fű nőtt a tetejükbe, amely büszkén emelte magasra fölöttük a fejét, mint lobogóját a pusztulásnak.

Cagliostro fölment a tornácra, amely megingott léptei alatt, s azután egy második kulcs segítségével benyitott a tágas előszobába.

Csak itt gyújtotta meg azt a kézilámpást, amelyet magával hozott, de bármily óvatosan gyújtotta is meg annak gyertyáját, a ház vészteljes levégője nyomban eloltotta.

A halál lehelete hevesen tiltakozott az élet nyilvánulása ellen! A sötétség megölte a fényt.

Cagliostro újból meggyújtotta a lámpást és folytatta útját.

Az ebédlő tálaló-asztalainak szélei és sarkai annyira elkorhadtak már, hogy szinte elvesztették eredeti alakjukat, a padlózat deszkái pedig besüppedtek a láb nyomása alatt. Valamennyi belső ajtó nyitva, szabad utat engedve a gondolatnak és a tekintetnek azokba a szomorú, kietlen termekbe, ahová szabad utat engedtek a halálnak és...

A gróf e pillanatban egész testében meghorzongott: a terem túlsó végéből, ahonnan valaha lépcső vezetett le, zajt hallott.

Oh, ez a zaj valaha egy kedves lény jelenlétét jelentette, s így most a ház urának lelkében újra az élet, a remény s boldogság emléket keltette életre. Ez a zaj, amely pedig most mit sem jelenthetett, egy egész multat támasztott föl lelki szemei előtt.

Összeráncolt szemöldökkel, visszafojtott lélekzettel s hideg verejtékes kezekkel tartott Cagliostro a Harpokrates-szobor irányában, amelynek közvetlen közelében rejtőzött a rugója annak az ajtónak amely titokzatos, kifürkészhetetlen uton kötötte össze a ház nyilvános helyiségeit annak titkos helyiségeivel.

A rugó még jól működött, noha a születte fa-alkatrészek recsegtek-pogogtak körülötte. Alig tette azonban a lábát a titkos lépcső első fokára: az előbbi különös zaj ismét hallható lett. Cagliostro kinyújtott karral tartotta maga elé a lámpást, hogy megtudja a zaj okát; de csak egy hatalmas siklókigyót pillantott meg, amely lassan, méltósággal teljesen csuszott lefelé a lépcsőn, nagyot ütve farkával a lépcsőfokokra.

Fekete szemével nyugodtan mérte végig Cagliostrot a kigyó, s azután a faburkolat legelső nyílásán át eltűnt.

Késégtelenül: ez a kigyó jelképezte a magány géniuszát.

A gróf folytatta útját.

Utjában mindenütt az emlékezés tartott a nyomában, mint valami árnyék, s amikor a saját imbolygó árnyékát a falon megpillantotta: megremegett, mert még azt is idegen árnyéknak vélte, amely csak azért kíséri most nyomon, hogy vele együtt meglátogassa ezt a titokzatos helyet.

Amint így álmodozva lépdelt, elérkezett a kandallónak ama kőlapja elé, amelyen át Balsamo fegyverterméből Lorenza Feliciani illatos öltözőjébe lehetett jutni.

A falak csupaszak, a szobák üresek. Az üresen ásitó tűzhelyen nagy rakás hamu, benne itt-ott föl-fölszállt a megolvadt arany- és ezüstcsöppek ragyogása.

Ez a finom, fehér, illatos hamu maradt meg Lorenza butoraiból, amelyeket Balsamo az utolsó darabig elhamvasztott: a gyöngyházzal kirakott szekrények, a zongora s a rózsafából készült virágkosár, a sevesi porcellánból való tarka, szép ágy, amelynek pora csillog, mint a porrá tört márvány; a roppant tűzben megolvadt fémekitmények és cifrázatok, a brokát-függönyök és szőnyegek, az aloé- és santál-fából készült szelencék, amelyeknek a tűz alkalmával a kéményeken át elillant, átható illata beszagosította Párisnak azt az egész területét, amely fölött a füstje elvonult, elannyira, hogy a csarnoknegyed hordárai és a Saint-Honoré-negyed grizettjei szinte megittasodtak ezektől az izzó atómoktól, amelyeket csak a Libanon lejtőiről és Szíria síkjairól kap föl szárnyaira a szél.

Ezeket az illatokat az elhagyott, hideg szoba még most is őrzi. Cagliostro lehajolt, egy csipetnyi hamut vett az ujjai közé és sokáig lehelte be annak illatát vad szenvedéllyel.

— Így lehelhetem be lelkét annak a lénynak, kinek valaha köze volt ehhez a hamuhoz! — mormogta Cagliostro.

Majd észrevette a vasrostélyt, bepillantott a szomszédos, elhagya-

tott udvarba s a lépcsőkről föltekintett azokra a magasban tátongó nyílásokra, amelyek a ház felső emeletét pusztító tűz munkájáról tanuskodnak.

Szomoruan szép látvány! Althotas szobája végkép eltűnt; falaiból mindössze hét-nyolc falomladék maradt, amelyeket a tűz lángnyelvei nyaldostak és mardostak feketére.

Még az is, aki nem ismerte Balsamo és Lorenza fájdalmas történetét, lehetetlen, hogy meg ne siratta volna ezeket a romokat! Ebben a házban minden, de minden a letűnt nagyságról, kihunytt fényről és vesztett boldogságról regélt.

Cagliostro lelke átvándorolt ezekről az álmoktól. Leszállott a bölcelet magaslatáról, hogy átalakuljon érző szívű emberré, akinek semmi köze a számító, józan észhez.

Miután a magány csábos ábrándképét ily módon földézte és kellőképen adózott az égieknek, azt hitte, hogy ezzel leróta tartozását az emberi gyarlóság iránt, amikor tekintete egy tárgyon akadt fenn, amely még e pusztulás és nyomorúság közepette is csillogott.

Lehajolt s a padló hasadéka közt, porlepetten, egy kicsiny ezüst nyilat vett észre, amely mintha csak az imént hullott volna ide valami asszonyi hajból.

Afféle olasz hajtű volt, amilyeneket ebben az időben a hölgyek használtak, hogy a hajportól sulyossá vált hajfürtjeiket föltűzzék.

A bölcs, a tudós, a próféta, az emberiség megvetője, aki azt akarta, hogy még az ég is számoljon vele, nos ez az ember, aki annyi fájdalmát fojtotta vissza lelkében s aki annyi más ember szívének facsarta ki a vérét, nos, ez a Cagliostro, az istentagadó, a sarlatán, a gúnyolódó kétkedő, fölemelte a földről s az ajkához érintette a hajtűt s azután — mert bizonyos volt benne, hogy senki sem láthatja — könybe borult szemmel mormolta:

— Lorenza!...

Semmi több! Démon lakozék ebben az emberben!

Kereste a harcot és hogy a kedve teljék benne: önmagában szüntelenül ébren tartotta.

Miután izzó csókjával illette a szent ereklyét, kinyitotta az ablakot, kinyújtotta karját a rácson keresztül s a gyöngye fémszálat lehajította a szomszédos zárda fallal körített udvarába, a fák gallyai közé, vak-tában a levegőbe, a porba, bánta is ő, hogy hová?

Igy büntette meg önmagát, amiért egy pillanatra a szívére hallgatott.

— Isten veled! — szólt az érzéketlen tárgy után, amely talán örökre veszendőbe ment. — Isten veled, drága emlék, amelynek az volt a küldetése, hogy elérzékenyítsen és hogy megalázzon! Ezentul csakis a földre gondolok!

— Hát igen, erre a házra a megszenteltelenítés vár! Mit is mondok, már meg is van szentségtelenítve! Föltártam ajtait, világosságot, fényt engedtem a falai közé, láttam a sirbolt belsejét és megérintettem a holt hamvait.

A ház tehát meg van szentségtelenítve!

Egy másik nő lépdel majd ebben az udvarban, egy másik nő lábai érintik majd e lépcsőt; egy másik nő énekel talán e boltívek alatt, ahol még most is reszket Lorenza utolsó sóhaja...

Hát legyen! Ám mindeme szentségtelenítésnek egy a célja: hogy az én ügyemet szolgálja! Ahol az Isten a vesztes fél: ott a Sátáné a haszon!

Lámpását most a lépcsőfokra helyezte.

— Ez az egész lépcsőház megszűnik! — folytatta magában Cagliostro — de megszűnik az egész belső berendezése a háznak. És eloszlik a titokzatossága is, rejtekhely lesz továbbra is, de nem lesz többé szentély!

Jegyzőkönyvének egyik lapjára sebtében a következő sorokat írta: «Építészemnek, Lenoir urnak.

Az udvart és az előcsarnokot tisztíttassa ki; a kocsiszint és az istállót ki kell tatarozni, a belső épületszárnyat le kell bontani; az egész épületet a második emeletig le kell hordatni. Mindezt nyolc nap alatt.»

— Most pedig győződjünk meg, vajjon ide látszik-e a kis grófné ablaka? — monologizált tovább a gróf, az egyik másodemeleti ablakhoz lépve.

Innen a rue Saint-Claude egész szemközt fekvő homlokzatát jól át lehetett tekinteni a kapubejárat fölött.

Szemközt, legfőlebb hatvan lábnyira, látszott Jeanne De La Motte grófné lakása.

— A két nő okvetetlenül látni fogja innen egymást! — jegyezte meg Cagliostro. — Rendben van!

Főlkapta a lámpást s lehaladt a lépcsőn.

Egy jó óra múlva ismét otthon volt s a levélkét elküldte az építésznek.

Másnap ötven munkás lente el a házat; a kalapács, fűrész és a csákány munkájától visszhangzott az egész épület; az udvar egyik sarkában fölhalmozott fű már füstölögni kezdett s estére a hazatérő járókelő, aki naponként hűségesen szemlét tartott a ház tájékán, az udvaron egy abroncs végére akasztott hatalmas patkányt láthatott, amint annak szürke bajszát és tekintélyes potrohát íncselkedve simogatták a köréje körben összesereglett napszámosok és kőművesek.

A ház csendes lakóját, a kigyót, egy leesett kötőmb befalazta a fészkébe: mikor az emelő daru a követ fölemelte, félaléltnan huzták ki vackából farkánál fogva s odadozták játékszerűen a mészkeverő sihedereknek; talán szegyenében, vagy talán fulladás következtében, de elpusztult.

És a járókelő ezzel a halotti beszéddel bucsuztatta el tőle:

— Ime, aki tiz évig boldogan élt!

«Sic transit gloria mundi!»

Nyolc nap alatt a ház átalakítása befejeződött, úgy, ahogy Cagliostro megparancsolta az építésznek.

Jeanne, a pártfogó.

Rohan bíboros ur, Boehmernél tett látogatását követő napon, egy levélkét kapott:

«Rohan bíboros ur Öminenciája bizonyára tudja, hogy hol vacsorázik ma este.»

— A kis grófné! — mondotta a biboros, a papirost megszagolva. — Ott leszek!

Majd elmondjuk, miért kérette magához a biborost De La Motte grófné.

Az öt lakáj közül, akiket Öminenciája az ő szolgálatára rendelt ki, egy feketehaju, barnaszemű, üdearcu fiatal ember tetszett meg neki, akiben — kitünő megfigyelő lévén — a grófné tettekrekész, okos és erős jellemű embert vélt fölismerni.

Ezt az embert maga elé rendelte és egy negyed óra alatt meggyőződött annak jó felfogásáról és okosságáról.

Ez az ember nyomon követte a biborost és jelentette, hogy Öminenciáját két nap alatt két izben látta Boehmer és Bossange-cég helyiségeibe bemenni.

Jeanne most már eleget tudott. Az olyan nagy ur, mint amilyen Rohan biboros, nem alkudozik. Az olyan ügyes kereskedő pedig, mint amilyen Boehmer, nem bocsátja el üres kézzel a vevőt. A nyakék tehát gazdát cserél!

Boehmer eladta.

A vevő pedig Rohan biboros, aki erről neki, a bizalmasának, meghitt barátjának, egyetlen szóval sem tett említést.

Hát ez bizony súlyos eset. Jeanne összeráncolta a homlokát, idegesen harapdálta finom ajkait s azt a bizonyos levélkét írta a biborosnak, amelyet mi már olvastunk.

A biboros ur este csakugyan megjelent. Tokaji bort és más egyéb inycsiklandoztató nyaláncságokat küldött előre, mintha csak Guimard-hoz, vagy pedig Dangeville kisasszonyhoz ment volna vacsorára.

Ez a figyelmesség nem került el Jeanne figyelmét, mint ahogy más egyéb jelenségek sem kerültek el. Alakoskodásból semmit sem szolgáltatott föl a küldött dolgokból és módfelelt gyöngéd volt a biboros iránt, de mikor azután magukra maradtak, így szólt hozzá:

— Az igazat megvallva, biboros ur, valami nagyon búsit engem!

— Ugyan mi lehet az, grófné? — felelte Rohan biboros színlelt megütközéssel, ami azonban nem mindig jelenti azt, hogy az illető csakugyan meglepődött.

— Nos, biboros ur, engem az szomorít, hogy azt kell látnom, hogy ön engem nemcsak hogy nem szeret többé, hanem hogy sohasem is szeretett!...

— Ejh, grófné, már hogy mondhat ilyet?

— Ne, ne is próbáljon mentegetőzni!... Kár az időért...

— Ugy érti, hogy az én időmért? — kérdé udvariasan a biboros.

— Nem!... Az én időmért! — felelte határozottan a grófné. —

Különbben is...

— De grófné!... — kiáltott föl a biboros.

— Sohse induljon föl, Eminenciád!... Rám közömbösen hat...

— Az közömbös önre nézve, vajjon szeretem-e önt vagy sem?

— Hát... igen!

— S ugyan miért közömbös az önre nézve?

— Mert én sem szeretem önt!

— Grófné, tudja-e, hogy legalább is udvariatlanság az, amit kegyes volt szemembe mondani?

— Hát az már igaz, hogy nem nagyon kedveskedünk egymásnak! De hát ez az igazság, valljuk be őszintén!

— Mi az az igazság?

— Az, hogy én önt sohasem szerettem biboros ur, amint hogy ön sem szeretett engem!

— Oh, ami engem illet: ez a kijelentése nem helytálló! — kiáltott föl a herceg olyan hangon, amely csaknem őszintének látszott.
— Én nagyon szeretem önt, grófné! Ne helyezzen tehát egy cégér alá önmagával!

— Lássa csak, biboros ur, becsüljük meg egymást annyira, hogy meg merjük mondani őszintén egymásnak az igazat.

— És mi az az igazság?

— Hát az, hogy van köztünk egy másik kötelék is, amely erősebb a szerelemnél.

— És melyik az a kötelék?

— Az érdek!

— Érdek?... Pfuj, grófné!... Hát jól van, nem bánom, tegyük föl, hogy csakugyan érdektársak vagyunk, de ugyan mi tekintetben szolgálhatom én az ön érdekeit s vajjon hogyan szolgálhatja ön az enyéimet?

— Mindenekelőtt szeretném önt, biboros ur, jól megleckéztetni!

— Csak rajta, grófné!

— Ön bizalmatlan, azaz hogy tiszteletlen volt irányomban.

— Én-e?... S ugyan mikor, ha szabad kérdenem?

— Hogy mikor?... Meri-e tagadni, biboros ur, hogy nagyüggyesen kicsikart tőlem bizonyos részleteket...

— Részleteket?... És kire vonatkozóan?

— Egy magasállásu nő óhajára vonatkozóan, bizonyos tárgyat illetően... Nos, ön lépéseket tett ez óhaj kielégítésére anélkül, hogy engem beavatott volna a dologba!

— Részleteket csikartam ki öntől bizonyos hölgy óhajára vonatkozóan s lépéseket tettem ez óhaj kielégítésére?... Grófné, ön valóban talányokban beszél. Ön valóságos sphinx!... Aha! a nő fejét és nyakát már láttam, de nem láttam az oroszlán körmeit! Ugy látszik, hogy most azokkal akar engem megösmertetni! Hát hadd lássam!

— Ejh, van eszemben mutogatni önnek valamit! Hiszen ugy sem kíváncsi rá!... Csak egyszerűen megfejtem a rejtélyt: a részletek a Versailles-ban történetekre vonatkoznak; az a hölgy, kinek óhajáról van szó: a királyné; óhajának teljesítése pedig azt jelenti, hogy ön tegnap, biboros ur, Boehmer és Bossange uraktól megvásárolta ama nevezetes nyakéket!

— De grófné!... — sugta meginogva halotthalaványan a biboros. Jeanne rámeresztette tiszta tekintetét.

— Miért ez a döbbenet, biboros ur? Miért néz rám olyan csodálkozóan?... Hát nem tegnap csinálta-e meg az üzletet a quai de l'Ecole ékszerészeivel?

Egy Rohan sohasem hazudik! Még asszonyal szemben sem! A biboros hallgatott.

Minthogy pedig a biboros elpirult, ami a szégyenkezés jele volt — már pedig a férfi sohasem bocsájtja meg annak a nőnek, aki azt okozta — Jeanne sietve ragadta meg a biboros kezét.

— Bocsánat, herceg, majd elmondom, hogy mi tekintetben csalódott ön én bennem... Ön engem ostobának és gonosznak tartott.

— Ugyan, grófné!...

— Végre is...

— Egy szót se többet!... Hadd beszéljek most már én!... Talán sikerül meggyőzőnöm önt. Mert, a mai naptól kezdve, tudom, hogy kivel van dolgom... Én önben szép és szellemes nőre, bájos barát-nőre véltem találni. De ön több ezeknél! Hallgasson meg!

Jeanne közelebb ült a bíborshoz, kezét annak kezében feledve.

— Ön megtisztelt azzal, hogy kedvesem és barátnőm volt anélkül, hogy valamikor szeretett is volna engem... Hiszen ezt önmaga mondotta az imént...

— Ha kívánja, meg is ismétlem! — jegyezte meg a grófné.

— Akkor tehát valami célja volt velem, grófné.

— Természetesen!

— És mi az, grófné?

— Kívánja, hogy megmondjam önnek?

— Oh, nem!... Csak épen jelezni akartam... Ön meg akarta alapozni az én szerencsémét, hogy azután megalapozza a magáét?... Nemde, így van, grófné?... Ugy-e, hogy nem tévedek?

— Nem, ön nem téved, herceg!... És így van jól! Még csak azt higgye el nekem, hogy célokat nem ellenérzés és kedvetlenséggel eltelve követtem; az utam kellemes volt.

— Ön valóban szeretetreméltó asszony, grófné!... Csupa merő öröm, üzleti dolgokról csevegni önnel... Mondhatom, hogy jól eltalálta!... Hiszen ön azt is tudja, hogy valaki iránt tisztelettel teljes ragaszkodással viseltetem.

— Oh, igen! Észrevettem az Operabálon, herceg.

— Ám ez a gyöngéd érzés sohasem talál viszonzásra... Isten ments, hogy egy pillanatig is reménykedjem!...

— Ejh, herceg, egy nő nem lehet mindig csak királyné! Különben is, ahogy én tudom, ön mindenben méltó versenytársa Mazarin bíborosnak.

— Ő nagyon szép férfi! — jegyezte meg nevetve Rohan herceg.

— És kitűnő miniszterelnök! — toldotta meg Jeanne fölényes nyugalommal.

— Grófné, önnel szemben felesleges minden gondolkozás és minden beszéd, mert ön gondolkodik és beszél barátai helyett... Hát igenis: én miniszterelnök akarok lenni!... Minden okom megvan reá: születésem, gyakorlottságom, a külföldi udvarok jóakarata s a francia népek irántam való nagy szeretete!

— Minden, minden megvan... de valamit nem említett.

— Nemde, az ellenszenvet...

— Igen!... A királyné ellenszenvét ön iránt. Már pedig az komoly akadály! Akit a királyné kedvel, azt a király még jobban kedveli; akit a királyné gyűlöl: azt a király még jobban gyűlöl!

— S a királyné gyűlöl engem?

— Oh!...

— Legyen őszinte!... Ne álljunk meg a fele uton, ha már olyan szépen nekiindultunk.

— Nos, úgy van, herceg! A királyné nem szereti önt!

— Akkor pedig vége!... Nincs az a nyakék, amely segitene rajtam...

— No hát, épen ebben téved, herceg!

— A nyakék az enyém!

— A királyné legalább tudomást szerez arról, hogy ön szereti őt, hogyha bár ő nem is szereti önt.

— De, grófné!...

— Abban állapodtunk meg, hogy őszinték leszünk egymáshoz.

— Legyen!... Ön tehát nem mondott le arról a reményről, hogy engem ön valaha még a miniszterelnöki székhelyen láthat!

— Bizonyos vagyok benne!

— Nem akarom önt megsérteni azzal, hogy megkérdjem: mik a kívánságai.

— Majd megmondom akkor, ha módjában lesz azokat teljesíteni is.

— Hát el is várom!

— Köszönöm, herceg!... Most pedig... vacsorázzunk!

A biboros megfogta Jeanne kezét és megszorította, ahogy Jeanne néhány nap előtt kívánta, hogy kezét valaki így megszorítsa. Ámde ennek már vége!...

Visszahúzta a kezét.

— Nos, grófné!...

— Mondottam már, hogy lássunk hozzá a vacsorához.

— De nem vagyok éhes.

— Akkor hát beszéljünk.

— De nincs több mondani valóm.

— Akkor hát távozzék!

— Ejnye, ejnye!... Hát ez az a véd- és dacsövetség?... Leráz a nyakáról.

— Hogy egymásnak segítségére lehessünk: csinálja ki-ki külön a maga dolgát, herceg!

— Igaza van, grófné! No, lám, ezuttal is elhibáztam az ön számítását. De esküszöm, hogy utoljára történt.

A biboros megragadta és tisztelettel teljesen megcsókolta Jeanne kezét, miközben nem vette észre a grófné gúnyos, ördögi mosolyát, amikor ezeket a szavakat kiejtette:

«Ezuttal utoljára tévedtem az ön számításában!»

Jeanne fölállott s az előszobáig kikísérte a herceget, aki itt hal-
kan odasugta neki:

— Hogy lesz tovább, grófné?

— Nagyon egyszerűen.

— Mit kell tennem?

— Egyelőre semmit. Előbb én cselekszem.

— És hová szándékozik?

— Versaillesba.

— Mikor?

— Holnap.

— Mikor kapom meg a választ?

— Legott, mihelyt módomban áll.

— Pártfogóm: az ön kezébe teszem le sorsomat!

— Bizza csak rám!

Ezután visszatért szobájába, lefeküdt s elmélázva a Dianát váró Endymion márványszobrán, felsóhajtott:

— Mégis csak jobb a szabadság!

Jeanne, a pártfogott.

Ilyen titok birtokában, ilyen jövő reményében s két ilyen hatalmas személyiség támogatásának tudatában, Jeanne olyan erősnek képzelte magát, hogy azt hitte: képes az egész világot kiemelni sarkaiából!

Két heti várakozási időt engedélyezett önmagának, hogy megkezdhesse ostromát amaz édes szőlőfürt ellen, amelyet a sors homloka magasságában helyezett el.

Megjelenni az udvarnál, de nem többé mint kérelmező, nem mint szegény koldusasszony, akit Boulainvilliers-né vezet elő, hanem mint a Valois-k ivadéka, százezer font évi járadék tulajdonosa, egy herceg és országnagy hitvese, a királyné kegyencnője, mint aki a cselszövények és politikai zivatarok idején Mária-Antónia révén a király fölött hatalmat gyakorolván, az államot kormányozza; ime: egyszerűen ez a perspektíva bontakozott ki De La Motte grófné kimeríthetetlen képzeletvilágában!

Másnap hamarosan künn termett Versailles-ban. Nem volt szükség kihallgatásra jogosító engedéllyre! Szerencséjében való hite olyan megrendíthetetlen volt, hogy Jeanne egy pillanatig sem kételkedett abban, hogy ezuttal az udvari szertartás szabályai megszűnnek vele szemben.

És csakugyan igaza volt!

Az udvaroncok, akik urnőjüknek még a gondolatait is ellesték, már korábban észrevették, mily nagy öröme telik Mária-Antóniának a szép grófné társaságában.

És ez már bőven elég volt arra, hogy az egyik ügyes ajtónálló, aki érvényesülni akart, egyenesen a királyné útjába állott, aki a kápolnából jövet arra elhaladt, s amikor a közelébe ért, mintha merőben véletlenségből történnék, a szolgálattelévő kamaráshoz ezeket a szavakat intézte:

— De La Motte-Valois grófné van itt, akinek nincs kihallgatásra engedélye. Mit tehetnénk az érdekében?

A királyné halkán Lamballe hercegnővel beszélgetett. Jeanne nevének hallatára azonban, amely szinte egyenesen hozzá volt intézve, hirtelen félbeszakította a beszélgetést.

A királyné hátrafordult.

— Ha jól hallottam, De La Motte-Valois grófnéről van szó! — mondotta a királyné.

— Parancsára, Felség! — felelte a kamarás.

— És ki említette a nevét?

— Az ajtónálló, Felség!

Az ajtónálló szerényen meghajolt.

— De La Motte-Valois grófnét hajlandó vagyok fogadni! — mondotta a királyné, útját folytatva.

Amikor pedig visszavonult lakosztályába, így szólt:

— Vezessék a grófnét a fürdő-lakosztályomba!

Jeanne, akinek az ajtónálló elmondotta az imént leírt jelenetet, legott a pénztárcájába nyúlt, de az ajtónálló mosolyogva háritotta el a borravalót:

— Grófné, méltóztassék ezt is a többihez csatolni. Nemsokára módjában lesz, hogy adósságát kamatostól megfizesse.

Jeanne a pénzt visszacsusztatta a pénztárcájába.

— Igaza van, kedves barátom! Köszönöm!

— Miért ne fognam pártját egy ajtónállónak, aki engem pártfogolt! Hiszen ezt cselekszem egy biborossal is! — mormogta magában Jeanne.

A grófné csakhamar a királyné előtt állott.

Mária-Antónia arca komolyságot és kedvetlenséget árult el, talán épen azért, mert a grófnét oly hirtelen maga elé bocsájtotta.

— A királyné most azt hiszi, — gondolta magában Rohan biboros barátja — hogy ismét koldulni jöttem... A huszadik szavam után vagy fölvidul, vagy... kidobot!

— Grófné, — szólt a királyné — még nem volt alkalmam a királlyal beszélni.

— Oh, Felség, már eddig is túlhalmozott kegyeivel... Én már többet nem is remélhetek. Azért jöttem...

— Nos, mért jött? — kérdezte a királyné, aki jól értett ahhoz, hogyan kell más irányba terelni a beszédet. — Ön kihallgatást sem kért tőlem, s hogy mégis jelentkezett: bizonyára sürgős az ügy... önre nézve!

— Oh, igen! Az ügy sürgős, de... nem nekem!

— Akkor tehát... nekem sürgős!... Beszéljen, grófné!

A királyné a fürdő-terembe vezette a grófnét, ahol cselédjei várták.

Látván ezeket a sürgő-forgó asszony-személyeket: De La Motte grófné nem folytatta tovább a társalgást.

A királyné belépett a fürdőbe s elbocsájtotta cselédjeit.

— Felség, bizonyára észrevette zavaromat! — szólalt meg most a grófné.

— Akkor meg is mondtam volna a szemébe! Nem figyeltem meg a zavarát.

— Felség, bizonyára tudja, — azt hiszem, hogy mondtam is — mennyire igyekszik Rohan biboros a kedvembe járni!

A királyné összevonta szemöldökét.

— Nem tudtam!

— Azt hittem...

— Nem fontos!... Folytassa!

— Nos, Felség, a biboros tegnapelőtt látogatásával tisztelt meg engem.

— Ah!

— Jótékonyági ügyben járt nálam, amelynek én vagyok a vezetője.

— Jól teszi, grófné!... Én magam is hozzájárulok... az ön jótékonyági cselekedeteihez.

— Felség félreértett engem... Kijelentettem már, hogy nem kérni jöttem!... A biboros ur — szokáshoz képest — áradozva beszélt Felséged jóságáról és kimerithetetlen kegyelméről.

— És azt kívánja, nemde, hogy pártfogoljam az ő pártfogoltjait.

— Ugy van, Felség!

— Szívesen megteszem, ha nem is a biboros ur kedvéért, hanem

a szerencsétlen emberekért, akiket szívesen fogadok, bárhonnan jöttek legyen is! De mondja meg, kérem, Öminenciájának, hogy feszélyezve érzem magam.

— Hát épen ez az, amit a biborosnak is tudtára adtam! És ez az oka zavaromnak, amiről az előbb említést tettem...

— Ugyan, ugyan?...

— Beszéltem a biborosnak arról a mélységes könyörületességről is, amely Felséged nemes szívét bárki szerencsétlensége hallatára eltölti, s beszéltem arról a nagylelküségről is, amely szakadatlanul igénybe veszi és ki is üríti Felséged különben sem dús erszényét!

— Elég, elég!

— Láthatja, Eminenciád, — mondottam neki — hogy Öfelsége valóságos áldozata a jó szívének! Föláldozza önmagát a szegényekért! És ez a jósága azután sokszor őt magát hozza zavarba!... És ekkor azután magamat is okolni kezdtem...

— Hogyan értsem ezt, grófné? — kérdezte a királyné, aki figyelmesen hallgatta, talán azért, mert Jeanne ép az érzékeny oldalára tapintott, avagy talán azért, mert Mária-Antónia túlfinomult érzéke ebből a hosszú bevezetésből kiérezte, hogy alighanem őt érdeklő dologról lesz majd szó.

— Azt akartam vele mondani, Felség, hogy a minap is tekintélyes összeget kaptam Felségedtől, ami legalább is ezer esetben megtörtént már Felségeddel az utolsó két esztendő alatt. Hogyha pedig Felséged kevésbé lett volna ilyen jószívű, ennyire nagylelkű: legkisebb számításokkal is két milliója maradt volna a pénztárában, amelynek birtokában semmiféle szempont nem indíthatta volna Felségedet arra, hogy azt a gyönyörű gyémánt-nyakéket olyan nemes gesztussal, oly határozottan, de — engedje meg, Felség, hogy így mondjam — olyan könnyelműen visszautasítsa!

A királyné elpirult és Jeanne arcára szögezte tekintetét. Nyilvánvaló, hogy a hangsúly az utolsó szavakon nyugodott. Csapda akart az lenni avagy egyszerű csuszó-mászó hizelgés? Annyi bizonyos, hogy mindenféleképpen veszedelmet jelentett a királynéra nézve. Mária-Antónia azonban a grófné arcán a gyöngédségnek, a tiszta, őszinte jóakaratságnak s a leplezetlen igazságnak olyan jellegzetes kifejezését figyelte meg, hogy álnokságot és önző hizelgést nem mert volna róla föltételezni.

És minthogy maga a királyné is tele volt igazi nagylelkűséggel, a nagylelkűségben pedig az erő, az erőben viszont az igazság rejlik: Mária-Antónia érzése egy sóhajban tört utat magának:

— Oh, igen bizony: a nyakék gyönyörű!... Azaz: gyönyörű volt! Így akartam mondani. És jól esik hallanom, hogy olyan jóízű hölgy, mint ön, grófné, dicsér engem azért, amiért visszautasítottam.

— Oh, hogyha tudná, Felség, mennyire megismerhetjük a nép érzületét, hogyha azok iránt érdeklődünk, akiket a nép kedvel! — jegyezte meg Jeanne, a megfelelő helyen hirtelen közbevágvá.

— S vajjon mit akar ezzel mondani, grófné?

— Csak azt, Felség, hogy amikor Rohan biboros arról értesült, hogy Felséged a nyakékról oly hősiesen lemondott: egészen bele-sápadt...

— Ugyan?...

— Szemeit egy pillanat alatt elöntötte a könny!... Azt, hogy Rohan biboros ur csakugyan szép férfi és tökéletes lovag, — mint ahogy sokan állítják — nem tudnám eldönteni; azt azonban bizonyosan tudom, hogy az arcát, amelyet ebben a pillanathan belső lelki tüzenek lángja világított meg s az önzetlenségéből — ugyan, mit is mondok — a magasztos önmegtagadásból fakadó könnyei öntöztek, oh, az arcát sohasem fogom elfelejteni...

A királyné egy pillanatra megszüntette csobogását a víznek, amely egy aranyozott hattyu csőréből zuhogott a márványmedencébe.

— Hát jól van, grófné, — mondotta a királyné — hogyha Rohan biboros urat ön csakugyan olyan szép férfinak és tökéletes lovagnak találja, csak arra figyelmeztetem, hogy tetszését ne hogy észrevétesse vele! Rohan biboros világi, még pedig nagyvilági pap, olyan páásztor, aki a báránycát nem csupán az Ur kedvéért, hanem magáért a báránycát is szereti!

— Ah!... Felség!...

— Nos, mi az?... Ne higgye, hogy én a biboros urat rágalmaazni akarom! Ilyen a hire. Hiszen még tetszeleg is magának vele! Nem figyelte-még meg, grófné, mint mutogatja szép fehér kezeit a misemondás alkalmával? A kezei szépek, az bizonyos, szebb már el sem képzelhető, és erre a kézre, amelyen a páasztorgyűrű ragyog, az ájtatos hívőknek még a gyémántnál is ragyogóbb tekintete tapad...

Jeanne meghajolt.

— Oh, a biboros ur diadalmai számosak! — folytatta a királyné. — Egyik-másik botrányá is fajult. A főpap olyan hősszerelmes, mint amilyenek a Fronde idejében voltak. Dicsérje érte, aki akarja: én nem teszem!

— Felség! — szólalt meg most Jeanne, kinek nagyon kapóra jött ez a bizalmas társalgási hang, no meg épen a királyné érzéki helyzete — azt ugyan épen nem mondhatnám, hogy a biboros ur az ő ájtatos hiveire gondolt volna akkor, mikor Felséged erényeiről beszélt, még pedig annyi hévvel! Azt azonban bizonyosan tudom, hogy szép kezeit misemondás idején sem mutogatja, hanem inkább a szíven pihenteti.

A királyné tagadóan rázta a fejét s erőszakoltan felcacagott.

— No, lám! — gondolta magában Jeanne. — Hiszen a dolog könnyebben megy, mint gondoltam! A királyné haragja meg épen segítségünkre szolgál! Oh, most már nyert pörünk van!

A királyné hamarosan elkomolyodott s közömbös arckifejezést öltött.

— Folytassa! — mondotta a királyné.

— Felség nagyon lehüti az én lekésedésemet... Hanem a szerénysége, amely még azt sem engedi meg, hogy dicsérjék őt...

— Kinek a szerénységéről beszél?... A biboroséról?... No, ugyan...

— Miért ne, Felség?

— Gyanusnak tartom!

— Felség, nem tartozik reám, hogy megvédelmezzem azt, aki olyan szerencsétlen, hogy Felséged kegyeit elvesztette. Egy pillanatig sem kételkedem, hogy Felséged haragjára rászolgált. Bűnös tehát, amiért elvesztette Felséged tetszését!

— Rohan biboros nem vesztette el a tetszésemet! Mert nem is birta azt! Ő megsértett engem! Én azonban királyné s egyuttal keresztény vagyok. Kétszeresen képes vagyok tehát arra, hogy elfelejtsem a sértéseket.

És ezeket a szavakat a királyné azzal a felsőbbes jóindulattal mondotta, amely annyira jellemezte őt.

Jeanne elhallgatott.

— Nos, nincs több mondani valója? — kérde a királyné.

— Gyanut keltenék Felségedben s elveszteném a kegyeit, magamra vonnám a haragját, hogyha olyan véleményt nyilvánítanék, amely kellemetlenül hat Felségedre.

— Ön tehát ép ellenkezően vélekedik a biborosról, mint én?

— Homlokegyenest ellenkezően, Felség!

— De bezzeg másként vélekednék ön is, hogyha tudná: mit tett Lajos herceg én ellenem!

— Én csak azt tudom, amit saját szememmel láttam! Már pedig, amit tett, azt Felséged érdekében tette!

— Udvarias bókokat mondott?

Jeanne meghajolt.

— Finomkodott, ömlengett, hizelgett?

Jeanne hallgatott.

— Ugy veszem észre, grófné, hogy ön nagyon is meleg barátságot érez Rohan biboros ur iránt! Hát jól van: többé nem bántom őt — az ön jelenlétében!

S e szavak után jóízűen felkacagott a királyné.

— Felség! Inkább elviselem a haragját, mint gúnyjait!... A biboros oly őszinte tisztelettel viseltetik Felséged iránt, hogy meghalna szégyenlétében, ha látná, hogy királynéja kineveti őt!

— Ejnye, ejnye!... A biboros urnak alaposan meg kellett változnia!

— Felséged méltóztatott tegnap azt mondani, hogy Rohan biboros már tíz év óta szenvedélyesen...

— Csak tréfáltam, grófné! — jegyezte meg komoly hangon a királyné.

Jeanne elhallgatott, amit a királyné arra magyarázott, hogy Jeanne lemondott a további küzdelemről. Mária-Antónia azonban csalódott... Az efféle tigris- és kigyótermészetű nők, mint amilyen Jeanne is volt, csak azért hátrálnak meg egy pillanatra, hogy annál nagyobb erővel támadjanak. A pillanatnyi pihenés után hatalmas lendület következik.

— Ön arról a gyémánt-nyakékről beszélt! — mondotta meggondolatlanul a királyné. — Ismerje be őszintén, grófné, hogy most erre gondolt!

— Nemcsak e pillanatban, hanem éjjel-nappal arra gondolok! — kapott a szón Jeanne mohó örömmel, mint az a hadvezér, aki az ütközet hevében észreveszi az ellenség végzetes hibáját. — Oh, az a nyakék, nagyon szép s mily jól illenék Felségednek!

— Mit mondott?

— Oh, igen!... Mily jól illenék Felségednek!

— De hiszen már gazdát cserélt!

— Nos, igen!

— A portugál nagykövet...

Jeanne mosolyogva rázta tagadóan a fejét.

— Nem?... Nem ő vette meg?

— Nem a portugál nagykövet vette meg!

— Hát akkor kicsoda?

— Rohan biboros!

A királyné megrázkódott, de csakhamar nyugalmat erőszakolt magára.

— Ah! — hangzott el ajkáról.

— Hát ime, Felség, ilyen nemesen cselekszik Rohan biboros! — szónokolt Jeanne hévvel és meggyőző erővel. — Nagylelkű, nemes tett. Már pedig az olyan fenkölt lélek, mint amilyen Felségedé: szereti mindazt, ami szép, ami nemes! Amikor Rohan biboros megtudta tölem felséged pillanatnyi zavarát, ily szavakra fakadt:

«Hogyan?... A királyné meztagsadja magától azt, amit a király főadóbérlőjének a felesége sem tagadna meg magától? Hát a királyné kénytelen lenne esetleg azt is eltérni, hogy egy szép napon Necker felesége azzal a nyakékkal ékesen jelennék meg előtte, amely nyakékról ő kénytelen volt lemondani?»

— Rohan biboros — folytatta Jeanne — ekkor még nem tudta, hogy a portugál nagykövet már korábban alkudozott a nyakékre. Ekkor azután még jobban felháborodott.

«Most már nem csupán a királyné kedvteléséről van szó, — mondotta a biboros hévvel — hanem a királyi méltóság forog kockán! Oh, én jól ismerem a külföldi udvarok szellemét!... Hiuság és hivalkodás!... Kinevetnék Franciaország királynéját, akinek nincs annyi pénze, hogy kielégithetné jogos kívánságát! Én pedig?... Oh, én szegyelemlém magam, hogy gúnyt üznek Franciaország királynéjából!... Nem! Ezt nem tűröm!...»

— És ezzel elrohant, egy óra múlva pedig arról értesültem, hogy megvásárolta a nyakéket!

— Másfél millió fontért!

— Egy millió hatszázezer fontért!

— És mi a szándéka vele?

— Csak az: ha már nem lehet a királynéé: hát ne legyen másé sem!

— És bizonyos ön abban, grófné, hogy Rohan biboros nem valamelyik barátnőjének akar-e kedveskedni vele?

— Oh, igen, abban bizonyos vagyok, hogy képes inkább megsemmisíteni azt a nyakéket, hogy sem a királynéén kívül más valaki nyakának szolgájon diszétül!

Mária-Antónia elgondolkozott, miközben nemes arca leplezetlenül látni engedé, ami e pillanatban lelkében végbement.

— Amit Rohan biboros ur tett, csakugyan nemes cselekedet, s a lovagias hódolat jele volt! — jegyezte meg a királyné.

Jeanne csak úgy leste a szavakat a királyné ajkáról.

— Grófné, mondjon köszönetet nevemben Rohan biboros urnak! — folytatta a királyné.

— Oh, igen, Felség!

— Azt is mondja meg neki, hogy barátsága módfelett meghatót engem és hogy — amint Katalin mondotta — a viszonzás fejében a

barátság minden jelét elfogadom! Így tehát elfogadom a biboros urnak nem ugyan az ajándékát...

— Akkor hát mit?...

— A szíveségét, hogy előleget adott... Rohan biboros ur volt szíves az összeget előlegezni, avagy hitelezni, hogy kedvemben járjon. Én megtérítem neki... Azt hiszem, hogy Boehmer készpénzt követelt?

— Igen, Felség!

— Mennyit?... Kétszázezer fontot?

— Kétszázötvenezer fontot, Felség!

— Épen egy negyedévi részlete annak az évi járadékösszegnek, amelyet a királytól kapok. Ma küldték el.

A királyné hevesen csöngetett, mire öltöztetőnői besiettek hozzá s melegített batiszt takarókkal betakarták.

Amikor egyedül maradt Jeanne-nal és visszament a szobájába, így szólt a grófnéhez:

— Kérem grófné, nyissa ki ezt a fiókot!

— Az elsőt!

— Nem a másodikat!... Ott van a pénztárcám.

— Ime, itt van, Felség!

— Kétszázötvenezer font van benne! Számlálja meg, kérem!

Jeanne engedelmeskedett.

— Adja át ezt a biboros urnak! Mondja meg neki, hogy minden hónapban ennyit törleszték. Ily módon enyém lesz az a nyakék, amely annyira tetszik nekem, s habár gondot is okoz a fizetség, nem terhelem vele a királyt.

Egy pillanatra összeszedte magát a királyné.

— És ráadásul egy finomlelkű baráttra tettem szert, aki...

Rövid szünetet tartott a királyné, majd így folytatta:

— No, meg egy megértő barátnőre! — jegyezte meg a királyné, kezét odanyujtva Jeanne-nak, aki mohón kapott utána.

Amikor pedig Jeanne távozni készült, némi tétovázás után még ezeket mondotta neki: halkan, mintha félelem szállta volna meg:

— Grófné, még azt is mondja meg Rohan biboros urnak, hogy szívesen látom Versailles-ban, hogy személyesen mond hassak neki köszönetet!

Jeanne rohanvást távozott a királyné lakosztályából, a boldogságtól és a büszkeségtől nem is ittasan, hanem valósággal esztét veszítve...

A bankjegyeket úgy magához ragadta, mint a saskeselyű a rablott zsákmányt.

A királyné pénztárcája.

Azt a képzelt és valódi kincset, amelyet most Jeanne de Valois vitt magával a királynétól, szinte megérezte az a két ló, amely Jeannet Versailles-ból hazaröpítette.

Soha még versenyló nem iparkodott úgy a díjért, mint ez a két szegény gebe, amely a bérkocsi elé volt fogva. Kocsisuk, a grófné sürgetésére, elhitette velük, hogy mindketten táltos-lovak és hogy gazdájuk részére ki kell érdemelniök a két aranytallért, maguk részére pedig a háromszoros zabporciót.

Amikor Jeanne kocsija a főpap palotája elé érkezett, a biboros még otthon tartózkodott. Szertartásosan bejelentette magát, amit elmulasztott a királynével szemben.

— Egyenesen Versailles-ból jön, grófné? — kérde a biboros.

— Igen, biboros ur.

A herceg fürkésző szemmel nézte végig a grófnét, de az rendíthetetlen maradt.

Látta ugyan a főpap remegését, szomorúságát és kedvetlenségét, de mindez nem indította meg a szívét.

— Nos, mit végzett a grófné?

— Hát lássuk csak: mit is óhajt Eminenciád? Beszéljen ön, ne-hogy szemrehányást tehessen önmagának, amiért...

— De grófné, ezt olyan arckifejezéssel mondja, hogy...

— Szinte ijesztő, nemde?

— Nem... gyilkoló!

— Ön azt akarta, nemde, hogy meglátogassam a királynét?

— Igen!

— Nos, hát meglátogattam a királynét!

— Ön azt is kívánta, hogy beszéljek neki önről, aki iránt való ellenérzését az ön nevének pusztá említésére is szabadon nyilvánította.

— Már látom, hogy abbeli reményemről, hogy a királyné meghallgatta az érdekemben mondott szavait, le kell mondanom.

— Ellenkezően!... A királyné beszélt — önről!

— Talán inkább úgy történt, hogy ön beszélt rólam, grófné?

— Nos, hát igen!... Én beszéltem önről...

— És a királyné meghallgatta?...

— Oh, ez már egy kis magyarázatra szorul.

— Ne is vesztelgesse tovább a szót, grófné!... Mintha látnám is, mily megvetést mutatott irántam Ófelsége...

— Na, nem épen!... Még a nyakékről is mertem beszélni.

— Meg merte mondani neki, hogy reá gondoltam...

— Igen, hogy megvásárolta számára a nyakéket.

— Grófné, hiszen ön nagyszerű munkát végzett!... És meghallgatta?

— Meg hát!

— Azt is megmondotta, hogy neki ajánlom föl a nyakéket?

— Ezt már kereken visszautasította.

— Akkor veszte vagyok!

— Hát igen: az ajándékot visszautasította, de a kölcsönt...

— Kölcsönt?... Hát ilyen tapintatosan kölcsönre változtatta az ajánlatomat?

— Olyan tapintatosan, hogy Ófelsége a kölcsönt elfogadta.

— Én tölem kölcsönt fogad el a királyné?... Hát lehetséges ez, grófné?

— Ez még annál is többet ér, nemde, mintha elfogadta volna az ajándékot!

— Ezerszer!

— Magam is arra gondoltam!... Elég az hozzá, hogy Ófelsége elfogadja!

A biboros fölkel, odalépett Jeanne elé s megfogva annak kezét, így szólt:

— Grófné, meg ne tévesszen engem! Ne feledje, hogy egyetlen szavával a földig alázhat!

— A szenvedélyekkel nem játszik az ember. Csak ha nevetséges emberekről van szó. Már pedig az olyan érdemes és olyan magasrangu férfi mint ön, biboros ur: sohasem lehet nevetségessé!

— Ez igaz!... Akkor tehát, amit ön az imént mondott nekem...

— Szóról-szóra igaz!

— Tehát közös titkom lenne a királynéval?...

— Halálos titok!...

A biboros odarohant Jeannehoz s hevesen megragadta a kezét.

— Szeretem ezt a kézsorítást: férfi adja egy másíknak! — jegyezte meg Jeanne.

— Oh, igen! Egy boldog férfi nyújtja kezét védangyalának!

— Biboros ur, ne tullozzon!

— Oh, de az én nagy örömöm, az én nagy hálám... soha, de soha...

— Biboros ur, mind a kettőt tulásba viszi! Másfél milliót kölcsönözni a királynénak?... Még csak épen ez hiányzott önnek!

A biboros fölsóhajtott.

— Buckingham bezzeg mást követelt ausztriai Annától azokért a gyöngyökért, amelyeket a királyi szoba padlóján elhullatott.

— Amit Buckingham elért, arra én nem vágyakozom, grófné!

— A jutalomra nézve majd állapotodjon meg a királynéval, aki megparancsolta nekem, mondjam meg önnek, hogy szívesen látja önt Versaillesban.

Alig mondotta ki a grófné ezeket a meggondolatlan szavakat, a biboros legott elsápadt, mint valami serdülő ifju az első szerelmes csók után.

A kezeügyében levő karosszékben fogódzott meg, mintha ittas volna.

— Aha! — gondolta magában Jeanne. — Hiszen az ügy komolyabb, mint eleinte hittem! Én még eddig csak hercegségről, ország-nagyi méltóságról és százezer font évjáradékról ábrándoztam, de most már tovább megyek egészen a fejedelemségig és félmillió évjáradékig: no, mert hát Rohan biboros Üeminenciája nem nagyravágyásból, sem kapzsiságból cselekszik, hanem — szerelemből!

A biboros azonban csakhamar leküzdötte gyöngeségét. Oh, az öröm nem hosszadalmas betegség, s minthogy a biborosnak helyén volt a szíve: helyén valónak ítélte, hogy most már az üzletről beszéljen a grófnéval, már csak azért is, hogy elfeledtesse vele iménti gyöngeségét.

Jeanne nem tett ellenvetést.

— Kedves barátnóm, — mondotta a herceg, karjaiba ölelve a grófnét, — ugyan mi a szándéka a királynénak azzal a kölcsönrel, amelyet ön följánlott neki?

— Nemde, ezt azért kérde tőlem, mert a királynénak az a hire, hogy mindig pénztelen.

— Ugy van!

— Nos, a királyné ép úgy törleszti önnek a kölcsönt, mintha Boehmernek tartoznék; azzal a különbséggel, hogyha a nyakéket közvetlenül Boehmertől vásárolta volna meg, akkor egész Páris megtudná, amire pedig gondolni sem szabad ama bizonyos hajók esete óta.

Hogyha pedig duzzogna a királyra; no akkor meg épen egész Franciaország fintorgatná az arcát! A királyné tehát csak apránként akarja megszerezni a gyémántokat, s apránként akarja azok árát letörleszteni. Ön pedig egyszerűen alkalmat nyújt neki erre! Ön egyszerűen diszkrét pénztárosa a királynénak, megbízható pénztárosa arra az esetre, hogyha pénz dolgában megszorul. Semmi több! A királyné boldog, a királyné fizetni fog! Mit kívánna még többet, biboros ur?

— A királyné fizetni fog?... Hogyan?

— A királyné, megértő asszony léte, jól tudja, hogy önnek adósságai vannak. De büszke is a királyné és nem lenne sohasem olyan barátnő, aki ajándékot fogadna el... Amikor közöltem vele, hogy ön kétszázötvenezer font előleget adott...

— Még azt is elmondotta neki?

— Miért ne?

— De hiszen ezzel mindjárt lehetetlenné tette számára az üzletet?

— Ellenkezően: módot nyújtottam neki arra, hogy belemenjen! Ingyen semmit sem fogad el! Ez a királyné felfogása.

— Istenem!...

Jeanne most nyugodtan belenyult a zsebébe és előhuzta onnan a királyné — pénztárcáját.

— Mi ez, grófné? — kérdezte a biboros megdöbbenve.

— Pénztárca, amelyben kétszázötvenezer font értékű bankjegy van.

— Nos, és?...

— A királyné küldi önnek hálás köszönetével együtt.

— Ugyan?...

— Hiánytalanul megvan az összeg. Én is megszámláltam.

— Hát csakugyan arról volna szó?

— Hát mit bámul még, herceg?

— Ezt a pénztárcát, amelyben nem ismerem az ön tulajdonára.

— Tetszik talán?... Pedig sem nem szép, sem nem kövér.

— Nekem mégis tetszik, bár magam sem tudom, hogy miért.

— Eminenciádnak mégis csak jó ízlése van.

— Ön gúnyolódik?... Mire érti azt, hogy jó ízlésem van?

— No mert hát önnek is az az ízlése, ami a... királynénak.

— Ez a pénztárca tehát...

— Igen bizony!... Ez a pénztárca a királynéé volt!...

— Nagy becsben tartja ön ezt a pénztárcát, grófné?

— Oh, nagyon!

A biboros fölsóhajtott.

— Hiszen az természetes is!

— Hogyha azonban önnek olyan nagy örömet okozna?... — mondotta a grófné azzal az észbontó mosollyal ajkán, amely még a szentet is kárhozatba vitte volna.

— Ön még csak el sem képzelheti, grófné, mily boldoggá tenne! De nem, nem akarom önt megfosztani tőle.

— Hát itt van: fogadja el tőlem!

— Grófné! — kiáltott föl a biboros elragadtatásában. — Oh, ön a legdrágább, a legokosabb, a leg... —

— Csitt!... Elég legyen!

— Hiszen magunk közt vagyunk!...

— A sirig tartó barátságot emlegetnek az emberek. Oh, nekem csak egy érdemem van.

— És melyik az?

— Az, hogy az ön ügyét elég jó szerencsével és még nagyobb buzgalommal intéztem el.

— Ha csak ennyi lenne az ön szerencséje, grófné, akkor ugyan nem sok haszna lenne belőle én általam. Csakhogy én sem voltam ám vesztég s mialatt ön Versaillesban járt: én is tettem ám önért valamit!

Jeanne meglepődve nézett a biboros arcára.

— Igaz, hogy csak csekélység!... — folytatta a biboros. — A bankárom keresett föl és följánlotta valami tudom is én miféle vízlecsapoló-társaság részvényeit.

— Ah!

— A haszon bizonyosnak látszott, hát elfogadtam.

— Jól tette!

— Majd azt is meglátja, hogy mindig csak az ön személye van az én gondolataim középpontjában.

— De csak másodszorban!... No, de még így is érdememen fölül tüntet ki engem, herceg!

— A bankárom kétszáz részvényt adott át nekem; az utolsó negyedrészt önnek szántam.

— Ugyan?...

— Bizza csak rám! Két óra múlva újra beállított hozzám a bankár. Pusztán az a tény, hogy sikerült neki ezt a kétszáz részvényt elhelyeznie: száz százalékkal verte föl a részvények értékét. Át is adott nekem nyomban százezer fontot.

— Pompás üzlet, mondhatom!

— Ime, mindjárt át is adom önnek az ön részét, kedves grófné, azaz inkább: drága barátnóm!

És abból a kétszázötvenezer font értékű bankjegy-csomóból, amelyet a királyné küldött neki, huszonötezer fontot adott át Jeannenak.

— Hát jól van, biboros úr. Kéz kezét mos! Ámde nekem mégis csak az a tudat esik legjobban, hogy Eminenciád reám is gondolt.

— Sohasem szünök meg önre gondolni, grófné! — felelte a herceg, megcsókolva a kezét a grófnénak.

— Nemkülönben én is!... Gondolatban mindig önnél vagyok!... Isten vele, biboros úr... A mielőbbi viszontlátásra — Versaillesban!

Jeanne távozott, előbb azonban átnyújtotta a biborosnak a részlet-összegek esedékességének jegyzékét, amelyet a királyné állított össze: az első részlet, ötszázezer font, egy hónap múlva esedékes.

Ismét találkozunk Louis doktorral.

Ha visszaemlékeznek olvasóink arra a súlyos helyzetre, amelyben Charny urat magára hagytuk, talán nem veszik rossz néven, hogyha most visszatérünk a versaillesi kis lakosztály amaz előszobájába, ahová ez a kis tengerész — akit nem tudtak megfélemlíteni sem az emberek, sem az elemek — abbeli félelmében menekült, hogy rosszulletét nem tudja eltitkolni a királyné, Andrée és De La Motte grófné jelenlétében.

Amikor Charny az előszoba közepéig vánszorgott, érezte, hogy tovább már nem bírja. Kitárt karokkal ingadozott a helyén. Észrevették, hogy rosszul van, segélyére siettek tehát.

Egy pillanatra eszméletét veszítette az ifju tiszt, s így nem is sejtette, hogy a királyné észrevette rosszulletét, aki talán első ijedtségében odarohant volna hozzá, hogyha Andrée ebben meg nem akadályozta volna, még pedig inkább hirtelen féltékenységi rohamában, semmint az udvari szertartásosság hideg érzésétől vezetve.

Am bármily érzés indította is Andréét, hogy a királynét szándékában megakadályozza és a szobában visszatartsa, mindez ép a kellő pillanatban és még jókor történt, mert alig hogy becsapódott az ajtó, azon keresztül hallható lett az ajtónálló hangja, amint elkiáltotta magát:

— A király!

Csakugyan, a király volt, aki lakosztályából a terras felé tartott, hogy még a tanácskozás előtt megsejmelje vadászfogatait, amelyek az utóbbi időben nagyon elhanyagolt állapotban voltak.

Amikor az előszobába ért a király, akit néhány udvari tiszt követett nyomon, egy pillanatra megállott. Ekkor észrevette, hogy az ablak párkányához egy férfi támaszkodik, akinek állapota megijesztette a két testőrt, mert segélyére siettek, hiszen szokva voltak ahhoz, hogy a tiszt urak nem ájulnak el holmi csekélység miatt.

Amint így támogatták Charny urat, egyre azt kérdezték tőle:

— Uram!... Uram!... Mi baja?

Am a betegnek elakadt a szava, képtelen volt a kérdésekre válaszolni.

Ebből a jelből a király legott megértette, hogy komoly lehet a baj s lépteit meggyorsította a beteg felé.

— Itt valaki eszméletén kívül van! — jegyezte meg a király.

A király hangjára a két testőr visszafordult s önkéntelenül is elbocsájtotta Charny karját, aki — erejét veszítve — fájdalmas nyögéssel zuhant a padlóra.

— De uraim!... Segítsenek hát! — kiáltott föl a király.

Mindannyian odarohantak. Kiméletesen fölemelték Charnyt — aki teljesen elvesztette eszméletét — s egy karosszékre fektették.

— Nini!... De hiszen ez Charny ur! — kiáltott föl a király, aki most fölismerte ifju tisztjét.

— Charny ur? — kérdezték egyszerre a király környezetében levő urak.

— Igen, Suffren unokaöccse! — felelte a király.

Ezeknek a szavaknak varázslatos hatása volt. Charnyt valósággal elárasztották különféle illatszerekkel, mintha legalább is vagy tíz nő vette volna gondjaiba. Hamarosan orvost is kerítettek elő, aki megvizsgálta a beteget.

A király, aki minden tudomány iránt érdeklődött és akit mindenki szerencsétlensége meghatott, nem tágitott a beteg mellől: megvárta az orvosi vizsgálat eredményét.

Az orvos mindenekelőtt a mellényt és az inget távolította el, hogy a levegő közvetlenül érje a mellét; eközben azonban olyan leletre bukkant, amit éppen nem várt!

— Szűrt seb! — jegyezte meg a király, most már még nagyobb

érdeklődéssel, miközben még közelebb lépett, hogy a saját szemével lássa.

— Oh, igen, igen! — susogta halkan Charny, aki visszanyerve eszméletét, váltig erőlködött, hogy talpra álljon, miközben bágyadt tekintetét végighordozta a jelenvoltagekon. — Régi seb, amely most kiujult!... Csekélység!...

És kezével észrevétlenül megszorította az orvos kezét.

Az orvos ezt a jelet megérti, aminthogy az orvosnak mindent meg kell értenie. Csakhogy ez az orvos nem az udvari sebész volt, hanem a versaillesi városi orvos, aki most fontoskodni akart.

— Azt méltóztatott mondani, hogy régi seb? — szólt fontoskodva az orvos. — Oh, a seb ajkai nagyon frissek, a vér pedig élénk piros. Ez a sebesülés huszonnégy órán belül történt!

Charny, akit ez a cáfolat megdöbbsentett s legott visszanyerte erejét, talpra ugrott és így szólt:

— Nem önre bízom, hogy tudtomra adja, mikor szereztem azt a sebet! Mondottam már és ismétlem, hogy régi seb!

Ám ebben a pillanatban észrevette és fölismerte a — királyt! Lázás sietséggel gombolta be mellényét, mélyen szégyenkezve, hogy gyöngeségének ilyen előkelő szemlélője akadt.

— A király! — sugta ijedten.

— Oh, igen, Charny ur, én vagyok és áldom az eget, hogy idejében enyhithettem fájdalmán.

— Egy kis bőrkarcolás, Sire! — hebegte Charny. — Régi seb, amely most kiujult!... Ennyi az egész!

— Legyen bár régi avagy új, látni engedte a vérét, amely derék, nemes ember létére oly becses nekem! — jegyezte meg a király.

— De akinek néhány órai pihenés teljesen visszaadja az egészségét! — felelte Charny, aki ismét megkisérelte, hogy talpra álljon. Csakhogy tulbecsülte az erejét. A megzavart agyműködés következtében remegő lábai megtagadták a szolgálatot s visszahanyatlott a karosszékbe.

— A betegség súlyosnak látszik! — mondotta a király.

— Igen, Felső, a betegség súlyos természetű, de a beteget még meg lehet menteni! — szólt az orvos diplomatához illő fontoskodással, s máris a kijáró jutalmat forgatván elméjében.

A király tapintatos, megértő ember volt s legott észrevette, hogy Charny valamit titkolni akar. Ezt a titkot minden áron tiszteletben akarta tartani! Bezzeg más, kíváncsian leste volna azt a közlékeny orvos ajkáról, de a király nem bolygatta többé.

— Nem szeretném, ha Charny urnak kárára lenne a hazaszállítás fárada! — mondotta a király. — Ápolják tehát őt itt, Versaillesban. Értesítsék hamar nagybátyját, Suffren urat, s miután megköszöntük az orvos ur fáradságát — itt az orvosra mutatott a király — hívassák elő gyorsan az udvari sebészt, Louis orvos urat.

Az egyik tiszt nyomban elrohant, hogy fogatosítsa a király parancsát, másik kettő fölvalábolta a beteget s elszállította a folyosó végén lévő testőrtiszt szobába.

Ez a jelenet nem pergett le oly gyorsan, mint Crosne ur kihallgatása a királynénál.

Suffren urat értesítették, Louis orvost pedig elhivatták a kisegítő orvos helyett.

Mi már ismerjük ezt a derék, okos és szerény embert, aki inkább csak hasznos ember, semmint lángelme, de bátor megmunkálója a tudomány eme roppant nagy területének, ahol ép olyan becsült az, aki aratja az érett magot, mint az, aki szántja rajta a barázdát.

A beteg fölé hajló sebészorvos mögött szorgoskodott Suffren, akinek külön hírnök vitte meg a király izenetét.

A kitünő tengerész nem tudta magának megmagyarázni e hirtelen rosszullét okát; amikor pedig megfogta az unokaöccse kezét s annak a szemébe nézett, így szólt az orvoshoz:

— Különös, nagyon különös eset!... Tudja-e azt, orvos ur, hogy unokaöcsém életében még sohasem volt beteg!

— Az még semmit sem jelent, uram! — felelte az orvos.

— A versaillesi levegő nem használ neki! — folytatta Suffren. — Oliviert tíz év óta figyelem már, mint tengerészt, de mindig erős, egészséges volt és egyenes, mint a szálfa!

— Gyöngeségét a sebesülése okozza! — jegyezte meg az egyik tiszt.

— Micsoda sebesülés? — kiáltott föl a tengernagy. — Olivier életében még sohasem sebesült meg!

— Oh, bocsánat! — jegyezte meg a tiszt, a véres batiszt ingre mutatva. — De azt hiszem...

Suffren a véres ingre tekintett.

— Jól van!... Jól van, kérem! — zsörtölődött a derék orvos, aki eddig a beteg ütőerén tartotta a kezét. — Ne vitatkozzunk arról, hogy honnan ered a seb, elég az, hogy megvan! Ellenben kövessünk el mindent, hogy a beteget, ha lehet, megmentjük!

A tengernagy szerette a szókimondó beszédet; hajóorvosait nem szoktatta arra, hogy kipárnázott, kiméletes szavakat használjanak.

— És veszélyes a seb, orvos ur? — kérdezte Suffren leplezett izgatottsággal.

— Körülbelül annyira veszedelmes, mintha borotvával sértette volna meg az — állát!

— Jól van!... Kérem, uraim, fejezzék ki köszönetemet a királynak, Olivier, téged pedig nemsokára ismét meglátogatlak.

Olivier a szemét forgatta s az ujjait mozgatta, mintha meg akarná köszönni nagybátyjának, hogy távozik s az orvosnak pedig azt, hogy nem engedte firtatni sebesülése eredetét.

Azután — abban a boldog tudatban, hogy ágyban fekszik és hogy egy okos, gyöngéd és megértő ember forgolódik körülötte, alvást színellett.

Az orvos mindenkit kiküldött a szobából.

Olivier hálát adott magában az Istennek, hogy így történt, azaz, hogy az adott körülmények közt nagyobb baja nem történt.

De most a láz lett urrá rajta, az a csodálatos újraalkotó láz, öröktől fogva való erő, amely az ember vérében lobog s az Isten akaratához képest visszaadja a betegnek az egészségségét, vagy halálba ragadja magával a beteget az egészség érzete közben.

Amikor pedig a lázbeteg hevületével újra átélte a Philippe-pel, a királynéval, majd a királlyal lefolyt jelenet, olyan rémes, kuszált

gondolatok hálózta be agyát, mintha lobogó vére fátolt borított volna reá... Lázálmai voltak.

Három óra múlva már a folyosó végén is hallani lehetett kiáltásait, ahol néhány testőr járt-kelt föl s alá; az orvos a szolgáját hívatta és megparancsolta neki, hogy Oliviert vegye a karjába. Olivier fájdalommal fölkiáltott.

— Csavard a feje köré a takarót!

— Mit érek vele? — kérdé a szolgál. — Nagyon súlyos a teste és kétségbeesetten védekezik. Majd segítségül hívom valamelyik testőrt.

— Ugyan eredj, te anyámasszony katonája!... Hát nem szégyenled magad, még egy beteg embertől is megijedsz? — korholta szolgáját az orvos.

— De orvos ur!...

— Nem hittem volna, hogy ilyen gyönge legény vagy! Majd visszaküldlek abba a fatornyos hazádba... Auvergnebe!

A fenyegetés nem tévesztette el a hatását. A kiáltozó, ordító, hadonászó beteget az auvergnei legény helyként kapta az ölébe és hurcolta el a testőrök szemeláttára, akik faggatták is Louis orvost, hogy mi a szándéka a beteggel.

— Uraim! — felelte az orvos kiabálva, hogy elnyomja Charny hangját — csak nem gyalogolhatok minden órában egy mértföldnyire, hogy meglátogassam a beteget... Hiszen ez a szoba itt valósággal a világ végén van!

— És hová szállíttatja a beteget, orvos ur?

— A lakásomra... amilyen lusta én vagyok! Itt a kastélyban — önök is tudják — két szoba áll a rendelkezésemre. Nos, az egyik szobában elhelyezem a beteget, és holnapután, hogyha senki sem zavarja, majd megmondom önöknek, hogy hányadán vagyunk vele!

— De hiszen orvos ur, itt egészen jó helye volna a betegnek! — ellenkezett az egyik tiszt. — Mindnyájan szeretjük Charny urat és...

— Igen, igen!... Oh, én már jól ismerem ezt a bajtársi szeretetet! A beteg inni kíván, mert jól esik neki, hát adnak neki inni s a beteg elpatkol. A pokolba az ilyen bajtársi ápolással! Ily módon már vagy tíz betegemet ölték meg a — bajtársak!

Az orvos még mindig beszélt, bár Olivier hangja már nem hallatszott többé ide.

— Hát csakugyan! — elmélkedett magában az orvos. — Így már most rendben volnánk! Csak egy a bökkenő: mi lesz akkor, hogyha a király látni akarja a beteget?... Ha pedig meglátogatja, akkor... nos, akkor hallani is fogja kiáltásait!... Az ördögbe is! Nincs veszténi való időm! Rohanok a királynéhez és tanácsot kérek tőle...

Miután a derék orvos erre elhatározta magát — még pedig az olyan ember gyorsaságával, akinek minden perce ki van számítva — meglocsolta friss vízzel a beteg arcát, s oly módon helyezte el az ágyban, hogy hánykódás közben meg ne üthesse magát. Behajtott a belső ablaktáblákat, kétszer is ráfordította a kulcsot az ajtózárból s a zsebébe rejtve a kulcsot, a királyné lakosztálya felé indult, de megegyeszer meggyőződött arról, vajjon a beteg ordítása kihallatszik-e.

Talán mondani sem kell, hogy a nagyobb biztonság kedvéért az orvos az auvergnei legényt is becsukta a beteggel együtt.

Épen az ajtó előtt találkozott Miseryné asszonnyal, akit a királyné küldött, hogy hirt vigyen a betegről.

Miseryné minden áron látni akarta a beteget.

— Menjünk, menjünk kérem!... Sietek asszonyom! — heveskedett az orvos.

— De orvos ur, a királyné vár...

— Hiszen én is épen oda sietek!

— A királyné tudni óhajtja...

— A királyné mindent meg fog tudni, amit tudni óhajt!... Én magam mondom el neki az esetet... Menjünk!

Ugy nekiindult, hogy Mária-Antónia dajkájának futnia kellett utána, nehogy megelőzze őt a királynénál.

Aegri Somnia.

A királyné csak Miseryné várta, de nem volt elkészülve az orvos látogatására.

Az orvos a megszokott otthonossággal lépett a királyné elé.

— Felség! — kezdte az orvos hangos szóval. — A beteg, aki iránt Felséged és a király ő Felsége érdeklődni méltóztatik, jól érzi magát, már ahogy az ember lázas állapotában érezheti magát.

A királyné már jól ismerte az orvost és tudta azt is, mily borzalommal fogadja az olyan beteget, aki tele torokkal kiabál — felényi fájdalmak miatt.

A királyné úgy vélekedett, hogy Charny ur kissé túlzott jelentőséget tulajdonított állásának. Oh, az erős asszonyok hajlandók gyöngének itélni az erős férfiakat!

— Nemde, a sebesült talán tulérzékeny, türelmetlen, orvos ur? — kérdezte a királyné.

— Na! ... Nem épen! — felelte az orvos.

— Csekély karcolás?

— Oh, nem, Felség!... Legyen bár karcolás, mindegy, de láza van!

— Szegény ifju!... És magas láza van?

— Iszonyatos!

— Ah!... — kiáltott föl ijedten a királyné. — Arra nem is merem gondolni, hogy mindjárt ilyen magas láza lehet...

Az orvos egy pillanatig a királyné arcát figyelte.

— Hja, a láz különöz! — jegyezte meg az orvos.

— Kedves Louis!... Ön valóban megijeszt engem... Ön, aki más-kor úgy meg tudta vigasztalni és nyugtatni az embert, ma este pedig... Ugyan mi oka lehet?...

— Semmi különös!

— Nem hiszek önnek!... Ön jobbra-balra tekint, körülnéz, mint az olyan ember, aki valami titkot szeretne nekem elárulni.

— Ugyan ki állítja azt.

— Ön legjobban tudhatja, hogy jól ítéltem meg!... Bizonyosan a lázas állapottal kapcsolatosan...

— Ugy van!

— Charny ur lázával...

— Ugy van, Felség!

— És most e titok miatt keresett föl engem!
 — Ugy van, Felség!
 — Akkor tehát hamar, ki vele!... Tudja, hogy kíváncsi természetű vagyok. Kezdje el tehát, de mindjárt a legelején!
 — A világ teremtésénél, nemde?
 — Nem bánom!
 — Nos, Felséges asszonyom...
 — Figyelek!
 — De hiszen én figyelek!
 — És mire?
 — Felséged kérdéseire!... Én ugyanis rossz elbeszélő vagyok, de ha kérdeznek, hát felelek, akár a vízfolyás...

— Hát jól van!... Azt kérdeztem, hogy milyen láza van Charny urnak.

— Kezdetnek rossz!... Inkább azt kérdezte volna Felséged, mi az oka annak, hogy Charny ur két szobácskám közül az egyiket elfoglalta, ahelyett, hogy a folyosó végén, a testőr-tiszt szobájában maradt volna.

— Nos, hát én is erre vagyok kíváncsi. Ez valóban érthetetlen!

— Hát biz én Charny urat nem hagyhattam ott azon a helyen, mert Charny ur láza nem közönséges láz.

A királyné meglepetten tekintett az orvosra.

— Mit akar ezzel mondani?

— Charny ur lázas állapotában félrebeszél.

— Ugyan! — kiáltott föl a királyné kezeit összekulcsolva.

— Amikor pedig félrebeszél, — szólt fontoskodva az orvos, egészen közel hajolva a királynéhez, — sok olyan kényes dolgot összebecsél, amelyeket nem lenne jó, ha meghallanának a király testőrei, vagy akárki más.

— De orvos ur!...

— Ejh!... Akkor hát miért faggat Felséges asszonyom, hogyha nem akarja, hogy őszintén nyilatkozzam!

— Beszéljen!... Beszéljen csak, orvos ur!

S a királyné megragadta a tudós orvos kezét.

— Ez a fiatal ember alighanem istentagadó s lázalmában káromkodik.

— Oh, épen nem! Ellenkezően: nagyon vallásos.

— Akkor talán szertelen a gondolkodásában.

— Szertelen!... Igaza van!

A királyné a tanulmányozott arckifejezését vette föl s azt a hideg nyugalmat erőszakolta magára, amely a mások és önmaguk tiszteletéhez szokott uralkodó személyek kizárólagos tulajdonsága, amely elengedhetetlenül szükséges a földi hatalmasságoknak, hogy uralkodjanak és hogy el ne árulják önmagukat.

— Charny urat nekem a figyelmembe ajánlották, aki unokaöccse a mi nemzeti hősünknek: Suffrén tengeragnak. A tengeragy nagy szolgálatot tett nekünk; ez ok miatt unokaöccsét szülői, barátnői szeretetben akarom részesíteni. Mondja meg tehát nekem az igazságot! Akarom is és meg kell tudnom!

— Én azonban még sem mondhatom meg! — felelte az orvos. — Hogyha pedig Felséged mégis ragaszkodik a parancsához: akkor csak egy módja van, hogy tudniillik Felséged személyesen győződik meg

róla. Ily módon abban az esetben, hogyha a beteg valami nem tetsző dolgot talál mondani, Felséged nem haragudhatik reám, hogy azt elárultam; sem azért, amiért azt eltitkoltam.

— Orvos ur, becses nekem az ön barátsága!... És most már csakugyan hiszem, hogy Charny ur valami rendkívül különös dolgokat beszélhet össze-vissza lázas állapotában...

— Olyan dolgokat, amelyeket Felségednek mielőbb meg kell tudnia! — toldotta meg az orvos, aki meghatottan ragadta meg a királyné kezét.

— De csak óvatosan, mert egy lépést sem tehetek anélkül, hogy valamelyik jámbor kém ne volna a sarkamban! — jegyezte meg a királyné.

— Ezuttal egyedül csak én leszek Felséged közelében. Csak az én folyosómon kell végighaladni, amelynek mindkét végén ajtó van. Azt az ajtót, amelyen át belépünk, én bezárom és így senki sem lehet a közelünkben.

— Teljesen önre bízom magam, kedves orvos ur! — mondotta a királyné, aki az orvos karjába öltve karját, kíváncsiságtól remegő szívvvel surrant ki a szobából.

Az orvos szavának állott. Soha még a hadba szálló s az ellenséges városban szemlét tartó királyt; soha még a kalandjára induló királynét testőrtisztje vagy palotaőrztisztje nem tartotta ennyire szemmel, mint most az orvos Mária-Antóniát!

Az orvos becsukta maga után az első ajtót s a második ajtóhoz közeledett, előbb azonban a fülét rátapasztotta. Hallgatózott.

— Nemde, orvos ur, itt fekszik a beteg? — kérdezte a királyné.

— Nem itt fekszik, Felség, hanem a második szobában. Oh, hogyha itt feküdnék: a folyosónak már a tulsó végéről hallotta volna Felséged a kiáltozásait! Méltóztassék csak hallgatóni!...

Csakugyan: néhány artikulálatlan, nyöszörgő hang volt hallható.

— De hiszen nyög a beteg... szenved...

— Nem, nem szenved és nem is nyög, hanem egészen tisztán és jól beszél. Méltóztassék róla meggyőződni, majd kinyitom ezt az ajtót.

— De hiszen én nem akarok bemenni hozzá! — kiáltott föl a királyné hirtelen hátrahökkenve.

— Nem is azt akarom én, Felség!... Csak ide az első szobába méltóztassék belépni s onnan minden szót hallani fog, amit a beteg kiejt, anélkül, hogy Felséged látna valamit, avagy valaki láthatná Felségedet!

— Ez a titokzatosság... ez a sok előkészület aggaszt engem, orvos ur! — jegyezte meg a királyné.

— Hát hogyha még hallani fogja őt, Felség! — felelte az orvos s egyedül belépett a beteg szobájába.

Katonai formaruhájában, amelynek csatját az orvos meglazította, finom alkotásu, izmos lábain gyöngyház színű harisnyában, hulla-mereven, kinyújtott karokkal — amelyet az összegyűrt batiszt ingujj takart — feküdt az ágyon elterülve Charny s hiába iparkodott a párnák fölé emelni a fejét, amelyet most az ólomnál is súlyosabbnak érezett.

Sűrű verejtékcseppek gyöngvöztek végig a homlokán és zilált hajfürtjeit odatapasztották a halántékára.

Testben összetörve, összezuzva, elernyedten, nem egyéb most egy gondolatnál, egyetlen érzésnél, visszfénynél; testét már csak ez a kis

lángocska tartotta életben, amely ott vibrált, pislogott agyában, mint a gyertyavég az alabastrom éjjeli mécsesben.

Oh, nem üres, semmitmondó hasonlatot használtunk mit itt: az a lángocska, Charny életszíkrajja, fantasztikus és tompa fénnel vette körül ama bizonyos részleteket, amelyeket egyedül az emlékezet nem tudott volna oly költői alakba formálni.

Charny éppen önmagának beszélte el találkozását a bérkocsiban a német hölgygel a Páristól Versaillesig tartó uton.

— Német nő!... Német nő! — ismételte a beteg szüntelenül.

— Nos, igen!... Azt tudjuk, hogy német nő!... Páristól Versaillesig! — mondotta az orvos.

— Franciaország királynéja! — kiáltott most föl hirtelen a beteg.

— Még csak ez köllött! — jegyezte meg az orvos a szoba felé tekintve, ahol a királyné tartózkodott. — Mit szól ehhez, Felség?

— Hiszen éppen ez benne a bökkenő! — susogta Charny. — Iszonyatos!... Szeretni egy angyalt, egy nőt, örülten, kockára tenni érte az életet és mégis, mikor szembekerülök vele: biborban, bársonyban arannyal ékes királyné, hideg érc és élettelen ruhaszövet, de semmi szív!

— Ugyan! — kiáltott föl az orvos erőltetett nevetéssel.

Charny azonban rá sem hederített.

— Szeretek, — folytatta, — egy-férjes nőt. Szeretem azzal az örült szerelemmel, amittől mindent elfelejt az ember. Nos, én azt mondom ennek a nőnek: csak néhány szép napunk van még itt e földön; vajjon azok a napok, amelyeket a szerelmen kívül még átélünk, fölrnek-e boldogság tekintetében ezekkel a napokkal?... Jer szerelmesem: amig szeretni fogsz s ameddig én szeretlek téged, addig éljük át a kiválasztott emberek boldogságát!... S azután?... Nos, azután jöjjön a halál!... Azaz: jöjjön ez az élet, amelyet mindketten e pillanatban élünk!... Élvezzük tehát a szerelem áldásait!...

— Nem is olyan rossz okoskodás egy lázbetegtől! — jegyezte meg az orvos. — Noha egy kissé lazaerkölcsű.

— De a gyermekei?... — kiáltott föl ismét Charny, de most már dühösen. — A két gyermekéről csak nem mond le?...

— Itt a bökkenő!... Hic nodus! — jegyezte meg az orvos a gúny és a szánalom elemezhetetlen keverékével az ajkán, miközben megtörölte Charny verejtéktől gyöngyöző homlokát.

— Ejh! — folytatta Charny szinte érzéketlenül, — hiszen a gyerekek beleférnek egy kabátszárnyba!... A gyerekek!...

— De mond csak, Charny, — folytatta a lázbeteg, — hogyha már megszöktetted az anyát, aki a pehelynél is könnyebb; akit ha fölemelsz, kéjes borzongást érsz teher helyett: elszakítanád-e gyermekeitől — Máriát!... Ah!...

Charny e szavak után iszonyatos kiáltásban tört ki.

— Egy király gyermekei olyan súlyosak, hogy a félvilággal érnek föl.

Az orvos magára hagyta a beteget s a királynéhoz ment ki a másik szobába.

Mária-Antónia remegve állott egy helyben; az orvos megfogta a kezét: neki is láza volt...

— Igaza van, orvos ur! — mondotta a királyné. — Nemcsak, hogy

félrebeszél, de egyenesen veszélybe dönthetné önmagát, hogyha valaki meghallaná...

— Hallga!... Megint beszél!...

— Egy szót sem hallgatok meg többé!

— Mintha most elcsendesült volna!... Szinte esengve beszél...

Csakugyan: Charny fölegyenesedett s kezeit összekulcsolta; csodálkozó tekintete a messziségbe révedt.

— Mária! — sugta lágy, remegő hangon. — Oh, Mária, én megéreztem, hogy ön szeret engem... Oh, de nem mondom meg senkinek! A kocsiban az ön lába az enyémet kereste s én a boldogságtól csakhogy meg nem haltam... Keze az enyémet kereste... Oh, nem mondom meg soha senkinek!... Ez az én szívem rejtett titka... Folyjon bár ki a szívem vére, Mária, de ajkam e titkot el nem árulja soha!... Ellenfelem megmártotta a kardját a véremben; de ha tud is valami csekélyet az én titkomból: nem ismeri az ön titkát! Oh, ne féljen hát, Mária!... Ne is mondja azt, hogy szeret!... Fölösleges!... Elég, ha elpirul... Beszél az minden szó helyett...

— Ohó! — szólt most az orvos. — Most már nemcsak a láz beszél belőle!... Nézze csak, Felség, milyen nyugodt... Ez már...

— Nos, ez már?... — vágott közbe türelmetlenül a királyné.

— Eksztázis!... Amely hasonlít a visszaemlékezéshez... Igen, a lélek visszaemlékezése a mennyei életre...

— Nekem már épen elég volt! — mondotta a királyné zavarodottan s menekülni próbált.

Az orvos azonban hevesen megragadta a kezét.

— Felség, mi a szándéka?

— Semmi!... Semmi, orvos ur!...

— De hogyha a király látni szeretné a pártfogoltját?... Nos, mi lenne akkor?

— Ah, erre nem is gondoltam!... Biz az rettenetes lenne!...

— Mit mondjak akkor a királynak?

— Orvos ur!... Nekem nincs egy okos gondolatom... egy okos szavam!... Ez a jelenet szívet tépő volt...

— De ön, Felség, megszüntette a lázát! — sugta halkan az orvos. — Az érverése legalább száz volt...

A királyné válasz nélkül hagyta az orvos megjegyzését s kiszabadítva a kezét, hirtelen eltűnt.

Amelyből kiderül, hogy a szív boncolása nehezebb, mint a testé.

Az orvos gondolataiba mélyedve tekintett a távozó királyné után.

Megcsóválta a fejét s így szólt magában:

— Ebben a kastélyban adódnak elő olyan titokzatos esetek, amelyeknek a tudományhoz semmi közük. Némelyekkel szemben a lancet-támmal fegyverkezem föl s éret vágva rajtuk: meggyógyítom őket; másokkal szemben a szemrehányásokhoz folyamodom s megsebzem velük a — szívüket. De vajjon meggyógyítom-e őket?...

Most azután, hogy a lázroham megszűnt, az orvos lefogta ujjaival a beteg szemeit, amelyek tétova meredtek a levegőbe; ecetes vízzel meg-

törölte a halántéktájakat s gondos ápolással a beteget körülvevő izzó légkört a gyönyörök paradicsomává változtatta.

Amikor pedig a beteg dult vonásai elsimultak, az el-elcsukló zokogás helyett lágy sóhajok röppentek el az ajkakról s a dühös, káromló szavakat halk, suttogó szavak váltották föl, Louis orvos imigy okoskodott:

— Oh, igen bizony: nem pusztán rokonérzésről volt itt szó, hanem egyenes ráhatásról. A delirium mintha meg akarta volna előzni azt a látogatást, amelyben a betegnek az imént része volt. Kétségtelenül: az emberi testből atomok válnak le, amelyek ép úgy terjednek a légben, mint a növények termékenyítő himpora. Oh, a gondolatok láthatatlan módon kapcsolódnak egymásba, a szívek közt titkos megértés keletkezik...

E pillanatban megrezzent az orvos; hátrafordult s kimeredt szemmel hallgatózott.

— Ugyan ki az megint?... kicsoda járhat még erre?... Ujabb látogató? — kérdezte önmagától az orvos.

És csakugyan: mintha halk szavakat és ruhasuhogást hallott volna a folyosó fölől.

— Nem!... A királyné nem lehet!... Nem valószínű, hogy hirtelen más elhatározásra szánta volna el magát!... Akkor tehát kicsoda az újabb látogató? — töprengett az orvos.

Halk lépésekkel ment egy másik ajtót nyitni, amely a folyosóra nyílt, s amikor fejét kidugta az ajtónyíláson, tíz lépésnyire egy hosszuruhas, merev nő-alakot pillantott meg, amely hidegnek, élettelennek látszott, mintha maga a kétségbeesés szobra lett volna.

Éjszaka volt s a folyosó egyetlen pislá lámpája nem bírta elűzni a sötétséget a folyosó egyik végétől a másikig; csak az egyik ablakon át szűrődött be a hold néhány bágyadt sugara, amelyek épen a nőalakra világítottak, de egy uszó felhő csakhamar azokat is eltakarta.

Az orvos óvatosan visszalépett s ahhoz az ajtóhoz ment, amely mögé a nő-alakot rejtőzni látta; halkan, de hirtelen nyitotta ki az orvos ezt az ajtót.

A nő most fojtott hangon fölkiáltott, miközben kitárt karja az orvos kezét érintette.

— Ki az? — kérdezte az orvos inkább szánalmas, semmint fenyegető hangon; mert észrevette még a mozdulatlanságán is az alaknak, hogy hallgatózott, még pedig nem is annyira a fülével, mint inkább a szívével.

— Én vagyok, orvos ur! — felelte egy lágy, szomorú hang.

A hang ismerősnek tetszett ugyan az orvosnak, de mégsem tudott rá határozottan visszaemlékezni.

— Én vagyok, Andrée de Taverney, orvos ur!

— Ah, ön az! — kiáltott föl meglepetten az orvos. — Mi történt... Talán bizony rosszul lett... az a hölgy?

— Hölgy? — szólt most elcsodálkozva Andrée. — Kicsoda az a hölgy?...

Az orvos legott észbe kapott, hogy most alighanem elszólta magát.

— Bocsánat!... Ép e pillanatban egy nő-alakot láttam erre elhaladni... Talán épen kegyed volt az?

— Ah, igen!... Nemde, orvos ur, egy hölgy járt itt előttem? —

kérdezte Andrée olyan égető kíváncsisággal, hogy az orvos legott fölismerte azt az érzést, amely mögötte volt.

— Kedves gyermekem, — felelte az orvos, — úgy látszik, hogy mi ketten nem értettük meg egymást! Kiről is beszél ön voltaképen s mit kíván tőlem! Magyarázza ki magát!

— Orvos ur! — szólt most Andrée olyan szomorú hangon, hogy az orvosnak szinte a szívébe nyilallott. — Kedves, jó orvos ur, ne tévesszen meg engem, kérem önt, akitől eddig én mindig csak az igazságot hallottam!... Ne tagadja, kérem, hogy egy hölgy járt itt ép az imént, ne tagadja, kérem, hiszen a saját szememmel láttam!...

— De hiszen én nem is tagadtam!

— De egy hölgy, orvos ur, egy hölgy!

— Csakugyan, egy hölgy volt!... Ha ugyan ön nem hive annak az elméletnek, amely szerint az asszony csak negyven éves koráig — asszony!...

— Aki tehát itt járt, negyvenéves nő volt? — kérdezte mohón Andrée, szinte megkönnyebbülve.

— Hogyha negyvenévesnek mondom, akkor még legalább is jó öt-hat esztendő t engedtem el neki!... No de hiszen kell is, hogy az ember udvarias legyen barátnőivel szemben! Már pedig Miseryné asszony nekem barátnőm, még pedig jó barátnőm!

— Miseryné?

— Kétségtelenül!

— Hát ő lett volna itt?

— Ugyan miért ne lehetett volna ő itt?... Biz én azt is megmondanám, hogyha más lett volna!

— Akkor hát!...

— Az már igaz: ezek a nők egytől-egyig érthetetlenek!... Pedig azt hittem, hogy önt — kivételesen önt — jól ismerem. És ime: most kiderül, hogy önt ép úgy nem ismerem, mint a többit!... Bele kell bolondulni az embernek!

— Kedves, drága, jó doktor ur!

— Elég volt!... Térjünk a dologra!

Andrée izgatottan nézett az orvos arcára.

— Talán bizony rosszabbul érzi magát? — kérdezte az orvos.

— Kicsoda?

— Istenem!... Hát a királyné!

— A királyné?...

— Nos, igen a királyné! Miseryné ép az imént volt nálam, hogy keressem föl a királynét, akit asztma és szívdobogás kínoz... Hát bizony elég szomorú egy betegség, kisasszony!... Gyógyíthatatlan!... Beszéljen tehát, hogy van, ha ugyan ő küldte önt ide!... Siessünk innen, menjünk a királynéhoz!

És ezzel Louis orvos mindjárt olyan mozdulatot tett, mintha legott menni készülne.

Andrée azonban — szinte föllélegezve e szavak hallatára — gyöngéden visszatartotta az orvost.

— Nem, kedves orvos ur, nem a királynétől jöttem én ide! Még azt sem tudtam, hogy gyöngédkedő. Szegény királyné, ha tudtam volna!... No, lássa csak, orvos ur, bocsásson meg, mert már azt sem tudom, hogy mit beszélek!...

— Veszem észre.

— Nemcsak azt nem tudom, hogy mit beszélek, hanem azt sem, hogy mit csinálók!

— Oh, ami azt illeti?... Én tudom, hogy ön mit csinál!... Ön rosszul érzi magát.

És csakugyan: Andrée eleresztette az orvos karját, s keze erőtellenül hanyatlott alá, a teste pedig alélтан szinte magába rogygánt.

Az orvos biztatta, lelket öntött belé s bátorította.

Andrée ekkor csakugyan erőt vett magán. Ez a hatalmas lélek, aki nem ismerte a csüggedést, kit nem tudott megtörni sem a testi, sem a lelki szenvedés, megfeszítette végső erejét.

— Orvos ur! — mondotta Andrée, — ön jól tudja, hogy ideges vagyok és hogy a sötétségtől iszonyatosan félek... Egyszerűen eltévedtem ebben a sötétségben... innen ez a különös lelkiállapotom...

— De az ördögbe is: miért okolja a sötétséget? Mi kényszerítette önt ide?... Azt mondotta ugyanis, hogy senki sem küldötte önt ide... semmi sem kényszerítette önt arra, hogy idejőjjön!

— Nem azt mondottam, hogy *semmi*, hanem csak azt, hogy *senki*!

— Ah, ah!... Milyen finom megkülönböztetés, kedves kis betegem! Ez a hely azonban nem alkalmas a tárgyalásra. Menjünk más-hová, kiváltképen, hogyha hosszasabban akar velem beszélni.

— Csak tíz pernyi időre van szükségem, orvos ur!... Kérem, szentelje nekem ezt az időt!

— Tíz perc... no, nem bánom, de nem állva! A lábaim erőlyesen tiltakoznak az ilyen hosszú párbeszéd ellen... Ülünk le!

— De hová menjünk?

— A folyosó padjára, ha úgy tetszik.

— De azt hiszi, orvos ur, hogy senki sem hallhatja beszédünket?

— kérdezte Andrée szinte rémülten.

— Senki!

— És még a beteg sem, aki itt fekszik a közelben?... — faggatta Andrée az orvost, ujjával ama szoba felé mutatva, ahonnan halvány kék fény áradt ki s ahová kutató szemekkel nézett.

— Ne féljen, Andrée, még ez a szegény beteg sem fog minket meghallani! Mi több: akárki más inkább meghallhatja beszédünket, csak éppen a beteg nem.

Andrée ijedten csapta össze a kezeit.

— Istenem! Hát olyan rosszul van? — kérdezte Andrée.

— Tény az, hogy a beteg nincs jóll!... De beszéljünk inkább arról: mi vezette önt ide?... De gyorsan, gyermekem, gyorsan, hiszen tudja, hogy a királyné vár reám!

— Nem bánom, orvos ur! — mondotta Andrée nagyot sóhajtvá.

— De hiszen éppen róla beszélünk!

— Kiről?... Charny urról?

— Igen, róla van szó!... Azért jöttem, hogy hirt halljak felőle.

Louis orvos fagyos nyugalommal hallgatta ezeket a szavakat, amelyekre különben el volt készülve. Összehasonlította ugyanis Andrée és a királyné viselkedését s arra a megállapodásra jutott, hogy mindkét nőt ugyanaz az érzés vezette ide; hogyha pedig a jelek nem csalnak: ez az érzés a... szerelem volt...

Andrée, aki nem tudott a királyné látogatásáról s aki nem lát-

hatott az orvos lelkébe, amely telve volt jóindulattal és szánalommal, az orvos néma nyugalmat kemény szemrehányásnak vélte, ami ellen természetesen lázongást érzett magában, bármily hangtalan lett légyen is ez a kemény szemrehányás.

— Ezt a lépésemet, azt hiszem, megbocsájthatja nekem, orvos ur, mert Charny ur sebét abban a párbajban szerezte, amelyet a bátyámmal vívott.

— Az ön bátyjával? — kiáltott föl meglepetéssel az orvos. — Tehát Philippe de Taverney sebezte meg Charnyt?

— Ugy van!

— Ohó!... Ezt a körülményt én eddig nem ismertem!...

— Most azonban, hogy tudomást szerzett róla, nemde, megérti és természetesnek találja, hogy érdeklődöm egészségi állapota iránt!

— Oh, természetesen, gyermekem! — felelte az orvos boldogan, hogy alkalmat nyílt elnézőnek lennie. — Igazán nem tudtam s el nem tudtam találni az igazi okát.

És ezeket az utolsó szavakat úgy hangsúlyozta, hogy Andrée megértse, hogy szavainak csak föltételesen hisz.

— De lássuk csak, kedves orvos ur, mit is gondol most én rólam? — mondotta Andrée, két karjával az orvos karjára támaszkodva s mereven a szemébe nézve.

— De hiszen én már elmondottam a magam véleményét! Miért tovább feszegetni ezt a kérdést?

— Lovagias, nemes emberek közt a párbaj olyan közönséges, mondhatnám: mindennapi dolog!

— Az adott esetben azonban a párbajnak egyedül az a körülmény adhatja jelentőséget, hogyha a mi két ifju emberünk — egy nő miatt verekedett volna meg.

— Hogyan, egy nő miatt?

— Nos, igen!... Például — ön miatt!

— Én miattam?... — szólt Andrée mélyet sóhajtván. — Nem, orvos ur, Charny nem én miattam párbajozott!

Az orvos látszólag meglegedett a magyarázattal, arra a mély sóhajásra nézve azonban még némi magyarázatot kívánt.

— Hát jól van, — mondotta az orvos, — azt a magyarázatot elfogadom, hogy önt a bátyja küldte ide, tudja meg hiteles forrásból: hogy érzi magát a beteg.

— Ugy van, ugy van, orvos ur, a bátyám küldött ide! — kapott mohón a szón Andrée.

Az orvos fürkésző szemmel nézett Andrée arcába.

— Ohó, kicsikém: bármit rejtegetsz is a szivedben: én kicsikárom azt belőled, bármily törhetetlen lélek lakozzék is benned! — gondolta magában az orvos.

Majd fennhangon:

— Hát nem bánom, megmondom önnek a leplezetlen igazságot, mint ahogy bárkinek meg kell mondanom, aki érdeklődik iránta... Adja azt tudtára kedves bátyjának, hogy ennek megfelelően intézkedhessék... Megértette?

— Nem értettem meg, orvos ur, mert nem tudom megérteni, hogy mit akar azzal mondani: Ennek megfelelően megtehesse a szükséges intézkedéseket!

— Hát majd megmagyarázom!... A párbajt, még a mostani körülmények közt sem nézi jó szemmel a király. Nem ragaszkodik többé ugyan a rendelethez, de hogyha a párbaj botrányt okoz, öfelsege vagy száműzi, vagy becsukhatja az illetőt!

— Ez igaz, orvos ur!

— Hogyha pedig épen emberhalál történik, nos, akkor a király egyenesen kérlelhetetlen!... Ajánlom tehát, adja tudtára kedves bátyjának, hogy jó lesz, hogyha egy időre nem mutatkozik!

— Orvos ur! — kiáltott föl ijedten Andrée, — a beteg tehát olyan rosszul van?

— Kedves kisasszony, én önnek megígértem, hogy megmondom az igazságot; ime: látja ön ott azt a szegény ifju embert, aki ott alszik, helyesebben: hörög, ott abban a szobában?

— És hogy van tovább?...

— Hogyha a láz, amely a beteget emésztí, huszonnégy óra múlva meg nem szűnik, Charny menthetetlenül a halálfia.

Andrée összeszorította a torkát, hogy elfojtsa kitörni készülő fájdalomkiáltását; körmeit belemélyesztette a husába, hogy a szívét marcangoló lelki fájdalomtól testi fájdalommal enyhítse.

A sötétség miatt azonban az orvos nem vehette észre azt a ijesztő változást, amelyet ez a lelki küzdelem okozott Andrée arcán.

Andrée valóban spártai nőként viselkedett.

— A bátyám nem fog megszökni! — mondotta Andrée. — Charny urral párbajt vívott, mint nemes, bátor férfi; ha megsebezte ellenfelét, az bizonyára az önvédelem közepette történt. Hogyha pedig a halálát okozza neki: az Isten majd ítél fölötte.

— Azt veszem észre, hogy Andrée nem a maga ügyében jár itt! — gondolta magában az orvos. — Akkor tehát a királyné ügyét szolgálja... De lássuk csak, vajjon csakugyan ennyire könnyelmű-e a királyné?

— Hogyan fogadta a királyné a párbaj hírét? — kérdezte az orvos.

— A királyné?... Nem tudom!... Mit tartozik az a királynéra? — felelte Andrée.

— Én azonban úgy tudom, hogy Taverney ur kegyelt embere a királynénak.

— Ugy van!... A bátyám sértetlenül került ki a párbajból, s remélem, hogy a királyné védelmébe veszi, ha netán megvádolnák.

Az orvos, miután mind a két föltevése alaptalannak bizonyult, megszüntette a játszmát.

— Nem vagyok fiziológus, hanem csak egyszerű sebész! — mondotta magában az orvos. — Ismerem ugyan az izmok és az idegek játékát, de miért kontárkodnék bele az asszonyi szeszélyek és szenvedélyek játékába!

— Kisasszony! — szólt most fennhangon. — Ön most már mindent tud! Mindent elmondottam. Hogy mit tesz Taverney ur — menekül-e vagy sem — nem tartozik reám. Nekem az a kötelességem, hogy a beteget megmentsem... még ez éjjel; különben a halál, amely állandóan körülötte ólálkodik — a következő huszonnégy órán belül menthetetlenül elragadja!... Isten vele!

És ezzel Andréét gyöngéden, de egyszerűen — kicsukta.

Andrée görcsösen kapott a homlokához, amelyen végigsimitotta a kezét. Itt áll egyedül, egészen egyedül a rettenetes valósággal szemben. Ugy képzelte, hogy a halál, amelyről oly közömbös hangon beszélt neki az imént az orvos — máris e szoba körül leselkednék s fehér leplében itt settenkednék a sötét folyosón.

E szomorú látomás lehellete megfagyasztotta ereiben a vért; ijedten menekült innen s meg sem állott a lakosztályáig, ahol háromszor is megfordította a kulcsot a zárban. Azután térdre rogyva a puha szőnyegen, így esengett izzó könnyeket hullatva:

— Isten!... Én Istenem!... Te nem lehetsz igazságtalan, nem lehetsz kegyetlen! A Te hatalmad nagy, mentsd meg tehát ez ifjú ember életét, aki életében rosszat soha nem cselekedett s akit itt e földön mindenki csak szeret!... Nagy Isten! mink, gyarló emberek, csak a Te jószágodban és hatalmadban hiszünk, bár rettegünk is a Te haragodtól! De én... de én, aki most hozzád könyörgök, Uram! sokat szenvedtem már ezen a földön, sokszor meglátogattál, Uram, bár életemben soha senkinek nem vétettem!... De azért sohasem panaszkodtam, még Neked sem, Istenem! És sohasem vontam kétségbe kegyelmedet! De hogyha ma arra kérlek, esengek, imádkozom: mentsd meg ez ifjú életét, Uram és Te ezt a kérésemet megtagadod tőlem, oh akkor, akkor azt mondom, hogy hatalmaddal visszaéltél gyöngésséggel szemben és hogy akkor Te a gyűlölet, a bosszuállás istene vagy!... Akkor azt mondom... Oh, nem!... Ez már istenkáromlás lenne... Bocsáss meg, Istenem és ne büntess meg engem!... Bocsáss meg, hiszen Te vagy a jóság, az irgalom Istene!

Andrée érezte, hogy látása elhomályosul s hogy a teste elalél, szétbomlott hajjal vágódott hanyat s mozdulatlanul terült el a szőnyegen.

Amikor lassankint magához tért ebből a fagyos álomból s amikor ismét eszméletre tért és eszébe jutott a látomás és a szenvedés, amelyben része volt, ily szavakra fakadt:

— Istenem!... Te kegyetlen voltál hozzám... megbüntettél engem, aki szerettem őt!... Oh, igen!... Igen: szerettem őt!... Nemde, ez elég Neked!... Hát még ezután is meg akarnád őt ölni?...

Delirium.

Az Isten meghallgatta Andrée imádságát: Charny nem esett áldozatul a lázrohamnak.

Másnap, mialatt Andrée szívszorongva leste a beteg felől érkező híreket, Charny — hála Louis orvos odaadó ápolásának — visszatérhetett a halál révéből. Az életerő és az orvosság leküzdötte a betegséget s a gyógyulás folyamata megindult.

Louis orvos attól kezdve, hogy Charny tul volt a halálos veszélyen, nem sokat törődött többé vele; megszűnt továbbra is érdekelni őt. Az orvosra nézve az egészséges ember vagy a lábadozó beteg nem érdekes eset többé!

Nyolc nap múlva azonban, mialatt Andrée tökéletesen visszanyerte nyugalmát, az orvos — aki betegének minden titkát megismerte a lázroham tartama alatt — megokoltak találta, ha Charnyt valamely távol-

eső helyre szállíttatja innen. A deliriumot egyszerűen tévutra akarta vinni.

Charny azonban mindjárt az első kísérlet alkalmával határozottan elleneszegült. Haragtól szikrázó szemmel nézett végig az orvoson s kijelentette neki, hogy ő most a király vendége, már pedig senkinek sincs joga elűzni innen az olyan embert, akinek maga őfelsége a király adott itt menedékhelyet.

Charny sem volt rest, belekapaszkodott görcsösen az ágy oldalába s az egyik szolgát keményen megütötte, a másik hármát megfenyegette, mint valaha XII. Károly a törököket Benderben.

Az orvos megkísérelte, hátha meg tudná győzni szép szerével a makrancos beteget. Charny eleinte okosan és összefüggően beszélt, de mikor a szolgák csak nem akartak tágitani mellőle, olyan ellenállást fejtett ki, hogy sebe újból fölpattant s kiömlő vérével együtt eszmélete is elhagyta. Most azután ismét delirium vett erőt rajta, még pedig sokkal hevesebb, mint volt az első.

Ismét kiáltozni kezdett: hogy azért akarják őt innen eltávolítani, hogy megfosszák azoktól a látomásoktól, amelyek álmában jelentek meg neki, de minden erőlködés hiábavaló, mert azok a látások mégis csak felé mosolyognak; valaki szereti őt, aki az orvos tilalma ellenére is meglátogatja, mert az, aki őt szereti, olyan magas rangot visel, hogy akaratával senki szembe nem szállhat.

E szavak hallatára az orvos ijedten küldte ki a szobából a szolgákat s újból kezelés alá vette a sebet s miután a beteget kellő orvosi gondozásban részesítette, elhatározta, hogy a test meggyógyítása után a lelket is gyógyítani fogja. A deliriumot azonban nem bírta megszüntetni, ami most már komoly aggodalommal töltötte el, mert ez a lelkiizavar könnyen örületté fajulhat.

Egy napon azonban annyira súlyosbodott a beteg állapota, hogy az orvos most már gyökeres eljárásra szánta el magát. A beteg nemcsak önmaga rohan vesztébe, hanem magával rántja a királynét is, most már nem beszélt, hanem ordított, s amit beszélt, az már nem egyszerű visszaemlékezés volt többé, hanem izzó agyának kitalálásai. A legnyugtalanítóbb szimptóma azonban az volt, hogy világos perceiben — ilyenek pedig gyakran voltak — Charny még furcsábbakat beszélt, mint lázalmában.

Louis orvos zavara a legmagasabb fokra hágott, mert most már a királyi tekintélyre sem támaszkodhatott többé, mert hiszen maga a beteg is épen arra támaszkodott. Elhatározta tehát, hogy fölkeresi a királynét és mindent őszintén feltár előtte. E célra azt az időt választotta, amikor Charny — belefáradva a sok beszédbe s a látomás örökös hívogatásába — elszenderült.

A királynét gondolataiba mélyedve, de azért derült kedvben találta, mert azt remélte, hogy az orvos jó híreket hoz a beteg felől.

Am alaposan csalódott, mert mindjárt az első kérdésére az orvos habozás nélkül, kereken kijelentette, hogy a beteg nagyon rosszul van.

— Hogyan? — kiáltott föl a királyné. — Hiszen tegnap már kitünően érezte magát!

— Nem úgy volt, Felség! Már tegnap is rosszul volt.

— Tegnap én önhöz küldtem Miserynét, akinek ön jó véleményét mondott.

— Én azzal csak hitegettem és hitegetni akartam Felségedet is.

— Mit jelentsen ez orvos ur? — mondotta a királyné elsápadva.

— Miért akarja előttem eltitkolni az igazságot, hogyha egyszer a beteg rosszul van? Miért féljek, orvos ur, olyan szerencsétlenségtől, amely mindnyájunkkal közös?

— Felség...

— Hogyha pedig jól érzi magát a beteg, miért fölidézni természetes aggodalmamat, lévén a királynak egyik hű emberéről szó! Feleljen tehát egyenesen arra a kérdésre: igen vagy nem?... Mind a betegséget mind pedig a beteget illetően!... Kell-e veszélytől tartani?

— A veszély csakugyan fennforog, de nem is annyira a beteget mint inkább másokat illetően, Felség!

— Most pedig meg épen rejtélyekben beszél orvos ur!... Kérem, beszéljen világosabban!

— Nagyon nehéz világosan beszélnem, Felség! — felelte az orvos,

— Méltóztassék megelégedni azzal, hogy Charny gróf ur betegsége inkább lelkibetegség. A seb csak mellékesen jöhet figyelembe, inkább csak mint oka a deliriumnak.

— Charny ur... lelkibeteg?...

— Igen, Felség! én lelkinék nevezek mindent, amit boncoló késemmel nem tudok részeire bontani... Méltóztassék ennyivel megelégedni!

— Azt akarja tehát mondani, hogy a gróf...

— Tehát mégis ragaszkodik Felséged...

— Természetesen!... Tudni akarom!...

— Parancsára, Felség!... A gróf ur... szerelmes!... Felséged tudni akarta, ime: megmondottam.

A királyné alig észrevehetően vállat vont, mintha azt akarta volna jelezni ezzel: Hát csak ennyi az egész?

— Ne higgye Felség, hogy ezt a betegséget úgy lehet gyógyítani, akárcsak a sebet! — jegyezte meg az orvos. — Nem bizony, mert a baj fokozatosan súlyosbodik s a muló deliriumból végre is halálos elmebaj keletkezik. Akkor pedig...

— Nos, akkor?...

— Akkor pedig az ifju Charny grófot elvesztette, Felség!

— Orvos ur, ön valóban különösen ismerteti meg velem Charny ur betegségét. Akkor pedig elvesztettem ezt az ifjut!... Mintha bizony én volnék az oka annak, hogyha megőrül!

— Pedig úgy van, Felség!

— Orvos ur!... Az ön viselkedése fölháborító!

— Hogyha e percben nem is Felséged okozza a baját, de később Felséged lesz az oka halálának! — folytatta tovább beszédét a hajtáhatatlan orvos, vállát vonogatva.

— Akkor legalább adjon tanácsot!... Önnek ez a hivatása! — mondotta a királyné, de most már nyugodtabb hangon.

— Azaz, írjak receptet, nemde?

— Ha úgy tetszik?

— Hát tessék!... Mintha bizony azt az ifjut meg lehetne gyógyítani valami balzsammal vagy a késsel; vagy hogy az a nő, akinek a nevét szüntelenül hívja, megölhetné vagy meggyógyíthatná.

— Ime, ilyen szélsőséges ön, orvos ur! — pattant föl türelmetlenül

a királyné. — Megölni!... gyógyítani... csak úgy dobálódzik ezekkel a nagy szavakkal! Avagy talán az embert meg lehet ölni érzéketlenséggel, a szegény bolondot pedig meg lehetne gyógyítani egyetlen mollyal?

— Oh, hogyha Felséged sem hisz nekem, akkor nincs más hátra, minthogy mély tiszteletemet Felséged lábaihoz rakva, távozzam innen!

— De lássuk csak előbb, vajjon csakugyan rólam van-e szó?

— Nem tudom... nem akarom tudni!... Csak azt ismétlem, hogy Charny gróf ur elméje veszélyben forog, de viszont ez a mostani állapota még jóra fordulhat, sőt éppen ez az állapot segíti elő a gyógyulását. Felséged megmenti ezt a palotát az ő kiáltozásaitól, esetleg a botránytól, hogyha egy bizonyos szerepet elvállal.

— Micsoda szerepet?

— Hát éppen ez az!... Melyik szerepet?... Én csak receptet írok, tanácsot azonban nem adhatok.... De tudom és nem felejtettem el azt, amit hallottam és amit saját szememmel láttam!

— Hát jól van, orvos ur!... Tegyük fel, hogy megértettem önt s mi lesz ennek az eredménye?

— Kettő is egyszerre!... Az egyik, ami Felségedre és mindnyájunkra nézve a legjobb lenne, az, hogy megszűnnék a beteg agóniája, amely pedig már megkezdődött; a másik eredmény... Nos, a másik... Oh, Felség, bocsásson meg, hogy két uton véltem kiszabadulni ebből az utvesztőből... Mária-Antónia, Franciaország királynéja számára csak egyetlenegy kiut van ebből az utvesztőből.

— Most már megértettem önt, orvos ur! Most nyíltan beszélt. Arról van ugy-e szó, hogy az a nő adja vissza Charny urnak az eszét, aki miatt azt elvesztette. Még pedig, ha ez a nő önszántából nem teszi: hát kényszeríteni kell rá!

— Ugy van, Felség!... Ez az...

— Ennek a nőnek oda kell mennie a beteg ágyához és elkergetni a vízióit, vagyis: megölni azt a kigyót, amely a beteg lelke mélyén rágódik.

— Igenis, Felség!

— Hivasson tehát ide valakit!... Például Taverney kisasszonyt!

— Taverney kisasszonyt? — kérde elcsodálkozva az orvos.

— Igen!... Ön pedig megteszi a szükséges intézkedéseket, hogy a beteg illő módon fogadjon bennünket.

— Parancsára, Felség, már megtörtént!

— Semmi teketória!

— Nincs is rá szükség!

— Csakhogy, higgye el, orvos ur, szomorubb ám, semmint ön hinné, az a tudat, hogy valakinek vagy az életét adjuk vissza, vagy a halálát okozzuk.

— Pedig ez mindennapos érzésem, valahányszor egy ismeretlen betegséggel állok szemközt. Jól választottam-e meg az orvosságot?... Megszünteti-e az a betegséget avagy megöli a beteget?...

— De abban bizonyos ön, nemde, orvos ur, hogy a betegség halálos? — kérdezte a királyné megborzongva.

— Ejh! — felelte az orvos komor arccal. — Mi az, ha egy ember meghal a királyné becsületeért, mikor annyian pusztulnak el a király egyetlen szeszélyeért!... Menjünk, Felség, menjünk!...

A királyné sóhajtott és követte az öreg orvost anélkül, hogy Andrée-vel találkozhatott volna.

Délután tízenegy óra. Charny, teljesen felöltözködve, egy karosszékből szendergett az iszonyu izgalmak közt átvirrasztott éjszaka után. A gondosan becsukott ablaktáblák csak a letompított napsugarakat bocsájtották keresztül a szobába. Minden intézkedés arra irányult, hogy lehetőleg megkíméljék minden külső hatástól a beteg ideges érzékenységet, amely tulajdonképpen való okozója szenvedéseinek.

Semmi zaj, semmi érintés, semmi fény. Az orvos nagy körültekintéssel gondolt a betegség esetleges rosszabbrafordulására, de azért — döntő lépésre határozván el magát — nem hátrált meg egy újabb idegroham bekövetkezése előtt sem, amely halálát okozhatta volna ugyan a betegnek, igaz ugyan, hogy éppen ez az újabb roham meg is menthette volna.

Reggeli ruhában, hanyag eleganciával megfésülve lépett ki a királyné a folyosóra, amely Charny szobájához vezetett. Az orvos azt tanácsolta neki, hogy ne tétovázva, hanem hirtelen elhatározással lépjen a beteg elé, hogy a hatás annál nagyobb, annál közvetlenebb legyen.

A királyné tehát oly gyorsan nyomta meg az előszoba vésett kilincsét, hogy az a hosszú köpenyes nőalak, aki Charny szobájának ajtajához tapasztotta a fülét, alig birt annyi időt nyerni, hogy fölegyenesedjék és nyugalmat erőszakoljon magára, amelyet pedig földült arca és remegő kezei legott meghazudtoltak.

— Andrée! — kiáltott föl a királyné. — Ön itt?...

— Igen, én vagyok, Felség! — felelte Andrée zavartan és halovány arccal. — Igen, itt vagyok, de Felséged szintén itt van!...

— Ohó!... Kezdődik a bonyodalom! — jegyezte meg magában az orvos.

— Kerestettem önt mindenütt! — jegyezte meg a királyné. — Hol volt, Andrée?

Volt a szavakban valami, amiből hiányzott az a megszokott jószág, amely a királyné egész lényét jellemezte. Ugy hangzott, mint a számonkérés, vagy mint a gyanakvás megnyilvánulása.

Andrée megijedt; attól félt, hogy meggondolatlan lépésével elárulja érzelmeit, amitől pedig önmaga is rettegett. Bármily büszke volt is, elhatározta, hogy most másodízben is hazudni fog.

— Itt voltam, Felség!... Amint látni méltóztatik! — felelte Andrée.

— Jó, jó!... De hogyan kerül ide?

— Felség, tudtomra adták, hogy keres; ide jöttem tehát! — felelte vakmerően Andrée.

A királyné azonban még mindig gyanakodott.

— És hogyan tudhatta azt, hogy én ide jövök?

— Mi sem könnyebb, Felség!... Louis orvos volt Felségednél, s látták Felségedet áthaladni a kis lakosztályon. Kétségtelen, hogy nem indulhatott máshová, csakis ebbe a szárnyépületbe.

— A következtetés nagyon helyes! Ezt ugyan éltalálta! — mondotta a királyné most már enyhült hangon.

Andrée még egy utolsó erőfeszítést kockáztatott meg.

— Felség! — mondotta Andrée mosolyogva. — Hogyha titokban óhajtott idejönni, akkor nem kellett volna a nyílt folyosót választani,

amint az imént is cselekedte. Amikor Felséged áthaladt a terraszon, Taverney kisasszony jól láthatta Felségedet a szobájából s így nem volt nehéz nyomon követni, sőt megelőzni azt, akit már messziről megpillantottunk.

— Igaza van! — felelte a királyné. — Megvan az a rossz szokásom, hogy nem vagyok körültekintő. Én magam meggondolatlan lévén, nem is gondolok arra, hogy bezzeg mások nyitva tartják a szemüket!

A királyné megértette, hogy ezuttal elnézőnek kell lennie, mert hiszen, úgy lehet, bizalmas lélekre lesz szüksége. Minthogy nem társult lelkében a kacérság a bizalmatlansággal: — mint ahogy a hétköznapi nők lelke összetevődik — hinni tudott a barátságban, tudában annak, hogy ő maga szeretni képes. Azok a nők, akik önmagukban sem hisznek, még kevésbbé hisznek másoknak. Innen van a félvilági nők legnagyobb átka, akik örökösen kételkednek szeretőik szerelmében.

Mária-Antónia hamarosan elfeledte azt az érzést, amelyet Charny ur ajtaján hallgatkozó Taverney kisasszony látása keltett benne. Megfogva Andrée kezét, kinyitatta vele az ajtót, sietve benyitott a beteg szobájába, mialatt az orvos és Andrée künn várakoztak.

Alighogy a királyné eltűnt az ajtó mögött, Andrée az ég felé emelte haraggal és fájdalommal telt szemét, amely szinte szórta a gyűlölet villámait.

A jóságos orvos megfogta a karját s miközben végigmérte vele néhányszor a folyosó hosszát, így szólt hozzá:

— Hiszi ön, hogy sikerülni fog a királynénak?

— Sikerülni?... Ugyan mi?... Nem értem, orvos ur!

— Elszállíttatni innen ezt a szegény elmebajos ifjút, aki nem sokáig viszi, hogyha láza meg nem szűnik.

— Hát másutt meggyógyulna a beteg? — kérde izgatottan Andrée.

Az orvos nyugtalanul pillantott reá.

— Azt hiszem, hogy igen.

— Oh, akkor bár sikerülne neki! — jegyezte meg a szegény Andrée.

Lábbadozóban.

A királyné egyenesen Charny karosszéke felé tartott.

A királyné papucsainak kopogására a beteg legott felütötte a fejét.

— A királyné! — mormogta Charny, miközben kísérletet tett, hogy felegyenesedjék.

— Igen, a királyné, uram! — szólt sietve Mária-Antónia. — A királyné, aki tudja, mint törekszik ön elveszteni az eszét és a saját életét. A királyné, akit ön ébren és lázalmában egyaránt sérteget; a királyné, aki aggódik a saját becsületeért és az ön biztonságaért. Ime, ezért jött önhöz a királyné, uram, s önnek másképp kellett volna őt viszontlátni!

Charny megdöbbenve, reszketve állott fel, majd az utolsó szavak hallatára olyan fizikai és morális fájdalom vett rajta erőt, hogy térdére ereszkedett s így bűnősként magábarogyva, nem akart, de nem is tudott viszontlátnia!

— Lehetséges az uram — folytatta a királyné szinte meghátva

ettől a néma tisztelettől — lehetséges-e, hogy az a nemes ifju, aki valaha a király leghűbb emberei közül is kivált — arra vetemednék, hogy ádáz ellenségeként egy férjes asszony jóhírneve ellen törjön! Mert jegyezze meg magának, Charny ur, első találkozásunktól kezdve én sohasem mint királyné mutatkoztam ön előtt, ön sohasem a királynét láthatta bennem, hanem a férjes asszonyt, amiről önnek sohasem lett volna szabad megfélemedeznie!

Ezek az utolsó, szívből fakadó szavak annyira meghatották Charnyt, hogy néhány szót akart mondani a maga mentségére, de a királyné szóhoz sem hagyta jutni.

— Mit fognak tenni káromra az ellenségeim, hogyha ön ad nekik példát az árulásra? — mondotta a királyné.

— Árulásra?... — hebegte Charny.

— Uram, felszólítom önt, hogy válasszon: vagy örült ön — s ez esetben gondom lesz rá, hogy ártalmatlanná tegyem — vagy pedig áruló, akire büntetés vár!

— Felség, ne tartson engem árulónak! Királyok ajkáról e szó után a halálos ítélet következik; hogyha asszony mondja: megbecstelenít! Ha királyné vagy: öl meg; ha asszony vagy: kímélj meg!

— Eszméleténél van ön, uram? — kérdé a királyné megváltozott hangon.

— Igenis, Felség!

— Tudatában van ön az ellenem elkövetett rágalomnak s a király ellen elkövetett... felségsértésnek?

— Istenem!... — mormogta a szerencsétlen.

— Mert önök, ifju nemes emberek, könnyen megfélemedeznek ám arról, hogy a király férje annak a nőnek, akit önök azzal sértetnek, hogy föl merik hozzá emelni a szemüket! A király atyja az önök jövődéli uruknak és parancsolójuknak, a dauphin-nek! A király a legjobb, a legnagyobb ember valamennyiük közt, akit én tisztelek és szeretek!

— Oh! — mormogta Charny fájdalmas sóhajtás közt, miközben kénytelen volt a padlóra támaszkodni, hogy el ne vágódjék.

Ez a fájdalmas kiáltás a királyné szívéig hatolt. Kiolvasta az ifju megtört szeméből, hogy halálra sebezte őt, hogyha nyomban ki nem huzza a sebből a tört, amelyet ő szurt oda.

A bűnös férfi halálos sápadtságától és gyöngeségétől annyira megijedt, hogy most már szinte szánni kezdte és közel volt ahhoz, hogy segélyért siessen. De azután hamarosan ráeszmélt, hogy az orvos és Andrée még rosszra magyarázhatnak a beteg ájulását. Saját kezét nyújtotta tehát oda segítségül.

— Beszéljünk egymással úgy, ahogy illik: én mint királyné, ön mint férfi!... Louis orvos ur minden lehető elkövetett, hogy önt talpra állítsa; az a seb azonban, ami magában véve elég jelentéktelen, mindig jobban és jobban elmérgesedik és épen az ön agyának tulzottan izgott működése miatt. Kérdem: mikor gyógyul be az a seb; mikor hagyja már abba azt a botrányos bolondozást, ami módfelett nyugtalanítja az orvos urat? És egyáltalán mikor szándékozik itt hagyni ezt a kastélyt?

— Felség!... Felség, hát elűz engem innen? — hebegte Charny.

— Akkor megyek... tüstént megyek...

Oly heves mozdulattal indult a kijárat felé Charny, hogy egyensúlyát veszítette s egyenesen a királyné karjaiba rogyott, aki utját állotta.

Abban a pillanatban, amikor Charny érezte érintését annak a forró kebelnek, amely őt esésében fölfogta: az őt akaratlanul is átölelő két kar szorítása alatt hátrahanyatlott, elvesztette eszméletét s ajkáról egy elfojtott sóhaj röppent el, amely nem volt tagolt szó, de csók sem mert lenni.

A királyné, aki az érintésre szintén megremegett s akit ez a testi gyöngeség meghatott, nem bírta a karosszékiig támogatni a rogygó testet s már-már futni készült; Charny elalélt feje azonban hátrahanyatlott s a karosszék fájához ütődött, mire ajkán halvány rózsaszínű hab jelent meg, homlokáról pedig egy csöpp piros, meleg vér hullott a királyné kezére.

— Oh, annál jobb!... Annál jobb, legalább Felséged keze által halok meg! — mormogta Charny.

A királyné most már mindenről megfeledkezett. Fölkapta Charnyt a két karjába, annak élettelen fejét a keblére szorította s kezét az ifju szívére tette.

Oh, a szerelem csodákat művel! Charny legott magához tért, felpillantott s kínzó látomása megszűnt. A nő most megborzadt, hogy emléket hagy vissza ott, ahol voltaképpen utolsó istenhozzádot akart mondani.

A királyné sietve tett három lépést az ajtó felé, hogy Charny alig tudta elérni a ruhája szegélyét.

— Felség! — kiáltott föl Charny. — Isten szerelmére kérem és arra a mély tiszteletre, amelyet Felséged iránt érzek.

— Isten vele!... Isten vele! — szólt a királyné.

— ...Bocsásson meg!

— Megbocsájtok önnek, Charny ur! — fellelte a királyné.

— Csak még egyszer nézzen rám... utoljára!

— Charny ur! — kiáltott föl most a királyné az izgalomtól és a haragtól remegő hangon. — Hogyha ön nem a legutolsó emberek közül való: akkor ma este, legkésőbb holnap, élve vagy halva elhagyja ezt a kastélyt!

Az ilyen parancs a királyné ajkáról kérést jelent. Charny összekulcsolt kezekkel térden csuszott a királyné lábai elé, aki már ki is nyitotta az ajtót, hogy meneküljön a veszedelemből.

Andrée, aki eddig egy pillanatra sem vette le a szemét az ajtóról, most megpillantotta a királyné lábai előtt vergődő Charnyt s a této-vázó királynét; látta amannak a reménytől s a büszkeségtől csillogó, emennek pedig megtört, földresütött tekintetét.

Sziventálálva, kétségtől gyötörve s gyűlölettel és megvetéssel eltelve, Andrée most már bezzeg nem horgasztotta le a fejét! Amikor megpillantotta a beteg szobájából visszatérő királynét, úgy gondolta, hogy az Isten tulsok jóval halmozta el ezt az asszonyt, akit azonfelül, hogy Charnyval félórát együtt tölthetett: királyi trónnal és szépséggel ajándékozott meg.

Az orvos azonban mindebből semmit sem vett észre, mert egyedül a tárgyalás eredménye kötötte le minden figyelmét.

— Nos, Felség, mi az eredmény? — kérdezte.

A királyné rövid szünetet tartott, hogy teljesen magához térjen és hogy a szívdobogástól elfojtott hangját újból visszanyerje.

— Mire határozta el magát! — kérdezte ismét az orvos.

— Távozik innen! — szólt halkán a királyné.

És anélkül, hogy Andréere ügyet is vetett volna — aki pedig özszeráncolt szemöldökkel várt és figyelt — s anélkül, hogy az orvos kérdő tekintetét figyelembe vette volna — aki pedig izgatottan dörzsölte a kezét — nos, Mária-Antónia gyors léptekkel áthaladt a folyosón, gépiesen magára öltötte föllálló csipkegalléros köpenyét és visszavonult lakosztályába.

Andrée megszorította a kezét az orvosnak, aki most egyenesen a betegéhez sietett; majd szertartásos lépésekkel — mintha szellem járna erre, lehorgasztott fejjel, földre szegezett tekintettel, elindult a saját lakosztálya felé, miközben gondolatai messze elkalandoztak.

Még arra sem gondolt, hogy megkérdezze: van-e a királynénak valami parancsa részére. Andrée e percben Mária-Antóniában többé nem a királynét látta, hanem vetélytársnőjét.

Charny — akit az orvos ismét gondoljaiba vett — tökéletesen más volt most, mint tegnap este.

Szinte nem természetes erőben, hanem szájhóshöz méltó hányaveti modorban, kérdésekkel ostromolta a derék orvost: milyen lesz a lábadozása, milyen legyen az életrendje, hogyan fogják innen elszállítani, s mindezt olyan sürgető és erélyes hangon, hogy az orvos már attól félt, hogy talán bizony egy még veszedelmesebb roham van kitörőben.

Ámde csakhamar meghazudtolta őt föltevésében Charny! Ez az ifju hasonlatos volt az izzó vashoz, amelynek piros színe a kihülés arányában halványodik ugyan, de azért még elég forró ahhoz, hogy mindent megpörköljön, ami hozzáér.

▲ Az orvos csodálkozással vette észre, mint tér vissza Charny gróf nyugodtsága és logikus gondolkozása. De Charny maga is érezte, hogy ennek a hirtelen változásnak okáról számot kell adnia a derék orvosnak.

— Annyit mondhatok, orvos ur, — jegyezte meg a beteg, — hogy az ön legkitünőbb ápolása és a legjobb orvosságai nem birtak úgy meggyógyítani, mint a királyné szemrehányó szavai, amelyekkel végig alázott! Az önérzetemre, a hiuságomra hatott, lássa csak orvos ur, megfékezett, mint ahogy a lovat megfékezik a zablával!

— Örvendek!... Örvendek!... — mormogta az orvos.

— Eszembe jut egy spanyol ifju mondása, — oh, ezek eléggé dicsekvő emberek — aki — hogy meggyőzzön engem erős akarataról — azt állította, hogy ha párba j közben megsebesült, önmagára ráparancsolt, hogy tartsa vissza a vért, nehogy annak látása megörvendeztesse az ellenfelet. Én akkor a szemébe kacagtam annak a spanyolnak, de csak most látom, hogy én magam is úgy vagyok vele! Hogyha a láz-roham és delirium ismét bekövetkeznék, fogadni mernék orvos ur, hogy pusztán erős akarással a pokolba kergetem magamtól!

— Erre nézve már ismerünk példákat! — mondotta komoly hangon az orvos. — Mindazonáltal fogadja gratulációm!... Nos: és lelki-leg is meggyógyult?

— Oh, igen, orvos ur!

— Akkor hát nemsokára önmaga fogja tapasztalni, mily szoros

a kapcsolat az ember lelki és fizikai állapota közt. Igen érdekes elmélet, amelyről könyvet írnék, ha volna rá időm. Ha meggyógyult lelkileg: nyolc napon belül egészséges lesz testileg is.

— Köszönöm, kedves orvos ur!

— És mikor távozik innen?

— Amikor parancsolja! Akár mindjárt!

— Várjunk vele még ma estig! Mérsékeljük magunkat! A tulsiet-ség kockázattal járhat.

— Estig itt maradok!

— Messze megy?

— Akár a világ végéig, ha kell!

— Lábbadozó betegnek ez egy kissé sok lenne! — jegyezte meg az orvos még mindig komoly hangon. — Elégedjünk meg egyelőre — Versailles-el! Nos, mit szól hozzá?

— Hát legyen, nem bánom, minthogy az orvos ur akarja!

— Azt hiszem, hogy az még nem ok az önkéntes számkivetésre, ha valaki kigyógyult a sebéből.

Ez a célzatos figyelmeztetés most már óvatossá tette Charnyt.

— Igaza van, orvos ur! — felelte. — Hiszen Versailles-ben házam is van.

— No, lám!... Most már azután rendben is volnánk! Még ma este odaszállítjuk.

— Bocsánat, ön félreértett engem, orvos ur!... A birtokaimon szándékozom egy kis körutat tenni.

— Ugyan, mit nem mond?... A birtokait?... De hiszen azok nincsenek a világ végén?

— Pikardia határán vannak, tizenöt-tizenennyolc mérföldnyire innen.

— Isten vezérelje!

Charny melegen szorította meg az orvos kezét, hálája jeléül a tanúsított gondosságáért.

Még az este az a négy szolga, akikkel az első próbálkozásakor ugyancsak röviden bánt el, elszállította Charnyt a szárnyépület kapujánál várakozó kocsijáig.

A király egész nap vadászott s épp most fejezte be a vacsorát, mely után aludni tért. Charnyt, aki aggodalmaskodott, amiért bucsu nélkül távozik innen, az orvos azzal nyugtatta meg, hogy majd kimentti őt, azzal okolva meg távozását, hogy egészségi okokból szükség volt erre a változásra.

Mielőtt beült volna a kocsijába, Charny azt a fájdalmas elégtételt szolgáltatva önmagának, hogy egészen az indulás pillanatáig a királyné ablakára bámult. Őt senkisé nem láthatta. Egy szolga világította meg előtte az utat fáklyával, de az arcát homály takarta el.

A lépcsőn mindössze néhány tiszt bajtársával találkozott, akiket hamarosan értesítettek, nehogy hirtelen távozása menekülésnek lássék.

Jókedvű társai egészen a kocsijáig elkísérték Charnyt, aki még itt is egy futó pillantást vetett a királyné ablakára, amelyek fényárban usztak. Ófelsége, a királyné, kissé gyöngékedvén, a hálószozájában fogadta udvarhölgyeit.

Ellenben Andrée sötét, komor ablakai damaszk függönyeik mögött

egy aggódó, remegő nőt rejtettek, aki az utolsó pillanatig szemmel kísérte Charny és kíséretének minden mozdulatát.

A hintó végre elindult, de csak lassu lépésben, úgy hogy a lovak patájának minden egyes kopogása tisztán hallható volt.

— Ha már az enyém nem lehet: legalább senkié sem! — mormogta fogai közt Andrée.

— Hogyha egyszer mégis kedve szottyan kissé elpatkolni: legalább ne itt nálam haljon meg, sem pedig az én kezeim közt! — mormogta magában az orvos, benyitva a szobájába. — A pokolba ezekkel a lelki-betegségekkel! Nem lehet az ember Antiochus és Stratonice orvosa, hogy lelkibetegségeket tudjon gyógyítani!

Charny szerencsésen megérkezett szállására. Az orvos még aznap este meglátogatta s olyan jó állapotban találta, hogy legott ki is jelentette, hogy több látogatásra nincs szükség.

A beteg egy kis fehér szárnyashust és befőtt gyümölcsöt evett vacsorára.

Másnap látogatói érkeztek: nagybátyja, Suffren tengernagy és Lafayette, a király küldöttje. Ezek a látogatások harmadnap is megismétlődtek, azután pedig — senki sem törődött többé vele.

Fölkelt s a kertben sétált föl s alá.

Nyolc nap mulva már egy nyugodt járásu ló hátára is fölmerészkedett, s ereje lassankint visszatért. Minthogy a házában nem találta meg a kívánt magányt, nagybátyja orvosától és Louis orvostól engedélyt kért, hogy birtokaira utazhasson.

Louis orvos azt válaszolta, hogy a sebesült kezelésében a mozgás és utazás már a végleges gyógyulást segíti elő; Charny urnak jó hintaja van, a pikárdiai országut pedig olyan sima, mint a tükör; bolondság lenne tehát továbbra is Versailles-ben maradni, mikor ilyen kényelmesen is utazhatnak.

Charny egy nagy üthintót rakatott meg podgyásszal; bucsukihallgatáson volt a királynál, aki kegyeivel halmozta el, míg a királynénak, aki beteg volt — Suffren tengernagy útján jelentette hódolatát. A királyi palota kapujánál hintájába ülve, a kies fekvésű Villers-Cotterets falucska irányában elhajatott, ahonnan boursonnes-i kastélya felé vette útját, amely egy mérföldnyire volt ettől a falucskától, amelyet már Dumoustier is megénekelt költeményeiben.

Két vérző sziv.

Azt a napot követő reggel, amely napon Andrée az ajtó nyílásán keresztül megpillantotta a térdénálva esdeklő Charny elől menekülni akaró királynét, Taverney kisasszony — szokásához képest — a reggeli toilette idején, mise előtt, lépett be a királyi lakosztályba.

A királyné ekkor még senkit sem fogadott; De La Motte grófnétől érkezett levelet olvasta s láthatóan jókedvű volt.

Andrée ezuttal még a rendesnél is halványabb volt s egész lényén olyan komolyság és hideg tartózkodás ömlött végig, amely legott magára vonta a figyelmet.

Egyszerű, szinte komor öltözkében Andrée mintha a szerencsétlen-

ség hírnöke lett volna. Vajjon ön maga, avagy mások számára hirdette-e a szerencsétlenséget?

A királyné az utóbbi napokban nagyon szórakozott volt; Andrée lassu és komoly járását nem vette észre és kisírt szeme s arcának és kezeinek haloványsága sem tűnt föl neki. Csak éppen annyira fordította fejét Andrée felé, hogy az meghallhassa barátságos köszönését:

— Jó reggelt, kicsikém!

Andrée várta, hogy a királyné kérdezzen. Várt, abban a biztos tudatban, hogy az ő hallgatagsága, mozdulatlansága végre is feltűnik a királynénak.

Ugy is történt. De mert válasz helyett Andrée szertartásosan meghajolt: a királyné hátrafordult s ekkor észrevette Andrée fájdalomtól meggyötört, merev arcát.

— Szent Isten!... Mi baja Andrée? — kiáltott fel a királyné most már egészen felé fordulva. — Talán valami szerencsétlenség?...

— Oh, igen, nagy szerencsétlenség ért engem, Felség! — felelte Andrée.

— Ugyan mi történhetett?

— Távozom innen, Felség!

— Elmegy?... Itt hagysz engem?...

— Igen, Felség!

— De Istenem, hová még?... Mi az oka ennek a hirtelen elhatározásodnak?

— Felség, nincs szerencsém a...

A királyné hirtelen fölkapta a fejét.

— Családi körömben... rokoni ügyeimben, — felelte Andrée elpirulva.

A királyné arcát szintén gyöngéd pir futotta el s a két nő tekintete most összevillant, mint két éles acélpenge.

A királyné eszmélt föl hamarabb.

— Nem értem önt, Andrée! — szólt a királyné. — Hiszen tegnap még semmi baja sem volt!

— Tévedés, Felség! — felelte szilárd hangon Andrée. — A tegnapi nap volt életem legboldogtalanabb napja!

— Ne mondja! — felelte elmélázva a királyné.

Majd hozzátette:

— Ugyan beszéljen világosabban, Andrée!

— Nem akarom a részletekkel fárasztani Felségedet... Családi bajaim vannak. Én már nem várok földi javakat és most már egyedüli kérésem az: kegyeskedjék engem szabadságotni, hogy megrendült egészségemet helyreállíthassam.

A királyné fölállott és mert tudta, milyen nagy áldozatába került ennek a gögös nőnek ez a kérés: Andréehez lépett és megfogta a kezét.

— Miért e meggondolatlan elhatározás, kedvesem?... Hiszen tegnap is volt önnek édesatyja és bátyja, úgy mint ma, akik önt tegnap is ép úgy szerették, mint ma! Avagy föltételezi rólam, hogy sorsukra hagynám az árvákat és nem törekednék pótolni ott a családot, akinek nincsen?

Andrée egész testében megremegett, mint a bűnös s mélyen meghajolva így felelt:

— Felség, az ön jósága mélyen meghat engem, de meggyőzni nem

tud! Elhatároztam, hogy elhagyom az udvart. Ohajtom a magányt; ne adjon tehát alkalmat Felséged arra, hogy megsértsem Felséged iránt való kötelességemet azzal, hogy lemondjak belső érzésem kielégítéséről.

— És mindez csak tegnap óta?

— Felséged kegyes engedelmeivel erről nem beszélek.

— Ön szabad, Andrée! — felelte kedvetlenül a királyné. — Én azonban voltam olyan bizalommal ön iránt, hogy ön is bizalommal lehetett volna én irántam!... Bolond az, aki olyan embert faggat, aki titkolózni akar. Zárja szívébe a titkát, kisasszony és legyen a távolban boldogabb, mint volt én mellettem. De egyet ne feledjen el: barátságomat valaki szeszélye miatt senkitől sem vonom meg és én önben még ezután is a régi, jó barátnőmet fogom szeretni. Most pedig, Isten önnel, Andrée, ön szabad!

Andrée szertartásosan meghajolt és távozott. Az ajtótól a királyné még egyszer visszahívta.

— Hová megy, Andrée? — kérdezte a királyné.

— A saint-denis apátság zárdájába, Felség!

— Zárdába?... Oh, jól van kisasszony! Pedig ön bizonyára nem adott okot erre! De hogyha csak a hálátlanságot és a feledékenységet veszi is okul: hát az épen elég! Ön eleget vétett ellenem!... Menjen tehát, menjen, Taverney kisasszony!

Mindezekből kitűnik, hogy Andrée — anélkül, hogy elhatározásának magyarázatát adta volna, amelyre a királyné úgy számított — megalázkodás, érzékenyülés nélkül élt az engedéllyel és távozott.

Mária-Antónia észrevehette, — és észre is vette, — hogy Taverney kisasszony nyomban távozott a kastélyból.

Egyenesen haza ment az atyja házába s ott találta — ép úgy, ahogy remélte — bátyját, Philippet a kertben. Philippe ábrándozott, Andrée cselekedett.

Philippe meglepetten, sőt ijedten sietett Andrée elé, mert jól tudta, hogy ily időtájtn neki a királyné szolgálatában dolga lett volna.

De kiváltképen a huga komor tekintete ijesztette meg, mert már megszokta, hogy Andrée mindig mosollyal ajkán, gyengéd szeretettel közeledett felé. Philippe is mindjárt úgy kezdte, ahogy a királyné: fagyni kezdte Andréét.

Andrée tudtára adta, hogy kilépett a királyné szolgálatából; hogy lemondását elfogadta a királyné és hogy zárdába vonul.

Philippe ijedten csapta össze a kezét, mint akit nem várt meglepetés ért.

— Hogyan, hát te is, kedves hugom? — kérdezte Philippe.

— Hogy érted azt, hogy én is?... Mit akarsz ezzel mondani?

— Átkozott véletlen ez a mi Bourbon-családunkban! — kiáltott fel Philippe. — Hát úgy érzed, hogy fogadalmat kell tenned, hogy testestől-lelkéstől apácának kell lenned! Te, aki legkevésbé vagy képes állandóan követni a lemondás törvényeit!... Hát hadd halljam: mi bajod volt a királynéval?

— Oh, nekem semmi panaszom nem lehet a királyné ellen, Philippe! — felelte fagyos nyugalommal Andrée. — De kérдем: te, aki annyira vágytál az udvar kegyére; te, aki mindennél jobban szá-

mithattál is arra: miért nem tudtál ott megmaradni, miért bírtad csak ki három napig?... Lásd én három évig kibírtam!

— A királyné néha szeszélyes.

— Nos, Philippe, te, mint férfi, eltűrheted a szeszélyeit; én azonban mint nő, nem tartozom vele, de nem is akarom tűrni! Ott vannak a cselédjei: éreztesse azokkal!

— De még mindig nem tudom: hogyan és miért kaptál össze a királynéval? — kérdezte Philippe.

— Sehogy, esküszöm!... Hiszen neked sem volt vele semmi bajod, pedig te is hátat fordítottál neki!... Oh, a királyné hálátlan volt irántam!

— Meg kell neki bocsájtani, Andrée! A hízolgók kissé elrontották és elkapatták. Ennyi az egész! De alapjában véve ő jó és nemes!

— Bizonyosság vagy reá te, Philippe!

— Mi kifogásom lehetne a királyné ellen?

— Hát már elfelejtetted?... Oh, nekem jobb emlékezőtehetségem van! Egyszerre és ugyanazon a napon érted is megfizettem neki, Philippe!

— Egy kissé talán sok is volt, Andrée!... Drágán fizetél meg neki! A te korodban és a te szépségeddel kár volt lemondani a világról! Ugy vigyázz, Andrée, mert az ifjonti elmével elhamarkodott elhatározást később megbánhatnád! Hogyha azután később mégis visszakiváncskoznál a világba: kedveszegett barátokra találnál, akiktől hebehurgya lépés választott el örökre!

— Rosszul okoskodol, Philippe! — felelte Andrée. — Te, aki lovag vagy tele becsülettel és nemes érzéssel, de aki nem törődik a maga érdekével és szerencséjével, amikor százan mások méltóságokat és vagyont harácsolnak össze: ott te csak adósságot adósságra halmoztál és megaláztad magad! Nincs tehát jogod így szólni hozzám: a királyné csak szeszélyes, a királyné csak kacér, csak állhatatlan! Én nem akarom őt szolgálni! Aki pedig mindebből levonta a tanulságot, az éppen te vagy, Philippe, aki lemondottál a világ örömeiről, noha nem vonultál kolostorba és kettőnk közül az, aki visszavonhatatlanul fogadalmat tett, nem én vagyok, aki még csak készülök reá, hanem te, aki már azt gyakorolja is!

— Igazad van Andrée!... És hogyha édes atyánk...

— Édes atyánk?... Ugyan hadd, Philippe! — jegyezte meg kedvetlenül Andrée. — Nem azért apa valaki, mert a gyermekeit eltartja, sem azért, hogy a gyermekei őt tartsák el. És mit tesz a mi édes apánk, kérdem tőled, Philippe?... Jutott-e csak valamikor is eszedbe, hogy egyetlenegy titkot bizzál Taverney tengernagy urra? És viszont: képesnek tartod őt arra, hogy valaha egyetlen titkot is reád bizna?... Nem, Philippe! — tette hozzá Andrée fájdalmas hangon. — Taverney urat az Isten arra teremtette, hogy egyedül élje le életét itt e földön!

— Jól mondod, Andrée, de azért mégsem halhat meg elhagyottan!

Ezeket a szavakat Philippe komoly, de gyöngéd hangon mondotta, mintegy éreztetni akarva azt, hogy Andrée a haragjának, keserűségének s a világ ellen való bosszuérzetének kissé tulságosan nagy tért engedett a szívében.

— Oh, nem!... Philippe, nem akarom, hogy szívtelen gyermeknek tarts engem. Jól tudod, hogy gyengéd hugod voltam mindig. Csak

épen itt mindenki meg akarta ölni bennem a szeretet ösztönét. Az Isten születésemkor megajándékozott engem lélekkel és testtel; ezzel a lélekkel és ezzel a testtel — mint minden halandó a magáéval — szabadon rendelkezhetem itt e földön és a tulvilágon a magam boldogulásához képest. Egy férfi, — akit nem is ismertem — Balsamo, megfosztott a lelkemtől; egy másik férfi, akit alig ismertem: Gilbert, elvette tőlem a testemet. Ismételtem, Philippe: hogy egy derék és istenfélő leány lehettem volna, atyára lett volna szükségem!... Most pedig térjünk át a te dolgodra, Philippe! Nézzük csak: mi volt a jutalmad azért, mert a földi nagyságokat szolgáltad, akiket szeretted!

Philippe lehorgasztotta a fejét.

— Kimélj engem, Andrée! — felelte Philippe. — A földi nagyságokban én mindig magamhoz hasonló embereket láttam; szerettem is őket, mert az Isten mondotta nekünk, embereknek: szeressétek egymást!

— Oh, Philippe, a szerető szívek sohasem találhatnak egymásra itt e földön.

Philippe fölemelte halovány homlokát és sokáig némán szemlélte hugát csodálkozva.

— Miért mondd ezt nekem?... Mi célod van vele? — kérdezte Philippe.

— Semmi!... Éppen semmi!... — felelte ijedten Andrée, aki megijedt, hogy bátyja ellesi titkát. — Magam sem tudom, mit akartam vele mondani... Megzavarodott az elmém... ne törődj vele...

— Csakhogy...

Andrée bátyjához lépett és megfogta a kezét.

— Elég legyen, kedves bátyám, ne beszéljünk többé róla!... Azért jöttem hozzád, hogy kísérl el engem a zárdába. A saint-deniszi zárdát választottam, nem teszek fogadalmat, ne aggódjál!... Arra majd ráérek még később is, ha egyáltalán szükség lenne rá. Én ott — nem úgy, mint a legtöbb asszony — az emlékezést keresem és nem a feledést!... Én ugyanis nagyon is megfeledeztem az Istenről! Ha viszsztatérek hozzá: boldogabb és gazdagabb leszek a föld minden hatalmasainál! A magány, a magány, kedves bátyám... az örök üdvösség előcsarnoka!... A magányban az Isten szól az ember szívéhez, s az ember társalog az Istennel.

Philippe egy kézintéssel elhallgattatta Andréét.

— Ne feledd, hogy én elleneszegülök ennek a tervnek, mert sohasem adtál alkalmat arra, hogy elbiráljam kétségbeesésed okát! — mondotta Philippe.

— Kétségbeesés! — jegyezte meg Andrée fölényes gunnyal. — Te ezt kétségbeesésnek nevezed?... Hála Istennek, nem kétségbeesés készlet erre a lépésre. Nem, nem és ezerszer nem!...

És egy büszke mozdulattal a nyaka köré körítette a selyem köpenyt, amely eddig a karosszéken hevert.

— Ez a heves indulat is arra mutat, hogy ez a lelkiállapotod nem tartós, — jegyezte meg Philippe. — Hogyha visszautasítod a kétségbeesés szót, hát jól van, azt mondom, hogy a harag!

— Harag? — felelte Andrée, de most már a görcsös, gunyos neve-

tés helyett büszke mosollyal ajkán. — Csak nem hiszed talán, kedves bátyám, hogy egy Taverney kisasszony közönséges haragos indulat miatt mond le a világi élet örömeiről? A harag csak a kacér és ostoba nők gyöngesége! Az a szem, amely a haragtól gyulad ki, csakhamar könnybe lábad s vége a lángnak. Én nem haragszom, Philippe! ... De mondd csak, bátyám, hogyha éppen kedved kerekednék és holnap beállnál a trappisták közé: vajjon micsoda okát adnád ebbeli elhatározásodnak?

— Gyógyíthatatlan bánat lehetne annak az oka, hugom! — felelte Philippe komoly hangon.

— Ezt jól mondtad, bátyám! Ez csakugyan méltó ok lehetne, s ezt magam is elfogadnám. Hát nem bánom, mondjuk, hogy engem is gyógyíthatatlan bánat űz a magányba!

— Helyes! — felelte Philippe. — Így legalább a két testvér egy véleményen van s megvan köztük az egyetértés! Egyenlő mértékben voltak valaha boldogok s most egyenlő mértékben boldogtalanok! Így illik a nemes Taverney-család sarjaihoz!

Andrée azt várta, hogy Philippe — akit heve elragadott — most majd újabb kérdésekkel ostromolja őt s attól tartott, hogy törhetetlen lelke a testvéri ösztönzés hatása alatt végre is meghajlik.

Philippe azonban már tapasztalatból jól tudta, hogy az igazán erős lelkek önmagukkal is beérik s nem szorulnak külső vigasztalásra. Nem folytatta tehát az ostromot Andrée lelke ellen a maga alkotta védőánczai mögött.

— Mikor és mely órában szándékozol elutazni, Andrée?

— Holnap! ... Sőt talán még ma, ha lehet! — felelte Andrée.

— Nem tartasz velem egy utolsó sétára a parkban, Andrée?

— Nem, Philippe, nem megyek!

Abból a kézszorításból, amellyel Andrée ezeket a szavakat kísérté, Philippe legott megértette, hogy huga azért utasította vissza a közös sétát, mert attól félt, hogy erős lelke mégsem bírná ki ezt a teherpróbát és — elérzékenyülhetne.

— Én bármikor rendelkezésedre állok, csak értesíts engem, Andrée! — felelte Philippe, aki lehajolt és megcsókolta a kezét a hugának, de némán, szótlanul, mert ő vizszont attól félt, hogy a keserüségtől szízig megtelt szívének végre is kicsordul...

Az utazásra való előkészületek megtétele után Andrée visszavonult szobájába, ahová Philippenek ezt a levelét vitték utána:

«Édes atyánkat délután öt óraker látogasd meg. Bucsuzzál el tőle, ez multhatatlanul szükséges. Taverney ur mellőzéssel és rossz bánásmóddal vádolna meg téged!»

Andrée válasza:

«Öt óraker Taverney urnál leszek utiruhában. Hét óraker együtt utazhatunk Saint-Denisbe. Töltsd velem az estét!»

Válaszképpen Philippe az ablakból hangosan, hogy huga is meghallhassa a szomszédos szobában, odakiáltott a szolgának:

— Öt óraker a fogat készen álljon!

A pénzügyminiszter.

Láttuk, hogy a királyné, mielőtt Andréet fogadta volna, De La Motte grófné levelét olvasta és hogy mosolygott is hozzá.

Eben a levélben a grófné — a mély alázkodás minden lehető kifejezése mellett — ezeket írta a királynénak:

«...és Felséged legyen meggyőződve arról, hogy a hitelezést ő a legnagyobb készséggel nyújtja és hogy azt a bizonyos árut bizalommal adja át.»

A királyné azután mosolyogva égette el Jeanne levelét.

Amikor jókedvét a Taverney kisasszonnyal való jelenet kissé lehűtötte, Miseryné jelentette, hogy Calonne ur van itt és várja azt a megtiszteltetést, hogy a királyné őfelsége magas színe elé bocsássa.

Az olvasónak nem kell külön bemutatnunk ezt az új személyt. Elégge ismeretes ő a történelemből, de azért a regény, amely kevésbé pontosan rajzolja meg a távlatot és a nagy vonalakat, talán mégis több olyan részletet nyújt, amelyek szárnyra segítik a képzeletet.

Calonne ur okos, sőt végtelenül okos ember volt, aki — a század második felének gyermeke lévén — nem volt szokva a könnyekhez. Kivette ugyan a maga részét abból a szerencsétlenségből, amely Franciaország fölött lebegett, s a maga érdekeit össze tudta egyeztetni a közérdekkel, de XV-ik Lajossal volt egy véleményen: Utánunk az özönvíz! — és éppen ezért minden percnél leszakította virágát.

Ismerete az országos ügyeket és az udvar embere volt. A szellemük, gazdagságuk avagy szépségük révén híressé vált asszonyokat körülzsongta, mint a méhecske az illattal és mézzel teli szép virágokat.

Hét-nyolc férfi és tiz-tizenkét asszony ismeretségéből gyűjtötte össze a maga élettudományát. Calonne ur a számításban d'Alembert-t, az okoskodásban Diderot-t, a gunyolódásban Voltairét, az álmodozásban Rousseaut vehette mintaképül. S végre is olyan erős lett, hogy lemosolyoghatta Necker népszerűségét.

Necker ur mély tudású bölcs volt, kinek számadása (Compte rendu au roi) az egész Franciaországot fölvilágosította. Calonne azonban minden oldalról tanulmányozta őt és végre is nevetségessé tudta tenni még azok szemében is, akik a legjobban féltek tőle: a király és a királyné, akik valósággal megremegtek a neve hallatára és csak aggódva szokták meg, mint teszi nevetségessé ezt a rettegett embert egy elegáns, jóhumoru államférfi, aki a nagy pénzügyi kérdésekre így felelt meg: Minek bizonyítani, mikor semmit sem lehet bizonyítani!

És csakugyan: Necker szintén csak egyet tudott bizonyítani, még pedig azt, hogy képtelen a pénzügyek továbbvitelére. Nos, Calonne ur a legnagyobb könnyedséggel vállalta ezt a terhet.

Mit is akart hát Necker voltaképpen? Reformokat. Ezek a részleges reformok azonban megrémítették a lelkeket. Csak kevesen nyertek általuk s akik nyertek is, nem nagyon örülhettek nyereségüknek. Ellenben sokan voltak, akik sokat veszítettek e reformok által. Amikor az egyenletes adózást akarta megvalósítani és megadóztatta a nemesek és a papság jövedelmét: voltaképen forradalmat idézett elő. Széttagolta és már előre legyöngítette a nemzetet, amikor épen egyesíteni kellett volna az erőket a megújulás sikere érdekében.

Ezt a célt tűzte ki magának Necker és ezt nyíltan el is árulta, de

épen ezáltal hiúsította meg annak elérését. Azoknak szónokolni a visszaélések megszüntetéséről, akik egy csöppet sem kívánják, hogy ezek a visszaélések megszűnjenek! Egyenesen kiszolgáltatta magát az ellenzék támadásának. Az ellenségnek nem szokás az orrára kötni, hogy mikor és hol akarom megtámadni!

Megértette ezt Calonne, aki többet használt a nemzetnek az által, hogy el a szerencsétlenséget, amelyet a nemzet már úgy sem kerülhetett el: siettetett, a csapás kitörését elősegítette.

Terve merész, gigászi és bizonyos volt: két év leforgása alatt tönk-rejuttatta a királyt és a nemeseket, amit még vagy tíz esztendeig el lehetett volna valahogy odázni; amikor azután az államcsőd bekövetkezett, egyszerűen ezt kellett mondania: Most pedig, gazdagok, fizessetek a szegények helyett, akik éheznek és fölfalják azokat, akik tőle a segítséget megtagadják!

Hogyan lehet, hogy a király nem látta be e terv következményeit, avagy hogy nem látott át rögtön Calonne ördögi tervén? Hogyan lehet az, hogy a király, aki a dühtől reszketve olvasta Necker «számadását», nem borzadt meg minisztere szándékától, mikor azt felismerte? S hogyha két terv között választhatott: miért választotta éppen azt, amely őt kalandokba sodorta? Ezt a számadást XVI-ik Lajos, a politikus, rendezze az utókorral! Megint az a nevezetes elv állott útjában, amelylyel szembe kerül minden hatalmi tényező, kinek nincs ereje megszüntetni a bajt, hogyha az már egyszer megrögzött.

Hogyan tudták így bekötni a király szemét; hogyan lehetett a királyné — aki különben oly tisztán látónak és éleseszűnek mutatkozott észrevételeiben — éppen olyan vak, mint a király, Calonne miniszter szándékaival szemben: erre vonatkozóan a történelem — mondhatnók inkább, hogy a regény — adhat részletesebb felvilágosítást.

Calonne ur tehát belépett a királyné szobájába.

Magas termetű, előkelő megjelenésű, szép férfi volt; kedve szerint meg tudta nevetetni vagy rikatni az asszonyokat. Abbeli meggyőződésében, hogy Mária-Antónia őt bizonyosan valami fontos ügyben rendelte magához, mosollyal ajkán lépett a királyné elé. Az ő helyében mások boszus arccal jöttek volna ide, hogy azután annál nagyobb elismeréseket arathassanak le, hogyha később mégis beadták a derekukat.

A királyné szintén barátságos arccal fogadta miniszterét, akit helytel kinált meg s eleinte sok mindenféle apró-cseprő dologról társalgott vele.

— Van-e pénzünk, kedves Calonne ur? — kérdezte azután a királyné.

— Pénz? — kiáltott föl a miniszter. — Hogyne volna, Felség! Mindig van parancsára!

— Nohát ez igen csodálatos! Én még nem találkoztam olyan pénzügyminiszterrel, aki pénzbeli kérdésekre ilyen választ adott volna. E tekintetben ön páratlan!

— Mennyi pénzre lenne szüksége, Felség?

— Mindenekelőtt feleljen nekem arra a kérdésre, miniszter ur, hogyan talál ön ott pénzt, ahol Necker ur szerint nincsen?

— Necker urnak csakugyan igaza volt, Felség! A pénztárakban csakugyan nem volt pénz. Ez annyira igaz volt, hogy amikor a minisz-

teri
jegye
fillér

hogy
mint
s ho
erre
akko
nem
mon

jük

ségét
mond

szeré
tudo
boko

avas

állan
mond

És k

külö

Fran

gedd
ban
orsz
orsz
négy

tudn
orsz

már
se r
több
ame
aran

teri tárcát 1783 november 5-én átvettem, — ezt a dátumot jó lesz megjegyezni — a pénztárban mindössze ezerkétszáz fontot találtam. Egy fillérrel sem — kevesebbet!

A királyné felkacagott.

— És azután? — kérde a királyné.

— Hja, Felség, ha Necker ur, ahelyett hogy azt mondotta volna, hogy üres az állampénztár, egyszerűen kölcsönhöz folyamodott volna, mint én: száz milliót az első esztendőben, százhuszonötöt a másodikban s hogyha bizonyos lett volna abban, mint ahogy bizonyos vagyok, hogy erre az esztendőre szintén megkapom a nyolcvanmillió kölcsönt, nos, akkor lett volna Necker igazi finánc-zseni! Könnyű azt mondani, hogy nem tehetem: nincs pénz az államkincstárban; bezzeg nem mindenki mondhatja, hogy igenis van!

— Gratulálok, miniszter ur!... Csak egy a bökkenő: hogyan fizetjük vissza azt a kölcsönt? — jegyezte meg a királyné.

— Oh, Felség! — szólt Calonne lesujtó tekintettel, amelynek mélységét emberi szem nem tudta volna megmérni. — Hát én majd megmondom: hogyan!

— Ezt az ön belátására bízom! — felelte a királyné. — Önnel szeretek pénzügyi dolgokról beszélni; a pénzügy nagyon érdekes tudomány, amely dusan gyümölcsöző fa, ha ön műveli, de tüskés bokor, ha másvalaki nyul hozzá.

Calonne mélyen meghajolt.

— Van-e még valami új eszméje, új terve, miniszter ur?... Kérem, avasson be engem elsőnek! — mondotta kégyesen a királyné.

— Van egy eszmém, Felség, amely husz milliót jövedelmez az állampénztár számára és hét vagy nyolc milliót Felséged... akarom mondani Öfelsége, a király javára.

— Oh, ezek a milliók nálam is, nála is szívesen fogadtatnak!... És honnan fakadnak ezek a milliók?

— Felséged bizonyára tudja is, hogy az aranynak az értéke Európa különböző államaiban különböző.

— Tudom! Spanyolországban például az arany drágább, mint Franciaországban.

— Felségednek tökéletesen igaza van! Igazi gyönyörűség Felségeddel pénzügyi dolgokról beszélni! Az arany értéke Spanyolországban öt-hat év óta tizennyolc unciával több márkánkint, mint Franciaországban. Ebből az következik, hogy akik aranyat visznek ki Franciaországból Spanyolországba, minden aranymárkán körülbelül tizen-négy uncia értékének megfelelő összeget nyernek.

— Pedig ez már tekintélyes összeg! — jegyezte meg a királyné.

— Annyira előnyös, hogy egy év múlva — hogyha a kapitalisták tudnák azt, amit én tudok — egyetlen Lajos-arany se lenne ebben az országban.

— Meg tudja ön akadályozni?

— Bármely percben, Felség! Felemelem az arany értékét tizenöt márkára négy unciánként. Felséged beláthatja, hogy egyetlen arany se marad a ládafiában, hogyha megtudják, hogy a kincstár ennyivel többet ad az aranyért. Ezekből új pénzt veretek s az új aranymárkában, amely most harminc Lajos-aranyat tartalmaz, harminckét Lajos-aranyat kapunk.

— Nyereség itt, nyereség amott!... — kiáltott fel örömmel a királyné. — Nagyszerű eszme, amely feltűnést fog kelteni.

— Meghiszem azt, Felség! És tulbaldog vagyok, hogy tervem megnyerte Felséged tetszését!

— Csak minél több ilyen eszmét, miniszter ur! Akkor azután bizonyos, hogy kifizeti összes tartozásainkat!

— Most pedig méltóztassék megengedni, hogy jövedelem céljára áttérhessek... Mit méltóztatik parancsolni, Felség?

— Módjában áll-e, miniszter ur, e pillanatban...

— Mennyit parancsol?...

— Oh, bizony kissé sokat...

Calonne bátorítóan mosolygott, amely nem tévesztette el a hatását. — Ötszázezer fontot!

— No, de ennyire megijeszteni az embert!... Azt hittem, hogy csakugyan valami tekintélyesösszegekről van szó!

— Módjában van tehát?...

— Okvetlenül, Felség!

— Anélkül, hogy a király...

— Csak éppen ez az egy, ami lehetetlenség!... Számadásomat minden hónapban a király elé terjesztem... Igaz ugyan, hogy még egyetlenegyszer se tekintett bele... Ami módfelett hízogó rám nézve!

— És mikor számíthatnék erre az összegre?

— Amikor Felséged parancsolja!

— A jövő hónap ötödikére.

— A számadásokat másodikán készítjük el; harmadikán a pénzt kézhez veheti, Felség!

— Calonne ur, köszönöm!

— Végtelenül boldog vagyok, hogy Felségednek szolgálatára lehettem és hogy tetszését megnyerhettem. Kérem felségedet, méltóztassék a pénztárammal szabadon rendelkezni. Boldoggá tesz vele engem, a pénzügyek legfőbb ellenőré!

Calonne ur fölkelt, kecsesen meghajolt, mire a királyné csókra nyújtotta oda neki a kezét.

— Csak még egy szóra, miniszter ur! — szólt utána a királyné.

— Parancsoljon, Felség!

— Azért egy kis lelkifurdalást érzek, mert...

— Lelkifurdalást?... Ugyan...

— Mert szeszélyem kielégítéséről van szó!

— Annál jobb!... Annál jobb!... Akkor az összegnek legalább is a fele a mi iparunk és kereskedelmünk javára esik.

— Csakugyan!... No, lám, milyen kedvesen tudta elosztatni aggályaimat! — mondotta a királyné.

— Adja az Isten, hogy soha komolyabb okunk a lelkifurdalásra ne legyen!... Akkor azután egyenesen a paradicsomba jutunk!...

— Mert higgye el, miniszter ur, nagyon, de nagyon bántana engem az a gondolat, hogy szeszélyem árát a szegény népnek kell megfizetnie.

— Ne legyenek Felségednek aggályai! Esküszöm, hogy nem a szegény nép fogja ezt megfizetni! — jegyezte meg Calonne ördögi mosollyal kísérve minden szót.

— És miért nem?

— Mert a szegény népnek már nincs semmije! — felelte rendíthetetlenül a miniszter. — Ott pedig, ahol már semmi sincsen: a király sem gyakorolhatja a jogát.

Köszönt és távozott.

Visszanyert illúziók — elárult titok.

Calonne miniszter távozóban alig hogy végighaladt a folyosón, már egy női kéz idegesen kopogott a királyné ajtaján.

Jeanne volt.

— Felség, itt van ő! — mondotta.

— A biboros? — kérdezte a királyné, aki egy kissé elcsodálkozott a bizalmaskodó hangon. Ki az az «ő»? Oh, az asszonyi ajkon ennek a szócskának sokféle jelentősége van!

Jeanne nem felelt a kérdésre, mert már be is bocsájtotta Rohan biborost, megzsorítva titokban a pártfogolt pártfogó kezét.

A herceg három lépésnyi távolságban állott fel szemközt a királynével, akit szertartásos módon üdvözölt.

A királynét ez a tapintatos és tartózkodó magaviselet szemmeláthatóan meghatotta; kezét a biboros felé nyújtotta, aki eddig föl se pillantott reá.

— Uram, olyan cselekedetéről értesültem, amely sok félreértést eloszlato! — szólalt meg a királyné.

— Engedje meg, Felség, de azokat a bizonyos félreértéseket, amelyeket említeni méltóztatott, egymás közt néhány szóval is eloszlathattuk volna! — felelte a biboros remegő hangon, amelyet nem színtelt meghatottság okozott.

— Nem tiltom meg önnek a védekezést, biboros ur, — felelt a királyné méltósággal, — de az, amit mondani akar, sértené hazám és családom iránt érzett tiszteletemet és szeretetemet. Védekezés közben engem újból megsérthetne!... Ne érintsük meg tehát az alig kihunyó tüzet, mert bizony még mindketten megégethetnénk a kezünket... Elég, hogy itt láthatom önt megváltozva, alázattal meghódolva...

— Mindhalálig, Felség! — szólt közbe a biboros lelkesülten.

— Ugy legyen!... Egyelőre azonban még csak az ön — ön anyagi romlásáról van szó! — jegyezte meg mosolyogva a királyné. — Ön tehát meghódolt nekem egészen az anyagi — tönkig, biboros ur! Igazán szép és megható!... No, de szerencséjére nem lesz reá szükség!... Ön nem fog miattam tönkre menni. Hacsak — mint mondogatják — önmagát nem teszi tönkre!

— Felség!...

— De ez az ön dolga!... Mégis, mint barátok közt szokás, — hiszen most már azok vagyunk — adnék önnek egy jó tanácsot: legyen takarékos! Ez papi erény. A király jobban szereti önt, ha takarékos, mint hogyha tékozló.

— Még zsugori is tudnék lenni, ha tudnám, hogy ezzel elnyerhetem Felséged tetszését!

— A király azonban a zsugorikat sem kedveli! — jegyezte meg a királyné finom árnyalattal hangjában.

— Olyan leszek, 'amilyennek Felsőged parancsolja! — felelte a biboros rosszul leplezett szenvedéllyel.

— Csak annyit mondok, biboros ur, — vágott közbe hirtelen a királyné — hogy miattam tönkre ne tegye magát! Ön kezességet vállalt értem, köszönöm, de van miből eleget tennem kötelezettségemnek. Ne is foglalkozzék hát többé ezzel az ügygel, mert az első részlet lefizetése után a többi már az én gondom.

— Hogy az ügylet teljesen befejezett legyen: hátra van még a nyakék átnyújtása! — mondotta a biboros mély meghajlással, kihuzva egyuttal a zsebéből az ékszerdobozt s átnyújtva azt a királynénak.

A királyné rá sem pillantott az ékszerdobozra, ami csak annál inkább fokozta a kíváncsiságát, s örömtől reszketve tette le a dobozt a kis asztalkára, de úgy, hogy kezeügyében maradjon.

A biboros még néhány udvariassági szölamot kockáztatott meg, amelyeket a királyné kegyesen fogadott; majd áttért a kibékülésükre, amelyre a királyné tett az imént észrevételt.

De mert föltette magában a királyné, hogy a biboros szemeláttára nem fog gyönyörködni a nyakék szépségében, — amire pedig, oh, mennyire vágyott, hát csak szórakozottan figyelt a biboros szavaira.

Ugyancsak szórakozottságból felejtette kezét a biboros kezében, aki átszellemült arccal csókolta meg azt. Távozott tehát, nehogy jelenlétével feszélyezze a királynét, aki nagyon megörült, hogy végre egyedül lehet.

Igy végződött ez a találkozás, amely egyszeriben begyógyította a biboros szívének minden sebeit. Lelkes hangulatban s a reménytől megittasultan távozott a királynétől azzal a szándékkal, hogy lerója végtelen háláját De La Motte grófné iránt, aki oly szerencsésen folytatta le a tárgyalásokat a királynéval az ő érdekében.

Jeanne, száz lépésnyire a sorompótól, a kocsijában várt reá.

— Nos, biboros ur, Richelieu avagy Mazarin válik önből? — kérdezte Jeanne, átesve a biboros hálálkodásának első rohamán. — Az osztrák ajkak nagyratörésre avagy — szerelmeskedésre bátorították önt?... A politikába, avagy pedig a cselszövények utvesztőjébe vezették be önt, biboros ur?

— Ne gunyolódjék, grófné! — felelte a herceg. — Hiszen én olyan véghetetlenül boldog vagyok!

— Máris?

— Legyen segítségemre, grófné és én három hét leforgása alatt miniszter leszek!

— Az ördögbe is! ... Három hét?... Hiszen az nagy idő! Én nem adok neki két hetet, biboros ur!

— Oh, szinte sok is egyszerre a szerencséből! ... A királyné pénzre tett szert s fizetni fog; nekem tehát csak a jószándék az egyedüli érdekem. Ám ez még nem elég, grófné! Csekélység! ... Isten a tanum, mily szívesörömet megfizettem volna én azt az ötszázezer fontot is a kibékülés örömére!

— Várjon csak, herceg! — jegyezté meg nevatve Jeanne. — Bezzeg lesz még önnek ezt az egyedüli érdemet más egyebekkel öregbíteni! ... Nos, sulyt helyez rá?

— Bevallom, hogy boldog lennék! A királyné az én lekötelezettem lenne...

— Eminenciád, valami azt sugja nekem, hogy ön nagyon örülne ennek az elégtételnek. Nos, kész az áldozatra is?

— Eladtam az utolsó birtokomat is és lekötöttem jövő esztendei egész jövedelmemet!

— Akkor tehát rendelkezik azzal a bizonyos félmillió font összeggel?

— Birtokomban van! De hogyha kifizetem: akkor azután azt se tudom, hogy mi lesz velem?

— E fizetség révén egy negyedévi nyugalomra és zavartalanságra teszünk szert! — kiáltott fel Jeanne. — Három hónap alatt mi minden történhetik még, Istenem!...

— Az igaz!... Csakhogy a király megüzente ám nekem, hogy több adósságot ne csináljak.

— Üljön csak, herceg ur, két hónapig a bársonyszékben: tudom, hogy rendbe jön a szénájál!

— Ugyan, hogy mondhat ilyet, grófné?

— Soh' se háborodjék föl, herceg ur!... Hogyha nem teszi meg ön, majd megteszik az unokaöccseik!

— Önnek, grófné, mindig igaza van!... De hová megy most?

— Megyek a királynéhoz. Élvezni akarom azt a hatást, amelyet az ön megjelenése tett reá.

— Jól teszi! Én pedig visszatérek Párisba.

— Miért megy vissza Párisba, mikor estére ugyis vissza kell térnie ide! Ezt kívánja a haditerv. Ne távozzék el tehát a harc színhelyéről!

— Szerencsétlenségemre találkám van, amelyre ma reggel hívtak meg, mielőtt távoztam volna hazulról.

— Találka?...

— Még pedig elég komoly az ügy. Hogyha e levél tartalmából következtetni lehet, amelyet ma kaptam kézhez. Olvassa csak!

— Férfiírás! — jegyezte meg a grófné.

Ezt olvasta:

«Kegyelmes uram! Valaki tárgyalni óhajt önnel egy nagyobb összeg behajtására vonatkozóan. Az illető ma este kihallgatásra jelentkezik önnel párisi lakásán.»

— Névtelen levél... Koldus!

— Oh, nem, grófné, nem az! Senki sem bolond, hogy könnyelműen kitegye magát annak, hogy szolgálaim megbotozzák ezért a rossz tréféért.

— Azt hiszi?

— Nem tudok magamnak számot adni, hogy honnan, de én ezt az írást mintha már ismerném.

— Hát csak menjen, herceg ur! Különben, az ember nem sokat kockáztat az olyan emberekkel szemben, akik pénzt ígérnek. Legrosszabb esetben nem hozzák el a pénzt. Isten vele, Eminenciád!

— A viszontlátásra, grófné!

— De nini!... Majd elfelejttem! Két dologról van szó.

— Nos, mik azok.

— Hogyha véletlenül mégis valami nagyobb összeg ütne a markát...

— Nos, grófné?

— Amolyan nem várt szerencse... talált kincs...

— Értem már, kis hamis! Osztokodjunk rajta, nemde?
 — Hitemre mondom, Eminenciád...
 — Ön az én üdvöském, grófné! Hát csak természetes, hogy számot tarthat reá! Meg lesz!... És a második dolog?
 — A második pedig: ne nyuljon ahhoz a félmillió fonthoz!
 — Ne tartson tőle, grófné!
 És ezzel elváltak. A biboros az égi gyönyörűségek özönében ringatózva tért vissza Párisba.

Két órá óta csakugyan más színben látta a világot. Mert hiszen hogyha szerelemre vágyott: akkor a királyné erre több reményt nyújtott, mint amennyit ő maga remélni mert; ha pedig magasba törni akart: akkor meg éppen joga volt a reményre.

A király, akit felesége vezetett ügyesen, egyszerű eszköz volt csupán a sors kezében, amelyet immár nem lehetett többé feltartóztatni. Lajos, biboros herceg, eszméktől terhesnek érezte fejét; olyan politikai lángész volt, amilyen vetélytársai között több nem akadt. A papságot egy táborba akarta gyűjteni a néppel, hogy megalkossa azt a megbont-hatatlan többséget, amely az erő és a jog hatalmával uralkodott volna sokáig.

És e reformok megvalósítására irányuló mozgalom: élére a királynét akarta helyezni, akit ő imádott, s akinek napról-napra fokozódó népszerűtlenségét egy csapással jóra akarta fordítani. Ime, erről álmodozott a biboros, s ez az álom, Mária-Antónia egyetlen barátságos szavára valóra válhatott volna.

És a meggondolatlan ember lemondott könnyű diadalmairól: a világfiból bölcselő lett s a renyhéből fáradhatatlan munkás. Rohan biboros ur nagyon elragadtatta magát két szilaj szenvedélytől: a szerelemtől és a nagyravágyástól.

Mihelyt Párisba érkezett, nyomban munkához látott. Elégetett egy egész szekrényre való szerelmeslevelet; magához hívatta intézőjét, akit több reform végrehajtásával bízott meg házi ügyei vitelében; titkárával ludtollakat vágatott, hogy tanulmányt írjon Anglia politikájáról, amelyet alaposan ismert, s amikor egy órai munka után érezte, hogy no, most már aztán megtalálta önmagát: megszólalt a csengő, amely valamely előkelő látogató érkezését hirdette.

Az ajtónálló belépett.

— Ki az? — kérdezte a herceg.

— Az az ur, aki ma reggel a levelet írta, Eminenciád!

— Azt a névtelen levelet?

— Igen!

— De hiszen csak van neve?... Kérdezd meg tőle!

Az ajtónálló néhány pillanat múlva visszatért és jelentette:

— Cagliostro gróf ur!

A herceg megremegett.

— Bocsásd bel!

A gróf belépett, mire a két ajtószárny bezárult háta mögött.

— Szent Isten!... Kit látnak szemeim!...

— Nemde, biboros ur, egy cseppet sem változtam meg! — szólalt meg mosolyogva Cagliostro.

— Lehetséges-e... Joseph Balsamo él, akit holtnak véltünk ama tüzvész óta... Joseph Balsamo?...

— Igen, biboros ur, Phönix gróf él... él, még pedig jobban, mint valaha!

— De gróf ur, miért használ ön más nevet, miért nem tartotta meg a régit?

— Hát csak azért, biboros ur, mert a régi nevem nemcsak bennem, de másokban is kényelmetlen és kellemetlen emlékeket ébreszt. Hogy csak éppen hercegségedet említsem: nem bezárta volna-e előttem az ajtaját, hogyha mint Joseph Balsamo jöttem volna ide?

— Dehogy, gróf ur!... Nem én!...

A biboros annyira meglepődött, hogy vendégét még ülőhellyel megkínálni is elfelejtette.

— Ez csak azt jelenti, hogy hercegségedben több az igazságérzet és jobb az emlékezőtehetség, mint másokban.

— Gróf ur, ön nekem olyan szolgálatot tett, hogy...

— Nemde, biboros ur, — vágott közbe hirtelen a gróf — egy cseppet sem változtam meg és ime, itt állok, mint élő példája annak az eredménynek, amelyet a sajátálálmányu életelixiremnek köszönhetek!

— Elismerem, gróf ur! De hiszen ön emberfölötti ember, aki szabadon osztogatja másoknak az aranyat és az egészséget.

— Az egészséget, oh, azt igen; de már ami az aranyat illeti...

— Hát már nem csinál több aranyat?

— Nem csinálok, biboros ur.

— S ugyan miért nem?

— Mert elvesztettem az utolsó részecskéjét is annak a képességnek, amellyel az én nagy mesterem, a bölcs Althotas ajándékozott meg engem Egyiptomból kijövet. Ez az egyedüli titok, amelynek még nem voltam birtokában.

— Hát nem árulta el?

— Nem!... Azaz hogy megőrizte, illetve magával vitte a sirba!

— Meghalt?

— Elvesztettem őt!

— Hát miért nem hosszabbította meg az életét ennek az embernek, aki nélkülözhetetlen birtokosa volt a nélkülözhetetlen titoknak; ön, aki él és virul fiatalon, üdén, már évszázadok óta, mint maga mondja!

— Egyszerűen azért, mert ellenszerem van minden betegség, minden sebesülés ellen, de szerencsétlenséggel szemben, amely halált okoz mielőtt odahivattak volna, én sem tehetek semmit.

— Tehát valami szerencsétlenség következtében halt meg Althotas?

— Önnek is tudnia kell, biboros ur, hiszen az én halálomról is értesült.

— Igen... a Saint-Claude-utcai tűzvész alkalmával, amikor ön is eltűnt.

— Ott pusztult el Althotas, a bölcs; életuntan, sirba vágyva.

— Különös.

— Nem!... Csak természetes!... Oh, már én is sokszor gondoltam, hogy véget vetek az életemnek...

— De hiszen eddig az elmulás ellen küzdött!

— Mert én az ifju állapotot választottam, amelyben a teljes egész-

ség, a szenvedélyek, a testi gyönyörök még némi örömet nyújtanak. Althotas ezzel szemben az öregséget választotta.

— Althotásnak is az ön példáját kellett volna követnie.

— Nem!... Althotas mély gondolkozásu bölcs volt; őt csak a tudomány érdekelte ezen a világon. Már pedig az ifjuság, a forró vérű ifjuság, a szenvedélyek és a gyönyörök elvonták volna figyelmét az állandó szemlélődéstől. Hogy az ember gondolkodni tudjon, mentnek kell lennie minden lázas állapotól és zavartalan elmélyedésben kell feloldódni a lelkének... Az aggastyán gondolatai mélyebbre hatók, mint az ifjuéi; innen van, hogyha azután szomorúság ejti rabul a lelkét: az ellen nincs orvosság. Althotas a tudomány iránt érzett mélységes tiszteletének az áldozata. Én pedig úgy élek, mint a világfiak; pazarlom az időmet és minden percnél lezokitom a virágát!... Hiszen magam is növény, sőt mondhatnám... virág vagyok; nem is élek, hanem illatozom...

— Oh, gróf ur, fölkelte csodálkozásomat! — szólta a biboros, kábultságából magához térve. — Akár a szavának varázslatos erejével, akár csodatételeivel, megkettőzteti képességeimet és értékesebbé teszi számomra az életet... Emlékembe idézi ifjuságom két álmát... Tudja-e, hogy immár tíz éve annak, hogy ön megjelent előttem!

— Tudom, biboros ur! Azóta mindketten lejjebb szálltunk... Én sem vagyok már okos, hanem bölcs; ön sem szép ifju többé, hanem szép herceg! Emlékszik még, herceg, mikor dolgozószobámban egy asszonynak a szerelmét ígértem oda önnek, kinek szőke hajából mondtam a jövődöt az én jósnőm...

A biboros elsápadt, majd ismét kigyult az arca. A félelem és az öröm szorongatták egyszerre a szívét.

— Emlékszem... emlékszem, — mondogatta a herceg — de csak homályosan.

— De várjon csak, biboros ur, — vágott közbe Cagliostro mosolyogva — próbáljuk meg, vajjon tudnék-e még varázsló lenni... Lásuk csak!...

Cagliostro elmélázott.

— S vajjon ez a szőke gyermek, aki az ön szerelmes álmait látogatta, hol van most... mit csinál? — szólalt meg rövid szünet után Cagliostro. — Ah!... De nini!... Látom is már... amint hogy ön is látta őt ma!... Sőt mi több: épen tőle jött...

A herceg hideg kezével akarta csillapítani szive heves dobogását.

— Gróf ur, — szólta azután a herceg olyan halkán, hogy Cagliostro alig értette a szavát — gróf ur, kegyelem...

— Beszéljünk tehát másról, herceg ur? — kérdezte Cagliostro udvarias hangon. — Oh, én egészen az ön rendelkezésére állok. Meltóztassék parancsolni!

És ezzel kényelmesen elvetette magát a pamlagon, amelyen ülésel megkínálni őt társalgásuk elején a biboros ur elfelejtett.

(Vége a második kötetnek.)

HARMADIK KÖTET.

FORDITOTTA: BIRÓ SÁNDOR.

Az adós és a hitelező.

A biboros megrökönyödve nézte, mit művel vendége.

— Most pedig, — szólalt meg ez — miután felelevenítettük ismeretségünket, beszéljessünk kissé, ha kegyelmességednek nincs ellene kifogása.

— Igen, — felelte a főpap, lassan magához térve — tehát beszéljessünk az adósság kiegyenlítéséről, amelyet... amelyet...

— Levelemben említettem, ugyebár? Eminenciád természetesen szeretné már tudni...

— Oh, ha jól sejtem, csak ürügy volt az egész.

— Nem, egyáltalán nem, sőt biztosítom, hogy nagyon is komoly valóság. És úgy találom, hogy érdemes is vele foglalkoznom, mert hát, szó ami szó, ötszázezer font egészen csinos kis összeg.

— Amelyet ön annak idején nagy előzékenységgel bocsátott rendelkezésemre, — kiáltott fel a főpap és arca belesápadt az izgalomba.

— Ugy van, kölcsön adtam Eminenciádnak, — mondta Balsamo — örülök, hogy a nagy egyházfejedelemnek ilyen erős az emlékező képessége.

Az érseket szíven találta ez a szó, hideg veriték ült ki homlokára és arcára.

— Azt hittem egy ideig, — szólalt mosolygást erőltetve — hogy Balsamo József, ez a csodálatos ember, magával vitte tartozásomat a sirba, mint ahogy elégette a kötelezvényt is.

— Főmagasságu uram, — felelte komolyan a gróf — Balsamo József élete elpusztíthatatlan, ezen a papírlapon pedig, amelyről azt hitte, hogy megsemmisült, nem fog a tűz. A halál tehetetlen az életelixirrel szemben, az aszbeszt nem ég el a tűzben.

— Nem értem, — mondta a biboros, ájulással küzdve.

— Mindjárt megérti kegyelmességed, — válaszolta Cagliostro — rögtön meg fogja érteni.

— Hogyan?

— Mihelyt felismeri a saját kezevonását.

És egy papírlapot nyújtott át a hercegnek, aki még ki sem bontotta és már felkiáltott:

— Az én elismervényem!

— Valóban az, — felelte Cagliostro könnyedén elmosolyodva és meghajolva a herceg előtt.

— De hiszen ön elégette, uram, és én a saját szememmel láttam, hogy lobot vetett.

— A tűzbe dobtam a papirost, ez igaz; de, amint már említettem, a véletlen úgy akarta, hogy közönséges papirdarab helyett aszbeszt-lapra irta a nyugtát, amelyet én érintetlenül találtam a kihamvadt parázsban.

— Uram, — szolt a biboros büszkén, mert az elismervény felmutatásában a bizalmatlanság jelét látta — uram, higgye el, hogy e papirdarab nélkül sem tagadtam volna el tartozásomat. Helytelenül cselekedett tehát, midőn tévuttra vezetett.

— Én tévuttra vezettem Eminenciádat? Esküszöm, hogy ez egyáltalán nem volt szándékomban.

A biboros hitetlenül rázta fejét.

— Elhitette velem, hogy a kötelezvény megsemmisült.

— De csak azért, hogy annál nyugodtabban és annál nagyobb örömmel élvezhesse az ötszázezer fontot, — felelte Balsamo alig észrevehető vállrándítással.

— De hát végre is, miért mondott le tiz éven keresztül ilyen hatalmas összegről?

— Tudtam, hogy jó helyen van. Az események, a szerencsejáték, a tolvajok, lassanként kifosztottak mindenemből. De abban a tudatban, hogy vagyonomnak ez a része biztos helyen van, türtem és vártam az utolsó pillanatig.

— És most itt az utolsó pillanat?

— Sajnos, igen.

— Vagyis nem türhet és nem várhat tovább?

— Valóban, lehetetlen tovább várnom.

— Szóval visszakéri a pénzét?

— Igen.

— Még ma?

— Ha nincs ellene kifogása.

A biboros elhallgatott, erőt vett rajta a kétségbeesés. Aztán gyengén hangon jegyezte meg:

— Gróf ur, a föld boldogtalan fejedelmei nem tudnak olyan könnyen vagyonokat előteremteni, mint önök, bűvészek, akik hatalmukban tartják a sötétség és a fény szellemeit.

— Oh, — szolt Cagliostro — higgye meg Eminenciád, nem kértem volna ezt az összeget, ha nem tudnám, hogy rendelkezésére áll.

— Nekem, ötszázezer font! — kiáltott a biboros.

— Harmincezer aranyban, tízezer ezüstben, a többi pénztárjegyekben.

A biboros elsápadt.

— Amelyek pediglen ott vannak abban a Boulle-szekrényben, — fejezte be a mondatot Cagliostro.

— Hogyan, még ezt is tudja?

— Tudom, sőt az sem titok előttem, milyen áldozatokba került ez összeg megszerzése. Hallottam, hogy értékének kétszeresét kötötte le érte.

— Ez bizony igaz.

— De...

— Nos?... — kiáltott a szerencsétlen herceg.

— De én viszont tiz év alatt százszor kerültem pénzzavarba, sőt

éheztem is akárhányszor, holott a zsebemben volt ez a félmilliót képviselő papirdarab. Nem akartam azonban kegyelmességedet háborgatni, tehát inkább vártam. Ezek után, azt hiszem, körülbelül kvittek vagyunk.

— Oh, ne mondja ezt, uram! Én örökké lekötelezettje maradok önnek, amiért ezt a nagy összeget olyan gavallérosan rendelkezésemre bocsátotta. Csak azt nem értem, hogy miért hallgatott tíz évig, holott bármikor visszakérhette volna. E tíz év alatt akárhányszor minden nehézség nélkül megfizethettem volna tartozásomat.

— Mig ellenben ma?... — kérdezte Cagliostro.

— Ma, nem csinálók belőle titkot, ez a fizetés, melyet követel... mert követeli, nemde?

— Nem tehetek másként.

— Nos, hát igen, rendkívül kellemetlen helyzetbe hoz.

Cagliostro a fejével és a vállával olyasforma mozdulatot tett, mint aki azt mondja: — Ez bizony így van és nem segíthetek rajta.

— De ön, aki mindent kitalál és olvas a szivekben, sőt, ami gyakran ennél is rosszabb, a pénzszekevényekben, talán csak nem tudja, miért ragaszkodom annyira ehhez az összeghez és milyen titkos és szent célra szántam?

— Nem is sejtem, kegyelmes herceg, — szolt Cagliostro hidegen. — A saját titkaim elég bánatot, csalódást és szomorúságot okoztak, semmi kedvem, hogy beleártsam magamat a mások titkaiba, ha csak véletlenül nem érdekelnek közelebbről. A jelen esetben csak annyi érdekelt, hogy megvan-e a pénz kegyelmességednél, melyet be akarok hajtani. Amint egyszer megtudtam, hogy megvan, nem kutattam, milyen célra szánta. Különben is, ha ismerném súlyos helyzetének okát, még utóbb engedni találnék gyengeségemnek és esetleg haladékat adnék a fizetésre, amivel, ismétlem, a jelen körülmények között mérhetetlen kárt okoznék önmagamnak. Jobb tehát, ha nem tudok semmit.

— Uram, — kiáltott fel a biboros, kinek büszkeségét és érzékenységét felkeltették ez utolsó szavak — még utóbb azt találja hinni, hogy szorult helyzetem feltárással részvétet akarok kelteni. Az ön követelése jogos, írásbeli bizonyítéka is van róla, ez az aláírással ellátott papír. Ez elég, önnek meg kell kapnia az ötszázezer fontot.

Cagliostro meghajolt.

— Tudom jól, — folytatta a biboros, akit kétségbe ejtett a tudat, hogy egy pillanat alatt el kell veszítenie a keservesen összehordott hatalmas összeget — tudom, hogy az az írás csak az adósság elismerését tartalmazza, de nem szabja meg a fizetés határidejét.

— Bocsásson meg Eminenciád, de a kötelezvény így szól:

«Elismerem, hogy átvettem Balsamo József urtól 500.000 fontot, melyet kívánságára bármikor visszafizetek.

Aláírva: Louis de Rohan.»

A biboros egész testében megremegett. Nemcsak a tartozásról feledkezett meg, hanem a kötelezvény tartalmáról is.

— Amint látja kegyelmességed, én nem kívánok lehetetlenséget. Nem tud fizetni? Rendben van. Csak az nincs rendben, hogy Eminenciád elfelejti, hogy az összeget Balsamo József a végső kétségbeesés pillanatában adta kölcsön, kinek? Rohan urnak, akit nem is ismert. Ez nagyuri cselekedet volt és Rohan herceg, ez a minden tekintetben

igazi főúr, utánozhatta volna a példát. Ha azonban úgy gondolja, hogy nincs igazam, akkor kár minden szóért. Visszaveszem az írást és ajánlom magamat.

És Cagliostro hidegvérrel hajtogatta össze az elismervényt és épen zsebre akarta tenni, midőn a bíboros megállította.

— Gróf ur, Rohan herceg nem türheti, hogy bárki is leckét adjon neki a nagylelkűségből. A jelen esetben különben is egyszerű becsületességi kérdéssről van szó. Kérem, adja ide azt az írást, hogy kifizessem.

Most Cagliostro esett gondolkodóba egy pillanatra, mintha megváltoztatta volna elhatározását.

Valóban, a bíboros sápadt arca, karikás szeméi, reszkető keze mintha felkeltették volna részvétét.

A bíboros, minden büszkesége ellenére, észrevette Cagliostro ingadozását. Egy pillanatra azt hitte, hogy minden jóra fordul.

De az egész csak egy pillanatig tartott. A gróf tekintete elkomorodott ismét, homloka elborult és odanyújtotta a papirost az érseknek.

Rohan herceg most már nem vesztegette az időt; odalépett a szekrényhez, elővett egy bankjegycsomót, több zacskó ezüstpénzre mutatott, végül kihúzott egy fiókot, mely tele volt arannyal.

— Gróf ur, itt van az ötszázezer font. Ezenfelül azonban még kétszázötvenezer fonttal tartozom a kamatokért, ha ugyan nem tart igényt a kamatos kamatokra, amely esetben még nagyobb összegről van szó. Titkárom el fogja készíteni a számadást és meg fogja adni a szükséges biztosítékokat, a fizetésre azonban haladékat kérek.

— Én Rohan hercegnek ötszázezer fontot adtam kölcsön, — válaszolta Cagliostro — Rohan herceg tehát ötszázezer fonttal tartozik nekem. Ha a kamatokra is igényt tartottam volna, belefoglaltam volna az elismervénybe. Akár megbizottja, akár örököse vagyok Balsamo Józsefnek, csak az elismervényben megjelölt összeget fogadhatom el. Ezt köszönettel átveszem és mély tisztelettel ajánlom magamat kegyelmességé jóindulatába. Egyelőre csak a bankjegyeket viszem el, de mivel még ma szükségem van az egész összegre, kérem, tartsa készen az aranyat és az ezüstöt is, melyekért el fogok küldeni.

E szavakkal, melyekre a herceg nem tudott mit válaszolni, Cagliostro zsebre tette a bankjegycsomót, tisztelettel köszönt és ment, ott hagyva a hercegnél az elismervényt.

— A szerencsétlenség csakis engem ér egyedül — sóhajtott fel a bíboros Cagliostro távozása után; — a királyné majd csak talál módot a fizetésre, különben is, neki nem kell tartania attól, hogy Balsamo József meglátogatja és ötszázezer frankot követel tőle.

Házi gondok.

Két nappal az első részlet esedékessége előtt Calonne még mindig nem váltotta be ígését. Költségvetését még nem írta alá a király.

A miniszter ur tudniillik nagyon elfoglalt ember volt és bizony megfeledezett a királynéről. Ez viszont nem tartotta magához méltónak, hogy felfrissitse a pénzügyminiszter emlékezetét. A miniszter megígérte a dolgot, a királyné tehát várt.

Amint azonban az idő haladt, mégis nyugtalanodni kezdett és

már épen azon törte a fejét, hogyan beszélhetne Calonne-nal, anélkül, hogy kompromittálná magát, midőn levelet kapott a minisztertől.

«Ma este — hangzott a rövid üzenet — az ügy, melyre vonatkozólag Felségedtől megítisztelő megbízást nyertem, aláírásra kerül és az összeg holnap reggel Felséged kezében lesz.»

Mária-Antónia jókedve egyszerre visszatért; egyszerre eltűntek gondjai és még a fenyegető holnappal sem törődött.

Sétáján is a legelhagyottabb ösvényeket kereste fel, hogy mintegy tökéletesen elszigetelje gondolatait minden anyagi és külvilági érintkezés elől.

Lamballenével és Artois gróffal sétált még akkor is, midőn a király estebédje után belépett a tanácsterembe.

A király ma nagyon kritikus hangulatban volt. Rossz hírek jöttek Oroszországból; a lyoni öbölben elsüllyedt egy hajó, több megye megtagadta az adófizetést; egy szép földgömb, melyet a király sajátkezűleg csiszolt fényesre, megrepedt a nagy melegben és Európa kettéhasadt rajta épen a 30-ik szélességi és az 55-ik hosszúsági fok találkozásánál. Ófelsége ma mindenkre haragudott — még Calonnera is.

Ez hiába nyújtotta oda mosolygós arccal illatos aktatáskáját. A király hallgatva, mogorván rajzolta tele az előtte fekvő papírlapot vékony párhuzamos vonalakkal, ami azt jelentette: «Vihar.» Ha furcsaformájú emberkéket, vagy lovakat rajzolt, akkor a barométer «Szép idő»-t jelzett. Mert a királynak valósággal szenvedélyévé lett, hogy a tanácskozások alatt rajzolgasson. Félénk természetű volt, tehát nem szeretett az emberek szeme közé nézni; a toll azonban nyugodtabb, biztosabb magatartást kölcsönzött neki. Amíg így foglalatloskodott, a szónokok előadhatták érveiket. A király időnkint lopva rájuk pillantott, csak épen hogy el ne felejtse, ki az, aki ezt vagy azt a felfogást képviseli.

Ha ő maga beszélt, — és elég jól tudott beszélni — akkor is folytatta a rajzolást, ami jóleső igénytelenséget kölcsönzött szavainak. Ilyenformán nem volt szüksége kézmozdulatokra, kedvére abbahagyhatta a szót, vagy belemelegedhetett a beszédbe; a papiroson végighuzott vonal szükség esetén pótolta az ékesszólást.

A király szokása szerint vette a tollat, a miniszterek pedig hozzáfogtak a javaslatok és a diplomáciai jegyzékek felolvasásához.

A király egyetlen szót sem szólt; végighallgatta a külföldi levelezést, mintha egyetlenegy szót sem értene az egészből.

Ekkor a havi költségvetés következett. A király felfigyelt.

Calonne elővette memorandumát, mely a jövő évre felveendő kölcsönt tárgyalta.

A király lázas sietséggel, szinte dühösen róttá a sűrű vonalakat.

— Mindig csak kölcsönt venni, holott nem is sejtjük, miből fizetjük majd vissza. Nem olyan egyszerű probléma ez, Calonne ur, gondolkozni kell rajta.

— Felség, a kölcsön olyan, mint mikor elvezetjük valamely forrás vizét: a víz eltűnik innen, hogy annál bővebben buzogjon fel valahol másutt. Közben, földalatti útján a víz mennyisége esetleg szaporodik is. De mindegy; nem az a kérdés, miből fizetjük vissza, hanem, hogy honnan szerezzük. Hitelezőket találni, ez a súlyos probléma.

A király rajzán a vonalak olyan szorosan kerültek egymás mellé, hogy egyetlen nagy fekete foltban folytak össze. Ez volt a felelete.

Calonne kifejtette javaslatát, kollégái helyeseltek, a király sóhajtott, de aláírta.

— Most már, miután pénzünk van, lássunk az elköltéséhez, — mondta Calonne nevetve.

A király kelletlenül fintorította el arcát és vonalak helyett hatalmas tintafoltot ejtett papirosán.

Calonne odatolt eléje egy jegyzéket, amely a nyugdíjakat, jutalmakat, segélyeket, adományokat zsoldokat foglalta magába.

Rövidre fogott, de alapos munka volt. A király végiglapozta és kíváncsian nézte meg a végösszeget.

— Egymillió százezer font ezekre a csekélységekre! Hogyan lehetséges ez?

A toll megállott kezében.

— Olvassa el, Felség és kegyeskedjék tekintetbe venni, hogy ebben az összegben szerepel egy ötszázezer fontos tétel.

— Miféle tétel az, pénzügyminiszter ur.

— Előleg Öfelsége, a királyné számára.

— A királyné számára! — kiáltott fel XVI. Lajos. — Ötszázezer font a királynénak! Uram, ez lehetetlen.

— Bocsanat, Felség, de a számok nem hazudnak.

— Ötszázezer font a királynénak! — ismételte a király. — Ez bizonyára tévedés lehet. Hiszen csak a múlt héten... azaz nem, két héttel ezelőtt folyósítottam Öfelsége részére három havi összeget.

— Felség, ha a királynénak pénzre volt szüksége, — és tudjuk, miként bánik Öfelsége a pénzzel — akkor egyáltalán nem csodálni való...

— Nem, nem! — kiáltott a király, aki úgy látszik, beszélgetni akart takarékoságáról és ünnepeltetni a királynét, ha legközelebb az operába megy, — a királynénak nem kell ez az összeg. Ő maga mondta nekem, hogy egy hadihajó többet ér, mint az ékszerek. A királyné úgy gondolkozik, hogy ha Franciaország kölcsönt vesz fel a szegények eltartására, akkor mi gazdagok kölcsönözzünk az országnak. Ha tehát a királynénak szüksége van erre a pénzre, annál nagyobb lesz az érdeme, ha várni fog rá. És várni fog, erről jót állok.

A miniszterek lelkes tapssal üdvözölték a királyt, hazafias felbuzdulásáért.

Csak Calonne, aki ismerte a királyné szorult helyzetét, erősködött az összeg folyósítása érdekében.

— Ugy látszik, — mondta a király, — hogy ön jobban szívén viseli ügyünket, mint mi magunk. Nyugodjék meg, Calonne ur.

— Felség, a királyné azzal fog vádolni, hogy nem szolgáltam őt a kellő odaadással.

— Védelmembe fogom venni.

— A királyné csak akkor kér, ha valóban szüksége van rá.

— A királyné várhat, a szegények nem, ezt a királyné is készséggel el fogja ismerni.

— Felség...

— Kár minden szóért, — mondta a király határozottan.

Kezébe vette a tollat.

— Szóval ezt az összeget törölni kívánja Felséged? — kérdezte Calonne elképedve.

— Törölni kívánom, — felelte méltósággal XVI. Lajos. — És szinte hallom, mint köszöni meg a királyné, hogy ennyire a szíve szerint cselekedtem.

Calonne ajkába harapott; Lajos meg volt elégedve lemondó áldozatkészségével és vak jóhiszeműséggel irta alá a megcsonkított költségvetést.

Ezek után egy gyönyörű zebra-t rajzolt, köréje sok-sok zérust és meglelégedve mondta:

— Ma ötszázezer fontot takarítottam meg, szóval jó napja volt a királynak. Calonne, azt akarom, hogy ön vigye meg a királynénak a jó hirt; majd meglátja a hatást.

— Istenem, Felség, — mormolta a miniszter — a világért sem akarnám Felségedet ez örömtől megfosztani. Hiszen különben is Felségedé az érdem.

— Jó, legyen így, — válaszolt a király. — Jó munkát végeztünk, elég is lesz mára. Épen ott jön a királyné, éléje menjünk, ugy-e Calonne?

— Felség, én bocsánatot kérek, az aláírást megkaptam, tehát megyek.

És sietve távozott a folyosón.

A király örömteli arccal sietett Mária-Antónia elé, aki Artois gróf karjába öltve karját, dudolgatott az előcsarnokban.

— Kellemesen esett a séta, nemde Felség? — kérdezte a király.

— Nagyon kellemes volt; és önök alapos munkát végeztek?

— Itélje meg maga. Ötszázezer fontot takarítottam meg az ön számára.

— Calonne megtartotta ígéretét, — gondolta a királyné.

— Képzelve csak, — folytatta XVI. Lajos — az a Calonne félmillió fontot irányzott elő önnek.

— Oh! — szólt Mária-Antónia mosolyogva.

— Én pedig keresztülhúztam. Ime, így lehet egyetlen tollvonással ötszázezer fontot nyerni.

— Hogyan! Keresztülhúzza? — szólt a királyné elsápadva.

— Minden teketória nélkül; ez igen nagy hasznunkra lesz. Jó éjt, asszonyom, jó éjt.

— Felség! Felség!

— Nagyon éhes vagyok, megyek. Ma megérdemeltem a vacsorát.

— De Felség, hallgasson meg!

XVI. Lajos azonban szökdelve, nevetve sietett be a házba, örvendve a jó tréfának, és otthagytta az elámult, néma, megrökönyödött királynét.

— Kérem, hívassa ide Calonne urat, — mondta végül Artois grófnak. — Bizonyára csak rossz tréfa az egész.

Ebben a pillanatban azonban Calonne levelét nyújtották át a királynénak. Mindössze ennyi állt benne:

«Felséged eddig már tudja, hogy a király megtagadta az összeg folyósítását. A dolog teljesen érthetetlen, én kétségbeesve távoztam a tanácskozásról.»

— Olvassa, — szólt a királyné, átadva a levelet Artois grófnak.

— És még akadnak emberek, — jegyezte meg a gróf — akik azt állítják, hogy mi tesszük tönkre az ország pénzügyeit. Az ilyen eljárás...

— A férjekre vall, — mormolta a királyné. — Jó éjt.

— Őszinte fájdalmat okoz nekem az eset, Felség; én is épen holnap szándékoztam előleget kérni.

— Hívjátok el azonnal De La Motte asszonyt, — rendelkezett a királyné, hosszú töprengés után. — Bárhol van is, azonnal jöjjön ide.

Mária-Antónia a királyné és Jeanne De La Motte, az asszony.

A futár, akit Párisba szalasztottak, Rohan bíborosnál találta — azaz jobban mondva nem találta — a grófnét.

Jeanne látogatóba ment Üeminenciájához, ott ebédelt és ott is vacsorázott nála és épen a szerencsétlen fizetésről beszélgettek, midőn a futár megjelent a palotában és megkérdezte, ott van-e a grófné.

A svájci portás diplomatikusan azt felelte, hogy Üeminenciája elment hazulról és hogy De La Motte asszony sincs ott, de csak mondja meg, mit izent a királyné, mert a grófné az este minden valószínűség szerint el fog jönni.

— A királyné azt izeni a grófnénak, — mondta a futár — hogy azonnal jöjjön Versaillesbe.

Ezzel már ment is tovább és átadta ugyanezt az üzenetet mindennütt, ahol csak sejtette, hogy a grófné esetleg megfordul.

Alig ment el a küldönc, a portás felküldte feleségét a bíboroshoz, ahol a két szövetséges arról elmélkedett épen, hogy a nagy pénzüsszegnek is milyen könnyen lába kel.

A grófné látta, hogy sürgős a dolog, a bíboros leggyorsabb lovait kérte és egy óra múlva már meg is érkezett Versaillesbe.

Ott már várták és azonnal Mária-Antóniához vezették.

A királyné visszavonult szobájába és éjszakát csinált; lakosztályában nem volt a hölgyek közül más, mint Miseryné, aki a kis budoárban olvasgatott.

Mária-Antónia himzett, vagy úgy tett, mintha himezne és türelmetlenül figyelt minden külső zajra, midőn Jeanne lelkendezve beszített.

— Ah! — kiáltott a királyné, — jó hogy jön. Nagy ujság... grófné.

— Jó vagy rossz?

— Ítélje meg maga. A király megtagadta a félmillió font kiutalását.

— Calonne urnak?

— Mindenkinek. A király nem hajlandó nekem pénzt adni. Ilyesmi csak velem történhetik.

— Istenem, Istenem! — sóhajtozott a grófné.

— Ugy-e, maga is hihetetlennek találja? Egyszerűen megtagadta, keresztülhuzta a végzést. De hát ezen már nem lehet segíteni, ne is beszéljünk róla. Ön sietve visszatér Párisba.

— Igen, Felség.

— És megmondja a bíborosnak, aki annyit fáradozott a ked-

— Nem ért, hogy elfogadom a jövő negyedig az ő félmillió fontját. Önző vagyok, ugy-e, grófné, de mit tegyek?

— Oh, Felség, — mormolta Jeanne — el vagyunk veszve, a biborosnak nincs pénze.

A királyné felugrott, mintha sértés érte volna.

— Nincs... pénze... — hebegte.

— Egy hitelező jelentkezett, akire nem számított. Becsületbeli adósság volt, ki kellett fizetnie.

— Ötszázezer fontot?

— Igen, Felség.

— De...

— Ráment az utolsó fillérje is... és most minden pénzforrása kiapadt.

A királyné szinte beleszédült ez újabb csapásba.

— Ébren vagyok, ugy-e? — kérdezte. — Én vagyok az, akit egyik szerencsétlenség a másik után ér? Honnan tudja, grófné, hogy Rohan hercegnek nincs több pénze?

— Másfél órával ezelőtt mondta ő maga. Ez az összeg volt utolsó tartaléktőkéje.

A királyné kezébe temette homlokát.

— Szembe kell néznem a bajjal, — mondta végül.

— Vajjon mit fog tenni a királyné? — gondolkozott Jeanne.

— Látja grófné, ezt a rettenetes leckét alaposan megérdemeltem, amiért el akartam titkolni a király előtt egy jelentéktelen dolgot, amire kicsinyes hiúság vagy kacérság ösztökélt. Mondja, mi szükségem volt nekem arra a nyakékre?

— Igaza van, Felség, de ha a királynék mindig csak azt tennék, amit a szükség parancsol...

— Mindenekfölött nyugalmaimat, családi boldogságomat kell szem előtt tartanom. Ez az első balsiker megmutatta, milyen kellemetlenségeknek teszem ki magamat és hogy milyen veszedelmes az az út, melyen elindultam. Megállok, nem megyek tovább. Legjobb az egyszerű őszinteség.

— Felség!

— Kezdjük azzal, hogy a kötelesség oltárán feláldozzuk a hiúságot, amint Dorat mondaná.

Aztán sóhajtva jegyezte meg: — Pedig kár, mert az a nyakék mégis csak szép volt.

— Még most is szép és gondolja meg Felséged, hogy van olyan értékes, mint a készpénz.

— Az én szememben már csak értéktelen kavicsok. Ugy teszek velük, mint a gyermekek a játékaikkal: ha megunják, félredobják és elfelejtik őket.

— Hogyan érti ezt a királyné?

— A királyné úgy érti, kedves grófné, hogy ön szépen vissza fogja vinni az ékszer, melyet Rohan herceg hozott, Böhmer és Bossange ékeszerészekhez.

— Visszaadom nekik?

— Igen.

— De hiszen Felséged kétszázötvenezer fontot adott előlegül.

— Szóval még mindig kétszázötvenezer nyerek és nem jutok ellenkezésbe a király számadásával.

— Felség, Felség! — kiáltott fel a grófné, — így elveszít egy negyedmilliót! Mert hiszen megtörténhetik, hogy az ékszerészek nem lesznek hajlandók visszafizetni ezt az összeget.

— Erre el vagyok készülve és átengedem nekik a foglalat azzal a feltétellel, hogy semmisnek tekintik a vételt. Máris megkönnyebbültem érzem magamat, grófné. Ez a nyakék otthonossá tette nálam a gondokat, az aggodalmat, a gyanakvást. Azok a gyémántok nem érik meg a könnyeket, melyeket miattuk esetleg ejtenem kellene. Grófné, vigye el az ékszert azonnal. Az ékszerészek jó üzletet csinálnak, mert kétszázötvenezer fontot keresnek semmiért. Körülbelül ennyi lett volna a hasznuk a nyakéken és most ráadásul megkapják a nyakéket is. Remélem, hogy nem lehet okuk panasza és hogy a dolog titokban marad. Az érsek kedvemben akar járni. Mondja meg neki, hogy most az szerez örömet, ha megváló a nyakéktól. Ha okos ember, meg fog érteni és ha jó pap, csak helyeselheti cselekedetemet.

E szavakkal a királyné odanyújtotta Jeannenak az ékszertokot, ez azonban gyengéden visszatolta.

— Felség, — mondotta — miért nem igyekszik haladékat nyerni?

— Kérni... ezt már nem!

— Én azt mondtam: nyerni.

— Kérni, ez annyit jelent, mint megalázkodni; nyerni pedig annyit, mint megaláztatni. Azt még megértem, ha megalázkodunk, hogy ezzel megmentünk valakit, akit szeretünk, egy élő lényt, akár egy kis kutyát is; de semmiféle tanács nem vehet rá, hogy megalázkodjam ezekért a kövekért, melyek égetnek, mint a parázsló szén. Soha! Vigye ezt a tokot, kedvesem, vigye innen!

— De gondolja meg Felséged, hogy azok az ékszerészek már csak udvariasságból is ellenkezni fognak és sajnálni fogják a királynét. Ez a visszautasítás legalább olyan kompromittáló, mint az elfogadás lett volna. Mindenki tudni fogja, hogy Felséged kezei között volt az ékszer.

— Senki sem fogja tudni. Az ékszerészeknek nem tartozom, tehát nem fogadom őket többé; annyit pedig csak elvárhatok tőlük, hogy hallgassanak. Az ellenségeim pedig nem mondhatják, hogy másfélmilliót adok ékszerekre, hanem, hogy bőkezűen támogatom a kereskedelmet. Ez nem olyan nagy baj. Vigye, grófné, Rohan hercegnek pedig köszönje meg nevemben előzékenységét és buzgalmit.

Határozott, sőt parancsoló mozdulattal nyújtotta oda az ékszertokot Jeannenak, aki nem minden felindulás nélkül vette át a kincset.

— Nem szabad vesztegetnie az időt, — folytatta a királyné; — ha az ékszerészek nem nyugtalankodnak, akkor nem kell tartanunk attól, hogy kiderül a titok. Siessen vissza Párisba és vigyázzon, hogy senki ne lássa meg a dobozt. Először menjen a lakására, mert ha e szokatlan órában egyenesen Böhmerhez hajtana, felébredne a rendőrség gyanuja, mert bizonyára érdeklí őket, hogy mi történik nálam. Ha egyszer hazatéréssel félrevezette a kémeket, akkor menjen az ékszerészekhez és hozzon nekem tőlük elismervényt.

— Ugy lesz, amint Felséged parancsolja.

Köpenye alá rejtette a tokot, óvatosan, hogy ne is sejtessék, mit

visz
kocsij
E
palotá
egysze
L
kozott
hoz il
J
egy k
A
hibát
nak,
karri
I
Rohan
ros m
a kir
kérne
az ös
A
gata
életet
kigyó
tára.
kezel
nyak
de V
tarth
nagy
ben
érte
mily
tári
fizet
vizi
árul
váli
min
ban
Min

visz és felséges parancsolójának engedelmeskedve, sietve szállott kocsijába.

Először tényleg hazahajtatott és a kocsit visszaküldte a Rohan-palotába, hogy még a kocsisban se keltsen gyanút. Aztán átöltözött, egyszerűbb ruhába, mely jobban illett az éjszakai vállalkozáshoz.

Komornája gyorsan öltöztette és észrevette, hogy urnője ma szőrazott és el-elgondolkozik, holott máskor, mint ahogy udvari dámához illik, az öltözködés legapróbb részletére is gondot fordított.

Jeanne ma valóban nem gondolt ruházatára, minden gondolatát egy különös ötlet foglalta le, melyet az ékszerügy ébresztett benne.

Azon töprengett, hogy vajjon a biboros nem követ-e el végzetes hibát és hogy ez a hiba nem lesz-e kárára azoknak a szép kilátásoknak, melyekről a biboros, mint a királyné apró titkainak bizalmasa, karrierje tekintetében joggal számíthatott.

Ha pontosan végrehajtja Mária-Antónia rendelkezését és nem szól Rohan hercegnek, ezzel megsérti a fegyvertársi hűséget. Háttha a biboros minden áldozatra kész és önmagát is képes volna eladni, csak hogy a királynénak ne kelljen megfosztania magát a megkívánt ékszertől.

— Igen, így kell tennem, — határozott Jeanne, — tanácsot kell kérnem a biborostól.

— Egy millió négyszázezer font! — folytatta töprengéseit; — ezt az összeget nem tudja megszerezni.

Most hirtelen komornájához fordult:

— Menjen ki, Róza, — mondta.

A komorna engedelmeskedett és De La Motte asszony folytatta hallgatag töprengéseit.

— Mekkora összeg! Egész vagyon! És a fényt, a ragyogó, boldog életet, melyet ez a sok pénz jelent, milyen találóan jelképezi az a kis kigyótest, melybe ezek a drágakövek vannak foglalva.

Kinyitotta a tokot és szeme szinte káprázott a csillogó ékszer látára. Kivette a nyakéket selyemágyából, ujjai között forgatta, két kis kezébe zárta és így szólt:

— Ime, másfél milliót tartok itt, mert annyit ér készpénzben ez a nyakék és az ékszerészek ma is szívesen megadják érte ezt az összeget.

Különös játéka a sorsnak, hogy a kis ismeretlen koldus, Jeanne de Valois kezével érinthette a világ első királynéjának kezét és kezében tarthatott — igaz, hogy csak egy rövid órára — másfél milliót, olyan nagy kincset, mely soha sem jár egyedül, hanem csak örök kíséretében és Franciaországban csak egy királyné, vagy egy biboros vállalhat érte kezességet.

— És most itt tartom a kezemben!... milyen nehéz és mégis milyen könnyű!

— Ha érepenzen akarnám az értékét, két ló kellene hozzá; kincstári jegyekben pedig... de hiszen a kincstári jegyeket nem mindig fizetik ki, aláírás, ellenőrzés kell hozzá. Ráadásul papírból van; tűz, víz, levegő tönkretesz. Nem is fogadják el mindegyik országban, elárulja eredetét, tulajdonosa nevét, bizonyos idő múlva értéktelenné válik, vagy legalább is veszít értékéből. A gyémánt ellenben ellenáll mindennek, mindenki ismeri, becsüli, bámulja és megfizeti, Londonban épen úgy, mint Berlinben, Madridban, vagy akár Braziliában. Mindenütt meg van az értéke, különösen, ha olyan nagy és olyan

tiszta, mint ezek. Milyen szépek! Milyen csodások külön-külön és együttvével! Darabonkint talán aránylag még többet érnek, mint egybefoglalva.

— De hol jár az eszem, — mondta hirtelen, — nem tűnődhetem, határoznom kell, hogy a biboroshoz menjek-e, vagy visszavigyam Böhmerhez, amint a királyné rendelte.

Felállt, de még mindig kezében volt az ékszer, mely égett és világitott.

— Tehát, visszavándorolnak az ékszerészhez, aki mérlegelni, tisztogatni fogja őket, holott Mária-Antónia keblét kellene ékesíteniök. Böhmer először tiltakozni fog, de aztán majd megbékül, mert megkapja a hasznát és megmarad neki az ékszer is, Ah, el is felejtettem, hogyan fogalmazzuk meg az ékszerész elismervényét. Ez fontos kérdés és diplomatikusnak kell lenni. Ugy kell megírni, hogy sem Böhmer, sem a királyné, sem én ne maradjunk semmiféle kötelezettségben.

— Én magam nem volnék képes ilyen fontos írást megfogalmazni. Tanácsot kell kérnem valakitől.

— A biboros... Ó nem! Ha gazdagabb volna, vagy jobban szeretne és nekem ajándékozna a gyémántokat...

Leült a kerevetre, a drágaköveket még egyre kezében tartotta, feje égett, agyában lázasan kergetőztek a gondolatok, melyektől megremült és minden erejével igyekezett őket elűzni magától. Egyszerre megnyugodott, mint akinek sikerül végre egyetlen, határozott mederbe terelni gondolatait; észre sem vette, mint mulnak az órák és mint alakul ki lelkében a megingathatatlan elhatározás; észre sem vette, hogy úgy jár, mint az iszapba került uszó: minden mozdulatával, mellyel szabadulni akar, egyre mélyebben merül bele. Egy egész óra telt el így, e titkos gondolatok között.

Az óra elteltével felállt, sápadtan, mint a papnő, akit megszállt az isteni ihlet és becsengette komornáját.

Hajnali két órára járt.

— Hozzon egy bérkocsit, vagy akár egy kordét is, ha más nem akad.

A komórna talált egy kocsit, mely ott szunyókált a rue du Temple-ban.

De La Motte asszony egyedül szállt be és visszaküldte a komornát.

Tíz perc múlva a kócsi megállt a röpiratok mérgezett tollu írója, Réteau de Villette lakása előtt.

Böhmer nyugtája és a királyné kötelezvénye.

Éz éjszakai látogatás eredménye másnap reggel lett nyilvánvalóvá.

Reggel hét órakor De La Motte asszony a királynénak levelet küldött, melyben benne volt az ékszerészek elismervénye is. Ez a fontos okirat így szólt:

«Alulírottak elismerjük, hogy visszakaptuk a gyémánt-nyakéket, melyet eredetileg egy millió hatszázezer fontért adtunk el a királynénak, minthogy a gyémántok nem nyerték még Ő Felsége tetszését, aki fáradozásaink és költségeink fejében kétszázötvenezer fontot engedett át nekünk, mely összeget felvettük.

Böhmer és Bossange.»

A királyné most már tehát megnyugodott ez ügy izgalmai után, szekrényébe zárta a nyugtát és nem gondolt vele többet.

És mégis, csodálatosképen, két nappal később Rohan érsek meglátogatta Böhmer és Bossange ékszerészeket. A herceg nem birt nyugtalanságával; egyre az járt az eszében, vajjon betartotta-e a királyné a kereskedőkkel megállapított ez első fizetési határidőt.

Böhmer ékszerészt a quai de l'École-on lévő házában kereste fel. Ha a fizetés késik, vagy a királyné megtagadta a fizetést, akkor bizonyára izgalomban van az egész ház.

Azonban ellenkezőleg, Böhmer házában minden és mindenki nyugodt volt. Rohan örült, midőn meglátta a szolgák alázatosan mosolygó ábrázatát, sőt még azt is jó jelnek vette, hogy a kutya farkát csóválja jöttére. Böhmer boldog hódolattal fogadta előkelő vendégét.

— Nos! — szólt ez, — ma van az első fizetés határnapja. Fizetett a királyné?

— Nem, kegyelmes herceg, — felelte Böhmer. — Ő Felsége nem tudott pénzt küldeni. Hiszen tudja Eminenciád, hogy a király nem írta alá Calonne költségvetését. Az egész város erről beszél.

— Igen, mindenki erről beszél és épen ezért jöttem ide.

— Ő Felsége azonban nagylelkű. Minthogy nem tudott fizetni, garanciát vállalt a tartozásáért és nekünk ez elég.

— Ugy! Nos annál jobb; garanciát vállalt, azt mondja ön? Rendben van, de... milyen formában?

— A legegyszerűbb és a legtapintatosabb módon, mint ahogy királynéhez méltó.

— Bizonyára a szellemes grófné közbenjárásával, ugy-e?

— Nem, egyáltalán nem. De La Motte asszonyt nem is láttuk és épen ez az, ami olyan kellemesen hatott Bossangera és reám.

— Nem látták a grófnét?... Pedig higgye meg, Böhmer ur, hogy benne van a keze a dologban. Minden jó ötlet a grófnétől származik. Ezzel természetesen nem akarom csökkenteni Ő Felsége érdemeit sem.

— Ha elmondom a részleteket, Kegyelmességed látni fogja, milyen jó és kegyes volt hozzánk a királyné. Az ötszáz ezer frank megtagadásának a híre elterjedt a városban és erre mi irtunk De La Motte asszonynak.

— Mikor?

— Tegnap.

— És mit felelt a grófné?

— Kegyelmességed nem tudja? — kérdezte Böhmer, a bizalmaságnak alig észrevehető árnyalatával.

— Nem, három napja nem részesültem abban a szerencsében, hogy a grófnéval találkozam, — adta meg a biboros a herceghez méltó feleletet.

— Nos tehát, Kegyelmes herceg, De La Motte asszony ezzel az egy szóval válaszolt: «Várjanak!»

— Írásban?

— Nem, élőszóval. Levelünkben arra kértük a grófnét, hogy kérjen számunkra bebocsáttatást Kegyelmességedhez és hogy hívja fel a királyné figyelmét a határidő lejártára.

— A «várjanak» egészen természetes volt, — felelte az érsek.

— Mi tehát vártunk és tegnap este egy nagyon titokzatos futár levelet hozott nekünk a királynétól.

— Levelet önöknek, Böhmer?

— Azaz inkább egy szabályszerű kötelező nyilatkozatot.

— Mutassa!

— Készséggel megmutatnám, ha nem fogadtuk volna meg társammal együtt, hogy senkinek nem mutatjuk.

— És miért?

— Mert maga a királyné kívánta tőlünk ezt a titoktartást. És ha Ő Felsége így parancsolta...

— Ó, ez más! Önök boldog emberek, ékszerész uraim, hogy a királyné kézírását bírják.

— Egy millió négyszázezer font csak megér egy pár sor írást, — mondta nevelve az ékszerész.

— Vannak dolgok, melyeket tíz, vagy száz millióval sem lehet megfizetni, — mondta szigorúan a bihoros. — Szóval, meg vannak elégedve?

— Tökéletesen.

— A királyné elismeri a tartozást?

— A legszabályszerűbb módon.

— És kötelezi magát, hogy fizetni fog...

— Ötszázezer fontot három hónap múlva, a többi fél év múlva.

— És... a kamatok.

— Ó, a Felséges asszony egyetlen szava elegendő biztosíték. «Intézzük el, — írja Őfelsége — egymás között ezt az ügyet.» Érti Kegyelmességed? «Egymás között.» Azután még hozzá teszi a királyné: «nem lesz okuk megbánni.» Ezek után társamra és rám nézve is a hallgatás becsületbeli kötelesség.

— Szóval nem tartozom önöknek, Böhmer ur, — mondta a bihoros boldogan, — a viszontlátásra a legközelebbi üzletnél.

— Kegyelmességed bizalma mindig megtisztelő lesz házunkra.

— És mégis csak azt hiszem, hogy a grófnénak nagy része van a dologban.

— És mi hálásak is vagyunk De La Motte asszonynak, miért is már megállapodtam Bossange-zsal, hogy mihely ki lesz fizetve az ékszer és mi pénzhez jutunk, meg fogjuk hálálni jóságát.

— Csend, ne mondjon ilyet, — szólt a bihoros, — ön félreértett. Ezzel hintójához sietett, az egész ház alázatos tisztelgése közben.

Most már félredobhatjuk az álarcot. Bizonyára mindenki tisztán látja a dolgok összefüggését. Látjuk, mit tett Jeanne jóltevője ellen, midőn segítségül vette a röpiratíró tollát. Az ékszerészek megnyugodtak, a királynét nem bántotta a lelkiismeret, a bihoros kételyei eloszlottak. Három hónap áll rendelkezésre, elegendő idő a lopás és a gonoszított végrehajtására; ezalatt az idő alatt megérik a gyümölcs és a bűnös kéz leszakíthatja.

Jeanne meglátogatta Rohan herceget, aki kíváncsian érdeklődött, hogy mi módon tudta a királyné elhallgattatni a követelőző ékszerészeket.

De La Motte asszony azt felelte, hogy a királyné bizalmasan fordult az ékszerészekhez, hogy a titoktartást a lelkükre kötötte, hogy a

királyné fizetni sem fizethet nyíltan, mennyivel nagyobb szüksége van tehát a titoktartásra, ha hitelt kér.

A bitoros belátta, hogy igaza van és mindjárt meg is kérdezte, hogy vajjon emlékeznek-e még az udvarnál az ő jó szolgálataira.

Jeanne olyan ékesszólással áradozott a királyné hálájáról, hogy felébresztette a hercegben a gavallér hiuságát és elbizakodottságát.

Midőn Jeanne ilyen módon elintézte a dolgot a bitorossal, úgy gondolta, hogy szépen haza fog menni, keres egy drágakő-kereskedőt, elad néhány darab gyémántot vagy százezer tallérért, aztán elutazik Angliába vagy Oroszországba, szóval szabad földre, ahol nagyszerűen fog élni ebből az összegből öt-hat esztendeig, akkor pedig már félelem nélkül eladogathatja egyenkint a többi gyémántot.

A dolog azonban nem volt ilyen egyszerű. Midőn néhány követ megmutatott két szakértőnek, az Argusok meglepetése és tartózkodó magatartása megijesztette a grófnét. Az egyik nevetségesen csekély összeget ajánlott, a másik el volt ragadtatva és kijelentette, hogy ezekhez hasonló gyémántokat csak a Böhmer nyakékén látott.

Jeanne megállt. Még egy lépés és elárulja magát. Belátta, hogy ha nem vigyáz, vége van és csak a pellengér és az örökös börtön következet. Gondosan elrejtette a gyémántokat és elhatározta, hogy a legnagyobb körültekintéssel készül fel a védelemre, de egyszersmind a támadásra is: ha harcot akarnak, biztos legyen a támadó fél veresége.

Két roppant veszélyes szirt közé került hajója: a bitorost nem fogja nyugodni hagyni kíváncsisága, minden áron meg akarja majd tudni a tényeket; a királyné pedig nem fogja megállni, hogy el ne dicselkedjen önmegtagadásával. Ha csak egy szót válthat a királyné a bitorossal, minden kiderül. Csak az nyugtatta meg Jeannet némiképen, hogy a bitoros szerelmes és bekötött szemmel jár, mint a szerelmesek általában, úgy hogy a szerelem színe alatt kivetett hálóba okvetlenül bele akad.

Ezt a hálót azonban ügyes kézzel kell kivetni, még pedig úgy, hogy megfogja mindkettőjüket. Ugy kellett irányítani a dolgokat, hogy a királyné, ha felfedezi is a lopást, ne merhessen zajt ütni, hogy a bitoros, ha nyomára jut a csalásnak, magát érezze veszve. Művész legyen, aki felveszi ezt a játszmát két ellenféllel szemben, akiknek már előre is pártjukat fogja a közvélemény.

Jeanne nem hátrált meg. Azok közé a félelmet nem ismerő jellemek közé tartozott, akik szinte a hősiességig viszik a gonosztságot. Ettől a pillanattól fogva egyetlen gondolat foglalkoztatta: minden áron meg kell akadályozni a bitoros és a királyné találkozását.

Amig ő, Jeanne, közöttük van, semmi sem veszett el; ha az ő háta mögött szót válthatnak, ez a szó tönkreteszi Jeanne egész jövőjét, melyet tiszta multjának alapjaira épített fel.

— Tehát nem fognak találkozni többé, — jelentette ki.

De hátha a bitoros látni akarja a királynét? Meg fogja kísérelni minden bizonnyal.

Ne várjunk, amig megkísérli, hanem biztassuk rá. Csak hadd kívánja látni, hadd kérje ő a találkozást, ezzel kompromittálni fogja magát.

Igen, de mit ér, ha csak ő van kompromittálva? Ez a gondolat keserves órákat, súlyos töprengéseket okozott neki.

Ha a biboros lehetlenné is tette magát, mit árt az a királynénak, aki büszke és nagyon jól érti, hogyan kell leálcázni a csalókat.

Mit tegyen hát? Hogy a királyné ne vádolhasson, úgy kell intéznie, hogy szólni se merjen. Ezt a nemes és bátor nőt pedig csak úgy lehet elhallgattatni, ha valami vádat kovácsol ellene, mely beléfojtja a szót.

Ha a szolga tud valami megbecstelenítő vádat gazdája ellen, akkor ez nem meri rendőrkézre adni, ha lopáson kapta. Ha Rohan herceg gyanuba keveredik a királyné személyével kapcsolatban, bizonyos, hogy a királyné sem maradhat tisztán.

Csak az a fő, hogy ez a két érdekelt fél még véletlenül se találkozhassék, mert akkor kiderül a titok.

Jeanne az első pillanatban visszarettent, midőn terveinek roppant veszedelmes voltát felismerte. Milyen élet vár rá, ha minden pillanatban feje fölött kell éreznie ezt a szörnyű, szüntelenül fenyegető veszélyt.

Igen, de hogyan kerülje el. Megvan: elmenekül és magával viszi az idegenbe a királyné nyakékének gyémántjait.

Ennek semmi akadály. Kocsit, jó lovakat pár óra alatt szerezhet; míg Mária-Antónia alszik egyet, míg a biboros kiheveri egy mulatozásban töltött éjszaka fáradságát, ő már árkon-bokron túl lehet. És ha egyszer kint van a széles országuton, ha lovai vágatva repítik a határ felé, nincs mitől tartania többé. Pár óra és szabad, és vége az izgalmaknak.

De milyen botrány, milyen szégyen lenne ez! Szabad volna és biztonságban érezni magát, de vége volna jó hírének. Tolvaj, szökevény, akit nem ér utól az igazságszolgáltatás keze, de ujjal mutat rá a törvény; a hóhér bélyegvása nem égeti, mert messze van, de a közvélemény marja, tépi hírnevét.

Nem, nem fog elmenekülni. A vakmerőség és ügyesség legfelsőbb foka olvan, mint az Atlasz két csucsa, melyek a föld ikerszüllöttjeihez hasonlítanak: az egyik épen olvan, mint a másik, nincs különbség közöttük.

Jeanne elhatározta, hogy vakmerő lesz és marad. Különösen akkor erősödött meg ez az elhatározása, midőn kezdett határozottabb formát ölteni agyában a terv, mellyel sikerülni fog elérnie azt, hogy amennyiben a királyné vagy Rohan herceg fel is fedezi a lopást, ne merhesse nek zajt ütni.

Számolgatni kezdte, hogy mennyit jövedelmezhet neki két év alatt a királyné kegye és a biboros szerelme. Ezt a jövedelmet öt-hatszázezer fontra becsülte, azután úgy is elkövetkezik a kegyvesztés és vége a szerelemnek is.

— Ha tervem sikerül, hét-nyolcszázezer fontnyi haszonra teszek szert, — állapította meg magában.

Majd látni fogjuk, miként haladt végig ez a nagyon okos nő az ezer veszedelmet rejtegető uton, melynek végén öreá a gyalázat, a többiekre pedig a kétségbeesés várakozott.

— Párisban maradok, — fejezte be. töprengéseit a grófné — és éber figyelemmel kísérem a két szereplő játékát; gondom lesz rá, hogy ez a játék csak olyan lehessen, amely az én terveimnek kedvez. Az alkalmas pillanatok közül kiválasztom a legalkalmasabbat a szökésre; lehet, hogy a királynétól sikerül valami fontos küldetést kapnom, de

az se
elhag
A
E
mes,
kacér
tehát
I
más l
A
tisztas
elegér
mint
lenül
F
hogy
kedés
haner
E
érsekl
az er
a mag
M
élü k
midő
hüvel
M
király
Jeanne
Jeanne
vádol
mert
nekte
— én
F
vonta
nak
A
szen
a gró
T
adott
C
meg
Ott é
ban,

az sem lesz baj, ha a kegyvesztés szolgáltatja az okot Franciaország elhagyására.

A fődolog tehát, hogy a biboros ne beszélhessen Mária-Antóniával.

Ezt azonban nem lesz könnyű megvalósítani, mert Rohan szerelmes, ráadásul herceg is és bejáratos Ófelségéhez. A királyné pedig kacér, kedveli a hódolatot. Ezenfelül hálával tartozik a biborosnak, tehát nem fogja kerülni a találkozást.

Itt csak az események közbejátszása segíthet, tehát nem marad más hátra, mint az események megfelelő irányítása.

A legjobb lesz, ha felkelti a királynében a büszkeséget, mely a tisztaság legszebb disze. Egyetlen merészebb lépés a biboros részéről elegendő, hogy megsértse a finom és érzékeny hölgyet. Az olyan nők, mint a királyné, szeretik a hódolatot, de félnek a támadástól és feltétlenül visszautasítják.

Ez a módszer okvetlenül beválik. Ha Rohannak azt tanácsolja, hogy tegyen nyílt vallomást, ezzel kész a királyné ellenszenve és idegenkedése, mely mindörökkre eltávolítja, nem a herceget a királynétól, hanem a férfit a nőtől.

Eddig jól van. De ekkor megint előáll az a helyzet, hogy csak az érsekkel végzett: a királyné erénye ilymódon még tisztábban ragyog és az erény bátorrá, szókimondóvá tesz, az erény bátrabban emel vádat a maga ártatlanságának tudatában.

Mi kell tehát? Bizonyíték Rohan ellen és a királyné ellen is; kétélű kard, mely sebet ejt jobbra és balra, mely sebez már akkor is, midőn kivonják hüvelyéből, mely sebez úgy, hogy elmettzi magát a hüvelyt is.

Mi legyen ez a kétélű kard? Egy olyan vád, melyre elsápad a királyné, melyre elpirul a herceg és amely elhárít minden gyanút Jeanneról, a két főbűnös bizalmasáról. Ez volna az a vár, melybe Jeanne a kellő pillanatban elsáncolhatná magát és azt mondhatná: Ne vádoljatok, mert én is bevádollak benneteket, ne törjeteek vesztetrem, mert elveszték ti is. Hagyjátok meg nekem a kincset és én meghagyom nektek a becsületet.

— Ez a dolog megér egy kis fejtörést, — gondolta az álnok grófné — én tehát gondolkozni fogok rajta. Az időm jól meg van fizetve.

És így is tett. Puha párnákkal rakott karosszékét az ablakhoz vonta, melyen besütött a nap és Isten jelenlétében, az Isten fáklyájának fényénél gondolkozni kezdett.

A fogoly.

Amig a grófné így hányódott töprengései között, ugyanakkor egészen más természetű jelenet játszódott le a Saint-Claude-utcában, éppen a grófné lakásával szemben fekvő házban.

Tudjuk, hogy Cagliostro az egykori Balsamo-palotában menedéket adott Olivának, akinek nyomában loholt Crosne ur rendőrsége.

Oliva kisasszony, aki ugyancsak meg volt ijedve, örömet ragadta meg az alkalmat, hogy elrejtőzzék a rendőrség és Beausire elől is... Ott élt tehát elvonultan, örökös félelmek között abban a titokzatos házban, melynek falai már annyi rettenetes drámát néztek végig, sokkal

végzetesebbeket, mint amilyen Nicole Legay kisasszony tragikómikus kalandja volt.

Cagliostro csupa gondoskodás és előzékenység volt iránta. Ugy látszik, jól esett a fiatal nőnek, hogy ez az előkelő ur vette védelmébe, aki nem kíván tőle semmit, de, úgy látszik, annál többet remél.

De mit remél tulajdonképen? Erre a kérdésre magányos hölgyünk nem tudott felelni.

Oliva kisasszony szemében Cagliostro, aki megfékezte Beausiret és kijátszotta a titkos rendőröket, maga volt a megváltó Isten. És szerelmes is volt bizonyára, mert hiszen nagy tisztelettel bánt vele.

Oliva ugyanis elbizakodottságában egy pillanatig sem kételkedett, hogy Cagliostronak egyéb tervei is lehetnek, minthogy egy szép napon kedvesévé tegye.

Az erényüket vesztett nőknél erény az, ha elhiszik, hogy akad valaki, aki nemcsak szereti, hanem becsüli is őket. Az a szív, mely nem számít többé szerelemre és a szerelemmel járó megbecsülésre, kihalt, kialudt egészen.

Oliva tehát gyönyörű légvárakat építtetett Saint-Claude-utcai magányában, ebben a fantasztikus kastélyban, melyben, valljuk meg őszintén, a szegény Beausire nem igen érezte magát otthonosan soha.

Midőn reggel, kicsinosítván magát a toalett-szerek segítségével, melyekkel Cagliostro felszerelte öltözőszobáját, adta a nagyvilági dámát és átismételte Célimène szerepét, csak az az óra járt eszébe, melyben Cagliostro eljött megkérdezni kétszer hetenkint, vajjon könnyen viseli-e sorsát.

Ilyenkor, a szép szalon valódi és raffináltan válogatott fényüzése közepette, a kába, hiu kis teremtes bevallotta magának, hogy egész eddigi élete csak csalódásokból, tévedésekből állott és hogy nincs igaza a moralistának, midőn azt mondja: «Az erényben rejlik a boldogság», mert ellenkezőleg, a boldogság hozza létre az erényt.

Szerencsétlenségére a boldogság tartósságának egy nagyon fontos feltétele hiányzott.

Oliva boldog volt, de Oliva unatkozott.

Könyvek, képek, hangszerek nem szereztek neki elég szórakozást. A könyvek nem voltak elég merészek, vagy ha igen, akkor nagyon gyorsan kiolvasta őket. A képek nem változtak, épen olyanok voltak, mint mikor első ízben nézte meg őket, — ez természetesen Oliva véleménye és nem a mienk — a hangszerek nem mondanak semmit, ha ügyetlen a kéz, mely hangot akar csinálni belőlük.

Igen, Oliva kezdte mélységesen unni boldogságát és nagyon sokszor könnyező szemekkel sirta vissza azt a rue Dauphinebeli kis ablakot, melyből ha kitekintett, szemének mágneses vonzására felpillantottak a járókelők.

És azok a gyönyörű séták a Saint-Germain-negyedben, midőn a kacér nőcske két hüvelyk magas sarkon járó, pompásan ivelt lábainak minden lépése egy-egy külön diadalt jelentett és a bámulók felkiáltásait váltotta ki, az ijedelmét, ha véletlenül megcsuszott a sikos gyalogjárón, a vágýt, ha a kis lábakon felül a lábikrák is megmutatkoztak.

Ime, ilyen gondolatok jártak a magányos Nicole fejében. Igaz, hogy a rendőrfőnök emberei nagyon kellemetlen egyének, igaz, hogy a mocskos fegyházat nem lehet a Saint-Claude-utcai ideiglenes, nagy-

szert
szes
alál

szal
gáb
ság

ideg

vág

várt

tett

ajta
óha

és i

mek

érzi
önts

hag
son

Cag
tisz
létél

élve
lélel
jósá

hog

nen
a k

kap

szerű börtönhöz hasonlítani. Nem lett volna igazi nő és mint ilyen, szeszélyeinek rabja, ha nem lázadt volna fel a jó ellen, hogy azt legalább is képzeletben rosszra változtassa.

Aztán meg, aki unatkozik, az sötétben lát. Miután visszakívánta szabadságát, most kezdte visszakíválni Beausiret. Hiába, a nők világában semmi sem változott azóta, hogy Juda leányai a szerelmi házasság előestéjén kint a hegytetőn siratták veszendő szüzességüket.

Az unalom betegsége egy napon elérte tetőpontját. Két heti fogság idegessé, szomoruvá tette Olivát.

Nem tudta, mihez kezdjen, az ablaknál nem mert mutatkozni, étvágya fogyott, képzelete azonban annál lázasabban működött.

Ilyen állapotban lepte meg látogatásával Cagliostro, akit pedig nem várt ezen a napon.

A palota alacsony kapuján lépett be és az udvarban ujonnan ültetett kis kerten áthaladva megkopogtatta Oliva szobájának ablakát.

Négyes kopogás volt a megbeszélt jel, amelyre Oliva félrehuzta ajtaja reteszét. A sietség, mellyel ezt tette, bizonyította, hogy nagyon óhajtja a találkozást.

Elevenen, mint egy kis párisi grizett, sietett előkelő börtönőre elé és izgatott, rekedt, szaggatott hangon kiáltotta:

— Uram, tudja meg, hogy rettenetesen unatkozom.

Cagliostro szeliden ingatta fejét.

— Unatkozik, — mondta az ajtót — sajnós, kedves gyermekem, ez igen kellemetlen betegség.

— Nem szeretek itt. Belehalok!

— Csakugyan!

— Igen bizony, sötét gondolatok környékeznek.

— Oh, oh, — szólt a gróf, csitítva, mint egy kis ölebet — ha nem érzi jól magát nálam, ne én rám haragudjon érte. A rendőrfőnök ellen öntse ki haragját, ő az oka mindennek.

— Hidegvére kétségbe ejt. Szelidségénél jobban szeretném, ha elhagyná békétűrése; ön mindig megtalálja a módot, hogy megnyugtasson és ez valósággal dühbe hoz.

— Vallja be, kisasszony, hogy igaztalan hozzám, — szólt Cagliostro, helyet foglalva egy távolabb álló széken, azzal a mimelt tisztelettel vagy közönnnyel, melyet olyan jól tudott játszani Oliva jelenlétében.

— Ön könnyen beszél! Jön, megy, szabadon lélezkzik, élete csupa élvezet, melyek között bőven válogathat, de én! Itt élek a négy fal között, lélekezni is alig tudok, reszketek. Figyelmeztetem, uram, hogy minden jósága hasztalan, ha nem ment meg a haláltól.

— A haláltól, önt! — szólt a gróf mosolyogva, — ne mondja!

— De bizony mondom, hogy rosszul bántik velem, mert elfelejti, hogy milyen szenvedélyesen szeretek valakit.

— Beausire urat?

— Igen, Beausiret. Mondom, hogy szeretem. Azt hiszem, hogy ezt nem titkoltam soha. Talán csak nem képzelem, hogy el tudom felejteni a kedves Beausiret?

— Annyira nem képzelem, hogy mindent elkövettem, hogy hirt kapjak róla. Nos, ez sikerült is.

— Ah! — szólt Oliva.

— Beausire ur — folytatta Cagliostro — nagyon kedves ember.

— Ne mondja! — csodálkozott Oliva, el sem tudva képzelni, hova akar kilyúkadni Cagliostro.

— Fiatal és csinos.

— És tüzes... Kissé brutális volt hozzám, de aki nagyon szeret, az kegyetlenül tud büntetni is.

— Aranyigazságokat mond. Önnek nemcsak szíve van, hanem szelleme is, és amilyen szellemes, éppen olyan szép is; én pedig, aki ezt tudom és akit érdekel mindenféle szerelem, — ez már szinte mániám — arra gondoltam, hogy kibékitem Beausire urral.

— Egy hónappal ezelőtt azonban még nem gondolt rá, — mondta Oliva kényszeredett mosollyal.

— Értsen meg, kedves gyermekem; gáláns férfi, ha meglát egy csinos nőt, okvetlenül tetszeni akar neki, ha olyan szabad, mint én. De ismerje be, hogy ha udvaroltam is önnek egy ici-picit, ez nem tartott soká.

— Ez igaz; egy negyedóráig.

— Természetesen rögtön felhagytam vele, midőn láttam, mennyire szereti Beausire urat.

— Ugyan! Ne üzzön tréfát velem.

— Nem, becsületemre mondom, határozott ellenállást tanusított.

— Ellenálltam, ugy-e? — kiáltott fel Oliva, boldogan, hogy ellenálláson érték. — Mondja, ugy-e erős voltam?

— A szerelme okozta, — mondta Cagliostro flegmával.

— És az öné, — vágott vissza Oliva — nem volt tulságosan makacs.

— Ahhoz, hogy visszautasításnak, vagy éppen vereségnek tegyem ki magamat, nem vagyok sem elég öreg, sem elég csunya, sem elég ostoba, sem elég szegény; éreztem, hogy a kedvemért nem tudná Beausiret elfeledni, tehát lemondtam.

— Oh nem, nem volt igaza! Mikor felajánlotta a házát, mikor megállapodtunk, hogy meg fog látogatni, hogy annak rendje és módja szerint udvarolni fog nekem, vajjon nem gondolta, hogy talán mégis remélhet?

És a kacér teremtés sokatmondó, égő tekintetet vetett vendégére, aki eljött hozzá, hogy beleakadjon hálójába.

— Az ön éleslátása előtt nincs akadály, — felelte Cagliostro.

És úgy tett, mintha lesütné szemét a kettős lángsugár előtt, mely Oliva szemeiből lövelt feléje.

— Beszéljünk Beausireről, — mondta ez bőszen, midőn látta, hogy a gróf meg sem mozdul: — hol van, mit csinál ez a drága ember? Cagliostro ekkor újra feltekintett.

— Mondtam, hogy szerettem volna újra egyesíteni önöket.

— Nem mondta ugyan, — mormolta Oliva megvetéssel, — de most már tudom. Beszéljen csak. Miért nem hozta ide? Ez emberséges cselekedet lett volna. Ő legalább szabad...

— Azért, — felelte Cagliostro, megérezve a gunyt, — mert Beausire, aki éppen olyan szellemes, mint ön, szintén összeütközésbe keveredett a rendőrséggel.

— Ő is, — kiáltott Oliva elsápadva; látta, hogy ezuttal a gróf igazat beszél.

— Ö is, — felelte udvariasan a gróf.

— Mit cselekedett? — hebegte Oliva.

— Csak egy kis pajkos, végtelenül szellemes tréfát követett el; én tréfának nevezem az ilyesmit, de az olyan mogorva emberek, mint Crosne, — hiszen tudja, milyen furcsa, lassu észjárásu ember ez a Crosne ur — nos, ő sikkasztásnak nevezi.

— Lopott! — kiáltott fel rémülten Oliva. — Oh, Istenem!

— Nagyon csinos kis lopás, ami szintén csak azt bizonyítja, milyen élénk érzéke van a szerencsétlen Beausirenek a szép iránt.

— Uram... beszéljen... elfogták?

— Nem, de körözik.

— Megesküszik, hogy nem fogták el és hogy nem forog veszedelemben?

— Arra igen, hogy nem fogták el; de a második pontra nézve nem nyilatkozhatom ilyen határozottsággal. Könnyen elképzelheti, hogy olyan ismert ember, mint Beausire, ha üldözik, vagy legalább is keresik, azonnal hurokra kerülne, mihelyt mutatkozni merne valahol. Gondolja meg, milyen nagyszerű fogást tenne Crosne ur, ha önt elfogná Beausire-rel együtt.

— Igen, igaza van, el kell rejtőznie! Szegény fiu! Én is elrejtőzöm. Segítsen, hogy elhagyhassam Franciaországot, legyen rajta, hogy ez megtörténhessék, mert ha itt tart bezárva, nem állok jól magamért és előbb-utóbb elkövetek valami meggondolatlanságot.

— Mit ért meggondolatlanság alatt?

— Azt, hogy kimegyek az utcára, a levegőre.

— Ne izgassa fel magát, kedves barátnóm; máris egészen sápadt, még utóbb megrontja egészségét és akkor Beausire ur nem fogja szeretni többé! Inkább menjen a levegőre, csak menjen ki az emberek közé.

— Most meg magamra haragitottam és még utóbb leveszi rólam a kezét. Talán a terhére vagyok?

— Hova gondol? miért volna terhemre, — kérdezte a gróf jéghideg komolysággal.

— Mert... a férfi, ha megtetszik neki egy nő, ilyen nagy és kiváló ur, mint ön, joggal rossz néven veheti a visszautasítást. Oh, ne hagyjon el, ne engedjen elveszni, ne gyűlöljön meg!

És a fiatal asszony, most már inkább ijedten, mint kacérságból, karjával átölelte Cagliostro-t.

— Szegény kicsike! — szólt ez, tiszta csókkal illetve Oliva homlokát, — hogy megrémült. Ne tartson engem ilyen gonosznak, leányom. Ön veszélyben volt és én segítségére siettem. Rossz szándékaim voltak, de most már elmúlt ez is. Én nem haragszom, önnek pedig nincs oka a hálára. Én magamra gondoltam, ön is magára gondolt: nem tartozunk egymásnak.

— Oh, uram, mennyi jószág; milyen nagylelkű ön!

És Oliva most már mindkét karját Cagliostro vállára helyezte. Ez azonban nyugodtan nézett szeme közé.

— Látja, Oliva, most már ha fölajánlaná a szerelmét, akkor sem...

— Nos, mondja, mondja, — sürgetőzött pirulva a leány.

— Még ha felkínálná is bájos személyét, akkor sem fogadnám el, annyira kényes vagyok arra, hogy csakis őszinte, tiszta és érdekektől be nem mocskolt érzelmeket keltsek. Ön azt hitte, hogy az önzés vezet és hogy adósom valamivel. Ön még mindig úgy képzei, hogy tartozást

ró le, én viszont egyre arra gondolnék, hogy a hála és a félelem, nem pedig az érzései és a szerelme vezetik; maradjunk tehát továbbra is úgy, mint eddig. Ez felel meg az ön óhajának és ilyen módon nem bántom meg érzékenységet.

Oliva formás karjai lehanyatlottak, szégyenkezve, megalázva sompolygott odább, félrevezetve Cagliostro nagylelkűségétől, amelyre éppen nem számított.

— Eszerint — szólt a gróf — megállapodunk abban, kedves Oliva, hogy megtart barátjának és megbizik bennem; házam, erszényem, hiteltem rendelkezésére áll és...

— És tudni fogom, hogy vannak még emberek, akik sokkal különbek mindazoknál, akiket eddig ismertem.

Annyi bájjal és méltósággal tette ezt a kijelentést, hogy soha sem felejtette el az a keménylelkű ember, akinek porhüvelyé egykor a Balsamo nevet viselte.

— Alapjában véve minden nő jó, — gondolta — csak el kell találni azt a hurt, mely egybehangzik a szívével.

Aztán odalépett Nicolehoz.

— Ma estétől fogva a ház legfelső emeletén fog lakni. Három szobából álló lakása lesz ott, amelyből nagyszerűen leláthat a Boulevardra és a Saint-Claude-utcára. Az ablakok Mênilmontant és Belleville felé nyílnak. Néhányan megláthatják, de ezek békés szomszédok, akikről nincs mit tartania, magányos emberek, akik nem is sejtik kilétét. Minden esetre azért nem kell tulságosan gyakran mutatkoznia és különösen arra ügyeljen, hogy az utcánjárók ne lássák, mert a Saint-Claude-utcat gyakran megfigyelés alatt tartják Crosne ur titkosrendőrei. Ott fent legalább nem fogja nélkülözni a napfényt.

Oliva boldogan tapsolt.

— Kivánja, hogy oda vezesse?

— Most este?

— Természetesen, még ma este. Zavarja talán?

Oliva mélyen Cagliostro szemébe nézett. Homályos remény kelt szívében, azaz inkább hiu, csőlécsap lelkében.

— Menjünk, — mondotta.

A gróf vette az előszobalámpást, maga nyitogatta ki a lezárt ajtókat és Oliva kíséretében felhaladva a lépcsőn, eljutott a harmadik emeletre, az említett lakosztályba.

A lakás készen, felvirágozva, barátságosan várta a vendéget.

— Hiszen itt minden olyan, mintha készültek volna fogadásomra, — kiáltott fel a leány.

— Nem önt várták, — felelte a gróf — hanem engem, mert szeretem a tágas kilátást és gyakran alszom itt.

Oliva tekintetében megjelent az a vadul felcsillanó fény, melyet néha a macskák szemeiben láthatunk.

Már-már mondani akart valamit, de Cagliostro megelőzte:

— Itt semmiben sem lesz hiánya, negyedóra múlva a szobalánya is be fog mutatkozni. Jó éjt, kisasszony.

És mély meghajlással, melyet udvarias mosollyal kísért, távozott.

A szegény fogoly megrökönyödve, leforrázva roskadt a felvetett ágyra, mely az elegáns alkóban várta.

— Nem értem, nem értem, — mormolta, amint szemével kísérté ezt a számára valóban érthetetlen embert.

Az őrhelyen.

Mihelyt a Cagliostro által küldött szobalány távozott, Oliva lefeküdt.

Nem igen tudott aludni, egyre a gróffal folytatott beszélgetés járt eszében, amely elkergette szeméről az álmot. Aki szegény volt és zaklatott életű, annál rövid ideig tart a boldogság, melyet a gazdag, nyugalmas életmód okoz. Nagyon félt, hogy álmát kísértetek zavarják meg és ha egyet roppant a padló, reszketett, mint a regényhősnő, aki az *Északi toronyban* tölti az éjjelt.

A hajnal elűzte ezt a rettegést, amelyben volt valami vonzó. Mi, akiknek nem kell attól tartanunk, hogy felkeltjük Beausire ur féltékenységét, elárulhatjuk, hogy Nicole, midőn biztonságban érezte magát, mindjárt eszébe jutott a sérelem, mely kacérságát érte. De a női léleknek az ilyen finom rezdüléseit csak Watteau ecsetje vagy Marviaux tolla képes megérzékiteni.

Reggel sokáig aludt és élvezte a felvirágozott szobájába behatoló napsugarak játékát, elnézte az ablak előtt táncoló madarak mozgását és hallgatta a kedves zörejt, amint szárnyuk surolta a rózsafák leveleit és a jázminvirágokat.

Későn, nagyon későn kelt fel, mert előbb még elszunnyadt két-három órára, de végre is eléggé kipihentnek érezte magát és elhagyta kényelmes ágyát.

Első dolga volt, hogy apróra szemügyre vegye új lakását, melyben az éjszaka tündérei érthetetlen módon nem találtak egyetlen titkos bejárást sem, hogy odaosonjanak ágyához és körülrepdessék azt, holott ebben az időben az éjszakának ezek a szellemei Gabalis gróf tanításai következtében még elég nagy népszerűségnek örvendtek.

Oliva látta, hogy meglepő egyszerűséggel, de emellett gazdag fényűzéssel rendezték be ezt a lakosztályt. Eredetileg férfi számára butorozták be. Meg volt benne mindaz, ami az életet kedvessé teszi és különösen bőségben volt benne a világosság és a szabad levegő, ami a börtönből is kertet képes varázsolni, ha ugyan akad olyan börtön, melybe bejut a napfény és a levegő.

Gyermekes, tehát tökéletes és zavartalan örömmel futott ki Oliva a terrasra, végigfeküdt annak kőköcskain, a virágok és a moha között és nem tudott betelni az új és új látnivalókkal.

Hogy meg ne lássák, fektében kukkantott ki az erkély vasrácsa között és elnézte a körut fáit, a Popincourt-negyed házait, a kéményeket, az egész ködös oceánt, melynek hullámai egymás fölé torlódtak.

Fürdött a napfényben, fülelve hallgatta az elrobogó hintók zaját, amely elég ritkán, de mégis csak felhangzott a Boulevardon. Így maradt ott, boldogan, vagy két óra hosszat. Sőt már el is fogyasztotta a reggeli csokoládét, melyet szobalánya szolgált fel neki és végigolvastott egy hatalmas újságot, csak ekkor jutott eszébe, hogy le kellene nézni az utcára.

Már pedig ez veszedelmes szórakozás volt.

Crosne ur fogdmegei, ezek az emberbőrbe bujt vizslák, akik szaglászva járják az utcákat, könnyen megláthatják. És ez rettenetes ébredés volna az édes álmom után.

De vízszintes helyzetében sem maradhatott, bármilyen kellemes volt is ez. Nicole tehát egyik könyökére támaszkodott.

Igy meglátta Ménilmontant diófáit, a temető faóriásait, a mindenféle színű házak ezreit, melyek a Charonnetól a Buttes Chaumontig húzódó halmok lejtőin sorakoztak, zöld lombok koszorujában vagy köves, fehér, hanga- és tüskebokorral fedett hegyoldalon.

Itt is, ott is, az utakon, melyek keskeny szalagban kanyarogtak a dombokon, a szőlők kifehérlő ösvényein apró emberek, számarháton ballagó parasztok, kapával foglalataskodó gyermekek, a szőlőkben dolgozó vincellérek látszottak. Nicole elragadtatva nézte ezt a falusi képet, mert mindig visszavágyott a szép Taverneybe, mióta elhagyta ezt a vidéket, hogy az annyira óhajtott Párisba jöjjön.

Végül betelt a falusi képpel is és minthogy kényelmesen elhelyezkedett a virágok között s láthatott mindent, anélkül, hogy őt megláthaták volna, tekintete leszállt a hegyről a völgybe, a távoli látóhatárról a szemközti házakra.

Mindenütt, azaz a három házban, melyeket láthatott, Oliva csukott és épen nem barátságosan hivatató ablakokat talált. Az egyik háznak mindhárom emeletén öreg emberek laktak, akik csekélyke évi járadékukból éltek és madárkalitkát akasztottak ki ablakaikba, vagy macskát kényeztettek odabent. A négyemeletes háznak csak legfelső emeletét látta, egy auvergnei lakását; a többi lakók, úgy látszott, falura költöztek. A kissé halfelé eső harmadik házban, sárga selyemfüggönyös ablakmélyedésben kényelmes, lágy karosszék csalogatott merengő pihenésre.

Ebben a szobában, mely az árnyékban még homályosabbnak látszott, Oliva látni vélte valakit, aki bent szüntelenül és bizonyos szabályossággal mozgott ide-oda.

Egyelőre ez a szoba teljesen lefoglalta kíváncsiságát; még jobban elrejtőzött, mint eddig és beszólítva szobalányát, beszélgetést kezdett vele, hogy a magány gyönyörűségét gondolkodó és főként beszélő lény társaságával cserélje fel.

De a szobalány, a hagyományok ellenére, nagyon tartózkodóan viselkedett. Készséggel megmutatta urnőjének Bellevillet, Charonnet, a Père-Lachaiset, a Szent-Ambrus- és a Szent-Lőrinc-templomot; megmagyarázta, merre kanyarog a Boulevard és hol hajlik át a Szajna jobbbpartja felé. Midőn azonban a szomszédokra került volna a sor, elfogyott a mondanivalója: nem tudott róluk semmit.

Oliva tehát nem kapott feleletet a félhomályos, sárgafüggönyös lakás titkára vonatkozólag, nem tudta meg, kit vár a karosszék, ki az imbolygó árnyék.

De ha egyelőre nem is ismerkedhet meg velük, majd megismeri őket maga, a szobalány segítsége nélkül is. Kiküldte tehát a nagyon is diszkrét szolgálot, hogy tanu nélkül foghasson felfedező munkájához.

Az alkalom nem soká késett. A szomszédok kezdtek ablakokat nyitni, lepihenni az ebéd után, átöltözni, hogy kísétáljanak a Place-Royalra, vagy a Chemin vertre.

Oliva megszámolta őket. Hatan voltak, igen változatos társaság, amint olyan emberekhez illik, akik a Saint-Claude-utcát választották lakóhelyül.

Oliva azzal töltötte a nap jórészét, hogy megfigyelte mozdulataikat,

tanu
árny
álló

hatal
és m
bizta
abba
temb

elhel
párn
egy
épít
régio

szem

hogy
kány
mely

cél f
az e
szori

is se
ablak
ket M
kokb

lakot
mára
költö
tottál

Oliva
másk

anny
talán
hetet

venn

mási
nök,
a tes

vágy
a bo

tanulmányozta szokásait. Megszemlélhette mindet, a nyugtalan árnyék kivételével, aki arcát nem mutatva, megvonult az ablak mellett álló karosszékekben és mozdulatlan merengésbe merült.

Nő volt az illető. Fejét átengedte fodrásznőjének, aki hajából hatalmas bábeli tornyot emelt, melyben helyet kapott az egész ásvány- és növényvilág, és elfért volna benne még az állatvilág is, ha Lionardora bizták volna az építést és ha a hölgyek ezidőtájt belegyeztek volna abba, hogy fejükön hordják a Noé bárkáját, minden lakójával egyetemben.

Aztán a megfésült, rizsporozott, fehérruhás, csipkés hölgy ismét elhelyezkedett a karosszékekben, nyakát a kellően elhelyezett kemény párnákra támasztva oly módon, hogy testének ez a része tartotta egyensúlyban az egész testet és lehetővé tette, hogy a haj nagyszerű építménye érintetlenül maradjon, bármi történik is az alsóbb régiókban.

Ez a mozdulatlan nő hasonlított az indiai istenekhez, akik meredt szemmel gubbasztanak őrhelyükön.

Oliva megállapította, hogy a gondosan fésült dáma nagyon csinos, hogy kis rózsaszín, selyem topánba bujtatott lába, melyet az ablakpárkányra helyezett, apró és finom. Megbámulta a kar és a mell hajlását, mely megmutatkozott a füzőn és a könnyű pongyolán keresztül.

De legjobban meglepte a mélységes elmerülés, mely egy határozott cél felé látszott irányozni gondolatait, olyan parancsoló erővel, hogy az egész testet mozdulatlanságba rögzítette és szinte teljesen háttérbe szorította az akarat erejével.

Ez a nő, akit mi felismertünk, de akit Oliva nem ismerhetett, nem is sejtette, hogy látják. Az ő ablakaival szemben soha nem nyílt ki ablak. Cagliostro gróf palotája, a virágok és a madarak ellenére, melyeket Nicole ott talált, soha nem fedezte fel titkát senkinek és az ablakokban nem mutatkozott más, mint a festők, akik a falakat javították.

Ezt a csodát, melynek ellentmond az a tény, hogy Cagliostro ott lakott a felső emeleten, egy szóval megmagyarázzuk. A gróf Oliva számára készíttette elő a szobákat, de azzal az ürüggyel, hogy ő fog odaköltözni. Tehát ugyszólván önmagának is hazudott, oly pontosan hajtották végre rendelkezéseit.

A szépen fésült hölgy tehát továbbra is gondolataiba mélyedt; Oliva azt képzelte, hogy a szép nő, aki így ábrándozik, nem gondolhat másra, mint elmúlt szerelmeire.

A szépség, a magány, az egyenlő életkor, az unalom vonzása megannyi olyan kötelék, amely bizonyára egyesíteni képes két lényt, akik talán keresték is egymást a sors titokzatos, ellenállhatatlan, kifürkészhetetlen cselszövényei útján.

Amióta Oliva meglátta a magányos gondolkodót, nem tudta levenni róla szemét.

Volt valami erkölcsi tisztaság ennek a nőnek vonzódásában a másik nőhöz. Ezek a finomságok gyakrabban fordulnak elő, mint hinnők, azoknál a szerencsétlen teremtményeknél, akiknek életfolyásában a test olyan nagy szerepet játszik.

A szellemi paradicsomnak ezek a szegény számüzöttei vágyva vágnak a tisztaság kertjébe, melyben mosolygó angyalok rejtőzködnek a bokrok árnyékában.

Oliva a szép, magányos nőben sorsának társát vélte látni. Egész regényt épített fel, hasonlót a magáéhoz, mert az együgyű leány úgy képzelte, hogy ha valaki szép és fiatal, akkor okvetlenül valami bánat rágódik a szíven, amely arra készíti, hogy elzárkózzék a Saint-Claude-utcába.

Midőn így arannyal és gyémánttal ékesítette regényes meséjét, mint a kivételes lények általában, Oliva átengedte magát képzeletének; szárnyai nőttek és vitték a légen át társnője felé és türelmetlenül kívánta, hogy bárcsak amaz is szárnyra kelne, mint ő.

De a hajtorony tulajdonosa nem mozdult és úgy látszott, mintha elaludt volna a karosszékekben. Eltelt két óra és még mindig nem moccant.

Oliva kezdett kétségbeesni. Még Adonis vagy Beausire kedvéért sem lett volna olyan engedékeny, mint az ismeretlen nő irányában.

Belefáradva a küzdelembe, gyengédsége gyűlöletre vált; tiszszert nyitotta és csukta be ablakának redőnyeit; tiszszert riasztotta fel a madarakat a levélzetről és olyan kétségbeesett táviratozást vitt véghez, hogy Crosne ur legrövidlátóbb segédje is észrevette volna, ha véletlenül éppen akkor sétál végig a köruton vagy a Saint-Claude-utcán.

Végre is Nicole elhitette magával, hogy a széphaju hölgy látta minden mozdulatát és értette is jeladásait, de nem törődik velük, mert nagyon gögös, vagy nagyon ostoba. Ostoba! Akinek ilyen beszédes, élénk szeme, ilyen mozgékony lába és ilyen nyugtalan keze van! Lehetetlen.

Gögös, ez valószínűbb; gögös, mint aféle nagyon előkelő hölgy az egyszerű, polgári származású nővel szemben.

Oliva, amint a fiatal asszony arcán felfedezte az arisztokrata vonásait, megállapította, hogy büszke és hideg.

Lemondott tehát a további kísérletezésről.

Bájos duzzogással fordított hátat, ismét kiült a napra, ezuttal a lefelé hanyatló napra, hogy megint a virágok társaságát keresse föl, amelyek szintén előkelők, szépek, porosak, kacérak, mint a nagyvilági dámák, de azért engedik, hogy megérintsék, megszagolják őket és illatukkal, frissességükkel, reszkető szépségükkel viszonzozzák a baráti vagy a szerelmes csókot.

Nicole nem találhatta ki, hogy ez a gögösnek tartott hölgy Jeanne de Valois, De La Motte grófné, aki már az előző este óta keres egy mentőeszmét; hogy ennek az eszmének a célja az, hogy lehetetlenné tegye Mária-Antónia és Rohan biboros találkozását; hogy egy még nagyobb érdek azt követeli, hogy a biboros, jöllehet nem találkozik a királynéval, mégis szentül higgye, hogy látja és hogy beérje ennnyivel és ne igyekezzék valóban meglátni.

Nagyon súlyos gondolatok ezek és könnyen érthetővé teszik egy szép hölgy két végtelenül hosszú órán át tartó mozdulatlanságát.

Ha Nicole tudta volna mindezt, nem vonult volna vissza haragosan virágai közé.

Nem taszított volna le az erkélyről, hirtelen mozdulatával, egy cserép szegfűt, mely szörnyű csörrenéssel zuhant le az elhagyott utca kövezetére.

Oliva ijedten tekintett ki, hogy megnézzé, milyen kárt okozott.

Szemközt a hölgyet felriasztotta elmerüléséből a zaj, meglátta a

cserepet a kövezeten, az okozat után keresni kezdte az okot, vagyis tekintete a kövezetről felszállt a palota terraszára.

Meglátta Olivát.

És amint meglátta, vad, rémült kiáltást hallatott, amely kiáltás gyors megmozdulással végződött.

Oliva és a hölgy tekintete végül tehát összetalálkozott; kérdés, kutatás volt olvasható mindkettőben.

Jeanne kiáltott fel először:

— A királyné!

Aztán hirtelen összekulcsolva kezeit, összeráncolva homlokát, mozdulatlan maradt, nehogy elriassza a látomást.

— Oh! — mormolta. — Kerestem a módot, ime megvan!

Ebben a pillanatban Oliva zajt hallott háta mögött és gyorsan megfordult.

A gróf lépett a szobába; észrevette az ismerkedést.

— Meglátták egymást! — mondta.

Oliva hirtelen elhagyta az erkélyt.

A két szomszédnő.

Attól a perctől kezdve, hogy megpillantották egymást, Oliva, akit máris elbájolt szomszédnőjének szépsége, nem titkolta többé érdeklődését és óvatosan mozogva virágai között, mosolyogva viszonzta a hozzá küldött mosolyt.

Cagliostro valahányszor meglátogatta, mindig figyelmeztette, hogy legyen óvatos.

— Különösen — mondotta — ne ismerkedjék a szomszédokkal.

Ez a szó olyan volt Oliva számára, mint a jégeső gyászos kopogása, mert máris legkedvesebb szórakozásává lett a szomszédnővel való izenetváltás, integetés, köszöntés formájában.

Ne ismerkedjék a szomszédokkal, ez azt jelentette, hogy fordítson hátat ennek a bájos nőnek, akinek szeme olyan ragyogó és szelid, akinek minden mozdulata csábítás; mondjon le a táviratváltásról, mellyel megbeszélük az időjárást, az esőt meg a szép időt, szóval szakítson barát-nőjével. Mert olyan gyorsan járt Oliva képzelete, hogy Jeanne már kedves volt előtte és szeretetteljes érdeklődéssel foglalkozott vele.

Ravasza az felelte védelmezőjének, hogy vakon követi tanácsait és hogy nem kezd semmiféle érintkezést a szomszédossággal. De alig lépett ez ki tőle, máris künn termett az erkélyen és úgy helyezkedett el, hogy szomszédnője figyelmét okvetlenül magára irányítsa.

Ez pedig szemmel láthatóan szívesen fogadta a közeledést és az első biztató jelre barátságos üdvözléssel, csókokat dobálva válaszolt.

Oliva mindent elkövetett, hogy ő se maradjon adós; hamarosan észrevette, hogy az ismeretlen szinte el sem mozdul az ablaktól és hogy nem távozik hazulról és nem tér haza anélkül, hogy ne üdvözlőné jöttében-mentében, sőt hogy látszólag egészen Oliva erkélye foglalja le rokonszenvét.

Igy állván a dolgok, természetszerűen el kellett következnie valami közeledési kísérletnek.

Ez történt:

Cagliostro, midőn két nappal később meglátogatta Olivát, elpanaszolta neki, hogy egy ismeretlen valaki jelentkezett látogatásra a palotában.

— Hogyhogy? — kérdezte Oliva kissé elpirulva.

— Igen, — felelte a gróf — egy nagyon csinos, fiatal és elegáns hölgy becsengetett és makacs csengetésére végre is megjelent a kapuban az egyik szolga. Megkérdezte, ki az a hölgy, aki a harmadik emeleten levő lakosztályt lakja, szóval ön iránt érdeklődött, kedvesem. Egészen bizonyos, hogy önre gondolt és önt akarta látni. Szóval ismeri és szándékai vannak önrel, vagyis felfedezték rejtekhelyét. Vigyázzon, a rendőrségnek női kémei is vannak és figyelmeztetem, hogy ha Crosne ur önt követelné, én kénytelen volnék a felszólításának engedni.

Oliva, ahelyett hogy megijedt volna, örömmel ismert a leírásban szomszédnőjére és hálás volt neki gondolatban, amiért igyekezett őt felkeresni. Mindjárt el is határozta, hogy értésére fogja adni háláját, a gróf előtt azonban óvatos lesz.

— Nem fél? — kérdezte Cagliostro.

— Senki sem láthatott meg, — felelte Nicole.

— Eszerint tehát nem önt keresték?

— Alig hiszem.

— De mégis gyanus, hogy a pavillonban lakó hölgyet keresték... Vigyázzon, legyen óvatos.

— Ugyan, gróf ur, — szólt Oliva — mitől féljek? Ha megláttak, amit mellesleg mondva nem hiszek, hát többé nem fognak látni, vagy ha igen, akkor csakugyan messziről, mert a házba nem lehet behatolni, ugy-e?

— Behatolni, ez a helyes kifejezés; mert ha nem másszák meg a falat, vagy nem nyitják ki a kis ajtót egy olyan kulccsal, mint az enyém, ami pedig nem könnyű dolog, mert soha nem adom ki a kezemből...

Ezt mondva a gróf, megmutatta a kérdéses kulcsot.

— Nos, minthogy tehát nem szándékozom önt veszélybe dönteni, nem adom kölcsön ezt a kulcsot senkinek; önnek pedig eszeágában sines Crosne ur körmei közé kerülni, tehát nem fogja engedni, hogy megmásszák a falat. Most tehát tudja, hogyan áll a dolog, tegyen úgy, amint jónak látja.

Oliva biztosította a grófot óvatosságáról, aztán igyekezett őt minél gyorsabban eltávolítani, ami nem is volt nehéz, mert a gróf nem igen mutatott szándékot a maradásra.

Másnap reggel már hat órakor kint volt az erkélyen, teli tüdővel szíva a közeli halmokról áramló friss levegőt és türelmetlenül vizsgálva előzékeny barátnőjének csukott ablakait.

Ez máskor tizenegy óra előtt nem igen kelt fel, most azonban szinte azonnal megjelent, mihelyt Oliva kilépett az erkélyre. Egészen úgy látszott, hogy a függönyök mögött leste, mikor mutatkozzék.

A két asszony köszöntötte egymást és Jeanne előbbre lépve körültekintett, hogy meghallhatja-e valaki.

De nem látszott senki. Nemcsak az utca, hanem az ablakok is üresek voltak.

Kezét szócsonk a szájához tette és csengő, elnyújtott hangon, ami nem kiáltás, de messze elhangzik, átszólt Olivának.

— Meg akartam önt látogatni.

— Csitt! — felelte Oliva, rémülten huzódva vissza.

És ujját ajkára helyezte.

Jeanne is elrejtőzött a függőnye mögé, abban a hiszemben, hogy valaki talán figyeli őket; de mindjárt előkerült, amint megnyugtatta Nicole mosolya.

— Önt tehát nem lehet meglátogatni?

— Sajnos, nem! — intette vissza Oliva.

Jeanne gondolkozott néhány pillanatig.

Oliva, hogy megköszönje gyengéd érdeklődését, egy bájos csókot vetett neki, amelyet Jeanne kettővel viszonzott; aztán becsukta az ablakot és elment.

Oliva bizonyosra vette, hogy barátnőjének valami jó ötlete támadt, mert távozás előtt örömtől ragyogott fel a szeme.

Jeanne két óra múlva tért haza; a nap teljes erővel sütött, a keskeny utca kövezete szinte égett.

A szomszédnő megjelent az ablakban és ijjat tartott kezében; nevetve intett Olivának, hogy álljon félre.

Ez szintén kacagott és engedelmeskedve az intésnek, elhuzódott az ablaknyílástól.

Jeanne gondosan célzott és egy kis ólomgolyót lőtt ki, amely azonban szerencsétlenül a vasrácsnak ütődött és lehullott az utcára.

Oliva csalódottan kiáltott fel. Jeanne kihajolt, hogy megnézzé, mi lett a lövedékével, aztán néhány pillanatra eltűnt.

Oliva is lenézett az erkélyről; rongyszedő haladt végig az utcán, a kövezeten keresgélve. Hogy megpillantotta-e a golyót, azt Oliva nem tudta meg, mert sietve visszahúzta fejét, hogy őt is meg ne lássák.

Jeanne második próbálkozása szerencsésebb volt.

Ijja pontosan belőtt Nicole szobájába egy második golyót, mely köré a következő levélke volt csavarva:

«Sorsa melegen érdekel, szép asszonyom. Nagyon bájosnak találom és máris szeretem önt. Fogságban tartják? Van róla tudomása, hogy meg akartam látogatni? A varázsló, aki hatalmában tartja, nem fogja megengedni soha, hogy elmondjam, mennyi rokonszenvet érzek a férfizsarnokság áldozata iránt?

Amint látja, elég találékony vagyok, ha arról van szó, hogy barátságot kössek. Akarja, hogy jó barátok legyünk? Ugy látszik, ön nem hagyhatja el a házat, de irni bizonyára irhat. Várjon, míg sétálni megyek és ha erkélye alatt elhaladok, dobja le a levelet.

Ha az ijjal való játék veszedelmes, ha felfedezhetik, keressünk más módot. Alkonyatkor bocsássa le fonalon a levelet és ugyanazon felvonhatja válaszat.

Ha szemei nem hazudnak, akkor sokat várok a barátságunktól és biztos vagyok benne, hogy mi ketten együtt szembeszállhatunk az egész világgal.

Barátnője.»

«P. s.: Nem látta, felvette-e valaki az első levelet?»

Jeanne nem írta alá a nevét, sőt írását is elváltoztatta.

Oliva reszketett a boldogságtól, midőn a sorokat olvasta. A következő levéllel válaszolt:

«Én is szeretem önt. Valóban az emberi gonoszság áldozata vagyok. De az, aki itt tart, nem zsarnok, hanem védelmező. Titokban látogat

meg egyszer naponta. Később mindent megmagyarázok. A fonal segítségével való levelezést jobbnak találom, mint a nyilat.

Sajnos, nem mehetek ki a házból; bezárva tartanak, de ez az én érdekemben történik. Oh, mennyi mondanivalóm lenne, ha egyszer ki-beszélhetnék magunkat! Sok-sok apró részlet van, amit nem lehet leírni.

Első levelét legfeljebb egy öreg rongyszedő vehette fel, aki éppen akkor ment erre. De ezek nem tudnak olvasni és az ő szemükben ólom és ólom között nincs különbség.

Barátnője

Oliva Legay.»

Oliva bizony aláírta a levelet, még pedig jó erős betűkkel.

Jelt adott a grófnőnek, a fonal gombolyítását utánzó mozdulattal és mihelyt leszállt az este, lebecsátotta a levelet.

Jeanne már várta az erkély alatt, sietve oldotta le és lakásába ment, hogy elolvassa. Oliva a fonal rándulásaiból vett tudomást a történetekről.

Félóra múlva már jött is a válasz, amely így hangzott:

«Az ember azt teszi, amit akar. Ugy látom, hogy nem tartják szemmel, mert hiszen mindig egyedül van. Szóval fogadhat bárkit és ön is jöhet, mehet. Hogyan van bezárva a ház? Kulcsra? Kínél van a kulcs? Bizonyára annál az embernél, aki önt naponta meglátogatja. És vajon olyan féltve őrzi, hogy nem csenheti el, vagy nem vehet róla nyomatot? Nem akarom rosszra csábitani, arról van szó mindössze, hogy itt-ott néhány szabad órát szerezzen magának, rövidke sétákat barátnője karján, aki megvigasztalja bajaiiban és többet adhat, mint amennyit elveszített, ha ön is úgy akarja, talán a teljes szabadságot. Legelső találkozásunkon alaposan megbeszéljük ezt a kérdést.»

Oliva mohón olvasta végig a levelet. Érezte, mint ül ki arcára a függetlenség láza, mint lopózik szívébe a tiltott gyümölcs élvezetének íze.

Megfigyelte, hogy a gróf, midőn eljön hozzá, hol könyvet, hol meg valami csecsebecsét hozva, tolvajlámpását leteszi az egyik asztalkára, a kulcsot pedig a lámpára.

Előkészített tehát egy darabka lágy viaszt, melybe már a legközelebbi látogatásnál sikerült lenyomatot vennie a kulcsról.

Cagliostro egyetlenegyszer sem fordult hátra, míg Oliva végrehajtotta a műveletet, ő a frissen nyílt virágokat nézegette az erkélyen. Oliva tehát zavartalanul intézhette dolgát. Alig távozott a gróf, kis dobozban lebecsátotta a viaszt, levélke kíséretében.

És másnap délben az íjj, ez az eredeti és alkalmas eszköz, mely gyorsaság tekintetében olyan volt a lebecsátott fonalhoz képest, mint a táviratozás a lovaspostához hasonlítva, a következő sorokat repítette át hozzá:

«Kedvesem, ma este tizenegy órakor, ha féltékeny őrzője távozott, jöjjön le, vonja félre a reteszeket és tárt karokkal fogja várni gyengéden szerető

Barátnője.»

Olivát megreszkettette az öröm, mely ezuttal felért a Gilbert leg-szerelmesebb levelei által okozott boldogsággal, az első szerelem, az első találkozók tavaszán.

Tizenegy órakor lement, a grófnál a gyanunak még árnyékát sem fedezte fel. Lent már várt reá Jeanne, gyöngéden ölelte meg, beszállt vele egy kocsiba. Kábultan, reszketve, a boldogságtól ittasan kocsizott

barátnőjével, vagy két órán keresztül, mely alatt a két barátnő kicserélte titkait, gyengéd csókokat váltott és terveket kovácsolt a jövőre.

Jeanne volt az óvatosabb, ő figyelmeztette Olivát a hazatérésre, nehogy felkeltse pártfogója gyanuját. Megtudta, hogy Cagliostro az. Félte ez ember csodálatos esztétól és szükségesnek tartotta a legóvatosabb, legmélyebb titoktartást.

Oliva tartózkodás nélkül elmondott magáról mindent: Beausiret, a rendőrséget, mindent bevallott.

Jeanne azt mondta, hogy előkelő család leánya és családja elől elrejtőzve kedvesével él.

Az egyik tehát tudott mindent, a másik nem tudott semmit; így festett a nagy barátság, melyet a két nő egymásnak fogadott.

E naptól kezdve nem volt szükség sem az ijjra, sem a fonalra. Jeannenál volt a kulcs, akkor hívta le Olivát, amikor akarta.

Egy finom vacsora, titkos séta olyan csalétek voltak, melyeknek Oliva sohasem tudott ellenállni.

— Cagliostro ur nem sejt semmit? — kérdezte néha aggódva Jeanne.

— Ő! Ha elmondanám neki, talán akkor sem hinné.

Egy hét sem telt bele és ezek az éjszakai kirándulások szokássá, szükséggé, sőt mi több, élvezetté lettek Oliva számára. Egy hét után Jeanne nevét sokkal többször emlegette, mint valaha Gilbertét, vagy Beausireét.

A találka.

Alig érkezett haza Charny birtokára és alig zárkózott be az első látogatások elintézése után, midőn orvosa ráparancsolt, hogy nem szabad fogadnia látogatókat és a szobát kell őriznie, amely rendelkezés oly szigoruan tartatott be, hogy a környék lakói nem látták többé annak a tengeri ütközetnek a hőseit, amelyről annyit beszéltek országszerte, a hőst, akit pedig különösen a lányok szerettek volna látni, mert nagy híre kelt bátorságának és állítólag szép férfi volt.

Charny testben nem is volt olyan beteg, mint amilyennek mondták. A szívében, a lelkében fészkelte a baj, még pedig igen komoly betegség: éles, szüntelen, könnyörtelen fájdalom, egy égető emlék, egy tépő vágy fájdalma.

A szerelem nem egyéb, mint honvágy: a távollevő visszasírja az eszményi paradicsomot, a földi haza helyett; a költészet kedvelői is kénytelenek elismerni, hogy a szeretett nő valamely csekéllyel anyagiassabb paradicsomot jelent, mint az, melyben az angyalok laknak.

Charny nem bírta tovább három napnál. Elfogta a dühödt keserűség, látva, mint hervadnak el ábrándjaink virágai a tehetetlenség, az eltávolodás hidegén, azt tette tehát, hogy orvosa parancsával telekürtöltette az egész megyét, aztán kastélyát egyik kipróbált emberére bízva, éjszakának idején kezes, de gyorslábu paripáján bucsut mondott a kuriának. Nyolc órával később megérkezett Versaillesba, ahol komornyikja közvetítésével a park mögött bérelt egy kis házat.

Ez a ház, amely lakatlanul állott a fővadászmester tragikus halála óta, aki ott felvágta ereit, nagyon megfelelt Charnynak, mert biztosabb rejtekhelynek tartotta, mint falusi birtokát.

A csinosan butorozott kis háznak két ajtaja volt; egyik egy magányos utra, a másik a park körsétányára; a déli oldal ablakaiból pedig egyenesen a vadaskertbe léphetett, mert ezek a szőlővel és folyondárral övezett ablakok a ház alacsony földszintjén kényelmes ajtókul szolgáltattak a királyi vadaskertbe.

Ez az akkoriban már ritkaság számba menő szomszédság a fővadászmesternek volt a kiváltsága, hogy kényelmesen örködhessen Őfelsége dámvadai és fácánjai fölött.

A barátságos ablakok láttára önkéntelenül odaképzelte a szemlélő a szomorkodó fővadászt, amint az őszi estben a középső ablak félfájának támaszkodik, mialatt a lenyugvó nap fakó sugaraiban, a bokrok sűrűjében, a szarvasok karcsu lábai nyomán megroppan a lehullott falevél.

Tetszett Charnynak ez a magány. Azért-e, mert rajongója volt a természetnek? Nemsokára megtudjuk.

Amint berendezkedett, amint gondosan bezárkózott, amint komor-nyikja tévutra vezette a szomszédok tiszteletteljes kíváncsiságát, Charny olyan életmódot kezdett, amely bizonyára vágyat keltene mindenkiben, aki e földi útján szeretett, vagy szeretetről hallott.

Két hét sem telt el és már tisztában volt a királyi kastély szokásaival, tudta, mikor jönnek a madarak a vízre, mikor vonul el ablaka alatt a dámvad, előrenyujtva figyelő fejét. Tudta, mikor csendesül el minden, tudta, mikor indul sétára a királyné és udvarhölgyeinek serege; egyszóval, a távolban együtt élt tomboló szerelme templomának, a Triannonnak lakóival.

Mint hogy enyhe volt az idő, gyönyörűek és illatosak az éjszakák, ezeknek egy részét is azzal tölthette, hogy kémlelte a kastélyból elható távoli zajt, hogy figyelte a cserje nyílásain át a mozgó fénypontokat, a lefekvés idejéig.

Csakhamar kevés volt neki az ablak. Nagyon messze volt a zaj, messze a fénypontok. Ablakából kilépett a pázsitra, tudva jól, hogy ez órában kutyával, örökkel úgy sem találkozhat és átengedte magát a páratlan, de veszedelmes gyönyörűségnek, hogy elhatoljon egészen a cserjés szegélyéig, ahol az árnyék után felbukkan a ragyogó holdfény és hogy innen találgassa, kié az az árnyék, mely elsuhan a királyné ablakának fehér függőnye mögött.

Igy tehát láthatta őt minden nap, anélkül, hogy az sejtette volna.

Megismerte már félmérföldnyiről, ha hölgyeivel vagy a főurakkal sétára indulva a széles, virágos kalapját árnyékoló kínai napernyővel játszadozott.

Meglepetés immár nem érthette. Pontosan ismerte a királyné minden egyes ruháját és a bokrok között megsejtette a fekete szalagokkal diszitett bő zöld köpenyt, mely szüzi csábitással hullámozott alakján.

És midőn eltűnt a látomás, midőn leszállt az alkonyat és ő egészen a perystilum szobráig hatolhatott előre, ahonnan még megfigyelte a szeretett árnyékalak utolsó lebbenését, Charny visszatért ablakába és innen a távolból, a bokrok nyílásán át elnézte a királyné ablakaiban pislogó világosságot, amely midőn kialudt, az emlékekkel és a reménnyel foglalkozott, mint ahogy előbb a lesekedés és az imádó bámulat töltötte ki idejét.

Egy este, két órával azután, hogy istenhozzádot mondott a távolban

eltűnő árnyéknak és a csillagokról leszálló harmat gyöngyszemekkel hullatta be a folyondár leveleit, Charny épen eltávozott az ablaktól, hogy nyugodni térjen, midőn kulcs félénk csikordulása ütötte meg fülét. Visszatért örhélyére és hallgatózott.

Késő volt már, Versailles távoli tornyain éjfél ütött az óra és Charny csodálkozva figyelt a szokatlan hangokra.

Az engedetlen zár a park egy kis ajtajának zára volt, amely ajtót csak az udvari vadászatok alkalmával nyitották ki.

Charny megfigyelte, hogy az ajtó előtt állók nem beszéltek, hanem maguk mögött újra bezárták az ajtót és elindultak azon az uton, amely az ő ablaka alatt vezetett el.

A cserjék és futónövények teljesen eltakarták a ház falát és az ablakot, úgy hogy az arra haladók elmehettek ott anélkül, hogy meglátták volna.

Különben is a sétálók lehajtották a fejüket és sietve haladtak el arra. Charny csak homályosan látta őket a sötétben és a szoknyák suhogásából sejtette, hogy két nő az. Selyem köpenyük meglebbentette a galyakat.

Amint a nők a széles út kanyarulatán befordulva kiléptek a holdvilágra, Olivier majdnem hangosan felkiáltott az örömteljes meglepetéstől, amint felismerte Mária-Antónia ruháját és kalapját, és a kalap széles karimájának árnyékában a királyné arcát. Egy szál rózsát tartott a kezében.

Charny szíve hevesen dobogott. Kilépett ablakából a parkba, halk léptekkel futott végig a fűvön, a vastag fatörzsek védelme alatt és követte tekintetével a két nőt, akik szüntelenül lassították járásukat.

Mit tegyen? A királynénak van kísérője és nem fenyegeti semmiféle veszély. Oh, miért nincs egyedül! Nem törődve a következményekkel, odalépne hozzá és térdelve mondaná: «Szeretem!» Oh, miért nem fenyegeti valami rettenetes veszedelem! Hogy a drága életet megmentse, örömet odadobná a magáét. Amig ezeket gondolta és ezer gyengéd ötlet futott át agyán, a két nő hirtelen megállott; az egyik, a kisebb, halkan mondott valamit társnőjének, aztán magára hagyta.

A királyné egyedül maradt; a másik hölgy sietve távozott, Charny nem tudta, hova. A királyné odatámaszkodott az egyik fához, köpenyébe burkolózott és a bő kámszát is a fejére huzta, mely előbb lazán lebegett le vállairól.

Midőn Charny ott látta egyedül, elgondolkozva, egy lépést tett előre, mintha lábaihoz akarná vetni magát.

De hirtelen észébe jutott, hogy legalább is harminc lépésre van tőle és míg odaér, meglátja, nem ismeri fel és megrémül, hogy bizonyára kiáltana és menekülni próbálna; hogy kiáltása odaszólitana társnőjét és az öröket; hogy átkutatólnák a parkot és megtalálnák a szentségtörőt, sőt esetleg a rejtekhelyét is, úgy hogy egyszeribe vége volna a titoknak, a boldogságnak és a szerelemnek.

Megállott tehát és épen jókor, mert alig fékezte meg fellobbanó indulatát, már jött is a társnő, még pedig másodmagával.

Charny egy magastermetű férfit látott meg mögötte, aki alakját hatalmas köpenybe, arcát pedig széleskarimájú kalap árnyékába rejtette.

Ez a férfi, akinek láttára düh és féltékenység reszkettette meg

Charnyt, nem úgy jött, mint valami győzelmes hódító. Járása ingadozott, lábait lassan vonszolta, szinte tapogatózni látszott az éjszaka sötétjében, mintha nem a királyné társnője vezetné, magához a királynéhez, aki felegyenesedve, fehérén várakozott a fa alatt.

Midőn meglátta Mária-Antóniát, még erősebben reszketett. Levette kalapiját és szinte sepepte vele a porondot. Ment előre és Charny látta, amint belép az árnyék sötétjébe; többször ismételt mély meghajlással köszönt.

Charny meglepetése meghökkenésre változott, aztán hamarosan átment egy egészen más, nagyon fájdalmas érzésbe. Mit keres a parkban a királyné e késői órán? Mit keres itt ez az ember? Miért várt elrejtőzve? Miért küldött érte a királyné, ahelyett, hogy maga ment volna hozzá?

Charny fejében kavargtak a töprengő gondolatok. Közben eszébe jutott, hogy a királyné titkos politikával is foglalkozik, hogy érintkezést tart fenn a német udvarokkal, amit a király nem szívesen lát, sőt szigorúan tilt is.

Talán ez a titokzatos lovag Schönbrunn, vagy Berlin futárja, valami titkos üzenetet hozó nemes, egyike azoknak a német alakoknak, akiket XVI. Lajos nem óhajtott látni Versaillesban, mióta II. József császár eljött Franciaországba, hogy a filozófiából és a politikából tudományos előadásokat tartson sógorának, a legkeresztényebb királynak.

Ez a gondolat, mint a jeges borogatás a lázbeteg homlokán, lehűtötte kissé a szegény Oliviert, visszaadta gondolkodóképességét és megfékezte dühének első kitörését. A királyné különben tartózkodó, sőt méltóságos magatartást tanusított.

A társnő nyugtalanul, aggódva figyelte a jelenetet, mint a barát nő vagy a duenna Watteau-képein és előzékeny szorgoskodásával láthatóan zavarta Charny ur tiszta szándékait. Azonban ha valakit politikai találkozáson érnek, az épen olyan veszedelmes, mint amilyen szegyenletes a szerelmi találkozáson való tettenérés. És a szerelmes minden tekintetben hasonlít az összeesküvőhöz. Egyforma köpenyt hord mind a kettő, egyik ugyanugy fülel a legkisebb zajra, mint a másik, lépésük egyképen bizonytalan.

Charnynak nem sok ideje maradt ezekre a töprengésekre; a kíséző előrelépett és vége szakadt az együttlétnek. A lovag olyan mozdulatot tett, mintha térdre akarná vetni magát; bizonyára elbocsátották, vége volt az audienciának.

Charny visszahuzódott a fatörzs mögé. A kis csoport bizonyára el fog haladni előtte. Nem tehetett egyebet, visszafojtotta lélegzetét és imádkozott az erdő manóihoz és tündéreihez, hogy némitsanak el minden földi és égi visszhangot.

E pillanatban úgy tetszett neki; hogy valami fehér kis tárgy siklik végig a királyné köpenyén; a nemes hirtelen lehajolt a föbe, aztán tiszteletteljes mozdulattal állt fel és futásnak eredt. Gyors távozását alig lehet más szóval jellemezni.

De siettében megállította a királyné társnőjének kiáltása, aki, midőn az ismeretlen megállt, félhangosan még annyit mondott neki:

— Várjon.

Nagyon engedelmes gavallér lehetett, mert rögtön megállt és várakozott.

A két nő kart karba öltve elhaladt Charny előtt, alig két lépésnyire rejtékhelyétől; a királyné köpenyének nyomában szellő támadt és Charny érezte, hogy meglebbenek a magas fűszálak.

Aztán arcába csapott a már ismert illat: a verbena és a rezeda keveréke, és érzékeire és az emlékekre rászállt a mámor köde.

A két nő ment és eltűnt.

Néhány perccel utóbb jött az ismeretlen férfi is, akiről Charny, míg a királyné lépteit követte a kis ajtóig, egészen megfedkezett; örült szenvedéllyel csókolgatott egy friss, illatos rózsát, bizonyára ugyanazt, melyet Charny a parkba lépő királyné kezében látott és amely csak az imént hullott ki a felséges asszony kezéből.

Egy szál rózsza, amelyet csókokkal borítanak! Követségről, államtitokról van-e szó vajjon?

Charny azt hitte, hogy az eszét veszti. Már-már rávetette magát erre az emberre, hogy kiragadja kezéből a virágot, midőn újra megjelent a királyné kísérlője és kiáltott:

— Jöjjön kegyelmesség!

Charny azt hitte, hogy valami királyi herceg áll előtte és oda kellett támaszkodnia a fához, hogy ne roskadjon le félholtan a pázsitra.

Az ismeretlen elrohant a hívó hang irányában és csakhamar eltűnt szem elől a növel együtt.

A királyné keze.

Midőn Charny a rettenetes csapás ejtette fájó sebbel visszatért a kis házba, ereje elhagyta e rázuduló újabb szerencsétlenséggel szemben.

A gondviselés visszahozta Versaillesbe, adott neki egy pompás rejtékhelyet, csupán azért, hogy felkeltse féltékenységét és tanujává tegye a bűnnek, melyet a királyné a házastársi hűség, a királyi méltóság megcsufolására elkövetett.

Kétségtelen, hogy ez az ember nem lehet más, mint egy új szerető. Az éjszaka lázában, a kétségbeesés deliriumában hiába igyekezett elhinni, hogy az az ember, aki a rózsát kapta, csak izenetvivő, a rózsza pedig titokban megállapított jel, mellyel a veszedelmessé válható levélírást akarták elkerülni.

Gyanuját nem tudta elhallgattatni. Végre is nem maradt más hátra, minthogy önmagával foglalkozzék és azon töprengjen, miként tudott tétlenül maradni a súlyos csapás pillanataiban.

Nem volt szükség hosszú gondolkodásra, hogy megmagyarázza passzív magatartását.

Az élet legválságosabb pillanataiban a cselekvés hirtelen váltódik ki az emberből és az ösztön, mely a cselekvést szüli, nem egyéb, mint a megszokás és a gondolkodás együttműködése a gyorsaság és az alkalmazkodó képesség fokán. Ha Charny nem cselekedett, ez azért történt, mert a királyné ügyeihez nem volt semmi köze; mert ha beavatkozik, magát is elárulja; mert ha a királynét kényes helyzetbe juttatja, a maga szerelméről is lehull a lepel és mert a bűnössel szemben a másik bűnösnek bizony csak nagyon gyenge érvei lehetnek.

Nem cselekedett, mert ha megtámadja a férfit, akit a királyné kegyével tüntet ki, csuf, izléstelen civódás kerekedhetik és ő olyar csapdába esik, amelyért a királyné sohasem bocsát meg neki.

És végül a «kegyelmesség» megszólítás a társalgás végén kissé megkésve, de mégis jótékony figyelmeztetésként hatott és épen dühének legválságosabb pillanatában ébresztette fel józan meggondolását. Mi történt volna, ha már karddal támadja meg azt az embert és akkor hallja a magas megszólítást? Jóvátehetetlen hibát követett volna el.

Ilyen gondolatok foglalkoztatták Charnyt egész éjszaka, sőt még a következő nap délelőttjén is. Amint azonban elütötte a délet, az előző est emlékei elhalványodtak, sőt eltűntek és elfoglalta helyüket a várakozás emésztő láza. Milyen felfedezések várnak rá?

Remegve foglalta el őrhelyét az ablakban, amely szinte egyetlen tartózkodási helye, életének áttörhetetlen határvonalává lett. Amint ott állt a kuszó növények árnyékában, a zsalu rései mögött, — mert becsukta a fatáblákat, hogy háza lakatlannak lássék, — a tölgy és a zöld lombok keretében olyan volt, mint függöny mögé rejtett régi-régi arckép az ősi udvarházban, mely az utódok lelkét a családi hagyomány kegyeltes ápolására ihleti.

Eljött az este és elhozta a lesben állónak a sötét vágyakat és az esztelen gondolatokat.

A régen megszokott hangok új jelentőséget vettek fel. A távolban látta, amint a királyné a fáklyavívők nyomában áthaladt a tornácon. Ugy tűnt fel neki, hogy a királyné magatartása bizonytalan, merengő, mintha még mindig az éjszaka izgalmának hatása alatt állna.

Lassankint kialudt minden világosság, a parkban csend lett és lehült a levegő. Talán úgy van az, hogy a virágok, melyek nappal azért virulnak, hogy elbájolják a járókelőket, az éjszakát használják fel frissességük, illatuk, karsu hajlékonyságuk felujtására. Mert bizonyos, hogy a fák, a növények is alusznak, akárcsak mi.

Charny pontosan tudta a királyné találkájának időpontját. Éjfél után ütött.

Azt hitte, hogy a szive reped meg. Székét az ablak korlátjához támasztotta, hogy elhalkítsa a hangos, heves dobhánásokat. — Nem-sokára — mondta magában — kinyílik a kis ajtó, megcsikordul a zár.

Az erdő éjszakai nyugalma semmi sem zavarta.

Charnynak csak ekkor jutott eszébe, hogy hiszen ugyanaz az esemény bizonyára nem fog megtörténni két nap egymásután, hogy ebben a szerelemben semmi sem kötelező, hacsak nem maga a szerelem és hogy nagy oktalanság volna, ha nem tudnának meglelni két napig anélkül, hogy lássák egymást.

— Ha nem okosak, akkor könnyen kiderülhet a titok, — gondolta Charny. — Ugy van, a királyné ma semmi esetre sem fogja megismételni a tegnapi est könnyelműséget.

Egyszerre csak megcsikordult a zár és a kis kapu kinyílt.

Halálos sápadtság ült ki Olivier arcára, midőn megpillantotta a két nőt a tegnapi esti ruhában.

— Milyen szerelmes lehet! — mormolta magában.

A két hölgy ma is, mint tegnap, siető léptekkel haladt el Charny ablaka alatt.

Ő pedig, mint tegnap, kiugrott az ablakból, mihelyt annyira voltak,

hogy nem hallhatták lépteit; és míg fától fához lopózott, egyre fogadkozott magában, hogy okos lesz és közönyös, hogy nem fogja elfelejteni, hogy ő csak alattvaló, amaz pedig a királyné, hogy ő férfi, amaz pedig nő, tehát joga van, hogy tiszteletet követeljen.

És minthogy ismerte magát, szenvedélyes, lobbanékony természetét, kardját elrejtette egy mályvabokorba, mely platánfa alján nőtt.

Közben a két nő elérkezett a tegnapi helyre. Charny felismerte a királynét, aki köpenyébe takarta arcát, mialatt a szolgálatkész barátnő elment azért az urért, akit kegyelmesnek szölitottak.

Vajjon hol rejtőzködhetik ez? Ezen töprengett Charny. Abban az irányban, melybe a barátnő távozott, Apollo fürdője volt, de ezt magas kerítés és márványoszlopok fogták körül. Hogyan rejtőzhetett volna oda, hiszen nem tud bejutni.

Charnynak eszébe jutott, hogy a parknak azon a részén van egy épen olyan kis ajtó, mint amilyenén át a hölgyek jöttek a találkára. Az ismeretlennek bizonyára van kulcsa ehhez az ajtóhoz, azon át lopózik be és a fürdő mögött rejtőzködik, míg érte mennek.

Ily módon érthetővé válik az egész titok; aztán, a királynéval való beszélgetés végén ökegyelmessége ugyanazon a kis ajtón távozik.

Néhány perccel utóbb Charny megpillanthatta a tegnapi látott köpenyt és kalapot.

Ezuttal azonban az ismeretlen már nem azzal a tiszteletteljes tartózkodással jött; nagy léptekkel közeledett, mert nem mert futni, de olyan sietve, hogy járása futásnak is beillett.

A királyné helyet foglalt a köpenyen, melyet ez az ujkori Raleigh terített le számára és míg a barátnő őrt állott, a szerelmes főur letérdelt a mohára és szenvedélyes hévvel kezdett beszélni.

A királyné lehajtott fejjel, szerelmes mélabuval hallgatta. Charny nem hallotta ugyan a szavakat, de valahogy érezte, hogy tele vannak költészettel és szerelemmel. Minden egyes hang hévvel teli szerelmes vallomásnak tetszett.

A királyné nem felelt. Az ismeretlen még jobban fokozta hangjának simogató zenéjét és a boldogtalan Charny érezte, ha értené a szavakat, belehalna dühös féltékenységebe. De nem történt semmi. Abban a pillanatban, midőn már-már tisztán csendült meg a hang, a lesben álló társnő figyelmeztető intése kényszerítette a szónokot, hogy letompított hangon sirja el szerelmes elégiáit.

A királyné makacsul hallgatott.

A másik kérést könyörgésre halmozott, amit hangjának rezgése árult el, de válaszul csak szelid, hallgató beleegyezést nyert, amivel pedig nem igen éri be az égő ajak, mely már megkóstolta a szerelem poharát.

Egyszerre csak mégis megszólalt a királyné, vagy legalább is úgy látszott, hogy megszólal. Halkan, fojtva ejtett szavak lehettek, csak az ismeretlen hallotta őket, de alig hallotta meg, elragadtatott boldogságában felkiáltott:

— Köszönöm, oh köszönöm, drága Felség! Tehát holnap.

A királyné teljesen eltakarta arcát.

Charny jéghideg izzadságot, a halál veritékét érezte, amint nehéz cseppekben hullott homlokáról.

A királyné az ismeretlennek nyujtotta kezét. Ez megragadta és

olyan gyengéd, olyan hosszú csókkal illette, hogy azalatt Charny megismerte a legkegyetlenebb kinszenvedést, amelyet a szívtelen emberiség a pokolban leshetett el.

E csók után a királyné gyorsan felállt és megragadta társnője karját.

Sietve távoztak és ezuttal is Charny mellett haladtak el.

Az ismeretlen elfutott az ellenkező irányban és Charny, akit a kimondhatatlan fájdalom leshelyéhez szegezett, homályosan hallani vélte két ajtó csukódásának zaját.

Meg sem kísértjük leírni Charny lelkiállapotát a rettenetes fedezés után.

Az éjszaka nagyrészt azzal töltötte, hogy mint az örült járta a parkot, az utakat, melyeknek szeurehányást tett, amiért ezek is részesevé lettek az elkövetett bűnnek.

Órákig tartott ez az örület és csak akkor tért magához, midőn elvakult rohanása közben belebotlott a kardba, melyet eldobott magától, nehogy kísértésbe essék.

Amint lába megbotlott az acélpengében, egyszerre tudatára ébredt erejének és méltóságának. A férfi, ha kezében kard van, nem tehet mást, minthogy vagy magát, vagy azt döfi át vele, aki megsértette; gyengeségnek vagy félelemnek nincs helye többé.

Charny egyszerre visszaváltozott gondolkozó, erős férfiúvá. Esztelen kóborlásával felhagyott és csendesen járta a sétányt, melyen ott volt még a két nő és az ismeretlen férfi lábainak nyoma.

Elment arra a helyre, amelyen a királyné ült és a letaposott pázsit eszébe juttatta a maga boldogtalanságát és a másik szerencsését. De nem sóhajtozott, nem engedte, hogy ismét agyára nehezedjék a harag, hanem gondolkodni kezdett erről a szerelmesről és töprengett, ki lehet az ismeretlen férfi.

Olyan nyugodt figyelemmel követte lábai nyomát, mintha vadra lesne. Eljutott az Apollo fürdője mögötti kis ajtóhoz és amint felhágott a falra, lónyomokat és lelegelt füvet látott a tuloldalon.

— Innen jön tehát, — gondolta — nem Versailles, hanem Páris felől. Egyedül jön és holnap is jelentkezni fog, mert hiszen azt mondták neki, hogy: a vizionlátásra holnap.

— Holnapig csak hadd folyjon, nem a könnyem, de a szívem vére. A holnap utolsó napja lesz életemnek, vagy gyáva vagyok és soha sem szerettem.

— Jó, jó, csak csendesen, — szólt mellére ütve, mint a lovas, aki megütögeti paripája nyakát, ha ez megvadul — csak nyugalom. Légy erős, még nincs vége a próbának.

Mégegyszer körültekintett, de szeme kerülte a kastélyt, félve, hogy meg találja pillantani a hűtlen királyné világos ablakát; ez a világosság csak tetézné a hazugságot és a bűnt.

Valóban, a világos ablak azt jelenti, hogy otthon van a lakó. És mire való ez a hazugság, midőn valakinek joga van a szemérmetlenségre és becstelenségre, midőn csak egy hajsza választja el a titkolt szégyent a nyilvános botránytól?

A királyné ablakában világosság látszott.

— Szerelmesével járja a parkot és el akarja hitetni, hogy otthon

van! Valóban megható ez a szüzsies tartózkodás! — mondta Charny keserű gunnyal.

— Mégis csak jólelkű ez a mi királynénk, hogy ilyen sokat ad a véleményünkre. Igaz, hogy talán a férje érzékenységet is kimélni akarja.

Körmeit öklébe vájva, lassu, kimért léptekkel folytatta sétáját.

— Azt mondták, a vizionlátásra holnap, — mormolta, midőn felhágott az erkélyre. — Igen, holnap!... Holnap négyen leszünk a találkozó, Felséges asszonyom.

Az asszony és a királyné.

Másnap ugyanugy történt minden. Amint elütötte az éjfélt, kinyílt a kis kapu és megjelent a két nő.

Ugy volt, mint az arab mesében, ahol a szellemek varázsszóra kerülnek elő bizonyos órában.

Charny elhatározása készen volt; ma este meg kell tudnia, ki az, akit a királyné kitüntet kegyével.

Az eddigi szokáshoz híven a fák mögött lopózott előre; de midőn arra a helyre ért, amelyen a két előző napon a szerelmesek találkoztak, nem talált ott senkit.

A barátnő az Apollo-fürdő felé vezette a királynét.

Szőrnyű ijedelem, az eddiginél is öldöklőbb kin ragadta meg Charnyt.

Becsületes, egyenes lelkével nem merte, nem tudta elképzelni, hogy a szerelmesek ennyire vetemednek.

A királyné mosolyogva, suttogva lépdelt a sötét csarnok felé, melynek küszöbén az ismeretlen főúr várta kitárt karokkal.

A királyné is előretárta karjait és a rácsos vasajtó becsukódott mögötte.

A büntárs kint maradt és lepihent egy csonka oszlopra, melyet puhára párnáztak a ráhullott levelek.

Charny tulbecsülte az erejét. Ekkora csapást nem tudott elviselni. Abban a pillanatban, midőn dühében rá akart rontani a királyné bizalmasára, hogy leálcázza, megtudja kilétét, megfenyítse, talán meg is fojtja, agyába, torkára tolult a vér és ő eszméletét veszítette.

Hörgő sóhajtással dőlt le a pázsitra, felriasztotta egy pillanatra a fürdő ajtajában álló őrszemet.

Felszakadt sebe belső vérömlést okozott, ez okozta ájulását.

A harmat hűvöse tértette magához, a föld nedvessége és testi fájdalmának érzete.

Tántorogva állott talpra, ráismert a helyre, visszaemlékezett a történtekre és kutatva tekintett körül.

Az őrszem eltűnt, hang nem hallatszott a közelben. Messze, Versaillesben kettőt ütött valamelyik tornyon és ebből megtudta, hogy ájulása jó hosszú ideig tartott.

Nincs kétség, a szőrnyű látomány elenyészett: a királyné, lovag, kísérő eltűntek, hiszen volt elég idejük. Charny meglátta a falon túl a távozó paripa patáinak friss nyomát.

Ezek a nyomok és néhány letört galy a fürdő rácsa körül maradtak itt mindössze, hogy az elkövetett bűnről tanuságot tegyenek.

Az éjszaka hátralevő részét lázas önkivületben töltötte és a reggel sem hozta vissza nyugalját.

Sápadtan, mint a halott, tíz évet öregedve, becsengette szolgáját és fekete bársonyba öltözött, mint egy meggazdagodott kispolgár.

Sötéten, némán, magába fojtva fájdalmát, indult el a Trianon felé és épen örváltáskor, azaz tíz óra tájban ért oda.

A királyné kilépett a kápolnából, melyben misét hallgatott.

Utján hódolattal hajlottak meg a fejek és tisztelgésre ereszkedtek le a kardok.

Charny megfigyelte, hogy a hölgyek közül többen elvörösödtek az irigységtől a királyné szépsége láttára.

Szép volt valóban, halántékáról felfésült gyönyörű hajával, finom vonásu arcával, mosolygó szájával, fáradt, de szelid fényben csillogó szemével.

Most hirtelen észrevette Charnyt a tisztelgők sorának legvégén.

— Azt hittem, hogy birtokán tartózkodik, Charny ur, — szólt hozzá szigoruan.

— Már visszajöttem, Felség, — felelte ez kurtán, szinte udvariatalanul.

A királyné meghökkent; figyelmét a legfinomabb árnyalat sem kerülte el.

A majdnem ellenségesen váltott szavak után a hölgyekhez fordult.

— Jó napot, grófné, — üdvözölte barátságosan De La Motte aszszonyt.

Meghitt bizalmassággal mosolygott rá.

Charny összereszt. Figyelmesen szemügyre vette a grófnét.

Jeannet nyugtalanította ez a nagy érdeklődés és elfordította fejét.

Charny csak bámult rá, mint az örült, míg az végre ismét feléje fordult.

Ekkor meg körbe járt körülötte és vizsgálta mozdulatait.

A királyné jobbra-balra köszönt, de közben szemmel-tartotta mindkettőjüket.

— Ugy látszik megörült, — gondolta. — Szegény fiu.

Ujból odalépett hozzá.

— Hogy érzi magát, Charny ur? — kérdezte szeliden.

— Nagyon jól, Felség, hála Istennek! De mégsem olyan jól, mint Felséged.

És olyan mozdulattal hajolt meg, hogy inkább megrémítette, mint meglepte a királynét.

— Itt valami baj van, — mondta magában Jeanne.

— Hol lakik? — kérdezte a királyné.

— Versaillesben, Felség, — mondta Olivier.

— Mióta?

— Három éjszaka óta, felelte a fiatal ember, szemmel, mozdulattal igyekezve különös hangsúlyt adni szavainak.

A királynén nem látszott semmi felindulás; Jeanne összereszt.

— Nincs valami mondanivalója? — kérdezte a királyné angyalis szelidséggel.

— Oh, — felelte ez — nagyon is sok mondanivalóm volna Felséged számára.

— Jöjjön!

— Legyünk résen! — gondolta Jeanne.

A királyné sietve indult el lakosztálya felé, akik utána mentek, nem kevésbé voltak izgatottak, mint ő. De La Motte asszony nagy öröme a királyné többeket magával hívott, nehogy úgy lássék, mintha kettesben akarna maradni Charnyval.

A követők közé becsuszott Jeanne is.

Lakosztályaiba érve a királyné elbocsátotta Misery asszonyt és a szolgálattelvő hölgyeket.

Enyhe, de felhős idő volt, a nap nem látszott a felhők mögött, csak meleg sugarai hatoltak át a kékes-fehér tömegen.

A királyné kinyitotta a kis erkélyre nyíló ablakot, aztán leült levelektől roskadozó íróasztala elé és várt.

Akik vele jöttek, megértették, hogy egyedül óhajt maradni és egyenkint kiszállingóztak.

Charny türelmetlenül, haragosan gyűrte, forgatta a kezében tartott kalapot.

— Beszéljen! beszéljen! — mondta végre a királyné; — úgy látom, valami bántja.

— Hogyan kezdjem? — szólt Charny fenhangan gondolkozva. — Hogyan merészeljem váddal illetni a királyi Felség becsületét?

— Tessék? — kiáltott Mária-Antónia lángoló tekintettel.

— Csak nem mondhatom el, amit láttam! — folytatta Charny.

A királyné felállt.

— Uram, — szólt hidegen, — nagyon is korán van ahhoz, hogy részegnek higgyem; és mégis, magatartása nem vall józanságra.

Azt hitte, hogy ez a megvető hang lesujtja majd, de Charny szinte nem is hallotta.

— Végre is — szólalt meg — a királyné is csak nő. És én sem vagyok egyéb, csak férfi és alattvaló.

— Uram!

— Felség, nem akarom, hogy mondanivalómat zavarossá tegye az örüléssel határos düh. Remélem, bebizonyítottam, hogy hódolattal viseltetem a trón iránt, félek, hogy a királyné zsemélye iránt érzett esztelen szerelmemet sem tudtam eltitkolni. Válasszon tehát, a királynét vagy az asszonyt vádoljam-e meg a becsstelenség és a hit-szegés vádjával?

— Charny ur! — kiáltott a királyné elsápadva és az ifju felé tartva, — ha nem távozik, testőreimmel kergettetem ki innen.

— Akkor hát megmondom, mielőtt kiüzetne, hogy méltatlan a királynéi címre és mint nő is becstelen, — kiáltott Charny dühének tetőfokán. — Három éjszaka követtem útjait a parkban!

Azt várta, hogy felpattan e rettenetes szavakra, de ehelyett emelt fővel lépett oda hozzá.

— Charny ur, — szólt kezét megfogva — állapota részvétet kelt bennem; türtőztesse magát, szeme lángol, keze reszket, arca halvány, vére a szívébe tolul. Ön beteg, akarja, hogy segítséget hívjak?

— Láttam önt! — ismételte az ifju hidegen, — láttam azzal az emberrel, midőn odaadta neki a rózsát; láttam, midőn megcsókolta

Felséged kezét; láttam, midőn együtt tűntek el az Apollo-fürdő rácsa mögött.

A királyné végigsimitott homlokán, mintha meg akarna győződni arról, hogy ébren van.

— Nézze, — szólt aztán — üljön le, hisz elesik, ha nem támogatom; üljön le, ha mondom.

Charny beleroskadt az egyik karosszékre, a királyné pedig leült vele szemben, megfogta mindkét kezét és ránézett, mintha a lelkébe akarna látni.

— Nyugodjék meg, csillapítsa le szívét és eszét és ismételje, amit az imént mondott.

— Oh, hát meg akar ölni! — nyögte a szerencsétlen.

— Majd én kérdezem. Mikor távozott birtokáról?

— Két héttel ezelőtt.

— Hol lakik?

— A fővadászmeister házában, melyet bérbe vettem.

— Igen, ismerem, az öngyilkos háza, a park szélén.

Charny igent intett.

— Azt mondja, hogy látott valakit velem?

— Elsősorban is Felségedről beszéltek, Felséged az, akit láttam.

— Hol?

— A parkban.

— Hány órakor? Melyik napon?

— Éjfélkor, elsőízben kedden.

— Engem látott?

— Mint ahogy most látom, és láttam a kísérijét is.

— Szóval kísért valaki? Hát azt felismerné-e?

— Az imént azt hittem, hogy őt látom, de nem merném határozottan állítani. Az alak, a mozdulatok hasonlítanak, de az arcot el szokás rejteni, midőn bünt akar valaki elkövetni.

— Jól van, — mondta a királyné nyugalommal — kísérimet tehát nem ismerte fel, de engem...

— Oh! Önt asszonyom, önt láttam, mint most.

A királyné tehetetlen haraggal dobbantott.

— És az a másik, akinek a rózsát adtam... mert ezt is látta, ugy-e?

— Igen; de a lovagot nem tudtam utolérni.

— De tudja, hogy ki az?

— Kegyelmességednek szolítják, mindössze ennyit tudok róla.

— Mondja hát tovább; kedden rózsát adtam... és szerdán?

— Szerdán csókra nyujtotta mindkét kezét.

— Oh! — suttogta a királyné kezeit tördelve. — És végül csütörtökön, tegnap?...

— Tegnap másfél órát töltött azzal az emberrel az Apollo-grottában, ahol társnője magára hagyta.

A királyné indulatosan állott fel.

— És ön... látott... engem? — mondotta, külön hangsúlyozva minden szótagot.

Charny esküire emelte kezét.

— Oh! — méltatlankodott a királyné, akit végül is elöntött a harag, — még utóbb megesküszik!

Charny megismételte vádoló kézmozdulatát.

— Engem? engem? — kérdezte a királyné mellét verve.

— Igen, önt; kedden az aranszegélyű zöld ruhát, szerdán a kék és rozsdaszínűt hordta, tegnap, tegnap meg azt a hervadtlevél színű selyemruhát, melyet akkor viselt, midőn először csókoltam meg a kezét! Ön volt az, de mennyire ön! Megöl a szégyen és a fájdalom, midőn azt mondom: Életemre, becsületemre, az Istenre! Ön volt az, asszonyom!

A királyné sebes léptekkel járt fel és alá a terraszon, mit sem törődve azzal, hogy izgatottsága felkelti az alant állók kíváncsiságát.

— Ha esküvel erősíteném, — mondotta végül — ha fiam életére, ha az Istenre esküdném!... Én is ugyanazt az Istent hiszem, mint ön!... Nem, nem hisz nekem... még akkor sem hinné!...

Charny lehajtotta fejét.

— Örült! — kiáltott rá a királyné, erősen megrázva kezét és magával vonva az erkélyről a szobába. — Ugy látszik, egészen sajátos gyönyörűség lehet, megrágalmazni egy ártatlan, feddhetetlen nőt és nagyon becsületes dolog, gyalázni a királynét. Elhiszed nekem, ha mondom, hogy nem engem láttál? Elhiszed, ha Krisztusra esküszöm, hogy három nap óta nem mentem ki a kastélyból este négy óra után? Akarod, hogy tanukul hívjam udvarhölgyeimet, vagy a királyt, aki tudja, hogy itt voltam és nem lehettem másutt? Nem... nem hisz nekem, minden hiába!

— Láttam önt! — válaszolta hidegen Charny.

— Oh! — kiáltott fel hirtelen a királyné, — tudom már, tudom már! Nem első ízben illetnek ezzel az alávaló rágalommal, nem beszéltek-e, hogy az opera-bálon megbotránkoztattam az egész udvart? Nem láttak Mesmernél extázisban, a kíváncsiak és a kéjhölgyek jelenlétében?... Ön, aki megverekeedett értem, tudja, hogy mi igaz mindebből!

— Asszonyom, akkor megverekekedtem, mert nem hittem a rágalmakban. Ma megverekekedném, mert hiszek.

A királyné az égre emelte kétségbeeséstől megmerevült karjait, két forró könnyesepp gördült végig arcán és lehullott keblére.

— Istenem! — szólt, — küldj egy mentő gondolatot. Nem akarom, hogy ez az ember megvessen, segits, én Istenem!

Charny a szíve mélyéig megindította ez egyszerű és komoly fohász. Szemeit elfedte kezével.

A királyné kis ideig hallgatott, gondolkozott, aztán megszólalt:

— Uram, ön elégtellel tartozik nekem. Megmondom, mit kívánok: Három éjszaka látott engem a parkban, egy férfi társaságában. Pedig ön jól tudja, hogy visszaéltek már a hasonlatossággal, hogy van valahol egy nő, nem tudom, ki az, akinek arca, járása olyan, mint az enyém, boldogtalan királynéé. De minthogy inkább hajlandó elhinni, hogy én voltam az, aki éjnek idején a parkban kóboroltam, jöjjön el oda ugyanabban az órában, még pedig velem. Ha tegnap látott, ma bizonyára nem láthat, mert hiszen ön mellett leszek. Ha pedig más valaki az, miért ne néznők meg együtt? És, ha meglátjuk... ah, uram, akkor ugy-e meg fogja bánni, hogy ilyen nagy kinszenvedést okozott nekem.

Charny a szívére szorította kezét és felelt:

— Ön végtelenül jó hozzám, Fenség; megérdemlem a halált, ne sujtson le jóságával.

— Ó, majd a bizonyítékaimmal fogom lesujtani. Ne szóljon senki-

nek a dologról. Ma este tíz órakor a vadászlak kapujában várja be elhatározását. Most menjen és mutasson közömbös arcot.

Charny szólanul hajtott térdet és ment.

A második szalónban Jeanne mellett haladt el, aki majd elnyelte a szemével és aki készen állott, hogy a legelső hívásra besieessen a királynéhez.

A nő és a démon.

Jeanne jól látta Charny zavarát, a királyné örömét a viszontlátás felett és mindkettőnek igyekezetét, hogy beszélgetést kezdjenek.

Olyan eszes nő, mint Jeanne, ennél sokkal kevesebből is kitalált volna mindent, nemcsak azt, amit ugys mindenki tudott.

A találkozás után, melyet Cagliostro rendezett De La Motte asszony és Oliva között, az utolsó három éjszaka komédiája nem szorul bővebb magyarázatra.

Amint Jeanne a királyné elé került, hallgatott és figyelt; szeretete volna a királyné arcáról leolvasni sejtéseinek helyességét.

De a királyné az utóbbi időben megszokta már, hogy ne bizzék senkiben. Nem árult el semmit. Jeannenak tehát be kellett érnie a találgatásokkal.

Az egyik lakájt megkérte, hogy kövesse nyomon Charnyt. A lakáj visszajött és jelentette, hogy a gróf a park szélén álló házba ment.

— Semmi kétség, — gondolta Jeanne — ez az ember szerelmes és mindent látott.

Hallotta, amint a királyné így szólt Misery asszonyhoz:

— Fáradtnak érzem magam, kedves Misery, ma már nyolc órakor le fogok feküdni.

És midőn az udvarhölgy felajánlotta szolgálatait, még azt is hozzá tette:

— Senkit sem fogadok.

— Ez ugyan elég világos, — gondolta Jeanne, — ostoba volnék, ha nem látnék át a szítán.

A királyné, aki még mindig a Charnyval való jelenet izgalmainak hatása alatt állott, csakhamar elbocsátotta kíséretét. Jeanne, most először, mióta az udvarhoz került, meg volt elégedve.

— Jól összekevertem a kártyákat, — mondotta; — most gyorsan Párisba! Itt az ideje, hogy felbontsam a csomót.

És azonnal távozott Versaillesból.

Lakásán, a Saint-Claude-utcában, pompás ezüst ajándéktárgy várta, melyet a bitoros aznap reggel küldött.

Csak futó, közömbös pillantásra méltatta a nagyértékű ajándékot, aztán sietve tekintett át a függöny mögül Olivához, akinek ablakai azonban még zárva voltak. Oliva aludt, fáradt volt bizonyára; nagyon meleg volt ezen a napon.

Jeanne a bitoroshoz hajtattott, aki sugárzott a boldogságtól, gőgös volt és szemtelen. Remek Boule-íróasztala előtt ült és fáradhatatlanul dolgozott egy levélen, melyet eltépett, meg újra kezdett és amely mindig egyformán kezdődött, de a befejezés sehogy sem akart megszületni.

Midőn a komornyik belépett, a bitoros ökegyelmessége felkiáltott:

— Kedves grófné!

És futva rohant eléje.

Jeanne türtte a csókokat, melyekkel a főpap karját és kezét elhalmozta. Kényelmesen helyezkedett el, hogy kedvére kibeszélgethesse magát.

Ökegyelmessége hálálkodással kezdte, amely nem volt hijján az ékeesszólo öszinteségnek.

Jeanne azonban szavába vágott:

— Kegyelmességed nagyon gyengéd szerelmes és hálás is vagyok érte.

— Mi az, amiért hálás?

— Nem a szép ajándékért, amit ma reggel küldött, hanem a tapintatért, hogy nem küldte a kis házba. Ez valóban gyengéd figyelemre vall. A szíve nem tagadja meg magát.

— Ha tapintatról van szó, ebben önt illeti a dicséret.

— Ön sokkal több, mint boldog ember; ön valósággal diadalmas félisten.

— Igaz, és ez a nagy boldogság szinte megrémit, zavarba hoz; látni sem akarok senkit. A pogány mese jut eszembe Jupiterről, akit elfárasztottak a saját sugarai.

Jeanne mosolygott.

— Versaillesből jön? — kérdezte mohón a biboros.

— Igen.

— És látta... őt?

— Tőle jövök.

— Nem mondott... semmit?

— Ugyan! Mit mondott volna?

— Bocsásson meg, ez nem kíváncsiság, hanem szerelmi düh.

— Ne kérdezzem semmit.

— Oh, grófné!

— Ne, ne kérdezzem.

— Milyen furcsán mondja ezt! Ha önt látja az ember, szinte azt hinné, hogy rossz hírt hoz.

— Ne kívánja, hogy beszéljek.

— Grófné! grófné!

A biboros elsápadt.

— A nagy boldogság — mondotta aztán — hasonlít Fortuna kerekéhez; a tetőpont után azonnal a lejtő kezdődik. Ne legyen kiméletes, ha valami baj van; de nem történt semmi, ugy-e?

— Én, ellenkezőleg igen nagy szerencsének nevezném.

— Miről beszél?... Mit nevezne szerencsének?

— Azt, hogy nem pattant ki a dolog, — felelte szárazon Jeanne.

— Oh, — mondta mosolyogva a biboros, — két egyetértő szív és egy ilyen okos fő...

— Egy ész és két szív nem tudja bezárni a látó szemeket.

— Láttak bennünket? — kiáltotta rémülten Rohan ökegyelmessége.

— Erősen hiszem, hogy igen.

— Akkor hát... fel is ismertek?

— Oh, ezt már nem! Ha felismertek volna bennünket, ha kitudódott volna a titkunk, akkor Jeanne de Valois tul volna már árkon-bokron, ön pedig halott ember volna.

— Ez bizony igaz. De az ön titkolózása, grófné, olyan, mintha lassu tűzön égetnének. Megláttak, azt mondja. Szóval láttak valakit sétálni a parkban. Ezt csak szabad?

— Kérdezze meg a királytól.

— A király tudja?

— Már megint kezdi! Ha a király tudná, ön a Bastilleban és én is börtönben ülnék. De minthogy elkerült szerencsétlenség felér két megígért szerencsével, eljöttem, hogy megmondjam, ne kísértse többé az Istent.

— Hogyan? Mit jelentenek ezek a szavak, kedves grófné?

— Nem érti őket?

— Ön megrémit.

— Én az esetben volnék megrémülve, ha nem nyugtatna meg.

— Mivel nyugtassam meg?

— Azzal, hogy nem megy többé Versaillesba.

A biboros felugrott.

— Nappal? — kérdezte mosolyogva.

— Sem nappal, sem éjjel!

Rohan herceg összerezsent és elbocsátotta a grófné kezét.

— Ez lehetetlen! — jelentette ki aztán.

— Ugy látom, még mindig nem sejtí, miről van szó. Ha jól hallottam, azt mondta, hogy lehetetlen. És miért lehetetlen, ha szabad kérdeznem?

— Mert olyan szerelem ébredt a szivemben, mely csak az életemmel együtt ér véget.

— Veszem észre, vágott szavába gunyosan a grófné — és ezért akar minden áron visszamenni a parkba. Igen, tudja meg, ha még egyszer odamegy, szerelme csak az életével ér véget, de hogy egyszerre vége lesz mindkettőnek, ez bizonyos.

— Mily ijedelem, grófné! Ön, aki még tegnap olyan bátor volt.

— Bátorságom olyan, mint az állatoké: nem félek, amíg nem fenyeget veszély.

— Az én családomban a bátorság nem ilyen. Én csak akkor vagyok boldog, ha szemben állok a veszéllyel.

— Rendben van, de akkor engedje, hogy megmondjam...

— Nem, ne mondjon meg semmit, grófné! — kiáltott a szerelmes biboros. — Meg kell lenni, a kocka el van vetve; jöjjön a halál, ha kell, de szerelmemet nem adom! El fogok menni Versaillesba.

— Egyedül is? — kérdezte a grófné.

— Magamra hagyna? — kérdezte Rohan herceg szemrehányó hangon.

— Én minden esetre.

— De ő, ő el fog jönni.

— Téved, nem fog eljönni.

— Talán ő küldte ezt az üzenetet? — kérdezte reszketve a biboros. — Hiszen épen ez az, amit már egy félórája igyekszem kiméletesen tudtára adni.

— Nem akar találkozni velem?

— Soha többé, és én adtam neki ezt a tanácsot.

— Asszonyom, — mondta a biboros — nem szép, hogy megforgatja a tört a szivben, amelyről tudja, milyen érzékeny.

— Talán szebb volna, ha vesztükbe engednék rohanni két boldogot és elhallgatnám a jó tanácsot? Én megmondtam, aki akarja, megfogadja.

— Grófné, grófné, inkább a halált!

— Ez már aztán az ön dolga és könnyen elérhető.

— Ha mint a szerelem bűnöse halok meg, nem bánom, — mondta sötéten a biboros. — Áldani fogom a poklot, melyben együtt leszek bűntársammal.

— Ime, a főpásztor szentségtörést követ el, az alattvaló letaszítja trónjáról a királynét, a férfi vesztébe kergeti a szeretett nőt!

A biboros megragadta a grófné kezét és magánkívül kiáltotta:

— Vallja be, hogy nem ő mondta, hogy nem akar ily módon eltávolítani!

— Az ő nevében beszélek.

— Csak haladékokat kíván talán.

— Vegye úgy, amint akarja, de engedelmeskedjen parancsának.

— A park nem az egyetlen hely, ahol találkozhatunk... van ezer más, sokkal biztosabb. Hiszen önt is meglátogatta a királyné!

— Egy szót se többet, kegyelmes herceg! Ólomsúlyként hordom lelkemen az önök titkát. De erőm elhagy, már nem sokáig bírom. Amit nem tesz meg az önök könnyelműsége, a véletlen, az ellenségek rosszakarata, azt meg fogja tenni a lelkiismeret szava. És én képesnek tartom őt arra, hogy egy gyenge pillanatban bevalljon a királynak mindent.

— Jóságos Isten! lehetséges volna! — kiáltott fel Rohan; — meg tudná ezt tenni?

— Ha látná, szánalmat érezne iránta.

A biboros gyors mozdulattal kelt fel ültéből.

— Mit tegyek hát? — kérdezte.

— Adja vissza nyugalma azzal, hogy hallgat.

— Azt fogja hinni, hogy elfeledtem.

Jeanne vállat vont.

— Gyávasággal fog vádolni.

— Gyávasággal, amiért megmentette? Soha.

— Megbocsáthatja-e egy nő, hogy elviseljük a válás fájdalmát?

— Ne tekintse őt olyannak, mint engem.

— Erősnek, fenköltnek ismerem. Bátorságáért és nemes szívéért szeretem. Számíthat rám, mint ahogy én is számítok öreá. Még egyszer, utoljára látni fogom; olvasnia kell lelkemben és ha meghallgatott, bármilyen határozzon, oly híven fogom teljesíteni, mint valami szent fogadalmat.

Jeanne felállt.

— Jó, tegyen úgy, amint jónak látja. Menjen oda! De egyedül fog menni. Ma Párisba jövet a park kulcsát a Szajnába vetettem. Ön tehát ki fog menni Versaillesbe, én pedig elutazom Svájcha vagy Hollandiába. Minél messzebbre, annál nagyobb biztonságban leszek, majd ha felrobban a bomba.

— Grófné! ön elmegy és cserben hagy! Istenem, hát akkor kivel beszéllek majd róla?

Jeanne itt eszébe jutott Molière. Oktalanabb Valère és ravaszabb Dorine talán még sohasem állott egymással szemben.

— Ott a park és a visszhang. Annak elzokoghatja Amaryllis nevét.
 — Grófné, könyörüljön rajtam! Elfog a kétségbeesés, — szolt a főpásztor őszinte fájdalommal.

— Akkor hát, — felelt Jeanne erélyesen és keményen, mint a sebész, ha elhatározta az amputálást — ha kétségbeesett, azért még nem kell olyan meggondolatlanságot elkövetnie, mely veszedelmesebb, mint a lőpor, mint a pestis, mint a halál! Ha annyira ragaszkodik ahhoz a nőhöz, vigyázzon rá, ahelyett, hogy a vesztére törne és ha van szíve és emlékezni tud, ne rántsa magával a romlásba azokat, akik baráti szolgálatokat tettek önnek. Én nem akarok a tüzzel játszani. Megesküszik-e nekem, hogy egy lépést sem tesz azért, hogy viszontláthassa a királynét? Hogy két héten belül még csak látni sem fogja, nemhogy beszélni vele? Megesküszik erre? Akkor maradok és segítségére leszek. Vagy elhatározta, hogy dacol minden veszéllyel és megszegi az én tilalmamat és az övét? Amint ezt megtudom, tíz perccel később már utazom is! Ön pedig majd boldoguljon, ahogy tud.

— Rettenetes ez! — mormolta a bíboros; — a zuhanás a boldogság csucsáról halálos, nem fogom túlélni!

— Ugyan, — sugta fülébe Jeanne — hiszen a hiusága nagyobb, mint a szerelme.

— Volt bennem hiuság is, de ma már csak szerelem van.

— Akkor hát szenvedjen, ez hozzátartozik a szerelemhez. Tehát kérem, határozzon: maradhatok-e, vagy indulnom kell Lausanne felé?

— Maradjon, grófné, de találjon ki valamit, amivel lecsillapít. Nagyon fájó a seb.

— Megesküszik, hogy szót fogad?

— Fogadom!

— Rendben van; a csillapító szert pedig már meg is találtam. Találkozni tilos, de a levélírást nem tiltottam el.

— No lám! — kiáltott felvillanyozva a bíboros, — írhatok?

— Próbálja meg.

— És... ő felelni fog?

— Megpróbálom.

A bíboros csókokkal borította a grófné kezét és védő angyalának nevezte.

A grófné szívében lakó démon pedig kacagott féktelenül.

Az éjszaka.

Ugyanez nap délután négy óra tájban lovas állott meg a park szélén, az Apollo-fürdő mögött.

A lovas csak sétára indulhatott, mert lova lassan, lépésben ballagott; gondolataiba merült, mint Hyppolitos és szép volt, mint az. A kantár lazán függött a ló nyakán.

Azon a helyen állott meg, ahol Rohan herceg állította meg lovát három nap óta. A talaj patkónyomokkal volt tele, a tölgyfa körül, melyhez lovát kötötte, le voltak legelve a bokrok levelei.

A lovas leszállott lováról.

— Ezen a helyen, úgy látszik, sokat jártak, — mormolta.

Odalépett a falhoz.

— Ezen a helyen megmászta a kerítést, ezt az ajtót meg csak mostanában nyitották ki. Gondoltam, hogy így lesz. Ha valaki az Indiákon harcolt, megtanulhatta, mit jelentenek a lónyomok. Nos, Charny ur két héttel ezelőtt tért vissza és ezóta nem mutatkozott. Charny ur ezen az ajtón keresztül jár Versaillesbe.

Amint ezt mondta, hangosat sóhajtott a lovas, mintha lelke akarna kiszakadni ezzel a sóhajtással.

— Ne irigyeljük embertársaink boldogságát, — mormolta, amíg egyenként vizsgálta a fűvön és a falon az áruló nyomokat. Isten megadja az egyiknek, amit a másiktól megtagadott. Az Isten tudja, miért teremtet boldog és boldogtalan embereket; legyen áldott az ő akarata.

— De mégis, valami bizonyítékra volna szükség. Hogyan szerezhethném meg?

— Igen egyszerűen. Éjjel a bokorba rejtőzött ember nem látható, ő viszont rejtékhelyéről mindent láthat. Ma este tehát el fogok rejtőzni a bokrok között.

A lovas megfogta lova kantárát, lassan nyeregbe szállt és csendes kocogással tűnt el a kerítés fordulójánál.

Charny úgy tett, amint a királyné meghagyta neki. Bezárkózott szobájába és várta az üzenetet.

Az est leszállt, de üzenet nem jött. Charny ezuttal nem a parkra néző ablakban lesett, hanem ugyanannak a szobának a kis utcára nyíló ablakában. A királyné azt mondta neki: a vadászlak ajtajában. De ebben a házban ajtó és ablak egyet jelentett, egymás mellett voltak a ház földszintjén. Az volt tehát a fődolog, hogy meglássa, ha valaki a ház felé közeledik.

Kikémlelt a sötétbe és várta, mikor hangzik fel a lódobogás, vagy a küldönc siető léptei.

Féltizenegyet ütött. Semmi. A királyné játékot üzött vele. A megkezdés első pillanatában engedett gyengeségének. Szégyenében ígért valamit, aminek teljesítése nem állott módjában; és az a borzasztó, hogy megígérte, bár tudta, hogy nem fogja teljesíteni.

A szerelmes ember nagyon könnyen gyanút fog és Charny már korholta magát hiszékenységeért.

— Hogyan is hihettem — kiáltott fel — ennek a hazugságnak és miért kellett odadobnom a saját szemeimmel látott bizonyosságot egy oktalán reményért.

Dühösen forgatta magában ezeket a gondolatokat, midőn egyszerre csak egy marék homok hullott a park felőli ablakra, mire hirtelen odafutott.

Lent, a park élő sövénye mellett fekete köpenybe burkolt nőt látott, aki halvány arccal, nyugtalan tekintettel nézett fel hozzá.

Nem tudta elfojtani az öröm és a megbánás felkiáltását. A királyné volt az.

Egy ugrással kint termett az ablakon és térdre hullott Mária-Anónia előtt.

— Ah, itt van? mennyire örülök! — szólalt meg a királyné halk, remegő hangon; — hol rejtőzködött?

— Ön az, Felső? Eljött, lehetséges ez? — ujjongott Charny.

— Hiszen nem is várt.

— Az utca felőli oldalon vártam.

— Hogyan képzelte, hogy az utca felől jövök, mikor olyan egyszerű az ut a parkon át.

— Nem mertem remélni, hogy látni fogom, — mondta Charny szenvedélyes hálával.

A királyné félbeszakította:

— Ne álljunk itt a holdfényben. A kárdja kéznél van?

— Igen.

— Jól van... Merről jöttek be a parkba azok, akiket látott?

— Azon a kis ajtón.

— És hány órakor?

— Minden alkalommal pont éjfélkor.

— Nincs semmi ok tehát, hogy ma is ne jöjjenek. Nem beszélt senkivel?

— Egy lélekkel sem.

— Menjünk a sűrűbe és várjunk.

— Oh, Felség...

A királyné habozás nélkül előre indult. Egyszerre hirtelen hátrafordult és mintha Charny gondolatát akarná megelőzni, mondta:

— Természetesen, ha elmondtam volna a dolgot a rendőrfőnöknek, e pillanatban Crosne ur már bizonyára nyomon volna. Ha azt a személyt, aki nemcsak a velem való hasonlatossággal, hanem nevemmel is visszaél, nem fogták volna el, ha eddig nem derült volna ki a rejtély, ennek csak két oka lehetne: vagy az, hogy Crosne ur ügyetlen, vagy pedig, hogy egy követ fuj ellenségeimmel. Már pedig alig hihetem, hogy valaki el merésznélne játszani az ön által vázolt aljas komédiát, ha nem volnának hatalmas bűntársai vagy pártfogói. Veszedelmes gonosztevőkkel állok szemben, legjobbnak tartottam tehát, ha magam leplezem le őket. Helyesen cselekedtem?

— Én csak arra kérem Felségedet, engedje meg, hogy egy szót se szóljak. Kétségbe vagyok esve, gyanum szétfoszlott, de tele vagyok aggodalommal.

— Ön becsületes ember, — mondta élénken a királyné; — megmondja őszintén, amit gondol és ez fájhat, ha félreértésről van szó, de a sebeket be lehet gyógyítani.

— Oh, Felség, ime tizenegy óra van; én reszketek.

— Nézzen körül, nincs-e valaki a közelben, — szólt a királyné, hogy eltávolítsa társát.

Charny engedelmeskedett. Végigkutatta a bokrokat egészen a kerítésig.

— Nincs itt senki, — szólt, midőn visszatért.

— Hol játszódtott le a jelenet, amelyet elbeszélt?

— Felség, épen az imént, midőn visszafelé jöttem a kémszemléről, elállt szivemben a vér. Ott állt Felséged, ugyanazon a helyen, amelyen a három utolsó éjszakán láttam... az álkirálynét.

— Itt! — kiáltott fel a királyné, undorodva távolodván el helyéről.

— Igen, ez alatt a gesztenyefa alatt.

— Akkor hát ne maradjunk itt, mert bizonyára ma is ide jönnek.

Charny követte a királynét a szomszédos fasorba. Szíve olyan hangosan vert, hogy attól tartott, nem fogja majd hallani, ha megnyílik a kis ajtó.

A királyné hallgatva, büszke öntudattal várta, hogy megjelenjék ártatlanságának élő bizonyossága.

Éjfél utött. A kis ajtó nem nyílt ki.

Elmult egy félóra, mely alatt a királyné tizszer is megkérdezte Charnyt, hogy a csalók pontosak voltak-e minden egyes találkozásnál.

A versaillesi Szent Lajos-templom tornyán háromnegyed egyet ütött az óra.

A királyné türelmetlenül dobbantott.

— Meglátja, épen ma nem fognak eljönni. Ilyen már az én bal-szerencsém.

Amint ezt mondta, Charnyra nézett, hogy nem látszik-e annak arcán a diadalmas gunyolódás.

A fiatal ember azonban, amint gyanuja lassan visszatért, egyre sápadtabb lett és magatartása olyan mélységes bánatot fejezett ki, hogy az angyalok és a mártírok megadó türelme tükröződött arcán.

A királyné karonfogta és visszavezette a gesztenyefa alá.

— Azt mondta, hogy itt látta őket? — kérdezte halkan.

— Itt, e fa alatt.

— Itt adta át a nő a rózsát?

— Igen, Felség.

A királyné annyira elfáradt a nedves parkban töltött hosszú órák alatt, hogy meg kellett támaszkodnia a fa törzsében és fejét mellére hajtotta.

Lába reszketett, de Charny nem nyújtotta karját, úgy hogy végül is leroskadtt a före.

Az ifju sötét arccal, mozdulatlanul állt előtte.

Mária-Antónia kezével eltakarta arcát és Charny nem láthatta a könnyet, mely leszivárgott hosszú, finom ujjai között.

Egyszerre felemelte fejét.

— Uram, — mondta — önnek igaza van, ha elítél. Megigérttem, hogy bebizonyítom a magam igazát, de az Isten, úgy látszik, nem akarja, tehát megadom magamat.

— Felség!... — mormolta Charny.

— Megtettem, amit egyetlen asszony sem tett volna meg az én helyemben. Nem a királynékról beszélek. Oh, uram, milyen királyné az, aki még egy férfiszíven sem tud uralkodni, aki még egy becsületes ember tiszteletét sem tudja megszerezni? Kérem, segítsen talpraállni, hadd menjek el innen; ne vessen meg annyira, hogy még a kezét sem nyújtja.

Charny mint az örült rogyott térdre.

— Felség, — szölt, a földet verve homlokával — bocsásson meg nekem nyomorultnak, hiszen egyetlen bünöm, hogy szeretem.

— Ön! — kiáltott a királyné keserű kacagással, — ön szeret és elhiszi rólam, hogy becsstelen vagyok!...

— Oh, Felség!...

— Ön, akinek pedig jó az emlékező tehetsége, megvádol, hogy itt virágot, ott csókot, amott szerelmet adtam egy másik férfinak!... Hazugság, ön nem szeret!

— Felség, az a kísértet, a szerelmes királyné kísértete itt volt. Itt állt a szerető is. Tépje ki a szívetem, mert ott van benne ez a pokoli kép és szaggatja, emészti.

A királyné ekkor megfogta az ifju kezét és odavonta magához.

— Láttal . . . hallotta . . . én voltam, ugy-e? — kérdezte elfulladás hangon . . . — Oh, igen, én voltam, ne is töprengjen ezen tovább. Nos, ha itt, e gesztenyefa alatt ülve, mint az a másik, ön előtttem térdelne, mint az a másik, keblemre vonnám, átölelném és azt mondanám: «En, aki megtettem mindezt a másikkal is, elmondtam ugyanezt a másiknak is, csak egyetlen lényt szerettem, szeretek és fogok szeretni ezen a világon és ez ön, Charny . . .» Istenem, beérné-e ezzel és el tudná-e hinni, hogy nem lehet az becsutelen, akinek szívében császárnék vére folyik és ilyen isteni szerelem tüze ég, mint ez?

Charny kebléből olyan sóhajtás tört fel, mint a haldoklóé. A királyné beszéd közben megrészegette lehelletével; érezte szavait, vállát égette a nő keze, szíve ott volt a nő keblén, lehellete ajkát perzselte.

— Engedjen imádkozni, — mormolta. — Oh, ha nem gondolnék Istenre, nagyon sokat kellene gondolnom önre.

A királyné lassan talpra állt, rászegezte szemeit, melyeknek tüzeit fáttyollal borították a könnyek.

— Kívánja az életemet? — kérdezte magafeledten az ifju.

Amaz nem felelt mindjárt, de szemét nem vette le róla.

— Nyujtsa a karját, — mondta végül — és vezessen el mindenüvé, ahol azok jártak. Itt kezdték, itt adta a nő a rózsát . . .

Kebléről levett egy szál rózsát, mely meleg volt még a keblét emésztő tüztől.

— Vegye, — mondta az ifjunak nyujtva a virágot.

— Ez az a hely, ahol a másik csókra nyujtotta a kezét?

— A kezeit! — javította ki Charny, támoltyogva, kábultan és már arcán érezte a királyné forró kezeit.

— Ezt a helyet ime megtisztítottuk, — mondta a királyné imádni-való mosollyal. — Innen Apollo fürdőjébe mentek, ugy-e?

Charny, mintha maga a menny zuhant volna rá, megállott némán, szinte haldokolvá.

— Ezen a helyen csak nappal szoktam járni, — mondta vidáman a királyné. — Menjünk, nézzük meg az ajtót, melyen át a királyné kedvese távozott.

Vidáman, könnyű léptekkel haladt a világ legboldogabb emberének karján, majdnem futva ment át a pázsiton, mely a bokorszegélyt a faltól elválasztotta. Odaértek az ajtóhoz, melyen kívül a patkónyomok látszottak.

— Erre távozott, — mondta Charny.

— Elhoztam a kulcsokat, — felelte a királyné. — Tanulmányozzuk a helyzetet.

Kiléptek és előrehajoltak, hogy jobban lássanak. A hold előbujt a felhők mögül, mintha segítségükre akarna lenni kutatásukban.

Az ezüstszerű sugár gyengéden simogatta a királyné szép arcát, ez hallgatva támaszkodott Charny karjára és nézte a körülálló bokrokat.

Midőn már eleget látott, gyengéd szorítással figyelmeztette az ifjut, hogy menjenek vissza.

Az ajtó bezárult mögöttük.

Két órát ütött.

— Jó éjt, — mondta aztán. — Most menjen. A viszontlátásra holnap.

Megszorította a kezét, nem szólt többet, hanem sietve indult el a kastély felé.

Az ajtó mögött, melyre az imént fordították rá a kulcsot, egy ember tűnt elő a bokrok közül és eltűnt az utat szegélyező fák mögött.

Ez az ember magával vitte a királyné titkát.

A bucsuzás.

Másnap reggel frissen, ragyogón ment a királyné a misére.

Gárdistái azt az utasítást kapták, hogy mindenkit bebocsáthatnak hozzá. Vasárnap volt és a királyné e szavakkal ébredt:

— De szép ez a mai nap! Ma örülök az életnek.

Ugy látszott, hogy kedvenc virágainak illatát is nagyobb gyönyörűséggel szívja, mint máskor; nagylelkűen teljesítette a hozzá intézett kérelmeket; sietett, hogy feltárja lelkét Isten előtt.

Odaadással hallgatta végig a misét. Fenséges fejét soha sem hajtotta meg ilyen alázatos áhitattal. Mialatt forró imáját mondta, a kápolnától lakosztályáig vezető uton, mint vasárnapokon rendszeren, igen sokan gyültek össze, úgy hogy még a lépcsőfokokat is ellepték a nemes urak és dámaik.

Az utóbbiak között egyszerű, de előkelő diszben ékeskedett De La Motte asszony is.

Az urak által alkotott kettős sorban pedig jelen volt Charny, akit barátai elhalmoztak örömnilyánításokkal szerencsés felgyógyulásáért, hazatéréseért, de különösen boldogságtól ragyogó arcáért.

A királyi kegy olyan, mint a nagyon finom illatszer, szétterjed a levegőben és mielőtt megnyitná az üveget, a hozzáértők már felismerik és értékelik illatát. Olivier csak hat órája volt a királyné barátja és máris mindenki Olivier barátjának mondta magát.

Mig az igazán boldog ember derűs jó kedvével fogadta az üdvözléseket és a barátság és tisztelet nyilatkozatait, körüljártatva tekintetét, vele szemközt meglátott egy arcot, melynek komor halványsága és mozdulatlansága kelletlenül zavarta meg boldog elragadtatását.

Ráismert, Philippe de Taverney volt az, feszes egyenruhában, kezével kardja markolatát szorongatva.

A párhaj utáni kötelező udvariassági látogatás és Louis doktor magányossági tilalma óta nem látta egymást a két ellenfél.

Amint meglátta Philippe-et, aki közömbösen tekintett rá, köszönést intett neki, melyet Philippe messiről viszonzott.

Aztán Olivier kezével elhárította az előtte állókat és így szólt:

— Bocsánat, uraim, engedjék meg, hogy eleget tegyek egy udvariassági kötelességnek.

És áthaladva a bal és jobb sorfalat elválasztó közön, egyenesen Philippehez lépett, aki nem mozdult helyéről.

— Taverney ur, — mondta igen udvariasan — köszönettel tartozom érdeklődéséért, melyet betegséggemben tanusított, de csak tegnap tértem vissza.

Philippe elvörösödött és ránézett, aztán lesütötte szemét.

— Bátor leszek — folytatta Charny — holnap meglátogatni; remélem, nem tart haragot?

— Egyáltalán nem, — felelte Philippe.

Charny épen kezet nyújtott, midőn a dobos a királyné jöttét jelezte.

— Uram, itt a királyné, — mondta lassan Philippe, nem viszonozva Charny baráti kézmozdulatát.

És e szavakat meg is toldotta egy inkább szomorú, mint hideg meghajlással.

Charny elcsodálkozott kissé és visszasietett barátaihoz a jobboldali sorba.

Philippe a helyén maradt, mint valami silbak.

A királyné lassan közeledett, mosolygott a körülállókra, átvette a feléje nyújtott kérvényeket és messziről meglátva Charnyt, nem is vette la róla többé tekintetét, hanem azzal a bátor nyíltsággal, mellyel baráti vonzalmának kifejezést szokott adni és amelyet ellenségei szemérmertlenségnek neveztek, hangosan mondta:

— Kérjenek, uraim, kérjenek, ma nem tudok megtagadni semmit.

Charnynak a szíve mélyéig hatolt e varázsszavak hangsúlya és értelme. Megreszketett a boldog örömtől, így adott kifejezést köszönetének.

A királyné édes, de veszélyes elmerülésének léptek zaja és idegen hang vetett véget.

Balfelől hangzottak a lépések a kőcokkákon, a megindult, de komoly hang ennyit mondott:

— Felség!...

A királyné meglátta Philippe-et és az első pillanatban nem tudta eltitkolni meglepetését, midőn ott látta maga mellett e két férfit, akiknek egyikét talán tulságos mélyen, a másikat pedig nagyon is kevésse szerette.

— Ön az, Taverney ur, — kiáltott fel, összeszedve magát. — Talán kérése van hozzám? Csak mondja el bátran.

— Néhány perces audienciát kérek Felségedtől, — mondta mély meghajlással Philippe, közben azonban arcáról csak nem akart eltűnni a kemény halványság.

— Azonnal, uram, — válaszolt a királyné és lopva Charnyra pillantott, mintha aggódna, hogy ilyen közel áll egymáshoz a két ellenfél; — jöjjön velem.

És meggyorsította lépteit, midőn elhaladt Charny mellett.

Utközben azért még átvette a kérvényeket, rendelkezett, aztán belépett lakosztályába.

Negyedórával később Philippe-et bevezették a könyvtárba, ahol Öfelsége vasárnap fogadni szokott.

— Jöjjön, Taverney ur, — mondta a királyné tréfás hangot erőltetve — lépjen be és mutasson barátságosabb arcot. Megvallom, mindig félek, ha valamelyik Taverney óhajt velem beszélni. Baljóslatu család ez az önöké. Csak gyorsan, nyugtasson meg, hogy nem valami szerencsétlenség hírére hozza.

Midőn Philippe látta, hogy milyen játékos közönnyel beszél hozzá a királyné, még jobban elsápadt, mint a Charnyval való jelenet alatt és csak annyit mondott:

— Biztosítom Felségedet, hogy ezuttal jó hírt hozok.

— Ah, tehát hirt hoz! — szólta a királyné.

— Sajnos, igen, Felség.

— Istenem! — felelte a királyné, újra beleesve abba a vidám hangnembe, mely olyan boldogtalanná tette Philippe-et, — most meg már azt is mondja, hogy sajnos. Én szerencsétlen! Taverney ur azt mondta: Sajnos!

— Felség, — szólta most komolyan Philippe — néhány szóval megnyugtathatom Felsegedet és biztosítom, hogy nemcsak ma, de soha többé nem fog redőkbe borulni homloka a Taverney-család miatt. E család utolsó tagja, akit Felséged kegyeire méltatott, el fog tűnni, hogy soha ne térjen vissza többé a francia udvarhoz.

A királyné egyszerre abbahagyta a játszi hangot, mellyel mintegy védekezni akart a találkozás várható izgalmai ellen.

— Elutazik! — kiáltott fel.

— Igen, Felség.

— Hát... ön is!

Philippe meghajolt.

— A nővérem, nagy sajnálatára, távozott Felséged mellől; nekem sem veheti hasznomat a királyné, tehát megyek.

A királyné megzavarodva ült le és arra gondolt, hogy Andrée épen azon a napon vett tőle búcsút örökre, midőn egy találkozás alkalmával Charny először sejtette meg a vonzalmat, mellyel iránta viseltetik.

Különös! — suttogta merengve, aztán elhalgatott.

Majd hirtelen kiragadta magát elmerüléséből és megkérdezte:

— Hova szándékozik menni?

— La Perouse urhoz szándékozom csatlakozni.

— La Perouse jelenleg Uj-Fundlandon van.

— Készen vagyok az utra.

— Tudja, hogy csuf halált jósoltak neki?

— Hogy csuf lesz-e, azt nem hallottam, de gyors lesz, azt tudom.

— És mégis elutazik?

És mosolygott, nemes, szépséges, szelid mosolyával.

— Épen ezért megyek hozzá.

A királyné megint elhallgatott, nyugtalanító hallgatással.

Philippe megint várt, tiszteletteljes türelemmel.

Mária-Antónia nemes bátorsága ezuttal is felébredt, merészebben mint rendesen.

Felállt, odalépett az ifju elé és fehér karjait mellén összefonva megkérdezte:

— Miért megy el?

— Mert világot akarok látni, — felelte az szeliden.

— De hiszen már körülutazta az egész világot, — mondta a királyné, akit egy pillanatra megtévesztett az ifju hősies nyugalma.

— Az új világot igen, de az ő- és újvilágot együtt még nem.

A királyné haragos mozdulatot tett és ismételte azt, amit Andrée-nak mondott:

— Acélszívű vasemberek a Taverneyk mind. Ön is, nővére is rettenetes lények; barátok, akiket végül is meg kell gyűlölni. Ön elutazik, de nem azért, hogy világot lásson, hiszen ezzel már torkig lehet, hanem az én közelemből menekül. Nővérét a vallás hívta és most hamuval takarja szívének tüzeit. Menni akart, hát ment. Az Isten adjon

neki boldogságot! És most ön is, ön, aki boldog lehetne, szintén távozik! Mondtam, ugy-e, hogy a Taverneyk nem hoznak nekem szerencsét?

— Ne bántson bennünket, Felség. Ha mélyebben nézne a szívünkbe, határtalan odaadást találna benne.

— Megmondom, milyeneknek látom önöket, — kiáltott haragosan a királyné; — ön prédikáló barát, a nővére pedig filozófus, szóval lehetetlen emberek. Nővére paradicsomnak képzei a világot, ahova csak a szenteknek szabad belépni; ön viszont pokolnak látja, amelybe csak az ördögök juthatnak; és mindketten kimenekülnek belőle, az egyik azért, mert olyan valamit talált benne, amit nem keresett, a másik, mert nem találta meg, amit keresett. Ugy-e, eltaláltam?... Nézze, kedves Taverney, nyugodjék bele abba, hogy az emberek nem tökéletesek, a királyoktól pedig ne kívánjon többet, minthogy az emberi faj legkevésbé tökéletlen lényei legyenek; legyen elnéző, vagyis inkább, ne legyen annyira önző.

A királynét elragadta az indulat, úgy hogy Philippe felülkerekedett.

— Felség, — mondotta — az önzés érdem, ha magasra emeli imádatunk tárgyát.

A királyné elpirult.

— Én csak azt tudom, hogy szerettem Andréet és ő elhagyott. Ön-höz is vonzódtam és most ön is távozik. Megalázó rám nézve, hogy két ilyen tökéletes lény menekül házamból.

— A királyné felséges személyét semmi sem alázhatja meg, — mondta Philippe hidegen. — A szegény nem érheti el Felséged homlokát.

— Hiába töprengek, nem is sejtem, mi bántotta meg önt.

— Semmi sem bántott meg, — tiltakozott élénken Philippe.

— Rangjában megerősítették, vagyona növekszik, én is kitüntettem...

— Ismétlem Felségednek, nagyon jól éreztem magamat az udvarnál.

— És ha azt mondanám, hogy maradjon... ha parancsolnám?...

— Akkor, fájdalom, kénytelen volnék ellenszegülni a parancsoknak.

A királyné most harmadszor is visszavonult a tartózkodó hallgatás sánca mögé, ahol rendszerint vissza szokta nyerni éleslátását. Ezuttal is így történt.

— Talán van itt valaki, aki önnek nem tetszik? Ön gyanakvó természetű, — szólt, nyílt tekintettel nézve szembe Philippe-el.

— Nincs senki.

— Azt hiszem, nincs valami jó viszonyban... az egyik urral... Charnyval... akit párbajban megsebesített... — mondta a királyné egyre élénkebben. — És minthogy természetsszerűen menekülünk az ellenszenves emberek közeléből, mióta Charny visszatért, ön távozni óhajt az udvarból.

Philippe nem felelt.

A királynét tévedésbe ejtette ez a derék, egyenes lelkű ember, azt hitte, közönséges irigységgel van dolga. Kiméletlenül folytatta:

— Csak ma tudta meg, hogy Charny visszajött! És ma bejelenti nekem távozási szándékát?

Philippe arcára ólomszinű halványság ült. Hogy így megtámadták, hogy lábbal taposták, kitört belőle a kegyetlen elszántság.

— Felség, — mondotta — igaz, hogy csak ma értesültem Charny ur visszatéréséről, csakhogy valamivel előbb, mint Felséged gondolja, mert már hajnali két óra tájban találkoztam vele az Apollo-fürdő mögött levő kapunál.

Most a királyné sápadt el; ijedten, de bámulattal szemlélte az önuralmat, mellyel az ifju nemes megfékezte kitörni készülő haragját, aztán elhaló hangon suttozta:

— Jól van! menjen... nem tartóztatom.

Philippe köszönt és lassu léptekkel távozott.

A királyné félajultan roskadt székére és csak ennyit mondott:

— Oh, Franciaország! Milyen nemes szívek teremnek benned!

A szerelmes biboros.

A biboros három éjszakát töltött, melyek ugyancsak elűtöttek attól, amelyet képzelete egyre emlékezetébe idézett.

Semmi hír, semmi remény a látogatás megismétlésére. Ez a halálos csend a szenvedély kitörő láza után olyan volt, mint pince sötétje a ragyogó napfény után.

A biboros eleinte abban reménykedett, hogy kedvese, aki elsősorban nő és csak azután királyné, tudni akarja, milyen is a szerelem, melynek karjába vetette magát és olyan heves-e a próba után is, mint volt előtte. Egészen férfire valló gondolat, mely később kétélű fegyverré lett és súlyos sebet ejtett a bibornokon, midőn ellene fordult.

Valóban, amint a hallgatásnak csak nem akart vége lenni, már azt hitte a boldogtalan, hogy az első próba kedvezőtlenül ütött ki rá nézve. Ebből aztán olyan aggódó ijedelem és nyugtalanság született, amelyről csak az tud fogalmat alkotni, aki átszenvedte már az idegbajnak ama fajtáját, melyben az agyba torkolló összes idegszálak mint tüzes kigyók vonaglanak, zsugorodnak össze és nyulnak ki újból.

Végül is nem bírta tovább ezt a beteges állapotot; egy nap tizszer küldött madame De La Motte lakására, tizszer napjában kiszalasztotta utána szolgálait Versaillesba.

A tizedik küldönc végre elhozta Jeannet, aki odakint Charny-t és a királynét tartotta szemmel és magában örült a biboros türelmetlenségének, mert ennek kell rövidesen sikerre vezetni vállalkozását.

Amint belépett, a biborusból kitört az indulat.

— Hogyan, ön ilyen nyugodt! Barátnőmnek nevezi magát és türi, hogy halálos kínok gyötörjenek napokon keresztül!

— Ugyan, herceg, türelem, türelem. Hígyje meg, Versaillesban sokkal hasznosabb dolgokat műveltem, mint ön, amíg itthon türelmetlenkedett.

— Hogy lehet ennyire kegyetlen, — szólt a biboros, akit lecsillapított a kilátás, hogy végre híreket fog hallani. Nos, mondja, mi ujság odakint.

— A távollétet épen olyan fájdalmasan viselik Versaillesban, mint Párisban.

— Boldog vagyok, hogy ezt hallom és köszönet érte. De...

— De?

— Bizonyítékokat akarok.

— Oh Istenem! — kiáltott Jeanne, — mit beszél kegyelmességed! Bizonyítékokat! Józan ésszel csak nem kívánhatja egy nőtől, hogy bizonyítékokat adjon az elkövetett bűnről?

— Nem per számára kívánok kompromittáló aktákat, grófné; szerelmi zálogot kérek.

— Ugy látom, — mondta Jeanne, jelentős tekintetet vetve a biborosra — hogy nagyon követelő kezd lenni, és emellett feledékeny is.

— Oh, tudom mit akar mondani, tudom, hogy nagyon boldognak és megelégedettnek kellene lennem, de képzelje magát az én helyzetembe, grófné. Vajjon bele tudna-e törődni abba, hogy miután rámosolygott a boldogság egy pillanatra, félredobják ilyen lealázó módon?

— Ha jól értettem, egy pillanatot mondott, — jegyezte meg a grófné gunyos mosollyal.

— Oh, nagyon jól tudom, hogy a hatalmában vagyok és hogy nem volna jogom panaszsra, de én mégis panaszkodom.

— Már pedig én nem vagyok felelős az ön elégedetlenségeért, mely frivol okokból táplálkozik, vagy pedig tulajdonképpen nincs is semmi oka.

— Grófné, ön kegyetlen hozzám.

— Csak az ön szavait ismétlem és folytatom a vitát, melyet nem én indítottam.

— Jobban tenné, ha csak önmagára hallgatna ahelyett, hogy szememre hányná örültségemet. Segítsen rajtam, és ne kiozzon.

— Nem segíthetek ott, ahol nincs semmi tennivaló.

— Önnek az a véleménye, hogy nincs? — kérdezte a biboros, külön megnyomva minden egyes szót.

— Nincs semmi.

— Nos asszonyom, — mondta a biboros hevesen — én azt hiszem, hogy vannak, akiknek nem ez a nézete.

— No tessék, már a haragnál tartunk. Engedje megjegyeznem, hogy nem értettük meg egymást.

— Igen, a haragnál... az ön rosszakarata okozta, grófné!

— Nem veszi észre, hogy mennyire igazságtalan?

— Dehogynem! Ha ön nem segít, ez bizonyára azért van, mert nem tehet másként. Ezt nagyon jól tudom.

— Igy is van; de akkor meg miért vádol?

— Mert meg kellene mondania nekem a meztelen igazságot.

— Az igazságot! Elmondtam mindent, amit tudok.

— Nem mondta például, hogy a királyné csalfa, kacér, hogy megbolondítja az embert, csak azért, hogy aztán kétségbeejtse.

Jeanne meglepetve bámolt rá.

— Mit akart ezzel mondani? — kérdezte reszketve, de remegését nem az ijedtség, hanem az öröm okozta.

A biboros féltékenysége olyan megoldást nyújtott, amelyet maga aligha talált volna meg és amely biztosan kivezethette nagyon is nehéz helyzetéből.

— Vallja be, — folytatta a biboros, szabadjára engedve szenvedélyét — vallja be, hogy a királyné nem akar többé látni.

— Én ezt nem mondtam.

— Vallja be, hogy ha nem is a maga jószántából, de azért taszít félre, hogy megnyugtasson egy másik udvarlót, aki esetleg gyanút fogott.

— Ugyan, herceg! — kiáltott Jeanne olyan mézédés hangon, hogy sokkal többet engedett sejteni, mint amennyit el akart titkolni.

— Azért mondom ezt, — folytatta Rohan — mert midőn utolszor találkoztam a Felséggel, úgy rémlett, hogy lépéseket hallok a sűrűben.

— Örület!

— Elmondom, hogyan képzelem a dolgot.

— Egy szót se szóljon. Ön megsérti a királynét. És ha még valóban olyan szerencsétlen volna is Öfelsége, hogy egy másik udvarló leselkedésétől kellene tartania, amit ugyan nem hiszek, szemére vehetné-e a multat, amelyet most feláldoz az ön kedvéért?

— A multat! A multat! Sokat jelentő szó ez, grófné, de mindjárt jelentéktelenné zsugorodik össze, ha az a mult egyenlő a jelennek, sőt a jövővel is.

— Pfu! Kegyelmességed úgy beszél velem, mint az alkusszal, aki rossz üzletet szerzett. Gyanúja annyira sértő a királynéra, hogy én is sértve érzem magamat általa.

— Akkor hát bizonyítékokat, grófné.

— Ha sokat ismétli ezt a szót, végül is egészen a magamévá teszem ezt a sérelmet.

— Mondja meg legalább... szeret egy kissé?

— Nagyon egyszerű a dolog, — felelte Jeanne — az íróasztalra és az írószerekre mutatva. — Üljön oda és kérdezze meg tőle magától.

A biboros boldogan ragadta meg Jeanne kezét.

— Átadja neki a levelemet? — kérdezte.

— Ha én nem, hát ki vállalhatná?

— És... megígéri, hogy válasz is lesz?

— Ha nem kapna választ, hogyan tudhatná, mihez tartsa magát?

— Így már jól van, így szeretem önt, grófné.

— No lám! — mondta Jeanne finom mosollyal.

A biboros leült, tollat fogott és levélíráshoz kezdett. Rohan herceg jó tollu ember volt, művész a levélírásban; most mégis tízszer tépte össze a levelet, egyik sem tetszett neki.

— Ha így folytatja, soha sem lesz készen, — jegyezte meg Jeanne.

— Látja, grófné, ez azért van, mert nem merem szabadjára engedni szerelmemet s az utat tör mégis; attól tartok, hogy untatni találok vele a királynét.

— Oh, — jegyezte meg Jeanne gunyosan, — ha úgy ír neki, mint politikus, akkor diplomáciai jegyzék lesz a válasz. De ez már az ön dolga.

— Igaza van, megjegyzése hamisítatlan női szívre és észre vall. De minek is titkolóznánk ön előtt, aki minden titkunkat tudja?

Jeanne mosolygott.

— Az már igaz, hogy nem igen maradt rejtegetni valójuk.

— Hajoljon ide a vállam fölé és olvassa olyan gyorsan, amint én írni fogom, ha ugyan lépést tud velem tartani; mert a szívem csupa tűz és tollam sebesen fog száguldani a papíron.

És nekifogott az írásnak és irt olyan hévvel, olyan örülettel, annyi

szerelmes szemrehányással és annyi kompromittáló vallomással, hogy midőn elkészült a levél, Jeanne, aki végigolvasta egészen az aláírásig, így szólt magában:

— Ilyen levelet kívántam, de magam aligha mertem volna tollbamondani.

A biboros átolvasta a levelet és megkérdezte a grófnétől:

— Jó lesz így?

— Holnap már megtudja, hogy szeretik-e? — felelte a cselszövő, — addig pedig várjon türelemmel.

— Jó, holnapig várok.

— Nem kívánok többet.

Átvette a lepecsételt levelet, engedte, hogy őkegyelmessége megcsókolja a szemeit, aztán estefelé hazament.

Amint átöltözött és felfrissült kissé, töprengésbe merült.

A helyzet olyanná érett, amilyennek első pillanattól fogva óhajtotta.

Még csak egy-két lépés és célnál lesz.

Most az a kérdés, a kettő közül melyiket használja fel védőpajzsul: a királynét vagy a biborost?

Ez a levél lehetetlenné tette, hogy a biboros vádat emelhessen De La Motte asszony ellen, ha majd eljön az ideje, hogy meg kell fizetnie a nyakláncért járó összeget.

Ha föltételezi, hogy a királyné és a biboros találkoznak és kimagyarázkodnak, akkor sem döntheti veszélybe a grófnét, aki ilyen rettenetesen kompromittáló titok tudója.

A királyné nem fog zajt ütni és azt hiszi majd, hogy a biboros gyűlölettel viseltetik iránta. Ha per lesz, az zárt ajtók mögött fog lefolyni és De La Motte asszony legfeljebb csak gyanuba keveredhetik, de ez jó alkalom lesz a távozásra, amit a kerek másfél millióval a zsebében könnyű szívvél fog megcselekedni.

A biboros nagyon jól fogja tudni, hogy Jeanne lopta el a gyémántokat, a királyné is kitalálja, de mi hasznuk lenne abból, ha dobra ütnék ezt a tényt, amely olyan szorosan függ össze a park és az Apollo-fürdő titkával.

Ennek a védelmi haditervnek a felépítéséhez azonban egy levél nem elegendő. A biborosnak jó tolla van, majd írni fog még hét vagy nyolc hasonlót.

A királyné pedig, ki tudja, hátha ebben a pillanatban már készíti is Charnyval a fegyvert önmaga ellen!

A sok fejtörésnek és kerülő utnak sem lehet más vége, mint a szökés, melyet Jeanne már most lépcsről-lépésre gondosan előkészített.

Először jön majd a fizetési határidő és az ékszerészek követelődése. A királyné egyenesen Rohan herceghez fog fordulni.

De hogyan?

Természetesen Jeanne közvetítésével, ez egészen bizonyos. Jeanne értesíti a herceget és felszólítja, hogy fizessen. Ha megtagadja a fizetést, akkor következik a levelek nyilvánosságra hozatalával való fenyegetés. Erre fizetni fog.

Ha egyszer a fizetés megtörtént, nincs többé veszély. A közbotrányt el lehet intézni egy kis intrikával. Ez menni fog. A királyné és

az egyházfő jó hírnevéért másfél millió nem is tulmagas ár, Jeanne bizonyos volt benne, hogy hármát is kaphatna érte, ha akarna.

És vajjon miért volt Jeanne olyan biztos a dolgában az intrikák tekintetében?

Azért, mert a biboros szentül meg volt győződve, hogy három éjszaka egymásután együtt volt a királynéval a versaillesi parkban és semmi a világon el nem tudja yele hitetni, hogy becsapták. Azért, mert csak egyetlen bizonyítéka van a csalásnak, az élő, kétségbevonhatatlan bizonyíték, ezt pedig Jeanne el fogja tüntetni.

Amint idáig jutott elmélkedésében, az ablakhoz lépett és meglátta Olivát, aki már nagyon nyugtalanul és nagyon kíváncsian várakozott erkélyén.

— Most mi kettőnkön a sor, — gondolta Jeanne — és gyengéden üdvözölte segítőársát. A grófné megadta a jelet Olivának, hogy jöjjön le este.

Oliva ez után a hivatalos értesítés után boldogan vonult be szobájába, Jeanne pedig folytatta a félbeszakított gondolatmenetet.

Összetörni az eszközt, midőn már nem vehetjük hasznát, ez a cselzővők rendes szokása. Csakhogy épen itt szokott megtörténni a baj, mert vagy nagyot csörömpöl és ezzel elárulja a titkot, vagy pedig nem sikerül elég alaposan összetörni, úgy hogy esetleg mások is hasznát vehetik.

Jeanne sejtette, hogy a kis Oliva, aki annyira tud örülni az életnek, nem engedi majd összetörni magát anélkül, hogy hangosan fel ne kiáltson a fájdalomtól.

Ki kell tehát találni egy mesét, amivel rávegye, hogy elmeneküljön, egy másikat pedig, amelynek hatása alatt önként határozza el magát a szökésre.

Minden lépéssel újabb nehézségek emelkedtek előtte; de vannak emberek, akik olyan gyönyörűséget találnak a nehéz helyzetek megoldásában, mint mások abban, ha rózsákon taposhatnak.

Oliva nagyon örvendett ugyan új barátnője társaságának, de öröme csak viszonylagos volt és csak akkor érezte, ha börtöne rácsain keresztül tekintette. De az őszinte Nicole nem tagadta barátnője előtt, hogy sokkal inkább kedvére volna a napvilág, a séták a napos körutakon, szóval az élet eleven valósága, mint az éjjeli séták és a képzelt királyság.

A «majdnem», ez volt Jeanne, az ő csókja és barátsága; az élet valóságot viszont Beausire és a pénz jelentette.

Jeanne alaposan ismerte ezt a felfogást és elhatározta, hogy az első kínálkozó alkalommal hasznára fogja fordítani.

Megállapodott magában, hogy ma esti beszélgetésük témáját az a kérdés fogja képezni, hogy a versaillesi parkban elkövetett csalás bizonyítékát okvetlenül el kell tüntetni.

Amint beesteledett, Oliva lement. Jeanne már várta a kapuban.

A Saint-Claude-utcán keresztül kocsijukhoz indultak, amely, hogy kedvükre kibeszélhessék magukat, lépésben haladt a Vincennes felé vezető úton.

Nicole-on egyszerű ruha volt, Jeanne grizettnek öltözött, nem kellett félniök, hogy a hintó hatalmas ernyője alatt felismerik őket. Ehhez szükséges lett volna, hogy a kíváncsiak behajoljanak a kocsi, de ezt

csak a rendőrség emberei tehették, a rendőrség figyelmét pedig még senki sem hívta fel rájuk.

Különben is, a hintón a Valois-cimer büszkélkedett és ennek védelme alatt még a legéberebb rendőrrel szemben is biztonságban éreztették magukat.

Oliva azzal kezdte, hogy agyoncsókolta Jeannet, amit ez bőkezűen viszonzott.

— Oh, mennyire unatkoztam! — kiáltott fel Oliva. — Kerestem, hívtam.

— Lehetetlen volt eljőnnöm; nagyon veszedelmes lett volna mindkettőnkre nézve.

— Miért? — kérdezte Nicole elcsodálkozva.

— Borzasztó veszedelem fenyegetett bennünket, kedvesem! Még ma is reszketek, ha rágondolok.

— Oh! mondja el gyorsan!

— Tudja, ugy-e, hogy megszántam egyedüllétében?

— Igen.

— És hogy kikiváncozott a börtönből?

— Amiben ön olyan kedvesen sietett segítségemre.

— Azt is tudja, hogy beszéltem arról a főúrról, aki bolond egy kicsit, de különben nagyon kedves ember és szerelmes a királynéba, akihez ön meglehetősen hasonlít.

— Tudom, tudom.

— Elkövettem azt a hibát, hogy a magunk mulatságára megcsaltuk azt a szegény fiút és elhitettük vele, hogy a királyné is szerelmes belé.

Oliva sóhajtott.

— Nem beszélek a két első éjszakai sétáról, amelyet a szegény ördöggel a versaillesi parkban tettünk.

Oliva megint sóhajtott.

— Arról a két éjszakáról, amelyen ön olyan ügyesen játszott, hogy a mi szerelmesünk egészen komolyan vette a dolgot.

— Talán nem is volt szép, hogy megcsaltuk, — mondta Oliva halálán — nem is érdemelte meg, hiszen egészen kedves gavallér.

— Ugy-e hogy kedves?

— Oh, igen.

— De várjon csak, nem itt van a baj. Hogy rózsát adott neki, hogy kezét csókra nyújtotta, hogy Felségnek címezte magát, ez mind csak ártatlan pajkosság. Azonban... kis Oliva... úgy látszik, ez nem volt minden.

Oliva oly mélyen elpirult, hogy ha nem olyan sötét az éjszaka, Jeanne okvetlenül meglátta volna. Igaz, hogy mint okos nőhöz illik, maga elé nézett és nem társnőjére.

— Hogyan... — hebegte Nicole, — hogyan érti azt, hogy nem minden?

— Volt egy harmadik találkozás is, — felelte Jeanne.

— Igen, — mondta Oliva lassan — hiszen ön is ott volt.

— Bocsanat, kedves barátnőm, én tisztes távolban helyezkedtem el, mint rendesen, hogy ezzel is növeljem a csalódást. Ennélfogva nem láttam és nem hallottam, mi történik abban a grottában. Ön elmondta, miközben hazakocsiztunk, hogy a rózsza meg a kézcsók játékát folytat-

ták, hogy sétálgattak. És amit nekem mondanak, azt én el szoktam hinni, kicsikém.

— Nos... és... — kérdezte Oliva reszketve.

— Nos, kedvesem, úgy látszik, a mi bolondunk olyasmiről is beszél, amit az álkirályné kegye nem is adott meg neki.

— Ugyan mi lehet az?

— Ugy látszik, hogy megszádlult, elvesztette a fejét, mert azzal dicsekedett, hogy a királynétól elnyerte a vizontszerelem legcsalhatatlanabb bizonyítékát is. Bizonyos, hogy az a szegény ördög megőrült.

— Istenem, Istenem! — mormolta Oliva.

— Bolond, mert hiszen hazudik, ugy-e?

— Persze hogy hazudik! — dadogta Oliva.

— Nem tételezem fel, hogy ilyen borzasztó veszedelemnek tette ki magát anélkül, hogy nekem szólt volna.

Oliva tetőtől talpig megrázkódott.

— Örültség az egész. Hogyan lehessen elképzelni, hogy ön, aki szereti Beausiret, akinek én vagyok a barátnője, akinek Cagliostro gróf udvarol és aki a gróftot visszautasítja, — hogy ön jogot adott volna annak az eszelősnek, hogy elmondhassa... Nem, nincs másképp, az az ember félrebeszél.

— Végre is mondja már meg, miféle veszélyre céloz.

— Jó, tehát megmondom: örült emberrel van dolgunk, azaz olyannal, aki semmitől sem fél és senkit sem kimél. Amig csak egy szál rózsáról, néhány kézcsókról van szó, addig nincs semmi baj. A királyné parkjában terem elég rózsza, kezét megcsókolhatja bármelyik alattvalója. De ha igaz, hogy a harmadik találkozásnál... Ah, kedvesem, mióta erre is kell gondolnom, azóta elment a kedvem a nevetéstől.

Oliva fogai összeverődtek.

— Mi történhetik, kedves barátnőm? — kérdezte.

— Először is az történik, hogy ön tudtommal nem a királyné, ugy-e?

— Nem.

— És hogyha, visszaélve Öfelsége személyével, elkövette ezt a... ezt a... könnyelműséget...

— Nos, nos?

— Nos, kedvesem, ezt felségsértésnek nevezik. És ennek súlyos következményei szoktak lenni.

Oliva kezébe temette arcát.

— Szerencsére, ön nem követte el azt, amivel az az örült dicsekszik, és ha ezt bebizonyítja, akkor már rendben is van a dolog. A két első könnyelműség büntetése mindössze két-háromévi börtön és száműzetés.

— Börtön! Száműzetés! — kiáltotta Oliva elképedve.

— No, ez még nem olyan rettenetes; én azonban mindenesetre megteszem az óvintézkedéseket.

— Hát ön is aggódik?

— Meghiszem azt! Engem nem fog elárulni az az örült? Ah, szegény Olivám, ezt a kis csalást drágán fogjuk megfizetni.

Oliva sirni kezdett.

— És én vagyok az oka mindennek, mert egy pillanatig sem tudok

nyugton maradni! Én örült! Látja, nem tudtam, mit cselekszem. Nem volt elég az egyik szerencsétlenségem, másikat kellett keresnem hozzá.

— Ne essék kétségbe, hanem igyekezzék kerülni a feltűnést.

— Oh, milyen szorosan be fogok zárkózni jöltevőm házába! Hátba bevallanék neki mindent?

— Micsoda gondolat! Annak az embernek, aki úgy bánik önnel, mint a himes tojással és eltitkolja szerelmét, aki csak egyetlen szót vár öntől, hogy a lábai elé boruljon, — annak akarja megvallani, hogy elkövette ezt az oktalanságot... egy másikkal? Szándékosan oktalanságot mondtam, nem is beszélve arról, hogy mennyire felkelténé gyanuját.

— Istenem! önnel igaza van.

— Még tovább megyek: az esetnek hire fog menni, a rendőrség nyomozása esetleg megijeszti pártfogóját. És akkor, csak hogy érdemeket szerezzen az udvarnál, utóbb még ki fogja önt szolgáltatni.

— Oh!

— Tegyük fel, hogy egyszerűen csak kiüzi házából, mi várna önre?

— Végem volna.

— És mit szólna Beausire ur, ha megtudná? — kérdezte Jeanne, kegyetlen lassúsággal ejtve az utolsó szavakat és hatásukat vizsgálva Oliva arcán.

Oliva felszökött és ezzel az erőszakos mozdulattal egyszerre tönkretette frizurájának komplikált épületét.

— Megölné. Azaz nem, én ölném meg magamat, — mondta.

Aztán odafordult Jeannehoz.

— Ön nem tehet semmit az én megmentésemre, — mondta kétségbeesve — hiszen ön is veszélyben van.

— Messze innen, bent Pikardiában, van egy kis birtokom, tanyám. Ha észrevétlenül, feltűnés nélkül el lehetne oda jutnia, ez talán megfelelő módja lenne a menekülésnek.

— De hiszen az az örült ismeri önt és megtalálna ott bennünket.

— Oh, ha ön elrejtőzött, én nem tartanék többé a bolondtól. Nyíltan azt mondhatnám neki, hogy ne beszéljen ilyesmit, vagy ha beszél, hát bizonyítsa is be, ami természetesen, ha ön egyszer eltűnt, lehetetlen volna. Akkor aztán négy szemközt megsugnám neki, hogy alávaló fickó.

— Rögtön utazom, mihelyt kívánja.

— Azt hiszem, ez lesz a legokosabb.

— Ugy gondolja, hogy azonnal menjek?

— Nem. Várja meg, amíg mindent előkészítetek a siker érdekében. Addig is rejtőzzék el, ne mutatkozzék még nekem sem. Még a saját tükrének se mutassa magát igazi külsejében.

— Ugy fogok tenni, amint tanácsolja.

— Most legelsősorban is menjünk haza, nincs több beszélőnivalónk.

— Menjünk. Mennyi ideig tartanak az előkészületek?

— Nem tudom; de egyre figyeljen: máttól fogva elutazása napjáig nem fog látni többé az ablakban. Ha meglát, az azt jelenti, hogy aznap utazik, készüljön.

— Köszönöm, kedves barátnóm.

Lassan haladtak a Saint-Claude-utca felé. Oliva nem mert többé kérdéseket intézni Jeannehoz, ezt pedig nagyon is elfoglalták gondolatai, nem beszéltek.

A ház előtt megcsókolták egymást; Oliva alázatos hangon kért bocsánatot barátnőjétől a szerencsétlenségért, melyet meggondolatlan-ságával okozott.

— Asszony vagyok én is, — mondta erre a grófné — meg tudom érteni a női gyengeséget.

A szökés.

Amit Oliva ígért, megtartotta.

Amit Jeanne ígért, megtette.

A következő naptól fogva tökéletesen elrejtőzött a világ szemei elől; senki sem sejtette, hogy a Saint-Claude-utcai házban lakik.

Bármilyen vidáman sütött is a nap ablakára, nem vonta félre a függönyöket.

Jeanne gondosan készülődött és tudva, hogy a következő napon lesz esedékes az első részlet lefizetése, úgy rendezte dolgait, hogy ne maradjon utána semmi nyom, majd ha felrobban a bomba.

Ez a végzetes pillanat képezte számításainak utolsó pontját.

Számításaiiban óvatosságból szerepelt a szökés lehetősége is, mint legkönnyebb megoldás, de ezzel viszont határozott vádat emel önmaga ellen.

Maradni, mozdulatlanul kivárni, mint a vivó az ellenfél csapását; vagy elesik, vagy halálos döfést mér ellenségére, ez volt a grófné elhatározása.

Ezért történt azután, hogy az Olivával való találkozást követő napon megjelent ablakában, figyelmeztetve az álkirálynét, hogy készüljön, mert este indulnia kell.

Oliva örömet és remületét lehetetlen leírni. A szökés kényszerűsége veszélyt, a szökés lehetősége menekvést jelentett.

Sokatmondó csókot vetett barátnőjének, aztán hozzáfogott az uti-készülődéshez, kis csomagba szedve pártfogójának egynémely értéke-sebb apróságát. A jeladás után Jeanne eltávozott hazulról, hogy kocsit keressen, amelyre rábizza Nicole kisasszony drága életét. Ennyi volt az egész és a legélesebb szemű megfigyelő sem láthatott volna többet a két barátnő sokat jelentő üzenetváltásából.

Zárt függönyök, zárt ablak, késői, bolyongó, halvány lámpafény, ruhasuhogás, kis, titokzatos zaj, aztán csend és sötétség.

Hármat ütött a Szent Pál-templom tornyán, a Szajna felől gyászos bugással csapott egy-egy szélroham a Saint-Claude-utcába, midőn Jeanne a postakocsival, melybe három izmos ló volt fogva, a Szent Lajos-utcába fordult.

A koci bakján köpenyegbe burkolt férfi mutatta a kocsisnak az utat.

Jeanne megrántotta a férfi köpenyegét és szólt neki, hogy álljanak meg a Roi-Doré-utca sarkán.

A férfi leszállt, hogy beszéljen az urnővel.

— Kedves Réteau, — mondta Jeanne — a koci maradjon itt; félórán belül idevezetek valakit, az be fog szállni a kocsi-ba és ön elkíséri amiensi kis házamba, dupla borraival serkentve a kocsist.

— Igenis, grófné.

— Ott a majorosomra bizza ezt a személyt. Fontaine majoros már tudja a többit.

— Igenis, asszonyom.

— El is felejtettem... van fegyvere, kedves Réteau?

— Igen, asszonyom.

— Azt a hölgyet egy örült üldözi... Talán fel is akarják majd tartóztatni utközben...

— Mit kell akkor tennem?

— Tüzelni, bárki álljon is utjukba.

— Igen, asszonyom.

— Ön husz aranyat kért tőlem jutalmul azért a bizonyos dologért; én százat adok, sőt megfizetem az utiköltséget Londonba, ahol három hónapon belül találkozunk.

— Igen, asszonyom.

— Itt van száz arany. Mi már nem látjuk egymást, mert mindenestre a legokosabb, ha késedelem nélkül Saint-Valerybe siet és ott azonnal hajóra száll Anglia felé.

— Ugy lesz, amint parancsolja.

— A saját érdekében cselekszik.

— A saját érdekünkben, — javította ki Réteau, megcsókolva a grófné kezét. — Tehát itt várok.

— Én pedig küldöm azt a hölgyet.

Réteau beült a kocsiba, Jeanne pedig gyors léptekkel indult a Saint-Claude-utca felé, ahol felment lakásába.

Minden aludt ebben a csendes városrészben. Jeanne meggyújtotta a gyertyát, mellyel jelet akart adni Olivának, hogy jöhet.

— Óvatos leányzó, — mondta magában a grófné a sötét ablak láttára.

Háromszor felemelte és lebecsátotta a gyertyát.

Semmi. De mégis úgy tetszett neki, mintha az ablak zöld levéldisze mögül alig hallható sóhajtság, ami *igen* is lehetett, érkezne át hozzá.

— Lejön anélkül, hogy világot gyujtana, — gondolta Jeanne; — így még jobb.

És lesietett az utcára.

Az ajtó azonban nem nyílt meg. Oliva bizonyára, valami nagy csomaggal vesződik, azért ér le ilyen lassan.

— Az ostoba, — mormolta a grófné türelmetlenül; — néhány darab rongy miatt mennyi idővesztés.

De nem jött senki. Jeanne odament a főkapuhoz.

Néma csend, fülét a kapura szorította és úgy hallgatózott.

Negyedóra telt el így.

Jeanne kiment egészen a Boulevardig, hogy megnézzze, világos-e az ablak.

Ugy tetszett neki, mintha halvány világosság szűrődne át a kettős függönyön és a levélzet nyílásain.

— Mit csinálhat! Istenem! Mit csinál vajjon a semmirevaló? Talán nem is látta a jeladást.

— Bátorság! Megpróbálom, felmegyek.

Igy is tett és szobájából újra megadta a gyertyával a jelet.

De most sem jött válasz.

— Nem történhetett más, — mondta Jeanne kezeit tördelve —

minthogy ez a szerencsétlen megbetegedett és nem tud mozdulni. De mit bánom én! Akár élve, akár halva, ma el fog utazni.

Ugy rohant le a lépcsőn, mint az üldözött nőtény oroszlán, kezében a kulccsal, mely Oliva éjszakai sétáit lehetővé tette.

De mielőtt a zárba csuszattatta volna, visszadöbrent egy pillanatra.

— Hátha van valaki nála? — jutott eszébe.

— Lehetetlen, de különben is meg fogom hallani és legrosszabb esetben visszafordulok. És hátha a lépcsőházban találkozom valakivel... Oh!...

Ez a veszedelmes lehetőség már csaknem elvette a kedvét a vállalkozástól.

Ekkor azonban meghallotta a postakocsi lovainak türelmetlen toporzékolását. Gyorsan határozott.

— Veszedelem nélkül nem lehet nagyot cselekedni! A merészség számára pedig nem lehet veszély!

Megforgatta a kulcsot a hatalmas zárban és az ajtó kinyílt.

Jeanne tisztában volt a ház belső elrendezésével. Balkérről volt a lépcső, Jeanne gondolkodás nélkül indult felfelé.

Se hang, se fény, se emberi lény nem akadt útjába.

Most ott állott Nicole ajtaja előtt.

Az ajtó alól fény szűrődött ki, mögötte izgatottan fel- és alásiető léptek hallatszottak.

Jeanne libegett, de visszafojtotta lélegzetét és fülelt. Bent nem beszéltek. Oliva tehát egyedül van, járkál és bizonyára csomagol. Szóval nem beteg és nincs szó késedelemről.

Jeanne halkán kopogott.

— Oliva! Oliva! — sugta; — barátnóm, kicsikém!...

A léptek az ajtóhoz közeledtek a szőnyegen.

— Nyissa ki! Nyissa már! — sürgetőzött Jeanne.

Az ajtó kinyílt, nagy világosság áradt ki Jeannera és ott állott előtte egy férfi, háromágu gyertyatartóval kezében. Jeanne felhőrdült rémületében és kezét arcára csapta.

— Oliva! — mondta az a férfi; — vagy nem ön az?

És gyengéd erőszakkal leemelte a grófné kezét, mellyel arcát eltakarta.

— De La Motte grófné! — kiáltott aztán, jól játszott meglepetéssel.

— Cagliostro gróf! — mormolta Jeanne támolmogva és félig ájultan.

Sokféle lehetőségre és veszedelemre számított a grófné, de erre egy pillanatig sem. Első tekintetre a veszély nem látszott nagynak, de amint gondolkozni kezdett és figyelve nézte ennek a különös embernek sötét tekintetét és színlelt közömbösségét, végzetesnek látta helyzetét.

Elvesztette önuralmát, visszafelé hátrált, legszívesebben levetette volna magát a lépcsőkön.

Cagliostro udvarias mozdulattal hellyel kínálta meg.

— Minek köszönhetem megtisztelő látogatását, grófné? — kérdezte most Cagliostro tökéletes nyugalommal.

— Uram, — hebegte a cselszövő, önkénytelenül a gróf szeme közé nézve — én azért jöttem, ... én... keresem...

— Engedje meg, asszonyom, hogy csengessek és a megérdemelt

büntetésben részesítsem embereimet, akiknek ügyetlensége következtében ilyen előkelő hölgynek egyedül kellett járnia házában.

Jeanne összerendezte. Megállította a gróf kezét.

— Bizonyosan az a hóbortos német fogadta, — folytatta ez zavar-talanul; — mindig részeg és most sem ismerte fel önt. Kaput nyitott, nem szólt semmit, nem tett semmit és egy perc múlva megint mélyen aludt.

— Kérem, ne szidja meg, — mondta Jeanne, akinek lassan vissza-tért a szava.

— Eltaláltam, ő nyitott ajtót, ugy-e asszonyom?

— Azt hiszem, igen. De megígérte, hogy nem fogja bántani.

— Megtartom, amit ígértem. De most már mondja meg, asszonyom, miért jött.

Amint így elszállt a rémülete és megszűnt a gyanu, hogy ő maga nyitott magának ajtót, megjött a grófné szava, bátran hozzáfogott a hazudozáshoz és ugyancsak elvetette a sulykot.

— Azért jöttem, — kezdte pergő nyelvvel — hogy tanácsot kérjek öntől bizonyos szállongó hírekre vonatkozólag.

— Miféle hírek azok, asszonyom?

— Ne sűrölgessen, — mondta a grófné kényeskedve; — az én hely-zetem roppant kényes...

— Csak törd a fejed! — gondolta Cagliostro, — én már tudok min-dent.

— Ön baráti viszonyban van Rohan biboros őkegyelmességével, — folytatta Jeanne.

— Jól adja, — mondta magában Cagliostro; — csak hadd menjen, amíg a kezemből levő zsinór engedi, de tovább aztán egy lépést se.

— Igen, elég jó viszonyban vagyok őkegyelmességével, — tette hozzá fennhangon.

— Gondoltam, eljövök és felvilágosítást kérek arról a...

— Miről? — kérdezte Cagliostro alig leplezett gunnyal.

— Mondottam, hogy kényes helyzetben vagyok, ne éljen vissza velem, uram. Bizonyára tudja, hogy Rohan biboros vonzalommal viselte-tik hozzám, nos, azt szeretném tudni, mily mértékben számíthatok... De hiszen önről azt mondják, hogy olvas a gondolatokban és a szí-vekben.

— Csak még egy-két felvilágosító szót, asszonyom, hogy egészen tisztán olvashassak az ön gondolataiban és a szívében.

— Azt beszélik, hogy őkegyelmessége mászt szeret; hogy nagyon magas helyre vetette szemét... sőt azt is beszélik...

Mikor idáig jutott, Cagliostro szeme olyan haragos villámokat vetett, hogy Jeanne majdnem lebukott székrétől.

— Asszonyom, — szólt — most már látok a sötétben; de hogy pontosan olvashassak, segítségre van szükségem. Kérem, feleljen a következő kérdésekre:

— Miért keresett engem a háznak ebben a részében? Hiszen én nem itt lakom.

Jeanne elfogta a rémület.

— Hogyan jutott be a házba? Mert itt nincs kapus, sem szolga, aki bebocsáthatta volna.

— És ha nem hozzám jött, hát kit keres voltaképen?

— Nem felel? — mondta a reszkető grófnénak; — majd segíték.

— Azzal a kulccsal jött be, amely ott van a zsebében.

— Egy fiatal hölgyet keres, akinek én jószívűségből menedéket adtam házámban.

Jeanne támolygott, mint a gyökerét vesztett fa.

— És ha így volna, — szólt végre halkán — mi rossz van ebben? Miért ne látogathatná meg egyik asszony a másikat? Hivja ide és ő megmondja, vajjon tagadni kell-e barátságunkat...

— Asszonyom, — vágott szavába Cagliostro — ön azért hivatkozik rá, mert tudja, hogy már nincs itt.

— Nincs itt! — kiáltott fel Jeanne halálos rémülettel; — Oliva nincs már itt?

— Ugyan! Nem tudja, hogy távozott, mikor ön volt segítségére a szöktetésben?

— A szöktetésben! én! — kiáltott Jeanne új reményre kapva. — Megszöktették és ön engem vádol?

— Sőt még ennél is többet teszek: meggyőzőm.

— Bizonyítsa be! — szólt meggondolatlanul a grófné.

Cagliostro papírdarabot vett fel az asztalról és megmutatta:

«Uram, nemeslelkű pártfogóm! — állott a papíron. — Bocsásson meg, hogy távozom; de mindennél jobban szeretem Beausiret; ő eljön értem, magával visz és én vele megyek. Fogadja hálám kifejezését.»

— Beausire!... — hebegte Jeanne kövédermedten, — hiszen azt sem tudta, hol tartózkodik Oliva.

— Ez igaz, asszonyom, — felelte Cagliostro és zsebéből másik papírdarabot vett elő. — Nézze, ezt a lépcsőn találtam, midőn feljöttem, hogy megtegyem szokott látogatásomat. Bizonyára Beausire ur hullatta el.

A grófné borzongva olvasta:

«Beausire ur Oliva kisasszonyt a Saint-Claude-utca és a Boulevard sarkán fogja találni. Vigye magával azonnal! Jóakaró barátnője tanácsolja. Még nem késő.»

— Oh, — sóhajtott Jeanne, összegyűrve a papírszeletkét.

— És magával vitte, — mondta hidegen Cagliostro.

— De ki irta ezt a levelet? — kérdezte Jeanne.

— Ki más, mint ön, az őszinte barátnő.

— És hogyan jutott be ide a házba? — sziszegte a grófné elfojtott dühvel.

— Az ön kulcsával.

— A kulcs nálam van és nem Beausirenél.

— Ahol egy kulcs van, akad egy második is, — felelte erre Cagliostro, élesen Jeanne szeme közé nézve.

— Önnek súlyos bizonyítékai vannak, — mondta lassan a grófné — nekem ellenben csak sejtelveim.

— No, ezekből akad nálam is és talán még érdekesebbek, mint az önéi.

Ezzel alig észrevehető mozdulatot tett, mely azt jelentette, hogy Jeanne mehet.

Megindult lefelé, de végig a lépcsőn, mely üres és koromsötét volt az imént, most vagy husz inas sorakozott egyenlő távolságban, mind-

egyik gyertyával kezében, és amint elhaladt előttük, Cagliostro többször tüntetően, hangosan nevéen szólította: De La Motte grófné.

Kisietett a kapun, dühös bosszút lihegve, mint a bazíliszkus, melynek torkából tűz és méreg árad.

A levél és az elismervény.

A következő napon járt le az első fizetés határideje, melyet a királyné maga tüzött ki Böhmer és Bossange ékszerészeknek.

Minthogy Ófelsége levele titoktartást kötött a lelkükre, várták, hogy lefizessék náluk az ötszázezer fontot.

És minthogy még a leggazdagabb kereskedőknél is nagy eset egy ötszázezer fontos fizetés, az üzlettársak legszebb írásu emberükkel késztették el jóelőre a nyugtát.

A nyugtára azonban nem volt szükség; senki sem jött, hogy kiváltsa ötszázezer fontért.

Az ékszerészek ugyancsak nyugtalan éjszakát töltöttek, várva a küldöttet. A királynénak lehetnek különös ötletei, titokban kell cselekednie, embere talán csak éjjel után jelentkezik.

A következő nap hajnalán azonban ez a feltevés is hamisnak bizonyult. Böhmer gyorsan határozott, Versaillesbe hajtatott, a kocsiban társa várta, míg ő beszél a királynéval.

Kérte, hogy vezessék a királyné elé, de azt felelték neki, hogy ha nincs meghívó levele, nem mehet kihallgatásra.

Csodálkozott, nyugtalankodni kezdett, de nem engedett egykönnyen; és minthogy jól tudott az udvari emberek nyelvéen is, elérte, hogy jó helyet biztosítottak neki az utvonalon, melyen Ófelsége majd visszatér a parkhan tett sétáról.

Nemsokára jött is Mária-Antónia, a szívében még reszketett a Charnyval való találkozás öröme, amely találkozáson szerelmessé lett anélkül, hogy szeretővé lenne. Lelke tele volt jókedvvel és ilyen lelki állapotban pillantotta meg az ékszerészt, aki kényszeredett mosollyal hajlongott a tisztelgők sorában.

A királyné rámosolygott, amit ő a lehető legkedvezőbb előjelnek vett és annyira felbátorodott, hogy kihallgatást merészkedett kérni, amelyet az mindjárt meg is adott és megmondta neki, hogy két óra-kor jöhet. A jó hirt sietve vitte meg a kocsiban várakozó társának, aki beteges külsejű lévén, nem akart mutatkozni a királyné előtt.

— Semmi kétség, — állapították meg, miután megbeszélték alaposan a királyné minden szavát, minden mozdulatát — semmi kétség, Ófelségének tegnap nem volt meg, de ma fiókjában van az összeg; azért mondott két órát, mert akkor egyedül lesz.

Mint a mesebeli cimborák, már találgatni kezdték, aranyban, ezüstben vagy bankjegyekben kapják-e majd a pénzt.

Amint kettőt ütött, az ékszerész jelentkezett és rögtön bevezették Ófelségéhez.

— Nos, mi jót hoz, Böhmer, — kérdezte a királyné, alig hogy belépett. — Megint valami szép ékszere van? Tudja, nálam már nincs szerencséje.

Böhmer azt hitte, hogy valaki elrejtőzött a szobában, ezért kezdi

a királyné közömbös dologgal. Olyan arcot vágott tehát, mint aki tisztában van a helyzettel és úgy felelt:

— Igenis, Felség.

— Miért néz úgy körül? — kérdezte a királyné meglepetve. —

Valami titok talán?

Az ékszerész nem tudott felelni, a királynénak ez a tökéletesen játszott színlelése elvette a szavát.

— Olyanféle titok, mint a multkorjában? — folytatta a királyné;

— eladó ékszer, egy ritka szép darab? Ne féljen semmit, senki sem hallgatózik.

— Akkor hát... — mormolta Böhmer.

— Nos! mi az!

— Akkor megmondhatom Felségednek...

— Csak mondja gyorsan, kedves Böhmer.

Az ékszerész alázatos mosollyal lépett közelebb.

— Megmondhatom Felségednek, hogy a királyné megfélemedezett rólauf tegnap, — mondta, kedélyesen mutatva meg kissé sárga fogait.

— Megfélemedeztem! Miről? — kérdezte a királyné meglepődve.

— Arról, hogy, tegnap... járt le a határidő...

— Miféle határidő?

— Oh, bocsásson meg Felséged, ha bátorzkodtam... Tudom, hogy nem illik. Talán készületlenül találom Felségedet. Ez igen nagy baj volna, de végre is...

— Hallja, Böhmer! — kiáltott közbe a királyné, — egy szót sem értek abból, amit mond. Beszéljen világosabban.

— Felséged bizonyára megfélemedezett róla. Ami nem is csoda, hiszen annyira el van foglalva.

— Mondja meg már végre, hogy miről feledkeztem meg?

— Tegnap volt az első fizetés határnapja, — mondta Böhmer félénken.

— Hát eladta a nyakéket? — kérdezte a királyné.

— Azt hiszem, — dadogta Böhmer elképedve — azt hiszem... hogy igen.

— És akinek eladta, az nem fizetett? Annál rosszabb. Tegyen úgy az is, mint én: ha nem tudja megfizetni, adja vissza a nyakéket és engedje át önöknek az előleget.

— Tessék?... — hebegte az ékszerész támoiyogva, mint az utazó, akire először süt a forró spanyolországi nap. — Mit mond Felséged?

— Azt mondom, kedves Böhmer, hogy ha tíz vevő visszaadja a nyakéket és mindegyik ott hagyja önöknél a kétszáz ezer fontnyi foglalót, akkor van kétfmiliójuk és ráadásul megmarad a nyakék.

— Felség! — kiáltott fel Böhmer, letörölve arcáról a verítéket.

— Felséged azt mondja, hogy visszaadta a nyakéket?

— Természetes, hogy azt mondom, — felelte nyugalommal a királyné. De mi baja?

— Hogyan! — folytatta az ékszerész, — felséged tagadja, hogy megvette tőlem a nyakéket?

— Ez már sok! Miféle komédia ez? — kérdezte szigorúan a királyné. — Az az átkozott nyaklánc már mindig csak kellemetlenséget fog okozni!

— De... de... — vette fel a szót Böhmer, minden tagjában

reszketve, — ha jól értettem, Felséged azt mondja, hogy visszaadta... hogy a királyné Ófelsége visszaadta nekem a gyémánt-nyakéket.

A királyné összefonta karjait és úgy nézett végig Böhmeren.

— Szerencsére van nálam valami, amivel felfrissíthetem az emlékezetét, mert ön, Böhmer ur, hogy enyhén fejezzem ki magamat, nagyon feledékeny ember.

Székényéhez lépett, kivett belőle egy papírlapot, átolvasta és oda nyújtotta a boldogtalan ékszerésznek.

— Ez elég világosan van megírva, azt hiszem, — mondta a királyné, az ékszerész arcát figyelve, amíg az olvasott.

Ez az arc előbb a legteljesebb kétkedést, majd fokról-fokra a legmagasabb foku rémületet fejezte ki.

— Nos! — szólt a királyné, — bizonyára ráismer erre az elismervényre, amely világosan megmondja, hogy ön átvette az ékszert. És ha csak el nem felejtette, hogy Böhmernek hívják...

— De Felség, — kiáltott most Böhmer dühtől és rémülettől fuldokolva — ezt az elismervényt nem én írtam alá.

A királyné hátralepett, szeme villámot szórt.

— Tagadni meri! — mondta.

— Tagadom... ha a szabadságommal és életemmel játszom, akkor sem vettem át a nyakéket. Ha itt állna előttem a bakó, akkor is csak azt mondanám: nem! Felség, ez nem az én kezem írása.

— Szóval, — mondta a királyné elhalványodva — én megloptam önt és a nyaklánc nálam van, ugy-e?

Böhmer elővett a tárcájából egy írást és a királynénak nyújtotta.

— Nem hiszem Felség, — mondta a felindulástól reszkető hangon — nem hiszem, hogy ha Felséged vissza akarta volna adni az ékszert, megírta volna ezt az elismervényt.

— Miféle papirdarab ez? — kiáltott a királyné. — Ezt nem én írtam. Hát az én írásem ez?

— Hiszen alá van írva, — mondta Böhmer megsemmisülten.

— *Marie-Antoinette de France*... Megörült ön? Hát én *franciaországi* vagyok és nem osztrák főhercegnő? Nem látja, hogy én nem írhattam ilyent! Ugyan, ugyan, Böhmer ur; ez a kelepce nagyon is ügyetlen, menjen és mondja meg ezt a hamisítóinak.

— A hamisítóimnak... — dadogta az ékszerész, aki majd elájult, midőn e szavakat hallotta. — Felséged gyanuba fog engem, Böhmer?

— Ön nem gyanúsított meg engem, Mária-Antóniát? — mondta a királyné büszkén.

— De ez a levél, — próbált védekezni az ékszerész, a papirosra mutatva, melyet még egyre a kezében tartott.

— És ez az elismervény, — vágott vissza a királyné, mert nála is ott volt még a papirdarab.

Böhmer kénytelen volt a karosszéknek támaszkodni; a padló keringett a lábai alatt. Nagyokat lélegzett és arcán az ájulás ólomszínét a vérhullám okozta pirosság váltotta fel.

— Adja vissza az elismervényemet, — mondta a királyné — én jónak tartom azt. Itt van a levele, a *Marie-Antoinette de France* aláírással; akármelyik pénzügynök megmondhatja, hogy mennyit ér.

És odadobta a levelet, kikapva kezéből az elismervényt, aztán

hátrafordult, bement a szomszéd szobába, magára hagyva a szerencsétlent, aki az etikett legelemibb szabálya ellenére leroskadt a legközelebb álló székre.

Pár perc alatt azonban úgy ahogy összeszedte magát, kitámolygott a palotából és elmondta Bossangenak a történeteket, igyekezvén olyanformán színezní a dolgot, hogy ő helyt állott magáért.

De addig ismételte mondókáját, míg Bossange végre is a parókáját, ő meg a haját kezdte tépni, aminek az lett a vége, hogy az arramenők megálltak a kómikus és egyszersmind szomorú jelenet bámulására.

De végre is nem lehet az egész napot hintóban tölteni; és minthogy a leráncigált paróka és a kitépett hajsálak után a koponya következik, a koponyában pedig gondolatok is akadnak, a két ékszerész is találtilyent: összefogtak és egyesült erővel igyekeztek behatolni a királynéhez, hogy valamiféle magyarázatot kérjenek tőle.

Szánalmas állapotban indultak el a kastély felé, midőn a királyné küldöttje jött eléjük és jelentette, hogy Ófelsége hivatja egyiküket. Képzeltetjük, milyen nagy volt az örömük és milyen készséggel tettek eleget a hívásnak.

Azonnal a királyné elé vezették őket.

Ha király nem vagyok is, Rohan a nevem.

A királyné türelmetlenül várta őket; mihelyt beléptek, sietve kezdett beszélni:

— Ah, itt van Bossange ur is! Böhmer megerősítést hozott magával, annál jobb.

Böhmer nem tudta, mit mondjon, tehát inkább gondolkozott. Ilyenkor a legokosabb, amit az ember tehet, ha a mozdulatoknak adja át a szót; Böhmer térdre vetette magát a királyné előtt.

Ez mindenesetre elég kifejező mozdulat volt.

Bossange, amint az üzlettárshoz illik, követte a példát.

— Uraim, — szolt a királyné — most már nyugodt vagyok és nem fogok megharagudni. Különben is eszembe jutott valami és azóta más szemmel látom az önök szerepét. Egészen bizonyos, hogy ebben az ügyben önök is, én is titokzatos csalás áldozatai vagyunk... amely csalás, ha jól meggondolom, talán nem is olyan titokzatos.

— Ah, Felség! — kiáltott Böhmer kitörő örömmel, — tehát már nem gyanúsít meg azzal... hogy én... még kimondani is restellem a szót... hamisító vagyok?

— Én sem hallok szívesen ezt a szót, higgye meg, Böhmer ur. Nem, nem vádolom.

— Akkor tehát már valakire gyanakszik Felséged?

— Feleljen a kérdéseimre. Azt mondja, hogy a gyémántok nincsenek önöknél?

— Nincsenek nálunk, — felelte a két ékszerész egyszerre.

— Hogy ki által küldtem el önökhöz a nyakéket, az nem igen érdekelheti önöket. Mondják csak, nem találkoztak... De La Motte grófnéval?

— Bocsánat, Felség, de igenis találkoztunk vele.

— És nem adott át semmit... azzal, hogy én küldtem?
 — Nem, Felség; a grófné csak annyit mondott: Várjanak.
 — És az a levél, hát azt ki adta át?
 — Ezt a levelet, amelyet az imént átadtam Felségednek, ismeretlen küldőnc hozta éjnek idején.
 — Látják, ez is bizonyítja, hogy nem tőlem származik.
 Csengetett; a belépő lakáinak nyugodt hangon adta ki a parancsot.
 — Hívják ide azonnal De La Motte grófnét.
 — És mással nem találkoztak? — kérdezte aztán; — nem találkoztak például Rohan biborossal?
 — De igen, Felség; Rohan biboros eljött hozzánk és érdeklődött, hogy...

— Rendben van! — felelte a királyné; — ne is folytassuk. Ha a biboros is benne van a dologban, akkor kár kétségbeesniök. Sejttem az egész összefüggést: De La Motte grófné, midőn azt mondta: *Várjanak*, bizonyára arra gondolt... Nem, mégsem; nem sejttem és nem is akarok sejteni semmit... Csak keressék fel a biborost és mondják el neki is, amit nekem mondtak; azt is megmondhatják, hogy én mindent tudok.

Az ékszerészekbe új életet öntött ez a halvány reménysugár és megnyugodva néztek össze.

Bossange nem akart elmenni, hogy ő is ne szóljon, halkán, félénken megkockáztatta tehát a következő kijelentést:

— Tény az, hogy a Felséged kezei között levő elismervény hamis és a hamisítás büncselekmény.

Mária-Antónia összeráncolta homlokát.

— Való igaz, — mondta — hogy ha nem kapták meg az ékszert, akkor ez az írás hamisítvány. De hogy ezt megállapíthassuk, feltétlenül szükséges, hogy szembesítsem önöket azzal, akire az átadást bízta.

— Amikor Felséged parancsolja, — sietett felelni Bossange; — mi, becsületes kereskedők, nem félünk a világosságtól.

— Akkor csak keressék a világosságot a biboros ökegyelmességénél. Ő az egyetlen, aki nekünk felvilágosítást tud adni ebben az ügyben.

— És megengedi Felséged, hogy visszajöjjünk a válasszal? — kérdezte Böhmer.

— Én előbb fogom azt tudni, mint önök és végét vetem a zürzavar-nak. Csak menjenek.

Elbocsátotta őket és amint távoztak, erőt vett rajta a nyugtalanság s türelmetlenségében egyik futárt a másik után menesztette De La Motte grófnéért.

Hagyjuk őt magára nyugtalanságával és feltevéseivel és siessünk inkább az ékszerészek után, talán így hamarabb utolérjük a keres-keresett igazságot.

A biboros otthon volt és leirhatatlan dühvel olvasott át újra meg újra, az Isten tudja hányadszor, egy rövid levélkét, mely De La Motte grófné állítása szerint egyenesen Versaillesből érkezett. Kemény hangú volt a levél és egyszeriben véget vetett a biboros minden reménykedésének. Az állott benne, hogy eszébe se jusson többé a dolog, hogy nem szabad többé titokban megjelennie Versaillesben; a belátására hivatkozik és kéri, hogy ne is akarja folytatni a viszonyt, amely *lehetetlenné* vált.

Amint ezeket a szavakat olvasta, szinte táncolt dühében. Egyenként betűzte őket és a papirostól kérte számon a kemény hangot, melyért pedig csak a kegyetlen levélíró felelhetett.

— Kacér, szeszélyes, hűtelen! — kiáltott kétségbeesve. — Megboszulom magamat.

És tehetetlenségében elismételte mindazt a sok hiábavalóságot, amivel a gyengeszívűek szoktak könnyíteni szerelmi bánatukon, de ami nem gyógyítja meg magát a szerelmet.

— Ime, — mondotta — itt van négy egymásután következő levél és egyik igaztalanabb és zsarnokibb, mint a másik. Szeszélyből fogadott el kedvesének engem! Ezt a megaláztatást aligha bocsátanám meg, ha engem is egy ujalb szeszély kedvéért dobná félre.

És a szerencsétlen, kijátszott szerelmes újra és újra átolvasta a leveleket, melyeknek hangja, amint egymásután következtek, egyre hidegebbé és követelőbbé változott.

Az utolsó valóságos remekműve volt a kegyetlenségnek, és végkép tönkrezuzta a szegény bíboros szívét, de olyan nagyon szeretett, hogy önkínzó gyönyörűséggel olvasta a hideg sorokat, amelyek, amint De La Motte asszony állította, Versaillesben íródtak.

Ekkor jelentették az ékszerészeket.

A bíboros csodálkozva látta, hogy nem hagyják magukat elutasítani. Háromszor kergette ki az inast, aki azonban negyedszer is visszajött és azt a furcsa választ hozta, hogy Böhmer és Bossange nem akarnak távozni és csak az erőszaknak engednek.

— Mit jelenthet ez? — tűnődött a bíboros. — Vezesse be őket.

Már jöttek is. Feldult arcuk ékesen beszélt a kiállott rázkódtatásról. Agyuk már szinte felmondta a szolgálatot, ilyen állapotban kerültek az egyházfő elé.

— Elsősorban is, — kiáltott eléjük a bíboros, — mit jelent ez az erőszakosság, ékszerész urak, adósuk vagyok talán és a követelést jöttek behajtani?

Erre a bevezetésre hideg rémület fogta el az üzlettársakat.

— Kezdődik újra a versaillesi komédia, — ezt jelentette a sokatmondó pillantás, melyet Böhmer szemeszögletéből társára vetett.

Ez harcias mozdulattal igazította helyre parókáját, mintha azt mondaná:

— Ne félj semmit, ami engem illet, én szembe nézek minden támadással.

És szinte fenyegetőleg lépett egyet előre, míg az óvatosabb Böhmer a háttérben maradt.

A bíboros azt hitte, hogy megőrültek és ezt kereken meg is mondta nekik.

— Kegyelmes herceg, — kezdte a kétségbeesett Böhmer, minden szóttagot egy-egy sóhajjal kísérve, — könyörüljön rajtunk! Ne kényszerítsen bennünket, hogy tiszteletlenek legyünk a legnagyobb, a legbölcsebb egyházfejedelemmel szemben.

— Uraim, vagy eszükön vannak és akkor az ablakon át dobatom ki önöket, vagy bolondok, akkor pedig egyszerűen kivezettetem. Tessék válaszítani.

— Kegyelmes herceg, mi nem vagyunk bolondok, hanem kirabolnak bennünket.

- Mi dolgom veled! Én nem vagyok rendőrfőnök.
- De az ön kezén is megfordult a nyaklánc, — zokogta Böhmer;
- ön is tanúságot fog tenni a bíróság előtt... ön is...
- Tehát a nyakláncot rabolták el?
- Igenis, kegyelmes herceg.
- Nos és mit szól hozzá a királyné, — kérdezte a biboros, most már érdeklődve.
- A királyné ideküldött bennünket kegyelmességedhez.
- Nagyon kedves Öfelségétől. De mit tehetek én tulajdonképen?
- Kegyelmességed mindent tehet; megmondhatja, hova lett az ékszer.
- Én?
- Természetesen.
- Kedves Böhmer, csak akkor mondhatná ezt, ha én is tagja volnék a tolvajbandának, amely elrabolta a királynétől a nyakékét.
- De hiszen nem a királynétől rabolták el.
- Hát kitől? Nagy Isten!
- A királyné azt állítja, hogy nem is volt a birtokában.
- Ezt állítja! ugyan! — mondta a biboros kétkedve. — Hát az elismervény?
- A királyné azt mondja, hogy az elismervény hamis.
- Ne mondja! — kiáltott fel Rohan. — Uraim, önök félrebeszélnek.
- Igaz-e, Bossange? — kérdezte Böhmer, mire a másik nagyobb bizonyág kedvéért háromszor is rábólintott.
- A királyné bizonyára azért mondta ezt, mert volt ott valaki, mikor vele beszéltek.
- Nem volt ott senki. De ez még nem minden.
- Mi következik még?
- Az, hogy a királyné mutatott egy elismervényt, amely szerint mi visszavettük a nyakékét.
- Egy elismervényt önöktől? És ez?
- Hamis, akárcsak a másik, amint kegyelmességed igen jól tudja.
- Hamis... mind a kettő hamis... és én tudom?
- Tudnia kell kegyelmességednek, mert megerősítette, amit De La Motte grófné mondott; mert kegyelmességed tudta, hogy eladtuk a nyakékét és hogy az a királyné birtokában van.
- Csak lassan, lassan, — szólt a biboros, homlokát törölgetve; — ez nagyon súlyos eset, amint látom. Tisztázzuk a helyzetet. Lássuk sorjában, mi dolgom volt nekem önökkel.
- Nagyon jó lesz, kegyelmes herceg.
- Először is megvettem Öfelsége a királyné számlájára a nyakékét és előlegül fizettem kétszázötvenezer fontot.
- Így van.
- Azután a királyné maga is aláírásával ismerte el a vételt, amint önök állítják, megállapította a feltételeket, mindezt aláírásával megerősítve.
- Aláírásával... Kegyelmességed azt mondja, hogy az a királyné aláírása?
- Mutassák!

— Ime, itt van.

Az ékszerészek elővették tárcájáukból az írást. A biboros belepillantott.

— Hát ez mi! — kiáltott fel. — Hiszen maguk valóságos gyerekek!... *Marie-Antoinette de France*... Nem tudják, hogy a királyné osztrák főhercegnő? Önöket megrabolták: ez az írás, az aláírás mind hamis!

— Ez esetben azonban, — kiáltott a két ékszerész a végső kétségbeesés hangján — De La Motte asszonynak tudnia kell, hogy ki a tolvaj és ki a hamisító!

E kijelentés valószínűleg meghökkentette a biborost.

Ugy tett, mint a királyné: csengetett.

Emberei szétszéledtek, hogy előkerítsék Jeannet, akinek hintója még nem lehetett messze.

Böhmer és Bossange megvonult a királyné ígérete mögött, mint a nyul a bokorban és egyre ismételték:

— Hol a nyakék? Hol a nyakék?

— Még utóbb megsiketülök, — mondta a biboros haragosan. — Tudom is én, hol van a nyakláncuk. Én csak annyit tudok, hogy magam adtam át a királynénak.

— Ha már ki nem fizetik, legalább a nyakláncot adják ide, — mokaeszkodott a két ékszerész.

— Uraim, nekem ehhez semmi közöm, — kiáltott magánkivül a biboros és már-már kedvet kapott, hogy kidobassa két hitelezőjét.

— A grófné! De La Motte grófné! — kiáltotta Böhmer és Bossange a kétségbeeséstől rekedten. — Ő az oka szerencsétlenségünknek.

— A grófné becsületességéhez szó sem férhet és megtiltom, hogy házámban rágalmazzák.

— Végre is, valakinek bűnösnek kell lenni, a kettős hamisítás szerzőjét meg kell találnunk, — mondta siránkozva Böhmer.

— Én vagyok az talán?

— Mi ezt nem állítjuk.

— Akkor hát mit akarnak tőlem?

— Felvilágosítást, kegyelmes herceg, az Istenre kérjük!

— Várjanak, amíg meg tudok valamit.

— De addig is mit feleljünk a királynénak? Mert Öfelsége nagyon türelmetlen és roppantul neheztel ránk.

— És mit mond?

— Azt mondja, hogy vagy kegyelmességednél, vagy De La Motte grófnénál keressük a nyakéket, és nem önála.

— Akkor hát! — szólta a biboros, akit elsápasztott a szőgyen és a harag, — menjenek és mondják meg a királynénak, hogy... Azaz mégsem, ne mondjanak neki semmit. Elég a botrányból. De holnap... holnap, értik, holnap én szolgáltatam a misét a versaillesi kápolnában; jöjjenek oda és megláthatják majd, hogy odalépek a királynéhez, beszélek vele és megkérdem, birtokában van-e a nyakék; a feleletét is hallani fogják; ha velem szemben is tagadja, akkor... akkor, uraim, Rohan a nevem, megfizetem!

E szavak után, melyekben benne volt egész főnemesi büszkesége, utnak bocsátotta a két ékszerészt, akik megbékülve hátráltak kifelé.

— Tehát holnap, ugyebár, kegyelmes herceg? — kérdezte még Böhmer.

— Igen, holnap tizenegy órakor, a versaillesi kápolnában, — válaszolta a biboros.

Vivás és diplomácia.

Másnap tíz óra körül hintó érkezett Versaillesba, melyen a Breteuille-cimer ékeskedett.

Olvasóim, akik még emlékeznek Balsamo és Gilbert történetére, tudják, hogy Breteuille, Rohan biboros vetélytársa és személyes ellensége, csak az alkalmat várta, hogy halálos csapást mérhessen ellenfelére.

E tekintetben a diplomácia sokkal alkalmasabb lehetőségeket nyújt, mint a vivás. A vivásban a jó vagy rossz visszavágás egy pillanat műve, a diplomata pedig ráér tizenöt évig, vagy még tovább is, ha épen szükséges, hogy kiszámítsa a csapást.

Breteuil egy órával előbb kihallgatást kért a királytól; a király épen öltözködött, hogy a misére menjen.

— Gyönyörű idő van, — mondta vidáman XVI. Lajos, midőn a diplomata belépett hozzá; — egyetlen felhő sincs az égen.

— Annál keservesebben esik nekem, hogy Felséged nyugalma kell felhőt idéznem.

— Ugyan! — kiáltott fel a király elkodvetlenedve; — már megint rosszul kezdődik a nap. Mi baj?

— Alig találok szavakat és nagy zavarban vagyok, annál is inkább, mert az ügy, amelyről szó van, nem tartozik az én minisztériumom katáskörébe. Lopásról van szó, és ez a rendőrfőnökre tartozik.

— Lopásról! Ön a pecsétőr, a tolvajoknak pedig előbb-utóbb dolguk akad az igazságszolgáltatással. Ez már a pecsétőr hatásköre; és minthogy ön viseli ezt a méltóságot, hát beszéljen.

— Nos, Felség a következő esetről van szó. Felséged bizonyára hallott valami gyémánt-nyakékről?

— A Böhmer-féle ékszerről?

— Igen.

— Amelyről a királyné lemondott?

— Igen, Felség.

— Ez a lemondás egy pompás hajóval, a «Suffren»-nel gyarapította flottám, — jegyezte meg a király kezeit dörzsölve.

— Ezt a nyakéket, — mondta Breteuille, nem törődve szavai hatásával — ezt a nyakéket ellopták.

— Ez már baj, — felelte a király. — Drága ékszer volt, dehát a gyémántokat fel lehet ismerni. Ha darabokra szednék, vége volna az értékének. Egészben hagyják és a rendőrség meg fogja találni.

— Felség, nem közönséges lopásról van szó, hanem inkább a szállongó hírekről, melyek ezzel kapcsolatban elterjedtek.

— Szállongó hírekről? Beszéljen világosan.

— Felség, azt állítják, hogy a királyné megtartotta az ékszert.

— Már hogyan tartotta volna meg? A fülem hallatára utasította vissza, még látni sem akarta. Örültség, abszurd állítás; a királyné nem tartotta meg az ékszert.

— Felség, én nem akartam az igazi kifejezést használni; a rágalom vak, ha királyi személyeket kell bemocskolni és az igazi kifejezést nem merem ismételni Felséged színe előtt. Ez a szó, «megtartotta»...

— Ugyan, Breteuille! — szólt a király mosolyogva, — talán csak nem azt mondják, hogy a királyné lopta el a gyémánt-nyakéket?

Breteuille most már sietett befejezni mondanivalóját.

— Felség, azt mondják, hogy a királyné alattomban mégis megkötötte az üzletet, amelyről Felséged előtt lemondott; azt mondják, és bizonyára mondanom sem kell, hogy alattvalói hűségem milyen megbotránkozással utasítja vissza ez aljas feltevést, azt mondják, hogy az ékszerészeknél van egy elismervény, amely szerint Öfelsége a királyné igazolja, hogy megtartja az ékszert.

A király elsápadt.

— Ezt beszélik? — mondogatta; — ugy, hát ezt beszélik! Csodálkoznám, ha így lenne, bár abban sem találnék rosszalni valót, ha a királyné titokban megvette volna az ékszert. A királyné is nő, és az ékszer valóban pompás és ritka darab. Ha a királynénak kedve tartja, hála Isten, elkölthet ékszerekre másfél milliót. Ha megtette, jól tette, csak az nem volt helyes, hogy eltitkolta előttem. A királynak azonban ehhez semmi köze, ez a férj dolga. A férj megfeddi feleségét, ha akarja, de másnak senkinek sincs joga a beavatkozásra, még szóbeszéd formájában sem.

A báró meghajolt az erélyes királyi kijelentés hallatára. De ez az erő csak látszólagos volt. Egy pillanattal később XVI. Lajos megint a gyenge, ingadozó ember lett.

— És különben is, — mondta — mit beszél lopásról?... Ha ellopták a nyakéket, akkor nem lehet a királynénál, ez csak természetes.

— Felséged haragja megrémített és nem mondtam el mindent, amit akartam.

— Oh! az én haragom!... én és a harag... kedves báró, amiatt ugyan sohse zavartassa magát.

Hangosan felkacagott.

— Csak folytassa és mondjon el mindent; elmondhatja azt is, hogy a királyné uzsorásoknak adta el a nyakláncot. Szegény asszony, bizony sokszor van pénzsűkében és én nem mindig segítem ki.

— Épen ezt akartam mondani. Két hónappal ezelőtt a királyné pénzt kért Felségedtől Calonne utján és Felséged nem adott.

— Ugy van.

— Azt mondják, ezzel az összeggel kellett volna kifizetni a nyakékért járó első részletet. A királynénak nem volt pénze, tehát nem fizetett.

— Nos, és? — kérdezte a király, akit lassankint érdekelni kezdett a dolog, amint ez gyakran megtörténik, midőn a kételkedés után a valószínűség következik.

— És itt kezdődik a tulajdonképeni történet, melynek elmondására alattvalói hűségem készlet.

— Micsoda! csak most kezdődik a történet: hát mi történt tulajdonképen? — kiáltott fel a király, aki ezzel elárulta növekvő nyugtalanságát, úgy hogy most már a báró került felül.

— Azt mondják, hogy a királyné pénzért fordult valakihez.

— Kihez? Valamelyik zsidóhoz, nemde?

— Nem Felség, nem zsidóhoz.

— Istenem, milyen furcsán mondja ezt, Breteuille. Azt hiszem, már ki is találtam; külföldi intrika; a királyné a fivéréhez, a családjához fordult pénzért. Ausztriáról van szó, ugy-e?

Közismert tény, hogy a király nagyon kényes volt, ha a bécsi udvarról volt szó.

— Bár így volna, — szólt Breteuille.

— Mit beszél! Bár így volna? De hát mondja meg már végre, kitől kérte a pénzt a királyné.

— Felség, nem merem...

— Viselkedése meglep, Breteuille báró, — mondta a király komoly rosszalással. — Elég a kerülgetésből, beszéljen azonnal és mondja meg annak a bizonyos pénzkölcsönzőnek a nevét.

— Rohan biboros.

— Ugyan! Nem pirul el Rohan nevének említésére? Hiszen az az ember teljesen tönkre jutott.

— Felség, — szólt Breteuille lehajtott fejjel.

— Ezt a hangot meg már épen nem szeretem, — mondta a király.

— Igazságügyminiszter ur, magyarázatot kérek, még pedig rögtön.

— Nem, Felség; a világért sem tudnám megtenni, hogy olyan dolgokat mondjak el, melyek királyom és királynőm becsületét érintik.

A király homloka redőkbe borult.

— Hát ennyire vagyunk, Breteuille? Ez a rendőri jelentés egészen olyan illatu, mint az a kör, amelyből származott.

— Minden rágalom halálos miazmákat lehel, Felség és épen ezért az uralkodónak erélyes kézzel kell a tisztogatáshoz látnia, ha nem akarja, hogy ez a méreg megölje a trón becsületét.

— Rohan herceg? — mormolta a király. — Nem tartom valószínűnek... A biboros túri, hogy azt beszéljék...?

— Felséged meggyőződhetik, hogy Rohan herceg tárgyalásokat folytatott Böhmer és Bossange ékszerészekkel, hogy a vételt ő intézte, és ő állapította meg és fogadta el a feltételeket.

— Igaz ez? — kiáltott a király, akit megrohant a harag és a féltékenység.

— Ezt a tényt nagyon könnyű bebizonyítani. Én felelősséget vállalok minden szavamért.

— Felelősséget vállal?

— Feltétlenül!

A király idegesen kezdett fel-alá járni a szobában.

— Ezek bizony rettenetes dolgok, — mondta ismételten; — igen, de még mindig nem látom a lopást.

— Felség, az ékszerészek azt állítják, hogy irásuk van a királynétól és az ékszernek a királynénál kell lenni.

— Oh! — kiáltott a király hirtelen ébredő reménnyel, — hiszen hallja, Breteuille, hogy a királyné ennek az ellenkezőjét állítja.

— Felség, hát mondtam én olyasmit, mintha a királyné ártatlanságában kételkedném? Nagyon szomorú volna rámnézve, ha Felséged nem olvasta volna ki szavaimból a ragaszkodó hódolatot, mellyel szívem a nők legnemesebbje iránt viseltetik.

— Ön tehát Rohant vádolja...

— A látszat arra mutat, hogy...

— Báró ur, ez nagyon súlyos vád.

— Amely esetleg megdől a közelebbi vizsgálatnál. De a vizsgálat megindítása feltétlenül szükséges. Gondolja csak el, Felség: a királyné tagadja, hogy nála van a nyakék; az ékszerészek azt állítják, hogy eladták a királynénak; a nyakék pedig nincs sehol és a nép *lopás-t* emleget Rohan herceg és a királyné fenkölt nevével kapcsolatban.

— Igaz, igaz, — mondta a király lesújtva; — igaza van, Breteuille, világosságot kell deríteni erre az ügyre.

— Okvetlenül, Felség.

— Nézze csak, ki az ott a folyosón? Nem Rohan megy éppen a kápolnába?

— Még nem, az nem lehet Rohan. Még nincs tizenegy óra és különben is, ma a biboros szolgálatja a misét, tehát misetalárban kell lennie. Még van egy félórája Felségednek.

— Mit tegyek hát? Ide hívassam? Beszéljek vele?

— Nem; Felség, engedje meg, hogy tanácsot adjak: ne üssön zajt, mielőtt nem beszélt volna a királyné Őfelségével.

— Helyes, ő meg fogja mondani az igazat.

— Ebben egy pillanatra sem kételkedhetünk, Felség.

— Üljön le, báró és tartózkodás, szépítés nélkül mondjon el mindent pontról-pontra.

— Itt, ebben az iratesomóban megvan az egész, a bizonyítékokkal együtt.

— Akkor hát lássunk munkához, csak addig várjon, míg bezárok.

Ma délelőttre két kihallgatást engedélyeztem, azokat elhalasztom.

A király rendelkezett és mielőtt hozzá fogott volna az iratok tanulmányozásához, kitekintett az ablakon.

— Ott megy a biboros, — mondta; — nézze csak.

Breteuille az ablakhoz lépett és a függönyön keresztül meglátta Rohant biboros-érseki diszben, amint a lakosztály felé tartott, melyben tartózkodni szokott, valahányszor ünnepi misét szolgálatni kijött Versaillesbe.

— Csakhogy itt van, — mondta a király.

— Jó, legalább gyorsan tisztázható lesz az ügy.

És azzal a buzgalommal fogott a részletek elmondásához, amely azt az embert jellemzi, aki ellenfelének bukását készíti elő.

Pokoli ügyességgel együtt volt írásai között minden, amivel a biboros bűnösségét igazolni lehetett. A király világosan láthatta, mint halmozódnak a bizonyítékok Rohan herceg ellen, de kétségbe ejtette, hogy nem világlik ki elég gyorsan a királyné ártatlansága.

Már vagy egy negyedórája tartott ez a kínos türelmi próba, midőn hirtelen hangok hallatszottak a szomszéd teremben.

A király felfigyelt, Breteuille abbahagyta az olvasást.

Egy udvari tiszt kopogtatott az öltözőszoba ajtaján.

— Mi az? — kérdezte a király, akinek idegeit a végsőkig feszítették Breteuille leleplezései.

— Őfelsége a királyné kéreti Felségedet, kegyeskedjék átjönni hozzá.

— Mindjárt tisztázódni fog a dolog, — mondta a király elsápadva.
 — Én is azt hiszem, — felelte Breteuille.
 — Én átmegyek a királynéhoz. Várjon meg itt, Breteuille.
 — Nagyon jól van, — mormolta a pecsétőr — közeledik a leszámolás pillanata.

A nemes ifju, a biboros és a királyné.

Ugyanakkor, amikor Breteuille belépett a királyhoz, Charny az izgalomtól sápadtan kihallgatásra jelentkezett a királynénál.

Ez épen öltözködött, öltözőszobájának ablaka a terrasra nyílt és meglátta Charnyt, aki épen előadta kívánságát.

Parancsot adott, hogy azonnal vezessék hozzá.

Mert a királyné csak a szívére hallgatott; mert nemes büszkeségében úgy gondolta, hogy az olyan tiszta és fenkölt szerelem, mint amilyen a Charnyé, hármikor bebocsátható még a királyok palotájába is.

Charny belépett, reszketve csókolta meg a feléje nyújtott kezét és fojtott hangon mondta:

— Oh, Felség, milyen rettenetes szerencsétlenség!

— Mi az! mi baja? — kérdezte a királyné elsápadva barátja halványosságának láttára.

— Tudja Felséged, hogy mit hallottam? Tudja, mit beszélnek az emberek? És eddig már bizonyára eljutott a király fülébe is, vagy eljut holnap.

A királyné megremegett; arra a szüzi emlékü éjszakára gondolt, amelyen féltékeny szemek, talán valamelyik ellensége megleste, midőn a parkban sétált Charnyval.

— Mondja meg bátran, — szólt, kezét szívére szorítva; — erős leszek.

— Azt mondják, hogy Felséged egy nyakéket vásárolt Böhmer és Bossange ékszerészekről.

— Amelyet visszaadtam, — mondta sietve a királyné.

— Hallgasson meg Felséged; azt beszélük, hogy csak színleg adta vissza, mert arra számított, hogy a végén mégis meg tudja majd fizetni. A király azonban megtagadta a Calonne ur által előterjesztett összeg kiutalását, mire Felséged pénzért fordult valakihez és ez a valaki nem más, mint a királyné... kedvese.

— Ön! — kiáltott fel a királyné és hangjában mélységes bizalom rezgett. — Öntől kértem, azt mondják! Nos, hagyja, hadd beszéljek. Az, hogy ezzel a rágalommal illethetnek, bizonyára nem okoz nekik akkora gyönyörűséget, mint nekem a mi szeplőtlen barátságunk édes tudata.

Charnyt megzavarta a férfias, termékeny ékesszólásnak ez a kítőró áradata, mely az igazi szerelemből, a női szívnek ebből a legbódítóbb illatából született.

De az időköz, mely eltelt, mielőtt válaszolni tudott volna, csak fokozta a királyné nyugtalanságát. Aggódva kérdezte:

— Mit akar mondani, Charny? Én nem értek a rágalom nyelvén. Ön talán igen?

— Felség, kegyeskedjék figyelemmel végighallgatni, mert a hely-

zet na
Böhme
gyémá
szélget
nak, a
Én ké
hogy
fizette

pénzt
sailles
kezeit

hiszi,

nem ö
egy ke

kezess
nek v
ez a h
ember

veszve
derül
szik i
A

Higyi

égre

vagyo

valah

bocsá

nem

többé

szire,

Q

gálat

össze

gálat

jajve

késő

bees

zet nagyon komoly. Nagybátyámmal, Suffrennel tegnap felkerestem Böhmer és Bossange ékszerészeket. Bátyám Indiából néhány darab gyémántot hozott és azokat akarta megbeesültetni. Mindenfeléről beszélgettünk. Az ékszerészek egy rettenetes történetet beszéltek el bátyámnak, amelyet Felséged ellenségei gyűlöletes magyarázattal fűszereztek. Én kétségbe vagyok esve. Mondja, hogy megvette a nyakéket, mondja, hogy nem fizette ki, csak azt ne engedje hinni, hogy Rohan herceg fizette ki Felséged helyett.

— Rohan herceg! — kiáltott fel a királyné.

— Igen, Rohan, aki állítólag a királyné kedvese, akitől a királyné pénzt kér kölcsön, akit egy Charny nevű szerencsétlen meglátott a versaillesi parkban, amint rámosolygott a királynéra, letérdelt előtte, a kezeit csókolta; aki...

— Charny! — szakította félbe Mária-Antónia, — ha mindezt elhiszi, akkor nem is igazi a szerelme.

— Oh! — felelte az ifju, — most fenyegető veszélyről van szó; nem őszinteséget, nem bátorságot jöttem kérni, hanem a magam részére egy kegyet Felségedtől.

— Először is halljam, mi az a nagy veszély?

— A veszély! Vak, aki nem látja még most sem. A biboros, aki kezességet vállalt a királynéért és fizet helyette, a királyné jó hírvének vesztét jelenti. Nem akarok arról a halálos sebről beszélni, melyet ez a bizalom a szívemen ejt. Az ilyen fájdalomba legfeljebb belehal az ember, de nem panaszkodik.

— Ön megőrült! — mondta Mária-Antónia haragosan.

— Nem vagyok őrült, Felséged azonban szerencsétlen és el van veszve. Én láttam önt a parkban és ismétlem, nem tévedhettem. Ma kiderül a kegyetlen, halálos igazság... Rohan herceg talán dicsekszik is...

A királyné megragadta Charny karját.

— Örült! örült! — kiáltotta kimondhatatlan aggodalomban. — Higgyen ellenségeimnek, lásson rémeket, higgye el a lehetetlent, de, az égre kérem, azok után, amiket elmondtam, ne higgye, hogy bűnös vagyok... Bűnös!... ez a szó öngyilkosságba kergetne, engem, aki valahányszor önre gondoltam, mindig imádkoztam az Istenhez, hogy bocsássa meg ezt a gondolatot, az én egyetlen bűnömet! Oh, Charny, ha nem akarja, hogy ma elvesszek, holnap meghaljak, akkor ne mondja többé soha, hogy meggyanusít, vagy pedig fusson innen nagyon messzire, hogy ne legyen tanuja halálos vergődésemnek.

Olivier kétségbeesve tördelte kezeit.

— Hallgasson meg Felséged, ha azt akarja, hogy hasznos szolgálatot tegyek.

— Öntől fogadjak el szolgálatot, öntől, aki kegyetlenebb, mint összes ellenségeim, mert azok csak vádolnak, de ön meggyanusít! Szolgálatot attól az embertől, aki megvet... soha!... soha!

Olivier közelebb lépett és kezébe fogta a királyné kezét.

— Majd meglátja, hogy nem vagyok a hiábavaló sóhajtozás és jajveszéklés embere. Most minden pillanat drága. Ma este talán már késő volna megtenni, amit tennünk kell. Mentse meg engem a kétségbeeséstől azzal, hogy megmenti önmagát a gyalázattól...

— Charny!

— Oh, a halállal szemben nem tudok válogatni a szavakban. Ha nem hallgat rám, akkor ma este mindketten halott emberek leszünk, ön a gyalázattól, én pedig, mert végignézttem az ön haldoklását. Nézzünk szembe az ellenséggel, mint a csatában! Nézzünk szembe a veszéllyel, a halállal! Én mint egyszerű közkatoná, de azért bátor leszek, majd meglátja; ön királyi fenségének erejével. Ha elesik, nem esik egyedül... Mondja meg, ... ugy-e szüksége van... pénzre, hogy kifizethesse azt a nyakékot?

— Nekem?

— Ne tagadja.

— Mondom, hogy...

— Ne mondja, hogy nincs önnél a nyakék.

— Esküszöm...

— Ne esküdjék, ha azt akarja, hogy szeressem.

— Olivier!

— Csak egy mód van, amelyen megmentheti becsületét és az én szerelmemet. Kétszázötvenezer fontot már kifizetett, itt van másfél millió, fogadja el és fizessen.

— Mi ez?

— Ne nézze meg, csak vegye és fizessen.

— Hát azért adta el birtokait, értékes holmiját! Olivier! Mindettől megfosztotta magát értem! Jó és nemes szíve van, ennek a szerelemnek én is tartozom azzal, hogy félretéve az eddigi tartózkodást, nyíltan kimondjam: Szeretem!

— Fogadja el.

— Nem fogadom el, de szeretem!

— Szóval, inkább Rohan fizessen? Gondolja meg Felsőged, ez már nem nagylelkűség, hanem kegyetlenség, amely engem mélyen megálatáz... A biborostól elfogadja?...

— Én, a biborostól? Ugyan, Charny! Én vagyok a királyné és alattvalóimnak adhatok szerelmet, vagyont, de el nem fogadok tőlük soha.

— Mit fog tehát tenni?

— Amit ön tanácsol. Mit mondott, mit hisz Rohan herceg?

— Azt, hogy Felsőged a kedvese.

— Ön nagyon kegyetlen, Olivier...

— Ugy beszélek, amint a halál mesgyéjén beszél az ember.

— Mit hisznek az ékszerészek?

— Hogy ha a királyné nem tud fizetni, Rohan fizet majd helyette.

— És mi a nép véleménye a nyakék dolgában?

— Hogy önnél van, hogy egyelőre rejtve tartja és majd csak akkor fogja elővenni, ha majd kifizette a biboros, mert szereti önt, vagy a király, hogy elejét vegye a botránynak.

— Jól van; és most mondja meg nyíltan: Mit tart a jelenetekről, melyeknek tanuja volt a versaillesi parkban?

— Azt tartom, hogy Felsőgednek be kellene bizonyítania előttem ártatlanságát, — felelte határozottan az ifju.

A királyné letörölte homlokáról a verejtékcseppeket.

Ebben a pillanatban a folyosóról behallatszott az ajtónálló hangos bejelentése:

— Rohan Lajos herceg, biboros, főalamiznamester!

— Ide jön! — mormolta Charny.

— Ime, mindjárt teljesülni is fog kívánsága, — mondta a királyné.

— Fogadja?

— Éppen hívni akartam.

— És én...

— Menjen át ide a másik szobába és a nyitott ajtón át hallani fogja, amit beszélünk.

— Felség!

— Gyorsan, gyorsan, mert már itt is van a biboros.

Betessékelte Charnyt a mellékszobába, félig behajtotta az ajtót és megparancsolta, hogy vezessék be az érseket.

Rohan herceg megjelent a küszöbön. Ragyogott rajta a főpapi disz. Mögötte, a kellő távolságban, kísérete sorakozott, mindnyájan szintén fényes ruhában. A kíséretben ott volt Böhmer és Bossange is, akik kissé ügyetlenül mozogtak ünnepi öltözetükben.

A királyné a biboros elé sietett, mosolyogni próbált, de csakhamar eltűnt ajkáról a mosoly.

Rohan Lajos komoly volt, sőt szomorú. Nyugodt volt, mint a bátor harcos a küzdelem előtt, de meglátszott tekintetén a gyóntató fenyegetése is, aki tudja, hogy szükség lesz bocsánatára.

A királyné székkel kínálta meg, de a biboros állva maradt.

— Felség, — kezdte meghajlás után és láthatóan reszketve — több fontos dolgot kell közölnöm Felségeddel, aki, úgy látszik, egy idő óta igyekszik távortartani magától.

— Én, — mondta a királyné; — annyira nem kerülöm, hogy épen kéretni akartam.

A biboros a félig nyitott ajtaju mellékszoba felé pillantott.

— Egyedül vagyok Felségeddel? — kérdezte halkán; — szabadon beszélhetek?

— Egész hátran. Ne tartson semmitől, egyedül vagyunk.

A határozott hangon ejtett szavak a mellékszobában rejtőző ifjunak szóltak. A királyné büszke volt bátorságára és előre örült, hogy a biboros szavai mint fognak egyszerre véget vetni Charny kétségeinek.

A biboros leült, de úgy helyezkedett el, hogy minél távolabb kerüljön a nyitott ajtótól.

— Mit jelent ez a körülményes előkészület? — kérdezte a királyné, könnyed hangot erőltetve.

— Ugy gondolom...

— Nos... nos...

— Nem jön be estleg a király?

— Mondtam már, hogy ne féljen sem a királytól, sem mástól.

— Oh, én leginkább Felségedtől félek, — szólt a biboros az izgalomtól rekedten.

— Pedig én nem is vagyok olyan félelmetes. Csak mondja el kevés szóval és világosan, miről van szó. Én szeretem az őszinteséget és ha nem lesz őszinte, akkor nem tartom becsületes férfinak. Ne tiltakozzék; azt mondják, neheztel rám. Beszéljen; én szeretem a harcot és nem szoktam megijedni! Tudom, hogy ön sem. Mi okozza elégtelenségét?

A biboros mélyet sóhajtott és felállt, mintha szabadabban akarna lélegzetet venni. Végre erőt vett magán és beszélni kezdett.

Számonkérés.

Végre tehát szembe került egymással a biboros és a királyné. Charny a szomszéd szobában minden szót hallhatott, a türelmetlenül várt számonkérés pillanata elérkezett.

— Tudja-e Felséged, mi van a mi nyakláncukkal?

— Nem, nem tudom és örülök, hogy öntől végre meg fogom hallani.

— Miért van az, hogy egy idő óta, ha közölni valója van velem Felségednek, azt közvetítőre bizza. Ha meggyűlölt, miért nem mondja meg az okát?

— Nem értem, mire céloz Kegyelemsséged, a gyűlöletre pedig nincs semmi okom. Azt hiszem azonban, hogy nem erről akartunk beszélni. Kérem, adjon határozott felvilágosítást arról a szerencsétlen nyakékról és mindenekelőtt mondja meg, hol van De La Motte grófné?

— Ugyanezt akartam kérdezni én is Felségedtől.

— Bocsanat, de ha van valaki, aki tud a grófné hollétéről, úgy bizonyára ön az.

— Miért éppen én?

— Oh, eszemben sincs, hogy bizalmas közléseket kérjek. Én beszélni akartam De La Motte grófnéval, tizszer küldtem érte és nem jött. Beláthatja, hogy ez az eltűnés több mint különös.

— Magam is csodálkozom rajta, mert én is kérttem De La Motte grófnét, de az én hívásomnak sem tett eleget.

— Akkor hát hagyjuk a grófnét és beszéljünk magunkról.

— Nem, Felség, beszéljünk előbb róla, mert Felséged szavaiból fájdalmasan éreztem ki, hogy szemrehányással illet a grófnéval való barátságomért.

— Nem tettem semmiféle szemrehányást, de legyen türelemmel, esetleg még erre is sor kerül.

— Mert Felségednek ez a feltevése megmagyarázná az utóbbi napok eseményeit és megérteném a szigorú visszautasítást, mely Felséged részéről ért.

— Most már megint nem értem, mit akar mondani; szavai egyre homályosabbak, már pedig én magyarázatot kértem, nem pedig azt, hogy még jobban összezavarjuk a dolgokat. Térjen a tárgyra!

— Felség! — kiáltott fel a biboros, összekulcsolva kezeit és közelebb lépve a királynéhez, — könyörgöm, ne szakítson félbe. Csak néhány szó még és megértettük volna egymást.

— Ismétlem, nem értek ezen a nyelven, amelyen ön beszél. Beszéljünk franciául és mondja meg, mi történt a nyakláncsal, melyet én visszaadtam az ékszerészeknek?

— A nyakláncsal, melyet visszaadott? — hűledezett Rohan.

— Igen; mit csinált vele?

— Én! — De hiszen én nem tudom, mi van a nyakláncsal.

— Nézze, a helyzet egészen gyeszerű: De La Motte grófné átvette az ékszert és nevében visszaadta; az ékszerészek azt állítják, hogy nem kapták meg. A kezeim között van egy elismervény, mely ennek az ellenkezőjét bizonyítja; az ékszerészek azt állítják, hogy az elismervény hamis. A grófné egyetlen szóval megmagyarázhatja mindent... ő azonban nem jelentkezik. Nos tehát, hallgassa meg az én feltevéseimet: De La Motte asszony vissza akarta adni az ékszert. Ön, akinek való-

sággal
kell ve
értékét

radjon
vehess
nyire
hogy
harago
igen. A
és eng
igérem
számü
akaror
nem a

A
a bibo
ban el

tevése
nyakél
konspi
az éks

önnél?

gyará
panas

nem

a tré
a szí

telker

törbe

sággal rögeszméjévé vált, — jószándékból, ezt elismerem — hogy meg kell vennem azt a nyakékot, ön, aki fel is ajánlotta, hogy előlegezi az értékét...

— Amit azonban Felséged nem fogadott el, — sóhajtott a biboros.

— Nos, hát igen, ön minden áron azt akarta, hogy az enyém maradjon az ékszer és magánál tartotta, hogy adandó alkalommal visszavehessem. De La Motte grófné gyenge volt és jóllehet, tudta, mennyire idegenkedem a nyakláncról, hogy képtelen vagyok a fizetésre és hogy elhatározásom megingathatatlan, összejátszott önnel; most fél haragomtól és nem mutatkozik. Így történt? Eltaláltam? Mondja, hogy igen. Mindössze az fog történni, hogy megdorgálom könnyelműségéért és engedelmességéért és ezzel el lesz intézve a dolog. Sőt még azt is megígérem, hogy a grófnének sem lesz bántódása és visszajöhet önkéntes száműzetéséből. De, az égre kérem, derítsen világosságot az ügyre! Nem akarom, hogy egyetlen felhő is homályt borítson életemre, értsen meg, nem akarom!

A királyné olyan hevesen, annyi erővel ejtette a szavakat, hogy a biboros nem tudta, de nem is merte volna félbeszakítani. Amint azonban elhallgatott, rögtön megszólalt:

— Felség, — mondta elfojtott sóhajjal — felelni fogok összes feltevéseire. Nem, nem ragaszkodom ahhoz, hogy Felségedé legyen a nyakék, mert abban a hiszemben voltam, hogy birtokában van. Nem konspiráltam a grófnével a nyakék tárgyában. És végül, nincs nálam az ékszer.

— Lehetetlen! — kiáltott fel a királyné megdöbbenve; — nincs önnél?

— Nincs, Felség.

— Nem ön rejtegeti?

— Nem, Felség.

— És nem is tudja, mi lett vele?

— Éppen olyan kevésbé, mint Felséged.

— De hát akkor miként magyarázza a történeteket?

— Kénytelen vagyok bevallani, hogy nem tudok semmiféle magyarázatot adni. És most már kimondom azt is, hogy nem először panaszlom a királynénak, hogy nem akar megérteni.

— Nem emlékszem, mikor mondott nekem ilyesmit.

— Legyen kegyes Felséged és jussanak eszébe leveleim.

— A levelei! — szólt a királyné meglepetve. — Ön irt nekem?

— Ahoz képest, hogy mennyire tele volt a szívem, mindenestre nem eleget.

A királyné felállt.

— Ugy látszik, mi ketten egymást vezetjük félre; vessünk véget a tréfának. Miféle levelekről beszél? És... hogy is mondta... mi van a szívében, vagy mi nyomja a szívét?

— Istenem, Felség, talán nagyon is hangosan találtam kimondani felkem legdrágább titkát.

— Micsoda titkot! Kegyelmességed félrebeszél!

— Felség!

— Oh, ne csürjük-csavarjuk a dolgot! Ön úgy beszél, mintha törbe akarna csalni, vagy mintha tanuk előtt akarna zavarba hozni.

— Esküszöm, hogy nem mondtam semmi olyant... hallgat valaki bennünket?

— Nem, hányadszor mondjam, hogy nincs itt senki; magyarázza meg a szavait kertelés nélkül és bizonyítsa be, hogy nem vesztette el az esztét.

— Oh, Felség, miért is nincs itt De La Motte grófné? Ő, a mi barátnőnk, segítségemre lenne, hogy felébresszem, ha már a vonzalmát nem, legalább is Felséged emlékezetét.

— A mi barátnénk! Az én vonzalmam! Az én emlékezetem! Ébren vagyok?

— Felség! — mondta a biboros, akit felháborított a királyné méltatlankodása, — könyörgöm, legyen kiméletes hozzám. Ha már rém szeret, ne sértsem legalább.

— Nagy Isten! — kiáltott fel a királyné elsápadva, — mit beszél ez az ember?

— Jól van! — folytatta a biboros, akiben egyre jobban forrt, kavargott a harag, — nagyon jól van, Felség; azt hiszem, elég tartózkodó voltam, nem kellene így bánnia velem. Különben is mindössze asszonyi kacérságról van szó. De minek ismétljem, amit már elmondtam. Tudnom kellett volna, hogy ha a királyné azt mondja: Elég volt! ez épen olyan parancsoló törvény, mintha a nő azt mondja: Akarom!

A királyné felkiáltott, mint az örült és megragadta a biboros csipkés kezélőjét.

— Mondja, mondja gyorsan, — lihegte; — én mondtam, hogy: Elég volt! és azt is, hogy: Akarom! Kinek mondtam az egyiket, kinek a másikat?

— Nekem, mind a kettőt.

— Önnek?

— Felséged elfelejtheti, hogy mondta az egyiket, én sohasem fogom elfeledni, hogy hallottam a másikat.

— Rohan herceg, ön alávaló hazug!

— Én!

— Áruló, aki gyalázza a királynét.

— Felséged pedig szívtelen nő és hitetlen királyné.

— Nyomorult!

— Ravaszul, lassan ébresztgette szerelmemet, reményeket keltett bennem.

— Reményeket! Istenem! Én örültem meg, vagy ő gazember?

— Mertem volna-e különben arra gondolni, hogy éjjeli találkozót kérjek, amelyekre el is jött Felséged?

A királyné felhördült, a hörgésre hosszú sóhaj felelt a szomszéd szobából.

— El mertem volna jönni a versaillesi parkba, — folytatta a biboros — ha nem küldi értem De La Motte grófnét?

— Nagy Isten!

— Hogyan tudtam volna egyedül megszerezni a vadászak mellett levő kertajtó kulcsát?

— Istenem!

— Mertem volna kérni, hogy hozza el ezt a rózsát? Ezt a drága, ezt az átkozott rózsát, melyet annyi forró csókkal illetttem?

— Istenem.

— Én kényszerítettem-e vajjon, hogy jöjjön el a következő éjszakán is és hogy csókolnom engedje mindkét kezét, melyeknek illata ma is él bennem és megőrjít? Igaza van, ha most szememre veti.

— Oh, elég! Elég!

— És végül, mertem volna-e legőrzöltebb álmaimban is megálmodni a harmadik, a szerelmes éjszakát, a holdvilágos, tiszta ég alatt, az áhitatos csendben?

— Herceg! — kiáltott a királyné, rémülten hátrálva a biboros előtt, — szentségtörés, amit beszél.

— Isten! — felelte a biboros, égre emelve tekintetét, — te tudod, hogy e csalfa asszony szerelméért örömet adtam volna minden vagyonomat, szabadságomat, életemet!

— Rohan herceg, ha mindezt meg akarja tartani, ki kell jelenítenie azonnal, hogy a vesztetre tör, hogy csak kitalálta ezeket a szörnyűségeket, hogy nem járt Versaillesben éjnek idején...

— De jártam, — válaszolta a biboros nemes hévvel.

— Meg kell halnia, ha megmarad állítása mellett.

— Rohan nem hazudik. Itt voltam a parkban.

— Herceg, Rohan herceg, az ég szerelmére, mondja, hogy nem találkozott velem a parkban...

— Ha kell, meghalok, de nem mondhatok mást, minthogy csakis Felsőgedet láttam a versaillesi parkban, ahova De La Motte grófné vezetett.

— Még egyszer kérem, — kiáltott a királyné halálsápadtan, reszketve — vonja vissza!

— Nem!

— Ujra kérem, vallja be, hogy ön koholta ellenem ezt az alávalóságot.

— Nem!

— Utoljára kérem, Rohan herceg, ismerje be, hogy félrevezetheték, hogy mindez csak rágalom, álmom, lehetetlenség, vagy mit tudom én, mi... de ismerje el, hogy büntelen vagyok, hogy büntelen lehetek.

— Nem.

A királyné kiegyenesedett és ünnepélyes komolysággal mondta:

— Minthogy tehát visszautasítja az isteni igazságszolgáltatást, a király bírái előtt fog számot adni azért, amit elkövetett.

A biboros szóltanul hajtott fejet.

A királyné olyan hevésen rázta meg a cséngőt, hogy egyszerre több udvarhölgy sietett be.

— Kérem Öfelségét, hogy legyen kegyes átfáradni hozzám.

Egy udvari tiszt azonnal sietve teljesítette a parancsot. A biboros, mindenre készen, a szoba egyik sarkába huzódott és ott várakozott.

Mária-Antónia tizszer is elindult a benyíló ajtaja felé, mintha ott, az ajtó előtt nyerné vissza mindannyiszor józan gondolkodóképességét, mintha csak az ajtó mentené meg, valahányszor megáll előtte, a fenyegető örüléstől.

Tíz perc sem telt el egészen a rettenetes jelenet után, midőn a király megjelent a küszöbön, ingmellének csipkés fodrai mögé dugott kézzel. Amint az ajtó kinyílt, a kintállók csoportjában még egyre ott lehetett látni Böhmert és Bossanget, akik ijedt arccal igyekeztek meghuzódni a kitörni készülő vihar előtt.

A letartóztatás.

Alig jelent meg a király a küszöbön, a királyné azonnal beszélni kezdett, és szinte ömlött szájából a szó.

— Felség, — kezdte mondanivalóját — Rohan biboros csodálatos dolgokat mondott az imént; kérje meg, hogy ismételje azokat Felséged jelenlétében is.

E váratlan szavakra, e hirtelen felszólításra a biboros elsápadt. Volt is rá oka, hiszen olyan különös volt a helyzet, hogy Rohan herceg most már nem igen tudta, mit gondoljon. Most álljon elő a királyné kedvese, a hű alattvaló, és mondja el a férjnek és a királynak, milyen jogokat szerzett magának a királyné és a feleség fölött?

A király pedig odafordult a gondolataiba merült biboroshoz:

— Természetesen arról a bizonyos nyakláncról akarja elmondani a hihetetlen dolgokat. Beszéljen; én figyelemmel hallgatom.

Rohan herceg gyorsan határozott: a két rossz közül a kisebbet választja, így jobban kimélheti a király és a királyné jó hírnevét; de ha meggondolatlanul a másik utra kényszerítik, akkor is úgy viseli magát, mint bátor emberhez és gavallérhoz illik.

— Igen, Felség, a nyakláncról beszéltem, — mormolta.

— Tehát ön vette meg a nyakláncot?

— Felség...

— Igen vagy nem?

A biboros a királynéra nézett és nem felelt.

— Igen vagy nem? — kérdezte most már a királyné is. — Az igazat, herceg, csak az igazat; mást nem kívánunk öntől.

Rohan herceg félrefordította a fejét és nem felelt.

— Minthogy a herceg nem hajlandó felelni, feleljen Felséged, — szólt a király. — Felségednek tudnia kell egyet-mást erről a dologról. Ön vette meg a nyakláncot, igen vagy nem.

— Nem, — felelte a királyné határozottan.

Rohan megremegett.

— Ime, ez királynéhoz illő felelet volt, — jelentette ki ünnepélyesen a király. Herceg, ehhez tartsa magát.

A biboros arcán a megvetés mosolya suhant végig.

— Nem szól semmit? — kérdezte a király.

— Mi a vád ellenem, Felség?

— Az ékszerészek azt állítják, hogy eladták az ékszer önnek, vagy a királynénak. A kezükben van a királyné elismervénye.

— Az elismervény hamis! — vágott közbe a királyné.

— Az ékszerészek azt is mondják, hogy ön kezességet vállalt az összegért.

— Nem akarok kibujni a fizetés alól, Felség. Ha a királyné megengedi, hogy ezt mondják, bizonyára ez az igazság.

Szavait még az előbbinél is megvetőbb tekintettel kísértc.

A királyné összereszt. A biboros megvetését nem vehette sérelmének, mert hiszen nem szolgált rá, de mint egy becsületes ember bosszujától, mégis megijedt tőle.

— Rohan herceg, — folytatta a király, — bármint álljon is a dolog, megmarad a hamisítás ténye, mely által valaki visszaélt a francia királyné nevével.

— És a másik hamisítás, — tette hozzá a királyné — amelyet esetleg valamelyik nemes ur is elkövethetett és amely szerint az ékszerészek visszakapták a nyakéket.

— Ha a királynénak úgy tetszik, nekem tulajdoníthatja mindkettőt; egy helyett két hamisítás már nem tesz különbséget.

A királynéből már-már kitört a méltatlankodás, de a király kézmozdulata lecsillapította.

— Vigyázzon, — figyelmeztette a király a biborost — ne súlyosbítsa helyzetét. Én felszólítom, hogy védekezzék és ön ehelyett vádlóként lép fel.

A biboros gondolkodott egy pillanatig; aztán, mintha végkép le-sujtaná az a titokzatos rágalom, mely becsületét teszi tönkre, csak eny-nyit mondott:

— Védekezem? Lehetetlen.

— Rohan herceg, az emberek arról beszélnek, hogy valaki ellopta a nyakéket; azzal, hogy magára vállalja a fizetést, elismeri bűnösségét.

— Nem lesz, aki elhiggye! — mondta büszke önérzettel a biboros.

— Ha feltételezi, hogy nem fogják hinni, akkor már is hihető.

A király máskor olyan jóságos arcán végigvonaglott a harag.

— Felség, én nem tudom, mit beszélnek, nem tudom, mi történt; csak annyit állíthatok, hogy nálam nem volt az a nyakék, csak azt mondhatom, hogy a gyémántok valakinél vannak, akinek jelentkeznie kellene, de nem hajlandó ezt megtenni és ezzel kényszerít, hogy emlékezetébe idézzem a Szentírás szavait: A rossz visszasújt annak a fejére, aki azt elkövette.

A királyné olyan mozdulatot tett, mintha meg akarná fogni a király karját, aki így szólt:

— Felség, a vita kettejüket érdekli. Utóljára kérdem, önnél van az a nyakék?

— Anyám becsületére, a fiam életére esküszöm, nincs nálam.

E kijelentés élénk örömmel töltötte el a királyt, aki most a biborshoz fordult:

— Akkor tehát már az igazságszolgáltatásra tartozik az ügye, Rohan herceg, ha ugyan nem találja helyesebbnek, hogy kegyelmemre appelláljon.

— A királyok kegyelme jó lehet a bűnösöknek; én inkább az emberi igazságszolgáltatáshoz folyamodom.

— Nem akar vallani?

— Nincs mit mondanom.

— Hát nem látja, — kiáltott a királyné — hogy hallgatása nem távolítja el a becsületemen ejtett foltot?

A biboros erre sem szólt.

— Nos, hát én nem fogok hallgatni, — folytatta a királyné. — A hallgatása éget és nagylelkűségnek látszik, amelyből azonban nem kérek. Tudja meg Felséged, hogy a biboros bűne nem merül ki az ékszer eltulajdonításával vagy eladásával.

Rohan herceg feltekintett és elhalványodott.

— Mit jelent ez? — kérdezte izgatottan a király.

— Felség!... — mormolta rémülten a biboros.

— Ok, semmiféle ok, félelem vagy gyengeség nem képes elhallgat-

tatni; a szívem készlet ellenállhatatlanul, hogy akár a nagy tömeg előtt is kikiáltsam ártatlanságomat.

— Ártatlanságát! — mondta a király. — Ki az a vakmerő, ki az a gyáva, aki Felségedet e szó kimondására készítet!

— Felség... könyörgöm!... — mondta halkán a biboros.

— Ahá! most már reszket. Tehát jól sejtettem, az ön cselszövényei csak a sötétséget kedvelik. Az én elemem a nappali fény! Felség, parancsolja meg Rohan biborosnak, hogy ismétlje meg ön előtt, amit az imént itt mondott.

— Felség! — szólt Rohan, — vigyázzon, ne kényszerítsen a végsőkre!

— Tessék? — csattant fel a király. — Hogy merészel így beszélni a királynéval?

— Erről van szó épen, — szólt Mária-Antónia. — Rohan herceg azért beszél így a királynéval, mert azt állítja, hogy joga van hozzá.

— Önnek, uram! — mormolta a király ólomszürkére vált arccal.

— Neki! — kiáltott a királyné a legmélyebb megvetés hangján.

— Igen, neki.

— Vannak bizonyítékai, Rohan herceg? — kérdezte XVI. Lajos a biboros felé lépve.

— Levelei vannak, azt állítja, — felelte a királyné.

— Nos, mit szól ehhez? — sürgetőzött a király.

— A leveleket! — kiáltott a királyné magánkívül.

A biboros végigsimitotta izzadó homlokát, mintha azt kérdezné magától, hogyan lakozhatik Isten teremtményében ekkora vakmerőség és álnokság. Szóra azonban nem nyitotta száját.

— Oh! Ez még nem minden, — folytatta a királyné, aki nemes őszinteségének fellobbanásában most már nem tudott megállni — a hereget találkákra is hívtam.

— Felség! az ég szerelmére! — kiáltott a király.

— Uram! — beszélt tovább a királyné, — ha ön nem az emberiség salakja, ha Istent ismer, kezében vannak a bizonyítékok, mutassa fel őket.

Rohan biboros lassan felemelte fejét és így felelt:

— Nem, Felség, nincsenek bizonyítékaim.

— Az nem lehet, hogy így halmozza egyik bünt a másokra, nem türhetem, hogy foltot ejtsen a becsületemen. Volt egy segítője is, egy cinkostársa, aki tudja ezeket a dolgokat: nevezze meg.

— Ki volt az? — kérdezte a király.

— De La Motte grófné, — felelte a királyné.

— Ah! — mondta a király bizonyos elégtétellel, amiért a grófné iránti ellenszenve így módon igazolást nyert. — Hol van ez a hölgy? Álljon elő és feleljen nekem.

— Igen ám, csak hogy nyoma veszett. Kérdezze meg Felséged a hereget, hova rejtette. Érdekében volt, hogy a grófné távol maradjon, ha eljön a felelősségrevonás ideje.

— Más valaki tüntethette el a grófnét, — mondta a biboros — olyan valaki, akinek nagyobb érdeke lehetett ez, mint nekem. Ez az oka, hogy nem fogják megtalálni.

— De uram, — tört ki a királyné haragosan — ha ön ártatlan, segítsen nekünk a bűnösök felkutatásában.

Rohan biboros azoñban, egy utolsó tekintetet vetve a királynéra, hátat fordított és keresztbefonta karjait.

— Rohan herceg, — szólt sértődötten a király — a Bastilleba záratom.

A biboros meghajolt és nyugodtan mondta:

— Ebben az öltözetben? Főpapi diszben? Az egész udvar szemeláttára? Gondolja meg Felsőged, a botrány rettenetes. A következményei súlyosak lehetnek.

— Így akarom, — mondta a király felindultan.

— Felsőged igaztalanul sujtja Franciaország főpapját. Eljárása nem is törvényes, mert nem állok vád alatt.

— Így akarom, — ismételte a király és kinyitotta az ajtót, hogy parancsot adjon.

Breteuille állott hozzá legközelebb, aki a királyné felhevüléséből, a király izgalmából és a biboros magatartásából azonnal kitalálta, hogy ellenfelének vége.

A király halkán mondott neki valamit, de ő végig sem várta, hanem hangosan, hogy a terem végén is meghallhatták, kiáltotta:

— Tartóztassák le Rohan biboros ökegyelmességét!

Rohan herceg összereszt. A boltozatos teremből felhangzó moraj, az udvari emberek megmozdulása, a belépő testőrök a jelenetnek baljóslatu színezetet kölcsönöztek.

A biboros köszönés nélkül haladt el a királyné mellett, ami felforralta a büszke főhercegnő véré. Alázattal hajolt meg a király előtt, Breteuillere pedig olyan lenéző és sajnálkozó tekintetet vetett, hogy a báró hajlandó volt azt hinni, hogy bosszuja nem teljes.

Egy gárdatiszt félénken közeledett, mintha magától a biborostól kérné az imént kiadott parancs megerősítését.

— Igen, uram, — mondta neki Rohan herceg — én vagyok az, akit le kell tartóztatnia.

— Vezesse ökegyelmességét lakosztályába, ott fogja bevárni határozatomat, — mondta a király halálos csend közepette.

A király egyedül maradt a királynéval, az ajtót nyitva hagyták és nézték, mint megy el lassu léptekkel a folyosón a biboros, előtte a gárdatiszt, levett kalappal.

— Felsőged, — szólt lihegve az uralkodó, aki csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudta fékezni indulatát — tudja-e, hogy most már népitélet, más szóval közbotrány lesz a dologból, amely áldozatul követeli a bűnösök becsületét?

— Köszönöm! — kiáltott hévvel a királyné és melegen megszorította férje kezét; — ez az egyetlen mód, amely ártatlanságomat ki derítheti.

— Ön köszönetet mond?

— Egész szívemből. Higyje meg, mindketten úgy cselekedtünk, amint királyhoz és királynéhoz méltó.

— Nagyon jól van, — felelte élénk örömmel a király; — végre föléje kerülhetünk ez aljas rágalmaknak. Ha egyszer eltiportuk a kigyó fejét, remélem, nyugodtan élhetünk.

Homlokon csókolta a királynét és visszament lakosztályába.

Közben a biboros is végighaladt a gallérián és meglátta Böhmert és Bossange-ot, akik félájultan egymást támogatták.

Néhány lépésre tőlük ott állt a biboros fullajtárja, aki rémült arc-
cal leste urát, hogy elkapja egy tekintetét.

— Uram, — szólt a biboros az őt kísérő tiszthez — minthogy
egész nap itt leszek, házam népe nyugtalankodni fog miattam; meg-
ízenhetem, hogy letartóztattak?

— Miért ne, kegyelmes herceg, csak meg ne lássa senki.

A biboros megköszönte, németül mondott valamit fullajtárjának,
miskönyvéből kitépett egy lapot és néhány szót irt rá.

Aztán, a tiszt háta mögött, aki figyelt, hogy nem látja-e senki, ösz-
szecsavarta a papirdarabot és a földre ejtette.

Nyomban utána a biboros és a gárdatiszt beléptek a galléria végén
lévő ajtón.

A fullajtár lecsapott a papirdarabra, mint a hégja a zsákmányára,
kirohant a kastélyból, lovára kapott és elnyargalt Páris felé.

A biboros, míg kísérőjével lefelé haladt a lépcsőkön, a lépcsőház
ablakaiból látta a lovast, amint az nekivágott a mezőnek.

— Ő vesztetre tör, — mormolta — én pedig megmentem. Kirá-
lyom jóvoltáért teszem és az Isten parancsát követem. Megbocsátok az
ellenem vétkezőnek, bocsáss meg nekem is, Istenem.

A jegyzőkönyvek.

Alig ért a király lakosztályába és alig irta alá a parancsot a bibo-
ros bebörtönzésére, megjelent Provence gróf, aki mindenféle jelekkel
igyekezett megértetni magát a jelenlevő Breteuille-lel, ez azonban min-
den igyekezete ellenére sem tudta megérteni, mit akar tőle tulajdon-
képen.

A jeladások valójában nem is a pecsétörnek szóltak; Provence
gróf azért ismételte őket olyan feltűnően, hogy felhívja a király figyel-
mét, aki míg a rendeletet irta, fel-fepillantva látta őt az előtte álló
tükörben.

A gróf el is érte célját, a király megértette a jeleket és elbocsátotta
Breteuillet, aztán megkérdezte fivérét:

— Miért integetett Breteuillenek?

— Oh, Felség...

— Azok az élénk mozdulatok és aggodalmas tekintete jelentenek
valamit.

— Természetesen, csakhoggy...

— Ha akarja, mondja meg, de kényszeríteni nem szándékozom,
— mondta a király sértődötten.

— Felség, épen az imént értesültem Rohan herceg letartóztatá-
sáról.

— És ez a hír okozza felindulását? Miért? Nem találja őt bünös-
nek? Hiba volt tőlem, hogy a hatalmasra is le mertem sujtani?

— Nem, nem volt hiba. De nem is erről akartam beszélni.

— Nagyon csodálkoztam volna, hogy ön, a fivérem, pártját fogja
a királynéval szemben annak az embernek, aki a királyné becsülete
ellen tört. Most jövök a királynétól, egyetlen szava elég volt, hogy...

— Oh, Isten ments, hogy vádolni akarjam a királynét... Ófelsé-

gének nincs odaadóbb hive nálam. Hiszen hányszor keltem védelmére, még Felségeddel szemben is.

— Azt akarja ezzel mondani, hogy nagyon gyakran vádolják?

— Ma nincs szerencsém, Felséged minden szavamat latba veti... Azt akartam mondani, hogy a királyné maga sem hinné, hogy kételkedni tudok ártatlanságában.

— Szóval ön is helyesli a megaláztatást, melyet Rohan hercegre mértem, a pert, amely ebből keletkezni fog és a hangos botrányt, amely egyszerre véget kell hogy vessen a rágalmaknak, melyekkel a legszerényebb udvarhölgyet sem mernék illetni, de amelyet mindenki ismételt és terjeszt azzal az ürüggyel, hogy a királyné fölötté áll ezeknek az alávalóságoknak?

— Igen, Felség, eljárását mindenben helyeslem és kijelentem, hogy ami a nyaklánc-ügyet illeti, rendben is van a dolog.

— Meghiszem azt! A helyzet egészen világosan áll előttem. Rohan herceg dicsekszik a királyné bizalmas barátságával, a királyné nevében megvásárolja a gyémántokat, melyeket az visszautasított és nyugodtan tűri, hogy szélteben beszéljék, a gyémántok a királyné kezei közt vannak. Ez szörnyű elvetemültség. A királyné helyesen jegyezte meg: Mit gondolna a világ, ha Rohan herceggel cimboráltam volna össze ebben a titokzatos ügyben.

— Felség...

— És a rágalom nem szokott féluton megállni; Rohan könnyelműsége kompromittálja a királynét, e könnyelműség elmondása azonban a becsületét támadja meg.

— Igen, ismétlem Felség, teljesen igaza van, ami a nyaklánc ügyét illeti.

— És? — riadt fel meglepődve a király, — talán van más ügy is?

— Hogyne, Felség, a királyné bizonyára elmondta, hogy...

— Mit mondott volna?

— Felséged csak zavarba akar hozni. Lehetetlen, hogy a királyné ne mondta volna meg...

— Mit? Beszéljen végre!

— Felség...

— Á, tudom már; Rohan dicsekvését, a levelezést?

— Nem erre gondolok.

— Én mindössze annyit tudok, hogy tökéletesen megbízom a királynében, aki ezt egyenes jelleménél fogva meg is érdemli. Elhallgathatta volna előttem a történeteket; kifizethette vagy kifizettethette volna az ékszert, nem kellett volna törődnie a mende-mondákkal. Azzal azonban, hogy egyszerűen kettévágta a titokzatos ügy csomóját, beh bizonyította, hogy mindenekelőtt az én ítéletemre bizza magát. Engem hívott az én kezembe tette le a bosszuállás kötelességét, engem választott gyónatójának, bírójának, tehát mindent elmondott.

— Ime, — szólt most a király fivére, leküzdve zavarát, midőn látta, hogy a király meggyőződése nem is olyan nagyon szilárd, mint amilyennek mutatni szeretné, — ismét kételkedik Felséged jóakaratomban és a királyné iránt való rokonérzésemben. Ha ilyen érzékeny, akkor nem mondok semmit, mert attól kell tartanom, hogy én, a védő, ellenségnek vagy éppen vádlónak fogok feltűnni. Be kell látnia, hogy eljárása nem logikus. A királyné leleplezései már felderítettek egy

igazságot, mely az ő ártatlanságát bizonyítja. Miért nem akar meglátni egyéb felvilágosításokat is, amelyek még inkább alkalmasak arra, hogy királynénk ártatlanságát kétségbevonhatatlan tisztaságban ragyogtassák?

— Azért, — mondta a király zavartan, — mert ön kerülő utakra tér, amelyeken én nem ismerem a járást.

— Csupán szónoki óvatosságból. Bocsásson meg, Felséged, ez nevelési hiba nálam. Cicero rontott meg.

— Cicero is csak akkor homályos, ha nem igaz ügyet védelmez; az öné igazságos, beszéljen hát világosan, az Isten szerelmére.

— Ha beszédmódom nem tetszik, inkább hallgatók.

— No tessék, ime az *irritabile genus rhetorium*, a szónokot megzavarta egy légy; — kiáltott a király, komolyan véve fivérének kiszámitott ravaszkodását; — térjen a dologra, ügyvéd ur! Mit tud olyant, amit nem mondott el nekem a királyné?

— Istenem, Felség, semmit és sokat. De tisztázzuk előbb, hogy mit mondott a királyné.

— Először is azt, hogy nincs birtokában a nyakék.

— Jó.

— Hogy nem ő írta alá az ékszerészek kezei között levő elismervényt.

— Helyes.

— Hogy mindaz, ami a Rohan herceggel kötött állítólagos megállapodásra vonatkozik, hazugság, melyet ellenségei gondoltak ki.

— Nagyon jól van, Felség.

— És végül, hogy Rohan hercegnek ő nem adott jogot arra, hogy bármelyik alattvalójánál többnek képzelje magát királynéja szemében.

— Ah!... ezt mondta...

— Igen, még pedig olyan hangon, ami eleve kizárt minden ellentmondást, mert a bíboros nem is mondott ellent.

— Eszerint, ha a bíboros nem felelt, ezzel elismeri, hogy hazudott és igazolja a híreket, melyek szerint a királyné más valakit részesít kegyeiben.

— Istenem! mit hallok már megint! — mondta a király lehangoltan.

— Semmi esetre sem valószínűtlen dolgokat, amint mindjárt látni fogja. Mihelyt egyszer bebizonyosodott, hogy a királyné nem sétált Rohan herceggel...

— Hogyan! — kiáltott fel a király, — hát azt is mondták, hogy együttlét sétáltak?

— Ezt már megcáfolta a királyné és Rohan herceg is; de mihelyt ez valótlannak bizonyult, érthető, hogy az emberek, akiknek rosszassága nem ismer határt, tovább találgatták, hogy hát akkor miért sétált a királyné a versaillesi parkban éjszakának idején.

— Éjnek idején, a versaillesi parkban! a királyné!...

— Igen, és hogy kivel sétált, — folytatta zavartalan nyugalommal Provence gróf.

— Kivel? — mormolta a király.

— Természetesen!... Hiszen minden szem csak azt kémleli, hiszen ezek a szemek, melyeket nem vakít el a napvilág, vagy a királyi felség ragyogása, még sokkal élesebben látnak az éj sötétjében.

— Vigyázzon a szavaira, rettenetes az, amit mond.

— Felség, akár meg is ismétlem, amit mondtam és nem nyugszom addig, míg Felséged ki nem deríti a valót.

— Hogy is mondta? Azt beszélnek, hogy a királyné társaságban sétált... a versaillesi parkban... éjjel?

— Nem társaságban, hanem kettesben... Oh, ha csak azt mondanák, hogy *társaságban*, akkor kár volna egy szót is vesztegetni.

A királyból hirtelen kitört a harag.

— Be kell bizonyítania, amit állít, bizonyítsa be tehát mindennek-előtt, hogy ezt beszélnek.

— Mi sem könnyebb ennél. Négy tanubizonyságom van: az első a fővadászmesterné, aki látta a királynét két nap, azaz jobban mondva két éjszaka egymásután, amint kilépett a parkból a falkamester háza közelében levő kapun. Jelentését sajátkezűleg írta alá, tessék, olvassa Felséged.

A király reszketve vette át az írást, elolvasta és visszaadta fivérének.

— Ez a másik még érdekesebb; a Trianon éjjeli őre írta. Elmondja, hogy az éjszaka zavartalan volt, hogy egy puskalövést hallott, bizonyára a satory-i erdő vadászainak fegyveréből; hogy a park csendes volt, kivéve azon a napon, melyen a királyné kart karba öltve sétált egy nemes urral. Ime a jegyzőkönyv.

A király ezt is átolvasta, megrázkódott és karjai lankadtan hanyatlottak le.

— A harmadik írás — folytatta nyugodtan Provence gróf — a keleti kapu svájci portásától származik. Ez az ember látta és felismerte a királynét, midőn az kilépett a falkamester háza mellett levő kertkapun. Elmondja, hogyan volt öltözve a királyné; elmondja, hogy megszűröl nem tudta felismerni a nemes, akitől a királyné elvált, de aki külsejéről ítélve katonatiszt lehetett. Ez a jegyzőkönyv 'is aláíratott. Ebből az írásból megtudhatunk egy újabb tényt is, azt, hogy a királyné jelenléte kétségbe nem vonható, mert vele volt barátnője, De La Motte grófné is.

— A királyné barátnője! — kiáltott dühösen a király. — Igen, így van: A királyné barátnője.

— Ne haragudjék Felséged erre a becsületes szolgára. Ha büne van, akkor ez csak tulbuzgósága. A feladata, hogy őrkdjék, tehát őrkdik.

— Az utolsó — folytatta Provence gróf — a legvilágosabb mind között. A lakatosmester jelentése ez, akinek a feladata, hogy megvizsgálja, gondosan be van-e zárva minden ajtó és kapu a takarodó után. Felséged ismeri ezt az embert; azt állítja, hogy látta, amint a királyné egy nemes urral belépett az Apollo-fürdőbe.

A király sápadtan fojtotta vissza haragját, kitépte a gróf kezéből az írást és olvasni kezdte.

Provence gróf azonban az olvasás közben is tovább beszélt.

— Igaz, hogy De La Motte grófné kint volt vagy husz lépésnyire és a királyné mindössze egy órahosszat tartózkodott a fürdő belsejében.

— Ki hát az a nemes? — kiáltott fel a király.

— A jelentésekben nincs megnevezve, de olvassa el Felséged ezt

az írást itt. Egy erdőőrtől származik, aki a park kerítése mögött állott lesben, az Apollo-fürdő közelében.

— Az írás itt a következő napról van keltezve, — jegyezte meg a király.

— Igen, Felség, az őrlátta, amint a királyné kilépett a park kis aiján és körültekint a mezon, karját Charny karjába öltve.

— Charny! — hördült fel a király félig örületen a haragtól és a szégyenkezéstől; — jó... jó... Várjon meg itt, mindjárt megtudjuk az igazat.

És a király kirphant a dolgozószobából.

Még egy utolsó vád.

Midőn a király kilépett felesége szobájából, ez a benyilóba sietett, ahol Charny mindent végighallgatott.

Kinyitotta a szoba aiját, a lakosztály aijájára pedig ráfordította a kulcsot; aztán, mintha a kiállott izgalma után ereje felmondaná a szolgálatot, egy karosszékbe roskadva várta, mit fog határozni fölöle legrettegettebb birája, Charny.

Nem kellett soká várnia; a gróf szomoruan, halálsápadtan lépett ki a mellékszobából.

— Nos? — kérdezte a királyné.

— Látja Felséged, minden ellene van a mi barátságunknak. Ha nem az én meggyőződése, akkor a mendemondák fognak gátat emelni közénk; a botrány, amely ma kipattant, feldulja Felséged békességét és az én nyugalmammat. Ellenségei az első sebesülés után megrohanják Felségedet, mint a legyek a sebesült özet, hogy a vérét nyaldossák.

— Sokáig kellett keresnie, hogy őszinte szót találjon; de nem sikerült, — mondta a királyné szomoruan.

— Őszinteségemben sohasem kételkedhetett Felséged; sőt néha nagyon is nyersen tört ki, amiért bocsánatot kérek.

— Szóval, — mondta a királyné mély megindulással — ez a veszedelmes támadás az ország egyik leghatalmasabb főnemese ellen, az egyház kihívása, hirnevem bátor lathavetése, mindez nem elég önnek, nem is szólva a király mindörökre megingott bizalmáról. A király... mit törődik ön a királlyal?... hiszen az csak a férj!

Olyan mély szomorúsággal mondta ezt, hogy könnyek szöktek a szemébe.

— Oh! — kiáltott Charny, — Felséged a legnemesebb, a legtisztább lelkű minden asszonyok között. Ha nem felelek azonnal, amint szívem szerint tennem kellene, csak azért van, mert nagyon alávalónak érzem magamat és szentségtörést követnék el, ha én is helyet kérnék Felséged nemes szívében.

— Charny, ön bűnösnek tart.

— Felség!...

— Charny, ön elhitte mindazt, amit a biboros mondott.

— Felség!...

— Charny, követelem, mondja meg, milyen benyomást tett önre Rohan herceg magatartása.

— Meg kell vallanom, Felség, Rohan herceg sem nem örült, amint

őn mondta, sem gyenge ember, amint hinni lehetne; ez az ember meg van győződve a maga igazáról, ez az ember szerette és szereti önt, és ebben a pillanathban valami tévedés áldozata, amely őt romlásba dönti, önt pedig...

— Engem?

— Önt, Felség, az elkerülhetetlen gyalázatba.

— Nagy Isten!

— Szemem előtt fenyegető kísértet jelenik meg, a gyűlöletes De La Motte grófné, aki eltűnt, midőn az ő tanúságtétele egyszerre visszaadhatna nekünk mindent, nyugalmat, becsületet, biztonságot, bizakodást. Ez az asszony az ön rossz szelleme, ez a nő, akit ön meggondolatlanul barátságába fogadott, akire talán rábízta titkait.

— A titkaimat! Uram, mit beszél!...

— A biboros elég világosan megmondta és be is bizonyította, hogy együtt tervelték a nyakék megvételét.

— Ah!... már megint erre a dologra tér vissza, — mondta a királyné elpirulva.

— Bocsásson meg Felséged, de ebből is láthatja, hogy szivem nem tud felemelkedni és épen ezért nem is vagyok méltó arra, hogy Felséged lelkébe lássak.

— Nézze, Charny, — szólt a királyné, akiben büszkeség és harag ébredt — amit a király tud, azt tudhatja mindenki és e tekintetben a közvélemény és a férj között nincsen különbség. Azt hiszem, a férfi nem szeretheti a nőt, ha nem becsüli. Nem önre gondolok, — jegyezte meg sietve — én nem vagyok nő, hanem királyné, ön pedig nem férfi, hanem a birám.

Charny olyan mélyen hajolt meg, hogy elegendőnek tarthatta e hű alattvaló bocsánatkérő hódolatát.

— Azt tanácsoltam önnek, — mondta hirtelen — hogy maradjon birtokán; ez dicséretes szándék volt. Távol az udvartól, melynek levegője — engedje meg, hogy őszinte legyek — nem egyezik az ön természetével, egyenességével, tapasztalatlanságával, helyesebben ítélte volna meg a szereplőket, akik e színpadon mozognak. Az optikai csalódással számot kell vetnünk, a tömeg előtt nem szabad levetnünk a magas, pirossarku cipőt, nem szabad lemosnunk a festéket. Én engedményeket tettem és azok előtt, akikhez vonzódtam, nem igyekeztem fenntartani a királyi tekintély varázsát. Oh, Charny, a királyi korona dicsfénye felmenti a korona viselőit a tisztaság, a szelídlelkűség és különösen a jószívűség kötelmei alól. A királyné uralkodjék és né igyekezzék azon, hogy megszerettesse magát.

— Nem is mondhatom, — felelte Charny megindultan — mily fájdalmasan esik Felséged szigorúsága. Elfelejtettem talán, hogy királyném előtt állok, de arról nem feledkeztem meg egy pillanatra sem, hogy Felséged a legelső asszony, aki megérdemli hódolatomat és...

— Ne mondja tovább, én nem koldulok. Azt mondtam, hogy szükség van a távollétre. Valami azt sugja nekem, hogy az ön neve is bele fog keveredni ebbe az áldatlan ügybe.

— Felség, ez lehetetlen!

— Miért volna lehetetlen? Gondolja meg, milyen hatalmasak azok, akik hat hónapja alávaló játékokat üzik jó hírnevemmel, ételemmel; hiszen ön mondta, hogy a biboros meggyőződése megtévesztés ered-

ménye. Azok, akik ilyen tévedéseket tudnak okozni, azok bebizonyíthatják azt is, hogy ön hűtlen alattvalója a királynak és hogy a barátságunk nem is barátság. Akik ilyen ügyesen hazudnak, azok hamar felderítik az igazságot. Ne késlekedjék, a veszély komoly; térjen vissza birtokára, meneküljön a botrány elől, mely a megindulandó perből fog keletkezni. Nem akarom, hogy sorsom magával rántsa önt is, hogy tönkretegyem jövőjét. Mellettem itt van ártatlanságom, erőm, makulatlan életem; ha kell, a keblemet nyitom meg, hogy megmutassam ellen-ségeimnek szívem tisztaságát; én tehát nem félek, ellent fogok állni. Önre azonban mi várhat? Romlás, rágalmak, talán a börtön. Vigye el a pénzt, melyet olyan nagylelkűen felajánlott; vigye el magával azt a tudatot, hogy lelkének nemes felbuzdulását meg tudtam érteni, hogy kétségei nem bántottak meg, hogy szenvedése nem talált érzéketlenül. Menjen, mondom és keresse másutt, amit a francia királyné nem adhatott meg önnek: a hitet, a reményt, a boldogságot. Mig Párisban elterjed a biboros letartóztatásának a híre, míg a törvényszék összeül, míg a tanúk előkerülnek, el fog telni vagy két hét. Menjen! Nagybátyjának két hajója horgonyoz Cherbourg és Nantes kikötőjében. Válasszon gyorsan és távozzék közelemből, mert én csak szerencsétlenséget hozhatok. Egy dolog volt, amihez ragaszkodtam, az elveszett és úgy érzem, mintha mindent elvesztettem volna.

A királyné hirtelen felállt azzal a mozdulattal, mely az audiencia végét szokta jelenteni.

Charny gyorsan, de tiszteletteljesen lépett előre.

— Felsőged előírta kötelességemet, — mondta megindultan. — Nem az én birtokomon, nem az ország határain túl van a veszedelem, hanem Versaillesben, ahol gyanakvó szemmel nézik, Párisban, ahol itélni fognak Felsőged fölött. A gyanak el kell hallgatnia, az ítéletnek igazolnia kell a királynét és minthogy igazabb tanuja, elszántabb védője nem akadhat nálamnál, itt maradok. Akik tudnak a dologról, azok beszélni fognak. Nekünk azonban igazi szívbéli örömet fog okozni, a bátor emberek örömet, hogy színről színre láthatjuk végre ellenségeinket. Reszkessenek az ártatlan királyné fensége, a náluknál külön férfi bátorsága előtt. Igen, Felsőg, én maradok és most már bátran rám bízhatja gondolatait. Most már tudja, hogy nem megyek, hogy nem félek semmitől, hogy ha nem akar látni, nem szükséges száműznie. Oh, Felsőg, a szívek beszélnek egymással a távolságon át is, a távolban a vágyak hevesebben lobbannak fel. Nem miattam, hanem önmaga miatt kívánja távozásomat; de ne tartson semmitől, a közelben maradok, hogy segítségére siethessek, de nem leszek elég közel ahhoz, hogy megbánthassam, vagy ártthassak. Ugy-e, nem látott nyolc napon keresztül? Pedig itt laktam alig néhány lépésnyire, figyeltem minden mozdulatát, szám-láltam lépteit, éltem az életét. Nos, így lesz ezután is, mert nem tudok engedelmeskedni parancsának, nem tudok elmenni! Különben, mit törődik velem!... Hiszen rám sem fog gondolni!

— Tegyen úgy, amint jónak látja, — felelt a királyné — de... értsen meg és ne magyarázza félre szavaimat. Én nem kacérkodom; a királynék kiváltsága, hogy megmondhatják, amit gondolnak és én ilyen vagyok. Egy szép napon önt választottam ki. Nem tudom, mi okozta vonzalmamat. Valami erős, tiszta barátságra vágytam. Ezt világosan meg is mondtam önnek. Ma azonban megváltozott a helyzet.

Lelkünk testvéri rokonsága megszűnt. Őszintén megmondom: jobb, ha elválnak utaink.

— Felség, — szólalt meg Charny — én egy pillanatig sem hittem, hogy engem választott, nem hittem... Ah! Nem tudom elviselni a gondolatot, hogy elveszítsem. Elfog a féltékenység és a rémület szédülete. Nem engedem, hogy elvegye tőlem a szívét. Az enyém az, nekem adta, csak az életemmel együtt vehetik el tőlem. Legyen nő, legyen jószágos, ne éljen vissza gyengeségemmel; az imént szememre vetette kételyeimet és most tönkre sujt a saját hitetlenségével.

— Gyermekek! Azt akarja, hogy önre számítsak!... Mi ketten ugyan jó védői lennénk egymásnak! Gyenge! igen, bizony gyenge ön, de fájdalom, én sem vagyok erősebb.

— Ha nem ilyen volna, nem szeretném, — mormolta Charny.

— Hogyan! — tört ki a királyné szenvedélyes hévvel — a megátalkozott, az elveszett királyné, a nő, aki fölött bíróság fog itélni, akit a közvélemény meg fog bélyegezni, akit a férje, a király talán elűz, ez a királyné talált egy szívet, amely szereti!

— Igen, egy hűséges szolgát, aki meghódol előtte és szíve vérét adja oda az imént hullatott egyetlen könnycseppjéért.

— Boldog ez a nő, — kiáltott a királyné — és büszke és első az asszonyok között és mindnyájánál boldogabb. Igen, Charny, nagyon boldog az a nő és nem is tudom, hogyan fakadhatott panaszra; bocsásson meg neki.

Charny térdre rogyott és vallásos áhitattal csókolta Mária-Antónia lábait.

Ebben a pillanatban kinyílt a titkos folyosó ajtaja és reszketve, megkövülve, a küszöbön állott a király.

És azt az embert, akit Provence gróf bevádolt, ott látta Mária-Antónia lábánál.

Leánykérés.

A királyné és Charny olyan rémült tekintetet váltottak, hogy legádázabb ellenségüknek is megesett volna rajtuk a szíve.

Charny lassan állt fel és hódolattal üdvözölte a királyt.

XVI. Lajos szíve dobbanásait látni lehetett a csipkefodros ingmell alatt.

— Ah! — mondta rekedten. — Charny ur!...

A gróf újabb meghajlással tudott csak felelni.

A királyné tudta, hogy nem beszélhet és hogy el van veszve.

— Charny ur, — folytatta a király emberfeletti nyugalommal — nemes emberre nem nagyon dicséretes, ha lopáson érik.

— Lopáson! — mormolta Charny.

— Lopáson! — ismételte a királyné is, aki most újra a nyakékkal összefüggő rettenetes vádat vélte hallani és azt hitte, hogy a grófra is ráfreccsen a vád szennye.

— Igen, — mondta a király — aki más felesége előtt térdel, az tolvaj; és ha a nő ráadásul királyné is, akkor felségsértésnek nevezik ezt a bűnt. Amit egyébként majd a pecsétőr is meg fog önnek magyarázni, Charny ur.

A gróf beszélni akart, ártatlanságát hangoztatni, midőn a királyné,

akin erőt vett nagylelkű áldozatkészsége, nem tűrhethén, hogy aljassággal vádolják a szeretett férfit, segítségére sietett.

— Felség, — szólt hevesen — úgy látom, a gyanakvás és a hamis feltevések útjára tévedt; óva intem, hogy feltevései alaptalanok. A gróf nyelvére lakatot tesz a királya iránti tisztelet, én azonban, aki ismerem az ő nemes szívét, nem engedhetem, hogy megvádolják, anélkül, hogy védelmére ne keljek.

Elhallgatott, mert kimerítette a felindulás, megrémítette a hazugság, melyet kénytelen lesz kitalálni és kétségbeejtette, hogy nem jut eszébe semmi.

De ez a várakozás, mely a büszkelelkű királyné szemében gyűlöletnek tetszett, a megmentést jelentette. A rettenetes találkozásoknál, midőn gyakran becsületről, sőt életről van szó, egy nyert pillanat elegendő a menekülésre, épen úgy, mint ahogy egy elvesztett másodperc esetleg a halált jelentheti.

A királyné ösztönszerűen az időnyerés taktikájához folyamodott; a király gyanújának egyszeriben eléjevágott; a királyt zavarba hozta, Charnyt pedig lélegzethez juttatta. Ezeknek a végzetes pillanatoknak szárnyuk van, amelyeken messze elrepül a féltékeny ember gyanakvása és nem is tér vissza, ha a szerelemfáltás rossz anygala bele nem avatkozik a dologba.

— Csak nem akarja velem elhitetni, — szólt XVI. Lajos, királyból féltékeny férjjé változva — hogy nem láttam, amint Charny ur a lábai előtt térdelt? Nos, ha a térdeplőt nem állította talpra, ez...

— Ez mindössze azt jelenti, — mondta méltósággal a királyné — hogy a francia királynétől valami kegyet kér alattvalója. Ami az udvarnál, tudtommal, elég gyakori eset.

— Kegyet kér! — kiáltott fel a király.

— És pedig olyant, amelyet nem teljesíthettem. Mert különben nem kért volna még tovább is térdén állva, hanem örömmel talpra állítottam volna, mert örömet okoz nekem, ha teljesíthetem egy nemes kérelmét, akit módfelett becsülök.

Charny fellélegzett. A király tekintetében ingadozás tükröződött, homlokáról eltűnt a fenyegető harag kifejezése.

Ezalatt Mária-Antónia kétségbeesetten kereste a mentő ötletet. Kétségbeejtette a harag, hogy hazugsághoz kénytelen folyamodni és a rémület, hogy nem jut eszébe semmi.

Azt hitte, hogy a gróf kéréséről szóló mesével elaltatja a király kíváncsiságát és hogy ezzel vége is lesz a kérdezősködésnek. De csalódott; más asszony sokkal ügyesebben viselkedett volna, de neki kinszenvedést okozott, hogy hazudnia kell a férfi előtt, akit szeret. Ez a hamis játék méltó befejezése a csalásoknak, a ravaszkodásoknak, a parkbeli jelenetek körül eljátszott komédiának. Aki most tud hazudni, az eddig sem mondott igazat. Ezt gondolhatta az a férfi és ez rosszabb volt, mint a halál.

Mindazt, amit mi itt hosszadalmasan leirunk, a jelenet három szereplője néhány pillanat alatt gondolta el és látta meg feltétlen világossággal.

Mária-Antónia a király ajkát leste; várta a következő kérdést, amely csakhamar el is hangzott.

— Vajjon mi lehet az, amiért Charny hasztalan könyörgött térdenállva Felséged előtt?

És hogy élét vegye e nagyon is gyanakvó kérdésnek, még hozzátette:

— Én talán szerencsésebb leszek és Charny urnak nem is kell térdre borulnia előttem.

A királyné habozott. Az életét adta volna, ha Charny találja meg a hazugságot; de az egyeneslelkű nemes erre nem volt képes, nem is gondolkozott rajta. Meg az is eszébe jutott, hogy tapintatlanság volna, ha ő akarna a királyné védelmére kelni. Végre is ez volt kénytelen mondani valamit.

— Hiszen mondtam már Felségednek, hogy Charny ur lehetetlen dolgot kért.

— Mi volt az mégis?

— Mit is szoktak térdenállva kérni? — töprengett a királyné. — Mit kérhetnek tőlem, amit lehetetlen teljesítenem?... Gyorsan! gyorsan!

— Várom a feleletet, — szólt a király.

— Felség... Charny ur kérelme családi titok.

— A király számára nincs titok; ur az országában és családjában, akinek szívéhez nőtt gyermekeinek, alattvalóinak becsülete, biztonsága; még akkor is, — tette hozzá szigorú méltósággal — ha ezek a gyermekek atyjuk életére törnek.

A királynét megriasztotta ez a fenyegető hang. Magánkívül, reszketve lihegte:

— Charny ur kérte tőlem...

— Mit kért, Felség?

— Beleegyezésemet házasságához.

— Valóban! — kiáltott fel a király hirtelen megnyugodva. De csakhamar újra erőt vett rajta a féltékenység.

— Nos, és?... — kérdezte, észre sem véve, mint szenved a királyné a hazugság kényszere alatt és mint sápad el Charny e szenvedés látára. — Nos, miért ütköznék lehetetlenségbe ez engedély megadása? Charny ur előkelő származású, szép vagyona van, bátor férfiú és megnyerő külsejű. Nem is tudom elképzelni, hogy bármelyik nemes család vagy hölgy visszautasítsa, hacsak nem yérbeli hercegnő vagy férjes asszony aytján kopogtat. Csak mondja meg, Felséged, ki az, akit Charny ur nőül óhajt venni és ha e két utóbbi eset nem forog fenn, jótállok, hogy elhárítom az akadályokat... hogy önnek örömet szerezzek.

A királynénak erőt adott az egyre növekvő veszély és megkönnyebbülést, hogy tulesett az első hazugságon, úgy hogy most már határozott hangon felelt:

— Nem, Felség, vannak akadályok, melyeket ön sem tud legyőzni. Ez esetben is ilyenekről van szó.

— Annál inkább tudnom kell, mi az, ami a király számára is lehetetlen, — tört ki haragosan a király.

Charny a királynét nézte, aki közel volt az ájuláshoz. Odasietett volna hozzá, de a király mozdulatlansága megállította. Milyen jögon ajánlhatta volna fel ő, a senki, karját vagy segítségét annak, akit férje, a király magára hagyott?

— Mi is hát az a hatalom, — kérdezte magában a királyné —

amellyel szemben a király is tehetetlen? Istenem, adj egy ötletet, jöjj segítségemre.

Egyszerre, mint egy villanás, ötlött eszébe a mentő gondolat.

— Ah! Az Isten küldte ezt az eszmét! Aki Istené, azt a király sem veheti el az Istentől.

Odafordult a királyhoz:

— Felség, az, akit Charny ur feleségül akar venni, kolostorban van.

— Ah! — kiáltott fel a király, — ez valóban súlyos helyzet; Istentől nem vehetjük el azt, ami az övé, hogy aztán az embereknek adjuk. De mégis különös, hogy ilyen szerelem ébredt Charny ur szívében és még különösebb, hogy eddig senki sem említette előttem, még nagybátyja sem, aki pedig nem tudna olyant kérni tőlem, amit ne teljesítenék. Ki az a nő, akit szeret? Kérem, mondja meg nekem a nevét.

Éles fájdalom hasított a királyné szívébe. Olivier egy nevet fog mondani és ő kénytelen lesz elszenvedni a hazugság kinjárt. Ki tudja, hátha a multból említi meg az egykor szeretett nő nevét, a multnak talán még most is fájó emlékét, vagy egy másikat, amelyhez jövőjének ma még önmaga előtt is titkolt reményei fűződnek. Nem, nem akarta hallani, azért tehát megelőzte és ő felelt a kérdésre:

— De hiszen, Felség, ön ismeri is azt, akit Charny ur feleségül óhajt venni... Andrée de Taverney...

Charny felkiáltott és kezével elfedte arcát.

A királyné szívére szorította kezét és félig ájultan roskadt le karosszékére.

— Taverney kisasszony!... — mondta a király, — aki a Saint-Denisi kolostorba vonult?

— Igen, — rebegette a királyné.

— Jó, jó, de tudtommal még nem tette le a fogadalmat.

— De le akarja tenni.

— Ezt majd feltételhez kötjük. Csak azt nem értem, — mondta a király újra ébredő gyanakvással — hogy miért akarja letenni a fogadalmat?

— Mert vagyontalan, — válaszolta Mária-Antónia. — Felséged csak az atyját tette gazdaggá, — tette hozzá szemrehányólag.

— Ez hiba volt, amelyet jóvá fogok tenni; Charny ur szereti...

A királyné összereszt és könnyörgő tekintetet vetett az ifjura, mintha esdekelne hozzá, hogy ne feleljen.

Charny merően nézte a királynét és hallgatott.

— Jól van, — szólt a király, aki a hallgatást tiszteletteljes igennek vette; — és bizonyára Andrée is szereti Charny urat? Azt az ötszáz ezer fontot, melyet Felségedtől megtagadtam a minap, hozományul adom Taverney kisasszonynak. Köszönje meg a királynénak, Charny ur, hogy elmondta nekem ezt a dolgot és ily módon egész életre szóló boldogságot szerzett önnek.

Charny előrelépett és meghajolt, mint a fehér márványszobor, melybe Isten csodamódra életet lehelt egy pillanatra.

— Oh! ez megéri, hogy letérdeljen. — biztatta a király azzal a kissé alantas gunnyal, mely néha-néha ki-kitört belőle, az őseitől örökölt előkelő gondolkodásmód takarója alól.

A királyné reszketett, de ösztönszerű mozdulattal nyújtotta mind-

két kezét az ifjunak. Az meg térdrehullott és megcsókolta a szép, jég-hideg kezeket és magában kérte az Istent, hogy bárcsak e csókkal együtt elszállna belőle a lélek.

— Menjünk, — szólt a király — és bizzuk az ön ügyét a királynéra; jöjjön Charny, menjünk.

Előresietett, úgy hogy Charny visszafordulhatott a küszöbről és láthatta az örökre szóló bucsuzás kimondhatatlan fájdalmát, mely a királyné szeméből zokogott feléje.

Az ajtó becsukódott közöttük, mint áthághatatlan korlát, mely mögött nem teremhetnek többé ártatlan szerelmük virágai.

A Saint-Denisi kolostor.

A királyné egyedül maradt, kétségbeesve. Annyi csapás sujtott le rá, egyik a másik után, hogy szinte nem is tudta már, melyik okozza a legnagyobb fájdalmat.

Miután vagy egy órát töltött e tompa vergődésben, belátta, hogy megoldást kell keresnie. A vesztély növekedőben van még. A király afeletti örömében, hogy sikerült megmentenie a látszatot, sietve fogja dobraütni az esetet. És könnyen meglehet, hogy a fogadtatás, amelyben e hirt részesítik, teljesen le fogja rontani a hazugság árán szerzett nyereséget.

Az a hazugság! Oh, hogy haragudott magára érte, milyen szívesen visszavette volna a kiróppent szót, milyen örömet megfosztotta volna Andréet a képzelt boldogságtól, amelyet pedig talán nem is fog elfogadni!

Valóban, ez megint egy újabb nehézség. Andrée nevének említése mentette meg őt a király előtt. De mit tudhatta, mit fog ehhez szólni a szeszélyes, önfejű, kiszámíthatatlan Taverney-leány? Vajjon hajlandó lesz-e a büszke teremtés feláldozni szabadságát, jövőjét a királyné kedvéért, akitől alig néhány nappal ezelőtt mint ellenség vált el.

És mi fog történni akkor? Andrée nem-et fog mondani, ez valószínű és ezzel a hazugság egész kártyavára összeomlik. A királyné mint póruljárt intrikus, áll majd a romok fölött, Charny mint közönséges szerető, a rágalom váddá erősödik, a házasságtörés megdönthetetlen vádjává.

Mária-Antónia szinte beleőrült e töprengésbe; a fenyegető lehetőség már-már bizonyossággá erősödött benne; forró fejét tenyerébe hajtotta és várt.

Kiben bízhat? Ki az, aki őszinte barátja a királynénak? Lamballené? Oh, ez az okos, hidegeszü nő? Udvarhölgyeihez hiába fordulna, meg sem értenék, mert csak szolgálalkü versengők valamennyien, akik megreszketnek a kegyvesztés legkisebb szellőlebbenésére és segítség helyett legfeljebb erkölcsi igazságokat szavalnának királynéjuknak.

Nem fordulhat senkihez, csak magához Taverney kisasszonyhoz. Annak gyémántból van a szíve, melynek szilánkjai megkarcolnák az üveget, de erős, mélységes tisztasága meg tudja érteni a királyné súlyos fájdalmát.

Fel fogja tehát keresni Andréet. Elmondja neki nagy szerencsétlenségét és meg fogja kérni, áldozza fel magát. Andrée tiltakozni fog,

de kérése meglágyítja majd és végül is beleegyeznek. Vagy, ki tudja, talán haladékok lehetne nyerni; az első harag elmúltával a király talán beéri a két szerelmes színelőző beleegyezésével és később megelégedzik róluk... Akkor aztán egy utazás és minden rendben lesz. Andrée és Charny elválnak egy időre, míg a rágalom hidrájának éhsége lecsillapszik, később hírül adják, hogy kölcsönös elhatározással felbontották eljegyzésüket és senki sem fogja sejtetni, hogy csak játék volt az egész házassági terv.

Ily módon Taverney kisasszony szabadsága sem esik áldozatul és Charny is visszakapja a magát. A királynét pedig nem üldözi a lelkiismeret, amiért két életet áldozott fel a maga jó hírvének. Ez a jó hírnév azonban, amely férje és gyermekei becsületét is magában foglalja, még sem kap foltot: tisztán adhatja át az utána következő francia királynénak.

Ilyen gondolatok jártak eszében.

Igy képzelte el előre, hogy összeegyeztetheti a konvenció követelményeit az egyéni érdekekkel. A nagy veszéllyel szemben ilyen biztos és logikus gondolatmenetre volt szükség. Fel kellett fegyverkeznie alaposan, mert Taverney kisasszony nagyon kemény ellenfél, midőn büszkeségére és nem a szívére hallgat.

Midőn idáig jutott, elhatározta, hogy azonnal indul is. Szerette volna értesíteni Charnyt, nehogy az valami elhamarkodott lépést tegyen, de az a gondolat, hogy kémek leselkednek rá, eltérítette a szándékától, mert tudta jól, hogy minden lépésének ferde magyarázatot adnának a jelen pillanatban. Olivier egyenes gondolkodását, odaadását, elhatározottságát meg eléggé ismerte, nem kellett attól tartania, hogy utólag helyteleníteni találja, amit tesz.

Három órakor még részt kellett vennie a ceremóniás ebéden, végigszenvedni a tisztelgéseket, bemutatásokat. A királyné derűs arccal, barátságosan fogadott mindenkit és jól ismert gögijét sem tette félre. Sőt azokkal szemben, akiket ellenségeinek tartott, olyan erélyesnek és határozottnak tudott mutatkozni, hogy egyáltalán nem tehetette a bűnös nő benyomását.

Az udvarnál ritkán láttak ekkora élénkséget és a rosszaság sohasem kutatta még ilyen kíváncsian a veszélyben levő királyné arcvonásait. Mária-Antónia helytállott; ellenségeit földre sujtotta, hiveinek tulajdon örömet szerzett. A közömbösöket barátaivá, barátait rajongóivá tette. Olyan nagyszerű volt, olyan szép, hogy a király nem tudta megállni, hogy elragadtatásának hangos kifejezést ne adjon.

Aztán jól végezve dolgát, visszavonult, levetette az arcára kényszerített mosolyt, ismét egyedül maradt emlékeivel, azaz fájdalommal, olyan egyedül, mint talán senki más a világon. Átöltözött, kékszalagos, szürke kalapot, világosszürke selyemruhát öltött és testőr nélkül, egyetlen udvarhölgy kíséretében, Saint-Denisbe hajtatott.

Estefelé ért oda, abban az időtájban, midőn az apácák a refektórium szerény zajából elvonulnak a cellákba, hogy az esti ima előtt csendes áhitatban töltsék idejüket.

A királyné a társalgóba kérette Andrée de Taverneyt.

Ez cellájában térdelt épen és fehér gypjuköntösébe burkolózva, ablakából a hársak mögül előbújó holdat nézte és az esthajnal költé-

szetéből meritett ihletet a heves, szenvedélyes imákhoz, melyeket Istenéhez küldött.

Kéjjel vetette magát az önként választott magány fájalmába. Ezt a kint csak az erős lelkek ismerik; szenvedés és gyönyör az egyszersmind. Szorongásai hasonlitanak a hétköznapi fájalmakhoz, magasabb fokán azonban gyönyör, amelyet csak azok ismernek, akik a boldogságot feláldozzák a büszkeség oltárán.

Andrée önként vált meg az udvartól, saját elhatározásából szakított mindennel, ami tápot adhatott volna szerelmének. Cleopatra gögje lakott benne; nem tudta elviselni a gondolatot, hogy Charny más nőre gondoljon, még ha az a másik maga a királyné is.

Charnynak erről a lángoló szerelméről nem volt semmiféle bizonyítéka. Ha lett volna, a féltékeny Andrée bizonyára levonta volna belőle az összes következtetéseket, melyek véres sebet ütnek a szíven. Csak annyit látott, hogy Charny közömbösen haladt el mellette. És sejtette, hogy a királyné ártatlanul bár, de mégis szívesen látja Charny hódolatát és szerelmét.

Mit keressen ezek után Versaillesben? Hogy bókokat kolduljon? Hogy udvarias mosollyal lakják jól? Hogy időnkint, ha a királynénak éppen kedve tartotta és átengedte neki lovagját, Charny karján tegyen egy-egy rövid sétát?

Nem, ez az erős lélek nem tudott gyenge és gyáva lenni, nem ismert megalkuvást. Élni szerelemben, mint egyedüli kiválasztott, vagy elvonulni a világtól szerelmével és sértett büszkeségével.

— Soha, soha! — ismételte magában Andrée; — az, akit itt a kólostor magányában szeretek, számomra csak árnyék, arckép, emlék; ez nem fog bántani, ez mosolyog rám és csakis az én számomra van mosolya.

Ezért töltött annyi éjszakát gyötördésben, de szabadon; boldog volt, ha gyenge pillanataiban sirásra fakadhatott, átkot szórt, ha erőt vett rajta az indulat. Inkább az önkéntes elvonultságot, amely érintetlenül hagyja szerelmét és női önérzetét, mint az élet színpadát, melyen látnia kellene a férfit, akit gyűlöl, mert nem tud szeretni.

Egyébként is, a tiszta szerelemben való e szótlán elmerülés, a magányos álmodozás isteni pillanatai inkább megfelelték Andrée zárkózott lelkének, mint Versailles fényes vidámsága, ahol háttérbe szorították a vetélytársak, ahol egyre félt, hogy el találja árulni a féltékenyen szívébe zárt titkot.

Amint mondtuk, a királyné érkezésekor Andrée éppen cellájában volt.

Andréenak hírül hozták, hogy a királyné itt van, hogy a nagy társalgóban fogadták, és hogy az üdvözlések után őfelsége rögtön azt kérdezte, beszélhet-e Taverney kisasszonnyal.

És csodálatos! Andrée, akinek szívét meglágyította a szerelem, örömpesve sietett az illat felé, amely most Versaillesból szállott hozzá; — tegnap még átkozta, de annál drágább lett, minél jobban eltávolodott tőle, drága, mint minden, ami illanó, mint minden, amit elfeledünk, drága, mint maga a szerelem!

— A királyné! — mormolta Andrée, — a királyné itt van és velem akar beszélni!

— Siessen, siessen, — felelték neki.

És ő sietett is; vállára vetette az apácák hosszú köntösét, derekára övezte a gyapjuövet és kis tükrébe se pillantva, követte a kapuőrző apácát, aki érte jött.

De alig tett néhány lépést, máris megszegevelte örömét.

— Miért dobogott úgy fel a szívem? — tünődött. — Hogy a királyné meglátogatja a saint-denis-i zárdát, mi köze ahhoz. Andrée de Taverneynek? A királyné nem az én kedvemért jött. Miért örülök? Hiszen már nem szeretem a királynét.

Csak csendesen, rossz apáca, aki sem Istené, sem a világé; légy legalább önmagadé.

Igy korholta magát Andrée, amig lefelé haladt a fölépcsőn és sikerült is erőt vennie magán. Arcának pirja lehült, mozdulatai nyugodtak lettek. De hogy ez sikerüljön, a tíz utolsó lépcsőfokon lassabban kellett lehaladnia, mint az előző harmincon.

Midőn elérkezett a kórus mögé, a nagy társalgó terembe, melynek viaszgyertyáit sietve gyújtogatta néhány buzgó nővér, hideg volt ismét és halavány.

Hallotta, amint a nevét mondja a kapus apáca és meglátta Mária-Antóniát, aki magashátu karszékben foglalt helyet és körülötte hajlongtak és sürgölődtek a klastrom legelőkelőbbjei. Andrée elfogta a reszketés, úgy, hogy meg kellett állnia néhány pillanatra.

— Jöjjön, jöjjön, kisasszony, — biztatta a királyné gyenge mosollyal, — beszélni szeretnék önnel.

Andrée odalépett és fejet hajtott.

— Megengedi, asszonyom? — szólt a királyné a főnöknőhöz.

Ez meghajolt és apácaival együtt elhagyta a termet.

A királyné egyedül maradt Andréével, akinek szíve olyan hevesen dobogott, hogyha nincs ott a zörgős, régi ingaóra, bizonyára halani lehetett volna.

A kialudt sziv.

A királyné kezdte a beszélgetést, így parancsolta a szokás.

— Tehát itt van, kisasszony, — szólt finom mosollyal, — tudja, így apácának öltözve különös benyomást tesz reám.

Andrée nem felelt.

— Midőn egy volt társunkkal találkozunk, — folytatta a királyné, — aki elveszett a világ számára, míg mi még éljük az életünket, ez olyan, mint a halál figyelmeztetése. Nem gondolja, kisasszony?

— Ki merésznél figyelmeztetni a királynét, — felelte Andrée. — A halál is csak akkor, ha már érte jön. Hogyan is lehetne másként?

— Miért?

— Azért, Felség, mert magas trónusán a királyné csak annyit szenved ezen a világon, amennyi elkerülhetetlenül szükséges. Megvan mindene, ami életét széppé teheti; ha másé ez a minden, a királyné elveszi tőle.

A királyné meglepett mozdulatot tett.

— És ez így van rendben, — sietett szavait megmagyarázni Andrée. — Az alattvalók vagyona, élete, becsülete az uralkodóé, szóval a királynéé is.

— Valóban különös tanokat vall, Taverney kisasszony. Ön szerint a királyné valóságos mesebeli emberevő, aki elnyeli a szegény polgárok vagyonát és boldogságát. Ilyen asszonynak tart engem, Andrée? Adtam önnek okot panaszsra, midőn az udvarnál volt?

— Felséged kegyes volt ugyanezt kérdezni tőlem, midőn távozásomat bejelentettem és most is csak azt felelhetem, amit akkor: nem.

— Gyakran azonban megbántva érezzük magunkat, midőn nem is közvetlenül bennünket ér a bántalom. Talán ártottam valakinek hozzátartozói közül és ezzel érdemeltem meg az imént ejtett kemény szavakat? Andrée, ez a hely, amelyet ön kiválasztott, menedéket nyújt a világi rossz indulatok ellen. Isten szelidségre, mérsékletre, a sérelmek feledésére tanít, szóval azokra az erényekre, melyeknek példáját a maga életén mutatta meg. És én, aki Jézus jegyeséhez jöttem, szigorú arcot, keserű szavakat találok? Barátnőként jövők és az engesztelhetetlen ellenség szemrehányása és haragja fogad.

Andrée feltekintett; meglepte ez a szelidség, melyet nem igen ismert Mária-Antónia környezetében. A királyné gögös volt és merev, különösen, ha ellenkezésre talált.

Ha most harag nélkül képes volt végighallgatni Andrée szavait, ezzel a türelemnek és a vonzalomnak olyan jelét adta, amely érzékeny hirt érintett az apácájelölt szívében.

— Felséged tudja jól, — mondta halkan, — hogy a Taverney-családban nem lehet ellensége.

— Értem, — felelte a királyné; — nem tudja megbocsátani, hogy hidegen viselkedtem fivérével szemben, aki talán könnyelműnek és veszélyesnek tart.

— Fivérem hűséges alattvaló, aki bizonyára nem vetemedne arra, hogy megvádolja a királynét, — felelte Andrée titkolt felindulással.

A királyné látta, hogy gyanút ébresztene, ha tovább is igyekezne megszelidíteni ezt az erősszívű leányt. Más hangnemben folytatta tehát.

— Elég az hozzá, — mondotta, — hogy most, midőn meglátogattam a főnöknőt, beszélni akartam önnel is és biztosítani, hogy most is, mint azelőtt, jó barátja vagyok.

Andrée megérezte ezt az árnyalati különbséget és attól tartott, hogy talán megbántotta a királynét, aki jó akart lenni hozzá. De még ennél is jobban félt attól, hogy szívének fájó sebeit megmutatja a másik nő előtt.

— Felséged jósága nagyon nagy örömet okoz nekem, — mondta szomorúan.

— Ne beszéljen így, Andrée, — szólt a királyné, kezét megszorítva: — a szívem szakad meg! Mit, hát a szerencsétlen királynénak nem lehet egyetlen barátja sem, nem nézhet nyugodt bizalommal az ilyen szép szemekbe, mint az ön szeméi, hogy ne olvasná bennük vagy az ön érdeket, vagy a nehezítést! Igen, igen, Andrée, csak irigyelje a királynékat, akik szabadon rendelkeznek összes alattvalóik vagyonával, becsületével, életével! Oh, bizony, a nép aranya és vagyona az övék, de népüknek szíve soha, soha! Azt nem vehetik el, csak ha önként adják.

— Biztosítom Felségedet, — mondta Andrée, akit megfogott ez az őszinte kitörés, — hogy én szerettem Felségedet, jobban, mint bárki mást a világon.

Andrée elpirult és lesütötte fejét.

— Ön... szeretett! — kiáltott fel a királyné, — és most már nem szeret?

— Ó, Felség!

— Nem, ne is szóljon, Andrée... Átkozott legyen a kolostor, ha ilyen gyorsan kiöli az emlékeket a szivekből.

— Ne vádolja a szívemet, — mondta élénken Andrée, — a szívem meghalt.

— A szive meghalt! A szép, a fiatal Andrée mondja, hogy a szive halott! Ah, ne üzzön játékot e komoly szavakkal. Aki ilyen szép, aki így tud mosolyogni, annak a szive nem halt meg; ne mondja ezt, Andrée.

— Ismétlem, Felség, az udvar, a nagy világ nem jelent többé számomra semmit. Itt úgy élek, mint a fű, mint a növény; örömeim vannak, melyeket csak én tudok megérteni. Ezért történt, az imént, hogy amint önt megláttam, a félnk, homályban élő apáca szemét elvakította a királyi Felség fénye és ragyogása; kérem, bocsásson meg, hiszen talán nem is olyan nagy bűn az, ha elfelejtettük a világ hiu ragyogását. A gyóntatóm minden nap megdicsér érte, Felséged se legyen szigorubb, mint ő.

— Hogyan! Ön jól érzi magát a zárdában?

— Boldogan szánom magamat a magányos életre.

— Nincs semmi, ami kíváncsósá teszi a világi örömeket?

— Semmi, semmi.

— Istenem! — gondolta ijedten a királyné, — úgy látszik, nem fog sikerülni a tervem.

Elfogta a halálos rémület.

— Próbáljuk meg, — gondolta, — vigyük kísértésbe; ha ez a mód nem válik be, akkor kérelemmel igyekszem reá hatni. Ó! Én kérem, hogy fogadja el Charnyt; jóságos ég!

— Andrée, — szólalt meg Mária-Antónia, erőt véve felindulásán, — úgy látom, annyira meg van itt elégedve, hogy nem is remélhetem terveim sikerét.

— Milyen tervekről van szó, Felség?

— Ha elhatározása olyan szilárd, mint amilyennek mondja, akkor ne is beszéljünk róla... pedig mennyire örültem neki, de vége. Így járok én az én örömeimmel! Felejtük el.

— Mégis, Felség, mondja el, miről van szó?

— Minek? Ön elvonult a világtól, ugy-e?

— Igen, Felség.

— És örömet tett?

— Ó, ez volt a leghőbb vágyam.

— És most örül, hogy megtette?

— Jobban, mint valaha.

— Látja, akkor kár is beszélni róla. Pedig Isten a tanum, azt hittem egy pillanatra, hogy boldoggá fogom tenni.

— Engem?

— Igen, önt, a hálátlant, aki vádat emelt ellenem. De ma már újabb örömeket ismert meg, jobban ismeri vágyait és hivatását. Én lemondok...

— Kérem, Felség, mondja meg, mi volt az.

— Ó! Nagyon egyszerű: vissza akartam hívni az udvarhoz.

— Engem! — kiáltott fel Andrée keserűséggel; — visszatérjek az

udvarhoz?... Nem, nem, Felség, soha többé... Jóllehet, nehezemre esik, hogy nem engedelmeskedhetem Felségednek.

A királyné megreszketett. Szívébe kimondhatatlanul éles fájdalom nyilalt. Tehát a hatalmas hajó tönkremegy egy kicsinyke gránitdarabon?

— Nemet mond? — kérdezte halkán.

És hogy felindulását elrejtse, kezével eltakarta arcát.

Andrée, aki azt hitte, hogy bánatot okozott neki, odatérdelt eléje, hogy enyhítse a sebet, melyet a királyné baráti érzésén, vagy büszkeségén ejtett.

— Nézze, Felség, mi hasznomat vehetné az udvarnál? Szomorú vagyok, szegény, jelentéktelen, átok ül rajtam, mindenki fut tőlem, hiszen a nők még csak nem is féltékenyek rám, a férfiak részéről pedig még csak a más nemen lévők iránt megnyilatkozó hétköznapi udvariaságot sem tapasztaltam... Ah, Felség! hagyja ezt az apácát, aki még az Istennek sem kell, annyi bűne és hibája van; pedig az Isten nem szokta visszautasítani a testi és lelki betegeket. Hagyjon itt, nyomorúságomban, magányomban; ne törődjék velem.

— Ó, — mondta a királyné a leányra tekintve, — a házasság, amelyet én terveztem, egyáltalán nem mutatja, hogy az udvarnál ilyen sérelmes mellőztetésben lett volna része. Ez a házasság az ország legelső hölgyeinek sorába emelné.

— Házasság!... — dadogta elhülve Andrée.

— De hát ön nem fogadja el, — mondta a királyné, egyre jobban elvesztve bizalmát.

— Nem, nem fogadom el.

— Andrée...

— Felség, minden hiába, nem fogadom el.

Mária-Antónia szívszorongva látta, hogy a könyörgéshez kell folyamódnia. De épen midőn reszketve, magánkivül fel akart állni, mert nem tudta, hogyan fogjon hozzá, Andrée segítségére jött.

— Felség, — mondta a leány, aki azt hitte, hogy menni akar, — legyen kegyes, mondja meg a férfi nevét, aki feleségül kíván venni; oly sok megaláztatást szenvedtem, hogy e nagylelkű ember neve...

Fájdalmas gúnyral nevetett és folytatta:

— Balzsam lesz, amellyel ezentul a sértett büszkeségemen ejtett sebeket fogom gyógyítani.

A királyné habozott; de most már nem állhatott meg.

— Charny urról van szó, — mondta szomorúan, közönnnyel.

— Charny! — kiáltott fel Andrée magánkivül; — Olivier de Charny?

— Igen, Olivier, — felelte a királyné csodálkozva.

— Suffren unokaöccse? — faggatózott Andrée, akinek arca piros lett, szemei ragyogtak, mint a csillagok.

— Igen. Suffren unokaöccse, — mondta Mária-Antónia, akit egyre jobban meglepett az Andrée arcán végbement változás.

— Szóval, Olivier az, akihez Felséged férjhez akar adni?

— Igen, Olivier.

— És... ő is beleegyezik?

— Általam akarta megkérni a kezét.

— Ó! beleegyezem, beleegyezem! — kiáltott Andrée félőrülten a boldogságtól. — Tehát engem szeret... és úgy szeret, mint én őt!

A királyné sápadtan, reszkette riadt hátra, ajkáról tompa nyögés tört elő; azt hitte, meg kell halnia, közben pedig Andrée mint az őrült csókolta térdét, ruháját, könnyekkel áztatta és forró csókokkal borította kezeit.

— Mikor indulunk? — kérdezte végül, midőn a sóhajok, az elfojtott felkiáltások rohama után végre szóhoz tudott jutni.

— Jöjjön, — mormolta a királyné, aki azt hitte, hogy rögtön elszáll testéből az élet és sietett, hogy mielőtt meghal, megmentse becsületét.

Felállt, Andréera támaszkodott, akinek égő ajkai jéghideg arcát keresték; és míg a leány felkészült az utra, így fohászkodott magában a boldogtalan királyné, harminc millió alattvaló életének és becsületének ura:

— Istenem!... ennyi kinszenvedés sok egy szívnek.

— És mégis, — tette hozzá, — hálát kell neked adnom, Istenem, mert megmentetted gyermekeimet a becstelenség bélyegétől és megengedet, hogy királyi palástomban haljak meg!

A kövér báró.

Mialatt a királyné Andrée de Taverney sorsáról döntött Saint-Denisben, Philippe, akinek szívét mély fájdalommal töltötték el a hallottak és a látottak, sietve készülődött az elutazásra.

A katona, aki megszokta a kalandozást, hamarosan elkészül a málhájjával. Philippenek ezen felül erős okai voltak, hogy gyorsan távozzék Versaillesból: nem akarta közlőrlő látni a királyné becsületének összeomlását.

Épen ezért türelmetlen sietséggel nyergeltette fel lovait, töltötte meg pisztolyait és dobálta bele bőröndjébe a legszükségesebb holmikat. Midőn mindezzel készen volt, sietve izent át atyjához, hogy beszélni óhajt vele.

A kis öreg ur épen akkor tért haza Versaillesból. Utközben igyekezett ruganyosan vetni vékony lábszárait, amelyek bizony nem könnyen hordták gömbölyű pocakját. Néhány hónap óta a báró ur erősen hizott, amire ugyancsak büszke volt, amit könnyen megérthetünk, ha tudjuk, hogy a hizás egyet jelentett nála a teljes megelégedéssel.

Nos, és a teljes megelégedés Taverney báró esetében sok mindenfélét foglalt magában.

Amint mondtuk, a báró felvillanyozva tért haza a kastélyból. Végig élvezte a nagy eseményt képező botrányt egész alapossággal. Mosolygott Breteuilre Rohan ellen; Soubisere és Guéménére Breteuil ellen; Provence grófra a királyné ellen; Artois grófra Provence gróf ellen, szóval száz emberre, száz másik ember rovására, de egynek sem a javára. Teleszedte magát gonoszossággal, alávalóságokkal. Tele kosárral, megelégedetten ballagott haza.

Midőn inasa jelentette, hogy fia óhajt vele beszélni, nem várta be Philippet, hanem maga ment át hozzá.

Bejelentetlenül lépett be a szobába, melyben szanaszét hevert minden, mint ahogy az utazás előtt szokás.

Philippe nem várt atyja részéről érzékenykedést, de viszont remélte, hogy elutazása nem fogja egészen hidegen hagyni a bárót. Andrée eltávozott az atyai házból, így eggyel kevesebb ember volt ott, akit kizozhatott, szóval bizonyára hiányzott. Ha most az utolsó martir is eltávozik keze ügyéből, ki tudja, talán még siránkozni is talál a báró, ha másért nem, egyszerű önzésből, mint a gyermek, akitől elveszik a kutyáját, vagy a madarát.

Milyen nagy volt tehát Philippe csodálkozása, midőn, alighogy belépett, kacagva kiáltott fel:

— Ah! elutazik! elutazik...

Philippe riadtan bámult atyjára.

— Bizonyosra vettem, — folytatta a báró, — fogadni mertem volna rá. Jól csináltad, Philippe, ezt jól csináltad.

— Tessék? — kérdezte a fiatal ember, — mit csináltam jól, ha szabad tudnom?

A kis öreg felelet helyett féllábon ugrált és énekelt, két kezét pocakjára szorítva.

Közben pedig egyre hunyorított Philippe felé, ami azt jelentette, hogy küldje ki a szolgát.

Philippe végül is megértette, mit akar és szót fogadott. A báró kitalálta az ajtón Champagnet, rácsukta az ajtót, aztán fiához lépett:

— Nagyszerű! — jelentette ki; — pompás!

— Ugyancsak elhalmoz dicséretekkel, — mondta az ifju — anélkül, hogy tudnám, miért.

— Á; á, ál — hitetlenkedett az öreg, ide-oda illegetve magát.

— Ugy látom, elutazásom okoz ilyen nagy örömet.

— Ó, ó, ó!... előttem ugyan nem kell komédiáznod, engem nem tudsz bolonddá tenni, tehát kár is a fáradságért... ha, ha, ha...

Philippe csak állt és bámult és szentül hitte, hogy a kis öreg agyában meghibbant valami.

— Bolonddá tenni? — kérdezte. — Mivel?

— Az uti készülődésekkel, na! Csak nem gondolod, hogy komolyan veszem ezt az utazást?

— Nem veszi komolyan?

— Champagne már kiment, beszélhetsz bátran, nem kell komédiáznod; egyébként elismerem, hogy nem cselekedhettél másként; így van jól.

— Uram, én nem értem...

— Persze, persze, furcsa, ugy-e, hogy kitaláltam. Dehát tudod, Philippe, én vagyok a világ legkiváncsibb embere és keresek, kutatok. És ha keresek, rendszerint találni is szoktam. Most azt találom, hogy helyesen jársz el, ha úgy teszel, mintha elutaznál.

— Ugy teszek?... — kérdezte Philippe, akit most már kezdett bosszantani a dolog.

Az öreg odalépett Philippe elé, csontos ujjával megbökte a fiatal ember mellét és a mindentudó bizalmasságával mondta:

— Becsületszavamra, ha nem teszed meg, okvetlenül kiderül a dolog. Legfőbb ideje. Holnap már későn volna. Csak tűnj el, fiam, gyorsan.

— Uram, — szólt Philippe hidegen — egyetlen szót sem értek mindabból, amit beszél.

— Hova fogod elrejtetni a lovaidat? — folytatta zavartalanul az öreg; — a kancákat mindenki ismeri; vigyáznod kell, hogy ne lássák itt, midőn te állítólag... hová is utazol?

— Taverney-Maison-Rougeba.

— Jó, ... nagyon helyes, ... szóval állítólag Maison-Rougeban leszel... Ott senki sem fog keresni... Igen, így nagyon jól lesz... Mégis, légy óvatos... most mindenki argusszemekkel figyel téged, meg őt.

— Engem meg kit?

— Ó türelmetlen és olyan szeszélyes, hogy könnyen veszélybe dönt-het mindkettőtöket. Vigyázz... te légy óvatosabb, mint ő.

— Ez már sok! — kiáltott most Philippe nehezen fékezett harag-gal. — Ön csufot üz belőlem, ami nem valami dicséretes cselekedet; és nem is okos dolog, mert kihoz a sodromból és véteni talállok a köte-les fiui tisztelet ellen.

— A tisztelet! Felmentlek alóla; elég nagy legény vagy, járhat-sz a magad feje után és azt meg is teszed, még pedig olyan ügyesen, hogy én tartozom tisztelettel neked. Mindenesetre hagyd itt a cimedet, hogy sürgős szükség esetén azonnal izenni tudjak neked!

— Taverneyben megtalálnák, — mondta Philippe, aki azt hitte, hogy atyja végre észre kezd térni.

— Eh, jól adja! ... Taverneybe, nyolcvan mérföldnyire innen! Hát azt hiszed, hogy ha fontos, sürgős izenni valóm lesz, akkor csupa ko-médiából nyolcvan mérföldes utra fogok futárokat meneszteni? Ugyan menj! Nem mondom, hogy a parkban levő házadat jelöld meg erre a célra, mert esetleg követhetik az emberemet, felismerhetik őt a libériá-járól, de gondold ki egy harmadik címet, ami azonban ne legyen mesz-szebb, mint egy negyedóránnyira. Te találékony fiu vagy, az ördögbe is! Aki szerelme kedvéért megtette, amit te, az nem jön egykönnyen za-varba.

— Házam a parkban, szerelem, találékony-ság! Találós meséket ad fel, amelyeket nem tudok megfejtetni, ön pedig, úgy látszik, nem akar segítségemre jönni.

— Náladnál becsületesebb, diszkrétebb állatot sohasem láttam! — kiáltott bosszusan az apa. — Tartózkodásod ezenfelül sértő is. Ugy látszik, félsz, hogy elárullak? Ez már mégis csak furcsa!

— Uram! — kiáltott Philippe, végkép elveszítve türelmét.

— Jó, jó! Tartsd meg a titkaidat. Csak tartsd titokban, hogy bérbe-vetted a falkamester házát.

— A falkamester házát... én?

— Csak titkold az éjszakai sétákat, a két imádnivaló barátnő tár-saságában.

— Én!... én sétáltam? — mormolta Philippe elsápadva.

— És titkold a mézédés csókokat, amelyek rózsza és harmat között csattantak el.

— Uram! — kiáltott Philippe, örült féltékenységtől gyötörve, — elég, hallgasson végre!

— Jó, jó, hiszen mondom, hogy mindenről értesültem. Azt hitted talán, hogy nem tudom? A teremtsit! Büszke lehetsz rá. Viszonyod a

király,

gának

zám h

karva

V

és ma

sának

társ s

A

a jól

totta.

tosan

elégd

pocak

M

megbo

heves

gyobb

denkit

volt. E

— egy

náltad

becsül

E

midőn

lan ló

C

É

—

het az

—

és a l

ismer

É

mond

letti s

—

ször

I

udvar

kalan

királynéval, éjjeli kirándulásaid... mindez családunk szerencsecsillagának felragyogását jelenti. Ne tarts hát tőlem, Philippe... Légy hozzám bizalommal.

— Uram, szörnyűség, amit beszél, — szólt Philippe, kezével eltakarva arcát.

Valóban, borzadtott ettől az embertől, aki feltakarta szívének sebeit és makacs kielégüléssel vájkált bennük. Borzadtott tőle, mert vetélytársának boldogságát tartotta eléje és midőn hizelegni akart neki, a vetélytárs szerencsáját vágta arcába.

Amit a báró hallott, amit kitalált, amit a rosszakaratuak Rohan, a jól értesültek Charny számlájára írtak, ő mindazt fiának tulajdonította. A királyné Philippe-et szereti, aki egyelőre láthatatlanul, de biztosan lépdél felfelé a kegyencek létráján. Ez volt az a tökéletes megelégedés, amelytől néhány hét óta terjeszkedésnek indult Taverney ur pocakja.

Midőn Philippe belepillantott az aljasságnak ez újabb mocsarába, megborzadt, hogy épen atyja az, aki ennyire becsstelen. A csapás olyan heves volt, hogy elkábult, elnémult bele, míg a báróból csak annál nagyobb bőséggel ömlött a szó.

— Látod, — mondta — ezt remekül csináltad, félrevezettél mindenkit; ma ötven arceről olvastam: Rohan volt. Százán mondták: Charny volt. Kétszázán állították: Charny és Rohan! De egy sem, — értsd meg — egy sem mondta: Taverney volt. Még egyszer mondom: remekül csináltad, meg kell, hogy dicsérjelek érte... Különben is, mindkettőtöknek becsületére válik. Neki, mert téged választott, neked, mert a tied lett.

E szavakra már csaknem kitört Philippe nehezen fékezett dühe, midőn kocsi robogott be a palota udvarára és különös hangok, szokatlan lötés-futás vonta magára az ifju figyelmét.

Champagne hangja hallatszott:

— A kisasszony! a kisasszony!

És többen mondták utána:

— A kisasszony!...

— A kisasszony? — kérdezte Taverney; — miféle kisasszony lehet az?

— A nővérem! — mormolta Philippe, aki kitekintett az ablakon és a kapus fáklyájának fényénél a hintóból kiszálló hölgyben Andréet ismerte fel.

— A nővéred! — ismételte az öreg; — hogy lehet ez?

És már jött is Champagne, hogy megerősítse, amit Philippe mondott.

— Andrée kisasszony, — szólt ifju urához — a nagy szalon mellett szobában van; a báró urral akar beszélni.

— Menjünk hozzá, — kiáltott az öreg.

— Velem akar beszélni, — szólt Philippe; — ha megengedi, először én.

Ebben a pillanatban hangos robogással másik hintó gördült az udvarra.

— Ki az ördög jön megint! — mormolta a báró; — ugyancsak kalandos este ez a mai.

— Olivier de Charny gróf! — kiáltotta a portás a lakájnak.

- Vezessék a gróf urat a szalonba, — rendelkezett Philippe; — majd a báró ur fogadja. Én megyek a nővéremhez.
 A két férfi lassan ment lefelé a lépcsőn.
 — Vajjon mit akarhat a gróf? — tűnődött Philippe.
 — Mit keres itthon Andrée? — töprengett az öreg báró.

Az apa és a menyasszony.

A szalon a palota földszintjén volt, az épület elülső részében. Baloldalan nyílt a kis női szalon, melyből ajtó nyílt az Andrée lakosztályához vezető lépcsőre.

Jobb felől kis szalon előzte meg a nagy fogadótermet.

Philippe, amint léért az előcsarnokba, előre sietett, hogy gyorsabban ölelhesse keblére hugát.

Alig nyitotta ki az ajtót. Andrée a nyakába ugrott és olyan vidám arccal csókolta meg, amilyenhez ez a szomorú szerelmes és szerencsétlen fivér bizony már jó régen nem volt hozzászokva.

— Jóságos ég! Mi történt veled? — kérdezte Andréétől.

— Nagy-nagy boldogság ért, fivérem.

— És azért jöttél, hogy ezt elmondd?

— Azért jöttem, hogy itthon maradjak, — kiáltott Andrée boldog elragadtatással.

— Halkabban, kis hugom, halkabban; e ház falai nem szokták meg az öröm hangjait és ezenfelül, itt a szalonban mindjárt lesz valaki, aki meg találja hallani hangodat.

— Ki az a valaki?

— Mindjárt; figyelj csak.

— Olivier de Charny gróf! — jelentette az inas, amint bevezette Oliviert a nagy szalonba.

— Ó! ő az! — ujjongott Andrée, még szorgalmasabban csókolván fivérét. Oh! én tudom ám, miért jött.

— Tudod?

— Lásd, olyan jól tudom, hogy kijelentem, nem maradhatok ebben a rendetlen öltözetben, mert rövidesen be fognak hívni a nagy szalonba, hogy saját fülemmel halljam, miért jött Olivier...

— Komolyan beszélsz, édes Andrée?

— Hallgass oda, mit beszélnek, Philippe, engem meg bocsáss, hadd menjek szobámba. A királyné nem akart várni, a kolostorbeli pongyolámat hadd cseréljem fel egy... menyasszonyhoz illő ruhával.

Ez utolsó szavakat halkán mondta, vidám csókkal kísérte, aztán könnyedén, boldogan futott fel a lakosztályához vezető lépcsőn.

Philippe egyedül maradt és fülét a nagy szalonba vezető ajtóra tapasztotta: hallgatózott.

Charny gróf belépett. Rögtön nagy léptekkel kezdett fel-alá járni a teremben. Ugy látszott, nem annyira vár, mint inkább gondolkozik.

Most belépett Taverney báró is; roppant udvariasan üdvözölte a gróft.

— Minek köszönhetem váratlan látogatását, gróf ur? Mindenesetre nagy örömmel üdvözlöm házámban.

— Amint látja, báró ur, szertartásos látogatásra jöttem és épen

ezért bocsásson meg, hogy nem hoztam magammal, amint illett volna, nagybátyámat, Suffren grófot.

— Ugyan, — hebegte a báró; — biztosítom, kedves Charny gróf, hogy nem veszem rossz néven.

— Tudom, hogy így illett volna, tekintve a kérés természetét, melyet előadni fogok.

— Kérést?

— Bátorkodom, — folytatta Charny, erőt véve felindulásán — bátorkodom megkérni leánya, Andrée de Taverney kisasszony kezét.

A báró előre hajolt karosszékén és apró, szurós szemei a beszélő arcára tapadtak.

— A leányomat, — mormolta — Andrée kezét kéri?

— Igen, báró ur; ha Taverney kisasszonynak nincs kifogása e házasság ellen.

— Ejnye! — gondolta az öreg, — Philippe szerencséje már annyira köztudomásu, hogy vetélytársa hasznára is akarja fordítani és feleségül kéri nővérét? Szavamra, Charny gróf, egészen jól csinálja.

Aztán fennhangon, mosolyogva mondta:

— Kérése annyira megtisztelő családomra, gróf ur, hogy örömmel mondok igent. És mivel azt akarom, hogy teljes beleegyezéssel távozzék, beszéltöm lányomat.

— Uram, — szólt a gróf hidegen — azt hiszem, ez felesleges fáradság. A királyné kegyes volt megkérdezni Taverney kisasszonyt és kedvező választ nyert tőle.

— Ah! — szólt a báró, egyik ámulatból a másikba esve, — a királyné...

— Igen, Öfelsége maga ment Saint-Denisbe.

A báró felállt.

— Akkor nem marad egyéb hátra, minthogy megismertessem Taverney kisasszony vagyoni helyzetével. Fent a szobámban vannak az okmányok anyja hagyatékáról. Nem gazdag a leány és mielőtt végleg határozná, uram...

— Felesleges, báró ur, — szólt szárazon Charny. — Az én vagyonom elég lesz kettőnknek is és Taverney kisasszony különben sem olyan leány, aki alku tárgyát képezhetné. A magam részéről azonban okvetlenül szükségesnek tartom, hogy e tekintetben felvilágosítással szolgáljak.

Amint ezt mondta, kinyílt a kis női szalon ajtaja és megjelent Philippe, sápadtan, magából kikelve, egyik kezét kabátja alá rejtve, a másikat görcsösen ökölbe szorítva.

Charny a szertartásos üdvözlést hasonlóval viszonzotta.

— Uram, — szólt Philippe — atyámnak igaza van, meg kell tekintenie a családi számadásokat és én is felvilágosításokkal tartozom önnek. Amíg a báró ur szobájából elhozza a papirokat, én fogok önnel az ügyről beszélni.

Ellentmondást nem tűrő tekintete előtt a báró kénytelen volt engedelmeskedni és rosszat sejtve ballagott ki a teremből.

Philippe elkísérte az ajtóig, hogy megbizonyosodjék, nem marad-e a másik szobában. Benézett a kis női szalonba is és midőn meggyőződött, hogy senki sem hallja őket, keresztbefont karokkal a gróf elé állott.

— Gróf ur, — szólt hozzá — hogyan merészelhetette feleségül kérni hugomat?

Olivier elvörösödve hátrált.

— Azért teszi, hogy jobban eltitkolhassa szerelmét az iránt a nő iránt, akit üldöz és aki önt szereti? Azért, hogy mint házasság emberre ne foghassák rá, hogy kedvese van?

— Valóban, uram... — mondta Charny megtántorodva, lesujtva.

— Vagy azért, hogy felesége révén, aki bármikor a közelében lehet az ön kedvesének, ön is könnyebben juthasson a kedveséhez?

— Uram, ez több...

— Vagy még inkább azért, hogy mint sógora, ne árulhassam el mindazt, amit szerelmükről tudok.

— Amit tud! — kiáltott fel Charny rémülten, — vigyázzon, vigyázzon!

— Igen, — folytatta Philippe — tudom a falkamester házát, az éjszakai titokzatos sétákat a versaillesi parkban... hallottam a sóhajokat, láttam a gyengéd kézzorításokat és láttam különösen azt a gyengéd tekintetet, melyet a kis kapuban váltottak...

— Uram, az Isten nevére! Ön nem tud semmit; mondja, hogy nem tud semmit.

— Nem tudok semmit! — kiáltott Philippe metsző gunnyal. — Hogyne tudnék, mikor ott álltam a bokor mögött, az Apolló-fürdő ajtajában, midőn karöltve lépett ki onnan a királynéval.

Charny lépett egyet, mint akit halálra sujtottak és támaszt keresett maga körül.

Philippe vadul, hallgatva nézte. Engedte, hadd kinlódjék, hadd vezekeljen e szenvedéssel azokért a kimondhatatlanul édes, gyönyörű pillanatokért, amelyekre emlékeztette.

Charny kiragadta magát dermedt rémületéből.

— Nos, uram, — szólt Philippehez — még azok után is, amiket az imént mondott, kérem öntől a huga kezét. Ha gyáva számítás vezetne, amint ön egy pillanatig hitte, akkor most félnék attól az embertől, aki kezében tartja a királyné titkát és az enyémet. Azonban, uram, a királynét meg kell menteni.

— Mit árthat a királynénak az, hogy Philippe de Taverney látta őt Charny gróf karján, a boldogságtól könnyes szemmel? Mit árthat a királynénak, ha én tudom, hogy szereti önt? Oh, ezért nem engedem feláldozni a nővéremet!

— Uram, — felelte Olivier — tudja, miért van veszve a királyné, ha ez a házasság nem köttetik meg? Azért, mert ma reggel, ugyanakkor, amikor letartóztatták Rohan herceget, a király ott talált engemet térdenállva a királyné előtt.

— Nagy Isten!

— És mert a királyné, midőn féltékeny királya kérdőre vonta, azt felelte, hogy engedélyt kértem tőle az ön nővérevel való házasságomhoz, ezért térdelek előtte. Nos, uram, érti most már, miért van veszve a királyné, ha nem veszem feleségül Andrée de Taverney kisasszonyt?

Egy kiáltás és egy sóhaj hallgattatta el Charnyt. Az egyik az előszoba, a másik a női szalon felől hangzott.

Olivier a sóhajlás irányába tartott: a kis szalon padlóján feküdt

André
ájulta
F
remér
ő fiát
A
C
F
is, sz
állott
A
ben, a
F
tudott
—
André
C
leány
től Is
—
amit
ket: a
szere
Char
—
jába
szalo

az es

Beau
hogy
raga
nül

ur r
a hi
bizh

titka
hog

neki

hoz
szán

Andrée, fehér ruhában, mint menyasszonyhoz illik. Mindent hallott és ájultan esett össze.

Philippe a másik ajtóhoz futott. Ott feküdt a báró, akinek legszebb reményei omlottak össze, midőn meghallotta, hogy a királyné nem az ő fiát, hanem Charnyt szereti.

A báró utolsót lélegzett.

Cagliostro jóslata beteljesedett.

Philippe, aki mindent átértett, e hirtelen halál szégyenteljes okát is, szótlanul ment vissza a holttest mellől Charnyhoz, aki reszketve állott a szép, de hideg, élettelen leány mellett.

A két ajtó nyitva maradt, a két test ott feküdt, egymással szemben, azon a helyen, ahol a szörnyű hír villáma lesújtotta őket.

Philippe, bár szeme nedves volt, szívében tombolt a fájdalom, erőt tudott venni magán és megszólalt:

— Taverney báró meghalt. Most én vagyok a család feje. Ha Andrée tuléli e csapást, beleegyezem, hogy feleségül menjen önhöz.

Charny borzadva nézte a báró holttestét, kétségbeesve az ájult leányt. Philippe a haját tépte és olyan kiáltást küldött az égbe, amelytől Isten szíve is bizonynyal megreszketett örök trónusán.

— Charny gróf, — szolt, amint lecsillapodott lelkében a vihar — amit mondtam, nővérem nevében is mondtam, aki nem hall bennünket: ő fel fogja áldozni boldogságát a királynéért, én pedig, ha elég szerencsés leszek, talán odaadhatom érte az életemet. Isten önnel, Charny gróf, Isten önnel, kedves sógorom.

És minthogy Oliviernek utját állotta a két áldozat, Philippe karjába emelte Andréet és így tette szabaddá a kijárást számára, aki a kis szalonon keresztül távozott.

A sárkány után a vipera.

Ideje, hogy visszatérjünk történetünknek azon személyeihez, akiket az események kényszere alatt egy időre mellőznünk kellett.

Oliva épen készülődött, hogy Jeanne-nal együtt szökjék, midőn Beausire, akit névtelen jóakarója figyelmeztetett és aki égett a vágytól, hogy Nicolet megint a magáénak mondhasa, odasielt hozzá és elragadta Cagliostro házából, mialatt Reteau de Villette ur türelmetlenül várakozott rá a Roi-Doré-utca sarkán.

Hogy nyomára akadhasson a boldog szerelmeseknek, akiket Crosné ur rendőrsége is olyan kitarással üldözött, De La Motte grófné, abban a hiszemben, hogy megcsalták, mozgósította keresésükre összes megbízható embereit.

Könnyen megérthetjük, hogy okvetlenül saját maga akart örködni titka fölött és célja érdekében okvetlenül úgy kellett rendeznie a dolgot, hogy Nicolenak semmi szín alatt se akadhasanak nyomára.

Aggodalma egyre növekedett, amint hívei egyenkint jelentették neki, hogy a szökevényeknek nem sikerült nyomára akadni.

Ekkor már a királyné futárjai egymás után zörgettek kapuján és hozták a parancsot, hogy azonnal jelenjék meg Versaillesben és adjon számot a nyakékról.

Sűrűn lefátyolozva, éjnek idején elutazott Bar-sur-Aubeba, ahol

volt egy kis háza. Kerülő utakon ért oda, senki nem ismerte fel és itt legalább lélegzethez juthatott.

Nyert tehát két vagy három napot, amelyeket arra fog felhasználni, hogy szembenézzen a lehetőségekkel, lelki erőt gyűjtsön és megerősítse a rágalmak épületét.

A kétnapos elzárkózás kemény harcot jelentett, amelyből a lelkiismeret került ki vesztesen; ez a leigázott lelkiismeret nem fog többé fellázadni a bűnös ellen és nem fogja a szívből az archa kergetni a vért, sem szűgyen, sem tettenérés esetén.

A király és a királyné csak akkor értesült bar-sur-aubei tartózkodásáról, midőn már teljesen felkészült a harcra. Azonnal gyors-futárt küldtek érte és ekkor értesült a biboros letartóztatásáról.

Ez a hír bárki mást földre sujtott volna, de Jeanne most már nem tartott semmitől. Az élet és halál kérdésével állott szemben, a börtön tehát nem sokat jelentett a veszedelmek sorozatában.

Midőn a biboros elfogatásáról értesült és meghallotta, hogy a királyné nyílt botrányra pattantotta ki az ügyet, így gondolkodott:

— A királyné felégette hajóit, most már nem hátrálhat meg. A biborossal nem alkuszik, az ékszereszeket nem hajlandó kifizetni, szóval dupla vagy semmire játszik. Ez azt mutatja, hogy nélkülöm csinálta meg a számadását és nem is sejtí, milyen erős érvek állnak rendelkezésemre.

Ime így festett Jeanne fegyverzete, midőn megjelent nála a küldött, hogy az udvarhoz vezesse.

A küldött egyenesen a király elé akarta vezetni, de Jeanne ismert ravaszságával így szólt hozzá:

— Ön szereti a királynét, ugy-e?

— Természetesen, grófné.

— Nos, a királyné iránti hűségére hivatkozva kérem, vezessen előbb őhöz.

A tiszt ellenkezett.

— Ön bizonyára tudja, miről van szó, — felelte a grófné. — Épen ezért meg fogja érteni, hogy okvetlenül beszélnem kell a királynéval.

A küldött, akinek a lelkét természetesen megmérgezték a léptenyomon suttogott rágalmak, amelyekkel már hónapok óta tele volt Versailles, azt hitte, hogy valóban szolgálatot tesz a királynénak, ha teljesíti a grófné kívánságát.

Már most képzeljük el a királyné öntudatos büszkeségét, midőn szembe került ezzel a démonnal, akit még nem ismert, csak sejtette róla, hogy gonosz keze benne van a dolgokban.

És képzeljük el Mária-Antóniát, kinek tiszta szerelmét kettétörte az ismert kipattant botrány, akinek lelkére nehezedett egy aljas vád, amelyet nem tudott megcáfolni és aki most, annyi szenvedés után végre eltaposhatja a kigyót, amely megmarta.

Mélységes megvetés, visszafojtott harag, női gyűlölet, a felsőbbség érzése töltötte el a királynét. Mindjárt azzal kezdte, hogy két udvarhölgyet szólított be, akik lesütött szemmel, csukott ajakkal, halk és ünnepélyes tisztelettel foglaltak helyet. Midőn De La Motte grófné meglátta őket, mindjárt el is intézte magában:

— No, ezt a két tanút hamarosan le fogom rázni a nyakunkról.

— Ah! itt van végre! — kiáltott fel a királyné; — tehát sikerült megtalálni.

Jeanne csak meghajlással felelt.

— Ugy látszik, elrejtőzött? — mondta a királyné haragosan.

— Nem, Felség, — felelt Jeanne szeliden és hangján csak épen annyi változás érzett, amennyit a királyné iránti tisztelet tett szükségessé; — nem rejtőzködtem, mert ha el akartam volna rejtőzni, nem is találtak volna meg.

— Mindenesetre elmenekült, de a szó igazán nem fontos.

— Elutaztam Párisból, Felség.

— Engedelmem nélkül?

— Attól tartottam, hogy Felséged nem fogja engedélyezni a rövid távollétet, mely alatt ügyeimet rendbe kellett hoznom Bar-sur-Aubean, ahova hat nappal ezelőtt érkeztem meg. Egyébként, őszintén szólva, nem hittem, hogy annyira nélkülözhetetlen vagyok Felségednek, hogy rövid egyheti távolmaradáshoz engedélyt kell kikérnem.

— Igaza van, grófné. De miért félt, hogy nem engedem meg elutazását? És miért kellene ehhez tőlem kérni az engedélyt? Hiszen nincs semmiféle tisztje az udvarnál.

Mély megvetéssel mondta ezt a királyné. Jeannet sértették a lealázó szavak, de türtőztette magát, mint ahogy a nyíllal sebzett tigris szoritja vissza vérét.

— Felség, — szólt alázatosan, — igaz, hogy nincs semmiféle tisztségem, de Felséged kegyes volt bizalmával kitüntetni és ezt magamra nézve sokkal kötelezőbbnek tartottam, mint mások a kötelességüket.

Jeanne nagy gonddal választotta a «bizalom» szót és midőn megtalálta, igyekezett nagy nyomatékot adni neki.

A királyné válasza azonban még lesujtóbb, még megvetőbb volt, mint az imént.

— Ezt a bizalmat majd elintézzük. Volt a királynál?

— Nem, Felség.

— Beszélni fog vele.

Jeanne meghajolt.

— Nagy kitüntetés lesz rám nézve.

A királyné várt egy pillanatig, hogy teljes nyugalommal adhassa fel kérdéseit.

Jeanne felhasználta a rövid időközt.

— De, Istenem, — mondta, — Felséged olyan szigorú hangon beszél velem, hogy reszketek.

— A java még csak ezután jön, — felelte hirtelen a királyné; — tudja, hogy Rohan herceg a Bastilleban van?

— Hallottam, Felség.

— Bizonyára sejti, hogy miért?

Jeanne a királynéra nézett, aztán az udvarhölgyekre, mintha jelezni akarná, hogy jelenlétük veszélyezi.

— Nem sejtem, Felség, — válaszolta.

— Azt azonban tudja, hogy egy izben egy nyakékről beszélt nekem?

— A gyémánt nyakláncról, igen Felség.

— És hogy a biboros nevében a fizetés módozatairól is mondott egyet-mást?

— Igen, Felség.

— Elfogadtam én ezt az ajánlatot, vagy visszautasítottam?

— Visszautasította Felséged.

— Ah! — kiáltott fel a királyné megkönnyebbülten, de mégis erősen meglepetve.

— Felséged előleget is adott, kétszázötvenezer fontot, — tette hozzá Jeanne.

— Helyes... és mi történt ezután?

— Azután Felséged nem tudott fizetni, minthogy Calonne nem adott pénzt és ezért visszaküldte a nyakéket Böhmer és Bossange ékszerészeknek.

— Kivel küldtem vissza?

— Velem.

— És ön mit csinált vele?

— Én, — mondta lassan Jeanne, érezve minden egyes szavának súlyát — én átadtam a gyémántokat Rohan biborosnak.

— A biborosnak! — kiáltott a királyné; — miért neki és miért nem az ékszerészeknek?

— Azért Felség, mert Rohan hercegnek szívében feküdt ez a dolog és bizonyára megsértődött volna, ha nem ő fejezheti be az ügyet.

— Hogy van hát akkor, hogy ön elismervényt kapott az ékszerészektől?

— Ugy, hogy Rohan biboros adta át nekem az elismervényt.

— És az a levél, melyet ön mint az én írásomat adott át az ékszerészeknek?

— A biboros kért meg, hogy adjam át.

— Szóval, mindenütt és mindenben Rohan kezét kell keresni! — kiáltott fel a királyné.

— Nem tudom, hogyan érti ezt Felséged, — felelte Jeanne szorakozott arccal — nem tudom, miben kell a biboros kezét keresni.

— Ugy értem, hogy az ékszerészek elismervénye hamis.

— Hamis! — mondta Jeanne ártatlan arccal; — oh, Felség!

— És úgy értem, hogy az állítólag általam aláírt levél szintén hamis.

— Oh! — kiáltott fel Jeanne, fokozódó csodálkozást színelve.

— És végül úgy értem, hogy szembesíteni fogjuk önt a biborossal, hogy végre tisztán lássunk ebben az ügyben.

— Szembesíteni! — mondta Jeanne. — De Felség, mi szükség van arra, hogy engem szembesítsenek a biborossal?

— Maga a biboros kívánta.

— Ő maga?

— Mindenütt kerestette önt.

— De Felség, ez lehetetlen.

— Be akarta bizonyítani, hogy ön megcsalta.

— Oh, ha így van, akkor én is kívánom a szembesítést.

— Meg fog történni, grófné, nyugodt lehet. Szóval, ön azt állítja, hogy nem tudja, hol van a nyakék?

— Honnan tudnám?

— Tagadja, hogy segédkezet nyújtott a biborosnak bizonyos intrikákban?...

— Felséged megvonhatja tőlem kegyeit, de hogy sértegessen, ahhoz nincs joga. Én Valois-leány vagyok, Felség.

— A biboros vádakát emelt a király előtt, amelyeket, amint mondta, be is fog bizonyítani.

— Nem értem, mire céloz Felséged.

— A biboros azt állítja, hogy leveleket írt nekem.

Jeanne a királyné szemébe nézett, de nem felelt.

— Hallotta? — kérdezte a királyné.

— Igen, Felség, hallottam.

— És mit felel rá?

— Majd akkor felelek, ha szembesítenek Rohan herceggel.

— És addig is, ha tudja az igazat, miért nem akar segíteni nekünk.

— Én csak annyit tudok, hogy Felséged engem vádol és bánt minden ok nélkül.

— Ez nem válasz.

— Már pedig itt más választ nem fogok adni.

Jeanne megint a két udvarhölgyre nézett.

A királyné megértette, de nem engedett. Kíváncsisága nem tudta háttérbe szorítani az udvariasságot. Jeanne tartózkodása, alázatos és egyben kihívó magatartása olyan valakire vallott, aki veszedelmes titkokat tud. Talán kikényszerítheti belőle e titkokat, ha szelidebb hurokat penget.

De nem élt ezzel a módszerrel, amelyet méltatlannak tartott önmagához.

— Rohan herceg a Bastillebe került, mert sokat beszélt, — szólt Mária-Antónia; — vigyázzon grófné, ön is így járhat, ha hallgat.

Jeanne tenyerébe vájta körmeit, de azért mosolygott.

— A tiszta lelkiismeret nem fél az üldözéstől, — mondta; — a Bastilleban sem leszek bűnös olyan bűnben, melyet nem követtem el.

A királyné haragos arccal nézte Jeannet.

— Beszél hát? — kérdezte.

— Nincs mit mondanom, ha csak nem Felségednek.

— Nekem? Nos, hát nem velem beszél?

— Nem egyedül Felségeddel.

— Ah, hát így vagyunk! — kiáltott fel a királyné. — Zárt ajtók kellene. Most fél a nyílt vallomás botrányától, de nem félt fejemre zúdítani a gyanúsítások szögyenét.

Jeanne felegyenesedett.

— Ne beszéljünk erről, — mondta; — amit tettem, Felségedért tettem.

— Mily arcátlanság!

— Alázattal tűröm a királyné sértéseit, — mondta Jeanne, anélkül, hogy arcszine egy árnyalattal is elváltozott volna.

— A mai éjszakát már a Bastilleban fogja tölteni, De La Motte grófné.

— Tudomásul veszem, Felség. De lefekvés előtt, rendes szokásomhoz híven, ott is imádkozni fogok, hogy az Isten oltalmazza Felséged boldogságát és becsületét.

A királyné haragosan állt fel, átment a szomszéd szobába és hangos csattanással csukódott be mögötte az ajtó.

— A sárkányt legyőztem, tehát remélem, hogy sikerül majd eltaposnom a viperát is.

— Előre tudom minden egyes huzását, — gondolta Jeanne — azt hiszem, megnyertem a játékot.

Beausire nyulra vadászik, de közben öt csipik el Crosne ur kopói.

De La Motte grófnét börtönbe zárták a királyné kívánságára.

A király nagyon örült ennek a megoldásnak, mert ösztönszerűen gyűlölte ezt a nőt. A per lázas hévvel indult meg, ami természetes is, ha tekintetbe vesszük, hogy a tönkretett kereskedők mindenáron ki akartak menekülni a zavarból, hogy a vádlottak tisztára akarták magukat mosni és hogy a bírák a királyné életét és becsületét tartották kezükben.

Az egész ország nem beszélt egyébről, mint erről az ügyről. És a királyné, ha figyelni a beszélgetéseket, megállapíthatta volna, kik a barátai, kik az ellenségei.

Rohan herceg, mióta börtönbe jutott, egyre azt kívánta, hogy szembesítsék a grófnéval. Ezt a kívánságát teljesítették. A biboros főúr módjára élhetett a Bastilleban; saját lakosztálya volt és a szabadságon kívül minden kívánságát teljesítették.

A per kezdetben, a benne szereplő hatalmas személyekhez mérten, kicsinyes ügynek látszott. Csodálkozva kérdezték egymástól az emberek, hogy lehet egy Rohant lopással vádolni. Épen ezért a Bastille tisztjei és parancsnoka nagy tisztelettel bántak vele, mint szerencsétlen emberrel illik. Az ő szemükben nem vádlott volt ő, hanem kegyvesztett.

Hát még amikor elterjedt az a felfogás, hogy a biboros udvari intrikák áldozata, Erre már nem is rokonszenvvel, hanem rajongással fordultak feléje.

És Rohan herceg, az ország egyik legelső főnemese, nem akarta megérteni, hogy a nép szeretete kizárólag onnan ered, hogy vádlói nálánál is hatalmasabb emberek. Rohan herceg, a deszpotizmus egyik utolsó áldozata, valójában egyike volt az első francia forradalmároknak.

Szembesítése De La Motte grófnéval megtörtént és ez alkalommal különösen egy nevezetes jelenség keltett feltűnést. A grófnének megengedték, hogy halkan beszéljen a biborossal, valahányszor a királynéról van szó, odasugta egy izben a hercegnek:

— Távolítsd el mindenkit, akkor megadok minden felvilágosítást.

Rohan tehát kérte, hogy hagyják őket magukra és hogy halkan válthassanak néhány szót.

Kérését nem teljesítették, de védőjének megengedték, hogy beszélhessen a grófnéval.

A nyakláncról kijelentette, hogy nem tudja, mi lett vele és hogy meglehet, hogy neki adták át.

És midőn a védő, felháborodva e vakmerőségen, erős szavakkal

kelt k
Rohan
A
totta a
M
végül
hogy
F
ták, h
valóna
N
a kirá
E
sem a
amit k
és a k
M
ilyen
eljárás
E
felinge
ügy t
éjszak
több s
E
Jeann
ember
volt il
E
belőle
szok i
folyta
É
lyik b
a herc
király
nyilvá
Philip
a tró
Charn
légkör
N
védel
M
igen
J
haner
U
aki n
I

kelt ki ellene, azt felelte, hogy a szolgálat, melyet a királynénak és Rohannak tett, talán csak megér egy milliót?

Az ügyvéd elmondta a szavakat a biborosnak, aki elsápadt, lehajtott a fejét és belátta, hogy pokoli gonosztevő hálójába került.

Már arra gondolt, hogy el kellene altatni az egész ügyet, amely végül is a királyné vesztét okozza, de barátai és ellenségei tüzelték, hogy ne adja fel a küzdelmet.

Figyelmeztették, hogy becsülete forog kockán, hogy lopással vádolják, hogy bíróság ítélete nélkül ártatlansága nem tekinthető nyilvánvalónak.

Nos, hogy ez az ártatlanság beh bizonyosodjék, fel kellett deríteni a királyné és a biboros viszonyát, szóval, a királyné bűnösségét.

Erre Jeanne azt felelte, hogy ő nem fogja vádolni sem a királynét, sem a biborost; de ha még sokáig faggatják a nyakék miatt, megteszi, amit különben nem akart tenni, be fogja bizonyítani, hogy a királyné és a biboros érdeke kívánja, hogy őt hazugsággal vádolják.

Midőn elmondták ezt a biborosnak, nagyon felháborodott, hogy ilyen módon akarják őt áldozatul odadozni. Megjegyezte, hogy Jeanne eljárását, annyira, amennyire érti, de a királynéét egyáltalán nem.

E szavak, melyekről Mária-Antónia is tudomást szerzett, nagyon felingerelték a királynét. Követelte, hogy kihallgatások történjenek az ügy titokzatos részeinek felderítésére. Így kerültek nyilvánosságra az éjszakai találkozások, melyeket a rágalmazók természetesen a legrikítóbb színekkel színeztek ki.

Ekkor azonban a szerencsétlen királyné kritikus helyzetbe került. Jeanne kijelentette, hogy nem tudja, miről van szó, de csak a királyné emberei előtt beszélt így; midőn a biboros hiveivel került szembe, nem volt ilyen kiméletes, hanem váltig azt hajtogatta:

— Hagyjanak békén, mert különben beszélni fogok.

E tartózkodás, e jól játszott szerénység valósággal hősnőt csináltak belőle és oly bonyolulttá tették az ügyet, hogy még a legbátrabb jogászok is féltek kezükbe venni az iratokat és nem akadt vizsgálóbíró, aki folytatni merte volna a grófné kihallgatását.

És a biboros? Gyengébb volt, őszintébb volt? Bevallotta valamegyik barátjának szerelmi titkát? Nem tudjuk; de nem valószínű, mert a herceg emelkedett gondolkodású ember volt és odaadó hive a francia királynak. De bármily titoktartó volt is, a királynéval való szóváltása nyilvánosságra került, amit Provence gróf mondott, amit Charny és Philippe látott vagy hallott, mindezek a furcsa titkok, melyeket csak a trónkövetelő, a király fivére, vagy szerelmes vetélytársak, mint Charny és Philippe tudtak megérteni, szerteszállingóztak és a durva légkörben természetesen elvesztették eredeti zamatjukat.

Nyilvánvaló, hogy a királynénak nagy számban akadtak odaadó védelmezői és hogy Rohan herceg ügyét is felkarolták lelkes hivei.

Most már nem az volt a kérdés: Ellopta a királyné a nyakéket, igen vagy nem?

Jóllehet ez is épen eléggé megalázó, de már nem érték be vele, hanem tovább mentek és így tették fel a kérdést:

Ugy látszik, a királyné engedte, hogy a nyakéket ellopja valaki, aki nyomára jött házasságtörése titkának.

Ime, így fordította vissza De La Motte grófné a támadó fegyvert.

És így sodródott a királyné arra az utra, amely feltétlenül a gyalázat-hoz vezetett.

De nem vesztette el bátorságát, elhatározta, hogy végig állja a harcot; a király biztatta.

És egész erejével támogatta őt a bíróság is.

A királyné átlátta, hogy Rohan feltétlenül becsületes ember, aki nem képes arra, hogy vesztére törjön egy nőnek. Eszébe jutott a nagy határozottság, mellyel a herceg fogadkozott, hogy találkái voltak a királynéval.

Ebből azt következtette, hogy a herceg nem ellensége, hanem akárcsak ő, a becsületét védelmezi.

Ezzel a vizsgálat sulya a grófnéra terelődött és nagy kitartással kezdték nyomozni, hova lett az elveszett nyakék.

A királyné azáltal, hogy hitvesi hűségét a vizsgálat tárgyává engedte tenni, Jeannera zudította a lopás megsemmisítő vádját.

Minden a grófné ellen szólt, elődei, egykori szegénysége, különös emelkedése; a főnemesség nem fogadta be ezt a sehonnai hercegekiaszszonyt, a népnek sem kellett; a nép ösztönös gyűlölettel viselkedik a kalandorok iránt és még a sikert sem tudja nekik megbocsátani.

Jeanne kezdte észrevenni, hogy zsákutcába szorult. A királyné, midőn szembenéz a váddal és nem riad vissza a közbotránytól, kényszeríti a biborost, hogy az is kövesse példáját; a két becsületes végre mégis megérti egymást és megtalálja az igazságot. Ha pedig elbuknak, ez olyan sulyos zuhanás lesz, hogy agyonsujtja a szegény kis Valois-leányt is, a lopott milliójával, amelyet most még csak arra sem tudott felhasználni, hogy megvesztegesse bírát.

Igy álltak a dolgok, midőn történt valami, ami egyszeribe megváltoztatta a helyzetet.

Beausire ur és Oliva kisasszony jólétben és boldogan éldegéltek egy félreeső kis vidéki házban. Egy szép napon az ur, aki egyedül hagyta otthon önagyságát, hogy kissé vadászattal szórakozzék, össetalálkozott két titkosrendőrrel. Crosne ur tudniillik, hogy világosságot derítsen a bonyolult nyaklánc-ügyre, az egész országban szerte-szét küldte embereit.

A két szerelmesnek sejtelve sem volt a párisi eseményekről; ők bizony csak jómagukkal törődtek. Oliva kisasszony hizásnak indult, mint a pocok a buzában, Beausire ur pedig nagy boldogságában lemondott kíváncsi természetéről, arról a kíváncsiságról, mely a ragadozó madarakat, valamint a zsákmányból élő embereket jellemzi és úgy az egyik, mint a másik fajtánál az önfenntartás ösztönéből származik.

Amint mondtuk tehát, Beausire ur nyulvadászatra ment ezen a napon. Fogoly-csapatra akadt és utána ment. Ez volt a veszte, mert olyasmit talált, amit nem keresett.

A rendőrök Olivát keresték és Beausiret találták. Ime, ilyenek a vadászat esélyei.

Az egyik kopó eszes fiú volt. Midőn felismerte Beausiret, nem tartóztatta le, mert ez nem ért volna sokat, hanem a következő tervet főzte ki társával:

— Beausire vadászik, tehát szabadon mozog és jómódban van.

Talán van a zsebében öt-hat arany, de meglehet, hogy otthon van kétháromszáz is: Hagyjuk, hadd menjen haza: menjünk utána és vegyünk tőle váltságot. Ha Párisba visszük, száz fontot nyerünk, mert nem valami értékes fogás; esetleg még szemünkre is vethetik, hogy miért töltjük meg a börtönt közönséges alakokkal. Csináljunk vele privát üzletet.

Kövezték tehát Beausire példáját és fogolyra vadásztak, nyulat kergettek, biztatták vagy csitították a kutyákat, de emberüket nem vesztették szem elől.

Midőn Beausire látta, hogy idegenek avatkoznak vadászatába, előbb csodálkozott, aztán megharagudott. Mint jóra való nemeshez illik, féltékeny volt a vadjaira; viszont az ismeretiségekkel szemben is bizalmatlanul viselkedett. Ő maga nem akarta kérdőre vonni véletlenül szerzett vadásztársait, hanem mielőtt a mezőőrrel találkozott, ezt bizta meg, hogy menjen és vonja kérdőre a két urat, mely joga vadásznak ezen a területen.

A mezőőr azt felelte, hogy azok az urak nem idevalósiak, tehát egész egyszerűen megtiltja nekik a vadászatot. Így is tett, de a két idegen azt felelte, hogy a barátjukkal vadásznak, azzal az urral ott.

Beausire-re mutattak. A mezőőr kénytelen-kelletlen hozzá vezette őket.

— Linville ur, — mondta — ezek az urak azt állítják, hogy önnel vadásznak.

— Velem! — kiáltott fel Beausire dühösen, — ez már sok.

— Nini! — szólt hozzá halkan az egyik rendőr, — tehát Linville-nek is hívják, kedves Beausire ur?

Beausire összerezett; hiszen eddig olyan pompásan el tudta titkolni igazi nevét ezen a vidéken.

Hol az egyik, hol a másik embert nézte elképedve, úgy tetszett neki, mintha ismerné ez arcokat és végül, hogy ne mérgesítse el a dolgot, utnak eresztette a mezőőrt, kijelentvén, hogy igenis, vele vadásznak ezek az urak.

— Tehát ismeri őket? — kérdezte az őr.

— Igen, egymásra ismertünk, — felelte helyette az egyik rendőr.

Beausire most egyedül maradt a két vadással és ugyancsak zavarban volt, hogy mit mondjon nekik, amivel nem árulja el magát.

— Hivjon meg bennünket ebédre, kedves Beausire, — mondta az ügyesebb rendőr.

— Ebédre, hozzám!... de... — hebegte Beausire.

— Ugyan ne legyen már ilyen udvariatlan.

Beausire elvesztette a fejét, inkább a rendőrök vezették, mint ő vezette azokat.

Amint a vendégek meglátták a kis házat, dicsérték a szépségét, a fekvését, a fákat, a kilátást, mint jóízű emberekhez illik és való igaz, hogy Beausire alig választhatott volna bájosabb fészket szerelmének.

Erdős völgyben feküdt a ház, patak partján emelkedő kis domb tetején, kelet felé.

Kis harangtoronyféle volt az őrhely, ide vonult el Beausire a kedvetlenség óráiban, amidőn rózsaszín helyett szürkének látta a világot és minden földmivelő parasztot párisi titkosrendőrnek velt.

A ház csak egy oldalról volt látható; a másik három oldal eltűnt a fák között és a föld hajlásaiban.

— Milyen jó kis rejtekhely! — szolt nevetve az egyik fogdmeg.

Beausire háta meghorzongott erre a tréfára; előre sietett a házba, ahol hangosan ugató kutyák fogadták a társaságot.

A rendőrök ceremóniás udvariaskodással követték.

A galambpár a kalitkában.

Beausire szándékosan vezette vendégeit a kerti kapun: zajt akart ütni, hogy Olivát óvatosságra figyelmeztesse. Beausire mitsem tudott a nyakék-ügyről, de annál többet az operabátról és a Mesmernél törtétekről, szóval nem szívesen mutogatta Olivát ismeretlen emberek előtt.

Helyesen cselekedett, mert Oliva, aki valami pikáns regényt olvasott szalonja pamlagán, meghallotta a kutyaugatást, kinézett az udvarra és látva, hogy Beausire nem egyedül jön, nem sietett eléje, mint máskor.

Sajnos, azért a két gerle nem tudott kimenekülni a héjják körmei közül. Meg kellett rendelni az ebédet és az egyik ügyetlen inas — a falusi inasok, hiába, már ilyenek — kétszer-háromszor is megkérdezte, hogy szóljon-e a nagyságos asszonynak.

Erre a szóra a kopók fülüket hegyezték. Tréfálkozni kezdtek a rejtve tartott hölgyről és kijelentették, hogy így már érdemes remetének lenni.

Beausire hallgatta a tréfákat, de Olivát nem mutatta meg.

Bőséges ebédet szolgáltak fel, a két rendőr alaposan kitett magáért és közben ismételtlen ürültek a poharak a rejtve tartott hölgy egészségére.

A desszert felé fellelegedtek és a rendőrségi urak úgy vélték, hogy nem szükséges tovább folytatniok a kinzást. Arról kezdtek beszélni, hogy jó embereknek milyen öröm, ha régi ismeretség felujtására nyílik alkalmuk.

Erre Beausire is, miközben jóféle likórt töltött a poharakba, megkérdezte, hogy ugyan hol és milyen körülmények között találkoztak már.

— Mi is benne voltunk — felelte az egyik — abban a kis ügyben, melyet többedmagával csinált; tudja, a portugál követség ügyében.

Beausire elsápadt. Nem is csoda. Az ilyen emlékek felelevenítésére úgy érzi az ember, mintha máris nyakán volna a kötél.

— Ah! valóban, — mondta reszketve az izgalomtól.

— Igen; mi jóbarátságban voltunk az ön egyik üzlettársával.

— És most azért jöttek, hogy üzlettársam nevében...

— Persze, persze, hogy azért jöttünk. Ez jó ötlet, — mondta az egyik rendőr a társának. — Az üzlettárs nyereségrészesedését kérjük: így mindenesetre szebben fest a dolog.

— És ezenfelül — felelte a másik édeskés mosollyal, amelytől Beausire tetőtől talpig meghorzongott — így még mindig fennmarad a mi követelésünk.

— Tehát?... — kérdezte Beausire.

— Tehát, kedves Beausire uram, nagyon örülnénk, ha egyikünknek átadná a barátunk részét. Azt hiszem, úgy tizezer fontról lehet szó.

— Legalább is ennyiről, — jegyezte meg a pozitívumok embere — és ebben még nincsenek benne a kamatok.

— Uram, — felelte Beausire a határozott követelés hallatára, — vidéken nem szokás tizezer fontot otthon tartani.

— Ez érthető, kedves uram és mi nem kívánunk lehetetlent. Mennyit adhat most mindjárt?

— Van talán ötven-hatvan aranyam, több semmi esetre.

— Mi ezt szépen elfogadjuk és megköszönjük előzékenységét.

— Ah, — gondolta Beausire, akit valósággal elbájolt vendégeinek szerénysége — ezek ugyan könnyen kezelhető fickók. Még utóbb jobban félnek tőlem, mint én tőlük. Tegyük próbát.

Ugy okoskodott, hogy ezek az urak, ha lármát ütnek, csak annyit érnek el, hogy büntársainak vallják magukat és hogy ez a vidéki hatóságok szemében nem valami kedvező ajánlólevél. Megállapította magában, hogy okvetlenül be fogják érni a felajánlott összeggel és hogy számíthat titoktartásukra.

Elhamarkodott bizalmában már szemrehányást tett magának, hogy miért nem kínált csak harminc aranyat hatvan helyett és elhatározta, hogy kifizeti és aztán kitessékeli őket.

De gazda nélkül csinálta a számadást. Vendégei pompásan érezték magukat nála és élvezték a jó ebédet követő kellemes lustaságot. Jó fiuk voltak egyelőre, mert a rosszság ebben a pillanatban fárasztotta volna őket.

— Bájos fiu ez a Beausire, — jelentette ki a pozitív. — A hatvan aranyat természetesen kegyesen elfogadjuk.

— Már hozom is, — kiáltott fel Beausire ijedten, amint látta, hogy vendégei bizalmaskodni kezdenek.

— Nem sietős, — mondta a két jóbarát.

— De igen, de igen. Addig nem nyugodt a lelkiismeretem, amíg ki nem fizettem önöket. A pontosság a fődolog.

És már indult volna is, hogy elhozza a pénzt.

A két ur azonban a szokás embere volt és megrögzött szokásokról, ha egyszer felvették őket, nem akartak lemondani. Ezek az urak megszokták már, hogy ha egyszer kezükben volt a zsákmány, ne tudjanak tőle megválni. Mint a jó vadászkutya, amely csak akkor bocsátja el a megsebzett fácánt, midőn átadja urának.

A jó végrehajtó, ha egyszer megfogott valamit, arról nem veszi le többé sem a kezét, sem a szemét. Tudja jól, hogy a vadászszerencse szeszélyes és hogy amit nem fogunk erősen, az már messze is van.

Most hát a két pajkos legény egy akarattal, egyszerre kiáltotta:

— Beausire ur! Kedves Beausire ur!

És már fogták is zöld posztókabátja szárnyát.

— Mi baj? — kérdezte Beausire.

— Ne hagyjon magunkra, kérjük szépen, — szóltak és udvariasan lenyomták az egyik székre.

— De hát, ha nem engednek ki, hogyan adjam át a pénzüket?

— Mi is önnel megyünk, — felelte a pozitív vérfagyasztó gyengédséggel.

— De... de... az a feleségem szobája.

Beausire azt hitte, hogy ezzel a szóval leszereli őket és épen ez volt a szikra, amely felgyújtotta a löporos hordót.

Lappangó elégedetlenségük — a rendőr soha sincs teljesen megelégedve — tápot kapott és kitört.

— Jó, hogy említi! — kiáltotta az egyik; — miért rejti előlünk a feleségét?

— Az ám! Talán bizony nem lehet bennünket hölgyek elé vezetni? — mondta a másik.

— Ha tudná, mit teszünk önért, udvariasabban bánna velünk, — szolt megint az első.

— És megadná, amit kérünk, — tette hozzá merészen a második.

— No tessék! Milyen nagy hangon beszélnek az urak, — felelte Beausire.

— Látni akarjuk a feleségedet, — jelentette ki a pozitív.

— Én pedig kidoblak benneteket! — kiáltotta Beausire.

Hatalmas kacaj volt a felelet, amely figyelmeztethette volna, hogy legyen óvatos, de nem ügyelt rá és makacszkodott.

— Most már pénzt sem kaptok és azonnal pusztultok innen.

Még nagyobbat kacagtak, mint az imént.

Beausireben forrott a méreg.

— Jó, jó, azt gondoljátok, hogy kifecsegték mindent; ezzel azonban nemcsak nekem árthattok, hanem magatoknak is.

Azok csak kacagtak és kijelentették, hogy ennél jobb tréfát nem igen láttak. Ez volt a feleletük.

Beausire úgy gondolta, hogy erőszakos fellépéssel ijeszt rájuk. Nekirohant a lépcsőnek, nem mintha a pénzért indulna, hanem mint a feldühödött ember, aki fegyverért siet.

A rendőrök felugrottak az asztal mellől, elvükhöz híven Beausire után futottak és vállára tették kezüket.

Ez nagyot kiáltott, mire kinyílt az ajtó és fent az emeleten rémült, ijedt női arc jelent meg.

Midőn meglátták, a rendőrök is elkiáltották magukat, de ez az öröm, a diadal ordítása, a vad lelkesedés harci kiáltása volt.

Megpillantották azt az arcot, amelyik annyira hasonlított Franciaország királynéjához.

Beausire, aki az első pillanatban azt hitte, hogy a nő megjelenése lefegyverzi őket, keservesen csalódott.

A pozitív odalépett Oliva kisasszonyhoz és nem valami tulságosan udvariasan jelentette ki:

— Ah! ah! Én önt letartóztatom.

— Letartóztatja! — kiáltott Beausire; — és miért?...

— Mert Crosne ur így parancsolja és mi Crosne ur szolgálatában állunk.

Ha villám sujtott volna le a két szerelmes közé, az sem rémitette volna meg őket annyira, mint ez a kijelentés.

— Ime, így jár a goromba házigazda, — mondta a pozitív Beausirenek.

Ez nem volt logikus beszéd és a másik rendőr rendre is utasította érte, mondván:

— Nincs igazad, Legrigneux. Ha Beausire ur udvarias és bemu-tat a feleségének, akkor is letartóztattuk volna önagságát.

Beausire tüzelő homlokát tapogatta és észre sem vette, hogy szolgálja és annak felesége a lépcső-aljáról szemlélik a fent lejátszódó jelenetet.

Jó ötlete támadt, amely egyszerre felfrissítette.

— Azért jöttek, ugy-e, hogy engem letartóztassanak? — kérdezte.

— Nem; a véletlen rendezte a dolgot.

— Mindegy, de letartóztathattak volna és hatvan aranyért elálltak szándékuktól.

— Azt már nem! Még hatvanat akartunk kérni és nem is játsunk a szavunkkal: százhuszért mehet, amerre tetszik.

— És... a hölgy? — kérdezte Beausire remegve.

— Oh! Önagysága, az más, — felelte a pozitív.

— Önagysága megér kétszázat, ugy-e? — jegyezte meg Beausire.

A rendőrök most újra kezdték azt a rettenetes kacagást, amelyet Beausire ezuttal, sajnos, megértett.

— Háromszáz... négyszáz... ezer aranyat adok! Csak engedjék szabadon.

Beausire szemei szikráztak, midőn ezeket mondta.

— Nem felelek, — folytatta; — tudjátok, hogy van pénzem és meg akartok zsarolni. Igazatok van. Adok kétezer aranyat, szóval egy egész vagyont, gazdaggá teszlek mindkettőtöket, csak ne bántsátok.

— Hát annyira szereted ezt az asszonyt? — kérdezte a pozitív.

Most Beausire kacagott és ez az ijesztő, gunyos kacaj olyan hű képet adott e romlottszívű ember kétségbeesett szerelméről, hogy a két embervadász megijedt és óvatossági rendszabályokhoz folyamodott, nehogy megtörténjék a kitörés, melytől Beausire zavaros tekintetének láttára tartaniok kellett.

Mindegyik két pisztolyt vont elő zsebéből és Beausire mellének szegezte.

— Tudd meg, — mondta az egyik — hogy százezer tallérért sem adjuk vissza neked ezt az asszonyt. Rohan herceg ötszázezer fontot, a királyné egy egész milliót fizet érte.

Beausire az égre emelte szemeit, de kétségbeesése nem lágyította meg a rendőrszíveket.

— Gyerünk, — mondta a pozitív. — Bizonyára van valami járműve, fogasson be, ennyivel okvetlenül tartozik önagyságának.

— És minthogy — mondta a másik — mi nem vagyunk rossz emberek, önt is magunkkal viszük, de csak úgy, a forma kedvéért. Az uton majd félrefordulunk, ön szépen leugrik a kocsiról, amit mi majd csak akkor veszünk észre, ha vagy ezer lépésnyi egérutat vett. Ez aztán becsületes beszéd, mi?

Beausire csak ennyit mondott:

— Ahova ő megy, odamegyek én is. Ebben az életben nem hagyom el többé.

— És a másokban sem! — mondta rá Oliva, akit megdermesztett a rémület.

— Nos, annál jobb, — jegyezte meg a pozitív; — minél több foglyot viszünk Crosne urnak, annál jobb kedve van.

Negyedórával később Beausire kocsija a fogoly szerelmesekkel és a két titkosrendőrrel kigördült a kis ház kapuján.

A királyné könyvtárszobája.

Képzeltetik, milyen hatást tett ez a fogás Crosne urra.

A rendőrök valószínűleg nem kapták meg a milliót, amelyre számítottak, de azért hihetőleg meg voltak elégedve.

A rendőrfőnök elégedetten dörzsölte kezét, aztán kocsiba ült és egyenesen Versaillesbe hajtatott. Hintója mögött jött egy másik, hermetikusan zárt fogat, ajtaján erős lakatokkal.

Egy nappal azután történt ez, hogy a pozitív és barátja átadták Nicolet a rendőrfőnök urnak.

A két kocsi Trianonban állt meg. Crosne ur kiszállt és a zárt kocsi titkárának őrizetére bízta.

Már jóelőre kihallgatást kért a királynénál és megkérte, hogy a trianoni kastélyban fogadja.

A királyné, aki egy hónap óta nagy érdeklődést tanúsított a rendőrségtől érkező hírekkel szemben, teljesítette Crosne ur kívánságát; mindjárt reggel átment kedvenc kastélyába néhány bizalmas hűbe kíséretében.

Amint Crosne urat bevezették hozzá, ragyogó arcáról rögtön leolvasta, hogy jó hírt hozott.

Szegény királyné; már jó ideje ugyanis csak komor, tartózkodó arcokat látott maga körül.

Harminc nehéz nap óta most dobogott fel a szíve először az örömtől.

A kézcsók után a rendőrfőnök megszólalt:

— Van-e Trianonban olyan szobája Felsőgednek, ahonnan mindent láthat, de Felsőgedet magát nem láthatják?

— Igen, a könyvtárszobám; a szekrények mögött nyílások vannak a reggeliző szoba falán és reggelizés közben sokszor elszórakoztam Lamballenével, vagy Taverney kisasszonnyal, mikor még velem volt; a nyílásokon át elnéztük Vermond abbét, amint a róla szóló riportokat olvasva mérgesen, kómikusan fintorgatta az arcát.

— Nagyon jó lesz, Felsőg, — felelte Crosne. — Most még ezt: egy kocsi hoztam magammal, melynek tartalmát be szeretném hozni a kastélyba, de úgy, hogy Felsőgeden kívül más ne lássa.

— Ez nagyon egyszerű; hol van az a kocsi?

— Az első udvarban.

A királyné csemetett.

— A hintót, amelyet Crosne ur mutatni fog, állítsák be a nagy kapualjba, csukják be mindkét kaput, hogy sötét legyen és hogy senki se láthassa a meglepetést, amelyet Crosne ur nekem hozott.

A parancsot teljesítették. A királyné szeszélyeinek rendszerint készségesebben engedelmeskedtek, mint parancsainak. A hintó behajtott a kapubolt alá és tartalmát kiöntötte a sötét folyosóra.

— Most pedig, — szólta Crosne — jöjjön velem Felsőged a reggeliző szobába és rendelje el, hogy titkáromat, azzal együtt amit hozott, a könyvtárszobába vezessék.

Tíz perccel utóbb a királyné izgatottan ült figyelőhelyén.

A könyvtárba lefátyolozott alak lépett be. És midőn a titkár levette róla a fátyolt, a királyné rémülten felkiáltott. Oliva volt az, Mária-Antónia egyik kedvenc ruhájában.

A fekete selyemszalagos zöld ruha volt az, haja magasra fésülve, mint a királynéé, kezén ugyanolyan gyűrűk, lábán ugyanaz a roppant magassarku zöld szatén-topán, szóval maga Mária-Antónia, azzal a különbséggel, hogy ereiben a Cézároknak vére helyett plebejus vér folyt.

A királyné azt hitte, hogy tükörben látja önmagát; szemét nem tudta levenni a látomásról.

— Mit szól Felséged ehhez a hasonlósághoz? — kérdezte Crosne, aki diadallal élvezte a hatást.

— Azt mondom... azt mondom... — dadogta a királyné; — Ah! Olivier... miért is nem lehetsz itt?

— Mit parancsol Felséged?

— Semmit, uram, semmit, csak azt, hogy a királyt értesitse...

— És hogy Provence gróf is lássa, ugyebár, Felség?

— Igen. Köszönöm. Köszönöm, Crosne ur. Mondja, mi fog történni ezzel a nővel?

— Ez az a nő, aki minden rossznak az oka? — kérdezte Crosne.

— Ön bizonyára kezében tartja az ügy összes szárait.

— Körülbelül, Felség.

— És Rohan herceg?

— Ökegyelmessége még nem tud semmit.

— Oh! — mondta a királyné, kezébe temetve arcát, — látom, ez a nő az oka a biboros tévedéseinek.

— Meglehet, Felség; de ami a biboros részéről tévedés, abban valakinek bűnösnek kell lenni.

— Csak kutassa, uram; Franciaország becsületét tartja a kezében.

— Higyje meg Felséged, jó kézben van.

— És a per? — kérdezte a királyné.

— Folyamatban van. Mindenki tagad; de most már csak a kedvező pillanatot várom, hogy előálljak ezzel a bizonyítékkal.

— És De La Motte grófné?

— Még nem tudja, hogy megtaláltam ezt a nőt és Cagliostro-t vádolja, hogy a biborost megbabonázta.

— És Cagliostro?

— Megigérte, hogy ma fel fog keresni.

— Veszedelemes ember.

— Nagyon sok hasznát fogjuk venni. Most, hogy a vipera megmarta, elnyelte a mérget és mi ellenmérget fogunk kapni tőle.

— Meglepő leleplezésekre számít?

— Bizonyos vagyok benne.

— Miért? Kérem, mondjon el nekem mindent, amivel megnyugtathat.

— Ime, Felség: a grófné a Saint-Claude-utcában lakott...

— Tudom, tudom, — mondta pirulva a királyné.

— Igen, Felséged végtelenül kegyes volt ehhez a nőhöz.

— Meg is fizetett érte! Nos, folytassa. A Saint-Claude-utcában lakott...

— Cagliostro palotája meg éppen szemközt van az ő lakásával.

— És ön azt hiszi?...

— Hogy egyik szomszéd ismeri a másiknak titkait. De bocsásson

meg, Felség, a Cagliostroval való találkozás órája közeledik és világért sem akarnám elmulasztani leleplezéseit.

— Menjen uram, menjen és legyen meggyőződve, hogy hálás leszek.

Amint Crosne távozott, könnyekben tört fel szívéből az öröm.

— Ime, — zokogta — végre közeledik az elégtétel pillanata. Nemsokára le fogom olvasni az arcokról győzelmemet. Csak azt az egy barátot nem fogom látni, akinek legjobban szeretném hebizonyítani ártatlanságomat!

Közben Crosne Páris felé robogott, ahol már várt reá Cagliostro.

Ez már az előző estén értesült a fordulatról. Épen Beausirehez készült, akinek menedékhelyét ismerte, hogy rábeszélje, távozzék Franciaországból, midőn az uton megpillantotta őt a kocsin, a két rendőr között. Oliva elrejtőzött a kocsi mélyében, szégyelte magát és folyton siránkozott.

Beausire is meglátta a grófot, aki elhaladt mellettük postakocsiján. Egyszerre eszébe jutott, hogy ez a hatalmas ur talán mindent jóra fordíthatna és rögtön lemondott arról a szándékáról, hogy nem hagyja el többé Olivát.

Most ő állott elő azzal az ajánlattal, hogy jó pénzért engedjék megszökni. Nicole zokogott, de azért száz aranyért szabad ember lett belőle.

Midőn kedvesét bucsuzásul megcsókolta, fülébe sugta:

— Ne ess kétségbe. A te megmentésedért fogok dolgozni.

Nagy léptekkel indult el abba az irányba, melyben Cagliostro haladt el mellettük.

Ez valamivel feljebb megállította kocsiját. Minek menjen tovább, hiszen már fölösleges Beausireért mennie.

Az ut kanyarulatánál megállította kocsiját és várt. Félóráig sem tartott és már jött Beausire, sápadtan, lihegve, félholtan.

Amint meglátta a várakozó kocsit, olyant kiáltott, mint a hajótörött, akinek sikerül deszkába kapaszkodnia.

— Mi baj, fiam? — kérdezte a gróf, amint felsegítette maga mellé a kocsiba.

Beausire elmesélte siralmas esetét, amelyet Cagliostro szóltanul hallgatott végig.

— El van veszve, — mondta végül.

— Miért? — kiáltott fel Beausire.

Cagliostro ekkor elmondta neki mindazt, amit még nem tudott, a saint-claude-utcai, meg a versaillesi kalandot.

Beausiret az ájulás környékezte.

— Mentse meg, mentse meg, — könyörgött letérdelve a hintóban, — ha még mindig szereti, legyen az öné, csak mentse meg.

— Barátom, — felelte Cagliostro — ön nagy tévedésben van, ha azt hiszi, hogy én valaha is szerettem Oliva kisasszonyt; mindössze az volt a célom, hogy kirágadjam a züllésből, amelybe ön kényszerítette.

— De hiszen... — dadogta Beausire csodálkozva.

— Ez bámolatba ejti? Tudja meg, hogy előljárója vagyok egy egyesületnek, melynek az a célja, hogy aki még megmenthető, azt kirágadja a bűnből. Meggyógyítottam volna Olivát, ha sikerül öntől elválasztanom. Én tölem soha az udvarlásnak egyetlen szavát sem hal-

lotta. És Oliva azt is el fogja ismerni, hogy amit vele tettem, önzetlenül tettem.

— Akkor még inkább kérhetem, hogy mentse meg.

— Meg fogom próbálni; de a siker öntől függ, Beausire.

— Ha az életemet kéri, azt is odaadom.

— Ennél kevesebbel is beérem. Most jöjjön velem Párisba és ha pontról-pontra követi utasításaimat, talán meg tudjuk menteni a kedvesét. Én csak egyet kötök ki.

— És mi az?

— Majd megmondom, ha otthon leszünk, Párisban.

— Oh! már előre is elfogadom; csak láthassam!

— Ezen gondolkozom épen; két óra sem fog eltelni és viszontlátja.

— És meg is csókolhatom?

— Azt hiszem, igen; sőt mi több, meg fogja neki sugni, amit mondok.

És Cagliostro elindult Beausire-rel Páris felé.

Két óra múlva, estefelé, utólérték a rendőrök kocsiját.

És egy órával később Beausire ötven aranyért engedélyt kapott a rendőroktól, hogy megölelje Nicolet és megszugja neki Cagliostro utasításait.

A rendőrök csodálták ezt a szenvedélyes szerelmet és már előre örültek az ötven aranyaknak, amelyeket minden lóváltásnál zsebre fogtak tenni.

Beausire azonban nem jelentkezett többé, hanem Cagliostroval gyors iramban hajtattott Páris felé.

Ezeket kellett közölnünk az olvasóval, mielőtt végighallgatjuk Cagliostro gróf és Crosne ur beszélgetését.

Most már tessék velünk jönni a rendőrfőnök szobájába.

A rendőrfőnök szobája.

Crosne ur annyit tudott Cagliostorról, amennyit az ügyes rendőrfőnök egy Franciaországban lakó urról tudhat és ez nem is volt épen kevés. Tudta, milyen neveken szerepelt ezelőtt, hogy titokban alkimiával, magnetizmussal és gondolatolvasással foglalkozik; tudta, hogy képes egyszerre több helyen jelen lenni, hogy állítólag kezében van az örök megújulás titka; szóval, főuri szemfényvesztőnek tartotta.

Jóeszü ember volt ez a Crosne ur. Ismerte foglalkozásának minden csinját-binját, jó viszonyban volt az udvarral, nem futott a kegy után, nem ismerte a megalkuvást. Ezt az embert nem igen lehetett befolyásolni.

Ezzel az emberrel nem tehetette meg Cagliostro, amit Rohan biborossal: nem ajánlhatta fel neki a hermetikus kemencéből azon melegeben kikerült aranyakat; a pisztolya csövét sem szegezhette a mellének, mint ahogy Balsamo tette Sartines urral; ettől Balsamo nem kérhette számon Lorenzát, hanem Cagliostrónak kellett felelnie az ő kérdéseire.

Ezért történt, hogy a gróf nem várta be az eseményeket, hanem jobbnak látta, ha maga jelentkezik kihallgatásra.

Crosne érezte fölényét és elhatározta, hogy élni fog vele. Cagliostro tudta, hogy szorult helyzetben van és elhatározta, hogy kimenekül belőle.

Nagy tétre ment ez a nyílt sakkjáték, de erről csak az egyik félnek volt tudomása és be kell vallanunk, nem Cagliostro volt ez a fél.

Crosne ur Cagliostrot csak mint sarlatánt ismerte, de sejtelte sem volt arról, hogy a filozófusok tanítványa és a kövekben, melyeket a filozófusok szórtak a monarchia útjára, nagyon sokan botlottak meg csupán azért, mert nem vették azokat észre.

Crosne léleplezéseket várt Cagliostrotól a nyakékre és De La Motte grófnéra vonatkozólag. Ez volt a gyengéje. De kérdőre vonhatott, behörtönözhetett, ez volt az erőssége.

A grófot úgy fogadta, mint az olyan ember, aki érzi felsőbbtségét, de nem akar véteni az udvariasság követelményei ellen.

Cagliostro vigyázott magára. Csak nagy urnak akart látszani, csak ezt az egy gyengéjét szándékozott megmutatni.

— Uram, — szólt hozzá Crosne, — ön kihallgatást kért és én egyenesen Versaillesből siettem ide, hogy rendelkezésére álljak.

— Ugy gondoltam, uram, hogy ki óhajt kérdezni a jelenlegi eseményekre vonatkozólag, és mivel ismerem az ön kiválóságát és tisztában vagyok fontos hivatásával, eljöttem önhöz.

— Kikérdezni? — kérdezte a rendőrfőnök csodálkozást mimelve; — milyen címen, milyen minőségben?

— Uram, — felelte határozottan Cagliostro, — ön De La Motte grófnéval és az eltűnt nyakékkal foglalkozik.

— És ön talán bizony megtalálta? — kérdezte Crosne kissé gúnyosan.

— Nem, — felelte komolyan a gróf. — De ha nem is találtam még a nyakéket, tudom, hogy a grófné a Saint-Claude-utcában lakott,

— Az ön házával szemben, igen, ezt én is tudom.

— Szóval, ön tudja, mit csinált a grófné. Akkor hát ne is beszéljünk róla.

— Sőt ellenkezőleg, — mondta Crosne ur közömbös arccal, — beszéljünk róla.

— Oh, az egész dolognak csak Olivával kapcsolatban van értelme; de minthogy ön ugyanis mindent tud a grófnéról, hát nem igen mondhatok újat.

Oliva nevének hallatára Crosne ur összerezgett.

— Miféle Oliváról beszél? — kérdezte, — ki az az Oliva.

— Nem tudja? Csodálkoznám, ha tölem kellene meghallania. Képzeljen el egy fiatal, igen szép termetű, kékszemű leányt tökéletes formájú, hosszukás arccal, olyanféle szépséget, mint a királyné Öfelsége.

— Ah! ah! — szólt közbe Crosne ur; — nos és...

— Nos, ez a leány nyomorultul, nagyon nyomorultul élt és én megsajnáltam. Régebben barátomnak, Taverney bárónak a szolgálatában állott...

— Annak, aki a multkorjában halt meg?

— Igen, annak. Aztán egy tudósnek volt a kedvese, akit ön nem ismer, rendőrfőnök ur, és aki... de ez nem tartozik ide és azt hiszem, untatja is önt ez az egész história.

— Kérem, uram, csak folytassa. Ellenkezőleg, nagyon érdekel. Tehát azt mondta, hogy ez az Oliva...

— Nyomorultul élt, szegénységgel küzdött. Volt egy kedvese, egy akasztófavirág, aki ütötte és meglopta, egy egészen közönséges csirkefogó, akit ön épen ezért aligha ismert...

— Egy bizonyos Beausire nevű ur? — kérdezte a rendőrfőnök, büszkélkedve pontos értesüléseivel.

— Ah! hát még ezt is tudja, ez igazán meglepő, — szólt Cagliostro elismerő bámulattal. — Ugy látszik, ön még jobb gondolatolvasó, mint én. Tehát, egyszer ez a Beausire a szokottnál is nagyobb adagban mérte ki az ütlegetek Oliva kisasszony számára és a leány hozzám menekült és tőlem kért védelmet. Én jószívű ember vagyok, átengedtem neki néhány szobát valamelyik házamban.

— Az ön házában volt?... — kiáltott meglepetve a rendőrfőnök.

— Igen, — felelte Cagliostro meglepetést szinelve. — Miért ne adtam volna neki hajlékot, hiszen nőtlen ember vagyok?

És olyan sokatjelentő mosollyal kísérté e szavakat, hogy Crosne ur tökéletesen léprement.

— Az ön házában! — mondta még egyszer. — Hát ezért nem tudtak ráakadni az embereim, pedig ugyancsak keresték.

— Keresték! Miért keresték azt a szegény kicsikét. Mit követett el?...

— Semmit, semmit; csak folytassa, uram.

— Istenem, hiszen már be is fejeztem. Szállást adtam neki, ennyi az egész.

— Nem, nem, gróf ur, nem ennyi az egész... Ön nem véletlenül mondta az imént, hogy Oliva kisasszony és a grófné szomszédok voltak.

— Ó, ez olyan csekélység, amit itt kár volna ismételni. Az ország egyik első tisztviselőjének csak nem ismételhetem el egy semmittevő agglegény jelentéktelen megfigyeléseit.

— Uram, nagyobb érdeklődéssel hallgatom, mint gondolja; mert a kis Olivát, akinek házában menedéket adott, megtaláltam.

— Megtalálta?...

— Igen, még pedig Beausire-rel együtt.

— Ugy, tehát Beausire-rel volt. Gondolhattam volna. Nagyon helyes, nagyon helyes. Ezáltal tisztázva van a grófné.

— Hogy-hogy? Hogyan érti ezt, uram?

— Ugy, hogy eleinte De La Motte grófnéra gyanakodtam, de így ez a feltevésem hamisnak bizonyult.

— Miféle feltevése?

— Oh, hát önt még az ilyen pletykák is érdeklik? Nos, úgy történt a dolog, hogy midőn Olivát a jó utra akartam téríteni és munkás, becsületes nőt faragni belőle, — én tudniillik az erkölcsök javításával foglalkozom, — akkor jött valaki és megszőktette.

— Megszőktette! Az ön házából.

— Onnan bizony.

— Ez különös.

— Én is annak találom. És meg mertem volna esküdni, hogy De La Motte grófné volt a csábító. Látja, ilyen ingatag alapra építjük ítéleteinket.

Crosne ur közelebb huzta székét Cagliostrohoz.

- Kérem, uram, beszéljen világosabban.
- Ó, most már, hogy Olivát Beausire házában megtalálta, nincs miért foglalkoznom a grófné látogatásaival, jeladásaival, levélváltásával.
- Így érintkezett a grófné Olivával?
- Igen.
- Jó viszonyban voltak?
- Nagyon jó viszonyban.
- Találkoztak is?
- A grófné módot talált, hogy minden éjjel kibocsássa házámból Olivát.
- Minden éjjel! Bizonyos ön ebben?
- Amilyen bizonyos lehet az ember abban, aminek szem- és fültanuja volt.
- Kedves uram, ön olyan dolgokat mond, amelyeknek minden szaváért ezer fontot fizetnék. Még szerencse, hogy ön aranyat csinál.
- Már nem csinállok; nagyon sokba került.
- Ön barátja Rohan hercegnek, ugy-e?
- Azt hiszem.
- Akkor tudja, hogy mindaz, ami De La Motte grófnéval összefügg, rendkívül fontos a biboros botrányos ügyének szempontjából.
- Nem akarok tudni erről az ügyről.
- De mégis, bizonyára ismeri Oliva és a grófné sétáinak eredményét?
- Vannak dolgok, amelyeket az óvatos ember nem szívesen vesz tudomásul.
- Uram, még csak egyetlen egy kérdésre kérek választ. Vannak-e bizonyítékai arról, hogy Oliva és a grófné leveleket váltottak egymással?
- Akár száz is.
- Mik azok?
- Levelek, amelyeket a grófné ijjal röpitett át Olivához. Az ijjat bizonyára megtalálják a grófné lakásán. Néhány levélke, amelyet a grófné ólomdarabra csavart, nem ért a célhoz. Lehullott az utcára, ahonnan vagy én magam szedtem fel, vagy embereim.
- Hajlandó átadni a bizonyítékokat az igazságszolgáltatásnak?
- Ó, olyan ártatlan természetűek, hogy készséggel kiadom őket és nem hiszem, hogy a grófnétól szemrehányást kapnék ezért.
- És... az ellenőrző bizonyíték... a találkozások?
- Ezer bizonyítékom van rájuk.
- Csak egyet mondjon!
- A legerősebb ez: úgy látszik, hogy a grófné be tudott jönni a házamba, mert láttam ott Oliva eltűnésének napján.
- Ugyanazon a napon?
- Nemcsak én, az összes embereim is látták.
- Ah!... és mit keresett ott Oliva szökése után?
- Ez az, amit én sem értek. Láttam a grófnét, amint kiszállt egy postakocsiból, amelyik a Roi Doré-utcában várakozott. Embereim megfigyelték, hogy a kocsí sokáig áll ott és én azt hittem, hogy De La Motte grófné Olivát akarja megszöktetni.
- És hagyta?

— Miért ne hagytam volna? Nagyon kegyes szívé hölgy az, az udvarnál is szeretik; miért akadályoztam volna meg, hogy megszabadítson Olivától? És, amint látja, igazam volt, mert elszöktette más, hogy visszarántsa a zúllásba.

— Ugy! — mondta Crosno ur mélyen elgondolkozva, — tehát Oliva önnél lakott?

— Igen, uram.

— És Oliva meg a grófné ismerték egymást és találkoztak?

— Igen, uram.

— És ön azt hiszi, hogy a grófné magához akarta kötni ezt a nőt?

— Mi mást hihettem volna?

— És mit szólt a grófné, midőn Olivát nem találta az ön házában?

— Nagyon zavartnak látszott.

— Az ön véleménye szerint Beausire szöktette meg?

— Ön mondotta, hogy Beausirenél találtak rá, máskülönben én nem tudnám. Csak azt nem értem, ki közölhette vele Oliva lakóhelyét.

— Maga Oliva.

— Nem hiszem, mert akkor Oliva nem várt volna, míg érte jön, hanem maga szökött volna tőlem hozzá. Beausire pedig nem tudott volna bejönni házamba, ha a grófné nem adta volna oda neki a kulcsot.

— A grófnénak kulcsa volt?

— Ehhez kétség sem férhet.

— Melyik napon történt a szöktetés? — kérdezte Crosne ur, akinek agyában egyszerre világosság gyult a fáklya fényétől, amelyet Cagliostro tartott eléje.

— Ó, erre egészen határozottan felelhetek: Szent Lajos napjának előestéjén.

— Igen, igen! — kiáltott fel a rendőrfőnök; — ez az! Uram, ön kiváló szolgálatot tett Franciaországnak.

— Ennek őszintén örülök.

— És a köszönet nem fog elmaradni.

— Nekem csak a saját lelkiismeretem szava fontos.

Crosne ur meghajolt.

— Számíthatok a bizonyítékokra, amelyekről beszéltünk? — kérdezte.

— Rendelkezésére állok az igazságszolgáltatásnak minden tekintetben.

— Rendben van, uram, megígérte. A viszontlátásra.

És bucsút vett Cagliostroától, aki elmenőben így szólt magában:

— Ah, grófné! ah, vípera! engem akart bevádolni, de hát én csontos falat vagyok; vigyázzon a fogairá!

A kihallgatások.

Mialatt Crosne ur a fent leírt beszélgetést folytatta Cagliostroval, Breteuil megjelent a Bastilleban, a király nevében, hogy kihallgassa Rohan bitorost.

E két ellenfél találkozása viharosnak ígérkezett. Breteuil jól tudta, milyen gőgös a bitoros; a hosszujával meg volt elégedve, most

már udvarias lehetett. Udvarias volt tehát; Rohan herceg azonban megtagadta a feleletet.

A pecsétőr nem engedett, Rohan azonban kijelentette, hogy csakis bírának felel.

Breteuil kénytelen volt elvonulni, a vádlott hajthatatlan maradt.

Ekkor De La Motte grófnét hívatta, aki éppen emlékiratán dolgozott. Sietve tett eleget a hívásnak.

Breteuil világosan kifejtette előtte, hogy milyen helyzetbe került. Ő azonban azt felelte, hogy bizonyítani tudja ártatlanságát és a kellő pillanatban elő is fog állni bizonyítékaival. Breteuil megjegyezte, hogy ennek itt volna az ideje és félő, hogy elkésik vele.

Jeanne most elmondta az egész magaszótte mesét. Megismételte vádjait boldog-boldogtalan ellen és ezuttal is kijelentette, hogy nem tudja, honnan származnak a neki tulajdonított hamisítások.

Akárcsak a biboros, ő is azzal végezte, hogy csak a legfőbb bíróság előtt hajlandó felelni és hogy az igazat csakis a biboros jelenlétében mondja meg.

Breteuil ekkor azt találta ki, hogy a biboros öreá hárit mindent.

— Mindent? — kérdezte Jeanne, — még a lopást is?

— Még azt is.

— Csak mondja meg Ökegyelmességének, — felelt erre Jeanne hidegen, — hogy nagyon rossz védekezési módot választott és jobb lesz, ha nem folytatja.

Breteuil természetesen nem volt megelégedve a kihallgatás sovány eredményével. Intim részleteket akart. Az okot szerette volna tudni, amely a biborost a királynéval szemben olyan vakmerővé, a királynét viszont olyan haragossá tette.

A jegyzőkönyvekhez szeretett volna magyarázatot, amelyeket Provence gróf szedett össze és amelyek azóta átmentek a köztudatba.

A pecsétőr szellemes ember volt, tudta, hogyan kell hatni a női lélekre. Eget-földet ígért a grófnénak, ha határozott vádat emel valaki ellen.

— Vigyázzon, — mondta neki, — ha nem beszél, ezzel a királynét vádolja és ennek felségsértés lesz a vége, szóval a szégyen, a pellengér gyalázata.

— En nem vádolom a királynét, — felelte Jeanne. — De miért vádolnak engem?

— Vádoljon valakit, — ismételte makacsul Breteuil. — Csak így mentheti meg magát.

Jeanne azonban óvatosan hallgatott és első találkozása a pecsétőrrel ilyenformán nem hozott semmi eredményt.

Közben elterjedt a hír, hogy bizonyítékok kerültek elő, hogy Angliában eladták a gyémántokat és ugyanott Vergennes emberei elfogták Villette-t.

Az első támadás, melyet Jeannenak ki kellett állni, rettenetes volt. Szembesítették Reteau de Villettel, akit feltétlenül megbízható szövetségesnek tartott és rémülettel kellett végighallgatnia töredelmes vallomását: ő a hamisító, ő írta az elismervényt, ő írta a királyné levelét és ő hamisította úgy az ékszerészek, mint a királyné aláírását.

Arra a kérdésre, mi vitte erre a bűnre, azt felelte, hogy De La Motte grófné felszólítására követte el.

Jeanne kétségbeesetten, vadul, dühödten tagadott: sohasem látta, sohasem is ismerte ezt a Reteau de Villette urat.

Ekkor azonban még két veszedelmes ütés érte: két döntő tanuvallomás.

Crosne urnak sikerült felkutatnia egy bérkocsist, aki azt vallotta, hogy a Reteau által említett napon és órában egy igy meg egy öltözött hölgyet vitt a rue Montmartreba.

Ez a titokzatos hölgy, aki a Marais-negyedben szállt a bérkocsiba, ki lehetett más, mint a Saint-Claude-utcában lakó grófné.

A Reteauval való bizalmas viszonyát sem tagadhatta, midőn jelentkezett egy tanu, aki Szent Lajos ünnepének előestéjén egy postakocsi bakján, amely kocsiból a grófné szállt ki, látta Reteau de Villettet, és most határozottan felismerte sápadt, izgatott arcát.

Ez a tanu Cagliostro egyik legmegbízhatóbb szolgája volt.

A Cagliostro név hallatára Jeanne felugrott; a vádak egész halmozatát szórta a gróf ellen, aki varázslataival, bűbajos mesterkedéseivel hatalmába kerítette a biboros értelmét és bűnös gondolatokat sugalmazott neki a királyi Felség ellen.

Ez volt a házasságtörés vádjának első láncszeme.

Rohan védekezett és védte Cagliostrot. Olyan makacsul tagadott, hogy Jeanne végre, kétségbeesésében, először tette szóvá a biboros örült szerelmét királynéja iránt.

Cagliostro azonnal követelte, hogy tartóztassák le, mert bizonyítani akarja ártatlanságát. Ez meg is történt. Az igazság első fuvatlatára vádlók és bírák is felélénkültek, a közvélemény pedig azonnal Rohan és Cagliostro pártjára szegődött, a királyné ellen.

A boldogtalan királyné, hogy megmagyarázza, miért követeli olyan makacsul a per folytatását, nyilvánosságra hozta Provence gróf jegyzőkönyveit az éjjeli sétákról és felszólította Crosnet, hogy mondja el, amit tud.

Jól volt kiszámítva a vágás és csaknem tönkretette Jeannet egyszer s mindenkorra.

A vizsgálóbíró nyílt tárgyaláson vonta kérdőre a biborost az éjjeli sétákra vonatkozólag.

A biboros azt felelte, hogy ő hazudni nem tud és hogy kérdezzék meg a grófnét. Jeanne kijelentette, hogy ő nem tud semmiféle sétáról.

A jegyzőkönyvek, melyek azt állítják, hogy ő éjszakának idején a királyné, vagy a biboros társaságában megjelent a versaillesi parkban, hazudnak.

Ezek a szavak, ez a kijelentés felmentették volna a királynét, ha nem attól a nőtől erednek, akit lopással és hamisítással vádoltak. Ilyen módon azonban hízégsnek látszottak és a királyné nem nyugodt bele ártatlanságának ebbe a bizonyításába.

Amikor tehát Jeanne épen a leghangosabban állította, hogy sohasem járt éjjel a versaillesi parkban, hogy mit sem tud a királyné és a biboros viszonyáról, akkor megjelent a nagy per színpadán Oliva, az eleven tanubizonyosság, és egy csapásra megváltoztatta a közvéleményt, lerontva a grófné hazudozásainak egész nagy kinnal összehordott építményét.

Hogyan lehetséges, hogy nem temették maguk alá a romok? Hogyan tudott újra talpraállani, még az eddiginél is forróbb, rettenete-

sebb gyűlölettel lelkében? Akaratereje egyedül nem lett volna elégséges, a végzet is segítségére volt, amely olyan makacsul üldözte a királynét.

Oliva és a biboros szembesítése következett. Rettenetes jelenet! Rohan herceg végre belátja, milyen alávaló játékot üztek vele! Képzeljük el ezt a finom érzésű, nemes lelkületű férfit, midőn megtudja, hogy egy gonosztevő és ennek kalandor társnője követették el vele azt a bűnt, hogy fennhangon gyalázza a francia királynét, azt a nőt, akit szeret és aki ezenfelül ártatlan!

Véleményünk szerint ez a szembesítés volt a nagy per legdrámaibb, legfontosabb jelenete.

Midőn Rohan herceg meglátta Olivát, ezt az utszéli királynét, midőn eszébe jutott a rózsa, a kézcsokok, az Apolló-fürdő, elsápadt és örömmel ontotta volna vérét Mária-Antónia lábai előtt, ha megláthatta volna őt emellett a másik mellett.

Hogyan kért bocsánatot lelke mélyén, hogyan szálltak könnyei oda a trón lépcsőjére, amelyet röviddel ezelőtt, csalódott szerelmének fájdalmas elkeseredésében, beszennyezett a megvetés szavaival!

De még ez a vigasztalás sem adatott meg neki. Hiszen nem vallhatta be Oliva azonosságát, mert ezzel elárulja szerelmét az igazi királyné iránt; tévedésének bevallása maga is vád és sérelem. Túrte hát Jeanne makacs tagadását, ő pedig hallgatott.

És midőn Breteuil és Crosne kényszeríteni akarták Jeannet, hogy bővebb magyarázatot adjon, ezt felelte:

— Nagyon egyszerű a dolog. Minden áron be kell bizonyítani, hogy a királyné nem sétált éjnek idején a parkban. Előkeritenek egy nőt, aki hasonlít a királynéhoz, megmutatják és minden rendben van.

És ennek az aljas rágalomnak sikere volt; megint elhomályosította egy rövid időre az igazságot.

Mégis, midőn Oliva gyerekes félelmében elmondta a részleteket és megadta a bizonyítékokat, nem hagyva ki semmit, neki hittek és nem Jeannének, aki ekkor a végső eszközhöz folyamodott: vallott.

Bevallotta, hogy ő vezette a biborost Versaillesba; hogy Őkegyelmessége minden áron látni akarta a királynét és biztosítani tiszteletteljes ragaszkodásáról; vallott, mert érezte, hogy egész párt áll mögötte, amelyet elidegenít magától, ha makacsul megmarad tagadása mellett; vallott, mert ha megvádolja a királynét, ezzel megnyeri magának a királyné ellenségeit, ezek pedig elég számosan voltak.

És most, vagy tízedszer a per folyamán, újra felcserélődtek a szerepek: a biborosnak jutott a rászédett bolondé, Olivának a közönséges, tyukeszű utcalányé, Jeannének a cselszövőé. Ennél megfelelőbbet nem választhatott volna magának.

De hogy az alávaló terv sikerüljön, a királynénak is kellett szerepet juttatni. Ő kapta tehát a leggyűlöletesebbet, a legmegvetendőbbet, azt, amelyik a legkevésbé fér össze a királyi méltósággal: a kacér, megdöglötlan grizettét, aki örül, hogy bolonddá tehet valakit.

Jeanne kijelentette, hogy a sétákat a királyné tudtával rendezték, aki a bokrok mögé rejtőzve halálra kacagta magát, míg a szerelmes Rohan szenvedélyes ömlengéseit hallgatta.

Ime, így választotta ez a tolvaj utolsó menedékeül a Mária Terézia és Leczynska Mária becsületéből szőtt királyi palástot.

A királyné nem tudott megküzdeni ez utolsó váddal, mert nem tudta bebizonyítani alaptalanságát. Nem tudta bebizonyítani, mert Jeanne kijelentette, hogy ha még sokáig hajszolják, bemutatja Rohan hercegnek a királynéhez intézett szerelmes leveleit, és amint tudjuk, ezek az örült szerelemtől lángoló levelek valóban a birtokában voltak.

Nem tudta bizonyítani, mert Oliva bevallotta ugyan, hogy a grófné vitte a parkba, de mitsem tudott arról, hogy hallgatózik-e valaki a bokrok mögött, vagy sem.

És végül nem bizonyíthatta be ártatlanságát a királyné, mert nagyon sok embernek az volt az érdeke, hogy ezek a gonosz hazugságok igazságnak lássanak.

Az utolsó szalmaszál.

Jeanne úgy bonyolította a per fonalát, hogy végül is nem lehetett már kibogozni az igazságot.

Miután a megbízható tanuvallomások egész sora rábizonyította, hogy ő lopta el a gyémántokat, Jeanne nem tudott belenyugodni, hogy közönséges tolvajnak tartsák. Minden áron oda akart kényszeríteni valakit maga mellé a szegyenpadra. Elhitette magával, hogy a versaillesi udvar botránya olyan jól el fogja takarni bűnét, hogy még ha őt elítélik is, az ítélet első sorban a királynét fogja sújtani.

Amint láttuk, szándéka nem vált be. A királyné mindkét váddal szembenézett, a bíboros is alávetette magát a kihallgatásoknak és ezzel a bírák és a botrány is letépték Jeanne fejéről az ártatlanság glóriáját, mellyel szemforgató titoktartását igyekezett felékesíteni.

És mégis, az a sajátos jelenség következett be, hogy a közönség szemei előtt lefolyt egy per, amelyben senki sem látszott ártatlannak, még azok sem, akiket az igazságszolgáltatás felment.

A számtalan szembesítés után, melyeknél a bíboros állandóan, még Jeannen-nal szemben is, nyugodt volt és udvarias, Jeanne pedig dühös és gonosz mindenkivel szemben, a közvélemény és a bírák felfogása is határozottan kialakult.

Az összes lehetőségeket átgondolták és megvizsgálták, minden tanuvallomást beszereztek és Jeanne a végén észrevette, hogy nem tudott bírálta semmiféle hatást gyakorolni.

A zárka magányában tehát megegyeszer összeszedte minden erejét, átgondolta összes kilátásait.

Breteuil hívei állandóan azt tanácsolták neki, hogy kimélje a királynét és könyörtelenül vádolja a bíborost.

A bíboros táborából, amely részrehajló bírákból, a hatalmas rokonságból, a mindenható papságból került ki, egyre biztatták, hogy csak mondja meg az igazat, rántsa le a leplet az udvari cselszövényekről, hadd támadjon olyan nagy zivatar, amelytől meginognak a koronás fejek.

Ez a párt meg akarta félemlíteni Jeannet. Figyelmeztette, — amit egyébként Jeanne is igen jól tudott, — hogy a bírák többsége a bíboros pártján van, hogy szélmalom-harcot vív, amelyben végre is össze fogják zúzni. Jobb lenne, ha a gyémántok miatt ítélnék el, mint ha fejére vonja a felségsértés bűnét is; véres iszap ez, amely ott szunnyad a feu-

dális igazságszolgáltatás mocsarának mélyén és ha felkavarják, ha a felszínre kerül, vele jön egyuttal a halál is.

Ez a párt bizonyosra vette a győzelmet és nem is alaptalanul. A nép lelkesedése a biboros pártján volt. A férfiak bámulták türelmét, a nők titoktartását. A férfiakat felháborította, hogy olyan aljas módon rászedték; a nők mesének tartották az egészet. Az élő, eleven Oliva létezését el sem hitték. Vagy ha él, hát a királyné kerestette elő, erre az alkalomra.

Jeanne mindezt alaposan átgondolta. A saját ügyvédei is elfordultak tőle, a bírák sem csináltak titkot megvetésükből; Rohan hívei kiméletlenül vádolták, a közvélemény utálta. Elhatározta, hogy az utolsó eszközhöz folyamodik, megzavarja a bírákat, megfélemlíti a biboros híveit, felkelti a nép gyűlöletét Mária-Antónia ellen.

Az udvarral szemben a következő taktikával fog eljárni:

Elhíteti, hogy az egész per folyamán kimélte a királynét, de mindent leleplez, ha a végsőig elkeserítik.

A biboros híveivel meg elhíteti, hogy eddig csak azért hallgatott, mert Rohan tapintatosságát akarta utánózni; de ha a biboros beszél, akkor ő is megszólal és egyszerre fog kiderülni mindkettőjük ártatlansága.

Alapjában véve ezt a taktikát követte már eddig is. De az ismert ételeket is változtatatosan lehet fűszerezni. A grófné tehát a következőképen találta fel a megunt csemegét:

Levelet irt a királynénak, melynek minden egyes szavát gondosan mérlegelte és fontolóra vette:

«Felség!

Keserves helyzetemben, a kemény bánásmód hatása ellenére sem hagyta el ajkamat egyetlen panaszos szó. A körmönfont ravaszság, mellyel vallomásokot akartak kicsikarni belőlem, csak még inkább megerősítettek elhatározásomban: nem akarom *kompromittálni* királynémat.

Mégis, jöllehet, meg vagyok győződve, hogy *állhatatosságom* és *titoktartásom* megkönnyítik számomra a szabadulást, be kell vallanom, hogy félek, nem fogok-e áldozatul esni a *rabszolga* és barátai erőfeszítésének (a kibékülés után a királyné rabszolgának nevezte a biborost).

A hosszú fogság, a végnélküli szembesítések, az alaptalan vádak miatt érzett kétségbeesés elgyengítették akaraterőmet, attól tartok, hogy állhatatosságom meg fog törni ennyi csapás alatt.

Felséged, Breteuil útján, egyetlen szóval véget vethet ennek a szerencsétlen ügynek. Breteuil okos ember, kimagyarázhatja a dolgot a *miniszter* (a király) előtt, úgy hogy Felséged *semmiképen se legyen kompromittálva*. Erre a lépésre azért határoztam el magamat, mert félek, hogy kénytelen leszek *mindent* leleplezni. Meg vagyok győződve, hogy Felséged méltányolja az okokat, amelyek e lépésre kényszerítettek és ki fog szabadítani súlyos helyzetemből.

Mély hódolattal Felséged alázatos és engedelmes szolgálója,

Valois De La Motte grófné.»

Amint láttuk, Jeanne mindenre felkészült.

Vagy eljut a levél a királynéhoz és megfélemlíti a grófné törhe-

tetlen macacssága és akkor a királyné, aki már bizonyára belefáradt a küzdelembe, véget vet a pernek, mely amugy is eredménytelen és kiszabadítja Jeannet.

Vagy pedig, és ez a valószínűbb, amint a levél befejező része is bizonyítja, Jeannenak egészen mellékes volt a levél. Hiszen a királyné, ha már idáig jutott, nem vethet véget a pernek, mert ezzel önmagát ítéli el. Világos tehát, Jeanne nem is számított arra, hogy levele eljut a királyné kezébe.

Tudta, hogy öreí egytől-egyig hű emberei a Bastille parancsnokának, azaz Breteuilnek. Tudta, hogy erre a perre egész Franciaországban mindenki politikai terveket épít. Aki a levelet átveszi, az vagy a parancsnoknak adja át, vagy valamelyik bírónak. Ugy fogalmazta tehát, hogy bárki kezébe kerüljön is, gyűlöletet, bizalmatlanságot keltessen a királyné ellen.

Amint Mária-Antónia levele elkészült, mindjárt irt egy másikat is, a bitorosnak:

«Nem értem, mi okozza kegyelmességed makacs hallgatását. Ugy látszik, határtalan bizalommal viseltetik bíránk iránt és azt hiszi, hogy sorsunkon enyhít ezzel a magatartásával. Ami engem illet, én elhatároztam, hogy hallgatni fogok, ha nem jön segítségemre. De hát miért ne beszélne? Fejtse ki e titokzatos ügy minden részletét és esküszöm, hogy én minden állítását meg fogom erősíteni; gondolja meg Ke gyelmességed, ha én leszek kénytelen elsőnek beszélni és ön esetleg tagadni fogja állításaimat, akkor végem van és nem kerülhetem el a bosszuját annak, aki minden áron fel akar áldozni bennünket.

Önnek azonban nem kell hasonlótól tartania az én részemről, hiszen tudja, milyen odaadó hive vagyok. Ha ő mégis hajthatatlan marad, én mindent el fogok követni, hogy megmentsem önt az ő gyűlöletétől, vagy pedig együtt bukom önnel.

P. S. *Neki* is irtam és remélem, levelem hatása alatt vagy megmondja az igazat, vagy legalább is nem fog tovább üldözni bennünket, akiknek nincs más vétünk, mint az, hogy tévedtünk és az, hogy hallgatunk.»

Ezt a körmönfont levelet az utolsó szembesítésen, a Bastille nagy társalgójában adta át a bitorosnak, aki elvörösödött, elsápadt, reszkett ekkora vakmerőség láttára. Ki kellett mennie, hogy lélegzethez jusson.

A királynénak szóló levelet pedig a Bastille gyóntatójának, Lekel abbénak adta át a grófné. Lekel abbé odaadó hive volt a Rohan-családnak és most is ő kísérte a bitorost a társalgóba.

— Atyám, — szolt hozzá a grófné — ha magára vállalja e levél átadását, megváltoztathatja Rohan herceg sorsát az enyémmel együtt. Önt hivatása titoktartásra kötelezi. Be fogja látni, hogy ez az egyetlen ajtó, amelyen a bitoros és én segítségért kopogtathatunk.

A gyóntató visszautasította a megbízást.

— Én vagyok az egyetlen pap, — felelte — akivel ön érintkezik. Öfelsége azt fogja binni, hogy az én tanácsomra írta a levelet és hogy nekem mindent bevallott. Én nem vagyok hajlandó vesztembe rohanni.

— Jól van! — mondta Jeanne, akit kudarc dühössé tett és most a megfélemlítéshez folyamodott — mondja meg Rohan hercegnek, hogy ilyen módon ártatlanságom bizonyítására nincs más eszközöm, mint az

ő szerelmes levelei a királynéhez. Nem akartam ehhez az eszközhöz folyamodni, de mindkettőnk érdekében meg kell tennem.

Midőn látta, hogy a gyóntató megrémül erre a fenyegetésre, még egyszer kezébe akarta csusztatni a levelet.

— Ha átvesszi, — gondolta — meg vagyok mentve, mert akkor nyílt tárgyaláson megkérdelem tőle, hova tette, átadta-e a királynénak és kért-e tőle választ. Ha nem adta át, a királyné veszve van; a Rohan-család vonakodása bebizonyította bűnösségét és az én ártatlanságomat.

De Lekl abbé azonnal visszaadta a levelet, mintha égetné a kezét.

— Vegye tudomásul, — mondta Jeanne a haragtól sápadtan, — hogy ön mitsem kockáztat, mert a királyné levelét Madam Miserynek címzett borítékba tettem.

— Ez egy okkal több, hogy ne vegyem át, — kiáltott fel az abbé.

— Egy helyett ketten vonjuk magunkra a királyné haragját. Nem, nem teszem.

És eltolta magától a grófné kezét.

— Szóval, mindenáron arra kényszerít, hogy nyilvánosságra hozzam a leveleket?

— Tegyen úgy, asszonyom, ahogy jónak látja.

— De hát nem érti? — toporzékolt Jeanne dühtől reszketve, — az Őfelségével való titkos levelezés vérpadra juttatja a bitorost! Én figyelmeztettem! Még most is azt mondja, tegyem meg?

E pillanatban kinyílt az ajtó és méltóságos haraggal lépett ki rajta a bitoros.

— Juttassa a vérpadra Rohan herceget, asszonyom, — felelt az abbé helyett; — a Bastille látott már ilyent, nem első ízben történik. Én azonban örömmel lépek a vérpadra, ha ott lesz mellette a másik, amelyen önt fogják megbélyegezni, mint tolvajt és hamisítót! Jöjjön, abbé, jöjjön!

E lesújtó szavak után hátat fordított Jeannenak és a gyóntatóval együtt távozott, magára hagyva kétségbeesett dühével ezt a boldogtalan teremtest, aki minden mozdulatával mélyebben merült a halálos iszapba, amely nemsokára összecsapódik a feje felett egészen.

A kis Beausire keresztelője.

De La Motte grófné számításai egytől-egyig halomra dültek; Cagliostro jóslata pontról-pontra teljesedett.

Amint becsukódott mögötte a Bastille kapuja, megjött az alkalom, hogy nyíltan folytassa a romboló munkát a királyság ellen, amelynek alapjait évek óta titokban dőngette az illuminizmus és az okkult tudományok segítségével.

Tudta jól, hogy nem bizonyíthatnak rá semmit, a legalkalmasabb pillanatban érkezett és megtartotta ígéretét.

Anyagot gyűjtött híres londoni leveléhez, amely egy hónappal ez események után jelent meg. Olyan volt ez a levél, mint a faltörő-kos dőngtetése a Bastille ósdi falain, a forradalom első támadása, az első lépés amaz események láncolatában, amelyek 1789. július 14-éhez vezettek.

Megtámadta benne a királyt, a királynét, a bitorost, az üzéreket,

Breiteult, mint a miniszteri zsarnokság képviselőjét, aztán így folytatta:

«Igen, a fogságban is mondtam és most, mint szabad ember, megismétlem: nincs az a bűn, amelyet a Bastilleban eltöltött hathónapi fogsággal le ne vezekelnénk. Valaki azt kérdezte tőlem, visszatérek-e valaha Franciaországba? Okvetlenül, feleltem, de csak akkor, ha a Bastille helyén nyílvános sétat hely lesz. Adja Isten, hogy ez bekövetkezzék! Ti, franciák, mindennel birtok, ami a boldogsághoz szükséges. Országotok földje termékeny, éghajlata enyhe, jószívű, vidám emberek vagytok, értelem, ügyesség mindenre alkalmassá tesz benneteket, a tet-szés művészetében nincs párotok, a többi művészetnek is ti vagytok a mesterei, csak egy nagyon kicsiny pont hiányzik, barátaim: ha ártatlanok vagytok is, sohasem tudhatjátok biztosan, vajjon a saját ágyatokban fogtok-e aludni a következő éjszakán.»

Cagliostro azt is megtartotta, amit Olivának ígért, de ez is hűségesen ragaszkodott a kapott utasításokhoz. Egyetlen szót sem ejtett, ami terhelő lehetett volna védelmezőjére. Vallomásai csak De La Motte grófné ellen irányultak. Határozottan és megdönthetetlenül tűnt ki vallomásából, hogy ő csak ártatlan eszköz volt a csalásban, amellyel egy előtte ismeretlen, Louis nevű nemes urat kellett rászedni.

A fogság és a kihallgatások tartama alatt Oliva nem láthatta kedvesét, Beausiret, de azért nem volt tőle elválasztva egészen, mert amint látni fogjuk, olyan emléke volt kedvesétől, amelyent Dido óhajtott, midőn elmerengve mondta: «Ah, ha megadatnék nekem, hogy térdeimen játszana egy kis Ascanius!»

Az 1786-ik év május havában a Szent Pál-templom lépcsőjén kuporgó koldusok között egy nyugtalan, lihegő férfi helyezkedett el. A Bastille irányába bámult és nézett merően, türelmetlenül.

Alig ért oda, melléje lopózott egy hosszú szakállu ember, Cagli-ostronak egyik német szolgája, az, aki a saint-claude-utcai titokzatos összejövetel alkalmával mint ajtónálló szokott szerepelni.

Ez az ember megnyugtatta a türelmetlen Beausiret és halkan mondta:

— Csak várjon, várjon; mindjárt jönnek.

— Ah! — kiáltott fel a nyugtalan férfi; — hát ön az!

Ugy látszik azonban, hogy a «mindjárt jönnek» nem csillapította le türelmetlenségét, mert heves mozdulatokkal tovább beszélt, mire a német odasugta neki:

— Beausire úr, ne üssön lármát, mert észrevesz bennünket a rend-őrség... A gazdám megígérte, hogy híreket fog kapni, most itt vagyok.

— Beszéljen, beszéljen, barátom!

— Csak halkabban! Az anya és a gyermek jól vannak.

— Ah! ah! — kiáltott fel Beausire leirhatatlan örömmel, — gyermeke van és ő jól van!

— Igen uram; de álljunk félre.

— Leány?

— Nem, fiu.

— Annál jobb! Oh, barátom, milyen boldog, milyen végtelenül boldog vagyok. Mondja meg urának, hogy köszönöm, hogy életem, mindenem az övé...

— Mihelyt látni fogom, megmondom neki.

— De mondja, barátom, miért mondta az imént... Nézze, fogadja el ezt a két aranyat.

— Uram, én csak a gazdámtól fogadok el fizetést.

— Bocsásson meg, nem akartam megsérteni.

— Elhiszem, uram. De mit is akart kérdezni?

— Miért mondta az előbb, hogy mindjárt jönnek? Kik jönnek?

— A Bastille orvosa és Chopinné, a bába. Ők segítették világra a gyermeket.

— Idejönnek? Miért?

— Itt lesz a gyermek keresztelője.

— Látni fogom a gyermekemet! — kiáltott fel Beausire nagyot ugorva örömeiben. — Azt mondja, hogy látni fogom Oliva fiát! itt! most mindjárt?...

— Itt, mindjárt; de, könyörgöm, mérsékelje magát, mert Crosne ur titkosrendőrei, akik közül ketten-hárman bizonyára itt rejtőznek koldus-gunyában, észreveszik, hogy ön érintkezést tart fenn a Bastille foglyaival. Tönkretelheti önmagát és uramat is bajba juttathatja.

— Oh! — kiáltott fel Beausire és hangjában szinte vallásos tisztelet és hála rezgett, — inkább meghalok, semhogy egyetlen szót ejtsek, ami jöltevémnak bajt okozhat. Inkább megfulladok, de nem szólok többet. De nézze, még mindig nem jönnek!...

— Csak türelem.

Beausire odahajolt a némethez.

— És ő boldog, hogy gyermeke született? — kérdezte összekulcsolt kezekkel.

— Nagyon boldog. Nini! Ott jön egy kocsi.

— Igen, igen.

— Megáll...

— Fehér holmi, meg csipke látszik benne...

— A gyermek takarója.

— Istenem!

És Beausire kénytelen volt az egyik oszlophoz támaszkodni, anynyira erőt vett rajta a megindulás, midőn látta, amint a kocsiból kiszáll a bába, az orvos és a Bastille egyik kulcsárja, akik tanuknak jöttek.

Amint elhaladtak a koldusok előtt, ezek megmozdultak és siralmas könyörgésüket mormolták.

És akkor az a furesa dolog történt, hogy a keresztszülők elhaladtak a szegények sora előtt, mögöttük pedig egy idegen örömkönyvek között osztotta szét minden aprópénzét a koldusok között.

A kis csoporttal és az utánuk tóduló kíváncsiakkal Beausire is belépett a templomba és a sekrestyébe, ahol a keresztelés szertartása végbement, a legjobb helyet választotta ki, ahonnan mindent jól láthasson.

A pap már ismerte a bábát és az orvost, akik nem először jöttek hozzá hasonló ügyben, barátságosan, mosolyogva üdvözölte tehát őket.

Beausire is köszönt és mosolygott a pappal együtt.

A sekrestye ajtaját becsukták, a pap tollat fogott, írni kezdte anyakönyvébe a szokásos bejegyzéseket.

Midőn a gyermek vezeték- és keresztnévét kérdezte, az orvos így felelt:

— Én csak annyit tudok róla, hogy fiu.

Nagy kacagás kísérte ezt a kijelentést, amely megbotránkoztatta Beausiret.

— Mégis, bizonyára van valami neve, — folytatta a pap, — talán valamelyik szenté?

— Igen, a kisasszony azt kívánja, hogy Toussaint (Mindszent) legyen a neve.

— Szóval mind együtt vannak! — mondta nevetve a pap, örülve a sikerült szójátéknak. A sekrestye megint tele lett kedélyes kacagással.

Beausire kezdte elveszíteni türelmét, de az óvatos németnek ezuttal sikerült lecsillapítani. Türtőztette tehát magát.

— Nos, — mondta a pap — ezzel a névvel, az összes szentek védelme alatt könnyen nélkülözheti az apát. Irjuk tehát: «Ma bejelentették plébániánkon a következő születést: a gyermek neve fiu, született a Bastilleban, tegnap, anyja Nicole-Oliva Legay, atyja... ismeretlen.

Beausire haragosan ugrott oda a pap mellé és megragadta a kezét.

— Toussaintnak igenis van atyja, szerető atyja, aki gyermekét nem tagadja meg. Irja, szent atyám, hogy Toussaint atyja Jean-Baptiste Toussaint de Beausire, aki én volnék!

Képzeltetik a pap, a keresztapa, a keresztanya meglepetését! A pap kezéből kihullott a toll, a bába csaknem leejtette a gyermeket.

De Beausire résen volt, elkapta, mohó csókokkal borította és ő hullatta a gyermek homlokára az első keresztvizet, Isten keresztvize után a legszentebbet, az apa könnyeit.

A jelenlevőket, akik pedig hozzászórtak a drámai jelenetekhez és e kor voltairánus felfogása szerint nem sokat érzékenykedtek, mélyen megindították a látottak.

Csak a pap őrizte meg hidegvérét és kétségbe vonta ezt az apaságot; lehet, hogy bosszankodott, mert újra kellett kezdenie az írást.

De Beausire kitalálta a megoldást: három Lajos-aranyat tett le a keresztelő medencére, amivel sokkal hathatósabban bizonyította apaságát, mint a könnyekkel. Most már senki sem vonta kétségbe állításának igazságát.

A pap is megadta magát, felvette az aranyakat és áthuzta a sorokat, amelyeket az imént tréfálkozva irt anyakönyvébe.

— Minthogy azonban — mondta aztán — az orvos ur és Chopinné határozott kijelentést tettek, önnek sajátkezüleg kell beírnia, hogy ön a gyermek atyja.

— Nekem! — kiáltott tulboldogan Beausire; — akár a véremmel is, ha kívánják!

És lelkesedve ragadta meg a tollat.

— Vigyázzon, uram, — szólott ekkor halkán Guyon, a kulcsár, aki ezen a helyen is pontos ember akart lenni. — Azt hiszem, kedves uram, hogy az ön neve bizonyos helyeken elég rossz hangzásu; veszedelmes lehet, ha beírja a nyilvános anyakönyvbe, melléje meg a dátumot, mely jelenlétét és azt bizonyítja, hogy érintkezésben állott a Bastille valamelyik foglyával.

— Köszönöm a tanácsát, barátom, — felelte Beausire büszkén; —

megérzik rajta a becsületes ember és megéri a két aranyat, mellyel köszönetemet lerovom érte, de hogy én megtagadjam a feleségem fiát...

— Hát a felesége? — kiáltott fel az orvos.

— Törvényes felesége? — támaskodott a pap.

— Csak adják vissza a szabadságát, — mondta Beausire boldogságtól reszketve és már másnap Beausire lesz a neve, mint a fiának, meg nekem!

— Addig is azonban ön ne tegye kockára a szabadságát, — ismételte meg figyelmeztetését Guyon — mert ha jól tudom, keresik.

— En bizonyára nem fogom elárulni, — mondta az orvos.

— Én sem, — mondta a bába.

— De még én sem, — ígérte a pap.

— És még ha elárulnának is, — jelentette ki Beausire a mártírok lelkesedésével — még ha kerékbe törnek is, akkor sem fosztom meg magam attól a boldogságtól, hogy elismerjem a fiamat.

— No, ha kerékbe törnek, — sugta Guyon a bába fülébe — bizonyára nem azért fogják megtenni, mert fiának ismerte el a kis Toussaint-t.

Chopinné asszony mosolygott, a többiek befejezték a bejegyzés formását.

Beausire fellengős szavakkal írta be az anyakönyvbe nyilatkozatát, jó hosszú lére eresztve, mint mikor valaki elmeséli viselt dolgát, amelyre roppant büszke.

Átolvasta, javított rajta, cifra aláírást kanyarított alája, aztán átadta a tollat a tanuknak.

Miután még egyszer gondosan átolvasta és rendben találta a bejegyzést, miután megcsókolta a keresztség szertartásán átesett fiát, vagy tíz aranyat csusztatott a vánkosába, a nyakába pedig egy gyűrűt akasztott, mint az anyának szánt ajándékot, gőgösen, mint a visszavonuló Xenophon, kitárta a sekrestye ajtaját, mintha azt mondaná, hogy csak jöjjenek hát a poroszlók, ha ugyan akad köztük olyan alávaló, aki nem állja rátenni a kezét ebben a magasztos pillanatban.

A koldusok sora nem mozdult el a templom lépcsőiről.

Ha Beausire figyelmesebben végignézte volna őket, meg kellett volna látnia közöttük a pozitív urat, minden szerencsétlenségének okozóját. De baj azért nem történt. Az alamizsnát, amelyet Beausire ezuttal is bőségesen osztott, hangos «Az Isten fizesse meg»-gel nyugtázták és a boldog apa úgy távozott a Szent Pál-templomból, mint a nemes, akit nagyon szeretnek, becéznek plébániájának szegényei.

A keresztelés tanui kocsijukba szálltak és csodálkozva beszéltek meg az érdekes keresztelőt.

Beausire az utca sarkáról leste őket és midőn elindultak, reszkető kézzel vetett csókokat fia után és midőn szívében lecsendesedett az érzékenyülés, és midőn eltűnt szeme elől a koci, eszébe jutott, hogy nem jó kísértetni az Istent meg a rendőrséget, elvonult menedékhelyére, amelyet csak ő, Cagliostro és Crosne ur ismert.

Mert hát Crosne is megtartotta, amit Cagliostronak ígért és nem firtatta Beausire ur viselt dolgait.

A gyermek visszatért a Bastilleba, Chopinné asszony elmondta

Olivár
sirt ő
nézni,

magá
jó an

V

a biró

A

geriel

ponta

A

olyan

alatt.

(

időnk

Y

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

szava

Olivának a meglepő kalandot és ujára huzta Beausire gyűrűjét. Oliva sirt örömeiben és midőn Chopinné sürgette, hogy dajka után kellene nézni, kijelentette:

— Rousseau tanítványa, Gilbert, azt tanítja, hogy a jó anyának magának kell táplálnia gyermekét. En fogom táplálni a fiamat, mert jó anyja akarok lenni.

A szegyenpad.

Végnélküli tárgyalások és viták után eljött végre a nap, amelyen a bíróságnak az államügyész vádjaival szemben állást kellett foglalnia.

A vádlottakat, Rohan biboros kivételével, átszállították a Conciergeriebe, hogy közelebb legyenek a nagy tárgyalóteremhez, amely naponta reggel hét órakor nyitvatott ki.

A bírak előtt, akik fölött Aligre elnökölt, a vádlottak általában olyan magatartást tanusítottak, mint a per folyamán, a vizsgálatok alatt.

Oliva őszinte volt és félénk; Cagliostro nyugodt, felsőbbes, alakja időnkint szinte misztikus dicsfényben csillogott.

Villette szegyenkezett, alávaló volt és siránkozó.

Jeanne arcátlan, szikrázó szemű, mindig fenyegetőző; minden szavával mérget lehel.

A biboros egyszerű, álmodozó, néha szinte érzéketlen.

Jeanne hamar megszokott a Conciergerieben és mézes hízgeléseivel, titkos ajándékaival megnyerte az igazságügyi palota kapusának, feleségének és fiának jóindulatát.

Igy tűrhetővé tette életmódját és érintkezést tudott fenntartani a külvilággal. A majomnak mindig több hely kell, mint a kutyának, az intrikusnak több, mint a csendes embernek.

Franciaország ezuttal sem hallott semmi újat. Még mindig ugyanarról a nyakékről volt szó, amelynek eltulajdonításával vádolták a szereplőket és azok egymást.

A perben arról kellett dönten, hogy ki hát a tolvaj.

A franciák, mint ma, akkor is tulzásra hajló nép voltak és ez a tulajdonságuk az igazi per fölé egy másiknak a hálóját feszítette ki.

Azt kérdezték, helyesen járt-e el a királyné, midőn a biborost le tartóztatta és vakmerőségéért megvádolta.

Mindazok számára, akik politikával foglalkoztak, ez a második per volt a tulajdonképeni, az igazi. Rohan herceg joggal mondotta-e a királynénak, amit mondott; titkos megbízottja volt-e a királynénak, akit a királyné kiszolgáltatótt, midőn nyilvánosságra került a dolog?

Vagyis, a biboros jóhiszeműen járt-e el, mint a királyné meghitt bizalmasa?

Ha jóhiszeműen cselekedett, akkor a királyné bűnös, mert, jóllehet ártatlan, de mégis elítélendő bizalmas viszonyt tartott fenn vele, amint ezt De La Motte grófné makacsul állította. Bűnös viszony volt, mert hiszen el kellett titkolni a férj, a miniszterek, a nép előtt.

Igy festett a per, amelyben az államügyész a végső döntést követelte.

Az ügyész szólásra emelkedett.

Részletesen fejtegette az egyes vádlottak bűnösségét, a bíborosról szólva kiterjeszkedett a másodrendű kérdésre is. Kijelentette, hogy a nyakék ügyében a királynét a legcsekélyebb vád sem érheti. És ha így van, akkor minden bűn a bíboros fejére hárul.

A vádlottak számára a következő büntetéseket követelte:

Villette gályarabságra ítéltessék;

Jeanne De La Motte büntetése megbélyegzés, megvesszőzés és örökös fogság legyen;

Cagliostro-ról jelentse ki a bíróság, hogy a bünténytől távol állott és nem volt benne semmi része.

Oliva mentessék fel.

A bíboros ismerje be, hogy vakmerően megsértette a királyi Felséget. E' beismerés következményeképpen távolíttassék el a király és a királyné közeléből és fosztassék meg rangjától és méltóságaitól.

Ez a vádbeszéd a bíróság tagjaiban ingadozó határozatlanságot, a vádlottakban tompa rémületet keltett. A királyi akarat olyan határozottan jutott kifejezésre, hogy egy negyedszázaddal ezelőtt, amidőn a bíróságok kezdtek lerázni magukról a királyi önkény igáját és kiváltásos helyzetük elismerését követelték, a bíróság bizonyára sietett volna tullicitálni a királyi ügyészt és bizonyosságot tenni a királyi trón csalhatatlanságába vetett hitéről.

Most azonban csak tizennégy bíró tette magáévá az ügyész felfogását, szóval, a bíróság két pártra oszlott.

Az utolsó kihallgatások következtek, a vádlottakat ismerve felesleges formáság, mert hiszen az volt a céljuk, hogy még az utolsó pillanatban beismerő vallomásokat csikarjanak ki.

Az volt a szokás, hogy a vádlottat egy alacsony székre ültették, erre a megszégyenítő ülőhelyre, amelyről annyi gonosztevő távozott a vérpadra.

Erre a székre ült most Villette és sirva könyörgött elnézésért.

Bevallott mindent: hamisított, büntársa volt a grófnénak, de megbánta tettét, lelkiismerete nem hagyja nyugton és ez már elég büntetés.

Ez a szereplő senkit sem érdekelt. Gazember volt, semmi egyéb.

Midőn elbocsátották, jajongva tért vissza cellájába.

Utána De La Motte grófné következett, akit Frémyn őrök vezetett a terembe.

Kabátka és fehér battiszt-bluz volt rajta és szalagok nélküli könnyű főkötő; arcát fátyolféle takarta; hajára nem tett rizsport. Megjelenése mély hatást tett a gyülekezetre.

Ezuttal érte az első sérelem: a melléklépcsőn vezették, amelyen a közönséges gonosztevőket szokták.

A teremben uralkodó hőség, az imbolygó fejek megzavarták; szemét be kellett hunynia egy pillanatra, hogy mintegy hozzászokjon a fényes gyülekezethez.

Most az őrök sietős léptekkel, kezén fogva vezette a terem közepén álló szégyenpadhoz, ahhoz a félkör közepén álló kis székhez, amelynek, ha nem tárgyaló teremben, hanem a vérpádon van, töke a neve.

Midőn meglátta ezt a megbecstelenítő ülőhelyet, amelyre őt, a Valois-leányt, aki a francia királyné sorsát tartja kezében, kényszerítik, Jeanne De La Motte elsápadt és haragosan tekintett körül, mintha

meg akarná félemlíteni bírát, akik ezt a sérelmet el merték követni. De minden arcon csak erős akaratot olvasott, vagy kíváncsiságot, de részvétet nem, magábafojtotta tehát felháborodását és sietve leült, mert különben le kellett volna roskadnia.

Feleletei mind telve voltak bizonytalan, kétértelmű kijelentésekkel, amelyekből a királyné ellenségei éles fegyvereket kovácsolhattak. Csak akkor volt határozott, ha ártatlanságát hangoztatta. Ugy forgatta a dolgot, hogy az elnök kénytelen volt megkérdezni tőle, vajjon valóban megvannak-e azok a levelek, amelyeket állítása szerint a biboros a királynéhoz intézett, valamint azok, amelyeket a királyné irt a biborosnak.

A kigyó minden mérgét beleöntötte a feleletbe, amelyet erre a kérdésre adott.

Először bizonykodott, hogy ő a világért sem akarja kompromittálni a királynét; aztán kijelentette, hogy erre a kérdésre a biboros adhatja meg a leghitelesebb feleletet.

— Szólítsák fel, — mondotta — hogy mutassa be a leveleket, vagy azoknak másolatát, hogy így kielégüljön kíváncsiságuk. Én bizony alig is tudom, hogy azokat a leveleket a biboros irta-e a királynéhoz, vagy a királyné a biboroshoz; királyné nem irhat ilyen bizalmasan alattvalójának, alattvaló nem lehet ennyire tiszteletlen királynéjához.

Az ijesztő, halálos csend, amely ezt a támadást fogadta, megmutatta Jeannenak, hogy ellenségeiben borzalmat, hiveiben rémületet, pártatlan bíráiban bizalmatlanságot keltett. Még csak az a remény enyhítette elkeseredését, hogy utána a biboros fog helyet foglalni a szégyenpadon. Örült ennek és szinte elegendő bosszuállásnak tartotta. Midőn azonban kimenőben visszafordult, hogy még egyszer lássa a szégyenpadot, amelyre Rohan biborost juttatta, az nem volt már ott, a bíróság parancsára eltüntették és az egyik ajtónálló karosszéket tett a helyére.

Felhördült, mint a dühös vadállat, kirohant a tereméből és mint az örült harapta öklét.

Bűnhődése tehát már megkezdődött. A biboros lassu léptekkel közeledett. Hintón jött az igazságügyi palota elé és a főkaput nyitották ki előtte.

Két ajtónálló és két hivatalnok kísérte; oldalán a Bastille parancsnoka lépdelt.

Midőn belépett, rokonszenves moraj kelt a padsorokban. A morajra kívülről hatalmas rivalgás felelt. A nép üdvözölte a vádlottat és a bírák jóindulatát kérte számára.

Lajos herceg sápadt volt és heves megindultsággal küzdött. Ünnepi díszben jelent meg, tisztelettel és bizonyos leereszkedéssel, mint a vádlott, aki elfogadja és követeli is bíráinak ítéletét.

A karosszékhez vezették a biborost, aki nem mert körültekinteni; az elnök köszöntötte és bátorító szavakat intézett hozzá, majd a bíróság nevében hellyel kínálta meg. Az előzékeny szavak még fokozták a vádlott meghatottságát és arca halványságát.

Midőn beszélni kezdett, hangjának reszketése, a melléből minduntalan előtörő sóhajok, egész megtört magatartása mély részvétet keltett a hallgatókban.

Hosszasan magyarázta helyzetét és nem annyira bizonyítékokat

hozott fel, mint inkább bocsánatot kért. És mikor aztán a hatalmas szónok, az ékesszólás mestere hirtelen megakadt, midőn a felindulás guzsbakötötte szavát, gondolkodását, bátorságát, lélekjelenlétét, ez beszédesebb védelem volt, mint a legragyogóbb védőbeszéd.

Utána Oliva következett. A szegény asszony megint ott találta a szégyenpadot. A jelenlevőkön végigborzongott a hideg, midőn megláták a királynénak ez eleven hasonmását a szégyenpadon, amelyen az imént Jeanne De La Motte foglalt helyet. Mária-Antóniának ez a kísértete a tolvajok és hamisítók padján, megfagyasztotta a vért a királyság legelkeseredettebb ellenségeinek ereiben is. Mert ebből a fajtából is sokan sereglettek oda ehhez a látványhoz, mint a tigris a vérszagra.

Mindenki tudta, hogy Oliva az ajtó előtt tette le karjából csecsemő gyermekét és midőn kinyílt az ajtó, Beausire fiának sirása hangzott be, védelmére kelve az anyának.

Oliva után jött Cagliostro, a büntelen. Őt nem kinálták meg helylyel, jóllehet a karosszék ott maradt a szégyenpad mellett.

A törvényszék félt Cagliostro védőbeszédétől. Csak a forma kedvéért hallgatták ki és Aligre elnök hamarosan befejezettnek nyilvánította a kihallgatást.

A törvényszék ezután kimondta, hogy a bizonyítási eljárás befejeztetett és megkezdődik az ítélethozatal megelőző tanácskozás. A közönség lassan széledt el a partok irányában, azzal, hogy éjszaka megint itt lesznek, mert hallani akarják az ítéletet, amely bizonyára nem fog soká késni.

A vasrács és az abbé.

A vádlottakat erre az éjszakára a Conciergerieben szállásolták el. A tömeg este élénk, de halk csoportokban gyülekezett a téren, hogy azon frissében értesüljenek az ítéletről.

Párisban, sajátságos, a nagy titkokat már ismeri a közönség, mikor azok még ki sem pattantak.

A nép tehát várakozott és közben élvezettel szűrösölte az ánizsos italt, amelyet a mozgó árusok a Pont au Change-híd lábánál árultak.

Nagyon meleg volt. A júniusi felhők lustán, nehézkesen gördültek, mint sűrű füsttömeg. A láthatáron minduntalan tüzek villantak meg.

Mialatt a biboros, akinek megengedték, hogy a saroktornyot összekötő erkélyfolyosón sétáljon, Cagliostroval védekezésük várható sikerét beszélte meg; mialatt Oliva cellájában kis fiát ringatta és simogatta, Reteau pedig, körmeit rácsálva, hasonlított össze a Crosne ur által kilátásba helyezett tallérok számát a börtönben töltendő hónapok számával, azalatt Jeanne, aki Hubert kapus feleségével a kapus lakásában tartózkodott, megpróbálta, hogy beszéddel, mozgással szerezzé vissza kedélyének és gondolatainak rugalmasságát.

Ezt a magas, kőcöccákkal padlózott, teremnagyságu helyiséget a Szajna-part felől nagy, csucsíves ablak világította meg. Az apró üveg-négyszögek csak fűsvényen bocsátották be a nappali fényt és mintha még ebben a szobában is, amelyben pedig szabad emberek laktak, meg akarnák riasztani a szabadságot, az ablak külső oldalára alkalmazott nehézkes vasrács sűrűn keresztbe fonódó rudjai elfogták még azt a ke-

vés világosságot is, amely az ólomkerethe foglalt üvegen átszűrődhetett volna.

De talán jól is volt ez így. A foglyok nem láthatták a napfényt a maga vakító ragyogásában és így talán kevésbé fájt nekik, hogy meg vannak fosztva tőle. Mindenben, még az ember által kieszt legrosszabb dologban is, ha egyszer elhaladt fölötté az idő, ez a békéltető közbenjáró Isten és ember között, elhaladt fölötté, van valami harmónia, amely megenyhít és megkönnyíti az érzések útját a fájdalomtól a mosolyig.

Mióta Jeanne a Conciergeriebe került, ebben a teremben élte napjait a kapus felesége és fia társaságában. Tudjuk, hogy alkalmazkodó természetű volt és meg tudta kedveltetni magát. Ezek az emberek megszerették. Elhitette velük, hogy a királyné nagy bünt követett el. Nem sokkal később, ugyanebben a teremben, egy másik kapust szintén megindított egy fogoly asszony szánalmas sorsa; ez a másik kapus is ártatlannak tartotta türelmes, angyali szelidségű foglyát, a francia királynét.

De La Motte grófné tehát, amint ő maga mondta, a kapus és családja társaságában megfeledkezett sujtó gondjáról és jókedvével viszonozta a család szíves indulatát. Ma, midőn az eljárás befejezte után visszaszájott közéjük, gondterhes, zavart arcokat látott.

Ennek a ravasz nőnek a figyelmét a legcsekélyebb árnyalat sem kerülte el. A semmiség is reményt vagy csüggedést keltett benne. Hubertétől azonban ezuttal hasztalan próbált megtudni valamit, ez és az övéi csak mindennapi általánosságokról voltak hajlandók beszélni.

A terem egyik sarkában Jeanne egy papot vett észre, aki ritka vendége volt a családnak. Provence gróf távolabbi környezetéhez tartozott; egyszerű ember volt, nem tulságosan szigorú, ismerte az embereket. Hubertéknél már hosszabb ideje nem fordult meg és azóta lett megint gyakoribb vendég, mióta De La Motte grófné a Conciergeriebe került.

Rajta kívül ott volt az igazságügyi palota két vagy három magasabb rangú hivatalnok. Mindnyájan kíváncsian nézték a grófnét, de nem igen mutattak kedvet a beszélgetésre.

Jeanne tette meg tehát az első lépést.

— Biztosan tudom, — mondta — hogy odafent élénkebb beszéd folyik ebben a pillanatban, mint itt.

A kapus és felesége halk mormolással felelt valami igenlésfélét, a többiek azonban nem látszottak észrevenni a felhívást.

— Hol van az az ott, asszonyom? — kérdezte az abbé, a tudatlant játszva.

— A teremben, amelyben biráim határoznak, — felelte Jeanne.

— Oh, igen, igen, — mondta az abbé.

Ismét elhallgattak és kis idő múlva újra Jeanne vette fel a szót.

— Azt hiszem, hogy mai vallomásom jó hatást tett. Önök bizonyára tudják, ugy-e így van.

— Természetesen, hogyne tett volna, — felelte zavarodottan a kapus.

És felállt, mint aki nem szívesen folytatja a beszélgetést.

— És mi az ön véleménye, abbé ur? Ugy-e jól áll az ügyem? Hiszen egyetlenegy bizonyítékot sem hoztak fel.

— Ez igaz, grófné, — mondta az abbé. — Épen ezért jogosan remélhet.

— Ugy-e remélhetek? — kiáltott fel Jeanne.

— Mégis, — folytatta az abbé — tegyük fel, hogy a király...

— Nos! mit tehet a király? — mondta Jeanne indulatosan.

— Mondjuk például, hogy a király nem hajlandó belenyugodni abba, hogy ne legyen neki igaza.

— Akkor elítélteti Rohan bíborost, ami pedig lehetetlen.

— Igaz bizony, hogy ez kissé nehéz, — felelték a jelenlevők.

— Már pedig ebben a percben Rohan és én között nem lehet különbség.

— Nem így van, asszonyom, — jegyezte meg az abbé. — Ne áltassa magát felesleges illuziókkal. Mindenesetre lesz egy felmentett vádlott... én azt hiszem, sőt remélem, hogy ön, de ismétlem, csak egy lesz. A királynak okvetlenül szüksége van egy bűnösre, mert különben mi lenne a királynéval?

— Ez igaz, — mondta tompán Jeanne, haragudva, amiért megfosztják a reménytől, amelyben pedig maga sem bízott. — A királynak szüksége van egy bűnösre. Nos, erre a célra Rohan épen úgy megfelel, mint én.

Dermesztő csend követte a grófné szavait.

Az abbé szólalt meg először.

— Asszonyom, — mondta — a király nem haragtartó. Ha első haragja lecsillapul, el fogja felejteni a multat.

— De hát mit ért ön lecsillapult harag alatt, — kérdezte Jeanne gunyosan. — Nero haragját, vagy Titus haragját?

— Egy ítélet, mindegy, hogy milyen, elfogadható elégtétel lesz, — sietett válaszolni az abbé.

— Mindegy, hogy milyen!... Ez csunya szó és nagyon bizonytalan...

— Például elzárás valamelyik kolostorba; azt mondják, a király legszívesebben venné ezt az ítéletet az ön számára.

— A kolostor! a lassu, szégyenletes halál, szóval olyan ítélet, amely kegyelemnek lássék!... Nyugodjék békével, ugy-e?... A koplálás, a hideg, a fenytések! És így bünhődjék az ártatlan, amidőn a bűnös hatalmas és megközelíthetetlen? Akkor inkább a rögtöni halált, de olyant, amilyent magam választok, szabad akarattal, hogy megbüntessem magamat, amiért e nyomorult világra jöttem!

És rábeszélésre, kérésre nem hallgatva, félrelökte a portást, a feleségét, a papot, az ételszekrényhez rohant, hogy kést ragadjon.

Mégis sikerült őt megállítani, de ekkor meg, mint a párduc, melyet a vadászok felriasztanak, de nem rémítenek meg, dühös tüvöltéssel befutott a mellékszobába, felragadott egy hatalmas virágcserepet és fejét kezdte ütni vele.

A cserép eltört, egy darabja a furia kezében maradt; fején több hasadásból vér szivárgott. A kapus felesége sirva ölelte karjába. Székre ültették, vízzel, ecettel mosdatták. Elájult.

Midőn magához tért, az abbé levegőhöz szerette volna juttatni.

— Nézze, — szólt a kapushoz — ez a vasrács kirekeszti a levegőt meg a világosságot. Nem lehetne a levegőre vinni ezt a szerencsétlen nőt?

Hubertné ekkor, mindenről megfeledkezve, a szekrényhez futott, kulcsot vett elő, mellyel kinyitotta a rácsot és egyszerre levegő és világosság özönlött a szobába.

— Nini! — szólt az abbé, — nem is tudtam, hogy a rács kulccsal nyitható. Istenem, hát minek ez a nagy óvatosság?

— Ez a parancs! — felelte a kapus.

— Igen, hiszen tulajdonképen érthető is, — mondta az abbé jó hangosan. — Ez az ablak mindössze hét lábnyra van a talajtól és a folyó-partra néz. Ha a foglyok idáig juthatnának a Conciergerie bel-sejéből, innen már csak egy ugrás és bottal üthetnék a nyomukat.

— Ez bizony igaz, — felelte a kapus.

Az abbé félszemmél a grófnét figyelte és látta, hogy az mindent hallott, megértett, sőt össze is rezzent és hogy az abbé szavai után a szekrényt vizsgálta, amely mindössze egy rézgombbal zárult.

Most már tehát nem volt rá szükség többé, bucsuzott.

Az ajtóból azonban még egyszer visszafordult.

— Mennyi nép van a téren! — mondta. — Mindenki az igazságügyi palota felé tart, a parton nincs egy lélek sem.

A kapus kitekintett.

— Az ám, — jegyezte meg.

— Ugy látszik, azt hiszik, — folytatta az abbé, még mindig úgy mutatva, mintha a grófné nem hallaná — hogy még az éjjel meghozzák az ítéletet. Mit gondol?

— Alig hiszem, — felelte a portás. — Reggel lesz ítélet, előbb nem.

— Akkor hát legyen gondjuk rá, hogy ez a szerencsétlen asszony kipihenje magát reggelig. Ennyi izgalom után jó lesz neki egy kis alvás.

— Én a feleségemmel átmegyek a másik szobába, a grófné meg hadd pihenjen itt a karosszékekben, ha nem akar inkább lefeküdni.

Jeanne megmozdult, tekintete találkozott egy pillanatra az abbé tekintetével, aki leste a válaszát. Aztán úgy tett, mintha megint elszunnyadna.

Az abbé elment, a kapus és felesége is átmentek a másik szobába, miután halkán bezárták a rácsot és visszahelyezték a kulcsot az almáriombba.

Amint magára maradt, Jeanne rögtön kinyitotta szemét.

Az abbé azt tanácsolja, hogy szökjem, — gondolta; világosabban alig figyelmeztethetett volna a menekülés szükségességére és a menekülés módjára. A bírák még nem határoztak és ő elítéltetésemet helyezi kilátásba. Inkább barátoknak látszik, aki szabadságomat kívánja, mint durva ellenségnek, aki vesztetre tör.

— Csak egy lépés és elmenekülhetek. A szekrényt kell kinyitnom, aztán a rácsot és lent vagyok a néptelen parton.

— Igen!... egy lélek sincs a parton; még a hold is a felhők mögé bujt.

— Meneküljek!... Oh, a szabadság!... milyen boldogság volna visszatérni kincseimhez, milyen boldogság volna visszafizetni ellenségeimnek a bántalmakat, amelyekben részem volt!

A szekrényhez lépett és elővette a kulcsot. Már-már beleillesztette a rács zárjába.

Amint most kitekintett, a part kőkorlátjánál egy sötét alakot vélt látni a homályban.

— Valaki van ott, a homályban, — mondta magában; talán az abbé; öröklik, hogy sikerül-e a szökésem; vár, hogy segítségemre legyen. Igen, de hátha csak törbe akar csalni... hátha, amint kilépek a partra, elfognak, rajta kapnak a szökésem?... A menekülés egyértelmű a bűn bevallásával, vagy legalább is azt bizonyítja, hogy félek a büntetéstől! Aki szökik, az saját lelkiismerete elől menekül... És ki ez az ember?... Ugy látszik, Provence gróf hive... De miért ne lehetne épenugy a királyné, vagy Rohan embere?... Ezek nagy árat fizetnének, ha sikerülne elkövetetniök velem ezt a végzetes hibát... Igen, valaki lesben áll ott...

— Most akarnak megszöktetni, az ítélet előtt? Miért nem próbálták meg már előbb, ha valóban jót akartak? Istenem! Ki tudja, hátha ellenségeim már értesültek felmentő ítéletemről? Ki tudja, hátha ennek a királynéra nézve végzetes csapásnak akarnak eleje vágni azzal, hogy szökésre csábítanak és ily módon csikarják ki belőlem a beismerő vallomást? Nem megyek!

Jeanne most már szentül meg volt győződve, hogy sikerült elkerülnie a kivetett csapdát. Mosolygott, bizakodva emelte fel makacs fejét és nyugodtan helyezte vissza a kulcsot a kandalló mellett álló almáriomba.

Aztán leült az ablakkal szemközt, úgy tett, mintha elaludna, ehelyett azonban szemmel tartotta a parton álló embert, aki valószínűleg elunta a várakozást és végül is, hajnali három óra tájban, midőn világosodni kezdett és a vizet meg lehetett különböztetni a partoktól, felkerekedett és eltávozott.

Az ítélet.

Reggel, midőn újra kel a város zaja, midőn Páris életre ébred, midőn újra kezdi, amit az előző este abbahagyott, a grófné egyre várta, mikor hozzák már hírül felmentését, mikor rohannak be barátai, hogy szerencsekívánataikkal halmozzák el.

Igen, de vannak-e barátai? A vagyonnak, a jólétnek mindig akadnak csatlósai és Jeanne gazdag lett és hatalmas. Bőkezűen adott és mégis, nem tudott még olyan futó barátokat se szerezni, akik a bajban elpártolnak attól, akinek egy nappal előbb még hiteleztek.

De a diadal után, amelyre biztosan számított, lesznek hivei, lesznek bámulói, lesznek irigyei.

Egyelőre azonban hiába várta, hogy vidám arcu emberek serege rohanja meg a kapus fülkáját.

Az erős, megingathatatlan meggyőződésből a hasztalan várakozás alatt lassan beleesett a másik végletbe, a riadt nyugtalanságba.

És minthogy az örökös színlelésbe is belefárad az ember, a kapuscsalád előtt nem rejtgette érzelmeit.

Kimennie nem lehetett, hogy híreket szerezzen, az egyik ablakhoz állott tehát és hallgatta, mit beszélnek kint a téren. Szent Lajos palotájába azonban a térről csak zűrzavaros moraj hallatszott be.

Most egyszerre a morajt tomboló, lelkes kiáltás, éljenzés, lábdobo-

gás váltotta fel. Jeanne megrémült, mert nem hihette, hogy a rokon-szenvnek ez a viharos kitörése neki szól.

Kétszer hangzott fel az örömrivalgás és utána egészen más természetű zaj támadt.

Helyeslés volt ez is, de nyugodt helyeslés és alig hogy felhangzott, mindjárt el is hallgatott ismét.

A partok csakhamar benépesedtek; a téren felbomlott a tömeg és csoportokban széledt szerteszét.

— A biboros meg lehet elégedve a mai nappal, — mondta egy ügyvédbojtárféle, nagyokat ugorva a kökorklát mentén.

Felkapott egy követ és hosszú gyakorlatra valló ügyességgel vetette a folyóba.

— A biboros! — tűnődött Jeanne; — hát felmentették a biborost és a hír már kijutott a térre?

Homlokán veritékcseppek jelentek meg.

Sietve ment át a nagy szobába.

— Mit hallok! — szólta Hubertnéhez; — valaki azt mondta lent a parton, hogy a biboros meg lehet elégedve. Mivel lehet megelégedve vajjon?

— Nem tudom, — felelte az asszony.

Jeanne a szemébe nézett.

— Kérem, kérdezze meg a férjétől, — mondta aztán.

Hubertné megtette és a kapus kívülről felelt:

— Nem tudom!

Jeanne türelmetlenül, sértődötten állt meg egy pillanatra a szoba közepén.

— Akkor hát miről beszéltek ezek a járókelők? Én jól hallottam, egészen bizonyos, hogy a perről volt szó.

— Talán úgy gondolták, — mondta a jószívű Hubert — hogy ha a biborost felmentik, jó napja lesz.

— Azt hiszi, hogy felmentik? — tört ki Jeanne, körmeit tenyerébe vágva.

— Ez bizony megeshetik.

— És velem mi lesz akkor?

— Oh, önnel, asszonyom... hát önt is felmentik. Miért ne?

— Furcsa feltevés! — mormolta Jeanne.

— Nem jól teszi, asszonyom, hogy a kívülről bizonytalanul beszűrődő zajjal gyöttri magát, — mondta a kapus. — Higyje meg, jobban teszi, ha nyugodtan bevárja, míg védője vagy Frémyn eljönnek és felolvassák...

— Az ítéletet!... nem... nem!

Hallgatózott.

Egy leány ment arra társnőivel, ünneplőben, szalagosan, virággal kezükben. A rózsa illata felszállt Jeanne ablakába, mint jóltevő balzsam a külvilágból.

— A csokromat neki adom, — mondta a leány és a többiek helyesleltek. — Drága ember! Ha a közelébe jutok, én megcsókolom.

— Én is, — mondta egy másik.

— Én tőle akarok egy csókot, — mondta a harmadik.

— Nincs rossz izlésed, mert hát szép ember ám!

És továbbment a vidám csapat.

— Megint a biboros! mindig csak a biboros! — mormolta Jeanne; — felmentették, felmentették!

Olyan keserűséggel és olyan meggyőződéssel mondta ezt, hogy a kapus családja, nem akarva megismételni a tegnapi estét, csillapítani igyekezett.

— Ugyan, asszonyom, miért nem akarja, hogy felmentsék és szabadlábra helyezték azt a szerencsétlen embert?

Jeanne megértette a célzást és megéreztte, hogy a kapus és felesége más szemmel nézik, mint eddig. Nem akarta eljátszani jóindulatukat, azért így szólt:

— Oh, én nem így értettem! Csak nem tartanak olyan gonosznak és irigynek, hogy szerencsétlen társaimnak rosszat kívánjak. Istenem! bár felmentenék a biborost. Csak én, én is tudnám végre, mi lesz velem... Higgyék meg, barátaim, a türelmetlenség az oka levertségemnek.

Hubert és felesége egymásra néztek, mintha tanakodnának, szólnak-e.

Jeanne nem tudott eléggé uralkodni magán, szemében megvillant valami, amire amazok letettek szándékukról.

— Nem szólnak semmit? — kiáltott fel Jeanne, észrevéve, hogy hibát követett el.

— Mit mondjunk, hiszen nem tudunk mi semmit, — felelték halkan.

Ebben a pillanatban a portást kihívták a szobából és Jeanne egyedül maradt az asszonnyal, aki igyekezett őt szórakoztatni. De hiába volt minden igyekezete; a fogoly érzékét, gondolatait teljesen lekötötték a kívülről beszűrődő hangok, amelyeket a lázbeteg hallásával fogott fel.

Az asszony, látva, hogy nem tudja figyelmét elterelni, beletörődött a változhatatlanba.

Most hirtelen nagy zaj, lázas mozgolódás támadt a téren. A néptömeg a hidra rohant, egészen a partig, olyan tartós, olyan lelkes kiáltozással, hogy Jeanne szíve megremegett őrhelyén.

A rivalgás pedig csak nem akart elülni: egy fedetlen hintónak szólt ez az örömjaj, a lovakat nem a kocsis gyeplője, hanem a sűrű tömeg tartotta féken, úgy hogy csak apró lépésben haladhattak.

A tömeg mind sűrűbben fogta gyűrűjébe a hintót és végül már szinte a vállán vitte a kocsit, a lovakat, a benne ülő két emberrel együtt.

Az éles napfényben, a virágosön át, az ezer lelkes kéz emelte viráglugas alatt a grófné felismerte a két embert, akiknek a nép lelkesedése szólt.

Az egyik belesápadt a népszerűségnek e diadalmas kitörésébe, komoly maradt, kábultan, reszketve ült helyén. A kerekek küllőire nők kapaszkodtak, a kezeit csókolták és versengtek apróra tépett csipkés kézelőjének darabkáijért, amelyekért friss, illatos virágokat adtak cserébe.

A szerencsésebbek a hintó hátulján, a lakájok mellett szorítottak maguknak helyet. Onnan előrehajoltak, hatalmukba kerítették az imádott ember fejét, tiszteletteljes csókkal illették, aztán helyet adtak másoknak. Ez a rajongó örömmel fogadott férfi nem volt más, mint Rohan biboros.

A hintó másik utasa, friss, jókedvű, ragyogó, büszke férfiú, valamivel kevésbé élénk, de szintén rokonszenves fogadtatásban részesült. A vivátból neki is bőven kijutott. A nők a bíborost rajongták körül, a férfiak lelkesen kiáltották: Éljen Cagliostro!

Az örömmámor közepette jó félórába telt, míg a hintó átjutott a hidon és Jeanne folyton látta ezalatt a benne ülő két alakot. A legapróbb részlet sem került el figyelmét.

A közönség lelkesedésének ez a megnyilvánulása a királyné áldozatai iránt, mert így nevezték el őket, egy pillanatra örömet keltett Jeanne szívében. De csak egy pillanatra.

Mert aztán rögtön eszébe jutott:

— Hogyan! ezek már szabadok; velük szemben már elintézték a formáságokat és én, én még nem tudok semmit; miért nem jönnek és mondják meg nekem is az eredményt?

Fázott, hideg rázta.

Érezte, hogy ott áll mellette Hubertné, szótlanul figyelve az utcai jelenetet; bizonyára tudja, mi történik Jeanne lelkében és mégsem világosítja fel.

Nem bírta tovább és már épen kérdezni akart, midőn újabb hangos kiáltások ismét a hidra irányították figyelmét.

Embercsoport közepén bérkocsi haladt felfelé a hidon.

A kocsiiban Jeanne megismerte Olivát, aki mosolyogva, kacagva mutogatta fiát a népnek, amely vaskos tréfákat meg csókokat dobált a kíváncsi nő felé. Tehát ő is szabad; őt is ünnepli a tömeg a maga durva módján, de Oliva kisasszonynak ez is több, mint amit remélt.

A hid közepén postakocsi várakozott. Belsejében Beausire rejtőzködött valamelyik barátja háta mögött, mert nyilvánosan nem mert még mutatkozni. Intett Olivának, aki leszállt a kocsijából, mire az ünneplés macskazenébe csapott át. De némely színész még örülhet is, ha csak macskazenét kap és nem hagymát meg záptojást.

Oliva a postakocsiiban Beausire karjaiba rohant, aki ölelte, fojtogatta, könnyekkel, csóközönnel borította, el sem engedte többé és csak Saint-Denisben mert fellelegzeni, ahol lovat váltottak, anélkül, hogy a rendőrség megzavarta volna örömteljes viszontlátásukat.

Jeanne, midőn látta, hogy ezek már mindannyian szabadok, boldogak, ünneplik őket, tűnődni kezdett, miért nem adnak hirt neki is.

— Hát én! — kiáltott fel, — miért gyötörnek ilyen kegyetlen módon, miért nem közlik velem is az ítéletet.

— Nyugodjék meg, asszonyom, — csitította Hubertné; — nyugodjék meg.

— Lehetetlen, hogy ön ne tudjon semmit, — támadt rá Jeanne; — ön bizonyosan tud már mindent! Meg kell mondania!

— De asszonyom...

— Ha maradt a szívében egy cseppnyi jóság, mondja el, amit tud; hiszen látja, milyen rettenetesen gyöttrődöm.

— Nekünk, alantas alkalmazottaknak nem szabad elárulnunk az ítéleteket, hanem a törvényszék őrnökei olvassák fel azokat.

— Hát olyan rettenetes, hogy nem meri elárulni? — kiáltott Jeanne eszeveszett haraggal.

A kapust megrémítette ez a kitörés és már attól tartott, hogy megismétlődik az esti jelenet.

- Nem, — mondotta — legyen nyugodt, türtőztesse magát.
 — Akkor hát beszéljen.
 — Ha megigéri, hogy türelmes lesz és nem árul el.
 — Megígérem, esküszöm, csak beszéljen!
 — Tehát először is, a bíboros ökegyelmességét felmentették.
 — Tudom.
 — Cagliostro grófról kimondták, hogy semmi köze a bűntényhez.
 — Tudom! tudom!
 — Oliva kisasszony ellen elejtették a vádat.
 — Tovább! tovább!...
 — Reteau de Villette urat elítélték...

Jeanne megremegett.

- Gályarabságra...
 — És engem! engem? — kiáltotta, dühösen toporzékolva.
 — Türelmem, asszonyom, türelmem. Hát ezt ígérte?
 — Már türelmes vagyok, hiszen látja. Beszéljen... engem?
 — Számüzetésre, — mondta halkán, félrefordulva a kapus.

Az öröm sugara csillant meg a grófné szemében, de ki is aludt mindjárt.

Ajúlást szinlelt és hatalmas sikollyal dőlt Hubertné karjába.

— Hát még ha megmondtam volna neki az igazat! — sugta oda Hubert a feleségének.

— Számüzetés! — gondolta Jeanne a jól játszott idegroham közepette. — Tehát szabad leszek, gazdag leszek, bosszút állhatok, álmaim beteljesednek... Megnyertem a játékot.

Az ítélet végrehajtása.

Jeanne csak várta az írnokot, aki a kapus kijelentése szerint fel fogja olvasni előtte az ítéletet.

A kétség megszűnt, gögjéből is engedett és így gondolkodott:

— Mit törődöm én azzal, hogy Rohant kevésbé bűnösnek mondták ki, mint engem.

Engem nem sujt ez az ítélet. Ha valóban és kétséget kizárólag az egész világ elismerte volna, hogy Valois-leány vagyok, akkor az én érdekemben is, mint ahogy a bíboros érdekében történt, hercegek és grófok serege, cifra kardbojtos, csákós urak ostromolták volna a bírakat és De La Motte grófné, a Valois-k leszármazottja, nem került volna a vádlottak padjára.

— De mit törődöm a multtal, amely meghalt? Most ime, véget ért életemnek ez a döntő eseménye. Helyzetem kétes volt az udvarnál, kétes volt a társaságban, a felülről jövő legkisebb szellő is megingathatta és ki tudja, talán újra visszasüllyedtem volna abba a nyomorúságba, melyben életem tanuló éveit töltöttem.

De most vége. Számüznek! vagyis magammal vihetem a milliómat és élhetek kedvemre, télen Sevilla vagy Agrigente narancsligeteiben, nyáron Német- vagy Angolországban, szóval fiatal vagyok, és szép, és híres, magam beszélhetem el a pert a kíváncsiaknak és élhetek, ha úgy tetszik, férjemmel, ha ugyan őt is számüzték, vagy a barátokkal, akik a boldogságot és a fiatalságot jelentik.

— És akkor aztán, — folytatta Jeanne, elmerülve lázas álmodozásába — merje mondani valaki nekem, az elítéltnek, a száműzöttnek, a megalázottnak, hogy nem vagyok gazdagabb mint a királyné, hogy nem állok tisztán a világ ítélete előtt. Mert a királyné számára nem lehetett sulya az én elítéltetésemnek. A földi féreg nem zavarja az oroszlánt. Rohan herceg ítélete kellett volna neki és Rohant felmentették!

— Kiváncsi vagyok, hogyan fogják tudtomra adni az ítéletet és hogyan fognak a határra kísértetni? Bosszut állnak-e egy nőn és alkalmazzák-e a törvénykönyv rendelkezéseit? Poroszlókkal kísértetnek-e a határra? Kijelentik-e előttem ünnepélyesen: Alávaló! A király száműz országából. Nem, az én uraim szelidlelkű emberek, — gondolta mosolyogva — nem tartanak haragot. Csak erre a jó párisi népre haraguszna, aki ablakaik alatt ezt ordítja: Éljen a bíboros! éljen Cagliostro! éljen a törvényszék! Ez az ő igazi ellenségük: a nép. Oh igen, ez a közvetlen ellenség, mert hiszen én is a közvélemény erkölcsi támogatására számítottam... és győztem.

Idáig jutott Jeanne és gondolatban már meg is tette a szükséges előkészületeket. Számot vetett önmagával, elképzelte, mily módon fogja értékesíteni gyémántjait és elhatározta, hogy egyelőre Londonban fog letelepedni (nyár volt). Egyszerre csak eszébe jutott Reteau de Villette.

— Szegény fiu, — mondta gonosz nevetéssel — neki kell megfizetnie mindnyájunk helyett. Minden bűnért fizetnie kell valakinek és ha készül az ütés, kerül hozzá bűnbak is, akinek a fejére lecsapjon.

— Szegény, nyomorult Reteau! Most meglakol a királyné ellen irt pamfletekért, a tollal szőtt összeesküvésért. Isten mindenkinek kiosztja a maga sorsát, ennek hotütiéseket rendelt, amelyeket időnkint az arany váltja fel, bujkálást, kelepécet és végül a gályát. Ez a sorsa az ész hijján való ravaszágnak, így jár az igazi gonoszság nélküli rosszakarat, így jár, aki támad, holott nincs meg benne a támadáshoz szükséges kitartás és erő. A teremtés tele van kártevő lényekkel, az apró féregtől a skorpióig. Mind ártani akarnak, de eltapossák őket.

Ez volt a halotti beszéd, amellyel Jeanne elbucsuzott Reteau de Villettétől. Még elhatározta, hogy okvetlenül meg fogja tudni, melyik fogházba zárják és gondosan kerüli majd azt a helyet, nehogy kellemtelen helyzetbe juttassa ezt a szerencsétlent, akinek bizonyára fájna, ha látná, milyen jó módban él egykori fegyvertársa. Mert hát Jeanne jószívű nő volt.

Jókedvűen reggelizett a kapusékkal, azok azonban teljesen elvesztették vidámságukat és most már nem is igyekeztek titkolni, hogy terhükre van Jeanne jelenléte. Jeanne ezt az elhidegülést a meghozott ítéletnek tulajdonította és ezt meg is mondta nekik. Azt felelték, hogy nagy szívfájdalmat okoz nekik, valahányszor elítélteket látnak.

Jeanne a szíve mélyén olyan boldog volt és oly nehezen tudta titkolni örömét, szívesen egyedül maradt volna. Majd reggeli után meg is mondta, gondolta, hogy cellájába óhajt menni.

Milyen nagy volt azonban meglepetése, midőn az étkezés vége felé Hubert ünnepélyes komolysággal megszólalt:

— Asszonyom, szigorú rendeletünk van, hogy a foglyok ítélethozatal után nem tartózkodhatnak többé a kapus lakásában.

— Jó, — gondolta Jeanne — megelőzik az én kívánságomat.

Felállt.

— Világért sem akarom, — mondta aztán — hogy a szabályok ellen cselekedjek; ez csuf hálátlanság volna jószágukért. Visszamegyek a cellámba.

Figyelte, hogy milyen hatást tesznek szavai az egyszerű embe-
rekre. Hubert kulcsot forgatott a kezében, az asszony pedig félrefor-
dult, mintha megindultságát akarná titkolni.

— De hát hol fogják előttem felolvasni az ítéletet és mikor? —
kérdezte Jeanne.

— Talán csak arra várnak, hogy a szobájába menjen, — felelte
Hubert.

— Nyilvánvaló, hogy el akarnak távolítani, — gondolta Jeanne.
Valami bizonytalan nyugtalanság nyilalt lelkébe, megremegett
tőle, de azonnal megnyugodott újra.

Megindult felfelé a három lépcsőfokon, amely a kapus lakásából
a folyosóra vezetett.

Most Hubertné odafutott hozzá, megragadta kezét, nem tisztelettel,
nem barátsággal, nem jóleső elérzékenyséssel, hanem mély részvéttel,
hirtelen támadt szánalommal. A grófné figyelmét semmi sem kerülte
el, ezt is észrevette.

Ezuttal olyan tisztán kellett látnia, hogy nem tudta visszafojtani
rémületét. Ez a lélek azonban csordultig tele volt immár örömmel és
boldog reményekkel, a rémület kiröppent belőle, mint előbb a nyugta-
lanság.

De Jeanne azért mégis meg akarta kérdezni Hubertnét, mi az oka
szánakozásának. Már visszafordult, már szólni akart, midőn Hubert
melléje lépett és sietve és nem nagyon gyengéden megfogta a kezét és
kinyitotta az ajtót.

Jeanne kilépett a folyosóra. Nyolc fegyveres poroszló állott ott.
Mire vártak? Ezen tűnődött Jeanne, midőn meglátta őket. A kapus
lakásának ajtaja becsukódott mögötte. A poroszlókon tul állott egy kul-
csár, ugyanaz, aki esténként cellájába szokta kísérni a grófnét.

Ez a kulcsár elindult előre, mintha az utat akarná mutatni
Jeannenak.

— A szobámba vezet? — kérdezte ez, igyekezőn úgy mutatni,
mintha előre tudná a feleletet és nem nyugtalanzkodnék miatta.

— Igen, asszonyom, — válaszolta a kulcsár.

Jeanne a vaskorlátba fogózott és ment utána. Hallotta, hogy a
poroszlók összesugnak, de nem mozdulnak helyükről.

Megnyugodott, szótlanul tért szobájába, sőt még meg is köszönte
a kulcsárnak, hogy felvezette.

Amint végre egyedül maradt, sokáig féken tartott, a színlelés álarca
alá rejtett öröme végre szabadon kitörhetett. A Conciengerienek ez a
fülkéje olyan volt, mint a fenevad ketrece, a fenevadé, amelyet az
emberek szeszélye láncon tartott egy időre, de Isten szeszélye kibocsátja
a szabad, nagy világba.

És midőn ketrecére ráborul az éjszaka csendje és sötétje, midőn
egyetlen hang nem juttatja eszébe éber őrzőit, midőn finom szaglása
biztosítja, hogy nincs a közelben élő lény, akkor kitör belőle vad ter-
mészete. Kinyújtóztatja tagjait, hogy felkészüljön a közelgő szabadu-

lásra, kiált, ugrik, magánkívül van, olyan lelkiállapotban, amilyenben emberi szem sohasem látta.

Igy volt ez Jeanne-nal is. Egyszerre azonban lépteket hallott a folyosón, hallotta, amint megcsörrennek a kulcsok és amint a kulcs megfordul a hatalmas zárban.

— Mit akarhatnak? — kérdezte magában és figyelve emelte fel fejét.

A kulcsár lépett be.

— Nos, mi az? — kérdezte Jeanne szeliden és látszólag könnyösen.

— Jöjjön velem, asszonyom.

— Hova?

— A földszintre.

— Miféle földszintre?

— Le az irodába.

— Miért?

— Asszonyom...

Jeanne odalépett a kulcsárhoz, aki gondolkozni látszott, mondjon-e többet; az ajtóból meglátta a folyosó végén a nyolc poroszlót, akikkel az imént odalent találkozott.

— Végre is, — kiáltott izgatottan — mondja hát meg, mit akarnak tőlem az irodában?

— Asszonyom, a védője, Doillot ur akar önnel beszélni.

— Az irodában? Miért nem itt? Hiszen többizben megengedték neki, hogy idejöjjön.

— Azért, mert Doillot ur leveleket kapott Versaillesből és azokat akarja önnel közölni.

Jeanne észre sem vette, milyen valószínűtlen ez a felelet. Csak egy szót hallott: levelek Versaillesből, bizonyára az udvartól és maga a védő hozzá!

— Ugy látszik, a királyné közbenjárt a királynál az ítélőhatal után. Vagy talán...

De minek találgassa? Hiszen erre most nincsen idő, két perc múlva ugyanis megtud mindent.

Különben is, a kulcsár türelmetlenkedett; okokkal nem győzte, hát a kulcsait rázta.

— Várjon egy pillanatig, — szólt hozzá Jeanne; — látja, éppen vetközni kezdtem, hogy kissé lepihenjek; az utóbbi napok nagyon kimerítettek.

— Várok, asszonyom; de kérem, vegye tekintetbe, hogy Doillot urnak drága az ideje.

Jeanne becsukta az ajtót, másik ruhát öltött, föléje könnyű kabátkát és rendbehozta haját. Az egész nem tartott tovább öt percnél. A szíve azt sugta, hogy Doillot ur azt a parancsot hozta, hogy bocsássák őt szabadon azonnal és feltűnés nélkül hagyja el az országot! Igen, a királynénak sürgős, hogy ellensége minél előbb eltűnjön Párisból. Most, hogy az ítélet már megvan, a királyné mindent elkövet, hogy ne ingerelje ellenfelét; ha félelmetes a leláncolt párdac, mennyivel veszedelmesebb, midőn szabadjára eresztik. Ilyen gondolatok között sietett, nem, repült Jeanne a kulcsár nyomában, aki a kis lépcső felé vezette, amilyen a kihallgatásokra szokott menni. De ahelyett, hogy e terem

előtt elhaladnának és balra fordulva belépnének az irodába, a kulcsár egy a folyosó jobb oldalán levő kis ajtóhoz lépett.

— Hova megy? — kérdezte Jeanne; — hiszen az iroda erre van.

— Jöjjön, jöjjön csak, asszonyom, — mondta mézédés hangon a kulcsár, — itt várja Doillot ur.

Belépett és maga után vont a foglyot, aki mögött nagy zajjal csapódott be a nehéz ajtó, melyre kívülről csattanva fordult rá a zár.

Jeanne meglepetve tekintett körül, de a homályban eleinte nem látott semmit és nem mert kérdezni.

Két-három lépést tett, aztán megállt. Kékes világosság szűrődött a helyiségbe, amely kriptá belsejéhez, hasonlított.

A magasan vágott, rozsdás ráccsal takart ablak előtt ezernyi pók-háló, a falakon, a padozaton százados porréteg.

Jeanne testén egyszerre áthorzongott a hideg; megérezte a falak nedvességét, a kulcsár szikrázó tekintetéből valami rettenetesen velt kiolvasni.

Egyelőre azonban csak ezt az egy embert látta, csak ők voltak ott ketten a nedvességtől csöpögő falak között, melyeket nem tudott leszárítani a kizárt napfény.

— Uram, — szólalt meg végre Jeanne, legyűrve a rémületet, amely végigborzongott rajta — mit keresünk mi itt? Hol van Doillot ur?

A kulcsár nem válaszolt; hátrafordult, mintha meg akarná nézni, jól bezárták-e az ajtót, amelyen beléptek.

Jeanne rémülten követte szemével ezt a mozdulatot. Hirtelen az ötlött eszébe, — a divatos regényekből tanulta — hogy hátha ama börtönőrök egyikével van dolga, akik beleszeretnek a fogolyba és midőn a madár kirepülni készül a kalitkából, zsarnokoskodni kezdenek a fogollyal és szerelméért szabadságot ígérnek neki.

Jeanne erős lélek volt, nem ijedt meg a meglepetésektől és hiányzott lelkéből a szemérem. Őreá nem hatottak Crébillon fils és Louvet érzékeny darabjai. Csábító mosollyal lépett oda a börtönőr elé.

— Mondja meg, barátom, mit kíván? Van valami mondanivalója? A fogoly ideje drága, midőn szabadulásának pillanata közeledik. Nagyön komor helyet választott, hogy velem beszéljen.

A kulcsár nem felelt, mert hiszen egy szót sem értett az egészről. Leült az alacsony kandalló padkájára és várt.

— Mondja meg hát, miért vagyunk itt? — kérdezte újból Jeanne.

Már azt hitte, hogy örültnél van dolga.

— Várjuk Doillot urat, — válaszolta a kulcsár.

Jeanne fejét rázta.

— Be kell ismernie, hogy ha Doillot ur Versaillesből érkezett levelek tartalmát akarja közölni velem, furcsa helyet választott... Lehetetlen, hogy Doillot mester itt várakoztasson.

Alig mondta ki e szavakat, midőn vele szemben kinyílt egy ajtó, melyet eddig nem vett észre.

Kerek csapóajtó volt, valóságos fa- és vasépítmény, olyan varázslak féle, melynek nyílásában emberalakok és tájak úgy jelennek meg, mintha csak varázsszóra elevenedtek volna meg egy pillanat tartamára.

Az ajtó mögött lépcsőfokok vezettek a rosszul világított, szeles, hideg folyosóra, azon túl pedig egy pillanatra, de csak egyetlen elret-

tentő pillanatra, Jeanne lábujjhegyre állva térséget látott meg, a téren pedig dühös tekintetű férfiak és nők tömegét.

De, ismételjük, inkább csak látomás volt ez, mint látvány; annyi ideig sem tartott, hogy észbe vehette volna. Előtte, közvetlen közelségben, három ember jelent meg, amint felléptek az utolsó lépcsőfokon.

Mögöttük, bizonyára a legalsó lépcsőfokról, négy szurony hegye meredt fel, csillogó hegyük olyan volt, mint a gyertyaláng, mely e komor jelenetet megvilágítja.

A kerek ajtó becsukódott. Csak a három férfi lépett be a szobába.

Jeanne egyik meglepetésből a másikba, jobban mondva egyik rémületből a másikba esett.

A kulcsárt, akitől az imént még félt, most kereste, hogy védelmet kérjen tőle az idegenek ellen.

Az ő azonban meglapult a fal mellett, mintha ezzel a mozdulattal jelezné, hogy ő csak szemlélő lehet a készülő drámában.

Jeannet megszólították, mielőtt még neki magának észbe juthatott volna, hogy kérdést tegyen.

A legfiatalabb férfi szólalt meg. Fekete ruhában volt, kalappal a fején, kezében tekercsbe göngyölt papirlapokat szorongatott.

A másik kettő követte a börtönőr példáját és elhúzódott a terem legsötétebb szegletébe.

— Ön Jeanne Saint-Rémy de Valois, Marie-Antoine-Nicolas De La Motte gróf felesége? — kérdezte az ismeretlen.

— Igen, uram.

— Született Fontetteben, 1756 július 22-én?

— Igen.

— Lakik Párisban, a rue Neuve-Saint-Gillesben?

— Igen... de miért intézi hozzám ezeket a kérdéseket?

— Csodálom, asszonyom, hogy nem ismer rám. Én vagyok a legfőbb törvényszék írnoka.

— Igen, tudom.

— Akkor tehát eleget tehetek e minőségemmel járó feladatomnak?

— Csak egy kérdést, uram. Mi az a hivatalával járó feladat?

— Hogy felolvassam az 1786 május 31-én ön ellen hozott ítéletet.

Jeanne megremegett. Aggodalmas, bizalmatlan tekintettel nézett körül. Szándékosan irtuk le másodiknak a gyengébb «bizalmatlan» szót. Önkénytelen aggodalom reszketette meg, szeme kigyulladt a sötétben.

— Azt tehát már tudom, hogy ön Breton írnok; de ki ez a másik két ur?

Breton már épen felelni akart, midőn a börtönőr megelőzte, odaugrott hozzá és félelemmel, szánakozással tele hangon sugta a fülébe:

— Ne mondja még!

Jeanne meghallotta; figyelmesebben nézte meg a két embert, akiket eddig nem igen vett szemügyre. Csodálkozva látta az egyiknek acél-szürke, vasgombokkal varrott ruháját, a másiknak prémes kabátját és sapkáját; ez utóbbit különösen feltűnt Jeannenak a melléig érő kötény, melyen helyenkint égés, másutt vér nyoma látszott.

Riadtan hőkölt hátra. Majdnem úgy tűnt fel, mintha hatalmas ugrásra készülne.

Az írnok közelebb lépett hozzá.

— Térdre, asszonyom!
 — Térdre! — kiáltott fel Jeanne; — én, én, a Valois-leány letérdeljek?

— Asszonyom, a törvény így parancsolja.

— Ugyan, hova gondol! — mondta Jeanne a kétségbeesés mosolyával, — úgy látszik, tőlem kell megtanulnia a törvényt. Csak töredelmes vezeklés esetén kell letérdelni.

— Nos, és?

— És! töredelmes vezeklés esete pedig akkor következik be, ha az ítélet megbecstelenítő büntetést tartalmaz. A száműzetés a francia büntetőtörvényben tudtommal nem ezek közé tartozik.

— Én nem mondtam egy szóval sem, asszonyom, hogy száműzetésre van ítélve, — válaszolta az őrök szomorú komolysággal.

— Hanem! — tört ki Jeanne; — hát mire ítélték?

— Meg fogja tudni, asszonyom, ha végighallgatja az ítéletet. Mindenek előtt azonban, kérem, térdeljen le.

— Soha! soha!

— Asszonyom, ez utasításaimnak első pontja.

— Mondom, hogy nem és nem!

— Asszonyom, e rendelkezés úgy szól, hogy ha az elítélt nem akar letérdelni...

— Akkor?

— Akkor erővel kényszerítik.

— Erőszakot alkalmaznak, nővel szemben!

— A nő is épen úgy tartozik tisztelni a királyt és a törvényt, mint a férfi.

— És a királynét! ugy-e? — kiáltott dühösen a grófné; — mert nagyon jól látom az egészben az ellenséges nő kezét.

— Igaztalanul vádolja a királynét, asszonyom. Öfelségének semmi része sincs a törvényszék ítéleteiben. Könyörgöm, asszonyom, ne kényszerítsen bennünket erőszakra, térdeljen le.

— Soha! soha! soha!

Az őrök összegöngyölte papírjait és hatalmas zsebéből egy másik, sokkal vastagabb papírcsomót vett elő; jó előre felkészült, amint látjuk, minden eshetőségre.

És felolvasta az államügyész szigorú rendeletét, amely meghagyja, hogy az ellenkező elítéltet erőszakkal is térdre kell kényszeríteni, hogy az igazságnak elég tétessék.

Jeanne megmerevítette magát a szoba sarkában, makacs tekintettel várva az erőszakot, melyet, azt hitte, az ajtó mögött megpillantott szuronyok fognak képviselni.

Az őrök azonban nem nyitatta ki azt a bizonyos ajtót, hanem intett a két embernek, akiről az előbb szóltunk és akik most nyugodtan, mint azok a hatalmas hadi gépek, melyekkel várfalakat szoktak megostromolni, odaléptek Jeannehoz.

Karonragadták és hiába kiáltott, hiába üvöltött, a szoba közepére vonszolták.

Az őrök leült és közömbösen várakozott.

Jeanne nem vette észre, hogy amint így vonszolják, máris majdnem a padlót érintik térdai. Csak akkor eszmélt erre, midőn az őrök megszólalt:

— Így jó lesz.

De, máris megfeszült a rugó, Jeanne felugrott az öt tartó emberek karjában.

— Hasztalan kiált, — mondta az irnok — innen úgy sem hallatsz ki a hangja, másrészt meg nem fogja hallani az ítéletet.

— Engedje meg, hogy állva hallgassam és csendben végighallgatom, — mondta Jeanne lihegve.

— Ha a büntetés megvesszőzésre szól, térdenállva kell végighallgatni, mint megbecstelentő ítéletet.

— Vessző! — üvöltött Jeanne, — vessző! Ah, nyomorult! vesszőt mondott?... — és olyan éktelen ordításba tört ki, hogy a börtönőr, a két segéd belekábultak, elvesztették a fejüket és mint a részegek, vetették magukat Jeannera.

Leteptették a földre, de ő győzelmesen ellenállott. Meg akarták hajlítani térdeit, de lábai megmerevedtek, mint az acél.

A levegőbe emelték, de kezével, lábával sulyos sebeket ejtett rajtuk.

Most megosztották a munkát: egyikük a lábait tartotta szorosan, a másik kettő csuklójánál fogva felemelte, aztán rákiáltottak az irnokra:

— Olvassa, olvassa az ítéletet irnok ur, mert különben nem boldogulunk ezzel a fenevaddal!

— Nem tűröm, hogy felolvassák az ítéletet, amely megbecsteleítésre ítélt, — kiáltotta Jeanne, emberfeletti erővel küzködve. És meg is tartotta szavát, mert olyan hangos, olyan éles kiáltozást vitt véghez, hogy tulharsogta az irnok szavát és ítéletének egyetlen szótagját sem hallotta.

A felolvasás befejeztével az irnok összehajtotta papirosait és a zsebébe tette.

Jeanne azt hitte, hogy vége mindennek, igyekezett tehát új erőt gyűjteni, hogy tovább dacolhasson ezekkel az emberekkel. Üvöltése még amannál is eszeveszettebb kacagásba ment át.

— És — folytatta nyugodtan az irnok, mintha közönséges, mindennapi mondókát fejezne be — az ítélet az igazságügyi palota udvarán hajtatik végre!

— Nyilvánosan! — hörögte a boldogtalan. — Oh!...

— Monsieur de Paris, átadom önnek ezt a nőt, — fejezte be az irnok, a bőrkötényeshez fordulva.

— Ki hát ez az ember? — kérdezte Jeanne a düh és a rémület tetőfokán.

— A hóhér! — felelte az irnok meghajolva és rendbehozva kez-előjét.

Még jól ki sem mondta, a két ember már megragadta Jeannet és felemelték, hogy kihurcolják a folyosóra. Az ellenállást, amelyet kifejtett, hiába próbálnánk leírni. Ez a nő, aki máskor kis karcólástól elájult, majd egy óráig tűrte a két hóhér ütéseit. Amíg a külső ajtóig kihurcolták, pillanatnyi szünet nélkül hangzott irtóztató üvöltése.

Ezen az ajtón túl, ahol katonák szorították hátra a tömeget, feltűnt az igazságügyi palota udvara, a két- vagy háromezer nézővel, akik a verpad felállítása óta várakoztak ott kíváncsian.

Körülbelül nyolc láb magas emelvény közepén fekete, vasgyűrük-

kel ellátott oszlop emelkedett, rajta felírás, melyet az irnok, úgy látszik, külön rendeletre, olvashatatlaná mázolt.

Az emelvényen nem volt korlát és egyszerű létra vezetett fel rá. Korlát helyett a poroszlok szuronyai fogták körül, mint fényes acélkerítés.

Midőn a tömeg észrevette, hogy kinyílik a palota kapuja, hogy jönnek a biztosok és utánuk az irnak papirosaival, hullámozni kezdett, mint a tenger.

Mindenfelől felhangzott a kiáltás: Ott jön! ott jön! és ki az elítéltet, ki meg a birákat illette nem épen megtisztelő jelzőkkel.

Mert Jeannenak igazsága volt: elítéltetése óta híveket szerzett és akik két hónappal ezelőtt még megvetéssel fordultak el tőle, most felmentették volna csupán azért, mert a királynéval szállt szembe.

Crosne azonban mindenre gondolt. Az első sorokat a megbízható elemek foglalták el: széles vállu titkosrendőrök és Rohan biboros hívei, a nők. Így használták fel a királyné érdekében azokat is, akik haragudtak rá. Akik olyan nagy hévvel tapsoltak Rohan biborosnak a királyné iránt való ellenszenvből, most kifütyülték De La Motte grófnét, amiért balgán cserbenhagyta a biborost.

Igy történt, hogy midőn megjelent az udvaron, a Le vele! Le a hamisítóval! kiáltások elnyomtak minden más megnyilatkozást.

És azokat, akik szánták Jeannet, vagy méltatlankodtak az ítélet miatt, a vásárcsarnok hölgyei a biboros ellenségeinek, a rendőrök a királyné ellenfeleinek tekintették és egyszerre két oldalról igyekeztek őket elhallgattatni.

Jeannet elhagyta ereje, de dühe nem csillapodott; abbahagyta az üvöltést, mert kiáltozása beleveszett az általános zajba. Ehelyett azonban tiszta, élesen csengő hangon ejtett néhány szót, mire, mintegy varázslatra, elült a moraj.

— Tudjátok, ki vagyok? — mondotta. — Tudjátok, hogy királyi vérből származom? Tudjátok, hogy nem bűnöst, hanem vetélytársat, sőt mi több, bűntársat büntetnek bennem?

Crosne ur élelmes embereinek kiáltása harsogta tul szavait, midőn idáig jutott.

De mégis sikerült felkeltenie, ha nem is az érdeklődést, legalább a kíváncsiságot; és a tömeg-kíváncsisága olyan szomjúság, amelyet le kell csillapítani. A beállott csend megmondta Jeannenak, hogy hallani kívánják.

— Igen, — ismételte — bűntárs vagyok! Bűnhődöm, mert tudom a titkait...

— Vigyázzon! — hangzott mögötte az irnok szava.

Hátrafordult. A hóhér állott ott, ostorral kezében.

Erre a látványra Jeanne megfélekedezett szónoklatáról, gyűlöletéről, a tömeg kíváncsiságáról; csak a szégyent látta, csak a fájdalom rémitette.

— Kegyelem! kegyelem! — kiáltotta kétségbeesetten.

Könyörgésére csufondáros ordítás volt a felelet. Jeanne szédülten kapaszkodott a hóhér térdébe és sikerült elkapnia egyik kezét.

Ez azonban felemelte a másikat és gyengén leejtette a korbácsot a grófné vállára.

És ez a nő, akit a testi fájdalom lesujtott, megfört volna, hirtelen

erőre kapott, amint látta, hogy kimélik; nekirentott a hóhérnak és le akarta őt taszítani a vérpadról. Egyszerre visszahőkölt.

Az az ember vörösen izzó vasat tartott a kezében, melyet akkor vont ki a parázsból. Felemelte a bélyegvasat, melynek forró lehellete elől vad hördüléssel szökött hátra Jeanne.

— Megbélyegezve! — kiáltott fel.

Kiáltására a tömeg rettenetes ordítása felelt.

— Igen! igen! — üvöltötte háromezer torok.

— Segítség! segítség! — sikoltotta Jeanne magánkívül, igyekezve megszabadulni a köteléktől, melybe kezeit szorították.

Ekkor a hóhér, minthogy másként nem lehetett, feltépte a grófné ruháját; és míg reszkető kézzel háritotta félre a rongyokra tépett szövetet, segédjétől igyekezett átvenni a vasat.

Jeanne azonban rávetette magát, úgy hogy az, minthogy hozzányulni nem mert, hátrálni kezdett előtte és fülelt, hogy nem hangzik-e feléje a tömeg átkozódása.

A nép lihegve bámulta Jeanne makacs védekezését és türelmetlenkedni kezdett; az őrök leszállt az emelvényről, a katonák bémészködve nézték a jelenetet; rendetlenség, zürzavar keletkezett, mely már-már fenyegetővé kezdett válni.

— Tegye kötelességét! — kiáltott egy hang a nézők sorából.

Ezt a parancsoló hangot bizonyára ismerte a hóhér, mert most erőteljes mozdulattal letépte Jeannet és fejét balkezeivel leszorította. De az megint felugrott és harsány hangja tulkiáltotta a tér zugását és az ügyetlen hóhérok átkozódásait.

— Gyáva franciák! — kiáltotta, — hát nem keltek védelmemre! Tűritek, hogy kínozzanak?

— Hallgasson! — kiáltott rá az őrök.

— Hallgasson! — kiáltott a biztos.

— Hallgassak?!... — Ah igen! Most már mindegy, magam okoztam gyalázatomat.

— Ah! ah! ah! — kiáltotta a tömeg, félreértve ezt a vallomást.

— Hallgasson! — kiáltotta még egyszer az őrök.

— Igen, magam okoztam, mert ha beszélni akartam volna...

— Hallgasson! — ordította őrök, biztos, hóhér egyszerre.

— Ha elmondtam volna mindent, amit a királynéről tudok, akkor, nos igen!... felakasztottak volna, de nem szenvedtem volna el ezt a gyalázatot.

Nem mondhatta tovább; néhány rendőr rohant fel a vérpadra, akik felpofozták a száját és a lihegő, vonagló, duzzadt arcú, vérző nőt átadták a hóhéroknak, kiknek egyike ismét leszorította áldozatát és egyszerre átvette segédje kezéből a bélyegvasat.

De ez az egy kéz nem boldogult Jeanne-nal; még egyszer, utóljára felugrott és örült kacajjal mellét fordította a hóhér felé, kihívó tekintettel nézve szemébe; úgy hogy a rettenetes eszköz, mely már utban volt válla felé, jobb mellét érte és füstölő barázdát nyomott az eleven husba. Az áldozat torkából előtört az a vérfagyasztó kiáltás, amelyhez semmiféle emberi hang nem hasonlítható.

Jeanne lerokadt a szégyen és a fájdalom alatt. Megadta magát. Hangot nem hallatott, nem mozdult többé; ezuttal valóban elájult.

A hóhér vállára kapta és támolyogva haladt le vele a szégyencszlop mellől.

A nép pedig, amely elnémult egészen, nem lehet tudni, hogy azért-e, mert helyeselte a történeteket, vagy mert megbotránkozott fölöttük és csak akkor kezdett oszladozni, miután becsukódott Jeanne mögött a Conciérgerie kapuja, miután végignézte, mint szedik szét darabonkint a vérpadot, miután végkép megbizonyosodott, hogy nem lesz folytatása a vérfagyasztó drámának, melyet a legfőbb törvényszék az imént rendezett.

A rendőrök éber figyelemmel kísérték a tömeg legcsekélyebb hangulathullámozását; olyan szigorú és határozott utasításaik voltak, hogy örültség lett volna fegyvereikkel szemben ellenállásra gondolni.

Ha volt ellenállás, az nem mert megszólalni és legfeljebb csak az emberek lelkében játszódott le. Lassankint a tér visszanyerte szokott nyugalmas képét; csak a hid végében, midőn már eloszlott a tömeg, folyt le két meggondolatlan fiatalember között a következő párbeszéd:

— És te elhiszed, Maximilien, hogy valóban De La Motte grófné volt az a nő, akit megbélyegeztek?

— Azt mondják, de én nem hiszem... — felelte a magasabb.

— Neked is az a véleményed, hogy nem ő volt? — kérdezte az első, alacsony természetű ifju, ragyogó, kerek szemekkel, mint az éjjeli madaraké; — nem, nem De La Motte grófnét bélyegezték meg. A zsarnokok szolgálai kimélték a bűntársat. Hogy Mária-Antóniát mentesítsék a vád alól, találtak egy Oliva nevű kisasszonyt, aki magára vállalta a bűnös asszony szerepét; miért ne akadt volna egy álgrófné is, aki vállalja a hamisítást? Azt mondhatnád, hogy itt van a megbélyegzés. Ugyan! Megfizetik a hóhért, amint megfizették az áldozatot! Valamivel többbe kerül, ennyi az egész.

A másik csak a fejét rázta erre az érvelésre és mosolyogva hallgatott.

— Nos, mit felelsz? — kérdezte a csunya arcu emberke; — ugy-e, hogy igazam van?

— Kicsit sok volna, hogy valaki beleegyezzék abba, hogy a melére süssék a bélyeget; a komédia, amelyről beszélsz, nem látszik valószínűnek. Te jobban értesz az orvosláshoz, bizonyára érezted az égett hus szagát. Mondhatom, nem valami kellemes emlék.

— Pénzkérdés, mondtam már; megfizetnek egy elítéltet, aki talán ugyanis megkapná ugyanezt a büntetést, szájába rágják, hogy mit mondjon és ha többet találna mondani, akkor egyszerűen felpéckelik a száját.

— Hiába beszélsz, — jegyezte meg az, akit társa az imént Maximiliennek szólított — én nem megyek veled erre az utra, lévén az nagyon is sikamlós.

— Hm! Tehát inkább úgy teszel, mint a többi bámészkodók; a végén elmeséled, hogy láttad, amint megbélyegezték De La Motte grófnét; ilyenek a te szeszélyeid. Az imént még egészen másként beszéltem, mert határozottan azt mondtad: Nem hiszem, hogy De La Motte grófné volt az, akit megbélyegeztek.

— És még most sem hiszem, — felelte mosolyogva az ifju — de viszont nem is lehet szó valami olyanféle elítéltről, amilyent te említesz.

— De hát akkor ki az a személy, akit az imént ott a téren De La Motte grófné helyett megbélyegeztek?

— A királyné! — válaszolt élesen a fiatalember komor társának és a szót sajátos, talányszerű mosolyával kísérte.

A másik hátrahökken, de aztán hatalmas kacagásban tört ki és tapsolt a sikerült tréfának.

Az ifjak így bucsuztak egymástól:

— Isten veled, Robespierre.

— A viszontlátásra, Marat.

Ezzel elváltak.

Az esküvő.

Ugyanezen a napon, délben, a király Versaillesben kilépett dolgozószobájából és e szavakkal bucsuzott Provence gróftól.

— Ma esküvői szertartáson fogok résztvenni. Ne beszéljen se jó, se rossz házasságokról, mert ez rossz előjel volna az új párra, akiket szeretek és védelmembe akarok venni.

Provence gróf felvonta szemöldökét, mosolygott, mély meghajlással üdvözölte fivérét és átment lakosztályába.

A király végigment a folyosón, udvaroncainak kettős sorfala között, egyikre mosolygott, a másikat büszkén nézte végig, aszerint, hogy miként viselkedtek a nagy perben, amelyben az imént mondott ítéletet a legfőbb törvényszék.

A négyszögű szalonba igyekezett, amelyben a királyné, udvarhölgyeinek és a nemes uraknak körében a szertartáshoz öltözve várta.

Mária-Antónia a vörös festék alatt halálsápadtan, erőltetett figyelemmel hallgatta Lamballené és Calonne gyengéd érdeklődését egészségi állapotáról.

Azonban lopva egyre az ajtó felé pillantott, mint aki türelmetlenül vár és megint hirtelen elfordította tekintetét, mintha félne attól, ami jönni fog.

— A király! — jelentette az ajtónálló.

És gazdagon himzett, csipkés ünnepi diszben belépett XVI. Lajos és első tekintetével a királynét kereste.

Mária-Antónia felállt, három lépést eléje ment a királynak, aki finom mozdulattal csókolta meg a kezét.

— Szép ma Felséged, csodálatosan szép, — szólt XVI. Lajos.

A királyné szomorúan mosolygott és megint azzal a nyugtalan, kereső tekintettel nézett szét, mint az imént.

— A fiatalok nincsenek még itt? — kérdezte a király. — Mindjárt delet harangoznak.

— Felség, — felelte a királyné olyan heves felindulással küzködve, hogy az erőfeszítésben a piros festék megrepedezett és helyenkint lepattant az arcáról — csak Charny ur van itt és várja Felséged engedelmet, hogy beléphessen.

— Charny!... — szólt a király, észre sem véve a sokatmondó csendet, mely a királyné szavait követte; — Charny itt van? Csak jöjjön, jöjjön!

A nemes urak közül néhányan kimentek Charnyért.

A királyné idegesen szorította szívére kezét és leült, háttal fordulva az ajtónak.

— Dél van, — ismételte a király — a menyasszonynak is itt kellene lenni.

Épen e szavaknál lépett be Charny, aki meghallotta, mit mondott a király és rögtön felelt is:

— Bocsássa meg Felséged Taverney kisasszony késedelmét; atyja halála óta folyton beteg volt. Ma kelt fel először és már itt lenne, de ájulás fogta el.

— A kedves gyermek nagyon szeretted atyját, — mondta hangosan a király; — de minthogy jó férjet kap, reméljük, hogy most már vigasztalódni fog.

A királyné figyelt és hallgatva ült helyén. Amig Charny beszélt, látni lehetett, amint arcáról lefut a vér a szíve felé.

A király, látva, hogy a szoba mindjobban megtelik főnemesekkel és főpapokkal, emelt fővel szólalt meg:

— Breteuil ur, elküldte Cagliostro grófnak a kitiltó végzést?

— Igenis, Felség, — felelte alázattal a miniszter.

Olyan csend támadt, hogy az alvó madár lélegzétvételét is hallani lehetett volna.

— És az a De La Motte, aki Valois-leánynak mondja magát, — folytatta erőyes hangon a király — ha jól tudom, épen ma sütik vállára a szegénybélyeget.

— Ebben a pillanatban, Felség, — válaszolt a peccsétör — már végre is hajtották az ítéletet.

A királyné szeme szikrázott. A szalonban halk moraj kelt, amely helyeslésnek akart látszani.

— A biborosnak bizonyára nem igen tetszik, hogy bűntársát megbélyegzik, — folytatta XVI. Lajos olyan makacs szigorral, amilyennel a végzetes ügy előtt valóban nem találkozta részéről.

És midőn kimondta a *bűntárs* szót, amellyel elítélte a vádlottat, akit csak az imént mentett fel a legfőbb törvényszék, amellyel a párisi nép bálványát sujtotta, amellyel tolvajnak, hamisítónak bélyegezte az egyházfőt, az ország első főnemesét, amely szó ünnepélyes tiltakozás volt az egyházhoz, a főnemességhez, a törvényszékhez, az egész néphez, felesége becsületéért, olyan villámló tekintettel nézett szét a teremben, amilyent nem láttak Franciaországban azóta, hogy XIV. Lajos örök álmra zárta le szemét.

Egyetlen hang, egyetlen helyeslő szó nem kísértte ezt a bosszúállást, amellyel a király elégtételt vett mindazokon, akik összeesküdtek, hogy a becsstelenség posványába süllyesszék a királyi koronát. Most a királynéhoz lépett, aki hálás megindulással nyujtotta eléje mindkét kezét.

Ebben a pillanatban jelent meg a terem ajtajában Andrée de Taverney, fehér menyasszonyi ruhában, fehér arccal, mint a kísértet, fivérének, Philippe de Taverneynek karján.

Andrée sietve jött előre, bizonytalan tekintettel; melle nehezen emelkedett minden lélegzétvételre; nem látott, nem hallott; fivére kezének szorításából kölcsönzött erőt, bátorságot, ez vezette.

Az udvaroncok serege mosolyogva üdvözölte a menyasszonyt. A hölgyek a királyné, az urak a király mögött helyezkedtek el.

Suffren tanácsos kézenfogva Andrée és fivére elé vezette Charnyt, üdvözölte őket és elvegyült a főnemesek csoportjában.

Philippe nem állt meg, nem nézett Charnyra, nővérét sem figyelmeztette, hogy emelje fel a fejét.

Midőn a király elé ért, megszorította nővére kezét, aki, mint villamos ütéstől életrekelt halott, kinyitotta nagy szemeit és meglátta XVI. Lajost, aki jóságosan mosolygott rá.

— Kisasszony, — szólalt meg a király, megfogva a leány kezét — kegyed be akarta várni a gyász leteltét és lehet, hogy ha én nem siettem a házasságot, jövődöbeli férje, jóllehet, várva-várja e pillanatot, várt volna még egy hónapot. Mert, amint részvétellel hallom, ön gyengélkedik. Nekem azonban gondoskodnom kell az olyan derék nemesek boldogságáról, mint amilyen Charny. Ha ma nem történik meg az esküvő, nem lehettem volna jelen, mert a királynéval már holnap utra indulok, hogy beutazzam az országot. Így azonban aláírhatom házassági szerződésüket és láthatom egybekelésüket. Üdvözölje a királynét, kisasszony és mondjon neki köszönetet, mert Öfelsége nagyon szíven viseli boldogságát.

És ő maga vezette Andréét a királyné elé.

Ez reszkető térdrel, jéghideg kézzel állott helyén. Nem mert feltekinteni és csak annyit látott, hogy valami fehérség közeledik feléje és meghajol előtte.

Andrée menyasszonyi ruhája volt az.

A király Philippe kezébe tette nővére kezét, karját Mária-Antóniának nyújtotta és fennhangon mondta:

— A kápolnába, uraim!

A jelenlevők serege szótlannul indult meg a Felségek nyomában, hogy helyet foglaljanak a kápolnában.

Azonnal kezdetét vette a mise. A királyné térdeplőjén hallgatta végig, arcát eltakarva kezével. Egész lelkével, egész szívével imádkozott; olyan forró imát küldött az égbe, hogy ajkainak lehellelte felszártotta kezéről a könnyek barázdáit.

A sápadt, szép arcu Charny, magán érezve a jelenlevők tekintetét, nyugodt volt és bátor, mint a hajón a lángtenger és az angol ágyugolyók viháma közepette; ezuttal azonban sokkal, sokkal jobban szenvedett.

Philippe egy pillanatra sem vette le szemét nővéréről, hogy segítségére siethessen, ha szükség lenne rá.

De Andrée hí maradt magához, emelt fővel állott az egész szertartás alatt, minden pillanatban illatszeres üvegcséjét szorgolgatta, imbolygott, haldokolt, mint a viaszgyertya lángja és csak erős akarata tartotta benne a lelket.

Ő nem küldött imát az éghez, nem tett fogadalmat a jövőre, nem várt semmit és aggodalom sem hántotta: az emberek és az Isten is elhagyta.

Midőn a pap beszélt, míg a szent csengetyűszó hangzott, míg lefolyt a szertartás, ezt gondolta:

— Vajjon keresztény vagyok-e én? Olyan vagyok-e, mint a többi ember, hasonlítok-e hozzájuk? Miért teremtetél, Te, akit Istennek, a mindenség bírájának neveznek? Igazságosnak mondanak és engem folytonosan csak büntetted, holott sohasem vétkeztem. A béke és a sze-

retet Istene vagy, miért engeded, hogy én bajban, haragban, a véres bosszu lángjában emésztődjem? Te okoztad, hogy halálos ellenséggemmé lett az, akit a legjobban szerettem ezen a világon.

— Nem, — füzte tovább gondolatait — a világ dolgai, Isten törvényei engem nem érintenek! Bizonyára átok volt rajtam már születésem előtt és midőn megszülettem, már kívül állottam az emberi törvényeken.

Aztán megint eddigi szomorú élete jutott eszébe.

— Különös! különös! — mormolta; — itt áll mellettem az az ember, akinek ha csak a nevét hallottam, majd meghaltam a boldogságtól. Ha megkért volna a magam kedvéért, a lábához kellett volna roskadnom és bocsánatát kérni *egykori bűnömért*, a te bűnödért, oh Isten! És ez az ember, akít imádtam, eltaszított volna magától. És ma, midőn feleségül veszel, ő fog térdénállva bocsánatot kérni tőlem! Különös!... milyen különös!

E pillanatban a pap hangját hallotta:

— Jacques-Olivier de Charny, feleségül veszi-e Marie-Andrée de Taverneyt?

— Igen, — felelte határozottan Olivier.

— És ön, Marie-Andrée de Taverney feleségül megy-e Jacques-Olivier de Charnyhoz?

— Igen!... — felelte Andrée, olyan különös szilajsággal ejtve a szót, hogy nemcsak a királyné, de a hölgyek is megremegtek bele.

Charny ekkor felesége ujjára vonta a gyűrűt, de Andrée nem érezte a gyűrűt adó kéz érintését.

Csakhamar felállt térdeiről a király; a misének vége volt, az udvaroncok serege a nagy csarnokban üdvözölte az ifjú párt.

Suffren megfogta unokahuga kezét és Olivier nevében ígérte neki, hogy olyan boldog lesz, amint megérdemli.

Andrée megköszönte, arca azonban nem derült föl egyetlen pillanatra sem és csak arra kérte ~~Charny-t~~ ~~Charny-t~~ ~~Charny-t~~ hogy sietve vezesse a királyhoz, hadd mondjon neki köszönetet, mert nagyon gyengének érzi magát.

Amint ezt mondta, halálos fátyalság ült ki arcára.

Charny messziről nézte, nem mert odamenni hozzá.

A tanácsos a termen keresztül Andréét a király elé vezette, aki homlokon csókolta és így szólt.

— Kedves grófné, a királyné várja, át akarja adni esküvői ajándékát.

E szavak után, melyekről azt hitte, hogy nagy örömet szerez velük Andréenak, kivonult udvarával és egyedül hagyta Philippe-el az új asszonyt.

— Oh! — sugta ez, — nem birom; ez sok, Philippe, ez sok! Hát nem volt még elég a kínokból?...

— Bátorság! — biztatta halkan Philippe; — ez az utolsó próba.

— Nem, nem! érzem, hogy nem birom. Hiszen megtenném, de tudom, ha szól hozzám, ha szerencsét kíván, Philippe, én meghalok!

— Jó, ha kell, meghalsz és akkor boldogabb leszel, mint én, mert én halott ember szeretnék lenni!

Olyan komor fájdalommal mondta ezt, hogy Andrée, mintha törrel sebeztek volna meg, előresietett és belépett a királyné lakosztályába.

Utközben elhaladt Olivier mellett, aki meglapult a gobelinnel borított fal mellett, hogy még menyasszonyának ruháját se érintse.

Philippe-el ottmaradt a nagy csarnokban és lehajtott fejjel várták, mint fog végződni a királyné és Andrée találkozása.

Mária-Antónia a nagy budoárban várta a grófnét.

Junius volt, de a királyné tüzet gyújtatott a kandallóban. Hátrahajtott fejjel, csukott szemmel, összekulcsolt kezekkel ült karosszékében, mint egy halott.

Fázott.

Miseryné, aki Andréet bevezette, az ajtók elé vonta a függönyöket, kiment a szobából és becsukta az ajtót.

Andrée, reszkette a felindulástól, a haragtól, a gyengeségtől, csak állt és lesütött szemmel várta az első szót. Várta, hogy megszólaljon a királyné, mint ahogy az elítélt várja a bárdot, mely élete fonálát fogja kettévágni.

Ha a királyné csak egy szót is szól, Andrée bizonyára összeröckad, mielőtt felelni tudott volna.

Egy perc, egy egész évszázad telt el ebben a rettenetes kinlódásban, és a királyné nem mozdult.

Végre felállt, a karosszékre támaszkodott és felvett az asztalról egy papirlapot, amely ki-kicsúszott reszkető ujjai közül.

Aztán megindult, mint az árnyék, csak ruhájának zizegése hallatszott a szőnyegen, előrenyújtott karral lépett oda Andrééhez és átadta neki a papírt, anélkül, hogy egyetlen szót szólott volna.

Ez a két szív szó nélkül is megértette egymást: a királynénak nem volt szüksége arra, hogy Andrée kezéhez szóljon; Andrée pedig egy pillanatilag sem kételkedhetett a királyné nemességében.

Mindenki más bizonyára azt hitte volna, hogy az írás valami nagylelkű adományozást vagy udvari méltóságra való kinevezést tartalmaz.

Andrée érezte, hogy egész életét lelni a papíron és helyéről el nem mozdulva olvasni kezdi.

Mária-Antónia lankadtan ejtette a kezét. Tekintetét lassan Andrééra emelte.

«Andrée, — írta a királyné — ön megmentett. Önnek köszönöm becsületemet, rendelkezhetik az életemmel. Erre a becsületre, amelyért ön olyan drága áldozatot hozott, esküszöm, hogy bátran nevezhet nővérénék. Tegye meg és meglátja, nem pirulok el.

A kezébe adom ezt az írást; ez hálám záloga, ez a nászajándékom.

Az ön szíve a legnemesebb minden szívek között; ön értékelni fogja a kínált ajándékot.

Mária-Antónia.»

Most Andrée tekintett a királynéra. Láttá, hogy szeme tele van könnyekkel, hogy a szíve nehéz és hogy várja a feleletet.

Lassu léptekkel áthaladt a szobán, a kandalló lángján elégette az írást, mélyen meghajolt és szót nem ejtve, elhagyta a szobát.

Mária-Antónia utána akart sietni, de a hajthatatlan grófné, nyitva hagyva maga mögött az ajtót, egyenesen fivéréhez sietett, aki a szomszédos szalonban várta.

Philippe odahívta Charnyt, megfogta nővére kezét és Charny kezébe tette, mögöttük pedig, a szalon ajtajában, melynek függönyét félrehajtotta kezével, a királyné nézte ezt a fájdalommal tele jelenetet.

Charny ment, mint a halál vőlegénye, fehér menyasszonya karján; midőn hátratekintett, látta Mária-Antónia sápadt arcát, amint szemmel kíséri távozását.

Azt hitte, hogy utóljára látja.

A kastély kapujában két postaköcsi várakozott. Andrée beszállt az elsőbe és midőn Charny követni akarta, így szólt:

— Uram, ön, azt hiszem, Pikardiába utazik.

— Igen, grófné, — felelte Charny.

— En pedig, gróf ur, elmegyek arra a vidékre, ahol anyám meghalt. Isten vele.

Charny szótlanul hajtott fejet. A kocsi megindult és elvitte Andréét.

— Azért maradt itt, hogy tudomra adja ellenséges szándékait? — kérdezte Olivier Philippetől.

— Nem, gróf ur; ön nem ellenségem, mert hiszen a nővérem férje.

Olivier kezet nyújtott az ifjunak, aztán beszállt a második kocsiba és ment.

Amint Philippe egyedül maradt, a kezeit tördelve sóhajtott fel:

— Istenem! Azoknak, akik itt a földön teljesítették kötelességüket, juttatsz-e egy cseppnyi boldogságot odafent? Boldogságot! — mondta, egy utolsó, komor tekintetet vetve a kastélyra. — Boldogságról beszéllek!... minek ez?... Csak azok óhajtják a tulvilági életet, akik fel találják ott a szerető szíveket. Engem nem szeretett senki, engem tehát még a halál utáni vágy sem vigasztalhat meg.

És felnézett az égre, keserűség nélkül, szeliden, mint a keresztény, akiben megingott a hit; aztán ment és eltűnt ő is, mint Andrée, ama vihar utolsó forgószelében, amely megrázta a trón alapjait és közben annyi becsületet, annyi szerelmet gázolt halálra.

IDŐSB DUMAS

VAKÉK

DANTE KÖNYVKIADÓ KIADÁSA
BUDAPEST, VI., VASVÁRI PÁL-UTCA 9.

BULWER POMPEI PUSZTULÁSA

Egy poetikus színes regény keretében három szerelmes ember vágyódással és csalódással teli élettörténete pereg le előttünk. Körülöttük az emberek öröm és gyönyörkeresése egy sosem látott bűn és romlottság tengerébe ful. És ekkor megszólal a természet titokzatos és félelmes ereje és a Vezuv kráterén keresztül néhány perc alatt semmisíti meg Pompei-t és pecsételi meg ezer meg ezer ember sorsát.

BULWERNEK
ez a klasszikus regénye örökéletű.

MINDEN KÖNYVÁRUSNÁL KAPHATÓ.

EBBEN A KIADÁSBAN JELENT MEG

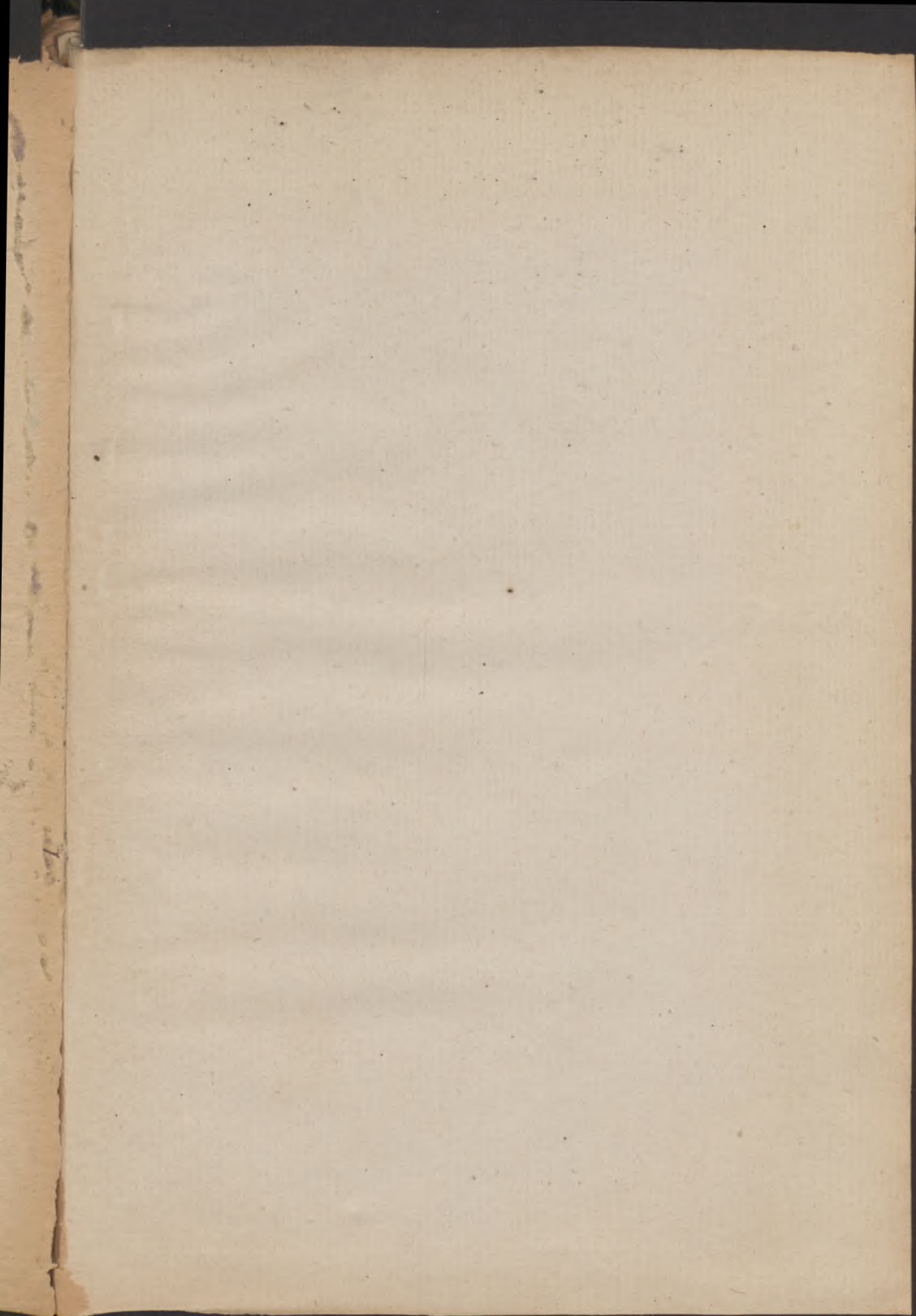
FORRÓ PÁL:

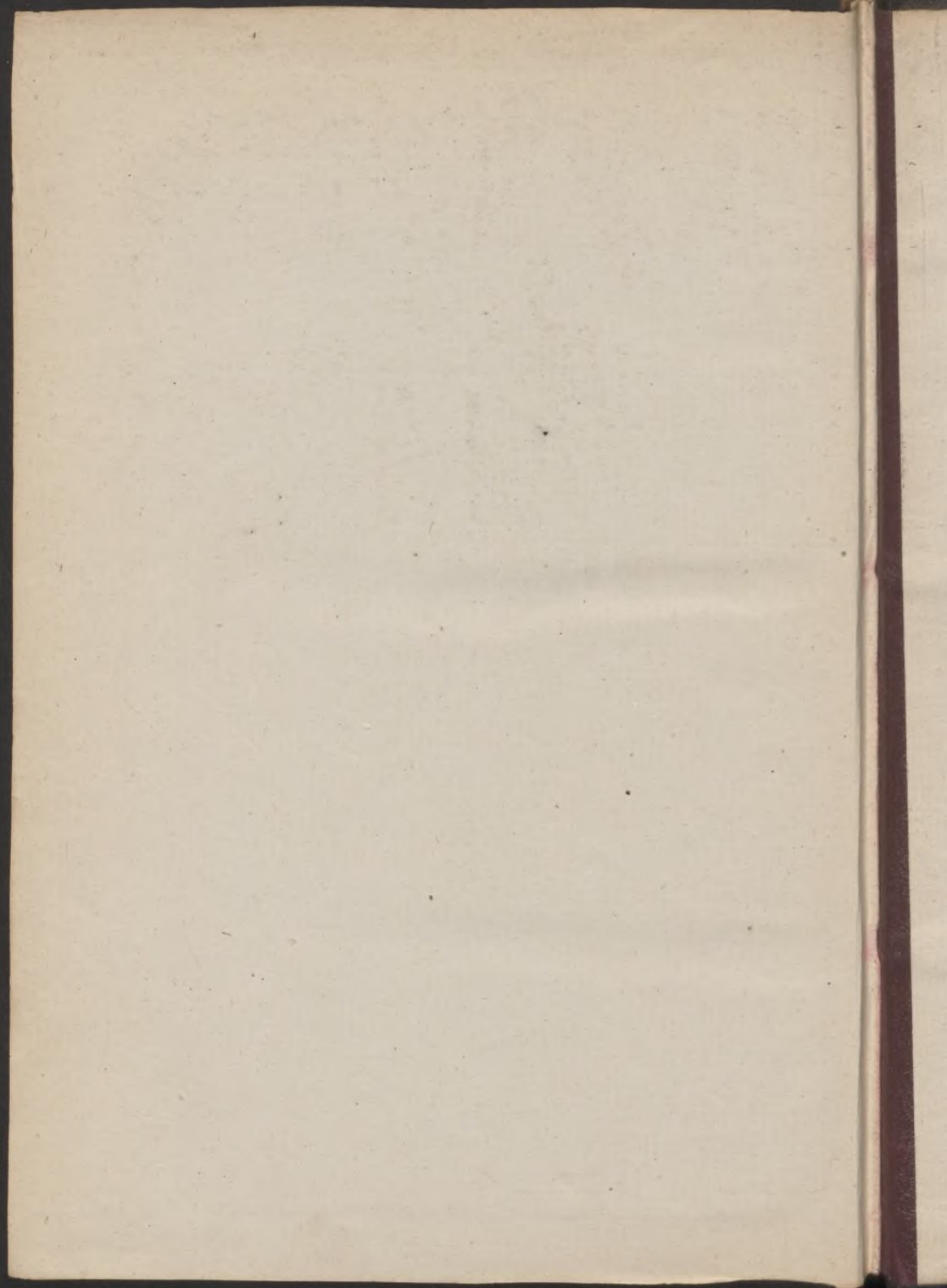
EGY DIÁKKOR TÖRTÉNETE

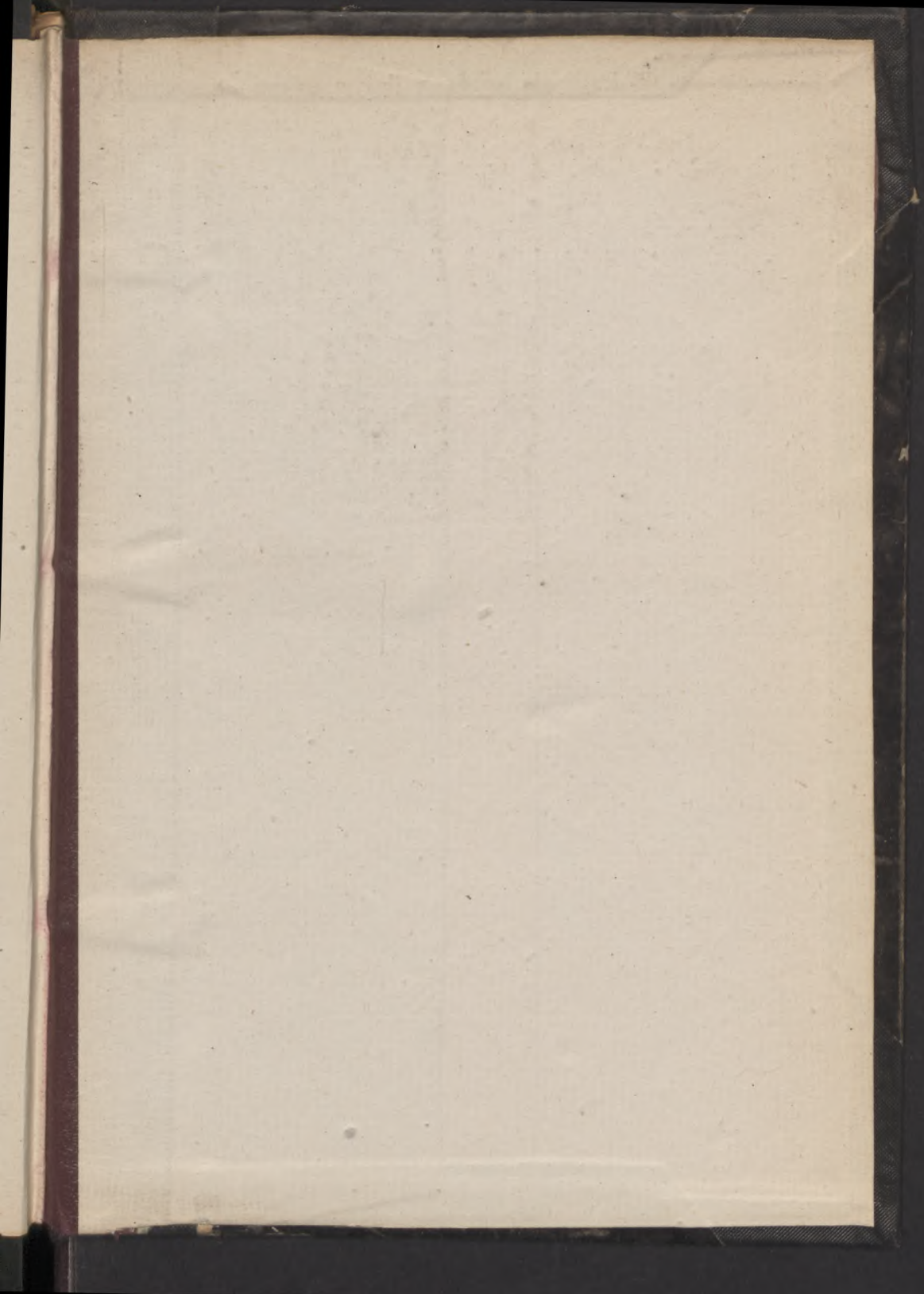
3. kiadás

A maga nemében egyedülálló ez a regény, mely egy író művészi erejével és egy bölcsész éles tekintetével tárja fel azt a rejtélyes, könnyel és különösen szenvedésekkel teli időt, melyen a gyermek a nemi érés megkezdésének idejétől a felnőttéig győtrődik át.

MINDEN KÖNYVÁRUSNÁL KAPHATÓ.

.....
48
.....